שו״ת · ראשונים · רשב״א

שו"ת הרשב"א חלק ד

רבנו שלמה אבן אדרת [הרשב"א]

ספריית אור ברסלב · or-breslev.co.il

שו"ת הרשב"א חלק ד

רבנו שלמה אבן אדרת [הרשב"א]

מקור הטקסט: ספריא · רישיון: לפי המהדורה: נחלת הכלל או Creative Commons

התכנים שלפניכם נאספו, מוינו, סוננו ונערכו בעמל רב ובמסירות על ידי צוות פרויקט 'אוצריא' (otzaria.org).

לקריאה באתר, עם המפרשים והמקורות ליד כל שורה: https://or-breslev.co.il/library/שות-הרשבא-חלק-ד/
הקובץ נוצר ב־18 בנובמבר 2026 מגרסה v38-202611162349 של הספרייה.

תוכן העניינים

תשובה א 9
תשובה ב 9
תשובה ג 10
תשובה ד 10
תשובה ה 11
תשובה ו 12
תשובה ז 12
תשובה ח 13
תשובה ט 13
תשובה י 14
תשובה יא 15
תשובה יב 17
תשובה יג 17
תשובה יד 18
תשובה טו 19
תשובה טז 20
תשובה יז 21
תשובה יח 22
תשובה יט 22
תשובה כ 23
תשובה כא 23
תשובה כב 24
תשובה כג 25
תשובה כד 26
תשובה כה 27
תשובה כו 27
תשובה כז 27
תשובה כח 28
תשובה כט 29
תשובה ל 29
תשובה לא 30
תשובה לב 30
תשובה לג 31
תשובה לד 31
תשובה לה 32
תשובה לו 33
תשובה לז 35
תשובה לח 37
תשובה לט 37
תשובה מ 38
תשובה מא 39
תשובה מב 40
תשובה מג 41
תשובה מד 42
תשובה מה 42
תשובה מו 44
תשובה מז 44
תשובה מח 45
תשובה מט 45
תשובה נ 46
תשובה נא 47
תשובה נב 48
תשובה נג 49
תשובה נד 49
תשובה נה 50
תשובה נו 50
תשובה נז 51
תשובה נח 52
תשובה נט 52
תשובה ס 53
תשובה סא 54
תשובה סב 54

תשובה סג 55
תשובה סד 56
תשובה סה 57
תשובה סו 57
תשובה סז 59
תשובה סח 60
תשובה סט 61
תשובה ע 62
תשובה עא 62
תשובה עב 62
תשובה עג 63
תשובה עד 64
תשובה עה 64
תשובה עו 65
תשובה עז 66
תשובה עח 66
תשובה עט 67
תשובה פ 67
תשובה פא 68
תשובה פב 68
תשובה פג 69
תשובה פד 69
תשובה פה 70
תשובה פו 72
תשובה פז 73
תשובה פח 74
תשובה פט 74
תשובה צ 75
תשובה צא 76
תשובה צב 76
תשובה צג 78
תשובה צד 78
תשובה צה 79
תשובה צו 79
תשובה צז 80
תשובה צח 81
תשובה צט 82
תשובה ק 82
תשובה קא 83
תשובה קב 83
תשובה קג 83
תשובה קד 84
תשובה קה 84
תשובה קו 85
תשובה קז 86
תשובה קח 86
תשובה קט 90
תשובה קי 97
תשובה קיא 98
תשובה קיב 99
תשובה קיג 99
תשובה קיד 100
תשובה קטו 101
תשובה קטז 102
תשובה קיז 102
תשובה קיח 103
תשובה קיט 105
תשובה קכ 106
תשובה קכא 106
תשובה קכב 107
תשובה קכג 107
תשובה קכד 108
תשובה קכה 109
תשובה קכו 109

תשובה קכז 110
תשובה קכח 110
תשובה קכט 111
תשובה קל 112
תשובה קלא 112
תשובה קלב 112
תשובה קלג 113
תשובה קלד 114
תשובה קלה 114
תשובה קלו 114
תשובה קלז 115
תשובה קלח 115
תשובה קלט 115
תשובה קמ 116
תשובה קמא 116
תשובה קמב 116
תשובה קמג 118
תשובה קמד 119
תשובה קמה 120
תשובה קמו 121
תשובה קמז 122
תשובה קמח 123
תשובה קמט 124
תשובה קנ 125
תשובה קנא 125
תשובה קנב 127
תשובה קנג 157
תשובה קנד 157
תשובה קנה 158
תשובה קנו 158
תשובה קנז 158
תשובה קנח 159
תשובה קנט 160
תשובה קס 161
תשובה קסא 162
תשובה קסב 162
תשובה קסג 163
תשובה קסד 164
תשובה קסה 164
תשובה קסו 165
תשובה קסז 167
תשובה קסח 167
תשובה קסט 168
תשובה קע 168
תשובה קעא 168
תשובה קעב 169
תשובה קעג 169
תשובה קעד 170
תשובה קעה 170
תשובה קעו 171
תשובה קעז 171
תשובה קעח 173
תשובה קעט 173
תשובה קפ 173
תשובה קפא 174
תשובה קפב 174
תשובה קפג 175
תשובה קפד 175
תשובה קפה 175
תשובה קפו 177
תשובה קפז 178
תשובה קפח 181
תשובה קפט 181
תשובה קצ 182

תשובה קצא 182
תשובה קצב 183
תשובה קצג 183
תשובה קצד 184
תשובה קצה 184
תשובה קצו 184
תשובה קצז 185
תשובה קצח 186
תשובה קצט 187
תשובה ר 187
תשובה רא 189
תשובה רב 193
תשובה רג 201
תשובה רד 201
תשובה רה 201
תשובה רו 202
תשובה רז 202
תשובה רח 203
תשובה רט 204
תשובה רי 204
תשובה ריא 205
תשובה ריב 205
תשובה ריג 207
תשובה ריד 211
תשובה רטו 211
תשובה רטז 212
תשובה ריז 213
תשובה ריח 213
תשובה ריט 213
תשובה רכ 214
תשובה רכא 214
תשובה רכב 215
תשובה רכג 215
תשובה רכד 216
תשובה רכה 216
תשובה רכו 217
תשובה רכז 217
תשובה רכח 218
תשובה רכט 218
תשובה רל 219
תשובה רלא 219
תשובה רלב 219
תשובה רלג 222
תשובה רלד 222
תשובה רלה 226
תשובה רלו 227
תשובה רלז 227
תשובה רלח 228
תשובה רלט 228
תשובה רמ 230
תשובה רמא 232
תשובה רמב 232
תשובה רמג 233
תשובה רמד 234
תשובה רמה 234
תשובה רמו 234
תשובה רמז 235
תשובה רמח 237
תשובה רמט 238
תשובה רנ 239
תשובה רנא 239
תשובה רנב 240
תשובה רנג 240
תשובה רנד 240

תשובה רנה 241
תשובה רנו 242
תשובה רנז 243
תשובה רנח 244
תשובה רנט 244
תשובה רס 245
תשובה רסא 246
תשובה רסב 246
תשובה רסג 249
תשובה רסד 249
תשובה רסה 250
תשובה רסו 250
תשובה רסז 250
תשובה רסח 251
תשובה רסט 253
תשובה רע 254
תשובה רעא 255
תשובה רעב 255
תשובה רעג 256
תשובה רעד 258
תשובה רעה 259
תשובה רעו 260
תשובה רעז 261
תשובה רעח 262
תשובה רעט 264
תשובה רפ 264
תשובה רפא 265
תשובה רפב 266
תשובה רפג 266
תשובה רפד 266
תשובה רפה 267
תשובה רפו 268
תשובה רפז 270
תשובה רפח 271
תשובה רפט 271
תשובה רצ 272
תשובה רצא 273
תשובה רצב 274
תשובה רצג 274
תשובה רצד 276
תשובה רצה 278
תשובה רצו 279
תשובה רצז 281
תשובה רצח 283
תשובה רצט 284
תשובה ש 284
תשובה שא 285
תשובה שב 285
תשובה שג 286
תשובה שד 287
תשובה שה 289
תשובה שו 289
תשובה שז 290
תשובה שח 290
תשובה שט 291
תשובה שי 291
תשובה שיא 293
תשובה שיב 294
תשובה שיג 294
תשובה שיד 295
תשובה שטו 296
תשובה שטז 298
תשובה שיז 300
תשובה שיח 301

תשובה שיט 302
תשובה שכ 304
תשובה שכא 304
תשובה שכב 304
תשובה שכג 306
תשובה שכד 307
תשובה שכה 309
תשובה שכו 311
תשובה שכז 313
תשובה שכח 313
תשובה שכט 313
תשובה של 314

תשובה א

א שאלת: כשנשא שמעון את דינה, נתנו קרובי החתן והכלה מתנות לדינה הכלה בימי החתונה, כמנהג. ועלה לסך מנה. וכלה זו הפקידה אותו הממון ליד אביה, שלא מדע' שמעון בעלה, להתעסק בהם בעסק רבית. וכשידע שמעון שנתנו לר' להתעסק, שתק ונתרצה בדבר. ולסוף חמש שנים, בקש ממנו שמעון להחזיר לו כל הממון וכל הפירות, וליתן לו חשבון. וראובן טען: שאין לו ליתן חשבון, ולא להחזיר לו הממון, שבתו הפקידן בידו, ולא הוא. ואם יבא מן הדין להחזירו לו, מעתה הוא אומר: שלא השביח. אדרבא: הפסיד. ושמעון טוען: שישבע לו ע"ז. וראובן משיבו: שאינו מחוייב לישבע לו ע"ז. הדין עם מי?

ב תשובה: ממון זה, אם האשה מודה שהוא מה שנתנו לה בחופתה, כמו שאמרת, הדין עם שמעון. לפי שכל מה שיש לאשה, ואפי' נכסי מלוג שלה, של הבעל הוא לאכול פירות. ואם נפלו לה מעות, ילקח בהם קרקע, והוא אוכל פירות. ויכול הוא להוציא אפי' שלא בהרשאה. וכדקי"ל בעל בנכסי אשתו אינו צריך הרשאה, וידו כיד אשתו. ואם נתנה להתעסק, האשה יכולה להשביע את הנפקד בטענת ספק, כל זמן שלא החזיר הכל. שזה אחד מאותן ששנינו במשנת: כל הנשבעין שבתורה (מ"ה ע"א): שנשבעין שלא בטענה כלומר: בטענת בריא, וכדאמרי' התם (שבועות מ"ה). ומה שאמרינן בפ' חזקת (בבא בתרא נ"א ע"ב): קבל מן האשה יחזיר לאש', כלומר: ולא לבעלה, היינו במעות שאינם ידועים מהיכן באו. ודילמא פקדון הם אצלה. א"נ: נתן לה אחר, בענין שאין הבעל אוכל פירות מהם. הא במעות אחרים, הוא מוציא מיד הנפקד, כמו שאמרנו.

תשובה ב

א למונטקלוש.

ב [1]שאלת: ראובן ושמעון שנשתתפו: שכל מה שירויחו או יפסידו במלאכתן ובסחורתן, יהא לאמצע. והלך ראובן וגנב חפץ אחד, והגיעו נזק בדבר זה. ועכשיו תובע לשמעון: שיתן חלקו באותו נזק. והשיבו: שאינו חייב ליתן לו כלום, לפי שאין שליח לדבר עבירה.

ג תשובה: שמעון פטור מכמה טעמי'. חדא: דמסתמא לא נשתתפו לגניבות ולגזילות. דלא נעשה זה חבר לבעל משחית. ועוד: שבפי' אמרו: למלאכתן ולסחורתן. ועוד: אפי' א"ל: צא וגנוב, וכל נזק שיגיע לך אשלם לך, פטור. דאין זה שלוחו לד"ע, ובמה נתחייב לו? ואף על פי שנהנה באותה גניבה, פטור. דמצי למימר ליה: בהתירא ניחא לי,

[1] א"ה: הלא קציר הובאה תשובה זאת, בב"י ח"מ סי' קע"ז מחו' ה'.

באיסורא לא ניחא לי. וכענין שאמרו בר"פ אין בין המודר הנאה (ל"ה ע"א), גבי: א"ל לחבירו: ככר עליך, ונתנה לו, מי מעל כו'. מצי א"ל: בהיתרא ניחא לי, באיסורא לא ניחא לי.

תשובה ג

א סרקוסטה.

ב שאלת: המשכיר בית לחבירו לשנה. ובתוך זמן השכירות נעשו כותליו רעועין, וסתרו ובנאו המשכיר מפני הסכנה. אם חייב המשכיר לנכות מן הדמים אותו זמן שלא דר בו השוכר, או לא?

ג תשובה: איברא מנכה. שאין השוכר חייב ליתן לו אלא שכר מה שדר בו. דגרסי' פ' השוכר את האומנין (ע"ט) אמר רבה בר רב הונא: השוכר את החמור, ומת לו בחצי הדרך, נותן לו שכר חצי הדרך. ואוקימנא: בדאמר ליה: חמור זה. ומה ששנינו בפ' השואל את הפרה (ק"ג): המשכי' בית לחבירו, ונפל, חייב להעמיד לו בית. ואמרינן עלה בגמ' (פרק השואל את הפרה): היכי דמי? אי דאמר ליה: בית זה, נפל אזדא. לאו למימרא: דנפל, אזדא, ואין מנכה לו. אלא משום דקתני: חייב להעמיד לו בית, ק"ל: למה יעמיד לו בית? והלא לא השכיר לו אלא בית זה, וכיון שנפל זה, לא יעמיד לו בית אחר? ומ"מ מנכה הוא לו מן הדמים, כנגד מה שאינו יכול לדור בו.

תשובה ד

א ירונדה.

ב[2] שאלת: ראובן, שהוא מחזיק בקרקע שהוא מוחזק וידוע תחילה לשמעון. ושמעון זה אינו עמו במדינה. ובא ראובן בב"ד, ועידי חזקתו עמו. ואמר לב"ד: שנאבד שטרו, שכבשה כרכום את העיר. ורצה שיקבלו ב"ד את עדיו. הנאמר: שאין מקבלין אותו שלא בפני שמעון, שהיה מוחזק בה תחילה, או לא?

ג תשובה: מסתברא ודאי: דכי הא מקבלין. ולא אמרו: אין מקבלין, אלא בזמן שראובן בא ליתן עדים, בקרקע שמחזיק בו עכשיו שמעון. כבר חמוה דר' ירמיה דטרק גלי (בבא קמא קי"ב ע"א). וא"נ: אפי' בזמן שמחזיק בו ראובן, ושמעון מערער. אבל כ"ז שזה מחזיק, ואין אחר מערער, מקבלין. דכל מחזיק בקרקע, סתמא דמילתא שלו. דלא מחזיקינן אינשי בגזלני, כל שלא יצא עליו ערער. וכ"ש כשאין הבעלים הראשונים עמו

[2] א"ה: הן ל"ו הובא תשובה זאת בח"א סי' אלף כ"א. ויהי הקצ"ר [הקצר] אמיץ. ובח"ב סימן שס"ב איתא בסגנון אחר יע"ש.

במדינה. דלא גרע מהיה חולה, או שהיו עדיו רודפי' למדינת הים, שמקבלין. ולאו דוקא בששלחו לו ולא בא, אלא אפי' בשלא שלחו לו. וכן פירש הראב"ד ז"ל שם בפרק הגוזל. וזו אפי' קרא עליה ערער. וכ"ש בשלא קרא עליה ערער, ואין הבעלים הראשונים עמו במדינה, דאיכא תרתי לטיבותא. וכך פירש לנו מורי הרב ז"ל בריש חזקת הבתים, לפירוש גירסת הגאונים ז"ל, דגרסי' בבבא בתרא (כ"ט ע"א): אמר מר זוטרא: ואי טעין ואמר: ליתו לי סהדי לי: דדרו ביה תלת שנין ביממא ובלילי, טענתיה טענה. ופי' מורי, דה"ק: פעמים שמקבלים מהם אף על גב דלא נקטי אגרא בידייהו. והיכי דמי: כגון דאתא לוקח לב"ד, מקמי דאתא מערער. וא"ל לב"ד: מתיירא אני דשמא יערער עליו המוכר ליומא אחרי, מפני שאבד שטרי. והרי כאן שוברין שדרו ביה תלת שנין ביממא ובלילי. ליתו לי סהדי לי עכשיו בפניכם. בכי הא, מקבלין. ואף על גב דלא נקטי אגרא בידייהו. דכיון דאין כאן מערער, לא חשבינן להו כנוגעין בעדותן. אלמא: בכל כי הא דליתיה, ולא חזינן דמערער, מקבלין שלא בפניו. וכ"כ הראב"ד ז"ל בפרק הגוזל: דלא משכחת הא דאין מקבלין שלא בפני בע"ד; ובששלחו לו ולא בא, או שהיה חולה ועדין חולין, מקבלין, אלא כשהוא בעיר, שאין שם שהות גדולה. אבל אם אינו בעיר, בודאי אין ממתינין לו, ואין שולחי' בשבילו, ע"כ. ומיהו, בקרקע של אחים שאמרת, נראה ודאי שאין מקבלי' משום דאין מחזיקים זה ע"ז בקרקע משותף, אא"כ ראוי ליחלק, וירד לכולו. ומקומות בית הכנסת שאמרת, אינם ראויים ליחלק. וכן בתים דזבן, אינם ראויי' ליחלק. וגם אנו רואים שאין האחי' השותפין מקפידים בכך זה על זה. וכיון שכן, אטרוחי בי דינא בכי הא, לא מטרחינן.

תשובה ה

א שאלתם: ראובן שהפקיד כלי ביד שמעון בלא עדי'. וכשתבעו ממנו, השיב שמעון: מנה היה לי בידי אביך, ואתה יורש, ואני מחזיק בכלי זה על אותו מנה שהיה לי ביד אביך. אם יכול שמעון לטעון עד כדי דמיו, אף על פי שהוא מודה: שלא הלוה כלום לראובן, כי אם לאביו?

ב תשובה: אם היורש הזה ירש מאביו: בין קרקע בין מטלטלין, הרי הוא חייב לפרוע חובת אביו, בין מלוה ע"פ, בין מלוה בשטר. כדאמרי' בשלהי גט פשוט (קע"ו): אחד מלוה ע"פ, ואחד מלוה בשטר, גובה מן היורשי'. וכיון שכן, כמו שהיה יכול לומר בכלי שהפקיד בידו בלא עדים וראיה: יש לי בידך כנגדו כך וכך, כך יכול לומר ליורש. ואי

משום דמטלטל' דיתמי לבע"ח לא משתעבדי, כבר תקנו הגאונים ז"ל לגבות מהן, ולהיות המטלטלין כקרקע.

תשובה ו

א לארידה.

ב שאלת: בעלי קרובות שהן שני בשני, מעידין זה לזה, ולא אמרינן בהו תרי בעל כאשתו, א"ד: אמרינן בהו תרי בעל כאשתו, ואין מעידין זה לזה?

ג תשובה: לא אמרינן תרי בעל כאשתו, אלא בבעלי אשה ובתה, ובעלי שתי אחיות. וכן כתב הר' אלפסי ז"ל בתשו'. וז"ל: כך ראינו: שאין בעלי בנות דודו פסולין להעיד לאהדדי. אלא בעל האם עם בעל הבת, שאמרו בהן בעל כאשתו, לפי שבעל האם פסול לחורגו ולחורגתו. ובעלי האחות נמי פסולין לאהדדי, כדאמרינן: וגיסו. והשאר מבעלי קרובות, כשרין לאהדדי. שאילו הוו פסולין, היה ההלכה זוכרתן כמו שהזכירה אלו. וליכא למימר: שהזכיר אלו, והוא הדין לשאר. לפי שאלו יותר קרובים מן השאר. ואין למדין רחוק מן הקרוב. ואין צריך ראיה לכשרותם יותר מזו. עכ"ל הרב ז"ל בספר המאור (בעל המאור על הרי"ף, על סנהדרין כ"ח:), שאין אומרין תרי בעל כאשתו, אלא באלו שאמרנו.

תשובה ז

א [3]שאלת: ראובן בנה עליה מחדש, ועשה בה חלונות לפני רשות הרבים. ועושה בהם היזק ראיה בעלית רחל שכנגדו, במקום שאין בני רשות הרבים יכולים לראות שם. ונתרעמה רחל מר': לסלק משם היזק ראיה. וכשהרגיש ראובן שהדין נותן שיסתום החלונות, הקנה העליה לגוי. ובין כך ובין כך הוא דר. וטוען: שאין לו בעליה כלום, כי מן הגוי היא. ורחל טוענת: שיש לב"ד לכופו להחזיר הדבר כמו שהיה, או להכריחו לסתום, וכדין מוכר לגוי סמוך לחצר חבירו. וראובן טוען: שאין אותו הדין אלא במי שמכר סמוך לחצר. אבל זה שרה"ר מפסקת ביניהם, אינו בכלל זה.

ב תשובה: הדין עם רחל. דהא ארבע ראובן אריא אמצרא דרחל, המזיק לה בהיזק ראיה. והרי זו כההיא דגרסינן בפרק הגוזל בתרא (בבא קמא קי"ד ע"א): אמר רב אשי: האי בר ישראל דזבין ארעא לכותי אמצרא דישראל חבריה וכו'. ואסיקנא בשמעתין: דמשמתי' ליה עד דמקביל עליה כל אונסא דאתי ליה מחמתיה. משום דאמר ליה: ארבעת אריא

[3]א"ה: הובאה תשובה זאת בב"י חה"ת [צ"ל: חה"מ] סימן קנ"ד במיעו' דרך אר"ש.

אמצרא. ולא שנא ארבעיה סמוך לחצר, ולא שנא רחוק מן המצר. כל שהביא כותי במקום שמגיע ממנו נזק לחבריה, בין רחוק בין קרוב. שאין הטעם אלא מפני שהרביץ ארי במקום שמזיקו. והרי זה מזיקו תמיד בהיזק ראיה, דהוה כגירי. וגדולה מזו אמרו, בשנים שהיו דנין זה עם זה על דבר, זה אומר: שלי, וזה אומר: שלי. ועמד אחד מהן והקנהו לאדם אלם וכו', עד דמייתי ליה, וקאי בדינא. כדגרסינן בפ' הגוזל בתרא (בבא קמא קי"ז ע"א): ההוא שנתא דהוו מינצו עליה בי תרי. האי אמר: דידי היא, והאי אמר: דידי היא. אזל חד מינייהו ומסרה לפר הגמונא דמלכא. א"ל: יכיל למימר אנא כי מסרי, דידי מסרי. א"ל רבא: כל כמיניה? אלא אמר רבא: וכו' עד דמייתיה, וקאי בדינא. וקי"ל כרבא.

תשובה ח

א מונטוסון.

ב שאלת: ראובן נתחייב שבועה לשמעון, והפכה ראובן על שמעון. וכשבא שמעון לישבע, חזר בו ראובן. רשאי לחזור בו, או לא?

ג תשובה: זו מחלוקת ישנה היא, בין הרב אלפסי ור"ת ז"ל, ותלויה בגירסאות. דגרסינן בפרק יש נוחלין (בבא בתרא קכ"ז ע"ב): שלח ליה רבי אבא לר"י בר חמא: עבדי גנבת, והוא אמר: לא גנבתי. רצונך השבע וטול. נשבע, ואינו יכול לחזור בו. כך היא בגירסת הספרים שלנו, והיא גירסתו של הרב אלפסי ז"ל. ושמעינן מינה, דאע"ג דלא נשבע עדיין, אינו יכול לחזור בו, משום דהו"ל כגמר דין. אבל רת"ם ז"ל גריס: ונשבע בו. כלומר: אם קדם ונשבע, אינו יכול לחזור בו. הא לא נשבע, יכול לחזור בו, דאין זה גמר דין. ודברי רב אלפסי ז"ל נראין יותר. דכל שאמר בפני ב"ד: השבע וטול, וכ"ש בנשבעין ונוטלין, אם אמר לו: השבע והפטר, דהוא גמר דינו. ומ"ל גמרו הוא, ומה לי גמרוהו ב"ד? והנה עמכם חידושי מציעא, לשם תמצא הכל מבואר בריש פרק המפקיד (בבא מציעא דף ל"ד ע"א), גבי: אמר הריני משלם, וחזר ואמר: איני משלם.

תשובה ט

א לאושקה.

ב שאלתם: מעשה בא לידינו בראובן שמשכן בית לשמעון. ושמעון משכנו ללוי. ועבר זמן המשכונה זמן רב. ובא לפנינו לוי, קובל על ראובן שיפרענו. וראובן אינו דר בעיר הזאת. ואנו שלחנו לו לקרא לו, ובא לפנינו. ולא רצה לפורעו, כי אמר: שאין בידו מעות.

אלא אם ירצה לקבל הבית כפי מה שיעלהו הוא. ויפרע לוי מאותן הדמים, ויחזיר לו את השאר. ודחה את לוי בקש, והלך לו. הודיענו: אחר שנתקיים השטר בחותמיו, אם אנו רשאים למכור הבית בדמים הנמצאים לאחר הכרזה, אם לאו?

ג תשובה: אלו רצה ראובן לומר לב"ד: שישומו ללוי מן הבית בכדי חובו, ויהיה מה שיגיע לו בחובו דבר הראוי, לפי שומת ב"ד, עפ"י מה שאמרו בפ"ק דב"ב (י"א ע"א): אין חולקין את החצר ואת המגדל כו', עד שיהא בו כדי לזה וכדי לזה, הדין עם ראובן. שאין לו למכור כל הבית. אלא ישומו ב"ד ללוי מן הבית כשיעור חובו. וכן אין מחייבין אותו לפרוע ולטרוח ולמכור ולהביא מעות. אבל אם לא יהיה מה שמגיע לו בחובו ראוי, יש לו לטרוח ולמכור. שלא יקבל לוי בחובו מה שאינו ראוי לו. וכ"כ הרב אלפסי ז"ל בפ"ק דבבא מציעא, וכן הרב בעל המאור ז"ל[4] אבל זה שסרב ולא פרע, ולא רצה לשום לו ע"פ ב"ד, אלא ע"פ מה שיעלה הוא וישום לו בדעתו, לא אמר כלום. אלא ב"ד שמין כפי מה שיראה בעיניהם. וידקדקו בשומתן ע"פ מה שאמרתי. רצוני לומר: דבר ראוי מן הבית. ואחר יכריזו: אם יש מי שקונה לפרוע לבע"ח בחובו. כדרך שאמרו בערכין בפרק שום היתומים (ערכין כ"ג ע"ב). ואם יש מי שיוסיף על שומתן, ואם לאו, מוכרין לאחרים באותה שומא. ואם לא מצאו מי שיקנה, אומרין לזה: קח אותה בשומא זו. בלבד שיהא ראוי לו מה שישומו לו בשיעור חובו. ואם לא, ימכרו אפי' לאחרים כפי מה שיספיק לפרעון חובו של זה, ופורעין לו. ואין מזקיקין את לוי להוסיף על חובו, ולקנות בית מכדי חובו. שנמצא זה מוציא מאתים על מנה.

תשובה י

א טרגונא.

ב שאלת: ראיתי להרב אלפסי שכתב בשם גאון ז"ל במס' יום טוב, גבי: משנת: לא יחם אדם חמין לרגליו: דמותר לרחוץ בי"ט בחמין שהוחמו מעי"ט. שזה הענין לא נאסר משו' שבות. ואפילו בשבת, אלא גזירה היתה, כדאיתא בשבת. והיכא דגזור גזור, דהיינו: בשבת, היכא דלא גזור לא גזור, דהיינו: בי"ט. ואמרת: דקשיא לך: דהא משמע בפרק המביא כדי יין (ביצה ל"ב ע"א): דאפילו בי"ט גזרו. מדגרסינן התם (פרק המביא כדי יין ל"ב) גבי: אין עושין פחמין בי"ט: פשיטא: למאי חזו? תני רבי חייא: לא נצרכה אלא לאוליירין, ובו ביום. בו ביום למאי חזו? להזיע, וקודם גזירה. ש"מ: דאפי' בי"ט גזרו.

[4] א"ה כ"כ בתשו' הרמב"ן סימן ס"ח.

ג תשובה: מה לך אצל דקדוק שבמס' י"ט? איסור רחיצה וזיעה ביום טוב בחמין שהוחמו ביום טוב, מפורש הוא בפרק כירה (שבת ל"ח ע"ב). אלא לא דיבר הגאון ז"ל אלא ברחיצה בחמין שהוחמו מעיו"ט. דבשבת גזרו, כדאיתא התם פרק כירה (ד"מ ע"א): אר"ש ן פזי אמר ריב"ל משום בר קפרא: בתחילה היו רוחצין בחמין שהוחמו מע"ש. התחילו הבלנין להחם חמין בשבת. אסרו להן את החמי', והתירו להן את הזיעה. ועדיין היו רוחצים בחמין, ואומ': מזיעים אנו. אסרו להם את הזיעה, והתירו להם חמי טבריה. ועדיין היו רוחצים בחמי האור, ואומ': בחמי טבריה רחצין. אסרו להם חמי טבריה, והתירו להם את הצונן. ראו שאין הדבר עומד, והתירו להם חמי טבריה. ועדיין זיעה במקומה עומדת. וזהו [שאמר] שהגאון ז"ל: דלא גזרו בחמין שהוחמו מבערב, אלא במערב שבת. אבל במערב יום טוב, לא גזרו. אבל בשהוחמו ביום טוב, בין ברחיצה בין בזיעה אסו'. ובמה שהתיר הרב ז"ל בחמין שהוחמו מערב יום טוב, נחלקו עליו מקצת מרבותי נוחי נפש. ולא ראיתי מי שנהג בו היתר בארצות האלו.

תשובה יא

א לסרקוסטה.

ב שאלת: לוי בן יעקב היה מחזיק במקו' ישיבה שבבית הכנסת. ובני שמעון מערערים עליו לומר: שמקום ישיבה זו של אביהם היה, והם ירשוהו ממנו. והביאו קבלת עדות, שקבלו ב"ד עדות כראוי: ששמעון אביהם היה מחזיק בו, וישב בו שנים רבות, ושמת מתוכו. ולוי טוען: כי אביו החזיק בו קודם לכן, וישב בו בפני שמעון אביהם יותר מעשר שנים, ושמת מתוכו. ויש לו עדים על חזקה זו, והוא מחזיק בו עכשיו מחמת ירושת יעקב אביו. טענו בני שמעון: אפילו יביא לו עדים שאביו החזיק בו, וישב בו כמה שנים, אין בכך כלום. כי לאחר מכאן החזיק בו אבינו שני חזקה טובא, ואנו יורשי' אבינו. אולי אבינו לקחו מיעקב אביו, או שמא נתנו לו במתנה, ויורש א"צ טענה. וב"ד קבלו עדות מכל אחד ואחד מאלו. ומכלל העדות וקבלת העדות: שיעקב אבי לוי ישב והחזיק בו תחילה, ומת בתוכו. ואח"כ החזיק בו שנים רבות שמעון הנז'. והב"ד נתרשלו ימים רבים מלפסוק הדין, עד שנפטר לוי לבית עולמו. ובני שמעון עומדין עכשיו לפני הב"ד, ורוצין שיפסקו ביניהם הדין, שקבלו הטענות והעדויות בחיי לוי. ובני לוי אומרין: שאין להם לפסוק הדין אחר שמת אביהם, אלא עפ"י הטענות שטענו הן. וטוענים: שמא חזר אבינו לוי ולקחו מבני שמעון, אלא חייבין לטעון בעדינו, דטוענים ליורש. ובני שמעון

משיבין: כי כבר הודה אביהם שהוא לא לקחה מהם. שאינו בא אלא מכח ירושת יעקב אביו. ואפי' חזר הוא וטען, אין מקבלין ממנו. זהו תורף השאלה והעדויות.

ג תשובה: לפי המובן מתוך השאלה, הדין עם בני שמעון. וכדין הם טוענים: דשמא חזר אביהם ולקחו מיעקב אבי לוי. ועוד: ב"ד טוענים להם: שמא חזר אביהם ולקחו מלוי זה אחר מיתת יעקב אביו. שכל טענות יורש טענות שמא הם, וטוענים ליורש כל מה שיכול המוריש לטעון. ואף על פי שהעידו העדים: שהיה מתחילה ליעקב, כיון שהביאו בני שמעון עדים שאביהם החזיק בו שני חזקה לאח' מכאן, מעמידין אותן בחזקתן. שהאחרון בחזקה זכה בכל מקום. וזה פשוט. שזה הוא טענת כל חזקת שלש שנים. שהמוקדם א"צ ג' שנים, אלא בחזקת יום סגי ליה. אבל הבא להוציא מחזקת המוקדם, צריך ג' שנים. וכיון שכן, שמעון הבא אחרון, כל שיש עדים שהחזיק בו ג' שנים, הרי הוא בחזקתו, ובחזק' יורשיו. ואף על פי שהעידו העדים: שמת יעקב אבי לוי מתוכו, ולומר: שלא ראו אחד מחזיק בו בחייו, ומתוך כך נתבטלה טענת בני שמעון שאמרו: שמא אבינו חזר ולקחו מיעקב, שהרי לא החזיק שמעון בפניו כלל, מ"מ טוענים להם: שמא חזר ולקחו מלוי זה לאחר מיתת אביו. שהרי יכול שמעון לטעון כן. וטוענים ליתומים כל מה שיכול אביהם לטעון. אלא שבא השאלה בזה סתומה. שלא נתברר לי מתוכה: לוי אם היה גדול בשעת פטירת אביו, או קטן היה? שאילו גדול היה בשעת פטירת אביו, מחזיקים בנכסי' שירש מאביו. בין שהתחילה החזקה בפני האב, ונשלמה כולה בפניו של לוי. וכדאמר' במסכת בבא בתרא (מ"ב ע"א): אכלה שנה בפני האב ושתים בפניה, בין שתים בפני האב ואחת בפני הבן, הרי זו חזקה. אבל אם היה לוי קטן כשנפטר אביו, אפי' החזיק בו שמעון בפני יעקב אבי לוי שתי שנים, ונשלמה החזקה לאח' פטירת יעקב, לא עלתה לשמעון חזקה. ואפי' היה שמעון עדיין מחזיק בו, מוציאין משמעון ומחזיקין בו לוי. לפי שאין מחזיקין בנכסי קטן, ואפי' הגדיל. וכדגרסינן בפ' האשה שנתאלמנה (י"ז ע"ב): משכחת לה: כגון שאכלה שתים בחיי האב, ואחת בחיי בנו, וכדרב הונא. דאמר רב הונא: אין מחזיקין בנכסי קטן, ואפי' הגדיל. על כן, צריך ב"ד לדעת: אם לוי זה קטן היה בשעת פטירת יעקב אביו, או גדול היה שהדין תלוי בזה כמ"ש. והם יפסקו עכשיו הדין עפ"י הטענות והעדויות שקבלו בחיי לוי. כי מה שטענו עכשיו בני לוי, אין בו ממש. וכמו שטענו בני שמעון.

תשובה יב

א עוד שאלת: ראובן יש לו בת קטנה, ונתן לה כל נכסיו. ורצה ללכת לארץ מולדתו. והפקיד בתו והנכסים לשמעון. ואח"ז הלך ראובן אצל שמעון וא"ל: תן לי בתי ונכסיה אצלך. השיב שמעון: אמת שהפקדת לי בתך ונכסיה, אבל לא השארת לך זכות בנכסים. ועל כן, איני חייב ליתן הנכסים ליד שום אדם עד שתגדיל הבת, ואתנם לך.

ב תשובה: מדעתי: כי מה שכתבת בשאלה: עד שתגדיל ואתנם (לך) [לה], אמר. שאילו הודה שצריך ליתנם לו כשתגדיל הבת, מה הפרש יש בין כשהיא קטנה לכשתגדיל. ומ"מ לעיקר הדין, אני אומר: שלא נתברר יפה מתוך השאלה: אם זכה ראובן הנכסים לנערה ע"י שמעון, או שזכה אותם לה ע"י אחר, ואח"כ מסרם ליד שמעון לפקדון בעלמא. שאילו נתנם לשמעון לזכות בהם לנערה, הדין עם שמעון. שאין לו ליתנם לשו' אדם עד שתגדיל הנערה, ויתנם לה אא"כ ראו ב"ד שהוא מפסיד אותם הנכסים. דבכי הא, מסלקין ב"ד אותו מהן, כאפטרופא דמפסיד הא לאו הכי, לא. אבל אם בפקדון דעלמא מסרם לו, חייב הוא להחזיר לראובן מה שהפקיד בידו. ואף על גב שלא השאיר לו בנכסים כלום. ולא יהא אלא שנכסי הבת שירשה מבית אביה של אמה, היו נתונים ביד אביה. והאב הפקידם אצל אחר בפקדון בעלמא. מי איכא למימר: שלא יחזיר פקדון למקום שנטל? ולא עוד, אלא אם כבר זכה הנכסים לבת, ומעתה הרי הם פקדון ביד האב. וכיון שכן, אפי' נתנן לשמעון ליתן אותם לבת, או לזכות בהם לבת, אם בא לחזור בו, חוזר. ובלבד שלא יהא האב מוחזק כפרן. לפי שיכולה הבת לומר לאב: אין רצוני שיהא פקדוני ביד אחר. וכדגרסי' בשלהי פ"ק דגיטין (י"ד ע"א): תניא: הולך מנה לפ' שאני חייב לו, תן מנה לפ' פקדון שיש לו בידי, חייב באחריותן. ואם בא לחזור, אינו חוזר. ואקשי': פקדון, לימא ליה: אין רצוני שיהא פקדוני ביד אחר? ופריק ר"ז: בשהוחז' כפרן, אלמא: כל שלא הוחזק כפרן, יכול לחזור בו. ואף על גב דאסיקנא התם (שלהי פרק המביא גט): דבמלוה ופקדון הולך כזכי. ועוד: דכל שהבת סמוכה אצל האב, הרי הוא כאפטרופא. דיתומים שסמכו אצל בע"ה, הרי הוא כאפטרופא.

תשובה יג

א ירונדה.

ב שאלת: מה ששנינו בפרק כיצד הרגל (י"ט ע"ב): אכלה מתוך הרחבה, משלמת מה שנהנית. מה היא משלמת: מן העליה, או מן הבינונית כחוב דעלמא? דמפני מה אמרה תורה: נזקין בעידית, מפני הגזלנים והחמסנים. כדי שיאמר אדם: מה אני גוזל, כדאיתא

בפרק הנזקין. והכא, אנן סהדי: שלא נתכוון לגזול. ורבנן סהדי: שאינו בעי אותה היזקה. שהרי לא חייבוהו לשלם אפי' מה שאכלה, אלא מה שנהנית.

ג תשובה: נראה לי הדבר ברור: שאינו משלם מן העליה. דלא אשכחן אפילו חצי נזק דמשלם מן העליה. וכדאמר רבא בריש פרק כיצד הרגל, בבעיא דחצי נזק צרורות, דאיבעיא ליה: אם מן העליה משלם או מגופו משלם? וכ"ש הכא, דאפי' חצי נזק אינו משלם, אלא מה שנהנית. ומ"מ, לאו מגופה בלחוד הוא דמשלם. דאין זה בכלל נזיקין. דברחבה אינו נחשב כמזיק, אלא ממונו של זה שהיו הפירות שלו, בידו של בעל הפרה, שכבר נהנית. אבל הדין שבנית עליו מההיא דהניזקין, אינו. שאין זה כלל לכל המשלמים מן העליה. שהרי הישן אינה מתכוונת להזיק. וכן אדם שהוא מועד לעול', אינו מתכוין להזיק. אף על פי שדרכו להזי' בישן, אינו מתכוין להזיק. ואף לא דרכו להזיק בנעור. והתם (פרק הניזקין) קאמ' בגזלני' וחמסני', ומילתא בעלמא הוא. וכל שיש מקצ' המזיק שמתכוונים, ויש טעם בתשלומיהן בעליה, הכניסו כל שאר המזיקים בכלל טעם זה.

תשובה יד

א לאושקה.

ב יד שאלת: יעקב יש לו ב' בנים: ראובן ושמעון. והיה ליעקב כעס עם שמעון. ועמד ונתן כל נכסיו לראובן במתנה גמורה, כדי שלא יהנה שמעון מנכסיו. ונכתב שטר המתנה, ונתקיים, ונמסר ביד ראובן. ואח"ך נח רוגזיה דיעקב. הודיעני: אם יוכל יעקב לחזור בו, ונאמר: דמתוך הכעס נתן לו, ואנוס היה. וכמעשה דההיא איתתא דאמרה: אי כתבת לי כולהו נכסך, הוינא לך. ואתא בריה קשישא, וקא קביל ליה כו', כדאיתא התם בפרק חזקת (בבא בתרא מ' ע"ב) דאתו לקמיה דרבא, ואמר: דלא קנתה, דאנוס הוא, דמוכחא מילתא משום אונסא הוא דקא כתב לה.

ג תשובה: מתנת ראובן מתנה גמורה היא, ואין בזה בית מיחוש. ולא דמי לההיא דפרק חזקת הבתים כלל. דהתם (פרק חזקת הבתים מ') הוא הוי אנוס כתב לה נכסיו. והו"ל כתלוה ויהיב. אבל כאן, מי אנסו לכתוב נכסיו לראובן בנו מעצמו, הוא שכתבו. ולא היה האונס מחמת הנכסים. ולא אמרו בשום מקום, אלא כשבא האונס בנכסיו. כתלוה ויהיב , ואי לא מזבנת לי, כבישנא שטר משכנתא. ותלוה וקדיש, וכן כולם. ואין זה צריך לפנים.

תשובה טו

א [5]שאלתם: יעקב נתן כל נכסיו לשמעון בנו בשטר מתנת בריא, גופא מהיום, ופירי לאחר מיתה. ומת הבן בחיי האב, וחזרו הנכסים לאב, לפי שלא היו בנים לשמעון. ולאחר זמן, נתן יעקב זה כל נכסיו לדינה בתו, ונפטר לב"ע. ואחר פטירתו, החזיק' דינה בתו בקרקעות שני חזקה, ומתה. והניחה בנים קטני' שהחזיקו בקרקעות לאחר מיתתה. ועכשיו באו היתומי' למכור מן הקרקעות, והכריזום, כי כן מנהג העיר. והוציא ראובן, בנו של יעקב הנזכר, שטר המתנה שעשה יעקב לשמעון אחיו. והוציא ג"כ כתב ידו של שמעון מקויים בעדים מעידים על חתימתו, שנתן כל נכסיו וכל זכותו שהיה לו במתנה הנזכרת. וטוען (אולי צ"ל: וטוענים היתומים): שהנכסים מאמם היו: או מחמת מתנת יעקב אביה שנתנם לה, או שמא לקחתם מראובן אחיה. שהרי החזיקו בהם שני חזקה. והחזקה שהחזיקה בהם היא: שראובן היה רב (נראה שצ"ל: דר) במקצת הבתים בבית מיוחד לעצמו. מפני שהיה מחצית הבתים שלו, שנתנן לו אביו. ודינה היתה דרה בבית אחד מן הבתים לעצמה. והן טוענין: כי לקח[ה] לפחות אותן בתים שהחזיקה בהן אמם שלהם הם. דשמא אמם לקחתם מאחיה ראובן, אפילו יהיה כדבריו ששמעון אחיו נתנם אליו. הודיעני: הדין עם מי?

ב תשובה: הדין עם יורשי דינה, וטענתם טענה. שכל יורש כך טענותיו בשמא, וכך יפה להם. שכל יורש שאינו טוען בשמא, אלא בבריא היודע אמיתות הדברים, אין דנין אותו אלא כפי טענותיו שטען. ואין טוענין לו כלל. ולא אמרו בכענין זה: טוענין ליורש, אלא כל שהוא טוען בשמא הוא שטוענין לו. וכדמוכח בר"פ חזקת הבתים (בבא בתרא ל"א ע"א), במעשה: דזה אומ': של אבותי, וזה אומר: של אבותי. וכן בכתובות בפרק דייני גזירות (ק"ט ע"ב) בעובדא: דעשאה סימן לאחר, והוא חתום עליה בעד: דאמר אביי: כל מאן דמוקים אפטרופ', לא קיים כי האי. וזה שהוציא כתב מתנה בחותם ידו של אחיו, ודאי קנה בחותם ידו. שהמתנה והמכירה אינן צריכות עדים. דלא איברו סהדי אלא לשקרי. ותניא במס' קידושין (כ"ו ע"א) ובמסכת בבא בתרא (נ"א ע"א): כתב לו על הנייר או על החרס, אף על פי שאין בו ש"פ: שדי נתונה לך, שדי מכורה לך, הרי זו מכורה ונתונה. ואילו טענו יורשי דינה בטענות בריא: שיעקב זקנם נתנם לאמם, היה הדין עם ראובן. שכבר הודו מתוך טענותם: שלא לקחתם אמם מראובן. ואילו יעקב לא זכה בהם, אם כתב ידו של שמעון אמת ומקוים. ומעתה אין טוענים ליורשים, כמו

[5]א"ה: רמזה הב"י ח"מ סי' ר"ץ ס"ו.

שאמרתי, כיון שהם טוענים בבריא. אבל עכשיו שטענו בשמא כיורש, מקבלים טענתם. ועוד: ב"ד טוענים בשבילם, כל מה שהיתה אמם יכולה לטעון. וכיון שכן, אם החזיקו כן אמם והם ג' שנים, זכו בהם. ובלבד שהתחילה אמם להחזיק בהם. שהיורש אף על פי שאינו צריך טענה, ראיה צריך, כדאיתא בפ' חזקת הבתים (בבא בתרא דף מ"א ע"ב). והראיה היא: שדר בהם מורישם יום אחד.

תשובה טז

א לסרקוסטה.

ב [6]שאלת: ראובן היה חייב מנה לכותי בשטר ובשבוע'. ובא הכותי, ותבעו בב"ד של ישראל והשיב ר' שאינו חייב לדון עמו בב"ד של ישראל, אא"כ יקבל עליו את הדין שידון הב"ד ביניהם כמו שידון בין בשני ישראלים. וקבל הכותי כן בפני עדים, וכתבו כן בפנקס סופר הכותים. וכשעמדו בדין, טען ר' שפרע את הכל ויש לו עדים ישראלים ע"ז בעיר וחוץ לעיר. והכותי השיב: שלא היו דברים מעולם, ואין טענה זו אלא השמט', וכן נשבע. וקבעו לו זמן להביא העדים, שטען: שיש לו עדים בעיר. ובאו עדים ואמרו: שפרע מן החוב יותר מן החמש ידות, ולא נשאר אלא פחות מן השתות. וטען עוד ראובן: כי יש לו עדי' על הנשאר, אלא שאינן בעיר, והלכו במקום רחוק. ולכשיבואו, יעידו בפניהם. והשיב הכותי: שאם כדבריו, יש לו לפרש מי ומי הם אותן העדים. השיב ראובן: שאין לו לפרש. כי ירא שמא ידבר הכותי עמהם, ויחדלו מלהעיד לו. הודיענו: כמה זמן יש לב"ד לקבוע לאלו העדים. שאין ראובן זה יודע המקומות ההם הרחוקים שהלכו שם? עוד הודיענו: אם הב"ד חייבים לזכות את ראובן בכל ענין שאפשר לזכותו? עוד תודיעני: כיון שכפר הכותי במקצת הפרעון, והוחזק כפרן בעדים באותו מקצת, אם הוחזק בכל, ונתבטל השטר וכל טענותיו?

ג תשובה: לא ידעתי זמן ב"ד קצוב בגמרא בהבאת העדי' וראיותיו, יתר מל"י. כמ"ש בפרק זה בורר (סנהדרין ל"א ע"א) כל ראיות שיש לך להביא, הבא מכאן ועד ל"י. כזמן שנותנין ב"ד לפריעת חוב או סתירת כותל או אילן העומד ליפול. ועל אלו אמרו דרך כלל בפרק הבית והעליה (קי"א): וכמה זמן ב"ד: ל"י. וכן מדברי רבותי' בעלי התוס' ז"ל בבבא קמא (ט"ו ע"ב), גבי: נזקקין לתובע תחילה. ומיהו, אם התובע גברא אלמ', שאם יביא עדים הנתבע לאחר ל"י, ולא יוכל הנתב' להוציא אח"ך מן התובע מה שכבר לקח ע"פ הב"ד, מסתברא שמאריכים הזמן, ואפי' עד י"ב חדש. כמ"ש בפרק הגוזל (בבא קמא

[6]א"ה: הן ל"ו הובא תשו' זאת בב"י ח"מ סי' י"ו [ט"ז] ויהי הקצ"ר [הקצר] אמיץ.

קי"ב ע"ב). רבינא שהיה כו' תריסר ירחי שתא. פי': דלא כתב ליה אדרכתא עד י"ב חדש. ופרישנא טעמא התם (בבא קמא קי"ב ע"ב): משום דמרא דאחא בר סמא גברא אלמא הוה. ואי מתייא אדרכתא לידיה, לא הוה אפ' לאפוקה מיניה. אלמא: כל שהתובע גברא אלמא, אין ממהרין לפרעו כשאר בני אדם, משום חשש: שמא לא יוכלו להוציא מידו אם שמא יביא הנתבע עדים, ומרע לשטרא. והכא נמי דכותא היא. ובנדון שלפנינו, יראה בעיני: שאין דנין את הכותי אלא בדיני ישראל ממש. שהרי כך קבלו על עצמן ראובן והכותי: לדון ב"ד ביניהם כדין שני ישראלים. וכן אף על פי שהוחזק כפרן בעדים על המקצת, לא אבד השאר, שלא הוחזק כפרן. דגרסי' בפ"ק דבבא מציעא (ג' ע"א): אמר רבי חייא: מנה לי בידך, והלה אומר: אין לך בידי כלום, והעדים מעידים אותו שיש בידו חמשים, זה נותן חמשים, וזה נשבע על השאר. ולפרש שמות העדים, אם הזמן מועט כשלשים יום, אפשר שאינו צריך לפרש. אבל ראוי להאריך הזמן מפני שהתובע גברא אלמא, כמו שאמרנו. נראה שצריך לפרש, כדי שלא ידחנו במתכוין עד יב"ח. ובכענין זה אמרו: פרעתיך בפני פ' ופ', והלכו להם למ"ה. ומ"מ מסתבר': שכל מה שתלוי היא אחר ראיית הב"ד, שלא יהא השמטה בדבר.

תשובה יז

א שאלת: במה שכתבתי אני בפ' הכונס צאן לדיר (בבא קמא ס' ע"א) על ההיא דאיבעיא להו התם: מהו להציל עצמו, בממון חבירו? שאני כתבתי שם (א"ה: בחידושיו על מס'בבא קמא ס') בשם התוס': דקא מבעיא ליה: אם חייב לשלם. וכתבתי עוד: ונראה שפשוט בעיניהם: שיכול, על מנת לשלם, ושלא מדעת הבעלים. ואתה קשיא לך: א"כ, למה שלחו לו: אסור? לשלחו ליה: מותר להציל על מנת. ועוד: דבהדיא אמרו שם בבא קמא ס': אף על פי שמשלם, נקרא רשע.

ב תשובה: מה שכתבתי נרא' לי שהוא פשוט, וקרוב אני לומר: שלא הייתי בכך צריך לכותבו, מרוב פשיטותו. שהרי אין לך דבר עומד בפני פקוח נפש, אלא אותן ג' המנויות. הגע עצמך: מי שהיה במדבר, ומת בצמא, ומצא קיתון מים של חבירו, ימות ואל ישתה, ואפי' על מנת לשלם? והיאך נקרא זה גזלן, והבעלים חייבין ליתן לו חנם, ולהחיותו? עד שהיה בן פטורא דורש במס' בבא מציעא (ס"ב ע"א): בשנים שהיו מהלכין בדרך, וביד אחד מהם קיתון של מים. אם שותין שניהם, מתים, ואם שותה אחד מהם, מגיע לישוב, מוטב שישתו שניהם, וימותו, ואל יראה אחד במית' חבירו. וע"כ לא פליג ר"ע, אלא משום דכתיב: וחי אחיך עמך, חייך קודמין לחיי חבירך. הא שלא במקום חיותו, חייב.

וא"כ, איזה גזל יש כאן, עד שנאמר בו: אף על פי שגזלה משלם, רשע הוא? אלא ודאי: להציל עצמו ע"מ לשלם, פשיטא. וכי לא שלחו ליה: מותר על מנת לשלם, מאי דפשיטא ליה ולא מבעיא ליה כלל, מאי לשלחו ליה? וההיא דקא אמרי: אף על פי שמשלם גזילה, רשע מיקרי, לאו [א]המציל עצמו, קאי. אלא אאידך ללישנא דאמרי: דשלח להו: מהו ליטול גדישין של שעורין, ליתן לפני בהמתו, על מנת ליתן גדישין של עדשים? ועל זה שלחו לו: דאסור. דאין לו לקיחת ממון חבירו שלא מדעתו, להציל ממונו, ואפי' על מנת לשלם.

תשובה יח

א למונטוסון.

ב עוד שאלת: על מה שכתוב בתורה: כי מזרעו נתן למולך כו'. ודרשו רז"ל: מקצת זרעו חייב, כל זרעו פטור. שנאמר: כי מזרעו נתן למולך כו'. ומפורש בספר המצות: כי הטעם הוא: מחמת שבמיתת ב"ד מתכפרים המומתי'. וזה שנתן כל זרעו למולך, עשה כל כך עבירה גדולה, שאין הקדוש ברוך הוא רוצה שיהיה כפרה לו, ע"כ.

ג תשובה: האמת כדברי ספ' המצות. והטעם הוא: מפני שהנותן מקצת זרעו למולך, הוא טועה ושוגה באותו מקצת. וחייבו הכתוב מיתת ב"ד על שגגתו אשר שגג, או על זדונו אשר הזיד, כי מזרעו נתן למולך. למען יתכפ' לו אותו עון, במיתתו ע"י ב"ד. אבל הנותן כל זרעו, שוט' מוחלט הוא. ולפיכך: הוא פטור ממיתת ב"ד. לפי שהקב"ה אינו רוצ' שיתכפרו עונותיו הנמרצים של שוטה זה, במיתת ב"ד. כי הוא הרבה לפשוע, וצריך למנוע ממנו התשובה. ושיהיה כלה במדורה של גהינם, ובשאול תחתית. השם ית' יצילנו מזה, ומכיוצא בזה. והנה הכל מבואר באר היטב.

תשובה יט

א סרקוסטה.

ב [7]עוד שאלת: ראובן נתחייב ע"פ ב"ד לפרוע לשמעון מנה. וקבעו לו זמן לפרוע, ונכתב בספר הזכרונו' של ב"ד. ואחר זמן, תבעו בב"ד. וטען ראובן: שיש לו על שמעון כנגד אותו מנה, לפי שגבה ממנו רבית קצוצה. מי אמרינן: שיהא נאמן, מגו דאי בעי אמר: פרעתי. או"ד: כיון דמתחילה לא טען כן בב"ד, אלא שטען: השבע וטול, וקבעו לו זמן ב"ד לפרוע, שוב לא יהא נאמן לחזור ולטעון.

[7]א"ה: הובאה בב"י ח"מ סימן ע"ה במיעוט דרך אר"ש. והן ל"ו הובאה בס' כנה"ג בכללי המגו סי' פ"ב אות קנ"ה. אפס קצהו תראה וכולולא [צ"ל: וכולו לא] תראה.

ג תשובה: מסתברא: אינו נאמן, דחזקה אילו לא היה חייב, מחמת שיש לו בידו כנגדן, לא היה מקבל עליו לפרוע בכח ב"ד. ובאותה שעה היה טוען. ואף על גב דאית ליה השתא מגו. ומגו במקום חזקה כזו, לא אמרינן. דחזקה אלימתא היא. ואף על גב דבעיא היא (בריש פ"ק דבתרא ד'): אי אמרי': מה לי לשקר, במקום חזקה, או לא, ולא איפשיט'. מסתברא: דחזקה דהכא עדיפא ואלימא. דהא חזקה כגון זו מרעא שטרא. שהרי שנינו (בכתובות פרק שני דייני גזרות ק"ו ע"א): המוציא שטר חוב על חבירו, והלה הוציא שמכר לו את השדה. אדמון אומר: אילו חייב הייתי לך, היה לך ליפרע את שלך כשמכרת לי את השדה (יתר). וחכ"א: זה היה פקח שמכר לו את הקרקע, מפני שהוא יכול למשכנו עליו. ואמרי' עלה בגמרא (כתובות ק"י): באתרא דיהבין זוזי והדר כתבין שטרא, כולי עלמא לא פליגי: דמצי אמר ליה: היה לך לפרע את שלך. אלמא: במקום חזקה זו מרעינן שטרא, דחזקא אלימתא היא. והילכך: אפי' מגו נמי במקום חזקה זו, לא אמרינן. וכ"ש שטענתו גרועה, דמשויה נפשיה רשע. שאחד המלוה ואחד הלוה עוברין בלא תעשה.

תשובה כ

א שאלת: מי שהשאיל חביות לחבירו, לשים בו יין. וכשבא למכור את יינו, סגר הדלת בפניו כדי שלא יוכל למוכרו. ובסיבת עכבתו, נפס' היין. מי חשבינן להא כגירי דידיה, וחייב משום דינא דגרמי? או נימא: דאינו אלא גרמא בנזיקין פטור.

ב תשובה: האי לא שפיר עביד, ומיהו פטור הוא, דלא מידי עבד. ולא היה אלא כמבטל כיסו של חבירו, דפטור.

תשובה כא

א מיורקא.

ב שאלת: במה ששנינו בעירובין בפ' כיצד מעברין (עירובין נ"ז ע"א): נותנין קרפף לעיר, וחכ"א: לא אמרו אלא לשתי עיירות. אם יש בסוף שבעים אמה ושירים בית אחת, תוך ע' אמה ושירים, וכן משם והלאה תוך ע' אמה ושירים בית אחד. אם תתערב העיר כל כך, ומודדין מן הבית האחרון או לא?

ג תשובה: במחלוקת ר"מ וחנן יש מחלוקת בין הפוסקים. יש מי שפוסק כחכמים: שאין נותנים קרפף לעיר אחת, אלא קרפף לשתי עיירות. ויש מי שפוסק: כר"מ, דנותנין קרפף אפי' לעיר אחת. ולזה דעתי נוטה. אבל כל שיש בית ד' על ד' או יתר תוך ע' ושיריים לעיר, ועוד בית א' תוך ע' ושירייי' לבית זה, וכן הרבה, כולן מתערבין עמה. כדאמרי'

בגמרא: מביבש לכנישתא דדניאל תלתא פרסי, משום דאיכא תתותא דמיבלען תוך שבעים אמה ושיריים.

תשובה כב

א לסרקוסטה.

ב [8]שאלת: יוסף ובנימן אחים, ויש להם אחיות ובני אחיות. ומת יוסף בחיי בנימין, והניח בן ושמו מנשה. ומנשה יש לו בן ושמו מכיר. ובנימין זה לא היו בנים ולא בנות. ונתירא בנימין זה שמא יקראנו אסון בפתע פתאום. ולפי שהיה אוהב יותר בני האחיות ממנשה בן אחיו, הקדים עכשיו ונתן מתנה למנשה בן אחיו: בתים ידועים, וסילק זכותו משאר נכסיו מצד ירושה. וכך כתוב בצואתו: לפי שבאלו הבתים הנתונים לו, סלק כל חלק וזכות מנשה זה מכל ירושת בנימין זה. אלא אם יקים לו בנימין זה לשום דבר אחר אחרי. וכשמת בנימין, התפיסו בני האחיות כל שאר נכסי בנימין זה ביד ב"ד. וטוענין: שכל שאר הנכסים שלא נתן למנשה, הרי הם שלהם. לפי שכבר סלקו מכל חלק וזכות שיש לו בנכסיו מצד ירושה, כמו שנזכר בשטר הצואה. ואף על פי שלא נתנם להם בפירוש, ניכר מתוך מעשיו: שהיה רוצה ליתן שאר נכסיו לבני האחיות. לפי שכך כתוב בשטר הצואה, אחר שנתן קצת מתנות למנשה ולמכיר בן מנשה הנזכר, ולבת אחת מן האחיות שיראה: כל זה שריר וקיים, בכל יפוי כח וקיום שיכתוב סופר ב"ד לזאת הכונה. ואפי' יחסר שום דבר מכאן, מקוים בזה מחמת חסרון הכתוב או התוספת בו, שיגמר כפי מה שצריך להגמר בו הקיום, כהוגן וכשורה, בכל כונותיו ועניניו. לפי שעל התנאי הזה נעשו ממנו המתנות הנזכרות לעיל. ומנשה טוען: שהכל שלו, לפי שאין ממש בצואת בנימין הנז', אחר שנשארו הנכסים סתם, ולא נתנם להם.

ג תשובה: חזרתי על כל צדדי, ולא מצאתי לבני האחיות זכות בנכסים אלו. וטענת מנשה טענה יפה היא, מכמה צדדין. חדא: שאין בנימין יכול לסלק היורש מירושתו, מפני שהוא מתנה עמ"ש בתורה. וכמ"ש בפרק יש נוחלין (קנ"ו ע"ב): האומר: איש פ' בני לא יטול פי שנים, איש פ' בני לא ירש עם אחיו, לא אמר ולא כלו'. שהתנה עמ"ש בתורה. דבין שאמר לא ירש או לא יטול או יסתלק, או אחד מלשונות כיוצא באלו, הוא מתנה עמ"ש בתו', ולא אמר כלום. ועוד: דבר מן הדין, כל שמנהש ראוי לירש, ואין אחר ראוי לירש עמו, אף על פי שסילקו מנכסיו, כל שלא נתנן לאחר, ממילא הוא יורשן. דמאן בו לירות? בר קשא דמתא לירות? והאחיות ובניהם כנכרי' גמורין הם במקום מנשה

[8]א"ה: הלא היא כתובה על ס' מרן ב"י ח"מ סי' רפ"א ס' י"א בקצירת האומ"ר.

הראוי לירש. ואינו דומה למשנתינו: דלא ירש עם אחיו, דמשמע מינה: דטעמ' דלא אמר כלום (בבא בתרא קנ"ו:), היינו דוקא משום דהתנה עמ"ש בתו'. הא לאו הכי, היה הוא מסולק מהם, ויהיו שאר האחים יורשים ממילא, ואף על פי שלא נתנם להם בפי'. דשאני התם (בבא בתרא קנ"ו:) דכולם ראוין לירש. וכל שנסתלק האחד, השאר יורשין את הכל. אבל כאן, שאין עסק לאחיות ולבניהן בירושת בנימין במקו' מנשה, למה יטלו בני האחיות? ומה להם עסק בנכסים אלו יותר מנכרים דעלמא? ותדע לך: דגרסי' בירושלמי בפ' הכותב (הלכה א), גבי: מתני' דבחייך ובמותיך, אם מתה, לא ירשנה. רבי יוסטנה בעון מיניה דר' יוחנן. ואמאי לא איפשיטא להון: שהאחי' יורשים אותה, כיון שנסתלק הבעל מירושתה? אלא ה"ט: משום דס"ל: דבמקום בעל, שהוא היורש בכל נכסיה, אחיה כנכרים הם אצל ירושה. וממילא נשאר הבעל, כל שלא נתנה היא הנכסים לאחרים בחייה. ואמר להו ר' יוחנן: דלא. דשאני הכא: שהבעל כתב זה כשהיא ארוס'. ובאותה שעה עדיין לא היה זכות לו בירושה. שאין ארוס יורש, והאחין יורשין הן באותה שעה. ולפיכך: כשנסתלקו בני הבעל, נשארו האחי' יורשין כדמעיקר'. ועוד: הגע עצמ': אף לכשתמצא לומר: שכל שסלק היורשין מירושתו, ינחלו אחרים שאר נכסי בנימין, על כרחנו: כל שלא נתנן לאחד מהן, הקרוב קרוב יותר יורשן. וא"כ, הנה מכיר בן מנשה שהוא קרוב לו יותר, ראוי לירש יותר מבני האחיו'. והוא היה ראוי לנחול שאר הנכסי', כל שאין מנש' יורשן. אלא שאין אנו צריכין, לפי שמנשה הוא היורש, וכמ"ש. ואיני מוצא שום ענין ושום לשון בשטר הצוואה, שיוכיח שהם שאר הנכסים לבני האחיות. ולא עוד, אלא אפי' אמר לעדים: כתבו ותנו לבני האחיות, שאני נותן להם כל שאר נכסי, כל שמת אין כותבין ונותנים. שאין שטר לאחר מיתה.

תשובה כג

א עוד שאלת: שטר חוב שהוציא על בנימין הנזכר [עיין בתחילת התשובה הקודמת], ותבעוהו מיורשיו. ולא נכתב בשטר החוב: על מנת שלא ישמיטנו בשביעית, לפי שלא נהגו במדינתם לכתוב שביעית בשטרי חובותם. ועברו על החוב הנז' ארבע עשרה שנה. אם ראוי לב"ד לכוף ליורשי בנימין הנזכר לפרוע את חובו מן הדין, אם לאו?

ב תשובה: בדבר זה נתחבטו בעלי הלכות הראשונים הרבה: אם שמיטת כספים נוהגת בזמן הזה. שאין שמיטת קרקעות נוהגת. ואנו כך קבלנו מרבותינו נוחי נפש: ששמיטה נוהגת בזמן הזה. ועם כל זה, במקום שנהגו לחוש לשמיטה, ולהתנות: שלא ישמיטנו בשביעית, אפי' יצא שטר בלא תנאי שמיטה, נאמן לומר: פרוזבול היה לי, ואבד. או

תנאי היה לי עמו: שלא אשמיטנו בשביעית. ולא עוד, אלא שב"ד פותחין לו ואומרים לו: כלום פרוזבול היה לך, ואבד, או תנאי היה לך עמו. משום דמסתמא אמרי': לא שביק היתירא ואכיל איסורא. וכדגרסינן בפרק השולח (גיטין ל"ז ע"ב): אמר ר' יאודה אמר רב נחמן: נאמן אדם לומר: פרוזבול היה לי ואבד. מ"ט: כיון דתקינו רבנן, לא שביק היתירא ואכיל איסורא. כי אתא לקמיה דרב א"ל: מידי פרוזבול היה לך, ואבד? כגון זה: פתח פיך לאלם (משלי ל"א: ח') הוא. ואפי' במקומות שלא נהגו לכתו' פרוזבול, ונהגו לכתוב: ע"מ שלא ישמיטנו בשביעית, פותחין לו נמי: שמא תנאי היה לך, ולא נכתב. ואם אמר: אין, נאמן, ואפי' בלא שבועה. וטעמ' כדאמרן, דמסתמא לא שביק היתירא ואכיל איסורא. ומינה: דבמקומות שלא נהגו לחוש לשמיטה, ולא ידעו ששמיטת כספים נוהגת בזמן הזה, אינו נאמן. דלא שייך למימר בזה: לא שביק היתירא ואכיל איסורא. שהרי הכל היתר בעיניו.

תשובה כד

א אויניון לר' יוסף ן החכם ר' אברהם ברוך ן נריה.

ב [9]ומה שאמרת: אשה שנתגרשה ויצא לעז על הגט. והצריכוה ב"ד גט שני. אם מונים לה תשעים יום מראשון או משני?

ג תשובה: ודאי משני שהיא מתגרשת בו. וכל גט שב"ד מצריכין ליתן, ממנו מונה. והא לא שייך בפלוגתא דרב ושמואל, דפליגי (גיטין י"ח ע"א): באימתי [מאימתי] מונין לה: משעת כתיבה או משעת מסירה? דהתם (גיטין י"ח) אפי' לשמואל, דאמ': משעת כתיב', ואיפסיקא הלכתא כותיה, התם הוא, דבאותו גט מתגרשת. ולפיכך: מונין לה ממנו, אף על גב דלא הגיע לידה. אבל כאן, אין גירושיה ברורין אלא מגט שני, ולא בגט ראשון. ואם נפשך לומר עוד: והא משעת כתיבת הגט הראשון, לא נתייחד עמה מחמת הגט, ולמה נחוש עוד? והרי הוא כמ"ש (שם גיטין י"ח): ולגט ישן לא חיישי', שהרי לא נתייחד עמה. לא היא. דהתם (גיטין י"ח) הגט גט, כמו שאמרתי. וליכא למיחש כלל, אפי' לתקנת ולד של מגרש עצמו. אבל כאן, הא איכא משום גזירותיו של ר' מאיר. ואפי' היתה קטנה, ובעלה חבוש בבית האסורין. והילכך: לעולם גזרינן עד משעת הגירושין, דהיינו הגט השני.

[9]א"ה: רמזה הב"י א"ה סי' י"ג.

תשובה כה

א שאלת: הא דאמר רב יאודה (במס' כתובות נ"ד ע"א): התובעת כתובתה בב"ד, אין לה מזונות, האי בית דין היכי דמי? דוקא בית דין שיש ביד' כח להגבותה כתובתה, או בית דין הראויין לדון קאמר, כלומר: הכשרין לדון?

ב תשובה: כל שתובעת כתובתה בב"ד הכשרי' לדון, ב"ד הן. וכל שתובעת בבית דינם כתובתה, כבר גלתה דעתה: שרוצה להנשא. ולא קרינן בה: מיגר אלמנותיך. ולפיכ': הפסידה מזונותיה.

תשובה כו

א סרקוסטה.

ב[10] שאלת: אדונינו הרב יר"ה נתן לר' בחותמו דבר ידוע בחוק שיש לו במקום ידוע. וראובן הנז' לוה משמעון מנה, וחייב לו כל נכסיו בשטר בכלל. אח"ך משכן בפרט אותו זכות ללוי. ואין לו לראובן נכסים בני חורין. היש מן הדין להגבות את שמעון מן הזכות ההוא, כיון שהוא קודם, ונתחייבו לו נכסי ראובן בכלל. או כיון שמשכנו ללוי בפרט, זכה בו. ואם לוי אומר: שיש לראובן נכסים בני חורין, היש לשמעון להפך אחריהם, או על לוי לברר שיש לראובן נכסים בני חורין?

ג תשובה: דברים ברורים לכל אני רואה כאן ששמעון ב"ח מוקדם הוא, ויוציא מיד לוי, אא"כ הניח ראובן מקום ידוע לגבות ממנו. ואף על גב דנכסוהי דאיני' אינון ערבין, וערב דעלמא יכול לדחות את המלוה עד שיחפש, ערב דנכסים שאני, דקיל טפי. ובין נכסים אלו שמשכן ובין הנכסי' האחרים שהניח, כולן ערבים הם. ונכסים אלו שמשכן, מן הדין אין לוי יכול לדחותו אצל ערבים אחרים, אלא משום תקנה שלא יגבה מן המשועבדים במקום שיש בני חורין. ולפיכך: עד שיראנו נכסים בני חורין ידועים שהניח לו לגבות מהם, אין יכול לדחותו ולומר: שיחפש. וזה נ"ל ברור.

תשובה כז

א טרכונה.

ב[11] שאלת: ראובן לוה מיעקב. והאמינו הוא וב"כ בכל מה שיטעון, בין בגביית החוב, וכל מיני הטענות שיטעון. ומת יעקב, והניח שני בנים: שמעון ולוי. והנה לוי כאן ושמעון

[10] א"ה: הובא' בב"י ח"מ סי' קי"א מחו' ד' בקיצור.
[11] א"ה: ואף גם זאת הובאה בב"י ח"מ סי' ע"ז מחו' ד' בקיצור.

איננו. ובא לוי לתבוע כל החוב מראובן. וטוען: שאחיו שמעון מת, וכל החוב שלו. וראובן טוען: הבא ראיה שמת שמעון. ולוי טוען: אתה האמנת את אבי ויורשיו בכל מיני הטענות שיטענו. ומה שאני טוען שאחי מת: הרי הוא בכלל הנאמנות. הדין עם מי?

ג תשובה: הדין עם לוי ולא מכח הנאמנות. שאין בכלל הנאמנות זה, אלא כל שהוא בעיקר המנה של ההלואה, בטענת פרעון או שטר פסיק [שמא צ"ל: פסים] ושטר אמנה, וכיוצא בו. אבל שיהא אחד מן היורשי' נאמן על חלק שאר היורשים, לא בזה היה הנאמנו'. שאילו היה שמעון חי, אין לוי נאמן לומר לי לבדי נתן אבי שטר זה. אבל מ"מ, לוי יכול לתבו' כל חלקו וחלק אחיו, בין ישנו שמעון (אי) [חי] כאן או במדינת הים. דגרסי' בכתובות פרק מי שהיה נשוי (כתובות צ"ד ע"א): אמר רב הונא: תרי אחי ותרי שותפי דאית להו דינא בהדי חד, ואזיל חד מינייהו בהדיה לדינא, לא מצי אידך למימר ליה: לאו בעל דברים דידי את. אלא שליחותיה עביד.

תשובה כח

א לארידה.

ב שאלת: מפני מה נצטוו מקצת המצות בלשון יחיד, ומקצת בלשון רבים?

ג תשובה: בזה נתבאר הטעם במקצתם בגמרא, ובמקצתם לא נתבאר, ואנכי לא ידעתי. הנה בספירת העומר צוה בלשון רבים: וספרתם לכם. ובספירת שני השמיטה והיובל צוה בלשון יחיד. כמ"ש: וספרת לך שבע שבתות שנים וגו'. ובא בביאורו: כי ספירת העומר מוטלת על כל אחד ואחד. וספירת שני השמיטה והיובל, דכתיב בה: וספרת לך, אינה מוטלת על כל אחד ואחד אלא על ב"ד. ובחיובת ראשית הגז דגרסינן בפרק ראשית הגז (חולין קל"ה ע"א): בהמה שהיא משני שותפים [בנוסח שלפנינו: בהמת השותפים] חייבת בראשית הגז, ור' אלעאי פוטר. ואמרינן: מ"ט דרבי אלעאי? אמר קרא: וראשית גז צאנך, דוקא צאנך, ולא של שותפות. ורבנן למעוטי שותפות כותי. מכל מקום, בין למר ובין למר לשון יחיד בזה למעט אחרים. למר שותפות דכותי, ולמר אפי' שותפות דישראל. וראשית דגנך, לדברי כולם אתי למעוטי שותפות כותי. ומקצתם שנאמרו בלשון רבים ולשון יחיד, גלו לנו במקצת מהם טעמם. דגרסינן התם (שם פרק ראשית הגז (חולין קל"ה ע"ב)): אמר רבה: מודה רבי אלעאי בתרומה, אף על גב דכתיב: דגנך דידך אין, בשותפות לא, כתב רחמנא: תרומותיכם. אלא דגנך ל"ל? למעוטי שותפות כותי. וחלה דכתיב בה עריסותיכם, אצטריך לרבות של שותפות. וכן יש מצות אחרות שם (פרק ראשית הגז) שביארו לנו הטעם בהם. ויש שנחלקו בהם. וכדגרסינן בפרק

השוחט (חולין כ"ט ע"א) תזבח, שלא יהא שנים שוחטים זבח אחד. תזבחוהו, שלא יהא אחד שוחט שני זבחים. ואמרינן: מאי תלמודא? אמר רב פפא: דהא תזבחהו כתיב, כלומר: חסר וא"ו. אמר רבי יוחנן: זו דברי רבי אלעזר ברבי שמעון סתימתא. אבל חכמים אומרי': שנים שוחטים זבח אחד. ובמקצתם לא נתבאר לנו טעם, אף על פי שישנו.

תשובה כט

א פירפיניאן.

ב שאלת: מפני מה אמרו (מגילה י"ח:) כל המוסיף בשבחו של הקדוש ברוך הוא, נעקר מן העולם. ואם רצה להאריך בתושבחותיו של מקום, למה לא יאריך?

ג תשובה: לא הכל ראויים להאריך בשבחי'. דכתיב: מי ימלל גבורות ה', ישמיע כל תהלתו. ואמרו: למי ראוי למלל גבורות ה', למי שיכול להשמיע קול [לפנינו במגילה י"ח כתוב: כל] תהלתו. וכבר אמר חכם ז"ל (ברכות ל"ג:) למי שהאריך ואמר: העזוז הגבור כו': סיימתינהו לכולהו שבחי דמרך? ואפילו האל הגדול הגבור והנורא, לולי שאמרן משה, אנן לא אמרי'. וכן אמר (ברכות ל"ג:): משל למלך שיש לו אלף אלפים דינרי זהב, ומקלסים אותו בשל כסף. לא גנאי הוא לו? על כן אמר דוד (תהלים ס"ה: ב'): לך דומיה תהלה אלהים.

תשובה ל

א לארידה.

ב שאלת: למה אמר הכתוב, בכל אותם הדורות שהיו מאדם עד אברהם אבינו ע"ה, בענין התולדות: ויולד פלוני לפלוני, ולא אמר: ויולד לפלוני בן, ויקרא את שמו פלוני והפלגת ראובן הכתוב, יורה שכבר נמצא הוולד את המוליד.

ג תשובה: דע: כי קריאת השם, יורה על הקיום. ובדבר המתפסד, ואין לו קיום, אין ראוי לקרות לו שם. ויורה ע"ז: שם רשעים ירקב, ולא שם לו על פני חוץ. וההפך: ונתתי להם בבתי ובחומותי יד ושם, לפני שמש, ינון שמו. ועל כן, תמצא דקדוק הכתוב כל התולדות שנולדו מאדם ועד שת, שנמחו כולם, ולא נשאר להם שורש, לא הזכיר בא' מהם: ויקרא את שמו, עד שנולד שת. ומפני שנשתת ממנו העולם, כתוב בו: וידע אדם עוד את אשתו, ותלד בן. ותקרא את שמו שת: כי שת לי אלהים זרע אחר. וכתב הטעם בצדו: כי שת לי אלהים זרע אחר תחת הבל. שזה זרע אחר שיש לו קיום, תחת הבל, כי הרגו קין, ואין לו קיום, ולא נשתת זרעו. וללמד: כי מזה נשתת העולם, ולתולדותיו יהיה קיום. והוא

שאמר: ולשת גם הוא יולד בן, ויקרא את שמו אנוש. אח"כ חזר והזכיר התולדות עד נח. ומפני שאף תולדות אלו גם כן נמחו במבול, ולא נשאר מהם רק נח, חזר שלא להזכיר בהם קריאת שם. ונח, שנשאר ונתקיים ממנו העולם, חזר ואמר בו קריאת שם. דכתיב: ויחי למך וגו', ויולד בן. ויקרא את שמו נח לאמר: זה ינחמנו. ואחרי שהיה לעולם קיום, ולא נשחתו הדורות אח"כ, אלא שנחלקו לאומות, לא הקפיד בקריאת השם. כי כבר הודיענו בקיום הדורות, ולא יתבטלו עוד. ולא היתה עיקר הכונה מעתה בזכירת הדורות, רק למנות בלבד וללכת לספר יחוסן, עד בואו ליחוסו של אברהם. כי עליו היתה הכונה בזכירות הדורות אלו ותולדותיהם.

תשובה לא

א עוד שאלת: אחר שתגמול המצות והעבירות עיקרו בנפש בעולם הנשמות, מפני מה לא נתפרש בתורה מהות השכר והעונש בעולם הבא?

ב תשובה: שאלה זו אינה מאיש חכם כמוך. וכי רוצה אתה שתחבר לך התורה ספר הנפש ומהותה עד שתדע מהו מהות הנפש, ואח"כ תחבר ספר אחר כיצד אפרש [אולי צ"ל: אפשר] לנפש להתעדן בעדן השגת המושכלות, עד שתבא' לתינוקות? ואם אמרת: שתאמר דרך כלל, עדיין היית שואל: איך וכמה. שהרי עכשיו כבר ידעת דרך כלל: כי יש לנפש הדקה עונש ושכר. אלא שאתה בא לחקור: איך. ואלו אמרת למתחיל בקריאת התורה כאשר תלמדהו קריאת המקראות, באמת יתבלבל דעתו. ותחשו' להועילו. ותעבדהו [אולי צ"ל: תאבדהו] באמת. שאפי' עכשיו אסרו שלא לגלות כבשונו של עולם, רק לחכמים המשכילים ובעלי עצה. ואיך תשאלו: למה לא ביארה התורה כל זה ביאור ידוע ומפורסם לכל? ואם באת לשאול: מפני מה לא דברה תורה בתגמול הנפש מפורש, כמו שדברה בתגמול הגופני בריבוי הפירות והשלוה, וירידת המטר בעתו, ותגבורת על האויב? כבר ביארתי את זה יפה יפה, בקצת דברים חברתי לתשובת אנשים הטוענים על תורתינו מצד זה. ואפשר שעמדת על מה שכתבתי בזה. וביארתי ביאור רב אף לכל מי שיתעקש שלא להודות האמת, רק בהכרח גדול, ואין זה מקומו, כי יארך קצת הספור.

תשובה לב

א טרכונה.

[12] א"ה: הובאה בב"י ח"מ סי' ס"ז מחו' כ"ט בקיצור.

ב [12]ולענין מה ששאלת: אם נאמן אדם לומר: פרוזבול היה לי ואבד, במלוה על פה, כיון שלא נהגו להתנות במלוה על פה: ע"מ שלא תשמיטנו בשביעית? מסתברא: שהוא נאמן: דלא שביק היתיר', ואכיל איסור'. ומיהו, דוקא בטענת על מנת שלא תשמיטנו בשביעית, שהכל יודעים בתקנה זו. אבל טענת הפרוזבול, נראה שאינו נאמן. שלא הורגלו עכשיו כלל בפרוזבולין. ואפילו יצא מב"ד ולא טען, נר' שיכול. שהרי ב"ד פותחין לו, ואין חוששין שמא מתוך דבריהם ילמוד לשקר. כ"ש במה שלא ידענו למדוהו אחרים מבחוץ, אם לא.

תשובה לג

א עוד שאלת: ראובן לוה מנה משמעון בשטר. ולא כתבו בשטר: ע"מ שלא תשמיטנו בשביעית. וראובן הלוה, ממקום שנהגו לכתוב. אבל שמעון המלוה, ממקום שלא נהגו לכתוב מתחלה, אלא עתה מקרוב. מי נאמן לומר לבע"ח: פרוזבול היה לי ואבד, או לא?

ב תשובה: כיון שנהגו אפי' מקרוב במקומו של שמעון המלוה, נאמן הוא לומר: תנאי היה ביני לבינו שלא אשמיטנו בשביעית. דאף זה, כיון שנהגו לכתוב, והוגד להם שהשביעית משמטת בזמן הזה, אף על פי שמזמן ראשון לא ידעו, השתא מיהא ידעו. ולא שביק היתירא, ואכיל איסור'.

תשובה לד

א [13]שאלת: ראובן לוה משמעון, וחזר ולוה מלוי. ועמד [לוי] ונתרעם מראובן בב"ד, ולא נמצאו לראובן נכסי'. והשביעוהו ב"ד: שכל מה שירויח יתר על מזונותיו, שיפרע ללוי. ואח"ך בא ש' ואומר: שהוא מוקדם, ולו יפרע תחילה. ואמרת: כי לפי מה שכתבתי אני בהא: דכיון שנשבע: שיפרע ללוי כל מה שירויח, גלי בדעתיה דחזר בו מן הראשון. וללוי משתעבד, לשמעון לא משתעבד.

ב תשובה: כן מסתברא לי. במעש' ראובן שנשבע שיפרע ללוי כל מה שירויח, מוכיחין שחזר בו מן הראשון. דאין לך חזרה גדולה מזו. ותדע לך: דהא לוה ולוה, כשלוה משני לא חזר בו בפי' מן הראשון. דלא תימא: דוקא בשכתב לב': דאקנה בפירוש. דאפי' לא כתב לו: דאקנה, מן הסתם משתעבד, בין לראשון בין לשני. ויש לנו ראיות ברורות בזה, ואין זה מקומן. ועוד: דבכל מקום שמעשיו מוכיחין, הרי הוא כאילו אמר בפירוש. וכדאמרינן בפרק (חזקת הבתים ל"א ע"א): אבל אכלה שית, אין לך מחאה גדולה מזו.

[13]א"ה: הלא היא כתובה בב"י חה"מ סי' ק"ד מחו' ג', וכאן הובאה קצת ארוכה.

תשובה לה

א לטודילה.

ב [14]שאלת: ראובן יש לו בית באמצעיתו של מבוי. ופתח אותו בית בתחילת המבוי. והבית נמשך בלי פתח עד קרוב לראש הפנימי של מבוי. ויש לשמעון בית אחר בסוף המבוי, פתוח למבוי. ובא ראובן לפתוח פתח במבוי למעלה מן הפתח הראשון כלפי [אולי צ"ל: כלפי שמעון] מן חצר הפנימי. ושמעון מעכב עליו, מפני שמרבה עליו את הדרך. והביא ראיה מברייתא דחמש חצרות הפתוחות במבוי, ששנינו: כולן משתמשות עם החיצונה, והחיצונה משתמשת לעצמה. ושהרמב"ם ז"ל כתב: שאם רצה החיצון לפתוח הפתח למעלה מפתחו, שבני מבוי מעכבי' עליו. וראובן האריך בטענותיו, להראות פנים שאין שמעון הפנימי רשאי למונעו, מפני שיש לו תשמישין קבועי' בכל המבוי. ועוד: שהמבוי ההוא קרוי רשות הרבים בפי כל, ובתקנו' הציבור, לפי שיש לפנים בסוף המבוי מגדלים לצבור, לשמור העיר; ונכנסים ויוצאים דרך שם. וכרשות הרבים הוא להם. ועוד: שמחוקי המלכות שם: שכל הדרכים והמבואות למלך. ואין אחר רשאי לפתוח ולסתום פתח, אלא מרשות המלך. ומעניש מי שעושה כן בלא רשותו. ולפיכך: אין מקום זה כשאר המקומות, שדיבר בהם הרמב"ם ז"ל.

ג תשובה: אם באתי להישב ולדון על כל טענה וטענה שבאה בקונטריס השאלה, יאריך הענין ללא צורך לעיקר הנדון שלפנינו. אלא הריני משיב דרך כלל. ואומר: כי תחילת כל דבר אתה צריך לדעת: שאין ריבוי הדרך במבוי, ואפי' במבוי שאינו מפולש, אלא אלכסן [אולי צ"ל: אחד מבני] מבוי אחר שבא לפתוח פתח חדש במבוי, משום ריבוי הדרך. וכדגרסי' (בבתרא י"א ע"ב): בעא מיניה רב הונא מר"א: אחד מבני מבוי שבקש להחזיר פתחו למבוי אחד, בני מבוי מעכבים עליו, או אין מעכבים עליו? א"ל: מעכבין. כלומר: בני המבוי החדש מעכבים עליו, ואף על פי שהחזיר פתחו כאן. כלומר: שסות' הפתח שיש לו במבוי הישן, כדי שלא יקיפו משם בני המבוי הישן דרך אותו פתח למבוי זה החדש. אפ"ה מעכבים עליו, מפני שמרבה עליהם דרך ביתו מיהא. אבל לבני מבואם, אין יכולים לעכב. שאין ריבוי הדרך במבוי לבני מבואם. דבחצר הוא שיכול לעכב שותף על חבירו, אבל במבוי לא. וזו היא ששנינו בפרק (לא יחפור כ' ע"ב): חנות שבחצר, יכול הוא למחות בידו, ולומר: איני יכול לישן, לא מקול הפטיש ולא מקול הריחיים ולא מקול התינוקות. ואקשי' בגמ': מאי שנא דברישא אמרינן: דיכול למחול [צ"ל: למחות], ובסיפא אמרינן: דאינו יכול למחות? ואוקימנא סיפא: בחצר אחרת. כלומר:

[14]א"ה: ואף גם זאת הן ל"ו בוהא בב"י ח"מ סי' קס"א מחו' ד' בקיצור קצת. ומ"מ השאלה חס"ר [חסר] ינתן.

שאינו עושה החנות באותו חצר השותפין ממש, כמו ברישא, אלא בחצר אחרת שבמבוי השותפין. ואין שותפי המבוי יכולין למחות בידו משום ריבוי הדרך. ומ"מ, כל שבא אחד מן החיצונים לפתוח פתח למעלה מפתחו לצד פנים, הפנימי [שמא צ"ל: הפנימיים] מעכבין על ידו. לפי שאין זה מחמת ריבוי הדרך לבד, אלא משום: דכל חיצון אין לו להשתמש במבוי למעלה מפתחו. ויכולים הפנימים לסתום כנגד פתחיהן לגמרי, כאילו המבוי שלמעלה מפתחיהם הוא שלהם. והפנימיי' מעכבין לחיצונים. וכן כל של פנים מעכב לחיצון. מפני שהפנימי משתמש עם החיצון, אבל החיצון אינו משתמש כלל עם הפנימי. אלא הפנימי משתמש לעצמו למעלה מפתחו של חיצון. ולפיכך: אם יפתח החיצון פתח לפנים מפתחו, נמצא גוזל את מי שהוא פנימי. וזהו דין חצרות הפתוחות למבוי השנוי שם בברייתא, וכדברו רבינו [הרמב"ם]. ועליה כתב הרב ז"ל מה שכתב דקי"ל כר'. ולפיכך: אם יש לחיצונים תשמישים בכל המבוי, אין הפנימי יכול לסתום כנגד פתחו. מפני שהוא מעכב עליהן את תשמישן. שאף הם שותפין עמו, ומשתמשין אלו עם אלו. וחזרה הדין להיות כאן בדבר [אולי צ"ל: כדברי] רשב"א, דאמר: חמש חצרות הפתוחות במבוי, כולם משתמשין במבוי. ולדבריו, אחד מבני מבוי ואפילו מן הפנימיים שבקש לסתום כנגד פתחו, בני מבוי החיצונים מעכבין ע"י. מפני שמרבה עליהם את הדרך. כלומר: שמקצר מקום תשמישן, וצריכין לרבות תשמישן בדרך קצרה. וזהו שאמר רב הונא אליבא דידיה: אחד מבני מבוי שבקש לפתוח כנגד פתחו, בני מבוי מעכבין ע"י, מפני שמרבה עליהם את הדרך. ואוקימנא ליה: כרבי שמעון ב"א. וכ"ש אם כל בני העיר יש להם רגל במבוי. כלומר: ליכנס בכל עת למבצרים. וגדולה מזו אמרו שם: אמר רב ענן אמר שמואל: מבואות המפולשין לרשות הרבים, ובקשו בני המבואות להעמיד להן דלתות, בני רשות הרבים מעכבין עליהם. וסבור מינה בד' אמות הסמוכות לרשו' הרבים. ואסיקנא: לא היא. דזמנין דדחקי בני ר"ה ועייל [שמא צ"ל: ועיילי] טובא. וכבר אמרו: שכל שאין הפנימי יכול לסתום כנגד פתחו, א"י לעכב על שותפי המבוי משום ריבוי הדרך. וכ"ש בזה, שרגל הרבים מצויה בו ברה"ר. וכ"ש אם דין המלכות שם: להיות כל הדרכים שלו, בין במפולשין בין בשאינן מפולשין, כמו שאמרת.

תשובה לו

א שאלת: אשה אחת בת חמשים שנה, ומת בעלה בלא בנים. ונפלה לפני יבם, והיבם נשוי. ונשארו מבעל' קרקע ומטלטלין, והיא מחזקת בהם. והיבם תובע אותם נכסים. והיא טוענת כי הם בידה ומחזיק בהם לגביית כתובתה, ושתזון. הדין עם מי?

ב תשובה: תחילה אודיעך: שאין היבמ' ניזונת כי אם ג' חדשים הראשונים בלבד, ומשל בעלה. מכאן ואילך אינה נזונת לא משל בעלה ולא משל יבם, כמ"ש ביבמות פרק החולץ (יבמות מ"א ע"ב). וטעם ג' חדשים ראשונים שהיא ניזונת, מפני שהבעל חייב לה מפני תנאי ב"ד. שכך כות' לה: ואת תהא יתבא בביתי ומתזנא מנכסי כל יומי מיגר אלמנותיך. וזו אינה יכולה להתייבם ולא לינשא לשוק ג' חדשים הראשונים, מחמת האיבול של בעלה. מכאן ואילך אינה עומדת בשביל אלמנות הבעל, אלא מחמת זיקת היבם שעליה. ולפיכך: אין לה מנכסי הבעל. ומנכסי היבם נמי אינה ניזונ', דעדיין אינ' אשתו. ואפי' היה היבם קטן שמתעכבת מחמתו, דמן השמים קנסוה. אבל אם העמיד היבם בדין לחלוץ או ליבם, וברח היבם מב"ד, שאינו רוצה לא לחלוץ ולא ליבם, ניזונת משל יבם. וכן אם חלה או שהלך למ"ה אחר שעמד בדין, ולא רצה לחלוץ ולא ליבם, ה"ז כמי שברח. וכן אמרו בירושלמי. וכיון שכן, טענת האשה שמעכבת הנכסים מחמת מזונות, בין נכסי' גמורים של בעל בין נכסי צאן ברזל שהם הנדוניא שהכניס הבעל, אין ממש בדבריה. וכן אינה יכולה לעכב אותן לגביית כתובתה. דלא ניתנה כתובה ליגבות בחיי היבם. וכן טענת היבם: שרוצה ליטול אותן, ואומר: דשלו הם, אין טענתו נכונה. שהנכסי' הללו משועבדין הן לכתובות היבמה. ואין לה שעבוד על נכסי' היבם, אלא על נכסי הבעל. ולפיכך: אין לו למכור בנכסים הללו כלל. וכדתניא: מי שמת והניח שומרת יבם, והניח נכסים במאה מנה, אף על פי שכתובתה (אינו) [אינה] אלא מנה, לא ימכו'. שכל נכסיו אחראין לכתובתה. ולא עוד, אלא אפי' נשאר, אינו יכול למכור בנכסים. ואם נתן ומכר, לא עשה ולא כלום, אלא א"כ נתרצו שניהם, וכתב לה היבם כתובה על נכסיו. דאז יכול למכור אחר שנשאה. וכמ"ש בכתובות (כ"א ע"ב) פרק האשה שנפלו לה נכסים. אלא כיצד עושין, כמ"ש במשנה פרק האשה שנפלו לה נכסים בכתובות (פ' י"ב): שומרת יבם כו', הניח אחיו מעות, ילקח בהן קרקע, והוא אוכל פירות. וכ"ז שאמרתי, הוא לענין נכסי הבעל ונכסי צאן ברזל. אבל נכסי מלוג, והן אותם נכסים שלא קיבן אותן באחריותו, אם נפלו לה מבית מורישה בשעה שהיא שומרת יבם, באלו אם תרצה קודם שיכנוס אותה היבם, מוכרת ונותנת וקיים. וכמ"ש במשנה (שם כתובות פ':): שומרת יבם שנפלו לה נכסים, מודי' ב"ש וב"ה: שמוכרת ונותנת וקיים. וכ"ש אוכל [שמא צ"ל: אינו אוכל] פירותיהן עד שיכנוס. אבל אם נפלו לה בחיי הבעל, שכבר זכה הבעל באכילת פירותיהן, לא תמכור. ואם מכרה, מכרה בטל, כדעת מקצת המורים. וכדע' מקצתן: מוכרת ונותנת וקיים, כמו שאכתוב [עיין בסוף התשובה הבאה]. ודע: שאם תבעה היבמה הזאת את היבם ליבם או שיחלוץ, והיא ראויה לילד, ובאה מחמת

טענה, שאמרה: רוצה אני בבנים שיסייעוני להחזיק ידי בימי הזקנה, או שיחפרו את קבורתי בשעת מיתה, כופין את היבם ליבם או לחלוץ. ואם מרד ולא חלץ, ולא יבם, כותבין עליו אגרת מרד, כדמשמע בכתובות פרק המדיר [נראה שצ"ל: אף על פי] (ס"ג). ומוסיפין על כתובתה כדין מורד על אשתו מתשמיש המיטה השנוי בכתובות (שם ס"ג) פרק אף על פי. אבל לא רצה, חוזרין על כל האחים. לא רצו, חוזרין אצל הגדול, ואומרים לו: עליך המלאכה לגמור: או חלוץ או יבם. ואם היה אחד מן האחים במ"ה, ואפי' הגדול, ואמרו האחרים: המתינו עד שיבא הגדול, והוא יבם, שמצוה עליו, אין שומעין להם. אלא אומרים לזה שנמצא כאן: חלוץ או יבם. וכ"ש אם הגדול כאן, והקטן איננו. וכמ"ש בפרק החולץ (יבמות ל"ט ע"א). אבל אין כותבין עליו איגרת מרד. ומ"מ, מזונות הוא נותן לה, אחר שעמד בדין ומרד.[15] ואם היא אינה רוצה להתייבם לו, והוא רוצה ליבם, משיאין אותו עצה ההוגנת לו, שלא יכניס קטטות לתוך ביתו, אחר שיש לו אשה אחרת. וכן אם הוא בחור, והיא זקנה, אומרים לו: כלך אצל שכמותך. ואם נותן עיניו בה כדי ליטול נכסיה, מטעין אותו. ואומרים לו: חלוץ ע"מ שתתן לך כך וכך. ואחר שיחלוץ לה, אין לו עליה כלום. דא"ל: משטה אני בך, כמ"ש בפרק אף על פי (ע"ד ע"א) ובפ' מצות חליצה (יבמות ק"ו ע"א), מאחר שאינו הגון לה, ומצוה עליו לחלוץ. דכתיב: ושלחו לו זקני עירו ודברו אליו. נותנין לו עצה הוגנת. אם הוא ילד, והיא זקנה, אומרי' לו: כלך אצל שכמותך. ואם הוא ערום, ואין יכולין להעמידו בכך, מבקשין ממנו לחלוץ. ואם לא רצה, ייבם.

תשובה לז

א עוד שאלת: אם תמות היבמה בין כך, אם ירש אותה היבם? ואם יש לבעלה אחים שנים או ג', אם ירשו אותה כולם, או הבכור מהם הראוי ליבם אותה?

ב תשובה: דע: שאין הבכור שבאחים, כלומר: הגדול, זוכה בנכסי המת יות' משאר האחים, עד שתייבם [צ"ל: שייבם] אותה. דאז הוא מקים זרע, והוא קם תחתיו לנחלה. ומה שכתוב: והיה הבבור הבכור יקום ע"ש אחיו, למצוה קאמר. כלומר: שמצוה בגדול ליבם. אבל אם קדם קטן ויבם, זכה בנכסים. וכן אם חלץ לה, פטרה מן האחים כולם, ומותרת לינשא בחליצתו. כמ"ש ביבמות פרק כיצד (יבמות כ"ד ע"א): מצוה בגדול ליבם, ואם קדם קטן זכה. ואמרינן בגמ' (פרק כיצד): ודילמא בכור, בכור ממש, ולענין זה: דכי ליכא בכור, וקדם קטן, זכה, דהא ליכא בכור. אבל כי איכא בכור, וקדם קטן,

[15] א"ה: לך נא ראה לרבינו בח"א סי' אלף ר"מ, שהביא דברי בה"ג, וכתב שדבריו אינ' ברורי' בעיניו.

לא זכה. אמ"ק: כי ישבו אחים יחדיו. הוקשה ישיבת אחים ז"לז. כלומר: שכולן יכולים ליבם, אלא שמצוה בגדול. ולפיכך: אם מתה היא קודם שנתייבמה, לא זכה א' מן האחים בנחלת אחיהם המת. שלא קם אחד מהן תחתיו. אלא כולן חולקי' בנכסים. ואם היה להם אב, קודם לכל יוצאי יריכו, כדין שאר כל הנחלות. ולענין עיקר כתובה, שהוא מנה מאתים, ונצ"ב שהיא הנדוניא שהכניסה לו, ונ"מ שלה, אם ירשי אותה יורשי הבעל או יורשיה, שהם יורשי אביה, אם באתי לכתוב לך הדברים על סדר הגמ' ומחלוקתן של הגאונים והמחברים הראשונים ז"ל והאחרונים, אולי תטרח בהם. כי היא מחלוקת ישנה בכל מדה ומדה, ארוכה מארץ מדה. ואיני כותב לך אלא הלכות קצובות. ונכסי מלוג שנפלו לה אחר מיתת הבעל ועוד שהיא שומרת יבם, יורשיה יורשין אותה. ואין ליורשי הבעל בהן כלום. וכמ"ש ביבמות פ' החולץ (יבמות ל"ח ע"א) ובכתובות פרק האשה שנפלו לה נכסים (פ'): שומרת יבם שנפלו לה נכסים כו', מתה, מה יעשה בכתובתה? בש"א: יחלוקו יורשי הבעל עם יורשי האשה. ובה"א: נכסים בחזקתן: כתובה ביד יורשי הבעל, ונכסים הנכנסין והיוצאין עמה בחזקת יורשי האשה. ונכסים הנכנסים והיוצאים עמה, אלו נכסי מלוג. ולא שנא (לא) עשה בה היבם מאמר, ולא שנא לא עשה בה מאמר. וכדאמר רבא ביבמות בפ' החולץ (יבמות ל"ח): דמאמר לב"ה, אינו עושה אפי' ספק נשואה. ובנדונייא, שהיא נקרא' נצ"ב, חולקין בהם יורשי הבעל עם משפחת בית אביה, שבחזקתן הם עומדין. ולפיכך: מוכרת ונותנת בנכסי מלוג, וקיים. ויש מי שהורה: דבין נכסי מלוג שנפלו לה בעודה שהיתה תחתיו, בין נצ"ב, בין עיקר כתובה, יורשי הבעל יורשים את כולם. משום דידו עדיפא מידה, והיבם כמוהו. דלא נתרוקן זכות הנכסים לה, אלא עדיין היא כאילו היא תחתיו דבעל. וכדאמרי' בפרק הכותב (כתובות פ"ג): רב [צ"ל: רבא] אמר: ידו עדיפא מידה. ואסיקנא: ונ"מ לשומרת יבם. וכן נראה מדברי הרב אלפסי ז"ל. ולפיכך: אינה מוכרת בנכסי מלוג שנפלו לה בחיי בעלה. ואם מכרה ונתנה, מכרה בטל. דיבם במקום בעל ראשון הוא עומד. ומקצת המורי' אומרים: שנכסי צ"ב ונ"מ שנפלו לה בעודה תחת בעלה הראשון, חולקין בהם יורשי הבעל עם יורשיה מחצה על מחצה. ורבא הא קאמר: ידו עדיפא מידה: בחיי הבעל. הילכך: כשמת, יד היבם כידה. ולאביי דאמר: ידו כידה, קסברי ב"ש: חלוקה עדיפ', וקסברי ב"ה: חזקה קמייתא עדיפא. וכן פירש"י ביבמות (ל"ח) ובריש פרק הכות' (כתובות פ"ג). ונראין דברי הרב אלפסי ז"ל.

תשובה לח

א למונטוסון.

ב שאלת: האשה שנתאלמנה, ואחי המת ד', וכולם נשואים, אלא הקטון שבהם. והגדו' אינינו פה בעיר. הודיענו: אם מצוה בגדול ליבם או לחלו', או אם אפש' ליבם או לחלוץ האח הקטן שאינו נשוי? ואם יש כח ביד ב"ד להכריח לאחי המת לחלוץ או ליבם?

ג תשובה: מצוה בגדול ליבם. ואם לא רצה, מחזירים על שאר האחים. ואם לא רצו שאר האחים, חוזרים אצל הגדול וכופין אותו לחלוץ או ליבם. ואם אין הגדול שם, אין שאר האחים יכולים לומר: נמתין עד שיבא הגדול, שעליו מצוה, אלא הולכים אחר שאר האחים הנמצאי'. ואם לא רצו, נכריח הגדול שבנמצאי'. לפי ששנינו ביבמות בפ' החולץ (ל"ט): מצוה בגדול ליבם. לא רצה, חוזרים על כל האחי'. לא רצו, חוזרים אצל הגדול, ואומרי' לו: עליך המצוה, חלוץ או יבם. תלה בקטנים עד שיגדילו ובגדול עד שיבא ממ"ה ובחרש ושוטה, אין שומעין לו. וטעמא אמרו בגמ': משום שהויי מצוה לא שהינן. ואם רצה הגדול לחלוץ, ואפי' הקטן שבכולם ליבם, ביאת הקטן עדיפא מחליצת הגדול, משום מצוה ביבום. דגרסי' התם (יבמות ל"ט): ביאת הקטן וחליצת הגדול, איפליגו בה ר"י וריב"ל. חד אמר: חליצת הגדול עדיפא, וח"א: ביאת קטן עדיפא. איכא דאמרי: כ"ע ל"פ: דביאת קטן עדיפ'. כי פליגי בחליצה. וקי"ל: כי האי לישנא.

תשובה לט

א עוד שאלת: הודיענו הדברים הצריכים לחליצה, וצורת המנעל.

ב תשובה: הדברים הצריכים לחליצה: צריכים ב"ד לקבוע מקום לחליצה, ושיאמרו: נקבע מקום במקום פ' וצריך ב"ד של ג', ויוסיפו עוד ב', ויהיו חמשה. ואלו שנים הנוספים אינם אלא כדי לפרסם הדבר. וצריכים ב"ד שלא יהיו קרובים זל"ז. וצריכים ב"ד להיות בישיבה, והיבם והיבמה בעמידה לפניהם. וצריכים ב"ד לדעת: אם זו אשת המת, והיבם אחיו. ולדעת: אם הוא והיא גדולים בשנים ובסימן. והאשה נבדקת אפי' ע"י נשים, ואפי' בסימן העליון די. כלומר: אם יש לה דדים. (א"ה: הני מילי הובאו בית' יוסף א"ה סי' קס"ט). וצריכים לדעת: אם עברו ג' חדשים משמת הבעל, דאין חולצים עד שיעברו שלשה חדשים. ואח"ך שואלים: ליבם או לחלוץ? אם אמר שרוצה לחלוץ, מקרין את היבמה: מאן יבמי להקים לאחיו שם בישראל, לא אבה יבמי. ותאמר: לא אבה יבמי, בלא הפסקה. ואח"ך מקרין אותו: לא חפצתי לקחתה. וצריך שיהא המנעל שלו, ותהיה החליצה ברגל ימין, ויחף. שלא יהא דבר מפסיק בין המנעל ובין הרגל. ויאמרו לו: הוצא

רגלך, אחר שינעול המנעל. וצריך לקשור המנעל יפה בב' קשרים זה ע"ז. ויסמוך הוא על הכות', וינעוץ רגלו ע"ג קרקע. ותחלוץ היא היבמה בימינה, בלא סיוע השמאלית בהתר הקשרים. ותשלוף המנעל מן הרגל כולו. ותרוק לפניו רוק הנראה לדיינים לעינים, מפיה. ואח"ך יקרו אותה: ככה יעשה לאיש אשר לא יבנה את בית אחיו. ונקרא שמו בישראל: בית חלו' הנעל. וכל העומדין שם עונים: חלוץ הנעל, ג' פעמים. ובגט החליצה יחתמו הג' שנעשו ב"ד, ולא השנים שניתוספו. וכתיבת הגט ושרטוטו תעשו כמ"ש בה' הרב אלפסי ז"ל. והנה אנכי שולח לכם צור' המנעל ואזניו ותפירתו ורצועתו. ממנה תראו וכן תעשו.

תשובה מ

א פירפיניאן לרבי מנחם.

ב [16]שאלת: ראובן בעל לאה, וקרובי לאה, היו בהסכמה שיגרש ראובן זה את לאה אשתו. ונאותו זה לזה בקנס אלף דינרים, ושיגרש זה לזמן ידוע. ואחר כך נתחרט ראובן, ומיאן בדבר. והללו מתרין בו מצד הקנס, עד שזה הולך אצל הגזבר ומחלה פניו שיתפשר עמו. ולא רצה, בתחבולות שעשו קרובי האשה. אדרבא: אימו שאם יעבור אפי' שעה אחת מן הזמן, יניחהו במשמר עד שיפרע. ומחמת יראה זו הוא מגרש, אלא שלא היה בקי למסור מודעא. אם נדון גט זה כדין גט מעושה, אם לאו?

ג תשובה: נ"ל: שגט זה גט מעושה, ופסול הוא, כל שידענו באונסו של זה. ואף על פי שלא מסר מודעא. שא"צ מסירת מודעא אלא היכא דשקיל זוזי. משום דסתמא דמילתא כל שקבל זוזי, גמר ועביד ומחיל אאונסיה. וכדאמרינן: תלוה וזבין זביניה זביני, דאגב אונס' דזוזי, גמר ומקנה. ואפ"ה, אי מסר מודעא, המודעא מבטלת. אבל תלוה ויהיב, לאו כלום הוא. ולא צריך מודעא, כל דידעי' באונסיה. ותלוה וגירש, גירושיו לאו גירושין, דהא ליכא זוזי. דאי משום דקא מיפטר בגט זה משאר וכסות, הא מוכח בגמרא להדיא: דהפקעת דברים אלו לא חשבינן להו כקבלת ממון. וא"כ, הו"ל כתלוה ויהיב. דאשה קנויה היא לבעל, וקנין כספו קרינן ליה. ואונס קנס, אונס הוא. דלאו תלוה, דאונס גוף הוא, דוקא אמרינן. אלא אפי' אונס ממון נמי הוי אונס, כמעשה דפרדיסא. ועליו כתב הראב"ד ז"ל: דמיניה שמעינן: דאונס ממון הוי אונס. וכן כתב ר"ח ז"ל, וז"ל: מהא דפדרסא שמעינן: דמאן דמפחיד לחבריה במידי דיכיל למיעבדיה, כגון: הפסדת ממון או הכאה, כ"ש הכאה של נפשו, דאומר לו: אי לא מזבנת לי כך וכך, עבידנא לך כך

[16]א"ה: הובא' בב"י א"ה סימן קל"ד בקיצור קצת.

וכך, דאית להו למכת' ליה מודעא בהאי, ולפרושי בה ידענא ביה באונסיה דפלניא. ואף על גב דלא עביד מאי דאמ', ומחיל ליה. אלא כיון דאמר: עבידנא, ויכול למעבד, היינו אונסיה דמוכר, עכ"ל. ואם נפשך לומר: כתלוה וזבין הוא זה. דכיון שקבל על עצמו מדעתו בקנס אלף דינרים, ובנתינת הגט הרויח ממון זה שקבל על עצמו מדעתו, בלא שום אונס, הרי זה כמקבל ממון דעלמא. לא היא. שאין זה כמקבל ממון, אלא כנפסד מהפסד ממון ניצל. וגריע טובא מהפקעת שאר וכסות. דלא חשבי' ליה קבלת ממון. וגט מעושה כגון זה, אפי' ביד ישראל פסול, וכ"ש ביד גוים. דאלו גוים, אפי' בדין פסול, אא"כ אמרו לו: עשה מה שישראל חבריך אומרין לך, כדאיתא בתוספתא ובירושלמי.

תשובה מא

א שאלת: אלמנה שבאה לגבות כתובתה מן היתומים, ואינה ראויה להנשא, וגם היא אינה אומרת שרוצה להנשא, יש לאפטרופוסי היתומים להגבותה, או לא, עד שיגדלו היתומים? כי יש אומרים: שאין להם לפורעה עד שיגדלו היתומים. ואמרת: שנסתפקת בזה, מפני שהר"מ במז"ל כתב בפי"ב מה' מלוה ולוה: דלאשה משו' חינה: משו' שיהא לה כלים, וימצא חן להנשא בו לאחר. אבל רש"י פי': כדי שימצאו האנשים חן בעיני הנשים. ואם כדבריו, מה לי ראויה ומה לי אינה ראויה?

ב [17]תשובה: דע כי בפי' "משום חינה" אנו מסכימים לפירושו של הר"מ במז"ל. וראיה יש בגמרא בפרק אלמנה ניזונת (כתובות צ"ז ע"ב), דגרסי' התם: כשם שמוכרת שלא בב"ד, כך יורשיה יורשי כתובתה מוכרים שלא בב"ד. בשלמא למ"ד: משום שלא תתבזה אשתו בב"ד, כי היכי דאיהי לא ניח' דתבזה, יורשיה נמי לא ניחא ליה דליבזו. אלא למ"ד: משו' חינה, יורשיה מאי חן איכא. תרגמה עולא: כגון: שירשה בתה או אחותה. כלומר: שצריכות להנשא, וצריכות לחן. ואילו לפי דברי רש"י ז"ל: מ"ש בן מבת, ושאר יורשים מאחות. ועוד: דאמרינן התם (כתובות צ"ז:): דגרושה בעיא חן, ואלמנה מן האירוסין לא בעיא. ועוד: דבהדיא גרסי' לה הכי בירושלמי. דגרסי' התם [בירושלמי] בפרק הכותב: מאי נדון מפני חינה: שיהיו הכל קופצין עליה לישאה. מ"מ, לענין הדין בנדון שלפנינו, הדין עמה. חדא: דאפי' היא זקנה, רוצה לינשא. שרוצ' אשה בקב ותפלות, מקביים ופרישות. וכל שהיא יותר זקנה, צריכה חן יותר, כמ"ש בגרושה. ועוד: כי לפי מה שכתב הרמב"ם באותו פרק [י"ב מהלכות מלוה ולוה], נראה שהוא סבור: ששתי הלשונות שנאמרו בערכין פרק שום היתומים (ערכין כ"ב ע"א) בכתובת אשה: משום

[17]א"ה: הב"י א"ה סימן צ"ו רמז על האר' שתשובה זו.

מזוני, ומרימר מתני לה: משום חינה, ששניהם אמת. ומשו' מזוני איכא, ומשו' חינה איכא. וא"כ, לפי הדעת הזה, תיפוק לי הכא משו' מזוני. ולפיכך: בין כך ובין כך, הדין עם האלמנה.

תשובה מב

א מונטוסון.

ב אמרת: דאמרינן בברייתא (ר"ה ז' ע"א): באחד בניסן ראש השנה לעיבורין. ויש אומרין: אף לשכירות בתים. ואמר ר"נ בר יצחק: מאי לעיבורין: להפסקת עיבורין. ותנא דידן בהתחלה קא מיירי, בהפסקה לא קא מיירי. ולשכירות הבתים: שאם אמרה: לשנה זו, אפי' לא עמד אלא באחד באדר, כיון שהגיע יום אחד בניסן, עלתה לו שנה זו. והא דלא מנינן מתשרי, משום דכי אגר אניש ביתא, לכולהו ימות הגשמים אגר. ותנא דידן ותנא קמא דברייתא, בניסן נמי משכח שכיחי קטרי. וכתבתי אני (א"ה: בחידושי רבינו הרשב"א למס' ר"ה ז'): ולמאי דשנינן לעיל: תנא דידן בהתחלה קא מיירי, בהפסקא לא קא מיירי, ה"נ הו"ל הכי לשנויי: דהאי נמי להפסקה הוא. וכתבת אתה: ואנכי לא ידעתי דלהוי האי הפסקה. דהתחלה ודאי היא. וכדאמרינן: כיון שהגיע לו א' בניסן, עלתה לו שנה. ומניסן ואילך הוא ר"ה לשכירות בתים. שאפי' אמר: לשנה זו, לא עלתה לו שנה עד שיגיע יום א' בניסן. ובפירוש אמרו כן גבי ר"ה למלכים בריש מכילתין. דאמרי': מלך שעמד בכ"ט באדר, כיון שהגיע יום א' בניסן עלתה לו שנה. מאי קמ"ל? הא קמ"ל: דניסן ר"ה למלכים, ויום א' בשנה כו'. דאלמא: לכי הא ודאי ר"ה קרי ליה, ולא הפסקה.

ג תשובה: לשונות שכתבת כאן, לא ירדתי לסוף דעתם. אמרת: אפילו אמר: לשנה זו, לא עלתה לו שנה עד שיגיע יום אחד בניסן. מאי: אפילו? אדרבה: כשאמר דוקא: שנה זו, כיון שהגיע יום א' בניסן, עלתה לו שנה. הא שנה סתם, מונה מיום ליום. ועוד: מאי: לא עלתה לו שנה עד שיגיע יום אחד בניסן? ומלשונך זה משמ': שלא עלתה לו שנה, עד שיעבו' עליו יום א' בניסן. דאם דעתך לומר: שכל שהגיע לניסן, עלתה לו שנה, לא שייך בזה לשון: לא עלתה. אלא לשון: כיון שהגיע חל"ד [אולי צ"ל: לו אחד בניסן], עלתה לו שנה. ועוד: מה שאמרת: דמדקאמר בריש מכילתין: מלך שעמד בכ"ט באדר, כיון שהגיע יום אחד בניסן, עלתה לו שנה, והא קמ"ל: דניסן ר"ה למלכים. דאלמא: ר"ה קרי, ולא הפסקה. מאי דיוקא דקא דייקת? אי משום דקרי ליה: ר"ה, והא ברייתא דקתני: ר"ה לעיבורין, ואפ"ה קרי ליה לניסן הפסקה להא, משום דכאן פסקה שנה לכך. ושכירו' נמי, באומר: שנה זו, כיון שהגיע ניסן, פסקה שנת שכירות זה. מה שלא היה כן באומר:

שנה סתם. ומ"מ, אין הענין אחד בשכירות כבמלכי'. דלגבי מלכי' כל שנותיו סתם, אין מונין אלא מניסן. ואם עמד בכ"ט באדר ומלך שנים רבות, מן הסתם לעולם אין משגיחין ביום שעמד, אלא לניסן ראש שפגע בו ביום ראשון, מונין ב' שנים. ולפיכך: שייך ביה למימר: תחילה, ולא הפסקה. אבל במה שאינו בא בכלל, אלא בפרט אחר, כגון: עיבורין, שאין אומרין בלשון מדוקדק: ניסן ר"ה לעיבורין, מחמת קבוץ שנות העיבורין, אלא ענין פרטי הוא. ואותו זמן הראוי לעבור, נפסק, לכשכלה כל אחד, ונכנס יום ראשון של ניסן. וכן הענין לשכירות שאם השכיר לשנה סתם, מונה מיום ליום, באיזה זמן שהתחיל, ואין לו זמן קבוע לשני השכירות, לא שייך ביה בלשון מדוקדק: ר"ה, אלא להפסקה בלבד. וכגון: שהשכיר ואמר: שנה זו. תדע: שכל הדברים שיש להתחלתם ולהמשכתן זמן קבוע, וחוזרין חלילה מזמן לזמן, באמת שייך בהם התחלה והפסק'. כי רגע יפריד בין ההפסקה וההתחלה המקפת. וכן ראשי שנים השנויים במשנתינו, חוזרים הם חלילה. ורגע האחרון של אדר הוא הפסקה לשנות המלך, ורגע הנכנס בניסן היא ההתחלה. וכן כל הארבעה ראשי שנים השנויים. וא"כ, אף התנא דידן איירי בהפסקה. ומאי קאמר: דבהפסקה לא קא מיירי? אלא הטעם כמו שאמרתי: לפי שכל השנויים במשנתינו, לא ישתנו לעולם. אלא חוזרים הם חלילה ומתחלפים, ע"כ פנים באותו זמן שהיא התחלה להם. אבל העיבורין אינו דבר מתחבר, שחוזר חלילה. שאין כל השנים מתגלגלים מעבו' לעיבו', כדי שנאמ' בהם על דרך הלשון המדוקדק: ר"ה. אלא שאם רצו לעבר, ויש צורך לעבר, אפ"ה, כל שנגמ' ויצא כל חדש אדר, נכנס חדש ניסן. זה יוצא וזה נכנס. ומיד נפסק זמן העיבור, ואינם יכולים עוד לעבר. וכן השכירות אין לו זמן התחלה, על הדרך הלשון המדוק'. שהרי משכיר סתם אין לו ר"ה קבוע. אלא מאיזה זמן שיחחיל ימשך, עד תשלום י"ב חדש. אלא כל שאומ': שנה זו, אין זה [אולי צ"ל: איזה] זמן שיהיה בבתחלה, ע"כ פנים יהיה זמן ההפסקה ניסן. א"כ, טפי שייך למימ' ביה ע"ד הלשון המדוקדק: הפסקה, מהתחלה. וכשתעיין בזה, תמצא לשון הפסקה יותר בזה, מעיבורין.

תשובה מג

א טוליטולא לרב ר' יהונתן האשכנזי.

ב שאלת: הא דגרסינן בפ"ק דבבא קמא (ג' ע"א): מכדי, שקולין הן ויבואו שניהם, הי מינייהו [לפנינו: מפקת]. אלא אצטריך, בד"א [לפנינו כתוב: סד"א]: הני מילי היכא דשלחה שלוחי כו'. ודקארי לה מאי קארי לה? והלא למעלה אמרנו: מהו דתימא: אידי

ואידי הרגל, הא דשלחה שלוחי', הא דאזלא ממילא. ואקשינן: והשתה דאוקימנא אשן ורגל, דאזלא ממילא מנ"ל? ומהדרי': דומיא דשן, ושן דאזלא ממילא מובער נפקא לן.

ג תשובה: הא דמקשה (בבא קמא ג'): וליכתוב רחמנא: ושלח כו', כל עיקרו לא בא אלא להשמיענו: דמושלח אפשר למשמע שן ורגל. ואפ"ה לא סגי דלא ליכתוב: וביער. אלא שדרך התלמוד הוא לבר' דבריו דרך קושיא ותי'. וה"פ ליכתוב רחמנא: ושלח, ולא בעי: ובער, דהא מניה לחודיה אפשר למשמע שן ורגל? ופריק: לא סגי דלא ליכתוב: וביער, ואפילו היינו אומרים כן. דסד"א: ה"מ בשלחה שלוחי, אבל אזלא ממילא לא, קמ"ל. ומ"מ, אף על פי שבררנו: מושלח איכא למשמע תרווייהו, כיון דלא סגי בלא לכתו': ובער לאשמועינן: אזלא ממילא, תנא דברית' דקתני: ובער, זה השן, וכה"א: כאשר יבער הגלל, שפיר קאמר. דניחא טפי למימר: דקרא אתא לשן, ונילף: רגל דאזלא ממילא, משן, ממאי דלימא: תרוייהו ילפינן מושלח, כיון דשקולין נינהו. שזהו ודאי מדרש דחוק הוא. ועוד: שא"כ, ה"ל קרא יתירה הפך פשט הכתוב. דכתיב: ושלח, דמשמע דשלחה. ולפום ברייתא ניחא, דלכל חד איכא קרא באפיה נפשיה. ונילף כל חד וחד מחבריה. ילף שן היכא דלא מכליא קרנא [נראה שצריכים להוסיף: מרגל]. ונילף רגל דאזלא ממילא דשן [נראה שצ"ל: משן].

תשובה מד

א עוד שאלת: הא דאמרי' התם (בבא קמאי"א ע"ב): אמר עול' אמר ר"א: הלכתא: גובין מן העבדים. א"ל רב נחמן לעולא: אפילו מיתמי? לא, מיניה. ואסיקנא: לא צריכא, כגון: שעשאו אפותיקי ומכרו. ופירשו: דמן הלקוחות הוא דקאמר. וא"כ, מאי: מיניה, דקאמר?

ב תשובה: תחילה הקשה: מיניה, כלומר: מיניה דלוה? והקשה: אי מיניה, אפילו מגלימא דעל כתפיה, כלומר: מכל מה שיש לו ליומא? אלא קמ"ל: לגבות מן הלקוחות. וכגון: שעשאו אפותיקי ומכרו. וזהו חידוש שבא עולא להשמיענו. דאע"ג דאין גובין מטלטלין מן הלקוחו'. ואפילו עשאן אפותיקי, ומשום דלית להו קלא, בעבדי' גובה, כל שעשאן אפותיקי, דאית ליהו קלא, וכדרבא כו'.

תשובה מה

א טורטושה.

ב שאלת: הא דא"ר הונא בשלהי המוכר את הבית (בבא בתרא ע"א ע"א): אף על גב דאמור רבנן: הקונה ב' אילנות בתוך של חבירו, לא קנה קרקע, מכר קרקע ושייר שני אילנות, יש לו קרקע, ואפילו לר' עקיבא. ואקשי' עלה מדרבי שמעון, דאמר: לא הקדיש אלא חרוב המורכב וסדן השקמה, מפני שיונקים משדה הקדש. ואסיקנא (בבא בתרא ע"ב:): דר"ש לדבריהם דרבנן קאמר להו. ופרש"י ז"ל וכל המפרשי': דלהאי מסקנא, מתוקמא דר"ה ככ"ע, ואפי' לר"ע כדמעיקרא. וקשיא לי: דהא נראה מדברי רבי שמעון: דלר' עקיבא, מכר קרקע ושייר אילנות לפניו, לא שייר בקרקע כלום. מדאמר להו ר"ש לרבנן: לדידי אפי' מקדיש בעין רעה מקדיש, ואפי' חרוב המורכב לא הקדיש. אלא לדידייכו, הודי לי מהא דלא הקדיש אלא חרוב המורכב וסדן השקמ', הואיל וינקי משדה הקדש. ופרש"י [צ"ל: ופרשב"ם]: דהכי קא"ל: לדידייכו דאית לכו עין יפה יותר מדאי גבי הקדש, אפי' בור ודות שאינ' בכלל השדה, דיי היה לכם אלו עשית' מקדיש כמוכר לר"ע. למימר: עין יפה, גבי מאי דהקדיש בהדיא. כגון: המקדיש את השדה, הקדיש כל הקרקע בעין יפה. ולא שייר מן הקרקע כלום לצורך חרוב המורכב שלו. ונמצא יונק משל הקדש. אבל בור ודות וכל הנך, דאינן בכלל שדה, לא ליקדשו. שהרי אין דעתו יותר ממה שהוא מפורש, עכ"ל רבינו ז"ל. אלמא: לר"ע דאית ליה: מוכ' בעין יפה מוכר, מכר קרקע ושייר ב' אילנות, אין לו בקרקע כלום. דאי אמרת: שייר קרקע, משום דלא לימא ליה: עקור אילנך, א"כ אף חרוב המורכב וסדן השקמה מדנפשייהו קא ינקי, ע"כ תורף דבריך.

ג תשובה: נראה לי: דשמועה פשוטה לפניך. דלמסקנא: ר"ה אפילו לר"ע אמרה, כדאמר הוא עצמו מעיקרא. דאי לא תימ' הכי, תיקשי לן: הא דאמר איהו בהדיא: דאפי' לר"ע אמרה. ואף על גב דלעיל אתיה לאוקמא ר"ש כר"ע ור"ה כרבנן, ולא אקשי הכי מיד: והא רב הונא אפי' לר"ע אמרה? התם (פרק המוכר את הבית) ה"ט: משום דאשכח פירכי דעדיפי מינה, כדפריך ואזיל. אבל למסקנא, ודאי הו"ל לאקשוויי הכי. ועוד: דמאי דאקשינן לעיל, מדרבי שמעון הוא דמקשי'. ומתוך ההיא קו', אתינן לאוקמי ר"ש כר"ע, ור"ה כרבנן. הא אי לאו הא דר"ש, שפיר הוא מתוקמא דר"ה אפי' לר"ע, וכדקאמר איהו בהדייא. וכיון שכן, השתא דאסיקנא: דר"ש לדבריהם דרבנן קא"ל, איתרצה לה קושייא קמייתא, וקם ליה ר"ה אפי' לר"ע. ומה שפרש"י ז"ל, שפיר פירש אלא מתוך שהרחיב בו הלשון, נתערבב לך עיקר הכונה מעט. שהוא ז"ל ביאר דברי ר"ש דאמ' לרבנן. דהכי קא"ל: לדידייכו דאית לכו: מוכר בעין רעה מוכר, ואפי' במה שאמר בפירוש, ס"ל: דשייר בו. משא"כ לר"ע. דלר"מ (נראה שצ"ל: דלר"ע), כל מה שאמר בפי', דהיינו מוכר את

השדה בפי', דאע"ג דלא מכר חרוב המורכב ושובך וכל אותן השנויין במשנה שאינם בכלל שדה שאמר ללוקח, אפ"ה, צריך ליקח לו את הדרך. דבמה שאמר: דהיינו השדה, לא שייר כלום. ובמקדיש ונותן, דין הוא שיכניס אפי' אלו בכלל. דכח הקדש ומתנה עדיף לדידיה. ומקדיש ונותן יותר בעין יפה טפי ממוכ'. אבל לדידייכו, דאית לכו במוכר בעין רעה, דאפי' במה שאמר, משייר ממילא, דהיינו: דרך, אפילו סבירא לכו במקדיש: עין יפה, דיי שתהיה עין יפה במקדיש לדידייכו כעין יפה במוכר לר"ע. ומאי ניהו: שלא יהא משוייר בגוף השדה שהקדיש כלום. ולפיכך: ראוי להיות חרוב המורכב וסדן השקמה מוקדשין, הואיל וינקי משדה הקדש שהקדיש, וכולו בכלל הקדשו. אבל בור ודות, וכל הנך אחריני שאין בכלל שדה, ולא משום עין רעה, אלא דסתמן לא נכנסו בכלל מכר השדה, לדידייכו אמאי מוקדשין? די שיהא מה שיש בל' הקדשו כולו מוקדש, ולא יהא משוייר בו כלום כדר"ע במכר. אבל בור ודות וכל אינך דמתני', שאינם בכלל שדה, למה מוקדשין משום עין יפה? וא"ל רבנן: דלא. כלומר: דכמקדיש ונותן בעין יפה גמורה הוא מקדיש ונותן, אף לדידהו כלר' עקיבא. ומיהו, אפי' לר"ע במשייר ב' אילנות בפי', יש לו קרקע מטעמיה דר"ה. דאי לא, א"ל: עקור אילנך, שקול וזיל. ולא עוד, אלא כיון דנחית לשיורא, נחית לכולהו מילי. דאי נפל, הדר שקיל להו. וכן דעת רש"י ז"ל, ועיקר. ולר"ע נמי, דאית ליה במכר: דאין חרוב המורכב וסדן השקמה בכלל, אף הן יש להן קרקע. דכל משוייר, ממילא יש לו קרקע, כמשייר בפי' מה שלא היה משוייר ממילא. ותדע לך: מדמקשינן מר' שמעון לרב הונא, ולא דחינן: שאני רב הונא. דשייר אילנות בפירוש.

תשובה מו

א שאלת: אשת איש שחלתה ונתן לה בעלה כל כתובתה, ותרפא עצמה, והבריאה. יכול הוא להשהותה בלא כתובה, או לא?

ב תשובה: כך כתב הרב אלפסי ז"ל בתשו' במוכרת כתובתה או מוחלת כתובה לבעלה: אם מחלה בעודה יושבת תחתיו, יש לה להשאי' לעצמה עיקר כתובתה, כדי שלא תאסר עליו. שהלכה כרבי מאיר דאמר: כל הפוח' לבתולה ממאתים ולאלמנה ממנה, הרי זה בעילת זנות. וכן כתב גם הרב רבי אברהם בר דוד ז"ל. ואם מחלה את הכל או קבלה את הכל, אסור' לשהות עמו עד שיכתוב לבתולה מאתים ולאלמנה מנה.

תשובה מז

א אושקה.

ב שאלת[18]: כותי שהביא דורון לישראל בי"ט: בני יונה קטנים משובכו, שיש לו בתוך העיר מותרים לו, כיון שאינ' צריכים צידה, וקי"ל: דאין הכנה לכותי, או לא?

ג תשובה: נראה: דמותרים הם, כיון שאינם צריכים צידה. דהו"ל כפירות שאין במינ' במחוב'. דאפי' הביא' מחוץ לתחום, מותרים למי שלא באו בשבילן. אף על גב דבפירות של ישראל ממש, שבאו מחוץ לתחום, אסורי', בין לו בין לאחרי', דמוקצים נינהו. דכל שאין הם מן התחום, הקצו אותם הבעלים מדעתם. ושל ישראל צריכים הכן. אבל כותי א"צ הכן. ואפי' לאותו ישראל שבאו בשבילו, מן הדין מותרים. אלא שאסרום עליו, גזרה שמא יאמר לו הבא.

תשובה מח

א מה שאמרת: שמצאת לרב רבי משה דקוצי זלה"ה: שאין מברכין ברכת הלבנה בלילי שבת, דשמא יש תחומין למעלה מעשרה. והוי כמקבל פני רבו למעלה מעשרה. ושאלת: מה אני אומר בזה?

ב תשובה: לעיקר תחומין, דעת רבותי נוחי נפש: שאין תחומין למעלה מעשרה. דתחומין דרבנן הם, ובעי' דלא איפשיטא היא וכל ספק בדרבנן להקל, ואפי' לכתחילה. אלא שאני יש לי בו דעת אחרת, שם בעירובין בר"פ מי שהוציאוהו. והנה ספרי יש בידכם ספר עבודת הקדש גם עירובין וח' עירובין (ל)שם תמצאון הכל. ומ"מ, לענין ברכת הלבנה, לא ידעתי מה ענין זה של תחומין בברכת הלבנה. וכי אם לא היה באפשר להקביל פני רבו אלא ממרחק גדול שיהיה ביניהם, לא יקבל פניו? ואם תאמר כן, א"כ אף בחול לא יברך, שאין המברך קופץ למעלה עד מקומה של לבנה. ועוד: שגם המברך אינו מברך אל הלבנה אלא ליוצרה ברוך הוא. והוא יתברך אינו למעלה מעשרה, ולא למעלה מן התחומין. שהוא למעלה מכל זה עילוי רב. אלא שאנו כמקבלין פני השכינה. בדמיון הלבנה שברא ומחדשה בכל חדש, ושאינה משנה את תפקידה. ועד יש בזה ענין פנימי למי שזכהו השם לעמוד עליו. ובדקנו בס' המצות של הרב ז"ל, ולא מצאנו בו כן. ואפשר כי יש מי שקצר וכתב כן מעצמו.

תשובה מט

א עיראט לחכם רבי שמואל בר מרדכי.

[18] א"ה: הובאה בקיצו' בב"י א"ח סימן תקט"ו.

ב [19]כתבת: אם הבעל מסר מודע' בשליח קבלה, ואמר: כל גט שאתן ביד שליח קבלה, יהא בטל. אלא כל שאתננו מידי לאשתי. וכשצוה לכתוב את הגט, ביטל כל מודעי בסתם, וכל הדברים הגורמים לבטל, כמו שכתב הרמב"ם ז"ל. ואח"כ נתן הגט ליד שליח קבלה. אם יועיל לאותו הביטול למסירת המודעא על השליח, או לא?

ג תשובה: אילו מסר זה מודעה על השליחות, ואמר: כל שאמסור ליד שליח קבלה, הריני מבטל אותו שליחות, או אותה נתינה, בבירור לא יועיל ביטול מודעא זו. שהרי הוא מודעא על השליחות, ולא על הגט וכשביטל, לא ביטל אלא מודעא שמסר לביטולו של גט, לא על השליחות. אבל זה שמסר מודעה לבטל את הגט, כל שימסרנו ליד השליח, כל שמבטל כל מודע' שמסר לבטל את הגט, הכל בטל. שהרי ביטל כל מודעה שמסר בביטולו של גט, ביטול הגט תלה בשליחות. ומה שכתב הר"ם ז"ל: שצריך שיבטל כל הדברים שיגרמו ביטול לגט, לא אמר הרב ז"ל כן אלא משום: מסירת מודעא על ביטול המודעא. ואני אומר: כל שאנו חוששין למסירת מודעא על ביטול המודעא, אף תקנתו של זה לא תקן קלקלתה של מודעא. לפי שיש לחוש: שמא מסר מודעא על לשון זה שאמר. ואני איני מוצא דרך להוציאנו מספקת מסירת המודעא, אלא כשמבטל כל מודעא שמסר, ושיפסול כל עד שיאמר: שהוא מסר מודעא. דכיון שפסל את עדיו, גומר הוא בלבו לבטל את הכל. וא"ת: פסול שהוא פוסל את עדיו, לגבי איסורא מאי מהני ליה? ואין פיסולו ונאמנותו אלא לגבי ממון. לא היא. דהיינו פלוגתא דרב הונא ור"ח (גיטין ס"ד ע"א) בבעל אומר: לפקדון, ושליש או': לגירושין. דאמ' ר"ח: שליש נאמן. ומותי' ר"א לר"ה: שליש נאמן משניהם. ודחי: שאני ממונא, דהוא מתיהייב למחילה. וקי"ל בההיא כר"ח ורבי אבא. ואמרינן בפ' כל הגט (גיטין כ"ט ע"ב): וליחוש שמא פייס. מי לא תנן: מעכשיו אם לא באתי מכאן ועד י"ב חדש, ה"ז גט. והוינן בה: וליחוש שמא בא. ואמר רבה בר רב הונא: הכי אמר אבא מרי משמיה דרב: באומר(ת): נאמנת עלי לומר: שלא באתי. ולומר: דכל שהאמינ', גם הוא אינו בא. שאינו עשוי לקלקלה בידי שמים. וכדאמרינן בירושלמי בריש פ"ק דגיטין.

תשובה נ

א שאלת: ראובן [הודה] שהקנה מטלטלים לשמעון, וכתבו לו העדים שטר מאותה הודאה, קנה או לא קנה? וכתבת(י): דמסתברא לך דקנה, מדאמרינן בפרק מי שמת (בבא בתרא קמ"ט ע"א), גבי: איסור גיורא: וליקנינהו באודיתא.

[19]א"ה: הן ל"ו הובאה בב"י א"ה סי' קמ"א בקיצו'.

ב [20]תשובה: לפי הלשון שאמרת: דאמר רוצה אני שיהיו מטלטלין אלו לשמעון, לכ"ע קנה. שאין זה לשון הודאה, אלא לשון הקנאה. אלא עיקר שאלה באו': נכסים אלו של שמעון, או שאמ': יש לשמעון בידי, שזהו לשון הודאה. ואף על פי שאנו מוחזקים בו שאינו חייב לו כלום, ושאין לו בידו כלום. וכענין זה פירשו התוס' ההיא דאיסו' (ב"ב קמ"ט). וקי"ל: דקנה, בין בשכיב מרע בין בבריא. וכדאמרינן נפק אודיתא מבי איסור. ואיקפד רבא ואמר: מגמריה טענתא לאינשיה, ומפסידו לי. וכן יש מי שמדקדק מההיא דאיסור: שהודאה בכענין זה אחד מדרכי הקניאות. אלא שאני תמה בדבר זה, ובמה יקנה? והלא נכסים שאין להם אחריות אין נקנים אלא או במשיכה או בהגבהה או בחליפין או באגב? ולא מצינו בשום מקום שתהא קנייתן בהודאה. וההוא דאיסור, בשהודה שאותן נכסים שביד רבא שלרב מארי הן. ואעפ"י שאנו מוחזקים בו שאין לו לרב מארי בידו כלום. כל שהודה, הוא נאמן יותר ממאה עדים. ואעפ"י שהוא שכיב מרע, אין אומרין אפי' במי שאנו מוחזקים בו שאין בידו לזה כלום: שאין הודאתו אלא כמתנת שכיב מרע, ואם עמד חוזר. אלא הודאה גמורה היא. ותדע: דהא בשלהי גט פשוט (בבא בתרא קע"ה ע"א) איבעיא להו: שכיב מרע שהודה מהו, צ"ל: אתם עדי, או לא? ופשיטנא: דאינו צריך, לפי שאין אדם משטה בשעת מיתה. אלמא: הודאתו לאו משום הקנאה היא דבהקנאה אין צ"ל: אתם עדי. אלא הודאתו הודאה היא, כהודאות דעלמא היא. וזה נ"ל עיקר. והילכך: בנדון שלפניך, אם בריא הוא, ואמר: מטלטלי אלו של פלוני הם, צ"ל: אתם עדי. ואם שניהם מודים שלא היו של שמעון, אלא שראובן בא להקנותם לו בהודאה זו, לא קנה. שאין המטלטלין נקנים בהודאה גרידא.

תשובה נא

א [21]שאלת: ראובן שהוציא שטר על שמעון ועל אשתו, ושם האיש כתוב בו תחילה. הודיעני: אם נאמר מן הסתם דמן האשה קנו תחילה, דעדים דייקי וקנו כדינא, כדי שלא תטעון: נחת רוח עשיתי לבעלי?

ב תשובה: דבר ברור הוא זה שהדין עם האשה. העדים הוא שקדמו האיש לאשה, ואלו נאמר: שהאשה קדמה, זו אינה תורה. וע"כ לא קאמר ר"ל בכתובות (י"ח ע"ב): חזקה

[20]הגהות הרב מקוטנא: תשובה זו הוא ג"כ בח"ג סי' ס"ז, דהודאה אינו קנין, אלא שאנו מקבלין דבריו שהאמת כדבריו. ואם הלה יודע שאינו כן, והנותן חוזר, אסור לו ליטול משום גזל. ומ"מ, האי עובדא דאיסור גיורא קשה. האיך הריאו [צ"ל: הראו] לו עצה? ובדוחק י"ל כעין הא דקאמר רבא ב"ב דף קמ"ב ע"א: ש"ה דרפוי מרפי'. דע"י הודאת איסור, לא יתכוין רבא לקנות. יעיין בתו"א סי' רנ"ב, ובתוס' כתובות דף צ"ו ע"ב בד"ה: ור"י סבר. עיין שם בסוף הדיבור ודו"ק.

[21]א"ה: בח"ב סימן שע"ט אית' בסגנון אחר.

אין העדים חותמין על השטר אלא א"כ נעשה בגדול, וכן בכל שאר המקומות שאמרו מהא דר"ל, אלא במקומות המסופקין. אבל כאן שהקדימו בהדיא את האיש, לא נהפך (ל"ו) [לומר] לא כן היה כמו שכתבנו, אלא בהיפך. ועוד תדע: שלא אמרו כן אלא במקום שאם עשו העדים כן, עשו הם שלא כדין. כגון בקנין של קטנים, וא"נ: בהודאה: שלא כתבו ב"ד לנו: כתובו וחתומו, וכיוצא בזה. אבל בקונין מן האיש, וחזרו וקנו מן האשה הם עשו שלא כהוגן? ואם הם עדים, ליועצים נתנום להם? אלא בעל דין יחוש לעצמו. וזה ברור. ומיהו לעיקר הדין, לא נתברר מתוך שאלתך: שטר זה מהו: אם שטר מקח ומתנה, או שט"ח? שאין הדין בהם אחד, כקונה מן האיש, וחזר וקנה מן האשה.

תשובה נב

א לארדה.

ב שאלת: מורדת שאמרה: מאיס עלי, וב"ד נתנו לה י"ב חדש. והבעל כתב מתנה לחוד בשעה שנשאה, וכתוב בה: שתוכל לגבות ממנו כל זמן שתרצה. והבעל מתיירא שמא תתנני לאחר קוד' זמן זה, או שתתרע' ממנו בעש"ג, ויפסיד הבעל ממונו. היש מן הדין שיכריחוה ב"ד למסור להם המתנה, או לא? דדילמא תתרצה לבעלה תוך הזמן?

ג תשובה: איני רואה שתהא חייבת היא למסור זכיותיה תוך י"ב חדש שנתנו לה, מכמה טעמים. חדא: שהאומרת: מאיס עלי, אין כופין אותה תוך הזמן הזה. ואם אתה כופה ליתן זכיותיה, אתה כופה אותה מעכשיו. ועוד: שהמתנות שאדם נותן לאשתו, תלויות במנהג המקומות. ומדעתי: שמנהג מקומכם לפי הנשמע: שהבעל כותב: שתוכל לגבות וליתן אפילו לאחרים, כ"ז שתרצה. ולפי המנהג, היה המתנה גמורה, ולא לכבוד בעלמא. ויכולה האשה מן הדין לגבות וליתן מעתה. וא"כ, ה"ז רצה ליזוק בנכסיו בשעה שכתב: וגובה ונותנת, ואפי' תתגרש. ואין אומרי' בכי האי: אדעתא למשקל ומיפק מיניה לא יהיב לה. וא"כ, מעכשיו יכולה היא ליתן לכל מי שתרצה. הגע עצמך: אילו גבתה והוציאה לעצמה או שנתנ' לאחרים, ואח"כ אמרה: מאיס עלי או מרדה מרד בעלמא, הנחייב אותה לשלם מנכסים שנפלו לה לאחר שמרדה ונתגרשה? ואם אינה יכולה לגבות וליתן לאחר כל שהיא מורדת או שמתגרשת, דאדעתא דלמשקל ומיפק לא יהב לה, כי נתנה לאחר מאי מהנה לה? דלא עדיף מאן דאתי מחמתה, מינה. ואי משום חשש: שמא תעבור ותתבע בעראות, אין חוששין שמא תעבור. ואף אם תעבור, כל שלא נתן לה הבעל אדעת' למשקל ומיפק, אף בערכאו' לא תוכל לגבות. שאין כח שטרות וחוב ומתנה עשוין בגופן שלנו, יפין בערכאותיהם יתר ממה שהם בדיננו. סוף דבר, איני רואה שתהא זו חייבת

למסור זכיותיה ביד בית דין, לא מתנתה ולא כתובתה. שאם אתה אומר, אף כתובתה חייבת למסור ביד ב"ד.

תשובה נג

א ומה ששאלת: אם חושש הבעל: שמא תפסה משלו, כלו': והפקי' ביד אחרים, ומפסיד' ממונו, [עיין בתשובה סי' נ"ב] אם יוכל הבעל להחרים כל מי שיש בידו כלום דבר ממנה, הן בפקדון הן בתורת מתנה הן בשום צד אחר שיבא ויגיד לפני ב"ד, אם לאו?

ב תשובה: גם בזה [עיין בתשובה סי' נ"ב] איני רואה שיהא הבעל רשאי לעשות כן. לפי שאמרו בפרק חזקת הבתים (בבא בתרא נ"א ע"ב): אין מקבלין פקדונות, לא מן הנשי' ולא מן העבדי', ולא מן התינוקו', קבל מן האשה, יחזיר לאשה. כלומר: ולא לבעל, דשמא נתנו לה בענין שאין לבעל מהם כלום, או שמא פקדון הוא בידה מאחרים. וא"כ, למה יודיע נפקד זה מה שמסרה בידו. ואפי' תאמר: שהם שלה, וכל שמורדת מפסדת את הכל. ואפי' נפלו לה נכסים ממקום אחר. לא היא. דהא קי"ל: דמאי דתפסה, לא מפקי' מינה. וכדאי' בפ' אף על פי (כתובות ס"ד ע"א): דלא תפסה, לא יהבינן לה, דתפסה לא מפקי' מינה.

תשובה נד

א שאלת: מי שהתרה בחבירו שלא ירד לתוך שדהו, ושלא לעשות בה הוצאה בנטיעות וזולתן. ולא שמע, והלך והוציא והשביח. מהו שיתחיי' בשכר עמלו והוצאתו? מי הוי כדין היורד לתוך שדה חבירו שלא בר"ח, או לא?

ב תשובה: היורד לתוך שדה חבירו ונטעה שלא ברשות או לתוך חורבתו. של חבירו ובנאה שלא ברשות, כבר ראיתי דעת מקצת הגאונים ז"ל וכן דעת הרב אלפסי ז"ל בהלכות: שאם רצה בעל השדה וב"ה לומר: טול עיציך ואבניך, שיהיו שומעין לו. כדרך ששומעין לנוטע ולבונה לומר: עצי ואבני אני נוטל. ולזה דעתי נוטה. מעובדא דההוא דאתא לקמיה דרב (במס' בבא מציעא ק"ח ע"א), וא"ל: זיל שום ליה, וידו על העליונה. ואמר: לא בעינא. א"ל: זיל שום ליה, וידו על התחתונה. א"ל: לא בעינא. לסוף חזייה דקא מנטר ליה. א"ל: גלית אדעתך דניחא לך, זיל שום ליה, וידו על העליונה. דאלמא: עד דחזא דמינטר ליה, הו"ל שמע [אולי צ"ל: משמע] דלא ליחייביה בכלום. ומסתמא בדאמר ליה הלה: טול עציך ואבניך. וכיון שכן, כ"ש בשהלך זה ונטעה אחר שהתרה בו בעל השדה. דבכי הא ודאי משמע: דכ"ע מודו: דיכול לומר: טול עציך ואבניך. שלא

יהא כל אחד מכריח לחבירו לנטוע ולבנות. ומיהו אם ראינו אותו לאחר מכאן ששומר פרדסו או נכנס בביתו ודר בו, מחייבין אותו, כמעשה דרב, בההוא דחזא דמנטר ליה.

תשובה נה

א טוליטולה, לר' שלמה ה"י.

ב [22]שאלת: גבאים שגבו מעות לפדיון שבוים ידוע, ואח"כ שבאו מעו' לידם, מת אותו שבוי עד שלא נפדה. מעות הללו, מה יעשה בהם? של יורשין הם, או לא, כיון שלא נפדה?

ג תשובה: דבר ברור הוא: דליורשים הם, ממתני' דשקלים, דקתני: מותר שבוי לאותו שבוי. מותר המת ליורשיו. וכמו שאמרת גם אתה. ותמה אני: אם יש חולק בדבר הזה. דהא טעמא דמילתא: משום דמשעת גובייא זכו לו גבאין. דאלת"ה, אף מותריהן יחזרו לנותן, שהרי נפדה. ומה לי נפדה ולא הוצרך להם, מה לי מת ולא הוצרך. ואם הכונה בנותנין: דוקא אם צריך, כל שאינו צריך, יחזרו לנותן. ואם הכונה להתנדב לו, וכבר זכה, אף על פי שהיו סבורים שיהא צריך להם לפדיונו. ולפיכך אמרו: שהמותר ינתן לו אף במתקן. אלא שדברים פשוטים הם בעיני: שינתנו ליורשים.

תשובה נו

א לארידה.

ב שאלת: בראובן שנתרעם מחנוך בנו בב"ד: שיתן לו מזונותיו. והבן טוען: שיש לו בנים שצריך לזונם. ועוד: שיש לאביו חובות בכדי מזונותיו. והאב טוען: שהם מסופקים, וימות ברעב עד שלא יוציאם. והתרה בחנוך בנו ולא השגיח. וכעס על הבן, ונדהו שלא יתפלל בעשרה, ולא יזדמן בג', ועל שפם יעטה, עד שיתן לו מזונותיו. הודיעני: אם יש לב"ד לכופו ליתן לו מזונתיו, או לא?

ג תשובה: לפום מסקנא דגמ' בקידושין פ"ק: (ל"ב) שורת הדין אין הבן חייב לזון את אביו משלו, אלא משל האב. דגרסינן התם (קידושין ל"ב ע"א): אורו ליה רבנן לרב ירמיה וא"ל לבריה דרב ירמיה כמ"ד משל אב. ומ"מ ראוי הוא הבן לבזותו, ולתפוס עליו התפלה בבית הכנסת, לזון את האב משלו. דגרסי' בירושלמי: ר' ינאי ורבי יונתן הוו יתבין. אתא בר נש ונשקיה לרגלוהי דרבי יונתן. א"ל רבי ינאי: מה טיבו, הוא שלים לך מן יומוי? א"ל: חד זמן, אתא, קביל לי על בריה די חוניניה. ואמרית ליה: זיל צור כנשתא עילויה

[22]א"ה: הובאה בקיצו' בב"י י"ד סי' רנ"ג.

ובזיתיה. א"ל: למה כפיתניה? א"ל: וכופין. א"ל: ועדיין אית לזו, ע"כ. אלמא: אפי' למ"ד: אין כופין, סוגרין עליו בית הכנסת, ומבזין אותו, אבל לנדותו כמו שעשה ראובן זה, אינו כדין. שאם אין אתה אומר כן, אין לך כפיה גדול' מזו. ונקטיה בכובסיה הוא, דליתן ליה גלימיה. וכ"ש אם יש לאב חובות, ורוצה הבן לקנות ממנו, או שימצא האב מי שקונה ממנו, שאין הבן חייב לזונו משלו. ומסתברא: שאם הבן אמיד, כופין אותו לזונו משלו, מדין צדקה. וכמו שכופין את האב לזון הבנים הקטנים מדין צדקה. וכדגרסי' בפרק נערה שנתפתתה (כתובות מ"ט ע"ב): לא אמרן אלא דלא אמיד אבל אמיד אכפינן ליה בע"כ. כי הא דרבא כפה ליה ל[רב נתן] בר אמי, ואפיק מיניה ארבע מאה זוזי לצדקה.

תשובה נז

א [23] שאלתם לאה וראובן בנה שדכו דינה לשמעון. והתנו לו סך ממון בנדוניא. ונשבעו להזמינה לו מכאן ועד ד' שנים במקום פ', לקדושין ולנשואין. ואם שמא תנשא לאה הנז' לבעל תוך זמן זה, שיתנו לאה וראובן מיד כל סך הנדוניא ביד שליש. ויזכה אותו שליש באותו ממון לנער' ולשמעון הנז'. ויהיו בידו עד זמן הנשואים. ועוד קנו לאה וראובן לשמעון: שחייבו עצמם לו במאה זהובים. והשלישו השטרות אלו ביד שליש, והשליש כתב לכל אחד מהם כתוב על ענין השלישות. וכן כתוב בשט' השלישו': הושלשו כך וכך שטרות ביד פ' ע"מ כן: שאם לא ישלימו לאה וראובן לכשיגיע זמן הנשואים מה שיש עליהם להשלים, כמו שכתוב בשטר התנאים הנז', שיחזיר פ' השליש שט"ח לשמעון. וכן אם לא ישלים שמעון מה שיש עליו להשלי', כמו שנז' בשטר הנז', שיחזיר השליש הנזכר שטרי חובות הנז' ללאה וראובן. ובתוך הזמן נשאת דינה [צ"ל: לאה] לבעל. ושמעון תובע מן השליש שט"ח. ולאה וראובן טוענין': שאין לשליש להחזיר השטרות עד שיגיע זמן הנשואין. כי לא נזכר בתוך השלישות תנאי נישואי לאה, אלא הגעת זמן הנשואין. והשליש אומ': כי גם זה הושלש בידו. הודיענו: אם נאמן השליש, אף על פי שנזכר בשלישות שיחזיר לכשיגיע הזמן, ונאמין אותו במה שאין כתוב בשטר השלישות, אם לאו?

ב תשובה: עמדתי על שטר התנאי' והשבועה והשלישות. ומסתברא לי: שהשליש נאמן. שאין שטר השלישות מכחי' את דברי השליש. שלא ישלל לשון השלישות תנאי נישואי לאה. אלא שלא נכתב בשטר השלישות אלא מקצת התנאים. והוא: אם יגיע הזמן ולא ישלימו זל"ז התנאי', שיהא על השליש להחזיר שטרי המסרב לחבירו. ואף על פי שלא

[23] א"ה הובא' בב"י ח"מ סי' נ"ה מחו' י"ב וחסר [חסר] הדבר לשון השאלה.

תנשא לאה לבעל. ואינו מוציא מכלל זה תנאי הנשואין. ואילו היינו באים מצד שטר השלישות לבד, וכגון: שאמר השליש מה שאמר, לא היינו מחייבים את השליש לעשות יותר ממ"ש בשטר השלישות. אבל אם השליש טוען בריא: שע"י תנאי זה ג"כ נמסר בידו, נאמן. לפי שאין לשון שטר השלישות שולל תנאי נשואי לאה. אלא אפש' שישנו מוסיף על מה שנכתב. ושליש נאמן. ומ"מ, אם לא נזכר בשלישות: מעכשיו, בשעה שנמסר בידו, מסתברא לי שיש כאן משו' אסמכתא בהחזרת השטרות. לפי שמעכשיו הכתו' בשט"ח אינו מועיל להחזר' השטר. ותדע לך: שהרי מי שפרע מקצת חובו, והשליש את שטרו, דקי"ל כמ"ד: לא יחזיר, ומשום אסמכתא. ואף על פי שיש בשטר החוב מעכשיו. וכן יש לי קצת ראיה כמדומה לי כתוב' אצלכם בחידושי ריש פרק בתולה נשאת, גבי: ההוא דא"ל ה"ז גיטך,,,[אולי צ"ל: מכאן] כו'. אתא ופסקיה מברא. וזכורני: שדנתי זה זמן רב לפני רבינו הרמב"ן זלה"ה.

תשובה נח

א ומה ששאלתם: אם עמדה לאה [עיין בתשובה סי' נ"ז] ונשאת לבעל ונתנה לו כל אשר לה, אחר שחייבה עצמה לש', ולא היו לה נכסים. לפי שעדיין לא נשבעה שבועת אלמנה. ובשטר התנאים אין כתוב בו דאקנה.

ב תשובה: איברא: גובה הוא, אם יש נכסים ידועים לבעל משלה. ואין צ"ל למאן דס"ל: דאחריות טעות סופר אפי' בדאקנה. אלא אפי' את"ל: דלא משתעבד דאקנה אא"כ כתב בפי': דאשה זו נכסים היו לה. אלא שצריכה שבועה. דעד שלא נשבעה היא, דאינה גובה, ומדרבנן, שמא צררי אתפסה. ועכשיו שנשבעה, איגלאי מילתא דלא נפרעה, ושלא התפיסה צררי. שטר כתובה כדקאי קאי. ומה שהיה לה היא גובה.

תשובה נט

א שאלת: לאה חייבה עצמה במנה לראובן ודינה בניה. והשליש' השטר ביד שליש עד זמן ידוע. ובהגיע הזמן, יחזיר השליש השטר לבניה הנזכרים, או לאפטרופוס שלהם. אבל קודם שיחזיר השליש השטר החוב, יש להם לקיים קיום גמור עפ"י חכמים, שאם ימותו תוך זמן ידוע, שתירש אותם לאה. ועכשיו אפוטרופו' ראובן ודינה תובע שטר החוב משליש [המלים האלו שייכות אחר המשפט הבא] וכ"ז שתפרע לאה המעות, שיבואו ביד ב"ד לקנות מהם קרקע או משכונה, להיות אחריו' ללאה: שאם ימותו בניה תוך הזמן הידוע, שיחזיר המעות ללאה הנזכרת. [כאן שייכות המלים שמקודם: ועכשיו

אפוטרופו' ראובן ודינה תובע שטר החוב משלישׁ] והשליש אומר: קיים קיום גמור ע"פ חכמים כמ"ש בשטר השלישות, ואחזיר לך. הדין עם מי?

ב תשובה: לשון השאלה באה כמעט מעורבב. כי מן הלשון משמע: שהיא התנתה שלא יחזיר השליש השטר, אא"כ יקיימו קיום גמור: שאם מתו תוך זמן ידוע, שתהא היא יורשת את בניה אלו. שכן כתוב בשאלה: שאם ימותו תוך זמן ידוע, תירש אותם. ואם הכונה כן, איני יודע איזה קיום אפשר לאפטרופוס ולחכמים לעשות להם: שתהא היא יורשת את הבנים. אבל מלשון סוף השאלה נראה: שלא התנתה אלא על המנה שהיא נותנת להם. ולומר: שאם מתו תוך הזמן, שתהא יורשת אותו מנה שהיא נותנת להם. ובזה אפשר למצוא קיום ע"י אפטרופא וע"פ חכם. ומ"מ, במה שאומר האפטרו', אין בו שום קיום ללאה למה שהוא עיקר התנאי. דהיינו: שאם מתו, תירש היא אותו מנה. שאפי' יהיה ליתומי' בניה אחריות נכסים, מאי הוי? מ"מ, היא אינה יורשת את הבנים. וחוב אין לה עליהם, כדי שתאמר: הרי יש להן אחריות נכסים, שתוכל לגבות חובה מאותם נכסים. אלא אפשר להיות לה קיום בענין אחר. וכגון: שיקנו קרקע על שמה, והיא תתן אותו קרקע לבניה על מנת שאם מתו תוך הזמן, שיחזור הקרקע כולו או בכדי שיעור אותו מנה, וכיוצא בזה. ועד שקיימו קיום גמור ע"פ חכם, אין לשליש להחזיר את השטר. אלא יעשה מה שהושלש בידו, שעל תנאי זה הושלש בידו.

תשובה ס

א שאלת: כל שלישות למה מועילים, אלא מפני תיקון העולם? ולולא זה, למה לא יוכל א' מהן לו' לשליש: איני רוצה להשלים.

ב תשובה: אלו היה השלישות בדברי' שנקנין בא' מדרכי הקניות, כגון: משיכה והגבהה ומסירה או קניית חצירו, מן הדין זכה בהן השליש למה שהושלש בידו, וכענין שהושלש. שאמרו בפרק המוכר את הספינה (בבא בתרא פ"ה ע"א): גבי: ארבע מדות במוכרין, דחדא מינייהו: ברשות הלה המופקדים אצלו: עד שיקבל עליו הלה או שישכור את מקומו. ואפילו הוי בדברים שאין גופם ממון, כשטרות, כשמסרן ליד שליש, כאילו מסרן ליד חבירו. והיינו מתני' במסכת בבא בתרא (קס"ח ע"א): מי שפרע מקצת חובו, והשליש את שטרו. וגדול כח השליש, דאפי' בדבר שצריך נתינה ליד בעל ממש או לשלוחו, כגון: גיטין, נאמן השליש לומר: אני זכיתי בו לאשה, שנעשיתי לה שליח קבלה. לפי שכל משליש, מאמין בשליש בכל שמוסר בידו. ועוש' אותו כבעל דבר ממש לעשות בו כל חפצו, ולא שליש בלבד, אלא כל נפקד קרוי שליש, ונאמן בכל מה שיאמר

ושיעשה. היינו פלוגתא דרב הונא ור"ח בפרק התקבל בגיטין (ס"ד ע"א), גבי בעל אומר: לפקדון, ושליש אומר: לגירושין. דר"ה אמר: בעל נאמן, ורב חסדא אמר: שליש נאמן. ואמר ר"ח: מנא אמינא לך: דתניא: ושליש נאמן משניהם. וקי"ל כותיה. והתם (גיטין ס"ד) טעמ': דכיון שהפקדון ביד זה, אף הוא מכתיבו לשמה, ונותנו לזה לגירושין, ולתת אותו לאשה. ואפי' אמר: שליח הולכה עשיתני, ה"ז נאמן נתנו לה קודם חזרה, ה"ז מגורשת. ודברים אלו עתיקים, ואין מפרשין לחכם.

תשובה סא

א שאלת: שליש שמת ונמצא שט"ח שהושלש בידו, ולא נמצא באיזה ענין הושלש בידו. והמלוה אומר: שאינו פרוע. הדין אם מי? וכן אם הלוה מודה שאינו פרוע, מי חיישנין לקנוניא, או לא?

ב תשובה: כל שנמצא שטר של ראובן שיש לו על אחרי' ביד שמעון, ואין שמעון יודע מה טיבו, לא יחזיר עולמית, לא לזה ולא לזה. ואפי' חייב מודה. דתנן בפ"ק דבבא מציעא (כ' ע"א): מצא שטר בין שטרותיו, ואינו יודע מה טיבו, יהא מונח עד שיבא אליהו. ואם יש עמהם סמפונות, יעשה מה שיש בסמפונו'. ומדלא קתני: ואם המחוייב מוד' יחזיר, כדקתני. ובזמן שהאשה מודה, יחזיר לבעל, ש"מ: דלעול' לא יחזיר, ואפ' כשחייב מודה, דחיישינן לקנוניא. ואלא מיהו, זו למעשה, וכן עשו רבותיי נוחי נפש מעשים אפילו בשטרות שנמצאו חתומו' ביד סופר מתא. אבל להלכה אני אומר: דמשנתינו דוקא בשנסתפק לו מי שנמסר השטר בידו. אבל אם מת הוא, ומצאו בנו בין שטרותיו, שורת הדין יחזירנו למלוה. דאין ספק של מי שלא נמסר בידו לא מעלה ולא מוריד. בספרי שאלות ותשו' ששם עמכם, תמצאו דבר זה עמכם בארוכה בטעמו וראיותיו שהשבתי לרב רבי שלמה הקטן ז"ל.

תשובה סב

א למונטוסון.

ב [24]שאלת: הא דקי"ל: צריך לפרוט את הנדר, אם תלה את נדרו' בשו' דבר, צריך לפרוט מה הסיבה שנדר בשבילה? א"ד: א"צ לפרוט אלא עיקר מה שנדר. ונראה מההיא דאלמנה שבפרק השולח (ל"ה): צרי' לפרוט הסיב'. אבל הא מספק' לן: אם צריך לפרוט

[24] א"ה קיצור בב"י י"ד סי' רכ"ח.

לשלשתן, או אפי' לשניהם, או אפי' לאחד מהם, וחביריו נסמכין עליו. שאלו נדר הנודר לדבר עבירה לא היה הוא מסכים להיתר. או לא?

ג תשובה: באמת צריך לפרוט הסיבה, והיא העיקר בדבר זה. שאין עיקר הפרט, אלא כדי שלא יתירו לו מה שנדר כדי להרחיק מן האיסו' או מן הגזל, כההיא דפרק השולח. ואיתא נמי בירושלמי, דגרסינן התם בפרק השותפין שבנדרין (הלכה ד'): חד בר נש [נדר] דלא מרווחא. אתא לגביה רבי יודן בר שלום. א"ל: מה אשתבעת? א"ל: דלא מרווח. א"ל (ובן) [וכן] בר נש עבד? א"ל לקתוסתיה [לפנינו: בקביוסטיסא] אמ': ברוך שבחר בהם שאמרו: צריך לפרוט את הנדר. ומסתברא נמי: שאפילו פרט לאחד מן המתירין, די שהרי אלו יחיד מומחה היה, יכול הוא להתיר על ידו מה שפרוט לפניו. שאין היחיד מצוי ג"כ לחטוא, ולהתיר מה שאינו ראוי להתיר. ואף על פי שאלו הג', אין היחיד שבהם חשוד להסכים על ההיתר, אם תלה נדרו בדבר האסור לו. ואיני רואה בזה שום הפרש בין מומחה לשאינו מומחה. שצורך הפרט אינו דבר תורה עד שנאמ': גזרת הכתו' כך היא: שיפרוט הנודר בפני המתירים את הנדר. אלא חשש' של דבריהם היא, להזהר ברמאין. וכל שמקצת המיתירים יודעים באמיתו' של ענין, די בכך ואריך. וכ"ש אם אותו היחיד חוזר ופורט בשמה להם, כמו שפרטה היא לפניו. דלא גרע מתורגמן שמתירים ע"י, כמ"ש בירושלמי שכתבנו למעלה.

תשובה סג

א [25]שאלת: נכסי הקדש הרי הם כנכסי יתומים, להלוותן קרוב לשכר ורחוק להפסד, אם לאו? דכיון דאמרי' בכתובות (ק"ו ע"ב): אין עניות במקום עשירות, ולפיכך: אין משתכרין בשל הקדש, ואפי' בהיתר גמור. ובדברים אחרים שוים נכסי הקדש לנכסי הדיוט. אנו אין אנו יודעים על אמיתות הדבר. הודיענו: הדין כיצד?

ב תשובה: דברים הללו שאמרת, אינ' אמורים אלא בקדשי שמים כגון: הקדש מזבח או הקדש בדק הבית. אבל הקדש עניים אינו בכלל זה. ודע: כי הקדש שמים מותר ברבית קצוצה דבר תורה, דאחיך כתי', ולא הקדש. ותניא בפרק הזהב (בבא מציעא נ"ז ע"א): רבית ואונאה להדיוט, ואין רבית ואונאה להקדש. ואף על גב דמפרשי' לה התם (בבא מציעא נ"ז): כשקבל עליו לספק מד', ועמדו משלש, לאו למימרא: דבכי הא בלחוד הוא דשרי. דהאי אבק רבית הוא, ולא אצטריך קרא למשרי רבית דרבנן. אלא משום דתניא בברייתא: הרי שקבל עליו לספק סלתות מד' ועמדו על ג', מספק מארבע,

[25] א"ה הובאה בקיצור בב"י י"ד סימן ק"ס.

קא מפרש לה נמי להההיא: דאין רבית ואונאה להקדש, בכעין ההיא. ומיהו, קושטא דמילתא דאפי' ברבית דבר תורה שרי. וכגון: שקבל על עצמו לתת להקדש ג' סאין, ועמד הגזבר והרויח לו זמן כדי שיתן ד', וה"ז מותר. שלא אסרה תורה אלא לאחין [לאחיו] ולא להקדש. ומעות של הקדש עניים, מסתברא: שמותר להלותן קרוב לשכר ורחוק להפסד כמעות של יתומים. וקרוב אני לומר: שאין רבית אף להקדש עניים. לפי שמעו' אלו אין להם בעלים ידועים. וגזבר לא בשל עצמו הוא מלוה. ונמצא: שאין ריבי' זה בא מלוה למלוה. וכבר ידעת שאמרו: לא אסרה תורה אלא רבית הבאה מלוה למלוה. ואחר שאין לממון זה בעלים בשעת ההלואה, מי נאסר? ולא מחמת שהגזבר מלוה אותם נאסר. שכל [ש]הממון אינו שלו, אלא שעשה עליו אפוטרופוס או גזבר, מותר. ובלבד שלא יהיה בעל הממון אסו' ברבית. וכדתניא בתוספתא דבבא מציעא: ישראל שאמר לכותי: הילך שכרך, ובא והלוה מעותי ברבית, אסור. וכותי שאמר לישראל: הילך שכרך, ובא והלוה מעותי ברבית, מותר, אבל אסור מפני מראית העין. ישראל שנעשה לו לכותי אפוטרופוס או סנטר, מותר ללוות ממנו ברבית. וכותי שנעשה אפטרו' או סנטר לישראל, אסור ממנו ברבית. ומ"מ, לא למעשה אני אומר להלוותן ברבית קצוצה. אבל בקרוב לשכר ורחוק להפסד כמעות של יתומים נ"ל הדבר ברור: שהוא מותר.

תשובה סד

א שאלת: בהא דאמרינן בפ' הגוזל (בבא קמא קי"ג ע"ב): בר מתא אבר מתא מיעב'. אם נוהג היו ביננו: שהממוני' על המס יהא רשות בידם למשכן את בנו של מי שעומד בכפרים, והוא מורד בענין המס, וגוזל אותו. אם הדין לגבו' מבנו היושב בינינו: מטלטלים שהיו משל אביו. אף על פי שהיום הם של בנו מחמת מכר ומתנה או משכון. גם מאחר שיש לקהל עליו שט"ח בהקנאת מטלטלים מוקדם?

ב תשובה: איני רואה שיהיה עסק להההיא דפ' הגוזל (בבא קמא קי"ג:) לנדון שלפנינו. דהתם: כל בני המדינה מתמשכנין על כל אחד ואחד מבני המדינה בערכין, על הכרגא ועל הטסקא. שכך דעת המלך: שכל בני המדינה יהיו אחראין זה ע"ז, אם ירצו לישב בארצו. ולא הבנים בלבד, ולא מי שיקנה נכסים בלבד. אלא הנכרים כבנים, דד"ד כן הוא. אבל כאן שהנאמנים יגבו מן הנכרים חלקו, בשביל שלא פרע, זה אינו בכלל דין זה. ואלו יהיה חייב למלך כלום, שימשכן המלך כל הציבור מחמת חלקו של זה, ולומר: שהמסין ככרגא [ניחא] אף על פי שיש לחלק. אבל הנאמני' שגובין מחמת בית מה שהם חייבים, אינו בכלל זה. והגע עצמך: אם קודם לכן מכר ביתו או שדהו לאחר, התאמר:

שיגבו הנאמנים מן הלקוחות המסים שבאו לאח' מכאן? ואלו קדם המס למכר זה, היה באפשר, וכן נהגו. אבל כשמכר ואח"כ נתחייב במס, זה אינו. ומה לי בנו ומ"ל אחר? ומיהו, אם היו לו קרקעות ממושכנים ביד אחר, בזה אפשר; ולא מצד אותו דין, אלא שכל גוף הנכסים של זה, ולא לוה עליהם כדי דמיהם; שהממונים גובים מהם. וכן ראיתי הסכמת הקהלות ומנהגם. ובלבד שיהא זכות בעל המשכונה קיים כנגד מעותיו. ומדרך המנהג אני אומר כן, ולא מן הדין.

תשובה סה

א חזר עוד השואל ושאל: אף על פי שהקהל פרעו כבר למלך המס או הטסקה וסלקהו, מ"מ זכותו שהיה לו על כל אחד ואחד מן המחוייבין, נשארה לגבאין, לתבוע מכל מי שהוא חייב. ועוד: שכל שעה יש מס חדש ובקשה מחודשת. ויש למשכנו מחמת החדש, ומחמת מה שכבר נפרע המלך. שגזברין ונאמני הקהל זכו במה שהיה למלך עליהם.

ב תשובה: כבר אמרתי [עיין בתשובה סי' ס"ד] שאיני רואה בזה חיוב על הבן ולא על הלקוחות המוקדמים שלו, יתר ממה שיש על כלל הקהל. שאלו היה אחד חייב למלך טסקא או כרגא, המלך או הבא מחמתו רשאי למשכן כל בני במדינה עליו, מדין ערב, ולנכרים, ולמי שלא לקח ממנו בלקוחות. וכן על המס, אם אתה עושה המס ככרגא. אבל שיהיו הבנים והלקוחות המוקדמות מתמשכנין עליו יתר משאר בני המדינ', כלל [ו]כלל לא. ואפי' אם היה אותו הסרבן דר במקו' אחר, אין בני עירו מתמשכנים עליו מחמת המס. ואף על פי שהיו מתמשכנים על הכרגא ועל הטסקא. שכבר נהגו הקהלות: לפסוק על כל אחד ואחד על כל מה שיש לו. ואין אחד אחראי וערב על כל אחד ואחד. אלא מי שיש לו יפרע. ומי שאין לו, או שירד מנכסיו בין הטלת המס והגבייה, פטור. והפסידו הציבור בכלל. וכן במסרב ויש לו. ועל דעת כן פרעו הציבור למלך: שלא יהיו חוזרין וגובים מאחד על אחד.

תשובה סו

א שאלת: מה שקבלנו: שהנדרים אין חלין על המצות לקיימן, כגון: שנדר לישב בסוכה, מנא לן? דכיון דקי"ל: שהנדרים מצויים על דבר מצוה כדבר הרשות, מה לי בביטולן מה לי בקיומן? ועוד: דגרסינן בירושלמי: בכיכר אחד, כיון שהזכיר עליו שבועה, עשאו כנבלה. מכאן ואילך, כמיחל שבועה על האיסורין. א"ר יודן: והוא שהזכיר נדר ואח"ך שבועה. אבל אם הזכיר שבועה ואחר כך הזכיר נדרים חלים על האיסורים.

ב תשובה: (ועיין לקמן סי' ק"ט) דע: שקיום המצות נחלק לשני חלקים. האחד: בקיום עשיית המצוה עשה כסוכה ולולב וכיוצ'. והשני קיום כגון מל"ת: שלא לאכול נבלה וחמץ בפסח וכיוצא בהן. והנודר לעשות מצוה ממ"ע, לכ"ע אין הנדרים חלים. לפי שהנדרים אין חלים ע"ד שאין בו ממש. וכמ"ש בברייתא בר"פ אלו מותרים (נדרים ט"ו ע"א): חומר בשבועה מבנדרים: שהשבועה חלה בין על דבר שיש בו ממש ובין ע"ד שאין בו ממש, משא"כ בנדרים. ועיקר טעמא דמילת': מפני שדעת השבועה קא אסר נפשיה אחפצא. ונפשיה אית ליה ממש, ומצי אסר נפשיה אכל מידי. אבל הנדרים אסר חפצא אנפשיה, דהא עלי, קאמר. ומה דלית ביה ממש לא מצי אסר ליה נפשיה. וכדאי' בריש פרק קמא (ב' ע"ב). והילכך: כי אמר: קיום ישיבת סוכה עלי, לא אמר ולא כלום. דעלי, איסור הוא, ולא קיים. ואלו אמר: הריני נודר לישב בסוכה, אין זה לשון נדר. ועוד: שכל שאמר: אעשה או אלך או אדבר או אתן, כולם דברים שאין בהם ממש. כי מה שאינו, ועתיד לעשותו, אין לו ממש. אבל בנודר להמנע מן העבירה, בזה היה באפשר. כגון שאמר: נבלה עלי, או חמץ עלי. כלומר: יהא עלי באיסור. וגם בזה אינו. כי אין הנדרי' חלים על המצות כלל. לא על עשייתן ולא על קיום מניעתן, בכל מה שאסרה תורה ושנאסר מאליו. אבל במה שנאסר מעצמו, כגון: שנאסר אותו הככר בשבועה, ואח"ך אסרו עוד על עצמו בנדר, שיש מן הראשונים נוחי נפש שאמרו: שבדבר זה חל בקיום מניעתו. וזה כפשט אותו הירושלמי, אבל כבר ראיתי שאין [כן] דעת רבני הצרפתים, ולהם דעתי נוטה. וכמו שהוכחתי וברתי יפה יפה גבי משנת: יש נדר בתוך נדר, ואין שבועה בתוך שבועה. כיצד: הריני נזיר אם אוכל, ואכל, חייב על כל אחת ואחת. כלומר: צריך לימנות שתי נזירות. אלמא: מדנקטיה במנין נזירות, ולא נקט לה באומר: הרי עלי ככר זה הרי עלי ככר זה, ואכל, לוקה שתים, ש"מ: דלא משכח לה בנדרים עצמן, אלא במנין נזירות. ואיני צריך להאריך לך בזה, שהרי ספרי בידך, אשר תראנו שם בארוכה. ואפי' יהיה פי' אותו הירושלמי כאשר פי' הרב ר' משה ז"ל, אנו על הגמרא שלנו סומכין ועוד אפשר לפרשו, בנשבע: שיאכל את הככר, וחזר ואסרו עליו בנדר. שהשבועה אינה חלה עליו בשום צד. בין בנשבע שלא יאכלנה או שאסרה עליו, ואח"ך נשבע שיאכלנ'. משא"כ בנדר: (שאין) [שאם] נשבע שיאכלנה, ואח"ך אסרו על עצמו בנדר, הנדר חל עליה. והא דקאמרי']בירושלמי[, שהנדרים חלים על האיסורים, לאו למימרא: שאסרו עליו תחילה בשבועה. אלא הרי הוא כאלו אמר על המצות: שאסור לעבור עליהן [איסור בל יחל].

תשובה סז

א לאריכה.

ב [26]שאלת: לאה אם נפתלי שזכתה לבנה נפתלי שטרי חוב. ומסרתן ליד ראובן אחיה מחמת נפתלי, שהיה קטן ושיתעסק בממון אותן שט"ח מחמת הנער נפתלי עד שיגדל הנער. וכשיגדל יתן לו את שלו. וראובן זה עשה שטר על עצמו, להתעסק בהם. ובנאמנות: שיהא הנער נאמן עליו בדיבורו בלבד לומ': לא החזיר לי הפקדון כולו, ולא אפילו מקצתו. ויהא נאמן עליו כשני עדים כשרים. ועוד קבל עליו אחריות מחמתו. ועכשיו הגדיל הנער נפתלי ותבע בב"ד מראובן פקדונו. ומסר לאחד מן הדיינים שטר הפקדון. ואותו שנמסר בידו אמר לחביריו השנים שהיו ב"ד עמו: הרי שמסר נפתלי בידי שטר הפקדון שנפסוק עליו הדין. ושאלו הב"ד לנפתלי: יש לך עדים וראיה אחרת זולתי זה? ואמר: לאו. ואמר ראובן: ששטר אחד מהשלש' נאבד, והשני גבה, ומן השלישי גבה מקצת, ונשאר בו מקצת. ואותו שנשאר במקצת, מסרו ליד הב"ד. וטען: שכל מה שגבה, הוציא בין מסי' והוצאות. ועוד יותר: מפני שפרנס את נפתלי על שולחנו שלשה חדשים. ותובעם מנפתלי מה שהוציא יותר. ועכשיו נפתלי חשש שמא יחייבו אותו הב"ד, ורצה להסתלק מן התביעה. ותבע שטר הפקדון מאותו ב"ד שמסר לו שטר פקדונו: שיחזירנו לו. והב"ד משיבים: שאין להם להחזירו לו, מפני שכבר מסרו לאחד מהם, לפסוק עליו את הדין. ונפתלי טוען: שלא מסרו אלא דרך פקדון, ורוצה שיחזרנו לו, ויסתלק עכשיו מתביעתו. והב"ד טוענים: שאינו יכול להסתלק, מחמת שראובן טוען שרוצה לצא' מדינו, משום דזילי נכסי. ובכי הא, נזקקין לנתבע. וכראות נפתלי כן, תבע מהב"ד שיתנו לו טוען. ונתחסדו עמו בכך, ונתנו לו טוען את חנוך. וחנוך טוען: שיחזירו לו את השטר, כדי לברר טענות התובע. ושנים מהב"ד טוענין: שאין להם להשיבו, שכבר נשאו ונתנו בדבר. ואולי יתחייב נפתלי בדין, ויחזור ויתבעם מראובן בערכאות הגוים. והב"ד הג' טוען: שדין הוא להחזיר לו שטרו. ועוד טוען חנוך: דכיון שנעשה הוא טוען, כבר נתבטל כל מה שנשאו ונתנו הב"ד, וחזר לתחילת דין. ולפיכך: יחזרו לו שטרו. ושנים מהב"ד טוענין: שלא שמוהו טוען אלא לחפש אחר זכות התובע. זהו תורף טענותיהן.

ג ועתה הודיעני: אם יש ממש בדברי, נפתלי שתובע להחזיר לו שטרו, אם לאו? עוד תודיעני: אם ראובן נאמן לומר: החזרתי, מיגו דאי בעי אמר: נאנסו, או לא, כיון דיש נאמנות בשטר? ועוד תודיעני: אם האחריות הזה כולל כל אחריות שמירה, אפי' שמירת אונסין, או דוקא שמירת גניבה ואבידה? עוד תודיעני: אם נפתלי טוען: שאינו חייב

[26]א"ה: הובאה בקי' קצת בב"י ח"מ סי' ב"ך [כ"ב].

לפרוע לו מה שהוציא מס על אותו ממון, מב' טעמים. האחד: מפני שכתוב בתיקוני הקהל: שכל נפקד שימסור הפקדון ביד הנאמנים, שיהא פטור מלפרוע מס על אותו ממון. ולפיכך: היה לו לראובן למסור הפקדון, ולא לפרוע. ועוד: שהוא פרע מעצמו. והו"ל כפורע חובו של ראובן חבירו, שהניח לו מעותיו על קרן הצבי. ומן הטעם הזה, פטור גם על הוצאה שהוציא בפרנסתו.

ד תשובה: מה ששאלת: אם יש ממש בטענת נפתלי, שתובע שיחזיר לו הב"ד שטרו, אם לאו? הדין עמו. כי כל מוסר שטרותיו סתם לב"ד, אינו מזכה אות' לבעל דינו. ואינו מוסר שיתבטלו זכויותיו לכשיגמרו ב"ד את הדין. אלא א"כ מוסרם ביד ב"ד כן בפי'. כאותה שאמרו בנדרים פרק ארבעה נדרים (נדרים כ"ז ע"א): ההוא דהתפיס זכויותיה [בנוסח שלפנינו: ההוא גברא דאתפיס זכוותא] בב"ד, ואמר: אי לא אתינא עד ל' יומין, ליבטלן זכותיה [בנוסח שלפנינו: ליבטלון הני זכוותאי]. אבל מוסר שטרו סתם ביד ב"ד, כזה שמסרו שיראו את דינו מתוך שטרו, אין לב"ד לעכב את שטרו, אלא יחזרוהו לו. ואם ירצה להסתלק מדינו עד שלא נגמר דינו, רשאי. ואף על פי שקבלנו עליהן ב"ד זה (שלא) בקנין, שלא יאמרו: אין לאחר קנין כלום. אלא שאם ויתר האחד על דינו, ואמר: נאמן עלי אבא, נאמן עלי אביך, וקנו מידו, אינו יכול לחזור בו. אבל אם רצה להסתלק מדינו לגמרי, ושלא לתבוע עכשיו, הרשות בידו. אף על פי שהנתבע תובע שיגמרו את דינו. לפי שאין נזקקין לנתבע תחילה. ומ"מ, אם ראובן טוען: דזילי נכסיה, וראו ב"ד שהוא טוען כן באמת, ושלא יהא הערמה במה שהוא טוען, נזקקין לו. כדעת מקצת גדולי המורים, שפטרו כן בההיא דפעמים שנזקקין לנתבע תחלה. אבל אם ראו ב"ד שאינו טוען כן באמת, ושלא יוזלו על נכסיו על זה, אין נזקקין לו. שא"כ, כל אדם אומר כן. ולעולם נזקקין לנתבע תחילה.

תשובה סח

[27]ומה ששאלת: אם ראובן נאמ' לומר החזרתי, מגו דאי בעי אמר: נאנסו? דבר ברור הוא: זה האמינו כשני עדים כשרים. ואילו באו ב' והעידו: שלא החזיר, אינו נאמן משו' מיגו דנאנסו. דהא קי"ל כמ"ד: מיגו במקום עדים לא אמרי'. וזה כבר הודה: שלא נאנסו, והאמינו על החזרה. ולפיכך: אינו נאמן כלל. ואל תאמר דשלא לומר: החזרתי, הוא שהאמינו, אבל שלא לטעון: שהוציא לו במזונות ופרנסה ופריעת מס, לא האמינו. שלא נכנס זה בכלל נאמנות הזה. אינו כלום. דכל שנתן לו או שהוציא בפרנסתו או שנתן

[27]א"ה: בקיצו' בב"י ח"מ סי' ע"א.

לאחר בשבילו, היינו חזרתו. ועל הכל האמינו. ומ"מ, נפתלי זה אינו מכחישו. אלא שטוען: שאע"פ שפרנסו על שלחנו או שפרעו המס, אינו חייב לפרוע לו. ובא מחמת אותן טענות שטען. ובזה איני רואה ממש באותן טענות שטען. כי מה שפרע למס, כדין עשה. שהוא נתחייב להתעסק. וידוע מן המתעסקין שפורעים מס, ומה שפטרו בתיקוני הקהל הנפקדים, קל הוא שהקלו על הנפקד. שאם לא רצה לטרוח ולפרוע, שיהא פטור עם מסירת הפקדון. אינו חייב למסור הפקדון ע"כ פנים לנאמנים, וזה שלא מסר, דטבה ליה למפקיד עביד ליה, דשמא ישתקע העסק ביד הנאמנים, מאין תובע את הלווים. ועוד: דשמא הנאמנים יזלזלו בשטרי העסק. ועל הוצאת פרנסתו, אין בדבריו כלום. שיתומים שסמכו אצל בעל הבית, הרי הוא כאפטרופוס, וזן אותם משלהם. ואם הוציא משלו, לא הניח מעותיו על קרן הצבי, וזה מבואר כתובות (ק"ז ע"ב), ואפי' לחנן. ואפי' מה שאמר חנן, בשעמד א' ופרנס אשת חבירו: שהניח מעותיו על קרן הצבי, מסתברא לי: שלא במפרנס סתם אמר, אלא בפורע לה מזונות מחמ' חיוב הבעל, דומיא דפורע חובו של חבירו. הא במפרנס סתם, לא אמר. ולכ"ע: חייב, דומיא דיתומים שסמכו אצל ב"ה. ודומיא דיורד לתוך שדה חבירו ונטעה שלא ברשות. ואלו דברים עתיקים הם, ואין זה מקום אריכות.

תשובה סט

ומה ששאלת על האחריות: מהו כולל? אם כולל כל דיני שמירה, ואפי' האונסי'? בנדון שלפנינו, דבר ברור הוא: שאינו כולל אפי' אחריות גניבה ואבידה, דהא לא קביל על נפשיה אלא אחריות דנפשיה. ואין בכלל אחריו' דנפשי', אלא אחריו' בע"ח דידיה. דהוא בא ונוטל מחמתו, שחייב לו כן, אבל אחריו' אחריני אינו בכללו. וכדמוכח בהדיי' בפר' חזקת הבתי' (בבא בתרא מ"ב ע"ב), בשמעתא דהשותפין מעידין זל"ז. ועוד תדע: דאפי' באחריות סתם, אין האונסין בכלל. דמוכר שדה לחבירו, וכן פרה וטלית, וקבל עליו את האחריות, ובא אחר ונטלו ממנו באונס, או שנשרפו, אינו חייב לשלם לו. שאין האונסין בכלל האחריות, אחריות סתם, ולא עוד, אלא אפי' קבל עליו בפי': אחריות אונסים, אין בכלל אלא אונס דשכיח. אבל אונס דלא שכיח, אינו בכלל. ואף על פי שכתב לו: שהוא מקבל עליו אונסין דמתייליד. כדאיתא בפרק מי שאחזו (גיטין ע"ג ע"א): ואמר: הרי זה גיטיך אם מתי מחולי זה, ורמזתי לך זה, כדי להתלמד במקום אחר.

תשובה ע

א ירונדא.

ב שאלת הא: דאמרי' בר"פ כל הגט (גיטין כ"ד ע"ב): מאי יתר מכאן? תנא דבי רבי ישמעאל: לא זה שנכתב [שלא] לשם גירושי', אלא אף זה שנכתב לשם גירושי'. ולא זה שנכתב שלא לשם גירושי' דידיה, אלא אף זה שנכתב לשם גירושין דידיה. ולא זה שלא נכתב לשם גירושיה, אלא אף זה שנכתב לשם גירושיה. וקשייא לך: הא נמי היכי קרו לשם גירושיה? כיון דאין ברירה, אין זה לשם גירושין.

ג תשובה: כל שהיו לו שתי נשים, וכתב לגרש איזו שירצה, כשנתנו לאחת מהן, הרי זו כאלו נכתב לשם גירושיה של זו. שאינ' כאותה של מעלה מזו, דנכתב בפי' בשם לאה הגדולה, ונתנו ללאה הקטנה. שנכתב בפי' שלא לשמה. ולפיכך: אינו גט. אבל זו, שנכתב שלא לשום אחת מהן, כשנתנו לזו הרי זה כאלו נכתב לשם גירושיה. ואפ"ה, פסול משום דאין ברירה. וכדפרש בהדיא בגמרא (ריש פרק כל הגט): סיפא: הא קמ"ל: דאין ברירה.

תשובה עא

א עוד שאלת: בהא דגרסינן בההיא שמעתין (שם, ריש פרק כל הגט): אלא מעתה, רישא דקתני: פסול לגרש בו, שני הוא דלא מצי מגרש, הא ראשון מצי מגרש. הא חנן כו'. אמאי לא דייק תרתי מהכ': דש"מ: דאחר מוצי' עליה', ושהן מוציאין על אחרים?

ב תשובה: זו אינה תורה. והיכי לידוק מינה: דהן מוציאין לו על אחרים? דאין לומר כן אלא בשהלוה ידוע שהוא הוא שלוה, אלא שהמלוה אינו יודע, שמא לא מזה לוה אלא מחבירו, דשמו כשמו, והלוה זה דוחהו: לא ממך לויתי, אלא מחברך, וממנו נפל ומצאתו. אבל כאן אינו כן: שהמגרש אינו ידוע. אבל מאידך ודאי אפשר למידק מינה: דאפי' שני יוסף בן שמעון בעיר אחת, יכול להוציא עליהן. ועלה קא מקשי' (ריש כל פרק הגט): דהא אינו באפשר. דהא אמרת: דכ"ע מודו: דאין אחר יכול להוציא עליהן. ודבר ברור אני רואה כאן.

תשובה עב

א [28]שאלת: כי מפני הקטטה יצאת רחל מבית בעלה ראובן והלכה לבית אביה שמעון. ואביה זה תובע לחתנו שיתן לה מזונותיה בביתו, עד שיתברר הדבר בב"ד: אם יש לה

[28]א"ה: עיין בתשו' הרמב"ן סי' ק"ג.

לדור עם אמו. והוא אומר: שאין לו ליתן מזונות לה, הואיל והלכה מעמו מדעתה, בלא שו' דבר שעשה לה שלא כדין

ב תשובה: שורת הדין: כי חיוב מזונות שיש לאשה על בעלה מן הסתם, אינו אלא שיאכלו ביחד. ואין האחד מהם יכול לטעון שתאכל בפני עצמו. ומה שאמרו: המשרה אשתו, כבר פירשו בירוש'י: דמיירי: כשקבלה עליה. והרמב"ם ז"ל שכתב: שאם רצה הבעל לתת לה מזונתיה לעצמ' בבית מיוחד, הרשות בידו, לא הודו לו חביריו. ואף רבינו [הרמב"ם] מודה: שהיא לאו כל כמינה לומ' לבעל: שיתן לה מזונתי' בבית מיוחד. ומ"מ, אם באה בטענה ברורה, מפני דברים שעשה לה שלא כדין, צריך שיתן לה מזונות שלמים במקום שהיא. והיא נותנת לו מעשה ידיה שאמרו רז"ל. אבל אם יצאת שלא בטענה, אינו חייב לה מזונות שלמי'. וכענין שאמרו בפרק הנושא (כתובות ק"ג ע"א), גבי: אלמנה שאמרה: אי אפשי לזוז מבית אבא: שאין נותנין לה מזונות אלא כשהיא בא[ה] בטענה ברורה. אבל כשלא בא[ה] בטענה ברורה, לא יהבינן לה אלא כברכת הבית. ומעתה בנדון זה שלפנינו, שיצאת היא מהבית, ראויה שתהיה לו [אולי צ"ל: בלי טענה ראויה שתהיה לה] על הבעל. אין לו לתת לה מזונות אלא כפי ברכת הבי'. כי דין אשה עם בעלה ואלמנ' עם היורשים, דין אחד יש בהם בזה.

תשובה עג

א [29]שאלת: מהו להשקו' את התלוש בשבת כדי שלא יכמוש. ואחד מן החברי' פשט לאסו' מהא דתנן (סוכה מ"ב ע"א): מקבלת אשה מיד בנה, ומחזירתו למים בשבת. ואף להחזיר נראה שלא התירו אלא מדוחק.

ב תשובה: אינו נראה לי כן, אם הירקות ראויות לאכול היום. ואין מביאין ראיה מלולב, שאינו ראוי לטלטלו בשבת. אלא כדי שלא לכמוש, התירו לטלטלו להחזירו בשבת. דמן הדין היה שלא יטלטלהו כלל, ואפי' בי"ט. ולאחר שהניחו על גבי קרקע לאחר מצותו, אסור לטלטלו, וכדאיתא התם בירושלמי. אלא משום הידור מצוה, התירו טלטולו וחזרתו בשבת, ולהוסיף בי"ט. אבל ירקות הראויו' להאכילה ביומן, נר' לי שמותר להשקותן, כדרך שמותר לטלטלן.

[29]א"ה הובאה בקיצור בב"י א"ח סימן שכ"א.

תשובה עד

א [30]שאלת: דרך האנשי' והנש' לשאת תחת אצילהן, הדבר שמתהווה ממנו המשי. מי הוי אסור בשבת לקיימו לשם מי הוי אסור מלאכה, שרש"י ז"ל פי': שהיא אח' מהמלאכות. ואף על פי שאינה מלאכה ממש, מ"מ היא מלאכת מחשבת. ש[ב]עזר החום נובעי. ועוד: שמוליד הזיעה התולעת.

ב תשובה: רש"י שפי' כן בפ' מציאת האשה (כתובות ס"ו ע"א), בהא דבעי רבינא במלאכת האשה: עשתה שתים ושלש, מהו? התם (כתובות ס"ו) לאו במלאכת ממש מן המלאכות הגמורות בשבת. אלא בעניינים המוחלקים, שהיא מרווחת בהן בבת א'. ואפי' בשמירת הזרעים ושמירת הפרה ושמירת התינוקות, שאינה מלאכה אסורה. שגם זה פרש"י לאחת מאותן מלאכות: שמירת קישואין. ומ"מ, זה שאמרת, ודאי אסור. לא יהא אלא משום טלטול. וטלטול דבר זה הוא אסור, בטלטול הבצים. ועוד: כי בודאי מילד הוא בחומו. ומלאכת מחשבת היא ואסורה.

תשובה עה

א [31]שאלת: אם מותר לפרר פתותי לחם, לתת לפני התרנגולין בשבת? אם איכא למיחש משו' טחינה, או לא? דמסתבר' דשרי, כדקי"ל: דשווי אוכל' משווי. ותנן נמי (שבת קנ"ו ע"ב): מחתכין את הדלועי' לפני הבהמ' כו'. ולאו דוקא לפי הבהמה, דסגי לה בחתיכו' גדולות. אלא ה"ה לעופו'. דכל שיווי אוכלא שרי. ואורח' דמילת' קתני. אלא דקשיא לי ע"ז, הא דאמרי' בפ' כלל גדול (שבת ע"ד ע"ב): האי מאן דפריס סילקא, חייב משום טוחן. ואם באנו לומר: דשלא לצורך היום קאמר, אלא כדי לבשלו לערב; וכמ"ש הרמב"ם ז"ל: המחתך את הירק דק כדי לבשל, ה"ז תולדת טוחן. והדבר צ"ע: אי טוחן ממש קאמר, היאך נתיר מלאכה דאוריית' מפני עופות ובהמה? גם מה שכתב הרב ז"ל [הרמב"ם] לפיכך, אין מרסקין לא את השחת ולא את החרובין לפני הבהמה, בין דקה בין גסה, מפני שנרא' כטוחן. אבל מחתכין את הדלועין לפני הבהמה, ואת הנבלה לפני הכלבים, שאין טחינה בפירות. לא ידעתי דעתו. שהרי בשבת (קנ"ה ע"א) משמע: דטעמא דאין מרסקין את החרובים, משום דמטרח באוכלא לא טרחינן. דחרובין דומיא דשחת כו', כרב, דקיימא לן כותיה. ועוד מאי קאמר: דאין טחינה בפירות? הלא עיקר הטחינה בפירות היא. כגון: חטים ושעורים. וחרובים עצמן פירות הן. ואיך אמר: שנראה כטוחן?

[30]א"ה: בקיצור בב"י א"ח סי' ש"ח.
[31]א"ה רמזה ב"י א"ח סי' שכ"ד, ובסימן שכ"א הביאה בקיצו'.

ובערוך פירש: פריס סילקה: שהוא כעין כתישה ואינו כעין חיתו'. ובמה שפי' הגאון אלפסי ז"ל במאן סליק סלקי: שהטעם מפני הקמח הדק, כתב הרב הכהן ז"ל. דצ"ע, דלא גרעי עצים מסילקא ע"כ.

ב תשובה: מסתברא: דהא דפריס סילקא, דוקא במחתך דק דק, כדי לאוכלו למחר, או אפי' לבו ביום, ולאחר שעה. לפי שדרכו של סילקא לחתכו דק דק (בשערב) [בערב] בשולו. וכל שדרכו בכך, ומניחו לאחר שעה חייב. אבל לאוכלו מיד, מותר. שלא אסרו על אדם (לאכלו) [לאכול] מאכלו חתיכו' גדולות או קטנות. דכענין שאמרו (שבת ע"ד ע"א) לענין בורר: היו לפניו שני מיני אוכלין, בורר ואוכל. בורר ומניח לא יברור. ואם בורר, חייב חטאת. ופירשה אביי דה"ק: בורר ואוכ' לאלתר. בורר ומניח לאלתר ולבו ביום, לא יברור. ואם ביירר, נעשה כבורר לאוצר, וחייב חטאת. דאלמא: כל שאוכל לאלתר, כדרך שדרכן של בני אדם לאכול, אף על פי שיש באותו צד בעצמו חיוב חטאת, בשמניח לאחר זמן, ואפי' לבו ביום, וה"נ דכוותה היא. וכל מה שתפסת על הרב ז"ל, הדין עמך לפי דעתי. כי ההיא דאין מרסקין את החרובין, משום מיטרח באוכלא לא מטרחינן היא. כדאיתא התם בפרק מי שהחשיך, גם מה שאמ': שאין טחינה בפירות אלא בתבואה, וסילק' עצמה הויא תיובתיה. גם שחת וחרובין לפי דעתי גם בירושלמי אמרו: הדין דשחית תומא, כדמפריך ברישיה משום דש. כדמבחר בקליפתה משום בורר. כי שחיק במדוכתיה משו' טוחן. כדיהי' משקין משו' לש. גמר מלאכתו משום מכה בפטיש אלמא: בשחיקת השום יש בו משום טוחן. ומן הירושלמי ג"כ נלמוד: שהכל תלוי בין עושה ואוכל לאלת', לעושה ומניח לבו ביום. דהא דמפריך ראש של שום, מחייב משום דש ומשו' מכה בפטיש. ואלו לאכול לאלתר, כבר התירו בגמרא בפרק תולין (שבת ק"מ ע"א), דאתמר התם: חרדל שלשו מע"ש למחר, ממחו בכלי ואינו ממחו ביד. ואסיקנא: ממחו בין ביד בין בכלי. והילכך: אף לפרר לפני התרנגולין, שמזונתם עליך, להאכילם מותר לאלתר. דשווי אוכלא משווינן.

תשובה עו

א [32]שאלת: מי שלא ראה את חבירו מעולם ושולחים זל"ז כתבים [מכתבים] ועכשיו ראהו. מה יברך, אם נהנה בראייתו?

ב תשובה: מי שלא ראה את חבירו מעולם, איני רואה שיהא חייב לברך כלו'. שאם יברך על כל מי שנהנה בראייתו, רבו הברכות. ולא אמרו אלא בחבירו הרגיל אצלו. דאילו על

[32]א"ה: הובאה בקיצור בב"י א"ח סי' רכ"ה.

מי שלא ראהו, לא נמצא החילוק הזה. שבברכת מי שלא ראה את חבירו ל' יום, יברך שהחיינו. ולאחר י"ב חדש, יברך מחיה המתים. דאילו לא ראהו מעולם, כ"ש שעברו י"ב חדש, ומחיה המתים יברך. אלא שלא אמרו אלא במי שראה את חבירו ואח"כ נעלם ממנו. דעל מי שעברו עליו ל"י יברך שהחינו. ואם עברו עליו י"ב חדש, יברך מחיה המתים. שהרי זה בראייתו עכשיו, כאלו נעלם ממנו, ומת, ועכשיו חזר וחייה.

תשובה עז

א [33]ולענין שאמרת: ברואה את חבירו, אם יש אחרים שנהנים גם הם בראייתו, אם מברך הטוב והמטיב כדרך שמבר' בירידת הגשמים ואית ליה לדידיה ארעא, ובילדה אשתו זכר, דאשתו נהנית ממנו.

ב תשובה: לא בכל דבר שנהנה הוא ואחרים עמו, מברך הטוב והמטיב. שאם כן, אפי' אקרא חדתא יברך הטוב והמטיב. אלא בדבר שיש לו תועלת והנאה בו, ולאחרי' עמו. כגון: יריד' הגשמים וירושת הקרובים. ואפי' בריבוי יין, ואחרים נהני' ושותים ממנו עמו. אבל בהנאה לבד בראיית פירות חדשים, לא מצינו. שא"כ למה שאלו בילדה אשתו זכר: מאן איכא אחרינא בהדיה? ואמרו: דהתם נמי, איכא אשתו בהדיה. תיפוק ליה משום בני ביתו ובניו, דנהנים ושמחים עמו. ואפי' הכל נהנין בילידת הזכרים. אלא שהנאת תועלת קאמר. ובלידת אשתו זכר, יש לאב ולאם הנאת תועלת. חדא: דהוה להו חוטרא לידה ומרא לקבורה. ועוד: שהוא כירך האב והאם. ומדת כל אדם תאבין לו ליורשן.

תשובה עח

א [34]עוד שאלת: ליל ראשון של סוכות שירדו הגשמים, או המצטער, אם חייב על כל פנים לאכול כזית או כביצה בסוכה, כיון שאין כ"כ צער באכילת שיעור ביצה, או לא?

ב תשובה: נראים לי הדברי': שאין המצטער, ואשר ירדו עליו גשמים, חייבים עד כדי שתסרח המקפה לאכול בסוכה. דמלת תשבו, כעין תדורו, אמרינן. ולעולם לא חייבה התורה לאכול בסוכה, אלא כדרך שעוש' אדם בביתו. דאם איתא, לא אפשר דלא לימרו הכי בגמ'. והא דילפי' רבנן: ט"ו ט"ו, מחג המצות, לאו למימרא: שיהא חייב על כל פנים לאכול בסוכה לילה הראשון, אפי' במקום צערא. דמצטער פטור הוא. אלא דהיכא דלא מצטער, חייב לאכול בלילה הראשון, ותו לא מיחייב. ודלא כרבי אליעזר. ותדע לך: דהא לר' אליעזר, חייב אדם לאכול י"ד סעודת בסוכה. ובין לדידיה ובין לרבנן, הולכי מדברות

[33]א"ה: ואף גם זאת שם [בית יוסף א"ח סי' רכ"ה] בקי*צור.
[34]א"ה: הב"י א"ח סי' תרל"ט רמזה על הארי"ש.

ביום פטורים ביום, ובלילה פטורים בלילה. ולא שמענו שחלקו בין לילה ראשון לשאר הימי' והלילות. ואם איתא, לא סגיא דלא לימרו: במה דברים אמורים בשאר הימי', אבל לילה ראשון חייב, שהכתוב קבעו חובה. אלא ודאי אינו חייב כלל. שהכתוב פטרו, מדכתיב תשבו, ומיניה דרשינן: תשבו כעין תדורו. ואפי' שומרי גנות ופרדסים בלילה, פטורים מן הסוכה בלילה. ומי שמחייב, עליו הראיה. ואנו לא שמענוה ולא ראינוה.

תשובה עט

א עוד שאלת: המדיר את אשתו בפ"ע: שלא תלך לבית אביה אלא פעם אחת בחדש. ואח"כ ראוה עדים שנכנסה שם באותו חדש שהדירה בעלה, פעמים שלש. אם נדון אותה כדין נודרת ואינה מקיימת, אם לאו?

ב תשובה: ודאי אין הפרש בדין זה בין הנודרת מעצמה ואינה מקיימת, למי שמדירה בעלה ואינה מקיימת. דבין בזה בין בזה, בעון נדרים בנים מתים. ומכל מקום, זה שהדיר את אשתו שלא תלך לבית אביה, איני יודע היאך הדירה. דנדרי' איסור חפצה נינהו. והדרה בענין זה הוא על דרך זה: שיאסור עליה נכסיו או הנאתו, וכיוצא בזה, אם תלך. ולפ"ז, אינה עוברת על נדרה אף על פי שהלכה שם, אלא כשנהנית מן הקונם אחרי כן. וזה ברור. ואפי' בנשבעת או בנודרת כראוי, ואינה מקיימת, נראה לי שאין לה פסידה כתובתה, אלא אחר התראה בעדים ובמסכת סוטה (כ"ה) אסיקנא: דעוברת על דת צריכ' התראה. ומסתברת: דה"ה לכל השנויות עמה. דהא בחדא מחתא מחתינהו תנא. וכי הדדי תננהו, למימרא: דחד דינא אית להו. דבהא נמי אינה יודעת שתפסיד כתובת' בכך. שאם אין אתה אומר כן, לא הנחת בת לאברהם אבינו בדור הזה, יושבת תחת בעלה. ולא אמרו שאינ' צריכה התראה. אלא ליוצאה משום שם רע, ודבר מכוער. דכיעורה התראתה.

ג ובנפילת אפים ששאלת: אם הוא לימין או לשמאל, בזה לא שמעתי.

תשובה פ

א ומה ששאלת: על מי שיצא מפיו ואמר: אם היה בית המקדש קיים, הייתי מקדיש אלו שני יונים, מהו?

ב תשובה: לא ידעתי מה נסתפק לך בדבר זה. שהוא לא הקדיש כלום. אלא שאם הבית היה קיים היה מקדיש. ומי שרצה להקדיש ולא הקדיש, מה ספק יש בדבר זה שלא אמ' כלום.

תשובה פא

א [35]עוד שאלת: ראובן אסר ביתו על חבירו. ובלשון הזה אמר לו: אני אוסרך ביתי שלא תדור בו. מי אמרינן: דדירה דבר שאין בו ממש הוא? ועוד דאמרינן בבא בתרא: ידור פ' בבית זה, לא אמר כלום.

ב תשובה: דברים ברורים אני רואה כאן: שהאיסור איסור. שהרי אסר לו הבית לדירה. וההיא דבבא בתרא נמי שאמרת, כן היא. שאם אמר: בית זה לדירה, דבריו קיימין. שהרי חלה המתנה על גוף הבתים לדירה. והרי זה כדקל לפירותיו, ומאי דקאמר התם (בבא בתרא) עד שיאמר: תנו בית זה לפלוני וידור בה, לאו דוקא עד שיאמר בלשון זה. אלא עד שיאמר: שהוא נותן הבית לדירה. ותדע לך: שאף בדקל אמר בלשון הזה: תנו דקל זה לפ' ויאכל פירותיו. וכבר ידעת: שכ"ע באומ': דקל לפירותיו, קנה. וההיא דנדרי' (י"ג ע"ב) נמי דכוות' היא, באומ': פי לדבורי וידי למעשיהן ורגלי להלוכן. ולא אמרו בה: דבר שאין בו ממש, אלא באומר: פי מדבר וידי עושה. שהוא כאומ': שלא אדבר שלא אהלך. וכל אעשה ולא אעשה, דבר שלא בא לעולם.

תשובה פב

א [36]עוד שאלת: ראובן שאסר עליו שמיעת תפילתו של שמעון. ובלשון הזה אמר: הריני אוסר עלי תפלת שמעון, שלא אשמע תפילת שמעון במקום פלוני. הודיעני אם הוא דבר שאין בו ממש? וכההי' דמודר הנא' מחבירו (ר"ה כ"ח ע"א), דמות' לתקוע לו תקיעה של מצוה.

ב תשובה: אותה של מודר הנאה מחבירו, שמותר לתקוע לו תקיעה של מצוה, לא משום דבר שאין בו ממש הוא. דהתם (ראש השנה כ"ח) דבר שיש בו ממש אסר על עצמו. דהיינו: הנא' חבירו. וכן האוסר עצמו בהנאת המעיין, שמותר לטבול בו טבילה מצוה בימות הגשמים. אלא משום דלא אסר אלא ההנא' שבאה לו מחבירו, ומצות לאו ליהנות ניתנו. וכן במודר הנאה ממעיין, שמותר לטבול בו טבילה של מצוה בימות הגשמים. אלא משום דלא אסר אלא ההנאה שבאה לו מחבירו. ומ"מ זה ששאלת לו': ששמיעת התפילה דבר שאין בו ממש הוא, והנדרי' אינם חלין אלא ע"ד שיש בו ממש, אפ"ה, מדרבנן אסו'. והאי בבל יחל דרבנן. וכדאמרי' בריש פרק ואלו מותרין (נדרים ט"ו ע"א):

[35]א"ה: רמזה הב"י י"ד סי' רי"ג.
[36]א"ה: הלא קצי"ר [קצירן] בב"י י"ד סי' רי"ג.

באומר: שאני ישן, ה"ז בבל יחל. ואסיקנא לחד מן לישני: בבל יחל דרבנן, ואסמכוה אקרא דכתי': ככל היוצא מפיו יעשה. והכי איתא בירושלמי.

תשובה פג

א אושקה.

ב שאלת: הללו שמלוים לכותים על משכונות, על מה הם סומכין להשתמש בעבוטו של כותים, ואין חוששין משום כלאים?

ג תשובה: איני רואה בזה שום היתר. ואיני יודע להם שום היתר שיסמכו עליו. דאפי' לפי שעה אסור. דתנן במס' כלאים (פ"ט): אין עראי לכלאים. ואפי' היה בגד קטן שאין דרכו של גדול לצאת בו, אסור ליתן על ראשו. אף על פי שהוא עראי, זה אסור. דלבישת עראי שמה לבישה והכתוב אומר: לא תלבש.

תשובה פד

א עיראט לחכם ר' שמואל בר מרדכי ה"י.

ב[37] כתבת: השולח גט לאשתו, וביטל השליחות שלא בפניו, דקי"ל דיכו' לבטלו. ואח"ך נמלך לבטל הביטול שביטל, ושיהיה שליח לגרש, כמו שהיה. ואח"ך הגיע גט לידה. אם נאמר בהא: אתי דיבור ומבטל דיבור, או לא? דלא אשכחן אתי דיבור ומבטל דיבור, אלא בדבר שבידו לקיים ולבטל ולחזור ולקיים. אבל הכא, הואיל ובידו לעקור השליחות, ואין בידו לחזור ולעשות שליח אא"כ ברצונו, נמצא כשביטל, עיקר השליחות ביטל. וכשנמלך, לא היה בידו לחזור ולעשות שליח אלא ברצונו. ונראה זה מהא דאמרינן (גיטין ס"ב ע"ב): הבא לי גיטי, ואשתך אמרה: התקבל לי גיטי.

ג תשובה: תחילה כל דבר, אני אומר: דלא שייך בביטול: אתי דיבור ומבטל דיבור, אלא בדבור שמביא למעש' כגון הרי את מקודשת לי לאחר ל"י, ולא בא אחר וקדשה, וחזרה בה. ואי נמי: מרשה בני ביתו לתרום, וביטל עד שלא תרמו. וכן היא שנתנה רשות לשלוחה לקדשה, והלכה היא וקדשה את עצמה. וכן כולם. אבל בדיבור של ביטול מעשה, דליתי דבור של קיום ומבטל דיבור של ביטול, זה לא שמענו בשום מקום. ומיהו, לעיקר דינא, לכשתמצא לומר: דאתי דבור ומבטל דיבור: דבור של קיום לשל ביטול, אינו דומה לראיה דהבא לי גיטי, ואשתך אמרה: התקבל לי. דשאני התם (גטין ס"ב:) דהשליח ביטל השליחות לגמרי. שאינו רוצה לטרוח ולהביא, ואינו נעשה שליח להולכ'

[37] א"ה: הן ל"ו הובא בב"י א"ה סי' קמ"א בקצירת האומ"ר [האומר].

בשעת קבלת הגט. אבל זה שעשאו שליח להולכה, והשליח בשעה שקבלו נעשה לו שליח להוליך, ועדיין לא שמע שביטל המשלח שליחות, יש לומר: שעדיין שליחותו במקומו עומד. עוד אפשר לומר: דכל שחזר בו והגיע הגט מיד שליח זה ליד האשה, ה"ז מגורשת. שהרי הגיע לידה מרצונו, ומיד האיש שנתנו לה מרצונו. שכל מקום שצריך שליח לדעת המשלח בכתיבת הגט וחתימתו, ובתרומה, אינו צריך ליחד שליח. אלא כל שאומ' סתם: כל מי שרוצה לתרום יתרום, או כל מי שישמ' קולי יכתוב ויתן, כל מי שעמד ותרם תרומתו תרומה, וכל מי שכתב ונתן ה"ז מגורשת. כדאמרי' בר"פ אין המודר (ל"ו ע"ב), דאמר רבי זירא: באומ': כל הרוצה לתרום יבא ויתרום, ה"נ, דאמר: כל השומע קולי יכתוב ויתן. ותנן בפרק המקבל (ס"ו ע"א): מי שהיה מושלך בבור, ואמר: כל השומע קולי יכתוב גט לאשתו, הרי אלו יכתבו ויתנו. וכיון שכן, זה שעשאו לחבירו שליח, אף על פי שביטל שליחותו של זה אילו אמר: כל הרוצה ליטול וליתן לה יטול ויתן, ועמד אחד ונתנו לה, ה"ז גט. א"כ, אף זה בשעת נתינתו כבר חזר בו המשלח, ונתרצה שיתנו לה. ואם נפשר לומר: שאני גט שצריך שישמעו מפיו. וכדתניא בפרק קורדיקוס (מ"ב ע"א): כתב סופר לשמה וחתמו העדים לשמה, אף עפ"י שכתבוהו וחתמוהו ונתנוהו לו, ונתנו לה, הרי הגט בטל, שישמעו קולו שיאמר לסופר: כתוב, ולעדים: חתומו. הא לא אמרי' אלא בכתיבת הגט וחתימתו. וכדאמרינן התם (גיטין מ"ב) ישמעו, לאפוקי ממ"ד מודה ר"י באומר כו', ולאפוקי מדרב כהנא אמ"ר. וזה קרוב בעיני, אלא שראוי להחמיר.

תשובה פה

א לטודילה.

ב שאלתם: ראובן נשא לאה והכניסה לו בית בנדוניא. וקבלו ראובן על עצמו כנכסי צאן ברזל, שאם פחתו, פחתו לו. ולימים נבקע התל אשר הבית בנוי עליו, ונשקע הוא עם בתים אחרים שהיו בנוים עליו. ואח"כ מת ר'. ועכשיו באה לאה לגבות כתובתה. ויורשי ראובן משיבים: שאין חייבין לשלם, כי אונס זה אינו מצוי. ואביה' לא קבל אונס שאינו מצוי. ואפי' אונס סתם לא קבל עליו. ולאה טוענ': שאונס זה מצוי בבתים הבנויים על אותו התל. ועוד שהיה בנוי כל צד הפונה לנהר, ומצוי הוא שיפול. ועוד: שקבל על עצמו שאם פחתו, פחתו לו, ולטפויי מילתא קא אתי.

ג תשובה: הדין עם לאה. שכל שהאשה מכנסת לבעל נכסי צאן ברזל, של בעל הוא, וכל אחריותו עליו. ואפי' הכניסה לו עבדים, ומתו, או נפל עליהם הבית, או אכלן ארי,

וע"כ נקראו צ"ב. שאילו לא היה הקרן קיים לה לעולם, לא היה צ"ב, אלא צאן המקלות, שאפשר שישרפו. וכדאמרי' בפ' איזהו נשך (בבא מציעא ע' ע"ב): גמר מינה: אין מקבלין צאן ברזל מישראל. אי דקביל עליה אונסא ואי לא [נראה שצ"ל וזילא] צ"ב קרית להו? כלומר: אם קבל עליו הנותן אונסה וזילא. דאלמא: צ"ב הכל על המקבל. ואעפ"י ששנינו במסכ' יבמות (ס"ו ע"ב): המכנסת שום לבעלה לא ימכור, התם טעמא כדי שלא תצטרך לחזור על בתי דינין. ואפותיקי הן לאשה. אלא שהוא יותר חזק(ה) שאין הבעל יכול לסלקה מהם, ויכולה לגבות מהם, ואומרת: כלי אני נוטלת, משום שבת בית אביה. ושעבוד הוא שיש לה עליהם. וצריכה גובייגא, והגוף קנוי לבעל. ותדע לך: שהרי אמרו ביבמות פרק אלמנה לכ"ג (יבמות ס"ו:) בטילה דמילתא: פרסוה אמיתנא. ואמרו שם (יבמות ס"ו:): כי האיסור הוציא' מידי שעבוד. והגוף קנוי לבעל. והיינו דיוצא העבד לאיש בשן ובעין, כדקתני התם (יבמות ס"ו:), בברייתא דקא מייתי מינה סייעתא לרבי אמי. אלמא: הלכתא היא ולא משום דקנין פירות כקנין הגוף דמו. דהא קי"ל כר"ל בהא, ובפ' חזקת הבתים (בבא בתרא נ' ע"ב) גמר מינה: לא לאיש חזקה בנכסי אשתו, משמע: דאינו יוצא בשן ועין אלא למי שהגוף שלו, אלא מאן דס"ל: קנין פירות [כ]קנין הגוף דמי, א"נ: למאן דמספקא ליה. ואנן קי"ל כר"ל דאמר: לאו כקנין הגוף דמי. וטענת אונס אינו מן הלוקח למוכר, אלא אדרבא: מן המוכר ללוקח. שאם קבל המוכר אחריות ללוקח, ואירעו אונס שאינו מצוי, אין המוכר חייב לשלם ללוקח, וכאן האשה כמוכרת לבעל, שהיא הכניסתן לבעל. וע"כ רואה אני שהדין עם לאה. ואם כתב לה הבעל בפירוש בכתובתה: אם פחתו פחתו לי ואם הותירו הותירו לי, כמו שיראה מתוך שאלתך, ונתלה בזה היורש לו: שלא קבל עליו הבעל אלא אחריות דזול. זה אינו. כי לפי שאמרו חכמים בנכסי צ"ב: אם פחתו פחתו לו ואם הותירו הותירו לו, לפיכך: כתב זה כן בפי'. ולא לגרע כח האשה בכל שאר חיובי הבעל. ואם פחתו או הוזילו, משלם כפי השום שקבל על עצמו. ומיהו, אם לא קבלם בשום, אלא שכתב לה הבתים בעצמן בכתובה כגון: שכתב לה שהביאה לו בית, וכן אפי' פחת הבית או הותיר, אין לה אלא אותו הבית, אלא אם קבל עליו אחריות. וכן היא בתוספתא, דגרסינן התם: הכניסה לו עבדים, הכניסן לו בדמים נוטלתן בדמים, ילדים נוטלתן נערים, נערים נוטלתן זקנים כלומר: אם הכניסן בשומא של דמי', נוטלתן בדמים. בין שהשביחו בין שהכסיפו, השביחו והכסיפו לבעל. ואם לא הכניסתן בדמים, אלא סתם, נוטלתן כמות שהן. אם הכסיפו הכסיפו לה, ואם השביחו השביחו לה. ואם הנדון שלפניכם כן, ה"ז קבל על עצמו מה שלא היה חייב בו, ובזה יש לבע"ד לחלוק ולומר: שאינו חייב באונסין. ואפ"ה, מסתבר לי שהדין עמה. דכל

שקבל עליו פחת ויתרון, הרי עשתו כנכסי צ"ב דעלמא. וכל זה נכנס בכלל אם פחתו. שאין הכונה בפתחו פחת לבד, כלומר והוא שישנן אלא שפחתו. דהא אפי' עבדים ומתו משלם. וכ"ש אם כתב לה כן: שקבל הבית בנכסי צ"ב כמו שיראה מתוך כתבך. וכ"ש אם כתב לה כן. והדבר מצוי שם כמו שאמרת. ועוד נראה: דאפי' לדברי התוספתא, אם מתו מתו לו. שע"ד כן הכניסתן היא, וקבלו הוא. ולא שתצא היא בלא כלום. והיינו דנקט בתוספתא: נוטלתם זקנים. ואם איתא, ליתני: מתו מתו לה, וכ"ש כשהזקינו. וזה נראה בעיני יותר.

תשובה פו

א [38]שאלת מוחרם שאמרו לא שונה ולא שונין לו לא נשכר ולא נשכרין לו אם מותר לדבר עמו וכן להנותו כמנודה אם לאו דדילמא מותר אפילו להנותו מדתניא (מו"ק דט"ו ע"א) ועושה לו חנות קטנה בשביל פרנסתו והא דקתני לא נשכר ולא נשכרין לו לא מחמת איסור הנאה אלא משום הנאה בעלמא

ב תשובה מוחרם מותר לדבר עמו מדקתני לא שונה ולא שונין לו ואם איתי' פשיטא דבור בעלמא אסור דבור דשנון מיבעיא ואפי' אם ת"ל דשנון אצטריך דמצוה וצריכי' ליה אפי' הכי הו"ל לפרושי בהדיא ועוד דרבי אליעזר ודאי משמע דחרם היא ולא נידוי מדקאמרי' (ב"מ דנ"ט ע"ב) ברכוהו שהוא הפך החרם. ועוד דאי נידוהו לו דוק מינה דמנודה אסור בנעילת הסנדל שהרי חלק רבי יהושע ורבי אליעזר מנעליו אלא חרם היה וכך פירשו רבותינו נוחי נפש אלא שראיתי מי שדחה דר' אליעזר החמיר על עצמו כמו שהחמיר וישב על גבי קרקע. ועוד שאפשר לי לומר דאין דיני המוחרם והמנודה שוין בכל המוחרמין והמנודים שהרי המנודה שמת בנדוייו סוקלין את ארונו וחס ושלום עשו כן לרבן של ישראל רבי אליעזר הגדול שיצאת בת קול ואמרה מה לכם אצל רבי אליעזר שהלכה כמותו בכל מקום וכן היה רבי יהושע דן עמו בהלכה וכן חכמים ואף לאחר שברכוהו אלא שאין מחמירים במקצ' הדיני' הללו אלא במי שנתנדה והוחרם על עבירה מן העבירו' אבל במחלוקת של ר"א שהיה לש"ש ושהסכימו בישיבה של מעלה כמוהו לא וכן שמעתי מרבותי נוחי נפש שאפי' אלו שמנדין על פרעון המסים וכיוצא בו אין דינם בכך וכ"נ באמת. ומ"מ כך נ"ל שבכולן הדיבור עמהן מותר לפי שלא מצינו איסורו בשום מקום. ולההנותו נ"ל שהוא אסור כמי שמחמירי' על העבירה ותדע לך שבירושלמי אמרו בנדרי' שאפי' נכסי המוחרם אסורים וראוי לאבדן והביאו ראיה ממה

[38]א"ה הב"י י"ד סי' של"ד רמזה על הארש

שכתו' יחרם כל רכושו והוא יבדל מקהל הגולה ואף על פי שדחו חומר הוא בחרמי ב"ד מ"מ יש ללמוד משם לכאורה כי לדברי הכל אסור להתנותו והכל נכנס בכלל לא נשכר ולא נשכרין לו ולא שונה ולא שונין לו שאם אתה שונה ואומר שאין זה נכנס בכללו היאך עלה על דעתם לומר שנכסיו אסורין. ואם תקשה ג"כ מפני מה אמרו לא שונה ולא שונין לו לא נשכר ולא נשכרין לו לימא לא יהנה ולא מהנין לו לא היא דאי אמר הכי הו"א דנשכר ונשכרין לו דפעמים הנאת השוכר היא ושוכרין אותו ופעמים הנאת פועל ונשכרין לו. ולפיכך אמרו שאפי' נשכר ונשכרין לו אסור. ומה שהתירו לפתוח לו חנות קטנה טעמא משום כדי חייו דאין דברים אלו אלא מדרבנן וכדי חייו התירו לו. ואינו דומה למודר הנאה שאסור דבר תורה ואף ע"פי שהחמירו עליו במקצת עניינים יותר מן המודר הנאה שהרי אמרו (מ"ק דט"ו ע"א) שאין שונה ואין שונים לו ואילו במודר הנאה שנינו (נדרים דל"ה ע"ב) מלמד מדרש הלכות ואגדות כאן הקנו עליו משום כדי חייו. ועוד שאפילו במודר הנאה פעמים מות' למכור בזבינא חריפא שהיא הנאת לוקח וכדאיתא בשלהי ארבעה נדרים (דל"א ע"א) והיינו דאמר רב חסדא זבוני מיא בפתקא דערבות כלומר דבר מיעוט כמים ודבר שהוא הנאה מרובה ללוקח יותר מן המוכר וכדר בפתקא דערבות והרב ר' אברהם ז"ל כן כתב החרם חמור מאד מן הנדוי ומן השמתא כי יש בו נדוי ויש בו קללה ויש בו איסור הנאה מבני אדם חוץ מכדי חייו בלבד

תשובה פז

[39]ולענין שאמרת אם מצטרף לעשרה בב"ה ג"כ נ"ל שאם נתנדה על עבירה וכ"ש אם החרימו עליה שאינו ראוי להצטרף בעשרה שהעבריינין אין מצטרפין עמהם ולא מזמנים עליהם ולא מחמת הנדוי והחרם שאלו כן אפי' נדוהו על עסקי ממון כן לא מחמת שנעשה עבריין בעבירה חמורה שהוחרם או שנתנדה עליה ואין ראויין לחבורה ולפי הנראה אין כאן עסק למצות לאו ליהנות ניתנו שאפילו במנודה לעבירה שמותר להתנותו אני אומר כן שאין הדבר תלוי בהנאה אלא בראוי להצטרף בחבורה וכענין שאמרו בברכת הזימון אין מזמנים על עם הארץ בחבורה אבל שלא להתפלל בציבור כל זמן שהוא בבית הכנסת כמו שראיתי שנהגו כן במקצת מן המקומות איני יודע בו שום עיקר וכבר נשאלתי מהם וכך השבתי אלא א"כ התנו בכך בפירוש ב"ד כך הקנסות שבכלל דברי המנודה והמוחרם וכולן להחמיר ולהקל:

[39]א"ה ואף גם זאת הן ל' והובא שם שם לו ובא"ח סי' נ"ה

תשובה פח

א [40]שאלני הר' רבי יוסף י"א בר' אליהו אחי הר' ר' פרץ: יכון לעד בחסד כח מורינו ורבינו הישיש הק' ר' שלמה יצ"ו, ויחיה לעד ויאריך ימים. הנה בשלוה אנחנו, ושלומו אנחנו תמיד דורשי'. באשר הוא תפאר' נר ישר' וצבי תפארת'. והנה כי בשכבר ע"י שלוחי חברינו אשר ראו את כבודך הוגד לנו: כי מורינו שיחיה נוהג איסור בכרכום של כותים. ודבר רחוק ומופלא הוא ממנו. כי רבותינו הקדמונים נוחי נפש נהגו בו היתר. ולכן, אם כשר בעיני מורינו, יצוה לא' מן הנערים יכתוב לנו דעתו וטעמיו וראיותיו. ושלום למורינו רבינו הישיש שיחיה ויגדיל לעד עם שלום דעתו. יוסף בן החכם רבי אליהו נב"ת.

ב תשובה: איברא לא אמרתי שיהא אסור מדין גמרין ומגזרת חכמים, כגבינה ומורייס וחבריהם. אבל בכל דור ודור יש לאסור משל כותים, מה שדרכן לעשות בהם דברים של איסור. דומה למה שאסרו כבשים, שדרכן ליתן בהם יין וחומץ. ולפיכך: בזמנינו זה, נתגלה לנו שעושים בכרכום דברי' הרבה של איסור. ודע: כי בארצינו מקרו' התחילו לנטוע כרכום הרבה, וצומח לאין שעור. ותחילה התחילו לעשות מבשר השורים חוטים חוטים כחוטי הכרכום, ומערבים בתוכו. ועוד נוסף בו איסור אחר: כי בשעת לקיטתו, הוא רך מחד, וצריך לתקנו מעט על האור במחבת. וצריך לטוח פני המחבת בשומן חזיר. ועוד נוסף בו איסור ג' לרמאות. ומשום הרווחה, מזלפין עליו יין כדי להכבידו, ושהיין מיפה אותו, ומעבה מראיתו. ובעינינו, החנונים לוקחים אותו ביותר, ומוכרים בפחות, מפני שנותנים בו יין, ומכבדים אותו, ומשתכרים בו הרבה. ואף כשיתייבש הכרכום מעט באוצר, מתקנים אותו בזילוף היין. ומה שנהגו הראשונים וגם אנחנו בתחילה היתר, לפי שלא נתגלו אותם העניינים. עד שראינו תמיד בעינינו שעושין כן. ואסו' הכרכו' לנו כעין כבשי' שדרכ' לתת בתוכ' יין וחומץ. ויותר חמור מיין תפוחי' וכיוצא בו, שהותירו בבא מן האוצר, שאלו אפי' שבאוצר. ואפשר כי בסתם המקומו' אחרי' אינם עושין כן. אף על פי שכזה יוצא ממנו הרבה, ויפה מאד, וסוחרים בו בכמה מקומות. אולי נאמר כי מקומינו אינו רובא דעלמא. ובמקומות שאין דרכן להוליכו שם בסחור', מות' סתם הכרכומין ומ"מ בעל נפש צריך לחוש.

תשובה פט

א אויניון לר' יוסף בן החכם רבי אברהם ברוך ן נריה.

[40]א"ה רמז' הב"י י"ד סס"י קי"ד, ובח"א סי' קל"ג איתי' בסגנון אח', וע' להכנה"ג י"ד סי' קי"ד בהגהת ב"י אות כ"ו.

ב הקשית: בההיא דגיד הנשה, דמוכח בר"פ גיד הנשה: דלמ"ד: אין בגידין בנותן טעם, אין איסור מוקדשין נוהג בו. ושכן פסק הרמב"ם ז"ל ובאוכל מגיד הנשה של עולה, פסק: דחייב שתים. ומאן דמחייב שתים, על כרחין אית ליה: יש בגידין בנותן טעם. וקשיא מיניה וביה.

ג תשובה: גם אני איני יודע דרכו בזה.

תשובה צ

א קוסטאנטינה.

ב שאלת: הא דגרסי' (נ"ח ע"ב) בנזיר: אמר רב: מקל אדם כל גופו בתער. ואוקימ': במספריים כעין תער, אבל בתער ממש אסור בכל הגוף. דהעברת השער בכל מקום אסור מדברי סופרים. וא"כ על מה סמכו עכשיו, שלא ראיתי שחשש שום אדם בהעברת השער תחת הגרון והסנטר? ושמא לא אמרו אלא דוקא במקומות שיש כנגדן בנשי', ומשום לא ילבש גבר שמלת אשה.

ג תשובה: על דבר זה נתחבטתי אני כמה ימים וקרא[ת]י באזני הרבים לא באחת אלא בשתי'. ומ"מ הטעם כך אמרו משם הראשוני', אף בהעברת שער מבית השחי ובית הערוה. וכך אמרו: שלא אמרה תורה לא תעבירו שער מבית השחי ובית הערוה, אלא דרך כלל הזהירה תורה על כל מה שהוא דרך הנשים. והוא שכתוב דרך כלל: לא ילבש גבר שמלת אשה. ואם כן, דברים אלו מוחלקים לארצות או לזמנים. כל זמן וכל מקום שדרך הנשים לעשות כן, אסור שם לאנשים. וכל מקום שדרך לעשות כן אנשים ונשים, מותר. שאין זה במקום ההוא או בזמן ההוא לנשים לבד. ואין אני קורא בו: שמלת אשה. ואין דבר זה מחוור בעיני. מההוא צורבא מרבנן (שם נזיר נ"ט ע"א) דהוו מנגדי ליה, ובהדי דנגדו ליה, גליא לדרעיה. חזייה דלא הוה עביר בית השחי. אמר: חברייא הוא, דין שבקוה. דאלמא: כל העם זולתי היחידים היו מעבירים בית השחי. ואפ"ה, תלמידי חכמים היו נוהגין בו איסור. ואמאי, והא לאו שמלת אשה היה בדורם, וחזר להיות שמלת איש? אלא שכל דבר שראוי לנשים ולא לאנשים, והנשים עושות כן, אסור לאנשים משום: שמלת אשה. ומי שהרגיל בדבר האסור, ונמשך בו, ונמשכו רבים בכך, אין האיסור חוזר להיתר. שא"כ נמצא חוטא ומאריך, והיחידים נזהרים עוד בזה.

תשובה צא

א שאלת: מי שנשבע: שלא ישא אשה עד זמן ידוע, מי מדמי לה להוא ירושלמי שהביא הרב ז"ל בהלכות בפסחים: שבועה שלא אוכל מצא כו'? דהכא נמי כיון שלא נשבע שלא ישא לעולם, אלא עד זמן ידוע, אין זה נשבע לבטל את המצוה.

ב תשובה: שבוע' היא חלה, שאין זה, נשבע לבטל את המצוה. דאפשר לקיים זה וזה. ולא זו בלבד, שאין זמנה בהול, אלא אפילו במצוה שזמנה בהול, כמילה ביום הח'. אם נשבע שלא ימול בבקר עד ארבע וחמש שעות, או שנשבע שלא יאכל מצה שעה ראשונ' של לילה, מקיים שבועתו, משתהא עד זמן שנשבע. וכ"ש זה שאין זמנו בהול.

תשובה צב

א שאלת[41]: ראובן לא היו לו בנים, כי אם בת אחת. ובשעת פטירתו נתן כל נכסיו בתורת ירושה לאותה הבת. ונעשה שטר צוואתו בגופן של כותים. וצוה ואמר: אם תמות הבת בלא ולד, בין קודם שתנשא לבעל בין לאחר שתנשא לבעל, יחזרו הנכסים להקדש עניים. ואחר מיתת האב, מכרה הבת מאותן הנכסים. מה דינן של נכסים אלו, בין מה שמכרה מהן, בין מה שלא מכרה? נאמר: שאין בדברי האב כלום, מדרב אחא בריה דרב עוירא דאמר (בבא בתרא קכ"ט ע"ב): אם ראשון ראוי ליורשו, לא אמר כלום. הירושה אין לה הפסק. או נאמר: הקדש שאני, דאמירה לגבוה כמסירה להדיוט. ועוד: שכל האומר: נכסי לך, ואחריך מעכשיו לפ', אין לראשון אלא אכילת פירות, לדעת ר"ח והר' אלפסי ז"ל. ואם ירד הראשון ומכר, השני מוציא מיד הלקוחות, ואפילו לרשב"ג. דעד כאן לא קאמר: אין לשני אלא מה ששייר ראשון, אלא משום: דכל האומר: אחריך, לאו כאומר: מעכשיו הוא. אבל באומר: מעכשיו, מוד' רשב"ג לר' דאמר: השני מוציא מיד הלקוחות. והילכך: זמן הקצוב בשטר הצוואה, כמעכשיו. וכדקי"ל כר"י דאמר: זמנו של שטר מוכיח עליו.

ב תשובה: הדין עם הבת, בין מכרה בין לא מכרה. ואפי' את"ל: שכל האומר לבנו: נכסי לך, [ו]אחריך לפלוני או אם ימות הבן יחזרו הנכסים לפלוני, ונתנם ליד שליש או ליד אותו השני, יש לאותה ירושה הפסק. ואפשר למידק הכי ממתניתא (כתובות ס"ט ע"ב), דקתני: האומר: תנו שקל לבני בשבת, והם ראויים לתת להם סלע כו'. ואם אמר: אם מתו ירשו אחרים תחתיהם, בין אמר תנו, בין אמר: אל תתנו, אין נותנים להם

[41] א"ה הובאה בב"י ח"מ סי' רמ"ח מחו' ו' במיעוט דרך אר"ש. והיא ל"ו נדפסה בח"ג סימן קמ"ב ארוכ' מאר"ש. ואולם, ראש התשובה וגם את השאלה חסורי מחסרה. איכו השתא אשר זיכנו ה' לעשו' בתורתו, הנה מצאתי השאלה והתשו' כי ל"ו שלם. ולמען ירדוף הקורא הנה הבאתי את ראשית התשובה, וגם את השאלה אשר שאל האיש. והיה הנשאר, קחהו משם.

אלא שקל. דאיכא למידק: אפילו כי אמר: אם מתו יירשו אחרים תחתיהם, מאי הוי? והא ראשון ראוי ליורשו? ומה שאמר: אם מתו יירשו אחרים תחתיהם, לא אמר כלו', מדרב אחא בריה דרב עוירא. ואפשר לתרץ: דכל שמסר ביד שליש, יכול להפסיקה. וא"כ, כ"ש בהקדש שהוא כמוסר ממש ביד גזבר ההקדש, ובי גזא דרחמנא. אפ"ה אין הנדון דומה לראיה. שלא אמרו: אמירה לגבוה כמסירה להדיוט, לענין שיהא לכל דיניו כמוסר ממש ליד גזבר. אלא לענין קנייה בלבד אמרו. ולומר: דאע"ג דבהדיוט לא קנה עד שימשוך או עד שיחזיק, ההקדש קונה באמירה בעלמא. וכענין שאמרו בשכיב מרע. דברי ש"מ ככתובין וכמסורין דמו שאינו כמסור עכשיו, אלא קונה כאילו מסרם בקנייה בעלמא ותדע לך: דאילו כמסורין עכשיו, לא היתה דייתיקי לרב, דאמר: כתב וזכה לזה, וכתב וזכה לזה, ראשון קנה, שני לא קנה. וכן לא היה חוזר אפי' עמד. ותדע לך עוד: דאמירה לגבוה אינה כמסירה להדיוט ממש ליד גזבר. דהא קי"ל כבית הלל דאמרי. יש שאלה בהקדש. ואילו המקדיש ומסר ליד גזבר שוב אינו יכול לישאל עליו. כדאמרינן בנדרים (נ"ט ע"א): דכל דבר שיש לו מתירין, אפי' באלף לא בטיל. ואקשו מתרומה, דבטלה באחד ומאה, ואף על גב דיש לה מתירין, שהרי יכול לישאל עליה. ופרקינן: בתרומה ביד כהן כלומ': דלאחר שנתנה ליד כהן, אינו יכול לישאל עליה. ועוד טעמא רבה יש, אלא שאין זה מקומו. אלא ודאי מדיש שאלה בהקדש, ש"מ דלא אמרו כמסירה ממש, אלא לענין קנייה בלבד. להיות האמירה בלבד גורמת קנייה בהקדש, כמו שגורמת המסירה או המשיכה בהדיוט. ותדע לך עוד: דהא גבי מתני' דאמירתו לגבוה כמסירה להדיוט, פירשו התם בפרק קמא (דקדושין כ"ח ע"ב) בברייתא: כיצד אמרו אמירתו לגבוה כמסירתו להדיוט: בית זה הקדש, שור זה עולה, אפי' הוא בסוף העול' קנה. ובהדיוט עד שימשוך. ומעתה בנדון שלפנינו, זכתה הבת בכל הנכסים. ומה שרצה האב להפסיק ולתת להקדש, לא אמר כלום. ול"ש מה שמכרה ול"ש מה שלא מכרה. וכדי להתלמד עוד אני אומר שיש לומר: שאפילו אמר: נכסי לפלוני ואם מת יירשו אחרים תחתיה, ומסרן ביד שליש, אם ראשון ראוי ליורשו לא אמר כלום. דירושה אין לה הפסק בשום צד. וההיא דתנו שקל לבני בשבת, כבר תירץ הר"ב העיטור ז"ל: משום דתנו, לשון מתנ' ממש היא, ולא לשום ירושה. דירושה אין לה הפסק, אבל בלשון מתנה יש לה הפסק. אלא שזה שלא כדעת הגאונים ז"ל. אבל הר' ר' יוסף הלוי אבן מיגאש תירצה יפה יפה. וכך כתב: שאילו אמר: נכסי לבני לתת להן מהן שקל בשבת, אפי' אמר: אם מתו יירשו אחרים תחתיהם, לא אמר כלום. אבל היכא דלא אמר אלא: תנו שקל לבני בשבת,

אשתכח דלא אקנינהו מנכסיה אלא שקל בשבת, ושארה להנהו אחרים הוא דאקנינהו לאחר מיתת בניו. וזה שאמר: אם מתו, ירשו אחרים תחתיהם.[42]

תשובה צג

א ירונדה.

ב [43]ולענין מה שאמרת: בישראל ששכר גיגית מכותי. ודרך שם ענביו בלא ניגוב אלא בהדחה בעלמ'. והכותי אומ': שלא דרך בה שנה זו. והראית פנים לאסור, מפני שהגוי אפי' מל"ת אינו נאמן באיסורין. דבעי' היא דבעי מערבא במסכת ערלה, ולא איפשיטא. ועוד: דמגת לגת אין שנים עשר חדש. ואפילו בהנאה אסור, עד שיוליך הנאה לים המלח.

ג תשובה: האמת כמו שאמרת. אלא שיש בו פנים להתיר בדיעבד, לפי מה שהוא ענין. והוא: שאם דרך בה ישר', דשופה היין דרך פי הגיגית ולא בברזא, הכל מותר, אפי' בשתייה. לפי שיין נסך בשאינו מינו, הרי הוא כשאר איסו', להתבטל בנ"ט. והרי יש בגיגית ענבים וזגים וחרצנים שאינן מינו. דאפי' חמרא חדתא בענבי הוי מין בשאינו מינו, דבתר שמה אזלינן, וכדרבא. וכ"ש חמרא עתיקא, דהיינו בלע הגיגית. וא"כ, אפי' פלטה בשעת דריכה, הו"ל מין ומינו ודבר אחר. וסלק את מינו כמי שאינו, ושאינו מינו רבה עליו ומבטלו. אבל אם הוציא את יינו דרך ברז"א של גיגית, חזר היין שפוי יוצא דרך ברז"א בלא זגים וחרצני'. ועכשיו מקבל איסורו בעברו דרך הברזא. ומ"מ, אם נתנו מים בגיגית ע"ג ענבים, כמו שעושין במקצ' המקומו', פליטת הברז"א הוי דבר מועט, ומתבטל בתוך המים. זהו שנ"ל. ואתה בנפה יפה שלך, תבור אוכל מתוך פסולת. ומה שפרשת ברתחו, משו' הסרת זפת, לא פירשו לנו רבותינו כן. אלא שאם בא להכשירה בהגעלה ע"י חמין, אי אפשר להגעילה בכלי שני או בעירוי כלי ראשון. אלא אם של חרס היא, הרתיחו אותה מתחתיה. לפי שהגעול כלי ראשון הוא, וכבולעו כך פולטו.

תשובה צד

א שאלת: הא דאמרינן בפ"ק דיבמות (ט' ע"ב): דבתו באונסין משכחת לה וכו'. ופרש"י ז"ל: דראובן אנס אשה, והוליד ממנה בת. ואח"ך נשאה שמעון, והוליד ממנה בת אחרת. ולפ"ד: פלא גדול, דאם כן שתיהן אסורות לשמעון. אחת משום בתו, ואחת משום בת אשתו ע"כ.

[42] א"ה: מכאן ואילך תמצאנו בח"ג סימן קמ"ב.
[43] א"ה סובב עמ"ש בח"ג סימן רי"ט, והובי' בקיצור בב"י י"ד סי' קל"ז.

ב תשובה: הא ודאי: א"כ פירש"י ז"ל דבר שאינו: וחש ליה לפה קדוש שיאמר דבר זה. אלא אפי' כתוב בספריכם, שקר ענה בו הסופר באיש האלוקים. ולא כתוב בספרינו. וכן כתוב וז"ל: בתו לא משכחת לה אלא בבתו מאנוסתו: א"א לבתו של ראובן ובתו של שמעון להיות אחיות מן האם. שהרי אשת ראובן שגרשה, וילדה לו בת, לא נשאת שוב לשמעון, שגרושת אחיו היא. אלא היכי משכחת לה: ראובן שאנס אשה, וילד' לו בת. ובא שמעון ואנס אנוסת אחיו. שמותרת לו, שלא אסרה תורה אלא אשת אח ע"י קידושין. וחזרה וילדה בת לשמעון עכ"ל. ומפורשת היא כן בירושלמי, דגרסינן התם: אנס אשה וילדה בת. ובא אחיו ואנסה, וילדה בת. ונשאו שתיהן לשני אחים מאב אבל לא מאם. זה אסור בבתו ומותר באחותה. הדא היא: האסור לזה (ו)מותר לזה האסור לזה מותר לזה ע"כ. וזה מוכרח, שא"א להעמידה אלא כן.

תשובה צה

א עוד בפרק חמש עשרה נשים (יבמות י' ע"ב): בין הוא ובין אחים חייבים על צרה כרת. פלא: כיון דאית ליה לר"ל הכי, תיקשי ליה: אמאי לא חשיב במתני' (יבמות י"ג ע"א), גבי: שש עריות חמורות: צרת חלוצתו? דכיון[44] דחליצה הויא בכרת, א"א לה לינשא אלא לאחרים ע"כ.

ב תשובה: לדברי מר, ליקשי ליה נמי: דליחשוב חליצ' אביו,[45] שאף היא בכרת לר"ל, וא"א לה לינשא לאחר?[46] אלא דאגב חורפיה לא עיין בה מר. דהא לדברי ר"ל: חלוצה אצל האחים כדקימא קיימא, וצרת חלוצה אצל החולץ ואצל כל האחי' כדקימא קימא. ואשת אח קרינן לה. ומשום (את) אשת אח חייבין עליה. ואשת אח, הא תני לה במתני', בשש עריות חמורות.

תשובה צו

א עוד בפרק חמש עשרה נשים (י"ח ע"ב): היא וצרתה ס"ד? אלא אימא: או היא או צרתה חולצת. כלומר: דלאי זה [דלאיזה] שירצה יחלוץ. וזה לי פלא גדול: דהא לעיל בסמוך תני: אם היה חולץ, חולץ לפסולה כו'.

ב תשובה: אדרבא תמה על עצמך: אפילו למ"ד: צרתה כיוצא בה, היאך חולצת היא לפטור צרתה? והלא צרתה אינה פסולה אלא משום לתא דידה? ולא אלימא לשוויה

[44] דחלוצה.
[45] בהגהות הנדפסות הגיה חלוצת אחיו.
[46] בהג' הנד' הגיה, אלא לאחר.

לצרה כיוצא בהו. קי"ל כשמואל, דאמר: חלץ לצרות נפטרו אחיות, חלץ לאחיות לא נפטרו צרות, מהאי טעמא, כדאיתא בר"פ ארבעה אחין (יבמות כ"ז ע"א). וא"כ, אדרבא: היה לנו לומר: צרתה חולצת, ולא היא. אבל ברייתא דחולץ לפסולה, ל"ק. דהא אוקימנא: בפסולת לעלמא, וכשרה לדידיה. ומשום דרב יוסף אינו חולץ לכשרה דעלמ', כיון דמ"מ הפסולה כשרה גבי דידיה, וחליצה כשרה היא לו. ומאן דהוה מוקי לה בפסולה: פסול' לדידיה ודאי הוינן יכולין לאקשויי עליה מדשמואל, דחליצה פסו' לא פטרה, דעדיפה מינה. אלא משום דלא[47] ואוקימנ' לה בפסולה לעלמא, לא חיישינן לאקשויי עליה. אלא הא ודאי דהיא וצרתה קשיא, כדאמרן. אלא דליכא[48] למימר: דהאי דקתני: היא או צרתה חולצת, לאו למימרא: דאי בעי חליץ לה לדידה, נפטרה צרתה. אלא ה"ק: תריץ הכי, כלומר: פריך הכי: או היא או צרתה חולצת. לומר: דלאו חדא מינייהו מיבמה, אלא תרוייהו בני חליצה נינהו. ומיהו, אי חליץ לה פטרה נפשה. דלמפטר נפשה אפי' בדאיכא דחשיבא מינה, שפיר דמי. אבל חבירתה לא פטרה. ונפקא מינה: דאי אזלא ואינסבא מקמיה דליחלוץ לחבירתה, שפיר דמי. דהא איפטרה לה אבל אי חליץ לחבירתה דעדיפה מינה, נפטרה אף הגרושה. ואו היא למפטר נפשה, או צרתה למיפטר כולה ביתא, קאמר.[49] אי נמי: ס"ל להאי תנא: אין זיקה. דלמ"ד: אין זיקה, חולץ לאיזו שירצה דחליצה פסולה פוטרת צרתה דחשיבא מינה, כדאיתא בפ' ר"ג. ולית ליה להאי תנא הא דרב יוסף. אי נמי: ס"ל לתנא: יש זיקה. וס"ל: דלא אמרינן: חליצה פסולה אינה פוטרת צרתה, אלא בפסול הבא מחמת זיקה בצרות אחיות, אי נמי: פסול הבא מחמת מעשיו בבעלה[50] מאמר ובעל הגט [במהדורת וילנא תרמ"א הגירסא: בבעלת מאמר ובעלת הגט], ואי נמי: החולץ למעוברת. אבל שאר פסולין, לא. וכן דעת הרב בה"ג. וכן משמע מן התוספתא. ולעולם לית ליה הא דרב יוסף.

תשובה צז

א עודבפרק חמש עשרה נשים (יבמות ט"ו ע"א) הכיר בה ולא הכיר בה, איכא בינייהו. ופרש"י ז"ל: לת"ק: לא הכיר בה הוי מקח טעות, הכיר בה, צרתה אסורה. ולאחרים: אפי' [הכיר בה] צרתה מותרת. דקתני: היתה, ולא קתני: נמצאת. והקשה לי אחד מחברי: והא כיון דהכיר בה, מסתמא קביל, ולא הוו קידושי טעות. והשיבותיו: דיכולני לומר:

[47] בהגהות הנדפסות הגיה, אולי צ"ל משום דלאו (פי' באמת) אוקימנא.
[48] בהגהות הנדפסות: דאיכא.
[49] כנראה זה כפי' ר"י [ביבמות] בדף כ"ו ע"ב תוד"ה מדקאמרת וכמ"ש בחי' שהוא עיקר.
[50] כבעלת.

דאחרים אית להו דרבא דלעיל (פרק חמש עשרה נשים) דקאמר: צרת איילונית מותרת, ואפי' הכיר בה. וצ"ל: דלפ"ז אחרים לקולא. ובשאר איכא בינייהו דבסמוך, כולהו לחומרא ע"כ.

ב תשובה: ודאי שפיר קאמרת, דאתיא כרבא, והכי הלכתא. וטעמא דמסתבר. משום דהויא לה צרת איילוני' כצרת ערוה שלא במקום מצוה. כדכת' רש"י ז"ל משמו של בעל הלכו' ז"ל. והכי אית' בירושלמי (יבמות פרק א' הלכה ב'), דגרסינן התם: אילו בתו מן הנשואין בלא איילונית, צרתה אסורה. מפני שניתוסף בה איילונית, צרתה מותרת? א"ל: איילונית כמי שלא בא לעולם. אלו שתי יבמות, אחת איילונית ואחת שאינה איילונית, ובא היבם וחלץ לה, ובא עליה, שמא פטר בחבירתה כלום? הוי איילונית כמי שאינה, ע"כ גירסת הירושלמי. ודכוותה אמרינן[51] לקמן בסמוך (פרק חמש עשרה נשים): כיון דלא אתי איסור אשת אח חייל אאיסור אחות אשה, הויא לה כצרת ערוה שלא במקום מצוה. ומיהו, בההוא פליגי משום דכיון דהיא גופא שריא לשאר האחין, צרתה צרת ערוה במקום מצוה קרי ביה, ואסירה

תשובה צח

א עוד בפרק חמש עשרה נשים (יבמות י"ד ע"א): בשלמא ב"ש מב"ה לא נמנעו, דבני חייבי לאוין נינהו. וזה פלא, שהרי לפעמי' מב"ה לב"ש חייבי כריתות נינהו. כגון: אם ראובן ושמעון נשואים שתי אחיו'. ולראובן אשה אחרת והיא בת לוי. ומתו[52] שניהם קמי לוי. דלב"ה: אשת שמעון מותרת ללוי. דכיון דאשת ראובן אחות אשת שמעון, אסורה על לוי, איסור ערוה, או איסו' צרת ערוה, אסו' בה ומותר באחותה. אבל לב"ש שמתירין הצרות, אסירא אשת שמעון (ובר) [ובת] שמעון (יבמות כ"ח ע"ב).[53] דבשעה שנעשו צרות זו לזו, לא יהא לך ליקוחין באחת מהן. והרי היא באיסור כרת, ע"כ.

ב תשובה: איכפל רבינו לארכבה אתרי: אב"ש ואר"ש. ומאן לימא לן: דב"ש אית להו כר"ש? דילמא לית להו. ובודאי הכי מש' לכאורה במתני', מדאירי ב"ש כמתני'. והתם שביק להו לב"ש ושקליה לר"ש: ש"מ: לית להו. דאי לא לימא: וב"ש. פוטרין, וכן היה רש"א מדלא אמר הכי, ש"מ: ב"ש לית להו. וכדדייקינן נמי בכה"ג, פרק האשה שהיתה עושה צרכיה.

[51] לעיל.
[52] בהג' הנד' ומתו ונפלו.
[53] בהג' הנד' וכר' שמעון.

תשובה צט

א עוד בפרק חמש עשרה נשים (יבמות ט"ו ע"א): אלא אי אמרת: לא עשו, מאי: מה נעשה? פלא: שהיה להם לתקן: שלא יהיו פגומין בני צרות דב"ה לב"ש. ושמא יכולני לומר: דכיון שאין מתייבמות בשום פעם, מידע ידעי דחליצה זו אינו אלא חומרא בעלמא. ולא יחשבון לפגומין, ע"כ.

ב תשובה: שפיר קאמר מר. ודמיא להההיא דפ' ארבעה אחין. ומיהו, לא צריכה. אלא מכיון דבני צרות דב"ה, לב"ש כשרין הן, משום חשש פגם לכהונה, לא היו נמנעין מלתקן. וכמו שפרש"י ז"ל אצרות דב"ה שנשאו לשוק: והאי: מה נעשה, לאו אבנים קאי. דהא אפי' לב"ש כשרין לקהל, עכ"ל, ועיקר.

תשובה ק

א כתבת: הא דאמר ר"נ (ע"ז, ל"ה ע"ב) בגבינת הגוים: מפני שמעמידין אותה בשרף הערלה, צריכין אנו לומר: דשרף ילדה הוא שמעמיד, ולא של זקנה. דאי לא, תקשי לן: הא ספיקא הוי, וספיקא מותר. ועדיין הדבר צריך לי עיון: שאין ספק שיש ג"כ דברים של היתר שמעמידין בהם. וא"כ, לא יצאנו ידי חובה עם זה. דהיכי (בו לימא) [לימא בו] ר' נחמן: שבשרף הערלה מעמידין, ולא בשאר דברי?

ב תשובה: כשהן מעמידין בשרף, אין מעמידין אלא בשרף הערלה, וכמו שאמרת, וכמו שכתבתי אני. דאי לא, (היו) [לא היו] אוסרין גבינה הכותים כדעת רב נחמן. דלא גרע מספק ערלה. ומיהו, באיסורי הכותים החמירו. ועילה מצאו להתרחק מהן, ועשו ספקן כודאן. וכן המדה נוהגת בכל מה שאמרו שם באיסורי הכותים. שהרי המורייס יש מהן בלא יין. ואפי' תמצא לומר: שנתנו לתוכו יין, אין כאן אלא איסו' של דבריהם, דסתם יינם. וא"כ הו"ל ספק בשל דבריהם. ושורת הדין ספקא דרבנן לקולא. וכבשין שדרכן לתת בהן יין וחומץ, פי': כבשין שדרך מקצת בני אדם לתת לתוכם יין. ויש מי שאינו נותן. ואפ"ה אסרום, ואף על פי שהוא ספק בשל דבריה'. וגבינת בית אוניקי לר' מאיר, שאסורה בהנאה (ע"ז כ"ט ע"ב), מפני שמעמידין אותה בקיבת עגלי ע"ז. ואף על פי שאין מעמידין אותה בודאי בכך. שהרי מעמידין אותה בדברים אחרי', ואפי' משל היתר. וכן כולם.

תשובה קא

א עוד הקשית: על מה שכתבתי בתשובות החכם בספק ערלה בא"י: ודוחק להעמיד' בכותי היורד לתוך של ישראל, ומוכר בצידו. דמיגנב ומוכר בצידו לא שכיח, כההיא דפ' לא יחפור (בבא בתרא כ"ד.) ואתה הקשית על דברי: דהתם (פרק לא יחפור, כ"ד) מיגנב ואצנועי בגויה קאמרי'. ואמרי' נמי (פרק לא יחפור, כ"ד): וה"מ חמרא, אבל ענבי מצנע'.

ב תשובה: בההיא אמרתי, היא עצמה לא אמרתי? וכ"ש היא. דטעמא דההיא: משום דיינן עשויין לגנוב מן הכרם, ולדרוך גתות שם, כדי שלא יתפסו בין כך ובין כך כגנבים. אבל אצנועי, שהוא לשעה קלה, מצנעי. ומעתה, כ"ש שאינן מצויין לגנוב פירות פרדס ולשהות ולמכור בצדו, כדי שלא ירגישו הבעלים, וזו הדעת מעיד עליו.

תשובה קב

א לפיריפניאן.

ב [54]ומה ששאלת: אם מותר להביט באצטורלב בשבת? מדאמרינן בעירובין: שפופר' היתה לר"ג, והיה מביט בה מתחילת אלפי' לסוף אלפי'.

ג מסתברא: שמותר. דכלי הוא. וכל כלי ניטל לצורך גופו ואפי' כל שמלאכ' לאיסור. וכ"ש זה, שאינו אלא כאחד מספרי החכמה. דמה הפרש בין כתוב ורשום בלוחות נחושת בעט ברזל, לכתוב בספר. ואי משום גזרת סלוק הלוחות וחזרתן, מאן לימא לן שיהא אסור? ומאי שנא ממטה גלגליתא (שבת מ"ז ע"ב), דשרא רב חמא ורבא בריה ברפוי. דקי"ל כרשב"ג: דאמר במלבנות המטה וסופי המטה ולוחין, אם היה רפוי מותר. ואי משום בונה הא קי"ל כב"ה דאמרי: אין בנין בכלים ואין סתירה בכלים, כדאיתא בביצה פ' י"ט שחל להיות בשבת. וכ"ש שאם מתוקן ועומד, שאין לחוש ברפוי שמא יפרק ויחזיר. כמו שאין חוששין למטה גלגליתא. ואפי' למאן דאסר משום חשש דשמא יפרק ויחזיר. ומנרתא דחליות, דאסרו בשלהי פרק כירה (ומ"ו ע"א) אפי' לטלטלה, ההיא ברפויה ואינה רפויה. וכבר נתחבטו בה כל הראשונים, ומחו לה מאה עוכלי בעוכלא. והר' אלפסי ז"ל לא הביאה בהלכות, לומר דאתייא כמ"ד יש בנין כלים, וב"ש היא. ולית הלכתא כוותיה.

תשובה קג

א לארדה.

[54]א"ה: הלא קציר בח"א סי' תשע"ב.

ב אמרת: שמצאת כתוב בשם הגאונים ז"ל: שאין מספרין על הקבר כלל. העמידנו על הטעם, מהו?

ג תשובה: זה לא שמעתי בו מעולם, ולא ידעתי בו טעם. אך מעשים בכל יום שעושים כן. ולא שמעתי אחד מן הגדולים שמיחה בדבר זה.

תשובה קד

א [55]שאלת: בני עירנו נהגו להכריז בשבת בבית הכנסת כשנאבדה אבידה. ואמרין: מי שיודע שום דבר באבידת פ', שיאמר לפ'. מהו: יש איסור בדבר זה, או לא?

ב תשובה: השבת אבידה מצוה, ואפי' בשבת, אלא אם הוא דבר אסו' בטלטו' וכל שמותר בעשייתו, כ"ש הדיבור בו והכרזתו. שאין בדברים שום איסור, אלא משום שנראין כעובדין דחול, וכתיב: ממצוא חפצך ודבר דבר. וכאן חפצים המותרים הן. ולא עוד, אלא אפי' כלים שהשבת גופן אסורה בשבת, מותר להכריז: מי שישנה בידו שישיבנה לבעלים. לפי שכל שיש בדבורו מצוה, מותר. וכך אמרינן בפרק שואל (שבת ק"נ ע"א) ממצוא חפצך: חפצך אסורי', חפצי שמים מותרי' דרב חסדא ורב המנונא אמרו: חשבונות של מצוה מותרין לחשבן בשבת. ותנא כו' משדכין על התינוקו' ליארס, ועל התינוק ללמדו ספר וללמדו אומנות. ותניא (שבת קנ"א ע"א): אין מחשכין על התחו' להביא בהמה. היתה עומדת חוץ לתחום, קורא לה והיא באה.

תשובה קה

א שאלת: חייב אדם להתפלל בערב, אם לאו? כי יש כאן מי שטורד את העם, ואומר להם: שהם פטורין מתפלת ערבית. הודיעני: מהו. וכן מפתה אותם להפטר בשחר בתפלת הביננו, ומתיר גבינה של גוים. גם הוא מקל במגען של ישמעאלים ביין.

ב תשובה: אל יבטח אדם להפטר מתפלת ערבית, כי היא כבר בא לחובה. אחר שקבעוה עליהם קהל עדת ישראל יעלזו חסידים בכבוד, ירננו על משכבותם ליוצרם, חליפות תודות, כפי התחלף עיתותיהם. יום יום יביעו אומר, וכל לילה ולילה יחווה דעת. וכבר הבטיח רבי יוחנן: איזה הוא בן העולם הבא: זה הסומך גאולה לתפלה של ערבית (ברכות ע"ב). וגם הרב האלפסי ז"ל כתב בהלכות פרק תפלת השחר: דמי שהתפלל לעולם, אפי' פעם אחת, תפילת ערבית, כבר שוויה עליה חובה, כמו שתמצא שם (פרק תפלת השחר) בהלכות. ורבותינו בעלי התוספות אמרו דאפי' למ"ד: תפלת ערבית רשות, מ"מ

[55]א"ה: הובאה בקיצור בב"י א"ה סי' ש"ו.

מצוה הוא. ולא קראוה אותה רשות, אלא להוציאה שאינה חובה, כמנח'. ומצוה לגביה חובה, רשות קרי ליה. ויש להם ראיו' מוכרחות על מה שיסמכו. וכדי שיהיו לך לפה כנגד המשחיתים, אכתוב לך קצתן. בברכות בריש פ' תפלת השחר (ברכות כ"ו ע"א): א"ר יוחנן: טעה ולא התפלל ערבית, מתפלל שחרית שתים. הנה לך: שלא די שיש עליו להתפלל ערבית בזמנה, אלא שאפי' טעה ולא התפלל אותו בזמנה, חייבוהו להתפלל שחרית: אחת משום שחרית, ואחת משום ערבית. עוד אמרו שם (ברכות כ"ו) א"ר יצחק א"ר יוחנן: טעה ולא התפלל מנחה, מתפלל ערבית שתים. ובפ"ק של מס' שבת (ט' ע"ב) אמרו: אמר זעירי: הני חברין בבלאי, למ"ד: תפלת ערבית רשות, כיון דשרא ליה המיניה, לא מטרחינן ליה. פי': למ"ד: תפלת ערבית רשות, כיון שהתיר חגורו כדי לאכול, אין מטריחין אותו להתפלל קודם שיאכל. אלמא: אם לא התיר עדיין, מטריחין אותו להתפלל קודם שיאכל. ועוד אמרו בפרק במה מדליקין (שבת כ"ד ע"א): תני רבי אושעי': ימים שיש בהם קרבן מוסף, כגון: ר"ח וחולו של מועד, ערבית שחרית ומנחה מתפלל שמונה עשרה, ואומר: מעין המאורע בעבודה. ואם לא אמר, מחזירין אותו. אלמא: מצוה מוטלת עליו להתפלל, ואפי' תפלת ערבית. שאלו אין מצוה עליו כלל, השתא עיקר התפלה אם רוצה שלא להתפלל הרשות בידו, אם לא הזכיר בה ענין המאורע בלבד, מחזירין אותו? ואל יטעך אדם בדמדומי ראיות מוטעות, כי לאלהים פתרונים. וכבר בררו לנו האתנים מוסדי ארץ הראשוני'. ואתה באלהיך תשוב, ואל תתערב עם שונים. ומ"מ, אל תטעה בדבר זה. שאפי' למ"ד תפלת ערבית רשות, דוקא שמונה עשרה ברכות. אבל ק"ש דאורייתא הוא, אפי' בערב. וקורא אותה בברכותיה. ותפלת השחר, הפוטר עצמו ממנה בתפלת הביננו, לא הבין ארחות חיים. שלא אמרו להתפלל ולצאת בתפלת הביננו, אלא בשעת הדחק בהולכי דרכים, ומי שאין דעתו מיושב' עליו. וכן תמצא בהלכות הרב האלפסי ז"ל בפרק תפלת השחר כתוב, מהסכמתן של אבות העולם רבותינו הגאוני' ז"ל.

תשובה קו

וגבינה של כותים, לא ידעתי טעם המתירים לכם. בלתי אם יטעו בטעם שנאמר עליה בגמרא (ע"ז, כ"ט ע"ב): שהוא מפני שמעמידין אותה בעור קיבת נבלה. ויאמרו הטועי' האלה: כי עכשיו שאנו בקיאים בהם שאין מעמידין אותם אלא בעשב ידוע, בטל הטעם ונסתלק האיסור. וזה טעות בידם. מפני שאיסור גבינה של כותים נעשה במנין החכמים אור עולם רבותי' הקדושים. וכל דבר שנאסר במנין, אף על פי שבטל טעם האיסור, אין אדם רשאי לבטלו ואפי' אם נמנו עליו ב"ד אחריהם, אין ב"ד רשאי לבטלו, אלא א"כ

הב"ד האחרון גדול מן הראשון בחכמה ובמנין. כמ"ש בע"ז בפרק אין מעמידין (עבודה זרה ל"ו ע"א). ועוד: כי באיסור גבינה, כבר נאמר טעם אחר (שם עבודה זרה ל"ה ע"א): מפני תערובת חלב טמא, שנשארו בין נקבי הגבינה בתוכה.

תשובה קז

וחומר איסור יין נסך, כבר נודע בכל קהלות ישראל. לא יקל ראשו בדבר רק עוכר שארו. ואפי' מי שאינו עובד ע"ז, כישמעאלים הללו, יינן אסור, וכן מגען. שלא התירו בגר תושב אלא לייחד אצלו יין בלבד אבל יינו ומגעו אסור. שהרי היין כמה טעמי איסור נאספו בו. האחד: משום ניסוך ע"ז, והאחר: משום בנותיהם, כמ"ש בע"ז בפרק אין מעמידין (עבודה זרה ל"ו ע"ב). נמצא שכל מי שאתה אסור בבתו, אתה אוסר [אסור] ביינו ובמגעו. והישמעאלים, בנותיהן אסורות משום: בתו לא תקח לבנך. א"כ, אף יינן ומגען אסור, אף לדברי המתיר ליחד אצלו יין. האלהים יצילנו מן הפושעים בו. וישמרנו מעקיצתן של חכמים. שכל העובר על דברי חכמים, ישכנו נחש של דבריהם. שומר נפשו ירחק מהם. המלמד אדם דעת ידריכנו באמיתו, ילמדנו דעת, ישימנו ממקודשיו. ונעשה מה שנרצנו, וזרענו זרע יעבדנו בלב הסר אל משמעתך. שמח עם מעלתך

תשובה קח

א לפירפיאן.

ב שאלת: מעשה היה באחד ששידך עצמו, ונשבע שישאנה. ואח"כ אסרה של עצמו, ואסר על עצמו כל הנאתה. וזהו גופו של איסור: אני פ' אסרנא ונדרנא: אי נסיבנא איתתא דשמה פ', תיתסר עלי לכל הנאה שבעולם, הנאת תשמישה עלי לעולם. וכל מה שאני נהנה ממנה. קונם מעשה ידיה עלי, הנאת ממונה עלי, וכל הנאה שבעולם ממנה עלי, כקונם וכעולה. ואני בההיא שעתא איתסר עלה לכל הנאה שבעולם. נדר זה נדרתי לאלהי ישראל בלב שלם בנפש חפצה, בלא אונס כלל, בביטול כל מודעי, ובביטול כל התנאים, ובביטול כל דבר. נדרתיו ברבים, ידעו בו רבים, ועל דעת רבים. והנודר גלה דעתו לפני כמה מאוהביו: שדעתו בנדר, ורוצה בקיומו. ואח"כ פתוהו שישאל על נדרו, וכן עשה מדעת מקצת חכמי המקום. ואני אמרתי שאין מתירין עד שיחול הנדר. גם אמר המתיר: שלא הי' בלבו מה שהוציא בשפתיו. ואני אמרתי: שאין דברים שבלב מבטלין מה שהוציא בשפתיו, אלא במקום אונסין. כאותה שאמרו: בנודרין להרגין ולחרמין. א"כ: במקום שהדבר ידוע שע"ד כן הוא נודר. כאותה ששנינו: שאביה רע ושכלב רע

בתוך ביתו, וכיוצא באלו. ועוד: דכל שהודר ע"ד רבים אחרים, נתבטל כל מה שבלבו. כאותה שאמרו בנשבע ע"ד ב"ד, דמפיק אף מקנייא דרבא. עוד טען המתיר: כי קודם הנדר מסר מודעתו. ואני אומר: דכיון שהיה זכור את המודעא בשעה שנדר, בטל את המודעא וקיים הנדר. כאותה שאמרו גבי: כל הרוצה שלא יתקיימו נדרו: ובלבד שלא יהא זכור בשעת הנודר. דאילו זכור התנאי בשעת הנדר, קיימיה לנדריה ובטלי לתנאיה. ועוד: שכך נזכר בשטר: ואנו עדים הכרנו וידענו שנתרצה בכך, וגם שנזכר שם: בלב שלם ובנפש חפצה. גם אמר המתיר: שיש לנדר היתר בשאלה. ואף על פי שהיה ע"ד רבים אם עבר ונשאל והתירו, בדיעבד מותר. ואני אומר: שזה אינו מדתנו: נדר שהודר ע"ד רבים, אין מתירין אותו. ובנדר שהודר ברבים: אין לו הפרה. ועוד: מההיא דמכות, דאמרינן (דף ט"ז ע"א): בטלו, היכי משכחת לה: כגון: דנדרה ע"ד רבים. עוד אמרו: כי לדבר מצוה מתירין, וזו דבר מצוה: לקיים שבועתו הראשונה. ואני אומר: שנשאל על הראשונה, ועוד: שאף לדבריהם: אין קיום דומה למצוה שמושבע מהר סיני. דגרסי' במס' נזיר (ג' ע"ב) מיין ושכר יזיר: לעשות יין מצוה כיין רשות. ויין מצוה מאי ניהו: קדושה ואבדלתא. הרי מושבע מה"ס הוא? אלא כי הא דאמר רבא: שבועה שאשתה וחזר ואמר: הריני נזיר, אתיא נזירות חיילא אשבועה. בפי' למדנו: דלא קרינן בהא: מושבע ועומד מה"ס. דכי מושבע הוא מה"ס שישתה? ועוד למדנו מזה בפי': שהנדר חל לעקור שבועה. בבקשה שלח לנו פי' אותה שמועה דנזיר, ופסק המעשה. זהו תורף דבריך.

ג תשובה: דבר זה כבר נשאלתי בו, ועמדתי עליו. גם ממה שראיתי בכתבך, יראה שגם אתם עמדתם על אותה תשובה שהשבתי. וע"ז אני סומך, שלא לחזור ולכתוב פעם ב' בארוכה, כל מה שכתבתי בה. ואני אומר: כי עמדתי עכשיו על פרטי הדברים שהיא מחלוקת בינך ובין המתיר שאמרת. ואני אומר: רואה דבריך נכוחים ברוב העניינים שהוא מחלוקת. אבל אני איני בא עכשיו לישא וליתן בכל הדברים, רק במה שנראה בעיני שעיקר הדין תלוי בו. והוא: שהנודר ע"ד רבים אין לו היתר לעולם, אלא לדבר מצוה שהיא כאותה של מקרי דרדקי (גיטין ל"ו ועיין בחידושי הרשב"א שם) שכל הדעות שוות ומסכימות בכך. שהאבות לא הדיחוהו אלא מחמת תועלת הנערים, שהיה מכה אותם ביותר. וחשבו שימצאו אחר דדייק. אנן סהדי: שאילו ידען שלא ימצאו דדייק כוותיה, לא היו מדיחין אותו. שמוטב להם שיסבלו צערן של נערים, ממה שילמדום אחרים שלא בדקדוק. וכן דעת ר"ת ז"ל. והתם הכי גרסי': אבל לדבר מצוה מתירין. כי הא דההוא מיקרי דרדקי. כו' אלמא: כה"ג מצוה, ולא במצוה אחרת. דאי לא, לימא לך אבל לדבר מצוה מתירין, דההוא מיקרי דרדקי. וכן דברים שבלב אינם דברים, ואפי' בנדרים לפי

דעתי. בין לצורבא מרבנן בין לע"ה, כל שדעתו להשמיע לשומעים הדברים שהוא מוציא בשפתיו כזה. וכההיא דהרגין (נדרים כ"ז ע"ב), וכההיא דלא נתכוונתי אלא לחרמו של ים, ולעצם שהנחתי בתוך ביתי להיות נודר בו. ואינו דומה למתכוין להוציא פת חטים והוציא פח שעורים, דבעינן פיו ולבו שוין. שזה לבו שוה עם פיו, להוציא דברים אלו מפיו. וזה דרך נכון בעיני. אף על פי שחכמי הצרפתים חלקו בין זו לאותה של פת חטים ופת שעורים, ובין צורבא מרבנן לע"ה. ואין דרכם ישר בעיני, מפני שיש לי בו כמה גמגומין. ומתני' דאיני נושא את פ' שאביה רע, עיקרא דמילתא אינו משום דברים שבלב. אלא משום: שנעשה כתולה נדרו בדבר, כדעת עולא. א"נ: שהוא נדר בטעות, וכרבי יוחנן דפריש: שכבר מת וכבר עשה תשובה. אבל אותה טענה שאני רואה שתקעתם עצמכם עליה, והיא: מסירת דמודעא וזכירתה בשעת הנדר, איני רואה בו שום ענין במקום זה. ואין לי להאריך שאין דעתי נוחה באריכות הדברים שאיני רואה בו עיקר לנדון שלפנינו. ומ"מ הגע עצמך: אילו היה דין זה תלוי במסירת מודעא, מי שמסר מודעא על מכירה. וא"נ על גט ומתנה, ונאנס ומכר וגירש או נתן, וזכר המודעא, ומי בטל המודעה מפני שזכרה? אבל זה אינו תלוי במסירת מודעא כלל. שאילו נדר ואסר מעצמו בלא אונס, זה ודאי אף על פי שאמר מתחילה: אם אדור שלא אשא פלונית יהא נדרי בטל, ואח"כ נדר מעצמו וזכר התנאי, בטל תנאו וקיים נדרו. ואפי' לא זכר התנאי, כל שנדר מעצמו מרצונו, ולא אמר: ע"ד ראשונה אני נודר, נדרו נדר ותנאו אינו כלום, וכפירשא דרבא[56] אבל כאן אינו מסירת מודעא. שאפי' לא מסר מודעא, וראינו שנאנס, האונס מבטל את הנדר, ועוקרו מעיקרו. וכבר הארכתי בראיות על זה בתשובתי הראשונה, ומה שיספיק לפי דעתי. ולא עוד, אלא אפי' לא הכרנו באונסו כלל, אלא שאמר הוא עכשיו: שהיה אנוס באותה שעה אונס גמור, נאמן, ומתירין לו. ולא שצריך להיתר חכם מן הדין. שהנדר שהודר מחמת אונס גמור, מותר, ואין צריך שאלה לחכם. ואין צריך להכיר באונסו אלא במכר לבד. אבל בגיטא ומתנת' לא, כדאיתא בפ' חזקת הבתים. וכ"ש באיסורין, שכל א' נאמן על עצמו שאל"כ, בא ונאמר: שלא נפתח לאדם אלא בפתחי' שיש להם עדים, ושאנו מכירים בהם שהם כן כמו שהוא אומר. אלא שבנדון שלפנינו, טוב לעשות המודעה סניף, ולחוש שמא נפתה לב הבחור על המשודכת, אחר שאסרה על עצמו. ומעתה, כל חיזוקי האיסור ואריכות דבריו עם האונס, אני אומר: שיתירו איסוריו. ואף על פי שהודר ברבים וע"ד רבים. שכל מה שאינו נדר, לא יוסיף בו איסור אם נעשה עד"ר. והגע עצמך: האומר: שאין אשתו נהנית לו, שגנבה את כיסו, ונמצא שלא גנבה, ונדר כן על דעת

[56] א"ה ה"מ הובאה בב"י י"ד סי' רכ"ח.

רבים, התאמר: שתהא אסורה בהנאתו. זה אינו! שהרי שנינו: ד' נדרים התירו חכמים. ואסיקנא: דאפי' שאלה לחכם אינן צריכין. ובאמת, אם בשעת נדרו נתפייס, ונדר בלבב שלם בלא אונס, וידענו זה בבירור, וכגון: שהוא מודה אחר עבור האונס, זה בלי ספק נדרו נדר, ואיסרו איסר. ואם נשאל, אין מתירין לו. ואם עברו והתירו, לא עשו ולא כלום. אבל אם הוא אינו מודה, מה שכתבו העדים: ידעו והכירו שמרצון נדר, דברים בטלים כתבו. שאע"פ שהם בני נביאים, אינם נביאים. ושמים לרום וארץ לעומק, ולבני אדם אין חקר. ואין אדם יודע מה בלבו של חבירו. ואין אדם מכיר בו, אלא השמים. והוא נאמן על עצמו יותר ממאה עדים לכ"ע, בכל כיוצא בזה. ואם לאחר שנשא התיר את נדרו זה יותר ראוי. כדי להחמיר בפני בני אדם, שלא יקלו ראשם בנדרים. כאותה ששנינו בשלהי אלו נדרים מותרים. וכבר אמרתי כן בתשובתי הראשונים. זהו שנ"ל בעיקר הנדון שלפנינו.

ד ואני חוזר לענין מה שאמרת: שאובין לפניך בשמועת. יין ושכר יזיר: לעשות יין מצוה כיין הרשות, שבריש פ"ק דנזיר (ג' ע"ב). ותחילה אומר: כי מה שכתבת: ומכאן למדנו מפורש שהנדר חל לעקור השבועה. ונחת טעם לדבר: שאין קרוי: מושבע מהר סיני: מה שאינו מצוה ממש על אותה שבועה. כלומר: שאינו מצווה שישבע שישתה יין או שישא אשה, ומכלל דבריך: שכל מצוה שנצטווה עליה מהר סיני, אין הנדר חל עליה לבטלה. ובפירוש כתבת כן לפי שסמכת על הגירס' שנזדמנה לך ועל הפירוש שפירשת. וזו אינו! שהרי שנינו: חומר בנדרים מבשבועות: שהנדרים חלים ע"ד מצוה כדבר הרשות. והנודר שלא ישב בצל סוכה, אסור לישב בצל סוכה. ומן הטעם הזה אמרו, ואין צריך לפנים. ודע: שאותה גירסא שכתבת, משובשת היא. ולא גרסי': הרי מושבע מה"ס הוא. וכך היא הצעה של גירסא: יין מצוה מאי ניהו? אלימא: קדושא והבדלתא, מושבע ועומד מה"ס הוא, בתמיה? כלומר: אינו מושבע ועומד מה"ס, לקדש או להבדיל על היין, שהוצרך הכתוב לרבותו לכלל איסורו של נזיר. והלא אין קדוש' והבדל' על היין מן התורה, אלא מדרבנן. וכן פי' ר"ת ז"ל, וכן עיקר. ותדע לך. שהרי אמרו זמנין דחביבא לי' ריפתא, מקדש אריפתא. וכן אמרו: בהבדלה: הענו קבועה בתפלה, העשירו קבועה על הכוס, אלמא: כוס לאו דאוריית'. דא"כ היאך קבעוה בתפל'. וא"ת משום דלא אפשר להו, לפי שהענו. ומי שהיה ספק באותה העת בידו, למה לא היה מבדיל ויפטור (פוטר) למי שאין לו? ועוד: שאפי' על השכר מבדילין, במקום שרוב שתייתן שכר, כדאמימר, דאמר: המר מדינה הוא. וזה פשוט מאד.

תשובה קט

א חזר עוד החכם ושאל: צריך אני ללמוד דבר זה: מה אנו צריכין להודאת פיו אחר עבור האונס בנדר זה? ואין בכאן אונס גלוי מפורסם כלל. וכבר הוציא זה בשפתיו בשעת הנדר: שבלב שלם ובנפש חפצה נדר. ודי לו בכך בכל כה"ג דלא גליא אונסיה כלל, לא לעדי ולא לזולתם. אלא לאחר זמן בדה מלבו. ועוד: שהוציא בשפתיו בפירוש: שברצון נדר, ובטל כל מחשבה סותרת, ונדר ע"ד רבים שנתבטלין כל דעותיו. ולאו כל כמיניה למימר בתר הכי: אנוס הייתי, כיון שיש עדים בדבר. וכיון שהוחזק האיסור ברבים בעדים הוחזק. ואם נשאל אין מתירין לו. ויש לנו ראיה בזה מדרב הונא: נעשה כתולה נדרו בדבר. ולא אמרה אלא בשפירש: שאביה רע או שיש כלב רע בתוך ביתו. וראיה: שהאומר: קונם שאני נהנה לפ'. ונעשה סופר, חכמים אוסרים. ולא אמרי' בהני: נעשה כתולה נדרו בדבר, מפני שלא פי'. וכל זמן שלא פירש, דברים שבלב הם, ואינם דברים, אפילו בנדרים. והנדר נדר, וצריך שאלה לחכם. וע"ד רבים אין לה הפרה. מעתה: מה שכתב: ולא עוד, אלא אפי' לא הכרנו באונסו כלל, אלא שאמר הוא עכשיו: שאונס היה בשעת הנדר אונס גמור, נאמן, ומתירין לו כו'. וכ"ש כאן, שכל אחד נאמן על עצמו באיסורין. ומאין זה, אחר שהוציא בשפתיו וביאר בפני עדים: שנדר ברצון? ואיך יהא נאמן להכחיש העדי', ולומר: אנוס הייתי. ואם נאמר כן, לאו נמצא שבועה ונדר נמסר לב"ד לעולם. וכשאמרו גבי קרבן: אם ירצה לומר: מזיד הייתי, מפני שלא ידע שהי' שוגג, ולא הודה. ואין זה סותר כלל. זהו ת"ד.

ב [57]תשובה: עדיין במקומי אני עומד. ולולי שאתה מפקפק בהם. נראין לי הדברים ברורים: שכל הנודר צריך שיהא פיו ולבו שוים. וכל שבא ואמר: ע"ד כן וכן נדרתי, נאמן. ואף על פי שהוציא בפיו הנדר סתם. ואפי' תלה לאחר מכאן בדברים, שהיתה כוונת הנודר להשומעים בהפך מה שאומר. ואפי' היו השומעי' חושבים ומכירים שהיה נודר מדעת ומרצון, בלא שום אונס. וכל מס' נדרים תגיד ותעיד ע"ז. וע"כ אמרו דרך כלל: סתם נדרים להחמיר, ופירושן להקל. כלומר: אם פירש לאחר נדרו בפני החכם להקל, מאמינים אותו ומתירין לו. ושנינו: נדר בחרם, ואמר: לא נדרתי אלא לחרמו של ים, נדר בקרבן, ואמר: לא נדרתי אלא בעצם שהנחתי לי להיות נודר בו, קונם אשתי נהנית לי, ואמר: לא נדרתי אלא מאשתי ראשונ' שגרשתי, בכולם חכמים אומרים: פותחין לו פתח ממקום אחר כו'. ואין לך דבר פשוט יותר בעיני השומעים את נדרו שנדר, מאשתו

[57]א"ה ואף גם זאת הובאה בב"י י"ד סימן רכ"ח.

שיש לו עכשיו נדר, ולא אשתו שגרש. שאין זו אשתו עכשיו. ואעפ"כ, מאמינים אותו, ונשאל, ומתירין לו. ולא שהיה צריך שאלה לחכם מן הדין כלל, דנאמן הוא על עצמו, כדעת רבותי' הצרפתים. דהא קי"ל: בנתכוון להוציא פת חטים והוציא פת סתם, שהוא מותר בכל פת חוץ מפת חטי'. משום דפיו ולבו שוים בעי' ואין לך דבר יותר מוכחש בעיני השומעים מזה: שידור בפת סתם, שכולל כל פת. וזה בא ואמר: שלא נתכוון אלא לפת חטים או לפת שעורים. ויותר מזה: שאפי' נתכוון להוציא פת חטים, והוציא פת שעורים, שמותר בפת שעורים. ויש לך דבר מוכחש בעדים יותר מזה? ואפ"ה נאמן, ומורין לו שהוא מותר בזה ובזה בלא שאלה כלל. ואין אנו חוששין: שמא משקר, מפני שמתאוה לפת. והם ז"ל [רבותינו הצרפתים] אמרו: שלא הצריכוהו שם, בפ' אלו מותרי', לשאלת חכם ולפתחים ממקום אחר, אלא בעם הארץ. וכבר רמזתיה בתשובתי הראשונה והשניה [תשובה סי' ק"ח]. אלא שאני אחזתי לי דרך אחר באותו הענין. מפני שיש לי לי גמגומין בדרך רבותינו הצרפתים ז"ל בזה. ואמרתי: דשאני הכא: שכבר הסכים לבו לפיו במקצת, מפני שהרי הוא מתכוין להוציא אותו הלשון בפיו, כדי שיבינו ממנו השומעים שהוא נודר בחרם ממש, ובקרבן גבוה, ובאשתו זו. וכיון שכן, יש כאן גמר הלב בהוצא' הלשון הזה ובהבנת השומעים. ולפי': אמרי' כאן: הדברים שבלב אינן דברים. פותחים לו פתח היתר ממקום אחר. מ"מ, בין כדברי בין כדברי רבותינו הצרפתים ז"ל, הדבר פשוט: שאנו מאמיני' אותו במה שפי' להקל, ואפילו להפך שמיעת השומעים. ועוד אמרינן בפרק ד' נדרים: לבך עלך? כלו': אותו לב שהיה לך מתחילה היה בכעס, ועכשיו עבר, או נדרת מדעת ועדיין לבך עלייך? וכן כיוצא בזה. וכל מסכת נדרים מיוסדת על זה.

ג [58]וגדולה מזו: שהרי שנינו בנזיר (נזיר י"א): יודע אני שהנזיר אסור ביין, אבל סבור הייתי שחכמים מתירין אותם לי, מפני שאיני יכול לחיות בלא יין, או שאני קובר מתים, ה"ז מותר. ור"ש אוסר. ואמרינן עלה בגמרא (נזיר י"א:): דבנדרי אונסין פליגי, אם צריכי' שאלה לחכם, אם לאו, ופלוגתא (דרב) [דשמואל] ורב אסי. דרבנן סברי כשמואל דאין צריכין שאלה לחכם. ור"ש סבר כרב אסי דאמר: צריכין שאלה לחכם. וקי"ל: כרבנן. אלמא: אף על גב דהוחזק בנזיר, נאמן לומר כן, ומותר, ובלא שאלת חכם. ואף על פי שסתם נזירו' כאילו פירש מן היין ומן הטומאה. ומה שהבאת ראיה מקונם שאני נהנה לפלוני ונעשה סופר, וכן מה שאיני נושא את פ' שאביה רע, דדוקא בשפירש, הא סתמא, לא. תמה אני: מה זו ראיה, ומאי שיטייהו דהני הכא? דהנך טעמא קא מפרש במתני': דהיינו משום נולד. וזה לא משום נולד הוא, אלא שאנוס היה בשעת הנדר. ומתוך אונסו

[58]א"ה: ואף גם זאת הני מילי הובאו בב"י, שם, שם לו [יורה דעה סי' רכ"ח].

נדר בשעתו. שאם אין אתה אומר כן, בא ונאמר: בנתכוון להוציא פת חטי' והוציא פת שעורי', שיהא אסור, שהרי לא פירש.[59] ואין הפרש בדבר זה בין נודר סתם לנודר עד"ר. שלא אמרי': דע"ד רבים מוציא מכוונת הנשבע, אלא כעין קנייא דרבא. שהוא מכוין להערים ולרמות השומע, וכל כיוצא בזה. לפי שכשאנו אומרים לו: לא על דעתך אנו משביעים אותך, אלא על דעתינו היא, גומר, בדעתו להיות נודר בלא שום ערמה. וא"נ: במה שאחרים משביעים אותו, כשבועות ב"ד, וכשבועת משה את ישראל. שהם היו יודעים שב"ד או משה בסיני משביעים אותם ע"ד כן וכן. כיון שא"ל ע"ד הוא, בוודאי מתכוון לכך ונשבע(ת) בדעת ב"ד. והוא הדין במי שהשביעוהו שלא יאכל פת חיטים, ואמר: שנתכוון הוא לפת שעורים. וכן מי שהשביעוהו שלא יאכל שום פת, ואמר שלא נתכוון אלא לפת חטים, אם ע"ד רבים השביעוהו, שאינו נאמן אבל בנודר מעצמו ונתכוון להוציא פת חטים, והוציא פת שעורים, אפי' אמר: עד"ר, נאמן הוא לומר: דלישני' איעקם לי'. ומ"מ, בנדון שלפנינו שא"ל: השבע על דעתינו, אינו בכלל מה שאמרת. לפי שיש בזה צד היתר אחר. והוא האונס, וכמו שאמרתי בתשובתי הראשונה והשניה (תשובה סי' ק"ח). ואף על פי שאמר בפני עדים: שהיה נשבע ונודר מדעת כל זה, מתוך אונסו אמר כן. שהרי אותו חולה מפייסת ומתרת עצמה למיתה אם לא ידור. ואין לך אונס גדול וחזק ונגלה מזה. והגע עצמך: במי שאנסוהו ליתן, ונתן, ופירש בפני עדים: שהוא נותן ברצון, התועיל מתנתו? מתנה זו באמת בטלה, ואף על פי שלא מסר מודעא. דתלוה וזבין זביניה זביניה אמר', משום דאגב אונסיה דזוז' גמר וזבין. הא לאו זוזי, לא הוי זביני'. ולא אמרי': כיון דאמר: בשעת מתנתו: בלב שלם ובנפש חפצה, מתנתו מתנה. שכל זה כתב מתוך האונס. ואפי' לא הכרנו באונסו כלל, אם מסר מודעא, מודעתו מבטלת מתנתו, וכן גיטו. ורבותי' פירשו לנו במי שמסר מודע' במתנתו וגיטו, ופירש ואמר: שהוא אנוס באונס כו"כ, ואח"כ נתגלה ונודע שאותו אונס לא היה כלל, ושקורי הוה משקר בהגדת אותו אונס, אפ"ה גיטו ומתנתו בטלים. דמ"מ, כבר נתגלה לנו דעתו: כי לא לרצון הוא מגרש ונותן, ואנוס. אלא שאינו רוצה לגלות אונסו, ותולה אותו בדבר אחר. וכ"ש בנדרים, דבעי' פיו ולבו שוים. וכן מי שמסר מודעה על ביטול המודעא, אינו ביטול מועיל. שכל זה מתוך אונס הוא, ולא יתקיים דבר עם האונס. וזה אמת ונכון בלי ספק. וכן כתב מפורש הרמב"ם ז"ל, גבי: ביטול מודעא דגיטא, ויפה כתב. ומה שאמרתי: כי בכיוצא בזה, לכ"ע הוא נאמן על עצמו יותר ממאה עדים, עוד אני אומר כן. ותדע לך: שהרי אנו צריכין להשוות הלב עם הלשון. וכל שהוא אנוס אונס גמור בלבו, אין נדרו

[59] א"ה: ואף גם זאת שם, שם לו [בית יוסף יורה דעה סי' רכ"ח].

נדר. ואין העדים יכולים להכחישו בשום פנים. ואם אמרו הם: שהם הכירו שנדר ברצון הלב, דברים בטלים הם. שאין אדם יודע מה בלבו של חבירו. והראיה: שהרי אמרו שם בפרק אמרו לו אכלת חלב: אמר רב ששת: מודה ר"מ לחכמים בנזיר טמא, שהוא פטור. דאי בעי, מצי אמר להון: נשאלתי על נדרי. ובאמרו לו שנים: יודע אתה בעדות פלוני? והוא אומר: לא ידעתי, שהוא פטור. דאי בעי א"ל: לא נתכוונתי לעדות. ופרש"י ז"ל שם (פרק אמר לו אכלת חלב): דאי בעי מצי אמר להון: נשאלתי על נדרי. כלומר: תנאי היה בלבי בשעת נזירות, ולא נתקיים התנאי. וא"ל חכם: דלא תלה כלל, דאישתכה דלא הוה נזיר כלל. ועוקר לסהדותייהו מכל וכל. וכן כשאמרו לו: יודע אתה בעדות פלוני שראינו שהיתה שם. ואין אתה מעיד עליו חייב אתה קרבן על שמיעת קול, והוא אומר: לא ידעתי, פטור. דמהימנינן ליה, הואיל ומצי למעקר העדות מכל וכל דאי בעי מצי א"ל: לא נתכוונתי לעדות. והם אינן יודעים אם כדבריו אם לאו. הילכך: אין עדותן עדות, ונאמן, עכ"ל הרב ז"ל [רש"י פרק אמרו לו אכלת חלב]. גם מה שאמרת: כי מה ששנינו גבי קרבן: מה אם ירצה לומר: מזיד הייתי, היינו: מפני שלא ידענו שהיה שוגג ולא מזיד. זו לא לכל הלשונות היא. ללשון שאמרו מ"ט דרבנן: משום דאדם נאמן על עצמו יותר ממאה עדים, אפי' בטומאה חדשה אמרו, דידענו בבירור שנטמא, ושנכנס מיד למקדש. ומה אם ירצה לומר: מזיד הייתי, לדבריו דר' מאיר קא"ל, כדאיתא התם (כריתות י"ב). ומה שכתבת הוא האמת ללשון אחר, שאמרו: טעמייהו דרבנן משום מיגו, ובטומא' ישנה פליגי. הא בחדשה מודו לי' רבנן לר' מאיר. וזה ברור. ומה שהוקשה לך: אם אדם נאמן לומר אנוס הייתי, היאך נמצא לאו דבשבועה מסור לב"ד? שלעולם יאמר: אנוס הייתי. כבודך במקומו עומד, שאין אני מוצא זו. לפי שאין בין שותק ומודה ומצווח ואומר. אנוס הייתי? שאין הקושיא קושיא. אף אנו נקשה בהוציא פת חטי' ונתכוון להוציא פת שעורים, שאנו אומרים: שלא חלה שבועתו ומותר בפת של חטים ושל שעורים. א"כ, לא מצינו לאו דשבועה בשלא אוכל פת ובשלא אוכל תאנים, וכיוצא בזה נמסר לב"ד. שהרי יכול לומר: לא לכך נתכוונתי אלא לכך. וכן בנזיר ששתה יין, ושנטמא למתים. ועוד: כי באמת אין מלקות אלא בעדים והתראה.[60] ואם זה התרו בו, ואפ"ה לא חשש לומר להם בשע' התראה [שנתכוון לדבר אחר או שהוא אנוס], וכ"ש כשאמר: אעפ"כ, ודאי אינו נאמן לפטור את עצמו מן המלקות לאחר מכאן. שכבר נתחייב במלקות. ובמלקות ומיתה וממון, אינו נאמן לומר כן עם העדת העדים. בבא לב"ד ואו' כך וכך נדרתי, ואנוס הייתי, א"נ: ששאלוהו קודם מעשה, ואומר אנוס הייתי, נאמן. שכל התר נדרים פורח

[60] א"ה ואף גם זאת הני מילי, שם, שם לו [בית יוסף יורה דעה סי' רכ"ח].

בלתי זה, וכמו שאמרנו. וענין זה היה דעת ר"מ אף בקרבן, דמחייב אפי' בטומאה ישנה. ובאכילת חלב, ואף על פי שיש שם מיגו. וכדתניא בספרי: אם בתחילה אמר מזיד אני, שומעין לו. אבל אם היה דן עמהם כל היום כולו, ובאחרונה אמר מזיד הייתי, אין שומעים לו. ולענין מה שחזרת ואמרת מה שדעתך הי' מתחיל', בההיא סוגייא דנזיר (ג':) שהבאת לסתור מתוכה דברי בעלי המחלוקת. שהיו אומרים: שאין הנדר והאיסור חל על האשה הזאת, מפני שכבר נשבע הנודר מתחילה שישאנ'. ויש בביטול הנישואין לאו: דלא תשבעו בשמי לשקר ולא אמרו שהנדרים חלין ע"ד מצוה אלא על מצות עשה דשב ואל תעשה הוא. אבל לא תעשה לא אמרו. ואתה הבאת ראיה מההיא דנזיר: שהנזירות חלה לעקור השבועה שנשבע לשתות. ואני זאת היא שאמרתי לך בתשובתי הראשונה: שא"כ, אף בקדושא ואבדלתא נמי, אפי' היא דאורייתא, ליחול. דהא נדרים חלים דאפי' ע"ד מצוה הבאה מאליה. ואמאי נדי מיניה גמרין? ומ"מ, הדין הזה שאמרת: אמת הוא. וכבר רמזתי לך כן בתשובתי הראשונה. אלא שאני כותב בקיצור בדברים שאינם צריכים לעיקר הנדון. אבל עתה רואה אני להשיב אחר אשר ראיתי שדעתך נוחה בזה. ואומר אני: כן הדבר, אבל מ"מ ראיתי שאתה תולה עתה העיקר בדבר שאין דעתי כן. שאתה דאסר חפצה עילויה. ומה לי עשה ומה ל"ת? מ"מ, החפץ הוא אוסר עליו, ואין החפץ מושבע, ע"כ לשונך. ולשון אין החפץ מושבע, שאמרת, אינינו נכון בעיני. דמה לי אם החפץ מושבע או אינו מושבע? ואין הדבר תלוי אלא בנדר. והיה לך לומר בנדרים: אחר דאסר חפצה אנפשיה, אף על פי שהוא משועבד למצו', מ"מ אין מאכילי' לאדם דבר האסור לו. וכדאמרי' גבי: הנאת תשמישך עלי: אף על פי דבמשועבד לה, חייל נדר' עלי. לפי שאין מאכילין לאדם דבר האסור לו. וזהו ההפרש שיש בין נדר לשבועה שהשבועה הוא שאוסר נפשו על המצוה, ואינו בדין שתחול שבועתו. דהא מן התורה משועבד ליה וכדאמרינן גבי: קונס שאני משמשך. ולשון זה הגון, בתלמוד ובירושלמי רמזו בו טעם, ואמרו: מה בין נדר לשבועה? שבועה כנשבע במלך עצמו, נדר כנשבע בחיי המלך. ועוד נ"ל: שאתה לקחת הענין [רחב] ביותר. כי מתוך דבריך נראה שאתה סבור שהנדרי' חלים על כל המצות, ואפי' על מצות ל"ת. שאם נדר על הנבל', ואכלה עובר משום: בל יחל. ואין הדבר כן. אבל עיקר כל עניינים אלו, כך הוא: שהנדרים חלים ע"ד מצוה. ודווקא (בין) במצות עשה, בין שיש בה עשה גרידא, בין שיש בה עשה (ולא) בקיומא ומצות ל"ת בקיומא ובביטולא. ואין הפרש בדבר זה בין איסור הבא מאליו לאיסור הבא מעצמו. אבל על מצות לא תעשה דעלמא, אינו חל, בין בביטולו בין בקיומו. כיצד: הרי שאמר: אכילת נבלה עלי, אין הנדר חל עליו. ואין הפרש בדבר זה בין נדרים לשבועות.

דכאן וכאן אינו חייב באכילת', איסור בל יחל. והוא הדין לאיסור הבא מעצמו. כגון שאמר: שבועה שלא אוכל ככר זה, וחזר ואמר: ככר זה עלי, ואכלנו, אין הנדר חל עליו. [הושמטה הגהת הרב מקוטנא]. ואין הפרש בדבר זה בין נדרים לשבועות. אינו חייב אלא אחת, דהיינו: משום: בל יחל, דשבועה. ובין שאמר: שבוע' שלא אשתה, וחזר ואמר: הריני נזיר, ושתה, אינו חייב אלא מלקו' אחת. דהיינו: משום: בל יחל דשבועה. אבל על הנזירות, לא. אלא א"כ נשאל על השבועה, דחל עליו נזירות. וכדאמרי': נשאל על הראשונה, שניה חלה תחתיה. ומדעתי: שכן הלכה. ודעת מקצת רבותי' ז"ל: לחלק בין איסור הבא מאליו לאיסו' הבא מעצמו. שבאיסור הבא מאליו, כולם מודים: שאין איסור הנדר חל על איסור, בנדרים כשבועות. אבל באיסור הבא מעצמו סבורין: שהוא חל. כלומר: שהנדרים ושבועות חלי' עליה'. וכן נראה מדברי ר"ת, כמו שאני עתיד לכתוב לפניך בסמוך בס"ד, בפירוש אותה סוגייא שבפ"ק דנזיר (ג':) ששאלת. ואני אין דעתי נוחה בזה. לפי שיש בזה כמה קושיות. וראיו' יש ללשון הראשון, לפי דעתי חזקות כראי מוצק, מן הגמרא ומן הירושלמי. ודעתי לקצר בזה. כדי שלא יאריך הענין. וחושש אני שמא תקוץ באריכו' הדברי'. אבל אך ארמוז לך אחת מהנה. הנה ששנינו בפרק אלו מותרין: יש נדר בתוך נדר, ואין שבועה בתוך שבועה. כיצד: הרי אמר: הריני נזיר אם אוכל, הריני נזיר אם אוכל, ואכל, חייב על כל אחת ואחת. שבועה שלא אוכל, ואכל, אינו חייב אלא אחת. והגע עצמך: פתח בנדר, וקא מפרש נזירות. הו"ל למתני: ככר זה עלי, ככר זה עלי, ואכל, חייב על כל אחד ואחד. אלא שאי אפשר כן. אלא דכיון דאמר: ככר זה עלי, חזר להיו' עליו כנבלה. וכשחזר ואמר: ככר זה עלי, אינו חל. דאין איסור נדר חל איסו' הראשון. ובנזירות נמי, לא קתני: אכל ענבים חייב שתים, אלא על כל אחת ואחת. ולומר: שאף ע"פ שתלה נזירותו באכילת ככר זה, אם אכלו, חייב למנות שתי נזירות. וכדקא מפרשי' לה בגמרא (פרק אלו מותרין) רב הונא ושמואל. ומיפלגי נמי אם דוקא כשאמר: הריני נזיר היום, הריני נזיר למחר, או אפי' באומר: הריני נזיר היום, הריני נזיר היום. מכאן יש ראיה מוכרחת: שאפי' הנדרים אינם חלים אפי' על לאו הבא מעצמו. וכל אותה סוגייא מוכרחת כן. מלבד שיש לי ראיות חזקות לפי דעתי, ומן הירושלמי בנזיר. וכן מצאתי דעת מקצת רבותי הצרפתי' ז"ל. ומ"מ, מה שאמרת אמת: שהנדר חל על מי שנשבע שישא או שישתה. ואף על פי שיש בביטולן לא תעשה. ומן הצד היא אותה של האומר: הנאת תשמישך עלי, שהבאת אתה.

ד ועתה אשוב למה שאמרת: שמצאת למקצת מפרשי' שאומרי: דיין קדוש והבדלה דבר תורה. אמת הוא כן. מפי רש"י ז"ל נראה: שגורס שם (נזיר ג':) אותה גירסא שכתבת.

אבל מ"מ הדעת מוכרח מכמה מקומות שאי אפשר לומר כן. מלבד שיש לי עוד קושיא לפי אותה גירסא. במה שדוחה ואומר: אילימא קדושא ואבדלתא, והא מושבע ועומד מה"ס הוא? ויש להקשות כמו שרמזתי לך בתשובתי הראשונ': וכי מושבע מה"ס הוא, מאי הוי? והא קי"ל: שהנדרים חלים ע"ד מצוה, ואפי' בשל תורה? והנדרים והנזירות אחד הן. שכן הקישן הכתוב דכתב: נדר נזיר להזיר, וכדאיתא בריש פרק קמא דנדרי' ועוד: שהרי שנינו: חומר בשבועו' מבנדרי' כו'. ואחר משנה זו מיד שנינו: יש נדר בתוך נדר, וקא מפרש נזירות. אלמא: הנדרים והנזירות אחד הן, לענין חלות, לחול ע"ד מצוה. מנה שם כל הנדרים, שהנדרים חמורים מן השבועות. ומנה הנדרי' חלין ע"ד מצוה. ועוד: שיש נדר בתוך נדר. ועוד: שאילו לא היה הנזירות חלה על המצות, כי פליג התם בין נדר לשבועות, בלעבור על המצות, טפי הו"ל לאיפלוגי בנדרים גופייהו. וזו שיטה פשוטה בתלמוד, להקשות: ליפלוג וליתני בדידה. ועוד: כי הטעם בנדרי' ובנזירות אחד. דכאן וכאן אוסר החפץ על עצמו ואין מאכילין לאדם דבר האסור לו, בידים. והארכתי בזה, מפני שראיתי מי שרצה לחלק ביניהן, ואינן מחוורין. גם באותה שבפרק קמא דנזיר, ראיתי דברים דחוקים. ואין אחד מהן עולה כהוגן לאותה גירס'. וקורא אני עליהם: משכוני נפשין אגירס' שאינה נכונה, למה לן? וגירס' ר"ת ז"ל היא הנכונה, והעולה בלי קושיא ובלי פקפוק. ומ"מ, יש לי עוד גמגום באותה סוגיא, לפי מה שאמרתי: שהנזירות בכלל, לחול ע"ד מצוה. שא"כ, למה הוצרך לרבותינו: מיין ושכר? והלא כבר הקישן לנדרים, דכתיב: נדר נזיר להזיר? ויש לי לומר שאלו לא רבה אותו הכתוב בפי', הייתי אומר: שאינו מוקש לדבר זה. לפי שהנזיר כאוסר עצמו על החפץ, ולא כאוסר החפץ על עצמו. שהריני נזיר, אמר, ולא אמר: יין עלי. ולפיכך: הוצרך הכתוב לרבות ב"פ, ולעשות יין מצוה כיין הרשות. ומ"מ, כאן גלה לך הכתוב: שאף בנזירות אומרין שהוא חל ע"ד מצוה כנדרים. ואף הוא כאוסר היין על עצמו. ונ"ל: שלפיכך לא מנאה לזו בפ"ק דנדרים, במה שאומר: ומקיש נזירות לנדרים מדכתיב: נדר נזיר להזיר. שלא מנה שם (פרק קמא דנדרים) אלא: מה נדרים עובר בל יחל ובל תאחר ולא מונה בכללם: ומה נדרים חלין ע"ד מצוה. לפי שלא מאותו היקש יצא לנו. דאפשר לומר: שאינן על דמיון אחד בדבר זה. ולא יצא לנו אלא מריבוי הכתוב שריבה אותו בפי', מיין ושכר. ולענין מה שאמרת: שעדיין לא נתברר מה שאמרו שם במסקנ' אותה שמועה שבפ"ק דנזיר: לעולם כדאמרינן מעיקרא: בקודשא ואבדלתא כו'. גירסא זו לא ראיתיה מעולם, ואינה בספרים שלפנינו. גם מפי' רש"י ז"ל, אינו נראה שהיה כן בספרו. סוף דבר: לא ראיתיה, ולא ידעתי מה היא. ומה שאמרת: שעדיין לא נתיישב דעתך בהצעת השמוע' ועל פירושה, אם מצד

אותה גירס' שאמרת, כבר אמרתי: כי לא ידעתי מאי היא. אבל לפי גירסתינו: השמועה פשוטה. זולתי מה שאמרו במסקנא (פרק קמא דנזיר): ואי בעית אימא: ר"ש לית ליה: איסור חל על איסור. ובזה רבו הפי', ואין דעתי נוחה באחד מהם. לפי שהנראה שרש"י ז"ל פ': דהאי אי בעית אימא, חוזר לראש השמועה. שאמרנו: מ"ט דר"ש דאמר קרא: מכל אשר יעשה מגפן היין. ורבנן מאי טעמייהו: דכתיב: מיין ושכר יזיר. משום דתלינן פלוגתייהו הני בקראי, דייקינן כל ההיא דיוקא. והשתא איכא לאוקומיה טעמיה דר"ש במילי אחר'. והוא: דס"ל: דאין איסור חל על איסור. ולפיכך אפי' אמר: הריני נזיר מן החרצן ומן הזג, והדר אמר: ומן הטומאה ומן היין, לא חל איסור על איסור. ולפיכך: (אפי' אמר: הריני נזיר אינו חייב עד שיזור מכולם כלו': שיאמר סתם: הריני נזיר מן הזג ומן החרצן ומן היין ומן הטומאה) אינו חייב עד שיזור סתם. ואין זה מחוור בעיני כלל. דמאי: אין איסור חל על איסור איכא הכא? שהרי לדעת ר"ש: לא חל האיסור כלל על החרצן והזג שהזכיר ראשונה, כדי שנאמר: שלא יחול עליו איסור היין והטומאה. ואם חל כבר חל. וחייב על החרצן והזג משום נזירותו הראשונה, ועל היין והטומאה מחמת נזירותו השניה. ועוד: שלא אמרו: דאין איסור חל על איסור, אלא שלא להתחייב שתים. ועוד: דבמוני ואזיל מחרצן ויין וטומאה, אינו מחלקן, אלא אסוקי מילתא בעלמא הוא. ובשם ר"ת ז"ל ראיתי: דאשכר דמיותר קא מהדר. וה"ק: שכר לר"ש, אצטריך למילף מיניה: דאין איסור חע"א דשמעינן לה לר"ש דלית ליה: איסור חע"א ומיתורא דשכר יליף לה. ונפק' מינה בנזיר: דהיכא דאמר: שבועה שלא אשתה, וחזר ואמר: הריני נזיר, לא חלה נזירות עליה. ואם שתה, אינו חייב אלא משום: בל יחל דשבועה. ולפיכך פירש קרא הכי: מדדרשי' לדעת ר"ש: מיין ושכר בעלמא, שאינו נאסר בו מכבר לא יזיר, ויצא לו זה מיתור דשכר. ואם באיסור הבא מאליו, באוכל נבילה ביה"כ, והפי' הזה יותר עולה, לולי שיבא לנו ממנו מה שכבר אמרתי למעלה. דמשמע: דלרבנן דר"ש אפי' באומר: שבועה שלא אשתה וחזר ואמר: הריני נזיר, איסור נזירות חל על אותו לאו דשבועה. ואם שתה, חייב שתים. וטעמא: משום דהוי איסור הבא מעצמו, ואין דעתי נוחה בכך. אל אם נאמר: דרבנן אפי' באיסור הבא מאליו, אית להו: איסור חל ע"א באוכל נבילה ביוה"כ. וזה יותר נכון. ומ"מ, למה שהוא עיקר שאלה, עוד אני במקומי. שאם הודה לאחר עבור האונס: שמדעת נדר בלי אונס, נדרו נדר. ואם התירוהו, אינו מותר.

תשובה קי

א מונטוסון.

ב [61]שאלת: במלוה שהתנה עם הלוה: שאם לא יפרענו לזמן שקבע לו, שלא יסדרו לו אפילו מדברים שמסדרים לבעל חוב. תנאו קיים, או לא?

ג תשובה: כל תנאי שבממון תנאו קיים. דהא קי"ל כרבי יהודה דאמר: בעל מנת שאין לך עלי כסות ועונה, בדבר של ממון תנאו קיים. ומה שאמרו, לא אמרו אלא במשכן. אבל בבא ליפרע, אין מסדרין. דהא קי"ל: מיניה, אפי' מגלימיה דעל כתפיה. וכן דעת ר"ת ז"ל: דהלכת' כמאן דאמר: אין מסדרין בבע"ח, ולזה דעתי נוטה. אלא שהגאונים ז"ל פסקו כמ"ד: מסדרין.

תשובה קיא

א שאלת: ראובן הוציא זיזין בעלייתו לרשות הרבים מחדש, והאפיל בהם בעליית רחל שכנגדו. נתרעמה רחל עליו להרחיק מנגד חלונותיה ארבע אמות. טען ראובן: שעלתה לו חזקה. ומפני שראתה רחל אל כל הוצאת הזיזין, ולא צעקה לאלתר, מעתה אפי' תרעומת דברים אין לה. שאין אדם עשוי שסותמין אורו בפניו, ושותק. ורחל טוענ': דמשום שלא היה סותם כל האורה, לפיכך לא הרגישה בכך. אבל כיון שנמצא שלא הרחיק ארבע אמות, עליו להרחיק עד תשלום ארבע אמות.

ב תשובה: שורת הדין: כל שקדם א' ופתח חלונותיו על רשות הרבים, קדם וזכה. וחבירו שבא לבנות כנגדו, עליו להרחיק עד ד"א, כדין החלונות. וזה שבא להאפיל, אינו רשאי. ומה שבא מכח חזקה: מפני שראתה רחל ולא צעקה, ומדרב נחמן דאמר (בב"ב ס' ע"א): אין אדם עשוי שסתומין אורו בפניו ושותק, אנו כך קבלנו מרבותינו נוחי נפש: שאין הדברים אמורים אלא בבא מחמת טענה. כלומר שטוען: קניתי ממך או נתת לי במתנה בפי'. אבל שלא בטענת מכירה ומתנה, אלא בטענת סבלנות, אינה חזקה. וכדתנן בפרק חזקת הבתים (בבא בתרא מ"א ע"א): כל חזקה שאין עמה טענה. וכדמוכח נמי בהדיא בפרק לא יחפור (בבא בתרא כ"ג ע"א) גבי: מתני' דמרחיקים את השובך מן העיר חמשים אמה. ומ"מ, מקומות יש שהפותח חלונותיו לרשות הרבים אינו פותח על שלו, אלא הרשות שהוא למלך. שכל הדרכים של המלך הם, וכך הוא בחוקי הממלכה. ואין לאדם בהם זכות אלא במה שהוא חק המלכות. ויש מקומות שנוהגין בחק המלכות שיכולים להוציא זיזין על הרשות הרבים מצד זה ומצד זה, שיעור ידוע. ומניחי' באמצע דרך מגולה. עד שיש מקום שזה מוציא מכאן בשליש רוחב הדרך וזה מוציא כנגדו על שליש רוחב הדרך. ומניחין אויר פנוי באמצע שליש הדרך. וכל שיש בו מנהג, הכל

[61]א"ה: רמזה הב"י חה"מ סי' צ"ז סעיף מח.

הולך בכיוצא בזה אחר המנהג. לפי שבכל כיוצא בזה דד"ד. ולפיכך אם יש מנהג הכל הולך אחר המנהג. אין שם מנהג, הדין עם רחל.

תשובה קיב

א נרבונא.

ב [62]ומה ששאלת: בנאמני הקהל שלוו מכותי אלף דינרים. והכותי משכן בהמות היהודי' הדרים בעיר. והיהודים פחדו שלא ימותו הבהמות, ופדו אותם. והקהל טוענים: שאינם חייבים לשלם, כי למה פדו אותם. ואמרת: שאם מתו אלו הבהמות, היו הקהל חייבים. שהכותי כשמשכן, כדין משכן, שנאמנים אלו בשביל כל הקהל הם לווים. אבל כשפדו הבהמות, מי אמר להם שיפדום.

ג תשובה: יציבא דארעא וגיורא כו', אם מתו, חייבים לשלם הכל, ויפסידו הרבה. מפני שהכותי כדין משכן, שהנאמנים של הקהל הם לווים. וכשלוחים או אפטרופסים הם לקהל. אבל כשפדו אותן הבהמות, אין חייבין לשלם? זו אינו תורה. ואין זה כפורע חובו של חבירו. שזהו מוכרח הוא לפרוע, מחמתו, ומחמת הקהל. דכשותפים הם, ומחמת כולם לוו, וכולם חייבים לשלם. וכן נוהגים בכל מקום.

תשובה קיג

א שאלת: רחל אשת שמעון שיצאה מבית בעלה מפני מריבות וקטטות, שהוא מכה אותה תמיד הכה ופצוע. ומחרף יולדיה בפניה, ואומר לה תמיד בפניה שיגרשנה. ושמעון תובע: שתחזור אל ביתו. והיא אומרת: הנה שמת אלי עלילות דברים, שאתבע ממך גט, כדי שאפסיד התוספת מתנה לחוד. גם הברחת נכסיך, כדי שאפסיד כתובתי. השב הנכסים כמו שהיו. ובטל בפני ב"ד כל כח וכל עדות שיצא מכאן ואילך על כתובתי. שאני ירא [שמא צ"ל: יראה] ממך שמא תשכור עדים להעיד עלי: שנתתי או מחלתי. וגם לא תכני ותבזני בחנם מכאן ואילך, על לא חמס בכפי. ואז אשוב אליך. הודיעני: מה יהיה משפטם?

ב תשובה: מה שטענה רחל: שלא תכה ולא תבזה אותה מכאן ולהבא, ואם לא, גם היא לא תשוב אליו הדין עמה.[63] שכל שהוא מכ' אות' שלא כדרך נשים הגונות, ובלא חמס בכפיה, כמו שהיא טוענת, אם הדבר ידוע כן, אין דנין אותה במורדת. שלא יהא זה כארי שדורס ואוכל, וזה מכה ובועל. וכל כיוצא בזה אין חוסמין אותה בפנינו. ואין זה

[62] א"ה: הובאה בב"י חה"מ סימן קכ"ח מחודשין ו', ויהי הקצ"ר אמין.
[63] א"ה: כ"כ בתשו' [הרשב"א המיוחסות אל] הרמב"ן סי' ק"ב.

מרד, אלא מתוך המכות היא בורחת. אבל בשאר טענותי', אין הדין עמה. כי מה שהיא טוענת: שיבטל בב"ד כל כח וכל זכות שיוציא עליה מחשש עדי שקר, אינה כלום. שאם הוא מוחזק באיש תככים, ומחזיר אחריה לבטל זכויותיה, כל ישראל לא הוחזקו. גם מה שהיא טוענת: שיחזיר המתנות שנתן, גם זה אינו כלום.[64] דבעל אי בעי לזבוני בנכסים דידיה, מצי מזבין. וכאותה שאמרו בכתובות פרק האשה שנפלו (כתובות פ"א ע"ב), דגרסינן התם: לא יאמר אדם לאשתו הר' כתובתיך מונחת על השולחן כו'. אי בעי לזבוני, ה"נ דלא מצי מזבין? אלא עצה טובה קמ"ל. אלא כל שהיא באה לגבות, מוציאין מן הלקוחות. וגם אין מונעין אותו מלמכור המטלטלין. שאם אין אתה אומר כן, אף לא ישא ולא יתן ולא יקנה ולא ימכור. וכשאין לו מה למכור, ונמצא מת מוטל ברעב. ולא עוד, אלא אפי' מטלטלין שהכניסה לו בנדוניא, כיון שקבלן על עצמו, מוכר לדתעו, ונושא ונותן בדמי'. ואינה יכולה לעכב. ועוד: אם אין אתה אומר כן, כל מי שלוה ממנו מנה (ב)חבירו בשטר, ושעבד נכסיו, יעכב המלוה ביד הלוה שלא ישא ויתן בנכסיו, ולא יתן ולא ימכור. וזה דבר בטל. אלא בין שיש עליו חוב בעלמא, בין שיש עליו כתובת אשה, מוכר ונותן ועושה בנכסיו מה שהוא חפץ. ולכשיבא בע"ח או האשה לגבות, אם נתן ומכר אפילו מטלטלי, אם כתב מטלטלי אגמ"ק, יגבו אותם. ואם לאו, אבדו זכותן מהם. ואין להם בהם כלום. ואפי' שעבד להם מקרקעי ומטלטלי. וגדולה מזו אמרו במס' בבא בתרא (מ"ד ע"ב): עשה שורו אפותיקי ומכרו, אין בע"ח גובה ממנו. ומי שיש עליו כתובה וב"ח, ובא בע"ח מאוחר, כשהגיע זמנו לגבות גובה. ואין בע"ח מוקדם יכול לעכב, כל שלא הגיע זמנו לגבות. וכיון שכן, זה מוכר לדעתו. וכשתבא לגבות, תגבה מן הנמצא, ותוציא מיד הלקוחות בדינא. וסוף דבר: אין לה לעכב, אלא באותן ג' שדות שאמרו: שמכרו בטל בהן. ולא עוד, אלא שאפי' באותן ג' שדות, יש מגדולי ישראל שאמרו: שאין מכרו בטל מהן מעתה עד שתבא לגבות כתובתה. ואף ע"פ שחתמה היא בהן אחר הבעל. ומכאן תשובה לשאלה האחרונה ששאלת: במי ששעבד לאשתו כל נכסיו מקרקע ומטלטלי, ואח"כ נתן במתנה לאחרים מטלטליו ושטרי חוב. אם יכולה האשה לעכב מחמת שעבוד כתובתה אם לאו? כי מה שכתבתי, נתבאר: שאינה יכולה לעכב עד שתבא לגבות כתובתה. וכ"ש במטלטלין, וכ"ש בשטרי חוב.

תשובה קיד

א לקלעהאיוב.

[64] א"ה: כ"כ בתשו' אחרת, הובא' בב"י ח"מ סימן קיא.

ב שאלת: הא דתנן בפ' הבית והעליה (בבא מציעא קי"ז ע"ב): הכותל והאילן שנפלו לרשות הרבים והזיקו, פטור מלשלם, אע"כ נתנו לו ב"ד זמן. אם יש חלוק בדבר בין רשות הרבים לרשות היחיד.

ג תשובה: בדבר זה אחד רשות הרבים ואחד רה"י שוין הן. שהרי בשעה שבנה זה הכותל ונטע האילן, ברשו' בנאן. ואין תחל' עשייתן לנזק. ולפיכך: כל שלא נתנו לו ב"ד זמן, אפי' הזיקו בשעת נפילתן, פטור. ולא דמי לאשו, לפי שבאשו, כח אחר מעורב בו מיד להזיק, משא"כ באלו. וכדמוכח בפ"ק דבב"ק: דלא קאמר באלו: היכי דמי: אי בהדי דקא נפיל מזקי, היינו אשו, כדמקשי ואזיל בכולהו אינך. אלמא: פשיטא להו: דלא דמו לאשו, אלא לבורו, וכדאמרן.

תשובה קטו

א שאלת: הא דאמר רב נחמן במס' כתובו' (ע"ט ע"ב): עיילא ליה גלימא, ומכסה בה ואזיל עד דבלי. ואמרת דפשיטא לך: אם מכרה אותה גלימא, שהבעל מוציא מיד הלקוחות, הואיל ופירות הוי. אבל אם נפלו לה גלימות הרבה, ומכרתן [והבעל הוציא מיד לקוחות], ילקח בהן קרקע, והוא אוכל פירו'. ואם ימות בחייה, יהיה אותו קרקע ללוקח. א"ד: לא פלוג רבנן בין גלימא לגלימו'.

ב תשובה: לא שנא גלימא, ולא שנא גלימות. וכולהו פירא הוו למכסה בהו, פעם בזו פעם באחרת. ותדע: דאם איתא, ליפלוג וליתני ולימא: וה"מ חדא, אבל טפי ילקח בהן קרקע חוץ מחדא. ומ"מ, מה שאמרת: שאלו מכרתן והבעל מוציא מיד הלקוחות, ילקחו בהן קרקע. ואם מת הבעל בחייה, שיהיה אותו קרקע ללוקח. זה אינו. שהקרקע הזה לא היה מעולם של אותו לוקח. דמי מכרו לו? ומקח הגלימות כבר נתבטל, וקרקע זה נכסים אחרים הם. ואיברא, שאילו מכרה האשה וקרקע של נכסי מלוג בחיי הבעל, והבעל הוציאו מיד הלקוחות, ומת הבעל בחייה, חוזר הוא ללוקח. שקנאו מכבר מן האשה וכמ"ש בירושלמי מכר הוא ומתה היא, הוא מוציא מיד הלקוחות. מכרה היא ומת הוא, אינה מוציאה מיד הלקוחות. למה זה דומה: לאב שמכר נכסיו בחיי בנו, ומת בנו, שאינו מוציא מיד הלקוחות. וה"ה והוא הטעם לגלימא וגלימות. שאם מכרתן והוציאן הבעל מיד הלקוחות, ומת הוא בחייה שהלקוחו' חוזרין וזוכין בהן.

תשובה קטז

שאלת והארכת במה שכתב הרמב"ם בפ"ד מה' טוען ונטען, במי שאומר לחבירו: מנה לי בידך, והלה אומר: חמישים ודאי יש לך, והחמשים איני יודע. והשבת: שהרב ז"ל סבור לומר שישבע המלוה. לא כן דעת הרב ז"ל, ולא כן כתב. ואדרבא: כתב בפי': שמשלם המנה בלא שבועה. וכן מוכיח גם בגמ' בפ' שבועות העדות (שבועות ל"ב ע"ב) גבי: הכל מודים בעד דר' אבא. גם כל מה שכתבת ושאלת בעד אחד מעידו, והוא אומר: כן הוא, אלא פרעתיך, לא השגחת כלל בכל מה שכתבתי לשם. וגם מה שכתב הרב ז"ל שם, לא נתחוורו דבריו בעיני. ויש לי ע"ד כמה מן הקושיות. ואם תחפשו בתשובות ושאלות שלי שישנם שם בעירכם לשם, תמצאו את הכל, מבואר ביאור יפה. ולענין הדין, דרך כלל דע: שכל מי שטוען את חבירו: מנה הלויתיך, ועד אחד מעידו: שהלוהו, והלה אומר: אין לויתי, ופרעתי, ה"ז נשבע שבוע' היסת ונפטר. שאין כאן שבועת עד אחד של תורה, דמלוה לפריעה עומדת. ואפי' שנים מעידים אותו שהלוהו, וזה אומר: אין לויתי, ופרעתי, ה"ז נשבע שבועת היסת ונפטר. וכדקי"ל המלוה את חבירו בעדים, א"צ לפורעו בעדים. וזה דבר ברור ופשוט, ואיני צריך להאריך. שבאותם תשובות שלי, תמצאו הכל מבואר. ושם גליתי דעת הרב ז"ל, ועל מה נסמך, ומה שיש עליו מן התשובות.

תשובה קיז

א ירונדה.

ב [65]עוד שאלת: בע"ח שבא ליפרע בב"ד. ונשבע הלוה: שאין לו מעות אלא מטלטלין או קרקע. תנו לי זמן, ואביא מעות. והמלוה אומר לב"ד: הגבו לי חובי מן המטלטלין או מן הקרקע. ואיני רוצה להמתין. דדיני לאו בזוזי הוא . אלא משום יפוי כח ולתקנתי הוא. ולא ניחא לי. מי יהבינן ליה זמן? מדאמרינן בפרק הגוזל (בבא קמא קי"ב ע"ב): דנטרינן ליה תשעין יומין. תלתין קמאי דילמא קא טרח ויזיף. תלתין מציעאי דילמ' לא אשכח לאוזופי וטרח ומזבין כו'. דאלמ': לא נחי' לנכסי' מהשתא. דאי מגבי', אמאי נטרי' כולי האי?

ג תשובה: איברא, אף על גב דאית ליה מטלטלי ומקרקעי, אי בעי, יהבינן ליה זמן ל"י דזמן ב"ד שלשי' יום. שאין אדם עשוי למכור כליו וקרקעותיו אלא מתוך הדוחק הגדול, כמ"ש: לסוף מוכר כליו, לסוף מוכר ביתו. ולפיכך: אם רצה, נותנים שלשים יום. אבל יותר משלשים לא. והיינו דקאמר רשב"ג (פרק המקבל קי"ב) בחזרת משכון:

[65]א"ה בח"א סימן תתקל"ג איתא בסגנון אחר.

דאינו מחזירו אלא עד ל"י כדתנן בפ' המקבל (בבא מציעא קי"ב ע"א): מחזיר את הכר ביום, ואת המחרישה בלילה. ואם מת, אינו מחזיר ליורשיו. רשב"ג אומר: אף לעצמו אינו מחזיר אלא עד ל"י. מל"י ולהלן מוכרן בב"ד לומר: שלא חייבוהו התורה בהשבת העבוט, אלא עד ל"י, שהוא זמן ב"ד. וההיא דפרק הגוזל, היינו דוקא באו': נקטו לי זמנא, ומייתינא סהדי, ומרענא ליה לשטריה. ונטרינן ליה, ולא אתא. ואנן לא יהבינן ליה זמנא. אלא אדרבא, משמתי' ליה. אלא דאילו אתא, לא נחתינן לנכסיה. דחיישינן דילמא טרח אזוזי. ואי לאו דטעין: דמייתי סהדי. ומרע לשטריה, לא נטרינן ליה כולי האי. אלא מכיון דאמר: דאית ליה לאורועי שטרא חיישינן, ומצרפין שני עניינים אלו. דכיון דאמר: מייתינא סהדי ומרענ' שטרא, חוששין לו. ולא כתבי' אכתי אדרכתא, ולא נחתי' עבור התשעים יום, כדאמרי'. והיינו נמי דחיישינן בהא כי כתבי' אדרכתא, דלא כתבי' לה אמטל'. אף על גב דבעלמא כתבי' וכ"כ הרמב"ם. ומיהו חיישינן דילמא בשקר טען כן. ולפיכך: משמתין אותו לאחר שהמתינו לו שני וה' וב'. אבל מי שהוא כאן, ולא טען כן, אין נותנין לו אלא ל"י, שהוא זמן ב"ד. כדאמרי' בפ' הבית והעליה (בבא מציעא קי"ח ע"א): כמה זמן ב"ד: ל"י. ומי שאינו טוען: מייתינא סהדי, קובעים ב' וה' וב', ואין נותני' לו זמן יותר. וכ"כ הראב"ד ז"ל שם (פרק הבית והעליה קי"ח), וז"ל: והנך תשעים יום דאמרינן, בההוא דטעין על שטרא דמרע ליה. אבל איניש אחרינא דמודה בשטרא, לא יהבינן ליה כולי האי. אלא אי אמר: לית ליה מידי למפרעיה, כתבינן אדרכתא אנכסיה. ועוד תדע: שבכל חוב שיש לו זמן ידוע, כתב ר"ח ז"ל: שאין נותנים לו זמן, אלא יורדין לנכסיו מיד. ויליף מההיא דפרק כל שעה (פסחים ל"א ע"א): דזבין מלוה ואקדיש מלוה, דאמר אביי: שהוא מכור ומוקדש. וכ"כ הרב בעל העיטור משמו ז"ל.

תשובה קיח

א לארידה.

ב עוד שאלת: במה שאני כתבתי בפרק האשה שנתארמלה: שאין דין מודה מקצת לפי שאין שעבוד כתובה אלא על הקרקע, ואפי' מיניה דידיה דתמהת: מאי שנא כתובה, אפי' בחוב דעלמ' בשטר, שגובה מיני' דידיה אף ממטלטלי, אין נשבעין עליו? ודעתך לומר: דשטר שעבוד קרקעות הוא. ואין בהם דין מודה מקצת, כדאיתא בפרק שנים אוחזין.

ג תשובה: איברא, אילו שטר כתובה קיים, אה"נ. ולא עוד, אלא כל ששטר הכתובה קיים, ונתפרש בו סך מנה או מאתים, ואמר הבע': פרעתי מחצה, אינו נפטר אף בשבועה. ואף בשטרי חוב דעלמא כן. אלא הכא: בשאין שטר כתובה יוצא מתחת ידה,

כדין משנתינו דהאשה שנתארמל' ואילו מלוה על פה דעלמא, א"נ במלוה בשטר ונאבד השטר או נשרף, נאמן הוא לומר: פרעתי הכל. ובכופר בכל נשבע שבועת היסת, ומודה מקצת נשבע שבועת התורה. לפי שאין כאן שעבוד קרקעות. שהרי אינו גובה מנכסי' משועבדין, אלא גובה מן המטלטלין. לפי שדין חוב דעלמא אפילו מן המטלטלין. אבל בכתובה, שאין שעבודה לעולם אלא על הקרקע, שאפילו מיניה דידיה לא גביא מן המטלטלין, הוה ליה כמוד' במקצת הקרקעות, לפי מה שכתבתי לדעת מקצת מפרשים. ומה שאמרת: שנראה לך דעת הגאונים ז"ל כדעת הרב ר' אברהם ז"ל, שכתב: דמיניה דידיה אפילו מגלימא דעל כתפיה. ויצא לך דקדוק זה ממ"ש הרמב"ם ז"ל: שהגאונים התקינו שתהא האשה גובה כתובת' אחר מות בעלה מן המטלטלין. ודקדת: מדקאמר [הרמב"ם]: אחר מות בעלה, שמע מינה: דמחיים לא הוצרכו לתקן. באת לדקדק בלשונו, כאלו דקדקת מלשון המשניות ואף זה אינו. דיש לך לומר: דאף לאחר מיתה, קאמר. ולומר: דאע"ג דבחוב דעלמא גובה ממנו אפי' מגלימא דאכתפאי, אפ"ה, אינו גובה לאחר מיתה מן המטלטלין. הוצרכו לתקן: שיגבה מהן לאחר מיתה. אבל כתובת האשה, שאינה ניגבית אפי' מיניה דידיה מן המטלטלין, היה די שנתקן לה במטלטלין בחיי הבעל, אבל לאחר מיתה, לא. קמ"ל: דאף לאחר מיתה תקנו לה, כשאר חובות דעלמא הנה שהבאתני לדקדק בלשון המחברים ז"ל, כדרך שהיינו בלשון הגמרא. ותדע כי ר"ח ז"ל שהיה מן הגאונים ובקי בדברי הגאונים ז"ל שקדמוהו כן כתב. והביא ראיה מאותה דנדרים (ס"ה ע"ב), דאפי' אתה מוכר שער ראשך. ודברים ברורים הם. וכ"כ בעל הלכו' ז"ל. ואנו תמהי' על הר' ר' אברהם ז"ל: פה קדוש איך יאמר דבר זה? ומיהו כדי שלא להוציאך חלק במה שהשבת על הגאונים ז"ל, וממה שדקדקת מלשון הרב ז"ל, אודיעך דרך קוצר. דלר' מאיר, עדיפא כתובה מחוב דעלמ'. דבחוב דעלמ' אין גובין מטלטלי דיתמי, ואילו כתובה גובה אפי' ממטלטלי דיתמי, ואפילו ממטלטלי דלקוחות. כדאיתא ביבמות (צ"ט ע"א), ביש מוכר את אביו להגבות לאמו כתובתה, ובכתובות (פ' ע"ב), במשנת: הניח אחיו מעות, ילקח בהם קרקע, והוא אוכל פירות. ולרבנן הוי איפכא: דלדידהו, אין כתובה נגבית אפי' מיניה דידיה מן המטלטלין. אבל היכא דתפסה מחיים, מודו רבנן דתפסה. וכדמוכח בפ' האשה שנפלו (כתובות פ':), נת: הניח אחיו פירות התלושין מן הקרקע, כל הקודם זכה. קדם הוא, זכה, קדמה היא, ילקח בהן קרקע, והוא אוכל פירות. ופרש"י ז"ל: קדמה היא: ותפסה מחיים, אבל תפסה לאחר מיתה, לא. ולפיכך: הוצרכו הגאונים ז"ל לתקן לה לאחר מיתה, משום דאפי' תפיסה לא מהניא

לה. ור' טרפון, דאית ליה בפרק הכותב (כתובות פ"ד ע"א): דאפי' תפיסה דלאחר מיתה מהני, לית הלכתא כוותיה, כדאיתא התם.

תשובה קיט

א מונטוסון.

ב [66]שאלת: ראיתי לאחד מגדולי המורי' דאמרו: דכי אמרי': הדלקה אינה עושה קבלה, היינו משום שאין הכל אסורין במלאכה בשביל שהדליקה הוא. ובשביל אותן ראיות שהבאת. אבל המדליק עצמו נר' שהוא אסור במלאכה לאחר שהדליק. דתנן במסכת סוכה: גמר מלתקוע, אפי' מיחם בידו אינו מטמינו, אלא מניחו בארץ. ואפי' נר בידו, אין מניחו על גבי מנורה, אלא מניחו בארץ.

ג תשובה: תמה אני אם יאמר כן שום אדם, כ"ש שיאמר כן מי שנק' מגדולי המורים. שהרי יש כאן כמה שגיאות, לא יטעה בהן אפי' אחד מן התלמידי', מכמה טעמים. חדא: שלא מצינו שהתקיעות יש בהן קבלה בין התוקע להשמיע ולהזהיר, בין השומעים. ואם מפני שהדליק' בעצמה היא קבלה ואחר ההדלקה מיהא אסור למדליק, (ו)לא היה להם לתקן ההדלקה בשלישי, אלא לצלות דג קטן ולהדביק פת בתנור, ושוהה כדי להדליק. שכל המדליק אסור לאחר מכאן לצלות ולהדביק פת בתנור. ולדברי המורה הזה שאמרת: התקיעות היו הפוכות. שהצולה מקדים והמדליק מאחר. וכל מי שיש לו מוח בקדקדו, יראה שדבר זה בטל. ולא אמרו אדם מעולם. שהתוספתא לא אמרה כן, אלא מפני שהן עושין ההדלקה אחרונה לכל. שכן שנינו (תוספתא סוכה פרק ד' הלכה ו') מאימתי הוא נכנס: משימלא לו חבית של מים ויצלה לו דג וידליק לו את הנר. כיצד שלש להבדיל בין קדש לחול: חזן הכנסת נוטל חצוצרות ועולה לראש הגג [ה]גבוה שבעיר. החל לתקוע, מעבירין תבשיל מגבי כירה וטומן מיחם ומדליק לו את הנר. גמר מלתקוע, אפי' מיחם בידו, אינו טומנו, אלא מניח בארץ. נר בידו, אינו נותנו על גבי מנורה, אלא מניחו בארץ. חזן הכנסת מניח חצוצרות בראש הגג, ויורד ובא לו. אלמא: לאו משום שתהא הדלקה קבלה. אלא משום שהיא באה בסוף התקיעות לדעת התוספתא. מיד היה חזן הכנסת מניח חצוצרות בראש הגג ויורד. וזה מבואר. ועוד: שלא אמרו: גמר להדליק, אלא גמר מלתקוע. והוא כמו שאמרו בברייתא שבגמרין שבת (ל"ה ע"ב): שוהה כדי לצלות דג קטן או כדי להדביק פת בתנור. ותוקע ומריע ותוקע ושובת.

[66]א"ה: רמזה הר' המגיד משנה בסוף הלכות חנוכה, ואתה תחזה בח"א סימן אלף ע'.

תשובה קכ

א שאלת: רבים נודרין ונשבעי', ואינן ת"ח. ובאין לישאל על נדרם ועל שבועתן. ופעמי' שידורו לפרוש מנשותיהן. ואמרת: שאם תדרש להם, ותהא נזקק להתיר נדריהם, שמא יהיו קלין בנדרים. ואם לא תזקק להם, שמא יבואו לידי מכשול, ויפרצו ויעבורו. ואם ראוי לומר להם: שיקבלו מלקות מעצמם, ואחר תתיר להם, כדי לגדור בפניהם, או לא?

ב תשובה: כבר ידעת: שקצת מגדולי הגאונים ז"ל החמירו בדבר זה, שלא להתיר הנדרים. וכן לא היו נזקקין לעולם להתיר השבועות. ואיני צריך להאריך בדבריהם, שכבר ידעתם. אבל דורות אלו, כבר נהגו כל הגאונים ז"ל: להזקק להתיר הנדרים והשבועות. ומה ששנינו בפרק ואלו מותרים (נדרים דף כ' ע"א): ובכולן אין נשאלין להם. ואם נשאלו מחמירין להם ועונשין אותם. לא אמרו אלא לאותן שנדרו בהערמה. כגון: נדר בחרם, ואמר: לא נדרתי אלא בחרמו של ים, וחבריו השנויי' שם (פרק אלו מותרים). ולפיכך: מחמירין עליהם לפתוח להם פתח ממקום אחר. ועונשין אותם, לנזקקי' קאמר, כדאיתא עלה בגמרא (פרק אלו מותרים). ולא לנזקק לאלו, אלא לנזיר שעבר על נזירותו, ובא לישאל. והילכך: אם באו לישאל, וראית שיש לחוש שמא יפרצו ויעבורו, תחמיר להם הענין כמשפטו. שבעון נדרים בניו מתים. וכיוצא בדברים אלו צריך לומר להם, כדי שלא יהיו רגילין בכך. ואח"כ הזקק להם, ותתיר כהלכה בפתחים.

תשובה קכא

א [67]ולענין מה ששאלת: (נדרים ח' ע"ב), בעובדא דרבינא: שמע מינה: בעל נעשה שליח לחרטת אשתו. והני מילי דמיכנפי, אבל לכנופי לא. מהו פירושו? דאם כן, בזמן הזה, דלא קבעי ב"ד לעולם, לא משכחת לה. דאם אותן שלשה יודעין הענין, דמאליהן הן מיכנפין, כדי שימצאם הבעל בשעת שאלה, אם הוא בכלל דמיכנפו, או בכלל לכנופי?

ב תשובה: טעמא דהא מילתא: דכל דטרח ומכנף, כל ששואלין אותו: אדעת' דהני מי נדרה. חיישי' דילמא א"ל מנפשיה. דנדרי אשתו קילי באפיה. הואיל וזכתה לו תורה במקצת נדריה, שהוא יכול להפר, ואפי' בלא דעתה. ועוד: שקשה בעיניו כשנדרה. אבל כל היכא דמכנפי אינהו, ולא אטרח, לא אמר אלא במאי דאמרה ליה. והילכך: כל דאשכת תלתא דידעי לפתוח את הנדר, דיתבי ומכנפי, דמצי למשאל להו, נעשה הוא שליח. וליכא למיחש, דהא לא טרח. וגרסינן בירושלמי בפ' נערה המאורסה (הלכה י'): מהו להתיר על ידי התורגמן? נשמיענה מן הדא: ר' אבא בר זוטרא איתעביד תורגמניה

[67] א"ה: והיא ל"ו נדפס בחלק א' סי' אלף פ' בקיצור.

דר' יוחנן בחדא איתתא דלא הות חכמה משמ' סוריסטון. ומכאן, שאם היא שם במעמד, ובושה מלדבר עם הזקני', מגדת חרט' לאחר, ובחשאי. והוא נעשה סירסור בינה לבינם

תשובה קכב

א [68]עוד כתבת: שנשאלת באשה שנדרה: שתשתה סם להתעבר, ובעלה אינו רוצה שתשתה, אם יכול להפר, אם לאו? מי הוי דברים שבינו לבינה, או נדרי עינוי נפש? והשבת: דנדרי עינוי נפש הוי. לפי שאין סם שאינו יפה לזה ורע לזה. ועוד: שחושש שאם תתעבר תכחיש יפיה.

ב תשובה: נראה לי: שאין זה יכול להפר כלל. דנדרים שבינו לבינה, לא שייך בכי האי. ואיני יודע לו ענין במקום זה. ומחמת דברים של עינוי נפש, ליכא. מפני שאם אתה אומר: מפני שאין לך סם שאינו רע במקצתו, א"כ לחם לא תאכל ופירות לא תאכל. שהכל יודעין שרובן קשים לגוף כחרבות. ואם מפני שמכחיש יפיה, לא נכנס' זו אצלו אלא לכך: שתלד לו. ובעיא חוטרא לידה, ומרא לקבורה. וק"ו הדברים: שאם באה מחמת טענה, יוציא ויתן כתובה, בשנדרה לשתות סם להתעבר, מפר משום נדרי עינוי נפש? ואף על פי שהעיבור באמת מכחישה ומכחיש יפי', וכדאמור גבי ער: מאי איכפת ליה? סבר: שמא תתעבר ותכחיש יפיה. חס ליה להאי כמעשה ער. וטוב לו להיות ער ועונה (מלאכי ב': י"ב). דנחלת ה' בנים, שכר פרי הבטן.

תשובה קכג

א [69]שאלת: שנים שהדירו הנאה את א'. ואין לו מה יאכל. ונתנו לו במתנה, ואכלו בחבורה אחת. אם יוכלו לזמן כאחת? מי אמרינן: הו"ל כאוכל טבל, ואין מזמנין עליו? או דילמא: כיון דקביעות מקום מחייבתו לזימון, הוא אינו נהנה מהם והם אינן מהנין לו. ונמצא שכל אחד אוכל דבר המותר לו. וחייבין בזימון משום קביעות.

ב תשובה: דבר ברור הוא זה: שאין מזמנין עליו. דהו"ל כאוכל טבל גמור, דה"ז אסור בהנאתם דבר תורה. ואף על פי שנתנו לו את הככר במתנה, אינו מותר לו כמו שאמרת. אלא אדרבא: אסור הוא עליו. ובעיא היא בר"פ אין בין המודר הנאה (ל"ד ע"ב), אפי' בפורט לו ואומר: לו: ככרי עליך. ואסיקנא: דאמרי' התם: (פרק אין בין המודר הנאה ל"ד:) בעא מניה, רב חייא בר אבין מרבא: ככרי עליך, ונתנה לו במתנה, מהו? ככרי א"ל, כי איתיה ברשותיה הוא דאסור? או"ד: עליך א"ל, עילויה שויתוה הקדש. א"ל:

[68]א"ה: ואף גם זאת והיא ל"ו נדפס"ה בח"א סי' תק"ס, ויהי הקצ"ר [הקצר] אמיץ.
[69]א"ה: רמזה הב"י א"ח סי' קצ"ו.

פשיטא דאע"ג דיהביה ליה במתנה, אסור. ומן הנראה מתוך שאלתך: שאתה מסופק על הנאת הזימון בלבד. אם הנאה, או דילמא: כיון דקביעות מקום מחייבתן לזימון, הוא אינו נהנה מהם, והם אינן מהנין לו. ואם זו ששאלת, אין צריך זהו לפנים. דכל זמן שהוא אוכל מככר, מזמנין עליו. כי הנאת הברכה אינה הנאה. דמצות לאו להינות ניתנו. וכבר ידעת: שהמודר הנאה מחבירו, מותר לתקוע לו תקיעה של מצוה. והילכך: מזמנים עליו ומצטרף עמהם, אף על פי שהוא אינו יכול לאכול מככרם. כיון שהם יכולי' לאכול מככרו, ראויים הם להצטרף. וכמו שאמרו בריש ערכין (דף ע"א): הכל מצטרפין לזימון: כהנים לויי' וישראלי'. פשיטא. לא צריכא, דכהני' אכלו בתרומ' או בקדשי', וזר קא אכיל חולין. סד"א: כיון דזר בהדי כהן לא מצי אכיל, לא ליצטרף. קמ"ל: אף על גב דזר בהדי כהן לא מצי אכיל, כהן בהדי זר מצי אכיל, הילכך: מצטרפין. ומיהו, אם היו מודרין אלו מאלו, אינם מצטרפין. שהרי אינם ראויים להצטרף, ולאכול זה מככרו של זה, ולא זה מככרו של זה. וכדמוכח ההיא דערכין שכתבתי.

תשובה קכד

א [70]עוד שאלת: רבי' שקבלו עליה' תעני', או שום צדקה. ואח"כ נמלכו שלא להתענות או שלא לתת אותה צדקה. אם צריכין שאלת חכם? ועוד: אם הותר אחד מהם ע"י שאלה, אם הותרו כולם?

ב תשובה: ודאי אם רצו שלא להתענות ושלא לתת אות' צדקה, צריכין שאלת חכם. וחכם מתיר להם ע"י פתחים, או ע"י חרטה למאן דאית ליה: פותחין בחרטה. ובשאלת חכם מיהא מותרי', ואפי' שלא לתת הצדקה. דקי"ל כב"ה דאמרי: הקדש טעות אינו הקדש. ודוקא עד שלא באת ליד גבאי, הא לאחר מכאן, לא. וכדאמרי' בפרק הנודר מן הירק (נדרים נ"ט ע"א): הרי תרומה דאי בעי מתשיל עלה, ובטלה ברובא. דחנן כו'. אמרינן התם (פרק הנודר מן הירק): בתרומ' ביד כהן עסקינן, דלא מתשיל עליה. שאע"ג דאמר: אמירתו לגבוה כמסירתו להדיוט, לא מענין זה אתמר, אלא לענין קנייה. ולא עוד, אלא אפי' הקדיש והפריש, נשאלין על ההקדש. והיינו פלוגתייהו דב"ש וב"ה. וחנן: יש אוכל אכילה אחת וחייב עליה ד' חטאות ואשם אחד. זר טמא שאכל חלב, והוא נותר מן הקדשים ביום הכפורים. ואמרינן עלה בפ' שבועות שתים בתרא (שבועות כ"ד ע"ב): דלא קתני אלא מידי דלית ליה שאלה. ואקשי': הרי הקדש? ופריך הא אוקימנא בבכור. אלמא: הקדש דעלמא, אפי' הקדשי והפרישי, יש לו שאלה. ואם נשאל אחד מן

[70]א"ה: לך נא ראה בתשובות הרמב"ן סימן רפ"ח.

החבורה, כל השאר באיסורן הן עומדין. ואין זה צריך לפנים. דנדר שהותר מקצתו הותר כולו, שאמרו, לא על הנודרין קאמר. אלא על הנידרין, או על הנודר, ועל הצדדין שנאמרו בגמרא בפ' ארבעה נדרים. ואין להאריך.

תשובה קכה

א סרקוסטה.

ב שאלת: ראובן הביא כותים אוהביו לחנותו של שמעון. וקנו ממנו בגדים. ותבע ראובן את שמעון ליתן לו מנה בשכירותו: שכן מנהג בעלי חנויות ליתן שכר למביאי הקונים לחנותם. השיב שמעון: שאינו חייב בכלום, לפי שלא התנה לו כלום. ואף על פי שנהגו בעלי חנויות. הדין עם מי?

ג תשובה: הדין עם ראובן התובע. שכל שנהגו בעלי החנויות בכך, כל שמביא קונים לחנות, סתמן כפירושן, שעל דעת כן מתעסק זה במלאכת בעל החנות. ומביא לו ריוח ומשביח מקחו. וכל דברים מה שנהגו בהם הרבים סתם, הרי הוא כתנאי מפורש. וכיוצא באלו קראו חכמים: דרישת לשון הדיוט. והן המוזכרין בפרק המקבל (בבא מציעא ק"ד ע"א). ומקום שנותנים שכר על האבידה, אף על פי שאינו מפסיד מלאכתו על ידי טרחו בהשבתה, מן התורה חייב בעל האבידה ליתן לו שכר עליה. ולא עוד, אלא שאם היה בעל האבידה מודר הנאה מן המחזיר, ולא רצה המחזיר לקבל ממנו שכר, צריך המודר ליתן השכר להקדש. וכמו שמוזכר בר"פ אין בין המודר (נדרים ל"ג ע"א). וכן כל כיוצא בזה. ועוד: מה בין יורד לתוך שדה חבירו שלא ברשות, ונטעה והשביחה, ליורד לחנותו והשביח מקחו, במקום שנהגו ליתן שכר על זה?

תשובה קכו

א לתאוה.

ב שאלת: יעקב היתה לו חצר משותפת עם יהודה אחיו. והיו ליעקב ג' בנים: ראובן שמעון לוי. וכתב יעקב שטר מכירה לראובן בנו בערכאות הכותים, כמנהג היהודים שבמדינה, מרביעית החצר. והחזיק בה ראובן שנה אחת בחיי יעקב אביו, ולאחר פטירת אביו שתי שנים. ועכשיו עמדו שמעון ולוי ואמרו: כי אותו שטר מכר שנעשה בערכאות של כותים אינו כלום. והוא ויעקב אביהם עשו בערמה, כדי להפסיד מהם. וראובן חזר וטען: כי האב נתנ' לו עוד במתנה, נוסף על המכירה. ושהוא החזיק בה ג' שני'. והשיבו אחיו: שהם עשו מחאה על חזקתו. וראובן השיב: שלא שמע מעולם באותו מחאה. ודי

לו בשטר המכירה העשויה בערכאות הכותים כמנהג. ומעולם לא נמצא ביד ישראל אלא שטרו' העולים בערכאו' בין קונה למוכר. הדין עם מי?

ג תשובה: הדין עם ראובן. דשטרי מכר העולים בערכאו' הכותים כשרים. כמו ששנינו בפ"ק דגיטין (י ע"ב). ולפיכך: מה שקבלנו מרבותינו ז"ל: סתם ערכאות לא מקבלי שוחד ולא מרעי נפשייהו: וכ"ש במקום שנהגו, וכמ"ש במקום אחר.

תשובה קכז

א מונטוסון.

ב שאלת: יש מקומות בארצות האלו שאין כותבים בשטרות: על מנת שלא תשמיטנו שביעית. ונהגו כן כל ימיהם. מהו לגבות באותן המקומות, אם תעבור עליו השמיטה?

ג תשובה: כך קבלנו מרבותינו נוחי נפש: דהלכה: דשמיט' כספים נוהגת בזה"ז מדרבנן. והפקר ב"ד הוה הפקר. ולפיכך: כל מי שלא התנה כן, ושלא כתב פרוזבול משמיט. ולפיכך: בכל מקום שנהגו כן, אף על פי שלא כתבו כן, אנו אומרים: מן הסתם תנאי היה ביניהם. וכדרב דאמר במס' גיטין (ל"ז ע"ב): שפותחים להם: כלום פרוזבול היה לך, ואבד? כגו זה, פתח פיך לאלם הוא. דכיון שידוע ביניהם דכל מי שלא התנה ושלא כתב פרוזבול, אסור לגבות חובו, דאפקעתא דמלכא הוא, דמסתמא דמילתא לא שביק היתירא ואכיל איסורא. אבל במקום שלא נהגו, ולא ידעו ששמיטת כספים נוהגת, לא שייך למימר ביה: לא שביק היתירא ואכיל איסורא. דהא ליכא איסור לדעתיה. ולפיכך: אין טוענין לא לו ולא ליורשיו, ולא לוקח ממנו. ולא עדיפי מגברא דאתו מחמתי'. ואפי' טען, אין מקבלים ממנו. אלא דנין כמשנתינו, ששנינו: הוציא שט"ח ואין עמו פורזבול, אינו גובה.

תשובה קכח

א מורסיאה.

ב מה שאמרת באותן שלש הלכו' שבפ' שבועת הדיינין (שבועות מ"א:) חדא: אם אמר לו: אל תפרעני אלא בעדים, וא"ל: פרעתיך בפני פלוני ופלוני, והלכו להם למדינת הים. והשניה: דאל תפרעני אלא באפי ראובן ושמעון, ואזל פרעיה באפי תרי אחריני. דבההיא קמייתא גריס הרב אלפסי ז"ל וכן ר"ח: אינו נאמן. והרמב"ם גריס: נאמן. ובההיא דאל תפרעני אלא באפי ראובן ושמעון, כתב הרב אלפסי: דאפי' אתו תרי אחריני ואסהידו:

דפרעיה באפייהו, אינן נאמנים. ובההיא דאפי תרי דתנו הלכתא, אי אתו סהדי ואמרי: דפרעי' באפייהו, דאינם נאמנים. ושאלת ממני: על מי אני סומך?

ג נראה לי: כגירסת הספרים שלנו, שכתוב בראשונ': אינו נאמן. חדא: דרוב הספרים היא כן. ועוד: שהיא גירסת הגאונים ז"ל. ועוד: דאי נאמן, מה הועיל הכתוב בתנאו? יאמר לו לעולם כן: פרעתיך בפני עדים, והלכו להם. אלא שבזו אני אומר: דאף לגירסת הרמב"ם, אינו נאמן עד שייחד עידיו, ואומר: בפני פלוני ופלוני. ודוקא באומר: הלכו להם למדינת הים, דלא מסתפי, אינו נאמן. ואפ"ה נראה לי כדברי הרב אלפסי ז"ל, דאפי' מיחד עדיו סבר: אדחיה, דילמא לא אתו. ואפילו אתו, אדחיה עד דאתו. ובהנך אחריני נמי, משום דפסיל להו בתנאה לכולהו סהדי אחריני, לבד מראובן ושמעון. ובר מסהדי דתנו, הלכתא כדברי הרב ז"ל.

תשובה קכט

[71]אמרת: שמצאת לי שהשבתי בתשובה: דכל מה שכתב לה כך וכך זהובים, שוה קאמר. ואי אית ליה השתא מטלטלין שהיו לה באותה שעה, יש לה לגבו' מהן. ואני תמה: היאך אפשר שכתבתי כן? וזה לי כמה ימים שכתבתי: שאין ממש באותה מתנה שכותבין שם, מכמה טעמים. והאחד מהם: מפני שכל האומר: נתתי לה כו"כ זהובים, אם יש לו באותה שעה, קנתה. אבל אם אין לו, לא עשה ולא כלום. דלאו שוה קאמר. אלא דוקא. חדא: דפלוגתא דרב ושמואל היא בר"פ שבועת הדיינים (שבועות ל"ט ע"ב), דשמואל ס"ל: דדוקא קאמר. ונ"ל: דהלכתא בהא כשמואל. משום דכל רב ושמואל בדיני, הלכתא כשמואל. ועוד: התם (פרק שבועות הדיינים ל"ט) משמע: דר"א ורב אשי בהא כשמואל ס"ל. וזה לי כמה שנים שהשבתי כן למורי החכם רבי יצחק בר' אברהם ז"ל. ועוד נ"ל: דאפי' רב לא אמר: דשוה, קאמר, אלא בתובע ונתבע. שדרכן לשום. אבל נותן או מוד' מעצמו כו"כ זהובים לפלוני בידי, אפי' רב מודה: דדוקא קאמר. ולפיכך: בין נותן לאשתו, בין שכיב מרע, שאמר: תנו ק"ק זהובים לפלוני וכיוצא בזה, אם יש לו קנה. ואם לאו, לא עשה ולא כלום. וכמדומה אני: שאף הר' אלפסי ז"ל כ"כ בתשובה. ואולי כשכתב לה כו"כ זהובים מנכסי, ראית שאמרתיה. דבהא ודאי: כיון שאמר: מנכסי, או שוה קאמר, או שימכור מנכסיו, ויתן לה אותן זהובים. הא לאו הכי, מעולם לא אמרתיה. וצא ובדוק והודיעני.

[71]א"ה: הובאה בקיצור בב"י ח"מ סימן ס'.

תשובה קל

א מונטסון.

ב [72]שאלת: הא דקי"ל בפרק הגוזל עצים (בבא קמא צ"ט ע"ב): בטבח אומן שקלקל שאם עושה בשכר חייב לשלם. אם שחט כראוי, ונמצא סכינו פגומה, מהו שישלם? ואמרת: דמסתברא לך שהוא פטור מלשל', דאימור: בעור נפגמה.

ג תשובה: כדין אמרת לפוטרו מן התשלומין. ואפי' למ"ד: דעור לא פגים, משום דאימור: בעצם דמפרקת נפגמה. ומספק אל תחייבהו בתשלומי'. וכדרב דפטריה להההוא טבחא דעבד הגרמה, דמפסקא ליה בהגרמה כמאן, ופטריה. אבל שכרו הפסיד. דאף הטבח אינו נוטל שכרו מספק, דדילמא בסכין פגומה שחט.

תשובה קלא

א לאושקה.

ב ולעניו מה ששאלת: אם צריכה גט, מחמת שקנו ממנה במקום הקידושין: שנתחייבה לינשא לו כדת משה וישראל? איני רואה בזה ממש כלל. חדא: שאפי' קנו ממנה בתורת קנין לקידושין, וכגון הרי את מקודשת לי בקנין סודר, לא עשה ולא כלום. שאין אשה נקנית בחליפין, וכמו שאמרת. ועוד: שהם לא קדשוה לזאת בחליפי סודר זה. אלא במקום[74] אמרו: לינשא לו שמשמען של דברים: שתתחייב בקנין זה שתנשא לו. ואילו[73] נתקדשה כבר לו. אבל לא היה הקנין לשום קדושין. ועוד: שאם היתה קונה לקדושין, למה קנו ממנה במקום קדושין? וכי האיש מתקדש לאשה. והכתוב אומר: כי יקח איש אשה, ודרשי': ולא שיקח את עצמו לאשה.

תשובה קלב

א פירפיניאן.

ב [75]כתבת: שהר"ם במז"ל כתב (בפ"ג מה' נחלות) שהספינה בים ראוי הוא. ואין הבכור נוטל בה פי שנים. ואף הראב"ד ז"ל (הלכות נחלות פרק ג') נראה שהודה לו בה. ותמהת עליהם: דמסוגיא דפרק השג יד (ערכין י"ח ע"א) משמע בהיפך, דהקשו: ותיפוק ליה משום ספינה גופא? ותירץ: הא מני: רבי אליעזר היא דאמר: אם היה ספן, נותנים לו

[72] א"ה: ואף גם זאת שם [בית יוסף חושן משפט] סי' ש"ו בקיצור.
[73] וכאילו.
[74] [הקידושין].
[75] א"ה: הביאה הרב מגיד משנה בקיצור.

את ספינתו. הא מכל מקום, לרבנן שהלכה כמות': שלא לסדר אלא בכלי אומנות, שהרי הוא עשיר מצד הספינה. אלמלא: מוחזקת היא. באמת הדין עמך. שזו קשה מאד. ויותר הוקשה בעיני מה שכתב הראב"ד ז"ל: (שכתב) ממתני' דפ' השג יד למדה. ואני איני רואה משם (מתני' פרק השג יד) ראיה. דאף כשתמצא לומר: שפסק כרבי אליעזר, משום דסתם מתני' בהשג יד כותיה, הא לא אפשר. משום דהו"ל: סתם ואח"כ מחלוקת. סתם בפרק השג יד, ומחלוקת בפרק שום היתומים (ערכין כ"ד ע"א). וקי"ל כמחלוקת. והרב ז"ל [הרמב"ם] בעצמו פסק בהלכות ערכין כרבנן: דחמור וספינה ממונא כרבנן, ואין מסדרין. ועוד: דאף כשתמצא לומר כרבי אליעזר, איך ילמוד ממנה לענין ראוי? דמה ענין (סבור) [סדור] לענין ראוי ומוחזק? ולא שייך בהא כלל. וספינה בין לרבנן בין לר"א מוחזקת היא, וממונא היא. דע"כ לא קאמר ר"א אלא משום דעביד חמור וספינה ככלי אומנות. ומשום (סבור) [סדור] הוא שמניחן לו. ולא פטר משום ראוי. וספינה שביבשה נמי לר"א מסדרין ונותנין לו לספן, כחמור (לחמר וצמר לאדרת ובכל) [לחמר וצמד לאיכר וכלי] אומנות, לרבנן ולא אמרו (ערכין י"ז:): ספינה שבים, אלא מפני ששנו: אף על פי שבאה לו ריבואות אלא בין בים בין ביבשה מניחין לו, דכאן וכאן מוחזקת היא[76] פי שנים. ומאי שנא שבים? ולא מצאתי לרבותי בזה שום דרך שיסמכו בו. ונראה היה לי: ובכור נוטל פי שנים.

תשובה קלג

א שאלת: בראובן שלוה מעות משמעון. ושעבד לו כל נכסיו בכלל, ובתים שלו בפרט, להפרע מהם לזמנו. וכשהגיע הזמן, משכן שמעון אותם בתים ללוי בנכייתא. ועכשיו בא ראובן, ותבע ממנו להשיב לו הבתים. ועוד שכר הבתים, שהיו עומדות לשכר. והוא יפרע לו מעותיו. שהוא לא נתן לו רשות למשכנם, אלא להפרע מהם (כלומר: מהם) בכדי מעותיו. ואמרת: כי יש מי שאומרין: הדין עם ראובן. ושמעון חייב לשלם לו שכר הבתים. ואתה אמרת: שאין שמעון חייב לו כלום משכירות הבתים, אלא לוי שדר בהם. ושאלת: הדין עם מי?

ב תשובה: דברים ברורים אלו: שלוי שדר בהם מעלה השכר לראובן, ולא לשמעון. מאותה שהבאת, דאמרי' בפרק כיצד הרגל (כ"א ע"א): השוכר בית, מראובן, ונמצא של שמעון, מעלה שכר לשמעון. ואין זה צריך לפנים.

[76] [לענין].

תשובה קלד

א ולענין אם יכול לוי לחזור על ש' במה שנתן משכירות הבתים לראובן [עיין תשובה סי' קל"ג] ואם יש בזה משום רבית?

ב תשובה: ודאי יש בו משום רבית. דכל על ידי הלואה, אפי' קנו מידו, ואפי' יש לו קרקע, אסור. וכדאמרינן בפ"ק דבבא מציעא (י"ד ע"ב): המוכר שדה לחבירו, ונמצאת שאינה שלו, א"ר: יש לו מעות ויש לו שבח. ושמואל אמר: מעות יש לו שבח אין לו. וטעמא דשמואל: משום דלא פירש לו את השבח. הא פי' גובה, והקשה: אמאי אין בו משום רבית? ואוקמה רב יוסף: בשיש לו קרקע, אי נמי בשקנו מידו. ואקשי' עליה דאביי:[77] וכי מותר ללות סאה בסאה בשיש לו קרקע, וא"נ בשקנו מידו? וא"ל: התם הלואה, הכא זביני.

תשובה קלה

א עוד אמרת: שנמצאת לגאון רבינו האיי ז"ל: שאין תנאי מועיל לפטור מחרם סתם. ותמהת: מאי שנא משאר תנאים שבממון?

ב תשובה: כן ודאי מסתברי כדברי הגאון ז"ל. ואף הרב אלפסי ז"ל כ"כ בתשובה, וז"ל: כל נאמנות שיש לו, אפי' חרם סתם, אין מועיל תנאי זה כלום. ויש לו להחרים סתם, ואין לחבירו למונעו. משום שכשהאמינו, לא התיר לו שיגזול אותו. וכיון שיחרים סתם על מי שגזלו, חבירו אומר: לא גזלתיו, אומרים לו: אם לא גזלתיהו, אין עליך מן החרם כלום. ואם גזלת, החזר לו, עכ"ל התשובה.

תשובה קלו

א שאלת: המוכר שט"ח לחבירו, וחזר ואמר: עיינתי בחשבוני, ולא פש לי ולא מידי גבי לוה. מי מהימן? לפי שמצאתי מי שכת': שאינו נאמן, ואף על פי שמחזיר לו מעות שקבל ממנו. ותמהת: אמאי לא מהימן, במיגו דאי בעי מחיל?

ב תשובה: אנן קי"ל כמאן דדאין דינ' דגמרי, ומוכ' שט"ח וחזר ומחלו, משל' את הכל. ואפי' מכר שטר של אלף במנה, משלם אלף. דמשום מזיק אנו מחייבים אותו. דבריא היזיקא. והיינו דאמרינן בפרק הכותב (כתובות פ"ו ע"א): דמאן דדאין דינא דגרמי, משלם ככשורא לצלמי. והילכך לנדון שלפנינו: אינו נאמן. דאין כאן מיגו. דאילו מה שאומר

[77] ואקשי עלי' אביי.

דלא פש ליה מידי גבי לוה, לא משלם אלא מה שנטל. דממכרו אינו ממכר. ומנה שלקח בלבד הוא שמחזיר. ואילו מחלו, משלם את הכל. והילכך: אין כאן מיגו.

תשובה קלז

א שאלת: ראובן שמכר או נתן שט"ח לשמעון. ותבע שמעון את ראובן בב"ד. ואמר: שהוא קבל עליו אחריות: שאם לא יפרענו הלוה עד זמן כלומר[78] שיהא הוא חייב ליתן לו באותו זמן סך אותו שטר. וראובן כפר ואמר: שלא היו דברים מעולם. ובא עד אחד ואמר כדברי שמעון, אלא שאינו זוכר אם אחריות זה היה על שטר החוב זה, או על שטר חוב אחר. וכן אינו זוכר למתי קבוע לו זמן. מי אמרי' בכי הא: עד אחד כי אתי לשבועה או לא?

ב תשובה: אין כאן עדות כלל. שהרי על שט"ז נחלקו, והעד אינו מעיד על זה.

תשובה קלח

א ומה ששאלת: שטר הקנאה או חוב שאין כתוב בו: מעכשיו אלא סוף[79] השטר. כגון: וקנינא מפ' לפ' על כל מאי דכתוב ומפורש לעיל, קנין שלם מעכשיו.[80] הואיל ומעכשיו זה הועיל להוציאו מדין האסמכתא, או לא?

ב תשובה: דבר ברור אני רוא' כאן: דמעכשיו נשתעבד או נתחייב לו. שהרי העדים מעידים: דקנין שלם קנו ממנו מעכשיו. ועו': דכל קנין סודר מעכשיו הוא: דאי לא [לא] קני. דהא סודרא למריה הדר, כדאיתא בנדרים פרק השותפין (נדרים מ"ח ע"ב).

תשובה קלט

א לטורטושה.

ב ומעשה שאמרת: באותו הממונה שנתמנה על הפורנ"י, וענין הישמעאלית שהיתה שכורה אצלו ושנתגיירה. ושהעלילו עליו שהוא סיבב גרותה, והפסיד ממון על זה בש"ג שאין בעלי הפורנ"י חייבין בתשלומי נזקו. שהוא גרס הפסד, שערב אותה, ונתגיירה על עצתו. ואם אנסוהו, אינם חייבים במה שאנסוהו בשקר. וכל זה לא גרם הפורני, ולא בעליו. ע"כ לא ראיתי ממש בכל טענותיו. אלא שראוי לציבור להקל עליו ממה שפסקו

[78] אולי צ"ל: פלוני.
[79] בסוף.
[80] אי מעכשיו.

הקהל על עצמם לאדוני הארץ, כדי שיעמדו הגיורת בגרותה. וזה מדין החמלה, כדי שלא יהא נפסד מכאן ומכאן.

תשובה קמ

א מאי דקשיא לך בדרב זביד, דאוקי מתני' דפ' שור שנגח ד' וה' (בבא קמא מ"א ע"א), דאלמא ס"ל: מועד לבהמה הוי מועד לאדם. וקשה לך: כי לית לי' הא דאמרי' בפ"ק דבבא קמא (ב' ע"ב): דמועד לבהמ' לא הוי מועד לאדם. ותרצת: דרב זביד אפירוקא דלעיל (פרק שור שנגח ד' וה') קאי. וה"ק: כגון שאמדוהו לג' בני אדם, והרג ג' בהמות. דכיון דאמדוהו לג' בני אדם, והרג ג' בהמות, הוי מועד, כיון דאיכא תרתי.

ב תשובה: תירוץ שאמרו ודאי[81] דא"כ, אמאי קשיא עליה: ומועד לבהמה הוי מועד לאדם? לימא ליה: שאני הכא דאיכא תרתי. אלא לרב זביד וכולהו אחריני לא אסיקו אדעתייהו כולהו. ולא בעי' לכל חד וחד, במאי תלו טעותייהו.

תשובה קמא

א [התשובה הזאת מופיעה גם בסי' רס"ג]

ב ומה ששאלת במ"ש הרמב"ם ז"ל: בזה"ז שעושין שני ימים טובים של גליות משום מנהג, לא יניח אדם עירובי תבשילין מי"ט לחבירו ומתנה. לא נראו לנו דברי הרב ז"ל בזה כלל. מ"מ, אפשר[82] לפי דבריו שביצה מותרת. שלא אמר כן הרב ז"ל אלא במתנה הי' כן. כיון דידעי בקביעותא דירחא, אין לנו להתנות בהם. ומ"מ, ביצה כדקימא קיימא. דלא חמירא לדידן דידעינן בקביעא דירחא, ממאן דלא ידע.

תשובה קמב

א אושקה.

ב[83] שאלת: לאה אלמנת יעקב היו לה בנים מיעקב: ראובן ושמעון, ובנות. ושמעון נשא במקום אחר. והאלמנה הוצרכה למזונות, ולהשיא בת אחת. ומכרה חצי הבית לראובן בנה. והכריזו בבה"כ כמנהג העיר: כל מי שיש לו זכו', שיראה זכותו תוך זמן פלוני. ולא יצא שום עירעור. והחזיק ראובן בקרקע יותר משני חזקה. ובשעת פטירת האלמנה, נתנה החצי האחר לראובן בנה הנז'. ובשטר המכירה, כתבו העדים: שלאה מכרה חצי

[81] אולי צ"ל: שאמרת, אינו.
[82] א"ה הני מילי הובאו בבית יוסף א"ח סימן תקכ"ח.
[83] א"ה: רמזה הר' ב"י בא"ה סי' צ"ו והן ל"ו הובאה קצת בארוכה בח"מ סי' קמ"ו מחו' ו'.

ביתה לראובן בנה. ושמעון הנזכר נפטר. והאפטרו' של יתומים של שמעון ערער עכשיו על ראובן. ואמר: שהאלמנה לא נשבעה, ומה שמכרה לא עשתה ולא כלום. וראובן טוען: שאמו החזיקה בבתים יתר משני חזקה אחר מיתת בעלה. והוא לקח ממנה, ולא ערער. ועוד שבשטר המכירה כתבו העדים: לאה מכרה הבתים שלה. וכל זה ראיה שהבתים שלה. הודיעני: הדין עם מי?

ג תשובה: אם הבתים ידועים לבעל, אף על פי שהחזיקה האלמנה שנים הרבה בהם, אין לה חזקה. לפי שהאלמנה יש לה דירה במדור שהיה בעלה דר, מתנאי כתובה: ואת תהא יתבה בביתי כל ימי מיגר אלמנותיך. ואין לאשה חזקה בנכסי בעלה, כל שיש לה זכות דירה או מזונות. ולא עוד, אלא כל זמן שהיא נושאת ונותנת בתוך הבית, אפי' היה אונות ושטרות יוצאות על שמה, אינה נאמנת לומר: שלי הן, עד שתביא ראיה לדבריה: שהיו לה נכסים ממקום אחר. ואף על פי שהעדים כתבו: לאה מכרה הבתים שלה לראובן בנה, אין מכאן ראיה. לפי שהעדים לאו אכולא מילתא קא מסהדי. ותדע: שהרי שנינו (כתובות ק"ט ע"א): העורר על השדה, והוא חתום עליה בעד, אבד את זכותו. הא עדים חתומים בו, לא אבד זכותו. ואף על פי שיש בבתים דין חלוקה, ולא ירד שמעון לתוכן, לא אבד בכך שמעון את זכותו, שאילו בא ראובן בטענת עצמו, ר"ל: שטען: אחי מכר לי חלקו, ואכלתי שני חזקה, בזה הדין עם ראובן. שהשותפים מחזיקים זה ע"ז, בשאכל שני חזקה ובשיש בה דין חלוקה, לפי מה שפסק הרב אלפסי ז"ל כההיא לישנא בפרק חזקת הבתים. וכן אם בא ראובן בטענת ברי: שהבתים של אמו היה, נאמן, מיגו דאי בעי טעין: מינך זבינתא, ואכלתא שני חזקה. א"נ: אם טען ברי: (לפנים) [בפני] קנתה אמי ממך. אבל עכשיו שאינו בא בטענת ברי, אין במה שאמר כלום מצד טענות אלו. אלא שיש לומר: דכל שהיה שמעון במקום שידע במה שמכרה האם לראובן אחיו, ושהכריזו בבה"כ שאמו מכרה לאחיו הבתים שלה, זו ראיה. דחזקה לא היה שמעון שותק, ומניח אוכל שני חזקה מחמת מכירה זו. וכ"ש אם יש תקנה ביניכם: שכל מי שלא יוציא זכותו תוך זמן ההכרזה, שיהא זכותו מופקע. לפי שיש כח ביד הצבור בכך. והפקר צבור הפקר. וכמ"ש (ב"ב ח':): רשאין בני העיר כו' (להציע) [להסיע] על קצתן. עוד יש לראובן זה זכות אחר, לפי מה שנמצא בתשובה לרב אלפס ז"ל, שהוא כתב בתשובה: שהאלמנה שמכרה או שנתנה מנכסי הבעל, אפי קודם שנשבעה, מכירתה ומתנתה קיימי'. וזה לשון התשובה [של הרי"ף]: כך אמרה המשנה (כתובות צ"ז): אלמנה בין מן האירוס' בין מן הנישואין, מוכרת שלא בב"ד. ואתמר בגמרא (כתובות צ"ז) בשלמא מן הנישואין משום מזוני כו'. ודבר זה הוא בשלא נשבעה, שא"ת: בשנשבעה, כיון שנשבעה אין לה

מזונו'. לפי שלא תשבע עד שתתבע כתובתה בב"ד. ומשעה שתתבע כתובתה בב"ד, אין לה מזונות. ודין המתנה ודין המכירה בדבר זה שוין. ע"פ מה שאמרה המשנה: מכרה כתו' או משכנה כתובתה או מקצתה, נתנה לאחר או מקצתה, לא תמכור את השאר אלא בב"ד. ואף על פי ששמועה זו אוקמה כר"ש, שאין הלכה כמותו, אין לחוש לכך. שזה שאין הלכה כמותו, אינו אלא אם[84] תמכור השאר אלא בב"ד. משום שסוב' ר"ש: שכיון שמכרה מקצת כתובת', אין לה מזונות. אבל המכירה והמתנה קיימים הן לדברי הכל ע"כ. ויש לי על תשובה זו כמה גמגומין, ולא כתבתיה אלא שמא יש עמכם מי שהגיע לו תשובה זו. ואמרתי לכתוב לכם, מפני שיש לי בה גמגומין הרבה. ועוד: שאף הרב ז"ל [הרי"ף] נראה שלא כתב כן אלא בנשבעה לבסוף על כתובתה. שע"ז נשאלה השאלה מלפניו, וע"ז השיב מה שהשיב.

תשובה קמג

א שאלת: המערות שנוהגים בעירנו לעשות תחת בתי השכנים. והם בסלע, ולא תפול לעולם מחמת חפורתם. מהו שיעכב העליון שלא יחפור תחת קרקעו? או יוכל לטעון השכן הסמוך לו: מה איכפת לך? והא אינך ירא שמא תפול קרקעות ביתך. שהוא סלע חזק, ולא יתרפה מחמת החפירה. ואם אתה רוצה לחפור למחר בור, חפרתי מהניא לך שתמצא זה חפור. ואם תתייירא שמא אחזיק בכך, עשה מחאה. וכהנהו דפרק לא יחפור.

ב תשובה: הדין עם בעל הקרקע העליון. שהקרקע קנוי לו מתהום ארעא. ואיך יחפרנו אחר וישתמש בעל כרחו? והטענה שטוען השכן: אם יראת שמא אחזיק, עשה מחאה, אינה טענ'. וכי יחזיק זה בקרקע, ויצטרך למחות בו? וכל הנך דפרק לא יחפור, אינו אלא בשראובן משתמש בשל עצמו, בדברים שהנזק בא מהם לקרקעו של שמעון לכשיבנה. אבל להשתמש ממש בקרקעו, לא בדא. והגע עצמך: דירתא דלא עבידא לאיתוגרי. אם עמד אחר וירד לתוכה בע"כ של בעל החצר, מי מצי א"ל: מה איכפת לך, לכשתצטרך לה, אני אצא ממנה? ואי משום חזקה, עמוד ועשה מחאה. זה ודאי דלא דינא. ואפי' למ"ד: ביתא אמות בהא מתבא[85] ודבר ברור הוא זה. ולא אמרו אלא כשקדם ודר, שאינו צריך לעלות לו שכר.

[84] אלא במ"ש: שלא תמכור.
[85] ביתא דמיתבא יתבא.

תשובה קמד

א לסרקוסטה.

ב [86]שאלת: ראובן צוה מחמת מיתה, וחלק כל נכסיו. מהם להקדש ומהם ליורשיו ומהם לאחרים. ובסוף הצואה כתוב: וכמו כן, צוה ראובן, ונתן שני מקומות אשר לו בבית הכנסת לבני שמעון יורשו הנזכרים אם יהיה לו. ואם לאו, שיהיו לזכרים ממשפחות לוי. וכל הכתוב לעיל. נתנו רחל ובעלה לאנשים הנז"ל מזה לאחר מיתת רחל. וכדי ליפות כח הצוואות הנזכרות, העידונו על עצמ' בקנין גמור רחל ובעלה ראובן, שרצו ברצון נפשם. ונתנו לאנשים הנזכרים כל הכתו' למעלה מזה, אחר מיתתם. ובזמן הצואה לא היו לשמעון בנים, אבל נולדו לו אחר פטירת ראובן. ועכשיו בני שמעון תובעים המקומות מבני לוי. ובני לוי טוענים: שלנו הם לפי שבשעת הצואה, היו מצויין בעולם, ואתם לא הייתם בעולם. ואין אדם מקנה לדבר שלא בא לעולם. ובני שמעון טוענ': אף על פי שלא היינו בעול' באותה שעה, כשבאו לעולם זכינו בהם. ומ"מ אנו זוכים בהם, או מכח הצואה או מכח ירוש'. שאנו יורשי ראובן. ובני לוי טוענים: מאחר שראובן צוה ונתן בקנין גמור, נסתלק מכם זכות הירושה. הודיעני: הדין עם מי?

ג תשובה: הדין עם בני שמעון, ולא מחמת [87]דאין אדם מקנה לדבר שלא בא לעולם, בין במתנת בירא בין במתנת שכיב מרע. ואפי' היתה אשת שמעון מעוברת בשעת הצואה. דמזכה לעובר שאינו שלו, לא קנה. כדאיתא בר"פ מי שמת (בבא בתרא קמ"ב ע"ב): א"ל שמואל לרב חנא בגדתאה: זיל אייתי לי ביה עשרה, ואימא לך באפייהו: המזכה לעובר קנה. והלכתא: המזכה לעובר לא קנה. אלא אם בני שמעון יורשי ראובן הם, כמו שאמרו, הרי קונים מדין ירושתם. דנהי דאינהו לא קנו מדין המתנה, מ"מ לא נתן ראובן לבני לוי אלא א"כ לא יהיו לשמעון בנים זכרים. והרי יש לו. שהוא לא תלה מתנת בני לוי בזכיית בני שמעון. שהרי לא אמר: ואם לא יזכו בני שמעון, יתננו לבני לוי, שהם הרי זכו בני שמעון [אולי צ"ל: שאז הרי זכו בני לוי] אבל עכשיו שאמר: שאם יולדו בני' זכרים לשמעון, ינתנו להם, ואם לאו, שיהיו לבני לוי, הרי שתלה מתנת בני לוי בהיות לשמעון זכרי', ושלא יהיו לו. וכיון שנולדו, לא יזכו בני לוי. ואף על פי שטענת: ראובן סבור שיזכו בני שמעון, ולא זכו, אין אומרים: כל שלא זכו מכח מתנתו לא יזכו עוד בהם, ואפי' מכח ירושה, וכל שלא יהיו לו, ואפי' נתנן בכעין זה לבני יהודה הנכרי, ר"ל: שציוה ואמר: אם יולדו בנים זכרים ליהודה, לא זכה אותו פלוני. אלא ישארו הנכסים ליורשי נותן.

[86]א"ה: בח"ג סימן קי"ט אית' בסגנון אחר.
[87]הצוואה.

ולא שנא מתנת ש"מ, ול"ש מתנת בריא בכעניז זה. וכ"ש בתולה בבני שמעון יורשיו. שהרי גלה בדעתו: שרצונו להיותן לזכרי יורשיו, שהרי גלה. ואם לא זכו מכח מתנתו, הרי הן זוכין מדין ירושתן.

תשובה קמה

א שאלת: במה שכתב הרמב"ם (בפ' י"א מהלכו' מכירה): חייב עצמו בדבר שאינו קצוב, כגון שאמר: הריני חייב לזון אותך או לכסות אותך ה' שנים, אף על פי שקנו מידו, לא נשתעבד. שזו כמו מתנה היא. ואין כאן דבר ידוע ומצוי שנתנו במתנה. וכן הורו רבותי ע"כ. ושאלת: א"כ, איזה דרך יחייב אדם עצמו במזונות לבתו ולבנו או לחתנו? והמנהג הפשוט שמחייבים עצמם בכך.

ב תשובה: דברי הרב ז"ל [רמב"ם הלכות מכירה פרק י"א] בזה אינן אלא מן המתמיהין: שהרי שנינו (כתובות ק"א ע"ב): הנושא את האשה, ופסקה עמו לזון את בתה ה' שנים, חייב לזונה ה' שנים. ודעת הרב ז"ל: שזה דוקא בשטרי פסיקתא, כדרב גידל. דאמר רב גידל אמר רב: כמה אתה נותן לבנך: כך וכך, כמה אתה נותן לבתך: כ"וכ. עמדו וקדשו, הן הן הדברים הנקנין באמירה. ואמרי' בפ' הנושא (כתובות ק"ב:): טעמא דמלתא: משום דבההיא הנאה דקמיחתני אהדדי, גמרי ומקנו להדדי. וסבור הרב ז"ל: דדוקא כאן. אבל בעלמא, אף על פי שכתב, או שאמר לעדים: אתם עדי, או אפי' קנו מידו, לא. וליתא! דפלוגתא דר"ל ור' יוחנן היא, במחייב בעצמו בשטר במה שאינו חייב, אם הוא חייב או לא? רבי יוחנן אמר: חייב, וריש לקיש אמר: פטור. וכדגרסי' בר"פ הנושא (כתובות ק"א:): האומר לחבירו: חייב אני לך מנה, ר"י אמר: חייב, ור"ל אמר: פטור. ואוקימנא פלוגתייהו: בכותב בשטר: חייב אני לך מנה. רבי יוחנן אמר: אלימא מילתא דשטרא כמ"ד לעדים: אתם עדי. ור"ל אמר: פטור, לא אלימא מילתא דשטרא. ואקשי' עלה דר"ל: תנן: הנושא את האשה ופסקה עמו לזון את בתה ה' שנים, חייב לזונה ה' שנים. ה"ד? אי דאמר להו: אתם עדי, צריכה למימר? ואי דלא א"ל: אתם עדי, אמאי חייב לזונה? אלא כה"ג, וקתני חייב. תיובתא דר"ל. ופרקי' אמר לך ר"ש ב"ל: לעולם אימא לך כה"ג לא, והכא בשטרי פיסקתא כדרב גידל אמר רב. ואנן קי"ל כר"י, דאלימא בעלמא נמי, כבשטרי פסיקתא. ועוד: דר' שמעון בן לקיש מודה באומר: אתם עדי, וכל שקנו מידו. ולא נחלקו אלא בכותב בשטר בלא קנין ובלא עדים. ועל כן לא נתכונו בזה דברי הרב ז"ל. ופוק חזי מאי עמא דבר. וגם זו אחת מהתשובות שהשיב עליו רבי אברהם ב"ר דוד ז"ל בספר ההשגות.

תשובה קמו

א טרכונה.

ב ראובן שמת במונטבלאנק, ומנה על נכסי עזבונו אפוטרופוס את שמעון הדר בטרכונה. ומפני שאין שמעון יכול להשתדל בנכסי' שהם במונטבלאנק, רוצה לתת הנכסי' ביד לוי, קרוב לשכר ורחוק להפסד. הודיעני: אם יכול למנות אפוטרופוס אחר שהחזק שהחזיק בנכסי יתומים. דקודם שהחזיק, פשיטא דיכול, וכדתניא בתוספתא (ב"ב פ"ח הלכה ג'): אפוטרופין קודם שהחזיקו בנכסי היתומים, יכולים לחזור בהם. משהחזיקו, אין יכולין לחזור בהם.

ג תשובה: קודם שהחזיק בנכסים, אינו יכול למנות אחר תחתיו, ולא ליתן אותם למתעסק. דקודם שהחזיק, אין לו שום שייכות בנכסים, וכאיניש אחרינא דעלמא הוא. ולא אמרו בתוספתא (בבא בתרא פרק ח' הלכה ג') אלא שיכול לחזור בו קודם שיחזיק בהם, ואינו חייב בשמירתן. אבל לאחר שהחזיק בהם, נעשה שומר עליהם, וחייב בשמירתן ובפשיעתן. אבל לעיקר הדין ששאלת, אם יכול למוסרן ליד מתעסק, קרוב לשכר ורחוק להפסד? דע: משפטא של שמועה שבפ' איזהו נשך (בבא מציעא ע' ע"א) [משמע]: שאינו יכול. דגרסי' התם: (בבא מציעא ע') א"ל רבה לרב יוסף: זוזי דיתמי היכי עבידנא להו? א"ל: מותיבנא להו כו'. א"ל: ומר היכי עבידי? בעינא איניש דשפי נכסי מעלי, ויהבינא ליה קרוב לשכר ורחוק להפסד. ושקלינן מיניה דהבא פריכא במשכנתא כו'. אלמא: קרוב לשכר ורחוק להפסד לא יהבינא ליה אלא בכה"ג. אבל מדברי הראב"ד ז"ל נראה: שיכול האפטרופוס למסור הנכסים למתעסק. ושיטול המתעסק מן הנכסי' חלק מן הריוח. כדין האמור במתעסק: פלגא באגר ותרי תלתי בהפסד[88] או פלגא באגר ותילתא בהפסד. שכן כתב הראב"ד בפ' מי שמת (ב"ב קמ"ד) בעובדא דרב ספרא, ז"ל נ"ל: (רב פפא דאחו)[89] הוה, שמינהו אביו. והיה יכול ליתן המעות ליד נאמן, לשם עסק. וחשב בעצמו: מה שיקנה[90] אחר אהני אני, ואתעסק בהם. וכשגדלו אחיו, היו תובעין אותו לומר: אפטרופא אתה, ואין דין אפוטרו' שיטול כלום בשבת נכסי היתומים, אפי' השביחו משלו, כי אם הוצאתו בלבד. אלא א"כ נטל רשות מן האב כו' כמ"ש הרב ז"ל [הראב"ד]. ואפשר שהרב ז"ל [הראב"ד] שכתב: שיכול ליתן ליד נאמן לשם עסק, לנאמן כיוצא אותו שאמרו בפרק איזהו נשך (ע') שכתבנו. ומ"מ, עכשיו שנתן, לאפוטרופוס

[88] אולי צ"ל: פלגא בהפסד ותרי תילתא באגר.
[89] דאפוטרופוס דאבוה.
[90] שיהנה.

רשות להלוות לכל מי שיראה בעיניו לשכר. ותראה שכן נהגו. ולפיכך יכול ליתן המעות למתעסק נאמן קרוב לשכר ורחוק להפסד. אי נמי: בכל ענין שאין בו אלא אבק רבית, אפי' לישראל.

תשובה קמז

א [91]כתבת: דהיכא דעבר אפטרופוס והלוה מעות של יתומי' ברבית קצוצה, וגבה הרבית, שמוציאין בדיינים מן היתומי'. דממונייהו עבד, ולצורכהון עבד האפטרופא. והראיה מדאמר רב נחמן (ערכין כ"ב ע"א): יתמי דאכלי דלאו דידהו. ליזלו בתר שבקייהו ומדקא לייט להו, ש"מ דאיסורא קא עבדי. ועוד ראיה: משומר דיתמי. דאי לא נטר שור של יתומים, גובין מאפטרופוס, וחוזרין וגובין מנכסים של יתומים לכי גדלי.

ב תשובה: אם עבר האפטרופא והלוה מעות היתומים, אפי' ברבית קצוצה, והאכיל, היתומים פטורי' מלשלם, אפי' לכשיגדלו, מכמה טעמים. חדא: שהם עצמם לא הלוו ברבית, אלא אפטרופא הוא שהלוה והאכילם. ולא עוד, אלא אפי' הם עצמם שהלוו ואכלום, אינם חייבים. דאכילת קטנים לאו כלום הוא. והגוזל ומניח לפני בניו קטנים, ואפי' הם, ואפי' לפני יאוש, פטורי', כדאמרי' התם בפרק הגוזל בתרא (בבא קמא קי"א ע"ב). ואפי' גזלו הם ממש, ואכלו בעודם קטנים, והזיקו, פטורים. וכדאמרי' התם (שם פרק הגוזל בתרא דקי"ב ע"א): הגוזל ומאכיל את בניו כשהם קטנים, פטורים. והמניח לפניהם, בין קטנים בין גדולים, חייבין. ואקשי': והא אמרת קטנים פטורים? ותו: אכילת קטן מי ממשא אית ביה? לא יהא אלא הזיקו, מי מחייבי? והא אנן תנן: הם שחבלו באחרי' פטורי. וכ"ש רבית, דמדעתיה יהב, דלא נגזל הוא, וכדאמרי' בר"פ איזהו נשך (דס"ב ע"א). ותניא (ב"ק קי"ב ע"א): הניח להם אביהם מעות של רבית, אף על פי שיודעי' שהם של רבית אינן חייבין להחזיר, ואף על גב דבגוזל ומניחו לפניהם, אם גזילה קיימת אפי' קטני' חייבין להחזיר. וקא יהיב טעמא רבא. רבית שאני משום דכתיב: אל תקח מאתו נשך ותרבית, לדידיה אזהר רחמנ'. כלומ': משום: וחי אחיך עמך. לבריה לא אזהר רחמנא. וקטנים לא אזהר רחמנא, אפי' שקלי אינהו. ומההיא דליט להו ר"ן דאכלי דלאו דידהו, היא בעצמה הנותנת. דאי חייבין להחזיר, אמאי לייט להו? דהא לכי אכלי קטנים נינהו, ולא ידעי. ולכי גדלי שלמי. אלא דלרב ענן אמר ליה: אפטרופא שמלוה מעותיהם ברבית, ודעתו להועילם ולהחייהם, אדרבא: מענישם שמאכילם ממון שאינו

[91]א"ה הלא קצי"ר [קציר] הובאה בב"י י"ד סי' ק"ס.

שלהם. ותדע: דרב ענן היה סבור שהוא מותר. דאי[92] לא ידעו שהעדים והלבלר והערב חייבין בלאו: דלא תשימון? אלא שהיה סבור שהאפטרופא אינו חייב, כיון שאינו לוקח לעצמו ולא אסרה תורה אלא רבית הבאה מלוה למלוה. ואי משום לאו דלא תשימון, אין כאן רבית אסורה. שהתורה לא אסרה ליתומי', שאין חייבי' במצות, ושהלוה נותן מדעתו. ואפי' רב נחמן נראה שלא אסר לאפטרופא משום רבית, דהא לא א"ל לרב ענן: שאפטרופוס אסור לעשות כן משום לאו דלא תשימון. אלא משום שהיתומים מתגדלים ואוכלין מה שאינו שלהם. ודאמרי' נמי בפרק שור שנגח דו"ה (ל"ט ע"א): שמעמידין אפוטרופין לשור של יתומים. ואם חזר ונגח, משלם מן העליה דאפטרופוס וחוזרי' ונפרעים מן היתומי' לכי גדלי, התם (בבא קמא ל"ט) הוא שהשור שלהם הוא שנגח והזיק. ולא היתומי' עצמם. והיא גופה הוא שמעמידין להם אפטרו', כדי שלא יצא שור שלהם ויזיק. כדגר' בירושלמי (שם פרק שור שנגח ד' וה' ה"ד) א"ר יוחנן: בתחילה אין ממנין אפטרופוס על היתומים לחוב עליהם, אלא לזכות. ובסוף, אם חבו חבו. (א"ר יוסי: בין בתחילה בין בסוף אין ממנין אפטרופוס על היתומי' לחוב עליהם, אלא לזכות. ובסוף, אם חבו חבו)[93] א"ר יוסי: בין בתחילה בין בסוף אין ממנין אפטרופוס על היתומי', בין לזכות בין לחובה. מתני' פליגא על רבי יוסי בר חנינא: מעמידין להם אפטרו', ומעידין להם בפני אפטרופא. שניא: כדי שלא יצא ויזיק. ומן הדין היה שיהיה פטור. דכי יגוף שור איש, כתיב, ולא קטן. וכי[94] ממעטינן נמי שומרין משל קטן משבועה, מדכתיב: כי יתן איש אל רעהו, איש ולא קטן. אלא משום: כדי שלא יצא ויזיק, מעמידין לו אפטרופוס. ורואין אותו כבעל השור להעיד לפניו, ולחייב את השור, ולשלם. אלא שמשלם מעלית היתומים, דאי לא, הא לא קיימא הא. דאי אמרת: מעלית של אפטרו', מימנעי ולא עבדי, כדאי' התם.

תשובה קמח

א שאלת: כלי גדול של יין שהתחיל היין לטפטף סביב דלתו, ותקנו הכותי כדרך האומנים עד שעכבו מלצאת, מה דינו? אם כולו אסור, אפי' בהנאה? או מותר מן הדלת ולמטה, אפי' בשתיה. כחביתא דאישתקיל ברזא מיניה, ואמ' ר"פ (ע"ז נ"ט ע"ב): עד ברזא אסור, למטה מברזא שרי.

[92] דכי.
[93] כל המוקף מיותר, ובירושלמי ליתא.
[94] וכן.

ב תשובה: מתוך דבריך ניכר: שאתה נוטה לדעת המתירין ההיא דרב פפא, אפי' בשתיה, מברזא ולמטה. ואנו אין דעתינו כן. אלא עד ברזא אסירי אפי' בהנאה, למטה מברזא שרי בהנאה, אבל בשתיה אסו'. דלא עדיף מניצוק. והרי היין האסו', דעד ברזא שוכב ע"ג היין שמלמטה לברזא. ועוד יש ראיות אחרות מן התוספתא. וכן דעת הראב"ד ז"ל וכן עיקר. ומ"מ, לענין מה ששאלת, יראה: שהכל מותר בהנאה דכל שהכותי מתעסק במלאכתו להצילו, ואין ישראל שם יכול להצילו, יש כאן מוכיח שאין הכותי מתכוין לנסך. ומגעו של כותי ע"י דבר אחר, ויש שם מוכיח גמור, בזה אפשר שמותר בהנאה. אבל בשתיה הכל אסור.

תשובה קמט

א [95]עוד שאלת: מי שערב מעט דבש או מעט שאור או יין מבושל ביין, אם הוא מותר במגע כותי? אם אינו מותר במעט, אם הוא מותר במרובה? תלמדני השיעור, בין לענין יין נסך בין לענין ברכת הנהנין: בכמה יוצא מתורת יין, שלא לברך עליו בורא פרי הגפן?

ב תשובה: אין השיעורין שוין למגע כותי ולבורא פה"ג. שהרי יין מבושל אין בו משום יין נסך, ואף על פי שלא נתבשל אלא מעט, ובשנתמעט ממדתו. ולענין ברכה, מברכין עליו בורא פה"ג. ולעיקר שאלתך, נראה שהביאך מה שכתב הרמב"ם ז"ל משם גאוני המערב ז"ל: שאם נתערב ביין מעט דבש או מעט שאור, הואיל ואינו ראוי לנסך ע"ג המזבח, הרי כמבושל וכשכר, שאינו מתנסך. ומותר לשתותו עם הכותי. ואין דברים הללו מחוורין אצל רבותי' ולא אצלי. שהרי יין מזוג אינו מתנסך ע"ג המזבח, ואפי"ה יש בו משום י"נ, כדאיתא בפרק אין מעמידין (ד"ל ע"א). ואינו דומה ליין מבושל ושכר. שהשכר והחומץ ויין המבושל לא היו מנסכין אותו. וכמ"ש בגמרא (שם עבודה זרה דף כ"ט ע"ב), גבי חומץ שלנו ביד כותי בחותם אחד, שרי. דאי משום אינסוכי, לא מינסכי ליה. ושכר שלהם שאסרו, לא משום ניסוך אסרו. אלא משום קרוב הדעת נהגו בו איסור. ולא אסרוהו אלא בתוך ביתם ממש. אבל יין שנתערב בתוכו מעט דבש או שאור, מאין לנו שאינן מנסכין אותו? ואי משום דלדידן אסור לאכול, [אולי צ"ל: לנסוך],[96] מה שאסור לנו אסור להם. שהרי לנו בדוקין שבעין פסולין להקרבה, ואילו בני נח מחוסר אבר יש להן, בדוקין שבעין אין להם. ולדידן יין מזוג פסול לנסכים ולדידהו לית להו. דיין מזוג יש בו משום יי"ן. ועוד: כל יין ששמו עליו, גזרו בו ואסרוהו. ויין שנתער' בתוכו מעט דבש

[95] א"ה: הלא קצי"ר הובא' בח"א סי' תתי"ג וסי' תשי"ז.
[96] אולי צ"ל: לא כל.

או מעט שאור, יין הוא, ושמו עליו. שהכל קורין אותו: יין סתם. אבל המבושל, נשתנה שמו. והכל קורין אותו: יין מבושל. ומיהו, אם ערבו בתוכו דבש הרבה, או שנשתנה שמו, אין בו משום יי"ן. וזהו יינמלין שאמרו. ויינמלין הוא יין דבש ופלפלין. ומיהו, לפי הירוש' יש בו שליש יין שליש דבש שליש פלפלין. ומ"מ, לא שיהיה צריך שליש דבש ושליש פלפלין. אלא אם יש בו שליש דבש בלא פלפלין. נראה שהוא יוצא מתורת סתם יין. ולענין ברכה, מסתברא דלעולם מברכין עליו בפה"ג שהרי עילויין בו. ואפשר אפי' לענין קדוש, ואפילו מבושל שנתבשל הרבה. והדברים עתיקים. ויש בהם מן הקושיות ומן הראיות, ואין זה מקומם.

תשובה קנ

א לגירונ"ה.

ב [97]שאלת: במקדיש נכסיו סתם, אם לא יהיה לו בן זכר. ונסתפקת במקדיש נכסיו סתם: אם נדון אותו להקדש בדק הבית, ויש לו פדיון כדשמואל (ערכין כ"ט ע"א), או נדון אותו להקדש עניים?

ג תשובה: הדבר ברור: שאינו אלא הקדש עניים. לפי שעכשיו אין אדם[98] בהקדש בדק הבית. ואין לך בדברים אלו אלא מקומן ושעתן. וכמו ששנינו בפרק אלו מותרים (נדרים י"ח ע"ב): הרי אלו עלי כתרומה. אם כתרומת הלשכה נדר, אסור. ואם של גורן, מותר. אם סתם אסור דברי רבי מאיר. רבי יהודה אומר: סתם תרומה ביהודה אסורה, ובגליל מותרת. שאין אנשי גליל מכירין תרומת הלשכה. סתם חרמים ביהודה מותרין, ובגליל אסורין. שאין אנשי גליל מכירין חרמי כהנים ומיהו, אם פירש עכשיו ואמר: לכך נתכונתי, הכל לפי פירושו. וכדתנן (שם פרק אלו מותרים (נדרים י"ח:)): סתם נדרים להחמיר ופירושן להקל.

תשובה קנא

א פירפיניאן.

ב [99]שאלתם: שומרת יבם שמתה, והיא יבמת כהן, מהו שיטמא לה, כיון שהוא קובר? דטפי עדיפא מארוסה, דהא ירית לה. או דילמא: ארוסה עדיפה, דהוא מפר לה

[97] א"ה: לך נא ראה בתשו' רמב"ן סי' רס"ט וח"א סי' תשמ"ב.
[98] מכיר.
[99] א"ה: הן ל"ו הובאה בבית יוסף י"ד סימן שע"ג בקציר"ת האומ"ר [בקצירת האומר].

בשותפות, מה שאין היבם עושה כן. אלא קרוביה היורשים נ"מ קוברים אותה, והוא פורע ההוצאה.

ג תשובה: תחילת כל דבר, אנו צריכין לדעת: כאן שמטמא לבתו, אם עיקר הדבר תלוי בירושה: שהיורש מטמא, שאינו יורש אינו מטמא? ובאמת אין הדבר תלוי בירוש'. שהרי אינו מטמא לאחותו אנוסה ומפותה ומוכת עץ וארוס' שנאלמנה, ואף על פי שהוא יורש, ולא שרי ליטמא לה. וכן אשתו פסולה, דמטמא הוא לאשתו כשרה ואינו מטמא לאשתו הפסולה. ומה שאמרו בפרק האשה רבה (יבמות פ"ט ע"ב), גבי: אשתו קטנה: דתניא: יורש ומטמא לה. והא הכא דמדאורייתא אביה מטמא לה, ומדרבנן מטמא לה בעלה. ופרקי': משו' דהויא לה כמת מצוה. כיון דאב לא ירית לא[100] קרי ולא ענו ליה דאלמא: כל ש(ה)יורש הוא, מטמא לה, משום מת מצוה מיהו דאי לא, קרי ולא ענו ליה. דאמרי': איהו ירית ואנן קברינן? לא היא. שאני אומר: דלא אמרו שם (יבמות פ"ט:) אלא במי שעשאוהו מדבריהם כבעל. לפי שקרוביה אומרי': אם הוא בעל ויורש כבעל, אף הוא יקבור כבעל. שקובר אשתו כשרה. ואם אינו כבעל לקבור, אף הוא לא ירש. אבל שיעשו אותו כבעל לירושה ושלא כבעל לקבור, לא צויתי[101] אבל מי שהוא בעל מדאורייי' או קרוב, אף על פי שהן יורשין, אין זה כמת מצוה. שכבר יודעין שהתורה אוסרתו. זהו שנראה לי בפי' אותה שמועה. וכיון שכן, מסתברא לי: שהיבם שאמרו: שהוא יורש כל כתובתה, ואפי' נכסים הנכנסין והיוצאין עמה, כל שנפלו לה בחיי הבעל. שלא אמרו: נכסים הנכנסי' והיוצאי' עמה בחזקת יורשי האב, אלא בשנפלו לה כשהיא שומרת יבם. אבל נפלו לה תחתיו דבעל, אף הם בחזקת יורשי הבעל. וא"כ, עשינו אותו לגמרי כבעל לירושתה, ואם עשינו אותו כבעל לירושתה, נעשה אותו כבעל לקבור. דבעל מיהא משום מת מצוה, דלא[102] קרי ולא ענו ליה. ואפי' לאותן שאמרת שכותבין: אין מיתת בלא בני תיהדר כתובת' לבי נשא, מסתברא כן. דהא נכסי מלוג שנפלו לה תחתיו דבעל, הוא יורש. ועוד: דכיון דיבם דעלמא מטמא לה, אין הולכין אחר זה שכתב כן, אלא אחר היבמין דעלמא. דכל שהן רואין יבמין דעלמא עשאום יורשים כבעל, אף הם אומרים: כיון שאתה עושה יבם כבעל, אף הוא יהא כבעל לקבור. ותדע לך: נושא קטנה שאמרו: שהוא יורש ומטמא לה, מי מפלגינן בין בשהכניסה לו נדוניא ויש לה נכסים שיירשם הוא, ובין שכתב לה משלו ואינו יורש ממנה כלום? אלא בין כך ובין כך יטמא לה, הואיל ועשאוהו כבעל, לירש כל שיש לה נכסים.

[100] לה.
[101] צייתי.
[102] דאי.

תשובה קנב

א את זה שלח אלי הרב רבי אליעזר דקינון בן הרב רב יוסף זלה"ה.

ב מורינו האשל הגדול הר' שלמה, אשר שמו הולך בכל פלך. אשר מעיינותיו חוצה נפוצו, ואין נבזה וחדל אישים. הכנסתי ראשי בין ההרים הגדולים, מגדלים מבארות מים עמוקים דולים. רבותי אשר בצרפת, אשר בהם בטחתי להדריכני ולהעמידני על האמת. כי אני האיש אשר לו הריב נגד האלמנה. אמנם מקבלי טענות סתמו בעל הריב, כי חשבו פן יהפכו בזכותי. וע"כ התעברתי על ריבי לדון לפניהם: איך דבר זה יצא מפיהם ועוד החזקתי והתאמצתי לדעת ולתור חכמה, אם מאתי הלכה נעלמה. ושלחתי איש עתי אל רבינו הגדול הרב ר' מאיר אשר חשכים מאיר הטענות, ודברי רבותינו וראיות בצדיהם. ועד עתה בקשתי ולא מצאתי ציר נאמן לשלחו לפני כבודך. והנה עתה השם אנהו לידי, והקרה זה הבחור אלי. ומרבינו תצא תורה לכל ישראל. וע"כ שלחתי לפני כבודו כל דבריהם כדי שיבואו דבריו ויכריעו ביניהם. אמנם עכ"פ יחזירם אלי, כי עדיין, הדין תלוי ועומד. ושלום רב אל רבינו הר'. כחפץ הצעיר שבתלמידי תלמידו אלעזר בן הר' רבי יוסף זלה"ה.

ג נחנו חתומי מטה הוברר לנו להיות מקבלי טענות בין בני ראובן נגד אלמנ' אביהם. ותבעו לה שהיא נושאת ונותנת בנכסים שהיו לאביהם, יותר מכדי כתובה. וע"כ אמרו לה: רצונך שתשבעי על כתובתיך. ואם הדין נותן שתטלי כתובה ע"פ הדברים שנאמר מנגד, תטלי, והשאר נחלוק בינינו. וענתה ואמרה האלמנה אל בני ראובן: כי אין בנכסים עתה בשעה שאנו עומדים לדין כדי כתובה, לא בכסף ולא בזהב ולא במטלטלין. ואפי' בשעה שהניח בעלה חיים לכל ישראל, לא היה לה כי אם אחד עשר ליטרין במשא ובמתן. לבד המטלטלים ושלש אצבעות[103] זהב, ושתי אבנים משובצות, אחת בזהב ואחת בכסף. ועל דבר (ה)שבועת הכתוב', ענתה האלמנה הנזכרת: שאינה רוצה לישבע עכשיו. ורוצה להיות ניזונת מן אותן הנכסים כאשר היתה עד עתה. וענו בני ראובן ואמרו: כי בודאי אינ' יכולים לכופה לישבע, כל זמן שאינה תובעת כתוב'. אבל הם רוצים כאשר הנכסים בחזקתן. דבחזקת יורשים קיימי שתתפרנס על ידם, אם יפסקו לה ב"ד שיהיו לה מזונות מעתה והלאה. כי אומרים הם: כבר אכלה שיעור הקרן שהניח לה אביהם. ולא נשאר היום אלא השבח. והשבח ליורשים. ואין לה ליטו' לא כתובה ולא מזונות על השבח. כי הנכסים השביחו מחמת נכסים, ואף אם טרחה בהם להשביחם, כיון שמזונותיה עליהם, מעשה ידיה שלהם. ואף אם לא אכלה שיעור הקרן, רוצים הם שתתפרנס על ידם. כי

[103] אולי צ"ל: טבעות.

אינה מחזקת בהם. לפי שלא תפסה אותן, ולא הוציאתן מן הרשות שהיו מונחים בחיי אביהם, ע"כ טענת בני ראובן. וענתה האלמנה: הנז': שלא עשתה שום תפיסה אחרת, כי אם בענין זה: שאחד מבני ראובן מסר לה בחיי בעלה מנכסי אביהם שהיו בידו, לפרנס אביו, לישא וליתן בהם ולעשות כל צורכי הבית. ובאותה חזקה היא עומדת, ורוצה שתועיל לה. ואף לאחר מיתת ראובן אביהם באתה האלמנה הנזכרת ואמרה לפני שני בני ראובן הנזכרים, והתחננה להם: שישימו עיניהם עליה, ועל בן אחר שהניח לה אביהם. ולפרנסו וללמדו ספר. והם אמרו לה: שתתפרנס היא והוא על הנכסי' שהניח אביה' בבית. ועל אותה חזקה היא באה. ועוד אמרה אלמנת ראובן לאחד מבניו שמסר לה נכסים שביארנו למעלה: כי הנכסים אינם מספיקים לפרנס אותה ואת בנה. ועל זאת רצתה לישבע בפניו. ואמר לה אותו בן ראובן הנז': שעל כך אולי צריכים להוסיף אינו רוצה להשביע. אכן תהא ניזונת והולכת היא ובנה על הנכסים שהניח אביהם בתפיסת הבית. ועל אותה חזקה היא באה, ואינ' רוצה לצאת מחזקת הנכסים. אם לא ע"פ ב"ד שיפסקו לה מזונות, ע"כ טענת האלמנה. וענו בני ראובן: שלשה אחים אנחנו שלא ידענו מזה הענין שום דבר. ואותם השלשה אחים שהיא מביאה ראיה שצוו לה כו"כ, אינם פה שנוכל לקבוע[104] להם, וע"כ הג' שלא צוו לה, אינם רוצים שתהיה פרנסת הקטן ומזונותיו ולימודו על חלקם, אם הדין נותן. ומה שעשתה, לא מדעתם עשתה. וגם על מה שהיא אומרת: שהאחרי' החזיקוה, ענו בני ראובן הנזכרים: דכיון דלא תפסה בהם למזונות לפני עדים, ולא הוציאתן מן הרשו' שהיו מונחי' בשעת פטיר' אביהם, לא מהניא אותה חזקה. אדרבה: ברשות היורשים נפלו. ואפי' אם תפסה בהם, לא מהניא תפיסתה דלאחר מיתה, אם אין לה עדים שתפסה בהם מחיים או לאחר מיתה. ואם יפסקו ב"ד דמהניא תפיסה דלאחר מית' למזונות, רוצים בני ראובן שיצאו הנכסי' מחזקתה. שהרי אכלה שיעור הקרן, כאשר ביארנו למעלה. וגם כי בדברה אותם שעשתה מזונות בנה הקטן הנזכר עליהם, שלא מדעתם. ודבר זה אין מוטל עליהם. ורוצים בני ראובן שתשלם להם אותן הוצאות שעשתה לבנה הקטן הנזכר שלא מדעתם. ואף כי אמרו בני ראובן: שאינם צריכים לזה. שהיא מודה שלא עשתה שום תפיסה אחרת, רק אותה חזקה שביארנו למעלה. וגם מזהירין לה אותם בני ראובן התובעי': שאם תופסת בנכסי' מעתה משעת העמדה בדין, שלא תועי' לתפיסה. כאשר היא באיסור ברכה, כאשר ראינו כתוב וחתום מיד הר' ר' יוסף. כבר עברו ששה שבועות שקבלה עליה ברכה: שלא לבזבז הנכסים ושלא לעשות מזונתיה מהם, עד שיגמור הדין. ועוד תבעו בני ראובן אל אלמנת אביהם:

[104] לתבוע.

כאשר כנסה אביהם, הכניסה לו כל מה שהיה מבעלה הראשון. ולא הוציא' ולא שיירה שום דבר מאותן הנכסי' שהכניסה לו, לא לעצמה ולא לאחרי'. וע"כ, בכל מקום שהם, ברשות היורשי' נפלו. ורוצי' לגבות מהם כתובת אמם, אח' גביית כתוב' אשת אביה', כדין כתובת בנין דכרין. דאחת בחייו ואחת במותו יש להם כתוב' בנין דכרין. וגם לא יחלוק בנה הקטן הנזכר עמהם. דכתובה נעשה מותר לחברתה. ע"כ טענת בני ראובן. ועניתה להם האלמנה: כי לא היה לה כלום, כי אם מאה דינרים אשר נתנה לבעלה. ויותר לא היה לבעלה מידה בשע' שכנס' לחופה. ועניו בני ראובן: כי יותר ממאה דינרי' היה לה בשעה שכנסה אביהם. והכניסה לו סתם כל הנכסים שהיו לה מבעל' הראשון. ואף לא קבל ממנה כי אם מאה דינרין, ונתרצה בכך. ולא שאל לה יותר. כאשר היא אומרת, בעבור כי היא אומרת: שלא היה לה יותר בשע' שנכנסה לחופה. ואמרו בני ראובן: כי רוצי' הם להביא ראיה: שיותר נכסים היו לה, וידועים היו לבעלה. וקנאתו מידה, אם לא תביא ראיה: שהיא עשתה שטר מתנ' או הברחה, לעשותן כנכסי' שאינ' ידועי' לבעל בשעה שנכנס' לחופה. ועניתה האלמנה: כי לא היה לה יותר ממאה דינרים בשעה שכנסה לחופה. ונתרצת[105] בכך. ויותר לא תבע לה ראובן בחייו, ולא היו בחזקתו. ואחרי שנתרצה בכך, ולא תבעה בחייו, אין היורשי' יכולים לתובעה כלום. ואמרו בני ראובן: כי אין להפסיד בכך, אחר שהכניסה לו סתם: מה שהיה לה. כי בעבור זה שתק ונתרצה ראובן בכך, שהיו אותן נכסים ידועי' לו. ולאחר מותו נפלו ליורשיו. ועוד אמרו בני ראובן: מאח' שהם מוצאים שהיו לה נכסים מבעלה הראשון, ולא היו יותר על כתובתה הראשונה[106] שהניח בעלה הראשון חיים לכל ישראל, ולא בשעה שכנסה ראובן הנזכר והכניס' לו סתם. וגם היו ידועים. ואם לא נשבעה בשעה שכנסה ראובן הנזכר נשבע[107] עתה על כתובת בעלה הראשון. ואם יכולה היא שתאמר בשבועתה: שאותם נכסי' היו לה יות' מכדי כתובתה, אנו פוטרין אותה מזה: שמואל בן הרב ר' שלמה הנשיא זלה"ה, משה בן הרב ר' זכריה, יוסף בן הרב רבי נתנאל זלה"ה.

ד אנכי החתום מטה הודעתי אליכם לפע"ד ע"ד בני ראובן אשר שאלו לאלמנת אביהם ראובן שתשבע על הנכסי' אשר עתה בידה: אם יתרים על כתובתה. ואם הדין נותן שתטול כתובה כפי הדברים אשר אמרו מנגד? והם אומרים: כי הושבחו הנכסים מעצמן. ואף אם טרחה בהם להשביחם, כיון שהיתה ניזונת משל יתומי', מעשה ידיה שלהם. ובעבור זאת אומרי' היתומי': כי אין לאלמנה לא כתובה ולא מזונות על השבת. רק על

[105] ונתרצה.
[106] אולי צ"ל: [בשעה].
[107] תשבע.

הקרן אשר הניח לה בעלה בשעה שמת. והיא אמרה: כי לא הניח לה בעלה בשעה שמת רק אחד עשר ליטרין במשא ובמתן, ומטלטלין, ושלשה טבעות זהב ושתי משבצות אחת מזהב ואחת מכסף. ואף על פי התביעות הללו, הודעני אליכם: אם האלמנה זו השביחה הנכסים אשר היו בידה והשביחו הנכסים על ידה, יקח מן השבח לאמצע. ויגבה מן חצי השבח אשר לעצמה מזונתיה. ומזונות הנער ינכה מן חלקו המגיע לו. ואם אמרה בשעה שמת בעלה ליורשיו: ראו מה שהניח לי בעלי, ואין מגיע לשיעור כתובתי, והיתומים נתרשלו ולא הטו אזן אליה להשביעה ולהוציאה מן הנכסים, יען כי ידוע: כי לא היה בנכסי' שיעור כתובה, ובעבור זאת לא חשו להשביעה, לא השביחה לאמצע אלא לעצמה. ותשבע בפניכם: בשעה שהניח בעלה חיים לעולם, הנכסי' אשר היו בידה לא הגיעו לכדי כתובתה. והקרן והשבח הכל שלה. כמ"ש בפרק מי שמת (בבא בתרא קמ"ג ע"ב) במשנה: וכן האשה שהשביח' את הנכסי' השביחה לאמצע. ואם אמרה: ראו מה שהניח בעלי, הריני עושה ואוכלת, השביחה לעצמה, ואם רוצה לקחת מזונות על הנכסי' עד כדי כתובתה, יכולה לקחת לאמצע מזונות על הנכסים שהניח לה בעלה. ומה שתפסה, בין מחיים בלאחר[108] מיתה עבור מזונות. אבל עבור כתובה, נחלקו חכמי ישראל אם התפיסה מועלת מחיים במטלטלין. ועד שיעור כתובה יכולה להחזיק עבור מזונות, ולא יותר, כמו שפירש הר"י ז"ל. וצריכה לישבע: כמה היו הנכסים בשעה שמת בעלה, בין ידועי' בין אינם ידועים לבעל. וכל מה שהיה לה מבעלה הראשון, עד כדי כתוב' מראשון, הכל קנוי לבעל. וצריכה לישבע עליהם. ואם היו קיימין בשעה שמת בעלה, ויתירים על כתובתה משני, המותר ליורשי', ואם רוצה להתפיס מזונות על הנכסים עד כדי כתו', תשבע שלא תבזבז על הנכסים אשר תחזיק. וצריכה לשבחם עבור היתומים בשבועתה מעתה. ועוד דבר: היתומי' אשר תובעי' כתובת בנין דכרין, אמת הדבר. כי כתובה נעשית מותר לחברתה. ואם יש בנכסי' מותר דינר, יקחו היתומים כתובת אמם. וזאת כתובת' והיתר יחלקו בשוה. ומי אני כי בררתם אותי להורות אם למדתי, כבר הכל שכחתי בעונותי. אכן למדוני חבירי אשר בעיר הזאת, והסכמתי לעצתם. כי המשפט נכון ואמת ואין עליו לפקפק. ושלום אל דייני ישראל ולכל ישראל חיים לבדם ושלום. מרדכי בן הר' ר' יוסף הלוו דב"ח.

ה על דבר אלמנת ראובן והיתומי', נרא' לי: שהדין עם האלמנה. דתפיס' מהניא למזונות, משו' דאיכא תרתי למבין. ואף על גב דאיכא דמוקמי לה מחיים אשנוי דחיקי לא סמכינן, להוציאה מחזקתה. ורוב הדברי' הכתובי' מעבר הדף, נ"ל: שאין בהם ממש. ובעונותי,

[108] בין לאחר.

כי איני בריא ואיני יכול להשיב על כל טענה. סוף דבר: יניחו האלמנה בחזקתה פן יעבור על לא חטה משפט כו' פרץ בן הרב רבי אליהו ה"ע זלה"ה.

ו זה הועתק ממה שאנו זכורים מבחוץ מתשובות מורינו ורבינו הרב רבינו פרץ שיחיה.

ז נדרשתי לאשר שאלוני: מן האלמנה אשר לא היה לה שיעור כתובת' כאשר מת בעלה. והיא לא נשבעה. והיתה מתפרנסת מן הנכסים ימים רבים. ומוחזקת בנכסי', ותפסה לאחר מיתה. והיא השביחה הנכסי' לאחר זמן מרובה, מן השבח אשר השביחה לעצמה. נ"ל: כי התפיס' מועלת לאחר מיתה, בין לכתובה בין למזונות. כיון דמטלטלי משתעבדי לכתו' כתקנת הגאוני', אין חילוק בזה"ז. וכל מה שדקדקו התוס' במסכת כתובות (פ"ד ע"ב): ולר"ע לא מהניא כלל, ורבא אמר: כגון שתפס מחיים, ושם פי' המורה ור"ת ומה שפי', בזמן הזה לא שייך כל זה, כיון דמטלטלי משתעבדי לכתובה ולמזונות. ועל אותה: דינתנו ליורשי' או': כי דוקא בימיהם ליורשי' לא יתנו לאשה, אבל עתה דמתקנת הגאוני' משתעבדי לאשה ולבע"ח, יתנו להם מדרבי נתן. גם כי הקושיא: דלא אשכחן תנא דאית ליה תרי חומרי, ולומר: דמשתעבדי מטלטלי ומדר' נתן, יש לומר: דהגאוני' עשו בתקנת' מטלטלי כמקרקעי. אבל מ"מ, אין לה לגבות לא כתובה ולא מזונות מן השבח, כדמשמע בבכורות (נ"א ע"א). ואפי' אמרה: ראו, כיון שלוקחת מזונותיה, עליה להשביח הנכסים. ואפי' טורחת להשביח, כיון שמעשה ידיה שלהם. ועוד: כי לא אמרי': ראו, וראו לא שייך אלא באש' יורשת. ועוד נראה: כי אמרינן בב"מ (מ' ע"א) על אותה (דאמרינן) [דמרי] בר איסק: דאין חלוק [בין] נכסים ששבחו מחמת נכסים לשבחו מחמת עצמן, מכח הקושיא. שמביא ראיה מן המשנה: דהשביחו לאמצע, וכן אמר רב. ומקשין: וכי יש ראיה מרב יותר מן המשנה? ומתרצין: שרב אמר: פרדיסי וכנסתי דשקלי[109] הוי כמו שבחו נכסים מחמת נכסים, אף על פי שטרח בהן. כ"ש שאם טרחה להלוותם, שזהו כמו שבחו נכסים מחמת נכסי'. ובכל ענין,[110] לאשה כלל לא כתובה ולא מזונות. ותו לא מידי. כי הדין עם היורשין. ולא תגבה האלמנה לא כתובה ולא מזונות מן השבח. והנראה בעיני כתבתי. וחתמתי: משה יחיה ה"ע בן הרב ר' יוסף עמי. זהו מועתק מכתב ידו.

ח דברי רבי משה שיחיה א"צ חיזוק. ואם באתי למלאת דבריו, כיהודה ועוד לקרא (קידושין ו'), ודאי הוא כמ"ש ר' משה. דבזמן הזה מתקנת גאונים ואילך: במטלטלי משתעבדי לכתובה ולמזונות. אין חילוק בין תפיסה מחיים ולאחר מיתה. אבל מה שכתב ר': דראו, לא שייך רק באשה יורשת, אבל זאת יש להם[111] לטרוח עבור היתומים, ומעשה

[109] ובוסתני דשתל.
[110] [אין].
[111] לה.

ידיה שלהם, ואינה יכולה לומר: ראו, אין אני רואה דבריו בזה. דהא דתנן: ואם אמרה: ראו מה שהניח לי בעלי, הריני עושה ואוכלת, מה שהשביחה השביחה לעצמה, ולא איירי באמרה בלא ב"ד, אלא בב"ד. כדאמרינן עלה בירושלמי: וכן האשה כו'. אמר רבי לא: אמרה בב"ד (לא הוא שם אמורא, דמוקי לה: כגון: דאמרה בב"ד). וכיון דנכסים מועטים הן, ואין בהם יותר מכתובה, הרי גלתה לדעתה שאינה רוצה להיות ניזונת משל היתומי' ולטרחה קמיהון, אלא לעכב כל הנכסים לעצמה. גם קרן גם פירי. מכאן ואילך שלה, מכי אמרה בב"ד: ראו. וכן פי' רשב"ם: דראו, מהני בנכסי' מועטי', אף באשה שאינ' יורשת, לעכב כל הנכסים, אפי' נכסים מרובי' יתר מכתובתה. אם אמרה בב"ד ראו שנ"ל[112] דמה שהשביחה בכדי כתובתה, השביחה לעצמה. דאע"ג דמעשה ידיה שלהן, הא קי"ל במס'בבא קמא (קט"ז ע"ב): דפועל יכול לחזור בו. ודמיא להההיא דפ' הגוזל בתרא (בבא קמא קט"ז ע"ב): שיירא שהיתה מהלכת במדבר, ועמד עליה גייס וטרפה, ועמד אחד והציל, אם אמר: לעצמי אני מציל, הציל לעצמו. ואיכא מאן דמוקים לה: בפועל. וכל כמה דלא הדר ביה, כברשותיה דבעל הבית דמי. וכי הדר ביה, טעמא אחרינא הוא. הכא נמי, כי אמרה בב"ד: ראו מה שהניח לי בעלי, הויא לה כתובעת כתובתה בב"ד, ואין לה מזונו'. ושוב אין מעשה ידיה שלהם. ואם נזונת מן הנכסים, בלא רשות היתומים [הוא].

ט וששאלתם על ממון שנשאר בידה מבעלה הראשון כו', והיא אומרת: שלא הכניסה מהן לבעלה, כיון דלא שיירתו בפי' לעשותם כנכסי מלוג, יש להם דין נצ"ב. ויש לעיין בשטר הכתובה איך כתוב בו: ודא נדוניא דהנעלת ליה כך וכך כו'. אם כספים, יש להוסיף שליש. ובשום פוחתים חומש, כדאיתא בפרק מציאת האשה (כתובות ס"ו ע"ב). ואם הכניסה לו יותר מחשבון תכתוב[113] בשטר הכתוב', המותר יש לו דין נכסי מלוג, ונוטלתם לבד ממאי דכתוב בכתובה. בין במפרש בין בסתם. ואם לא הביאה אלא מאה דינרין, אף על פי ששתק הבעל ולא שאל יותר, אם ימצא לה נכסים ידועים יותר, קנאן הבעל האחרון. ויעלו לחשבון הנדוניא הכתובה בשטר כתובה, לפי חשבון כדפרישית. ונפקא מיניה: לענין כתובת בנין דכרין כמו שכתבתם. דקי"ל: אחת בחייו ואחת במותו יש לה כתוב' בנין דכרין. וכתוב' נעשי' מותר לחבירת'. ואף על פי שרוב הגאוני' כתבו: שאין כתובת בנין דכרין נוהגת בזמן הזה, כי בטלו אותה, כמו שאצוה להעתיק לכבודכם, לא פשט' אותה תקנה בארצנו ורבינו האיי ז"ל כתב: שהיא נוהגת. והגדולים

[112] אולי דצ"ל: ראו מה שהניח לי בעלי.
[113] אולי צ"ל הכתוב.

שבמלכותנו, אשר מימיהם אנו שותין, לא הסכימו לבטלה. ומתוך התוס' [ג"כ נראה] שהיא נוהגת. ושלום אליכם כנפש העני הנשכח מכל טוב' אסקופה הנדרסת הנקרא בשכר מאיר בר' ברוך זלה"ה. זה הועתק מכתב ידו של הר' ר' מאיר שיחיה.

י אויה לי כי נסתם לבי בקרבי עד אשר יכולתי להבין דברי מורי הר' ר' פרץ שיחיה בור השכל מעין החכמה ולדון לפניו באתי, ולא לחלוק על דבריו. אמנם ללמוד אני בא ולדעת האמת. פן יבואו התלמידים ויקבעו הלכה לדורות על לא נכון. והנה ממה שהביא רבינו רשב"ם שפסק: דנוטלת כתובתה מן השבח. ועל דא הוא סמיך לעשות משאו ומתנו. ולפי המדומה: רשב"ם אגב חורפיה ומסברא דנפשיה עשה ואינו כן. דהכל יודעין: דאפי' השביחתן האשה אינה נוטלת כתובתה על השבח, כדאיתא בפרק יש בכור (כ"ב ע"א). ואפי' יטלו אחין מה שהשביחו, אשה לא נטלה. דמקולי כתובה שנינו, כמו גבי בע"ח. ולשני דברים אלו ראיה מן התוספתא מפרק מי שמת, דקאמר: האשה שהיתה כו' ועמדה והשביחה הנכסים והביאתם לבית הרבוי, לא תאמר: תנו לי מנה שהשבחתי את הנכסים, ולא עוד, אלא אם יש להם אחריות נכסים גובה כתובה. ואם לאו, אינה גובה כתובתה, עכ"ל התוספתא. הרי דפי' לא תטול כתובתה, אף על השבח שהשביחה עצמה. אף כי הנכסים שבידה מועטין, מדקאמר: אינו גובה. דאי מרובין, הרי יש לה מן הקרן בלא שבח שיעור כתובתה. וא"כ נתבטלו דברי הרשב"ם דפי' דתטול, על השבח. דע"פ מה שהוא אומר בתוספתא: דלא תטול השבח בכתובתה, ר"ל: אפי' בשבח של נכסים שיש להם אחריות, דאי במטלטלי, מאי איריא שבח, אפי' מן הקרן [לא גבתה]? ועלה מן הקרן קאמר: דלא תטול השבח לעצמה, אלא אפי' תפסיד כתובתה. (כיון) [כגון]: שאין להם אחריות[114] נכסי' שהניח להם אביהם ממקום אחר. אפ"ה אינה גובה מן השבח. כדאמר: ולא עוד כו'. והשתא בתר תקנת הגאונים, אין לה יפוי כח במטלטלי יותר מבימיהם במקרקעי. וגם דברי רבינו נדחו דפי': אף ע"ג דלא אמרה: ראו, כמ"ד: ראו, דמי. כיון דמטיא ליה[115] פסידא מקרן אם לא תשביחם לעצמה. הרי בתוספתא אית ליה[116] פסידא דלא תגבה כתובתה, ולא אמרו כך. ומה דמדמה להיא דאם השביח הנכסים מחמת עצמן של אחים, דכל השבח שלהם, ואף על גב דלא אמרו: ראו, כמ"ד: ראו דמי ונוטלין כל השבח. אומר אני: דאין זה מאותו טעם אלא משום דהוי כיורד לתוך שדה חבירו ברשות. שהרי היה להם חלק בכל, ואין מבורר חלקם, והו"ל שותף. ומה שאין הספר אומר: דיש להם דין ארים כשאר שותף, מזה דקדק ר"ת: דאפי'

[114] צ"ל: מה שהשבחתי וכו' יש שם אחריות.
[115] לה.
[116] לה.

היכא דאמר: הריני לעצמי עושה; קשיא ליה לר"ת: אמאי יטול כל השבח, אלא כדין אריס? עכ"ל ר"ת ז"ל.

יא ולפע"ד נ"ל להוסיף על דבריו, וליתן טעם: דלא קשיא מההיא שהביא הרב ר' מאיר שיחיה מפ' הגוזל בתרא (בבא קמא קט"ז ע"ב): שיירא שהיתה מהלכת במדבר כו'. דמסיק: אם אמר: לעצמי אני מציל, שהציל לעצמו. דהתם (בבא קמא קט"ז) הכל בא ע"י הצלתו. ואם לא היה מציל, היה נפסד הכל מה שהציל. אבל הכא, ארעא הוא דקא משבחא בהדיא. נחזור לדברי ר"ת. דפי' עלה ההיא משמו של ר"ת: דמה שהוא אומר: שהשביח לעצמו, ר"ל: ליטול כאריס. וכן פירש גבי רב חסדא סברא דלא נוטל אלא כאריס שכר טרחו. ור"י פי' מדידיה: דכל השבח קאמר, כדמוכח שמעתתא. ומפרש הטעם[117] דמי לשותף, שאין לו בשבח אלא כאריס. ואפי' אמר: הריני עושה לעצמי, כסתם[118] שותפים כדי להשתכר קנו, ולדעתם נשתתפו. ומקפידין שלא ישתכר זה יותר מזה. אבל שמימי לא[119] נפלה להם הירוש', ואדעת' דשבחא לא נשתתפו, ובדבר שאינם חסרים, דבלאו הכי לאו היו עוסקים הקטנים, והי"ל זה נהנה וזה אינו חסר, בהא ודאי אמרינן: דנוטלין כל השבח. כגון דאמרו: הרי אנו עושין לעצמנו, או שלא אמרו, וגלו בדעתם: שלעצמם הם עושים. כגון: שהם מוציאים יציאות ממונם. דבגלוי דעת סגי בדידהו, כמו שאפשר לקמן. משא"כ באשה, דבדידא לא תליא מילתא. ועוד יש (לנותן) [ליתן] טעם: שאע"פ שסתם שותפין מקפידין שלא יטול שותף המשביח אלא כאריס, גבי אחים יטלו כל השבח. דכי היכי דברישא השביחו לאמצע, ואין נוטלין שכר טרחם יתר על הקטנים, (דאמרו) [דאמרי: שהגדולים] (מה גדולים), אחלו [שמא צ"ל: מחלו] לקטנים דבר שאין בו חסרון כיס. כמו כן, בתוספת שהשביחו לעצמן ונוטלין כל השבח, הוי מטעם: דהקטנים מחלו לגבי גדולים דבר שזה נהנה וזה אינו חסר. כך פירש ר"י. ואין להשיב: דקטנים לאו בני מחילה נינהו. דהיינו דבר שהוא בעולם, וחסרים בו. אבל לגבי דבר זה, אמרי' שפיר: דלא סמכי עליה כלל, ובקל מסתלקי. ודכותא איתא בפרק המפקיד (בבא מציעא ל"ט ע"א), דקאמר: זריז ונשכר הוי, מאי דאשבח מיבעיא? פי': זריז כו': וחשבת לי' כיורד ברשות. א"כ פשיטא דיטול מאי דאשבח. ור"ל: כל השבח. והתם (בבא מציעא ל"ט) דין אריס היה לנו ליתן לו. אלא טעמא (כדפרש"י) [כדפר"י]. ואפי' לפירוש רש"י ז"ל [שם], אין לדמות לאחי' כלל. ותדע: דבתוספת' מחלק, דהכי איתא התם עלה דההיא דאשה: דאחים שמת אביהם והניח להן נכסים. ולאחד מהם

[117] דלא.

[118] אולי צ"ל: כי סתם.

[119] אולי צ"ל: כאן שמימילא.

יש לו בנים. ועמדו בניו של זה והשביחו הנכסים, והביאום לבית הריבוי. לא יאמר: תנו לי מה שהשביחו בני את הנכסי'. וכן הם לא יאמרו: תן לנו מה שאכלו בניך. אלא מה שאכלו, אכלו מן האמצע. והם אפי' שהשביחו, השביחו לאמצע. ואילו גבי אשה, אפי' לאמצע לא השביחה. וההיא דב"ב (קמ"ג ע"ב), וכן האשה שהשביחה [השביחה] לאמצע מיירי: באשה יורשת, כדמוקי לה בגמ', דיש לה דין אחים. אבל אלמנה אחרת, מאי עבידתא? לעולם תטרח קמי יתמי, כל כמה דלא אמרה: ראו, בב"ד, כאשר מביא הרב ר' מאיר, שיחיה ויאריך ימים, ראי' מן הירושלמי. וטעם יש בדבר כמה שפי' מורינו ורבינו הרב ר' פרץ שיחיה ויאריך ימים. דמיגו דנחתו לפלגא, נחתו לכולא. דאית לה פסידא, אדעתא דנפשה נהנתה, כמו גבי יורשים? הלא זה רחוק כרחוק מזרח ממערב? דהא פירש ר' דלא: והיא דאמר' בב"ד גבי אשה ולא גבי יורשים. היינו משום: דשמא יש לה צררי, ואין (להם) [לה] בהן שום חלק. והשתא שבאתה לבית דין ונשמע הקול, ונתעצלו, אינהו דאפסידו אנפשייהו. וכן היא שלא אמר' בב"ד, אפסידה אנפשה. דכל כמה דלא אמרה: ראו בב"ד, חשדינן לה דנפרעת מכתובתה. אבל גם יורשים בלאחר, יש לו בודאי חלק בהם. ואין צריך כי אם גילוי דעת: שאינם עושים בשביל האחרים. ועתה ששבח פועלים משלהם, אין לך גילוי גדול מזה. אבל אשה אין הדבר תלוי בה ובדעתה, אלא הוי הטעם כדפרישית. ומש"ה אמרינן גבי אשה: והוא דאמרה בב"ד, ולא אמרינן גבי יורשין. ולפיכך: נתיישבו דברי המורה דאמר: צריכה אמירה ב"ד. ולפיכך: חשבינן לה תובעת כתובתה בב"ד. דאז מועיל דבריה. ונדחו דברי מורי רבינו שיחיה. ולא דמי לההיא דרב ספרא במסכתא בבא בתרא (קמד ע"א), דודאי לדידי' לא צריך אמירה בב"ד, כי אם גילוי הדעת: שהיה לו חלק בהם. ורב ספרא גברא רבה, ולא שביק גירסא דידיה וטרח לאחריני. וגם דברי ר' שמשון, שפירש בסוף דבריו, אינה מטעם זה, דרוצה לדמות אשה מכ"ש לרב ספרא, ולא שבקא, נעשה כו'. דאין הדמיון שוה, כדפירש"י. ועוד קשה: מה שפי' מורינו ורבינו שיחיה: דמה שאין האשה נוטלת כתובתה מן השבח, היינו: מו השבח שהשביחו היורשים מן הנכסים. אבל בשבח שהשביחה היא עצמה מן הנכסים שבידה, ודאי נוטלת כתובת' מן השבח. נפלאתי: איך פה קדוש יאמר כזה? שאפי' יבא אליהו ויאמר לי, לא הייתי שומע לו. חדא: דבתוספתא איתא בהדיא: והשביחתה והביאתם לבית הריבוי, שאינה גובה כתובתה. ועוד: בפרק מי שמת (בבא בתרא דף קמ"ד), דקאמר: וכן האשה שהשביחה, התם מיירי: שהשביחה מנכסים שבידה. ועלה קאמר בגמרא (פרק מי שמת): אשה מאי עבידתא? דסלקא דעתך דמיירי: באלמנה שאינה יורשת ופריך: כו' כמה דלא נטלה, השבח ליורשים. ובשבח של

יורשים הכל מודים שאינה נוטלת כתובתה עליו. וגם מה שרוצה רבינו לומר: דתטול מה שהשביחה לעצמה, מטעם דר"ל: דכמאן אמרה ראו דמי. אבל השבח של יורשים, היה מודה רבינו דלא תטול עליו. והנה הוכחתי עליו מדפריק: הספר אשה וכו', דמשמע ליה דאם לא נטלה כתובתה, או לא אמרה: ראו, דמה שהיא משבחת הוי ליורשים. וכמו כן מה שר"ל מורינו רבינו שיחיה: דאפי' אם היא ניזונת מן היורשים, דהשבח לעצמה עד כדי כתובתה, דמה שאינה נוטלת היינו היתרון, אבל כדי כתובת' נוטלת. היאך יתכן זה? דהשתא בשאינה ניזונת לפי מאי דסלקא דעתך: דלא באשה יורשת מיירי, אמר': דהשביחה לאמצע, והשתא תטול? אבל כשהיא ניזונת, בין שיהיה הממון בידה בין לא יהיה הממון בידה, היא משבחת של יורשים, כמו שהיתה לבעלה, וידם כידם. כדתנן: מעשה ידיה שלהם. ומה להזכיר בכאן: ממון שבידה, ולחלק? ומה שהביא ראיה מסוף דבריו של רבינו שמשון, כבר פירשתי: שאין ממש באותו דבר, וגם הוא לא אמר כי אם לפי ריהטא. דאילו עיין בה, היה מחלק. דאין הדבר תלוי עד שתצעק בב"ד: שתהא מוכנת לישבע. ושתאמר בפניהם: ראו מה שהניח לי בעלי, והנני נוטלתן בכתובתי. כי אין בידי יותר, והריני עושה ואוכלת. ואז אם נתעצלו היורשים, יהיה השבח שלה וגם הקרן וגם פרי וגם מה שהוא אומר: דאותה באה מחמת טענת מזונות, לא ידעתי מאי נפקא מינה. וגם כי פסק ר' שמשון בהדיא: דאפי' אותם כו' שאין לה ליטול בכתובתה. שהרי כבר אכלה שיעור הקרן. ואין לה לא כתובה ולא מזונות על השבח, כך לשונו. ואף דברי רבינו סותרים זה את זה. שכבר למדתנו רבינו בבבא מציעא: דמזונות שהם תנאי כתובה. ובמקום שאינה נוטלת כתובה אינה נוטלת מזונות. ועל ענין תביעת היתום, יש ממש וממש אם כדברי כן הוא: שלא היתה לה דין בשבח. אכן ידעתי: דאי לא הא, לא קיימא הא. דאם הכל שלה, פשיטא דיכולה לפרנס בנה ולעשות רצונה. אכן אפי' תחשוב מורי: דברי להבל, לגבי כתובת בנין דכרין, ולענין הנכסים שהיה לה מבעלה הראשון, והכנסתה סתם, יראה כדברי הרב ר' מאיר שיחיה, עד שיאמר מורי ר' שיחיה דברים בגו. והנה שלוחי ההולך אל מורינו הרב ר' מאיר וכתב מורי רבינו שמשון ושאר כתבי הגדולים בידו. ואם חפצך להרבות שום דבר, יכתוב מורי רבי. פן נצטרך לשלוחי והדר שלוחי. כי לא אנוח מלשלוח בכל מקום שאדע מחכמי ישראל הנקראים בשם, לידע ברור הדבר. ושיהיו רבותי שוים בדבר. כי פרק גדול תלוי בזה, ושטת ההלכה. ועל מה שפי' מורי ר' שמשון ההיא דבכורות, הנה פה אל פה נלחמתי עם הרב ר' יעקב, מטעם שלמדתנו רבינו כך בבבא מציעא: דמזונות לא נטלה מן השבח, כדפרי' ר' שמשון. וגם טעם אחר פשוט הוא: דכיון דאין לה כתובה (ו)אין לה מזונו'.

ולגבי מזון האשה והבנות, תנאי כתובה אצטריכא לו שהוא בטל. דלפעמים שהתנאי ממזונות האשה בטל, ואין התנאי ממזון הבנות בטל. אף כי היא עדיין באלמנות'. כגון: תובעת כתובתה, כמו שפי' מורינו רבינו שמשון. ולכך הוצרך לפרש כאן: מזון האשה והבנות, אף על גב דכבר פי' כתו'. וממילא, תנאי כתובה כמו לזה. ועתה, דקדק מורי רבי שיחיה ויאריך ימים להעמידה על נכון. כי משפט ותורה אחת יהיה לנו. ולא תעשה תורתינו אגודות. ועוד תמה אני: על אשר מורי רבי' שמשון רוצה להחזיק האלמנה ע"פ הטענות. כי כל עיקר טעמו אינו אלא משום: דכיון שיש בדבר גילוי. וזאת אומרת: שהיא רוצה להיות ניזונת והולכת. הרי מגלה בעצמה שלא טרחה בכתובה. ותו לא מידי. [אולי מכאן והלאה הוי דברי הר' ר' פרץ שיחיה] גם כי איני כדאי לחלוק על רבותי, כי קטנם עבה ממתני, אף ע"פ כן, אין לאדם אלא מה שעיניו רואות. והנני הצעיר על משמרתי אעמודה, שלא להוציא הממון מחזקתה של אלמנה שנשארו בידה בשעת מיתת בעלה, נכסים מועטים שלא היה בהם כדי כתובתה. ואחרי כן השביחו עד כדי כתובתה. ואף על גב דלא אמרה: ראו. וכן פי' רשב"ם בהדיא, וז"ל, שפירש גם ההיא דפרק מי שמת, דמוקי לה: באשה יורשת עסקינן, ופסק רשב"ם: הילכך: האשה שמת בעלה, והניח נכסים מועטי' שאין בהם כדי כתובתה, אם אמרה בב"ד או בקהל: ראו מה שהניח לי בעלי, ונתעצלו ב"ד או יורשים להשביע על כתו', אפי' השביחה אלף ככר, השביחה לעצמה. אבל אם השביחה נכסים סתם, תטרוף כתובתה, והמותר ליורשים. ואף על פי שלא נשתייר מבעלה רביע כתובתה. ע"כ למדנו [אולי צ"ל: לשונו] הרי שפסק רשב"ם בהדיא: שנוטלת כתובתה מן השבח, ואף על גב דלא אמרה: ראו. ויש להוסיף וליתן טעם לדבריו: דאע"ג דאין האשה נוטלת כתובתה מן השבח, מ"מ הכא שאני. דכיון שלא היו הנכסים כדי כתובתה בשעת מיתת בעלה, והיא טרחה והשביחתן, אף על גב דלא אמרה: ראו, כמאן דאמרה: ראו, דמי. כיון דמטיא ליה פסידא מקרנא דכתובתה, אם לא השביחה לעצמה. ודמיא להההיא דאמרינן: אם השביחו נכסים מחמת עצמם על אחים, דכל השבח של אחים הוא, אף ע"ג דלא אמרו: ראו. ופי' רשב"ם: דהא דאמרינן: השביחו נכסים מחמת עצמם, ר"ל: שישכרו פועלים הגדולים משלהם, ולא משל הירושה. ואף על גב דהשבח יותר הרבה על ההוצאה, הא פסיק וקאמר: דהשביחו לעצמם כל השבח. ולא יטלו מן היתומים הקטנים היציאה לחוד, ומן השבח כאריס. הא לא אמרי' אלא כל השבח לעצמם הוא. והיינו מטעמא: דאע"ג דלא אמרו: ראו, כמאן דאמרו: ראו דמי. דכיון דמטיא להו חסרון כיס קצת בשבח בשכירת פועלים ששוכרים משלהם, אנן סהדי:

דאדעתא דנפשייהו[120] אשביח, כאילו אמרה: ראו. וכיון דנחתי להשביח בשביל עצמם חסרון כיס של הוצאת שכר פועלים, ונחתי נמי אטרחא, כאילו אמרו: ראו. ומש"ה: כל השבח שלהן. כ"ש הכא גבי אשה, דאיכא פסידא לגמרי מקרנא דכתובת', כאילו אמרה: ראו, דמי. ומיהו, מהאי טעמא היה נראה: דכל השבח שלה, אפי' יתר על כתובתה. דכיון דנחתא להשביח לעצמה בשביל קרנא דכתובתה נחתא נמי הבא לי השבח [אולי צ"ל: לכל השבח], כדפרשי' גבי מחמת עצמם. ועוד טעם אחר: דכיון דאין האשה נוטלת מן השבח כתובתה, א"כ מה שפסק רשב"ם דנוטלת מן השבח עד כדי כתובתה, ע"כ צריך לומר הטעם: דאע"ג דלא אמרה: ראו, כאלו אמר: ראו דמי. א"כ יש לה ליטול כל השבח. כאילו אמרה: ראו. אמנם פסק רשב"ם בהדיא: כי המותר מן השבח שהשביחה יתר על כתובתה, ליורשי' היכא דלא אמרה: ראו. ולפי דבריו נ"ל: דהא דחשבינן לה כאלו אמרה: ראו, היינו דוקא עד כדי כתובתה. אף על פי שהוא דוחק קצת, לחלק: ליחשב כאלו אמרה: ראו, לחצאין. מ"מ, הואיל ונפק מפומיה דרשב"ם, אין לפקפק בדבר. והשתא, הא דאמרי': שאין האשה נוטלת כתובתה בשבח, היינו דוקא בשבח שהשביחו היורשים את הנכסים שבידיהם. אבל מן הנכסים שבידה שהשביחה היא, ודאי נוטלת בשבח, מטעם דפרשי': דעד כדי כתובתה, הוי כאילו אמרה: ראו. ואפי' היא ניזונת מן הממון שביד היורשים, נמי איכא למימר: דהשבח לעצמה, עד כדי כתובת', ממה שהשביח' מן הנכסי' שביד'. ואף על גב דפי' רשב"ם: דאי שקלא מזוני, השבח ליורשי'. כדתנן (כתובו' צה:): אלמנ' ניזונ' מנכסי יתומים, ומעשה ידיה שלהם. היינו לענין ליטול השבח יתר על כתובתה. וכגון שאמרו בב"ד: ראו. אבל עד כדי כתובתה, נוטלת לעולם, אפי' בלא ראו. אפילו היא ניזונת מממון שביד היורשי', לפי המדומה. וכ"ש אם ניזונת מממון שבידה. ואפילו יש בממון כדי כתובתה, ויתר, ביד היורשים. מ"מ, כיון שאינו בידה כדי כתובתה, אדעתא דנפשה קא משבחה, עד כדי כתובתה. כיון שאין דרכה של אשה לחזור אחר בתי דינין. וההוא דמייתי ראיה מרישא דתשובת ר' שמשון, שפירש: דאין האשה נוטלת לא כתובה ולא מזונות בשבח, בין שהשביחו יורשים בין שהשביחה עצמה. אנא מייתי ליה ראיה מסופה דתשובת ר' שמשון, אדרבא לאידך גיס'. שפירש בתוך תשובתו [ר' שמשון], וז"ל: אף לא מלאני לבי לחלוק על רשב"ם. והרי פי': דאפי' בלא ראו נוטלת כדי כתובתה מן השבח. ואף כי פירושו גבי יתרון, יש לקיימו גבי הצלת חסרון כתובתה. כיון שגלה בדעתו ר' שמשון: שאין רצונו לחלוק על רשב"ם. ואף כי יש לישב תשובת ר' שמשון, שפי' שאין האשה נוטלת בשבח, זה היה דוקא באשה שלא היתה באה

[120] צ"ל: השביחו.

מחמת טענת מזונות. כמו שפי' הוא: שלא היתה כתובה מקויימת. ואף כי מנה ומאתים איכא גם בלא קיום כתובה, מ"מ אולי לא היתה באה כי אם מחמת טענת מזונות, כמו שמוכיח לשון תשובתו. מסקנא דמילתא: דעד כתובתה נוטלת במה שהשביחה עצמה, בנכסים שהיו מועטים. מטעם דהוי כאילו אמרה: ראו. אבל יותר מכדי כתובתה, לא, כדפרש"י ורשב"ם. ומיהו, עוד יש לפרש: דהיכא דגם לבסוף האשה באה גם בטענת מזונות, זוכה להחזיק בשבח אפי' יותר מכדי כתובתה. דכיון שבראשונה לא היה בה כדי כתובתה, אפי' לפי' רשב"ם ז"ל: דיתר מכדי כתובתה לא תטול, היינו: כשבאה לסוף ליטול כתובתה בב"ד. אבל כל זמן שאינה תובעת כתובתה בב"ד, וגם אינה באה לינשא, והיא מוחזקת בממון גם מטעם מזונות, אפי' שבח יתר מכדי כתובת' נחתא נמי אכולא. מידי דהוה השביחה הנכסים מחמת עצמם של אחים, כדפירש. דכן הלכה, מדמייתי לה תלמודא, גבי ראו דייני. ומה שהביא ראיה מההיא דפרק המפקיד (מ') דאיכא ספרים דגרסי: וכן אמר רב: השביחו לאמצע. ומפרשי: דבעי אמימר: אפי' השביחו מחמת עצמם של אחים. אותה גירסא אינה נראית עיקר, מדלא קבע לה תלמודא פרק מי שמת ששם עיקר הדבר. וגם הו"ל למיפרך מינה, כי הא דפריך מההיא דרבי חנינא. אלא נראה: דגרסי' בההיא דהמפקיד וכן אמר רבה: השביחו לאמצע. ועל ההיא עובדא דמרי בר איסק קאמר. ועוד: בכמה ספרים לא גרסי' לא רבה ולא רב. ואפי' גרסי' לה, מ"מ נראה: דהלכה כרבא, דבתרא, דקאמר בפרק מי שמת: אבל השביחו מחמת עצמם של אחים, השביחו לעצמם. וגם ההוא דמרי בר איסק, איכא לאוקומי: דההיא פרדיסי דשתל, היה הכל ממון הירוש'. ומענין פרנסת היתומי' וגם מענין כתובת בנין דכרין, אין ממש בקביעות [אולי צ"ל: בתביעות] הללו, לפי מה שהשביחה לעצמה. כיון שלא היה לה כתובה בשעת מיתת בעלה. וגם מטעם זה אין להזכיר נכסי בעלה הראשון. וגם כמו כן אין לגרוע כח חזקת האשה, משום דלא נשנית החזקה אחר מיתת בעלה מבחיי בעלה. ואף על גב דאמרי בפרק הכותב (כתובות פ"ד:): אית לך סהדי דתפסתינהו מחיים? זהו דוק' בימיה' שלא היתה ניגבית ממטלטלין רק מכח תפיסה. וגם אין צריך להזכיר ענין הסכמת מקצת האחים הכתוב בשאלה, לפי מה שכתבתי. ואגב אורחיה, אפרש מה שנכתב מעבר לדף: מדלא קאמר בבכורות: ולא האשה ממזונותיה, היינו משום דמזונות האשה גובה משבח. זה אינו נ"ל לפי המדומה. דהא אותו טעם דמפרש תלמודא גבי מזון הבנו': תנאי כתובה ככתוב' דמי, שייך גבי מזון האשה. ובכל דוכתא משמא: דמזון האשה והבנות שוים. מ"מ קשיא: אמאי לא נקט מזון גבי אשה? דאיכא למימר: דנקט כתובה גבי אשה, דשייכא באשה ולא בבנות. ועוד: דמזון האשה לא פסיק ליה, דהא

כשתובעת כתובה בב"ד לאחר מיתת בעלה, מיד אין לה מזונות. וגם מה שכתב המורה: בשאמרה:[121] ראו, אין לה מזונות. ודמיא למי שתובעת כתובתה בב"ד. זהו לפי שיטתו, שסובר: דבעי' שתאמר: ראו, בב"ד. אבל מדרב ספרא משמע קצת: דלא בעינן שתאמר: ראו, בב"ד. דהא משמע: דבגילוי דעת סגיא. וא"כ סגיא בקל או בפני עדים. ואפי' אם תאמר לי: דההיא דרב ספרא חשיב כמו בב"ד, כמו הירושלמי שהביא. יש ליישב: דמ"מ לא חשיב ראו בב"ד כמו תובעת כתובת', לענין להפסי' מזונות. כיון שאינה אומרת כן כי אם לגלוי דעתה: שאינה טורחת עבור היתומים. וצריך להתיישב בדבר זה. מסקנא דמילתא: אין להוציא הנכסים מחזקת האלמנה, כמ"ש בראשונה בקוצר.

יב ע"כ נראה שהם דברי הר' ר' פרץ שיחיה. ומכאן ואילך דברי ר' מאיר שיחיה. מאן יהיב לן מעפריה דרבי שמואל, ומלינן עינין. כי אף אנו מחבבין דבריו, ומימי ענדתים עטרת ראשי. אמנם כפי דברי רבותינו הנקובים, המפרשים את פירושו כמו שנר' בעיניהם, לא נשמע, לא לעקור הגמ' והסברא. ואם נקבל את דבריהם, היינו סותרים אף דברי עצמו, כמו שמוכיח לפני כבודכם. כי הם רוצים לומר: דמי שהניח נכסים מועטין פחות מכדי כתובה, ונשאה ונתנה בהם והשביחתם, גובה כתובתה מן השבח. ואף כל השבח גובה, אפילו יותר מכדי כתובתה. דכיון דאין לה כדי כתובתה, הויא כאמר': ראו מה שהניח לי בעלי כו'. דכל היכא דלא השביחה לעצמה, היתה מפסדת קרן כתובתה, הויא כאמרה: ראו מה שהניח לי בעלי. ומדמו לה לרב ספרא, ואומר: דכ"ש הוא. וקשיא לן במלתייהו טובא. חדא: דתנן: אלמנה ניזונת מנכסי יתומים, מעשה ידיה שלהם. ולא מפליגינן בין נכסים מרובים לנכסים מועטים, בין שישנן תחת ידיה בין שישנן ביד היורשים או ביד אחר. דלעולם סתמא: מעשה ידיה ליורשין, עד שיהיו תחת ידיה, ותאמר: ראו מה שהניח לי בעלי כו'. ועוד: בפרק מי שמת, גבי: וכן האשה שהשביחה, השביחה לאמצע, ומוקי לה בגמ': באשה יורשת דוקא. אבל בשאינה יורשת, אין לה כלום. הו"ל לאתויי, לאיפלוגי בין נכסים מרובים יתר מכדי כתובתה, למועטים פחות מכדי כתובתה. ונימא: דנכסים מועטים פחות מכדי כתובתה הכל לעצמה, אף בשאינה יורשת, כדי שלא תפסיד קרן כתובת'. כיון דנחית ההוא תנאי לפלוגי בין נכסים מרובים למועטי' בריש פרקא, נפלוג נמי בהא. אלא ש"מ: דליכא חלוקה אלא בין אמרה: ראו, ללא אמרה: ראו. ועוד: מאי: וכן האשה כו'? הא גבי: השביחו הגדולים את הנכסים השביחו לאמצע כו' אין חלוק בין נכסים מרובים בין נכסים מועטים, אפי' באשה יורשת. וכ"ש בשאינה יורשת דלא תטול לעצמה כלום מן השבח, בניזונת דאיירי

[121] צ"ל: אמרו.

בה במתני', דאגריע טפי מיורשת, כמו שהוכיח. וליכא למימר: דלאו לכל מילי אמ': וכן. דא"כ הו"ל לתלמוד' לאקשויי: מאי: וכן, ולשני: אחדא. ועוד: מדפריך בגמ' סתמא: אשה מאי עבידתא? משמע: אמאי שקלא מידי בשבח? הא כיון דניזונת, כדשמע במתני': דבין אחים דבין אשה לא חלקו בעיסתן, ונזונין מתפיס' הבית. מדקאמר: הרי אנו עושים ואוכלים, ולא נאכל עוד מתפיסת הבית. א"כ, לא הו"ל למשקל מידי משבחא, עד דתימא בב"ד: ראו מה שהניח לי בעלי, והריני עושה ואוכלת. דאפי' אמרה בפני עדים, איני ניזונת. מצי מהדר בה, עד דתימא בב"ד: ראו מה שהניח לי בעלי. דתו לית לה מזוני לעולם. דהויא לה כתובעת כתובתה בב"ד, דלית לה מזוני. כדמוכח בירושלמי ממילתיה דר' אלא, דמוקי לה באמרה בב"ד, דוקא. ולפי דברי רבותינו ז"ל, לא הו"ל לאקשויי בהאי לישנא: אשה מאי עבידתא? אלא הכי הו"ל למפרך: אי בנכסי מועטי' פחות מכדי כתובתה, הכל לעצמה. ואי במרובי', מאי עבידתא? ועוד: מאי פריך: פשיטא, גבי: וכן האשה שהשביחה. הא אצטריך לאשמועינן טובא. דאע"ג דגבי אחין השביחו לאמצע בכל ענין, בין בנכסים מרובי' בין בנכסים מועטין, ובאשה בנכסי' מועטי' פחות מכדי כתובתה, הכל לעצמה, אפ"ה, בנכסים מרובין השביחה לאמצע, כמו גבי אחין. וליכא למימר: דבאשה יורשת היא לגמרי כמו אחין: דאפי' בנכסי' מועטין השביחה לאמצע. דהא מילתא בלא טעמא היא. דאטו משום דאית לה ממון מצד אחר, לא תיחוש על הפסד קרן כתובתה, טפי מאילו לית לה ממון אחר? אטו אשה דאית לה נכסי מלוג שלא שמאתן בכתובתה, דלא נימא בה האי דינא? מי דוחקנו לומר אלו החילוקים, וחלוק[י] חלוקים, שלא נרמזו בגמ'. והלא סוגיית התלמוד פשוטה היא, בלא שום דוחק, כדברינו? ועוד: דאפי' תאמר לי: שיש חילוק, כדפרש"י, מ"מ תלמודה הו"ל למיעבד צריכותא בהא. ונימא: מהו דתימא: כיון דבאשה דעלמא איכא חלוקה בין נכסים מרובים למועטין, באשה יורשת נמי דאיכא חלוקה, קמ"ל: וכן האשה, דשויא לגמרי לאחין. ועוד: הא משמע בתר הכי: דסד"א: דגריעא טפי מאחין. דקאמר גבי: ראו מה שהניח לי בעלי: פשיטא? מהו דתימא: בההיא הנאה דנפק עלה קלא דאמרי: קא טרחא קמי יתמי כו'. כ"ש דלא יעלה על לב איש לומר: דעדיפא מאחין. ועוד: משנה תמימה שנו לנו ר' בפרק יש בכור: ולא האשה בכתובתה בשבח. ולא קא מפליג בין נכסים מרובין למועטין, בין שהשביחה היא בין שהשביחו יורשים או אחרים. ועוד: דומיא דבכור שאינו נוטל בשבח. דקתני התם (ריש פרק יש בכור): דמיירי בכל ענין: בין בנכסים מרובין בין בנכסים מועטין. ואפי' השביח איהו, לא שקיל מידי בשבחא, כל כמה דלא אמר: ראו מה שהניח לנו אבא. ה"נ באשה. והא דלא תני התם (ריש פרק יש בכור): ולא האשה

בכתובתה במזונותיה, יש לומר: דכיון דקתני: ולא האשה בכתובתה, דמזונות בכלל כתו' נינהו דתנאי כתובה ככתובה דמי. וטובא אשכחן כה"ג: דלא קתני אלא כתובה, והוו מזונות בכלל. כגון: הכותב נכסיו לבנו, וכתב לאשתו קרקע כל שהוא, אבדה כתובתה, ואבדה נמי מזונותיה. וכן כתובת אשה בזבורית, ומזונותי' נמי בכלל, וכן רבי'. ולדברי רבינו שחזר וכתב שם: דאם השביחה יותר מכדי כתובתה, עד כדי כתו' לעצמה, והמותר ליורשים. זו היא מילתא בלא טעמ', לומר: דלחצאין הויא כאילו אמרה: ראו. וכן כתב הוא לעצמו: שהוא דוחק. ואחר שהוא דוחק, למה נאמר כן? כלום באנו לישב בכך שום משנה או ברייתא או שמעתא? ואם ליישב דברי' ר' שמואל [הרשב"ם בפרק מי שמת] דוחק עצמו לומר כן, הלא דבריו מיושבים יפה יפה כדברינו? כי דעתו כדעתינו, כמו שנוכיח בע"ה. ועוד: דא"כ לא רמי מדרב ספרא? משום דלא שביק גירסיה, הוי כאילו אמר: ראו. ואפי' השביח אלף ככר. הכל לעצמו. וגבי אשה לא אמר ר' כן, אלא לחצאין. וכל הדוחקים והחלוקים הללו שחלק רבינו, כל זה ליישב פ' ר' שמואל לפי מה שהוא מפרש פירושו. אמנם נרא': כי פי' רשב"ם טוב וישר. ומעולם לא עלה על לבו לומר: דבנכסי' מועטין פחו' מכדי כתו' אם השביחתם סתם, דגובה כתובה אף מן השבח וכן מוכיחים דבריו בג' מקומות דלא גבייא משבח. דבמתני', גבי: וכן האשה שהשביח' כו', פי' וז"ל: והוא דלא שקלא מזוני. דאי שקלא מזוני, לא. דתנן: אלמנה ניזונת מנכסי יתומי', ומעשה ידיה שלהם עכ"ל. הרי שכתב סתם: דבניזונת אין לה כלום בשבח. ולא חלק בין מרובין למועטין. ואדרבא: דידיה עדיפא ליה מדידן. כי הוא כתב באשה שאינה יורשת: אפי' אמרה: ראו, לא מהני לה לטול מן השבח, כיון דניזונת. ובזה אין נראה לי דבריו, דכיון דאמירה בב"ד בעי, כדאיתא בירושלמי, הויא לה כתובעת כתו' בב"ד, ואין לה מזונות מן הדין. ואם היא ניזונת משם ואילך, ינכו לה, כדכתיבנא בכתבי הראשון. וגבי: האשה מאי עבידתא, פירש כמו כן: דלא שקלא מידי בשבח. כי פי' וז"ל: או תטול כתובתה ותלך לה, או תפרח[122] קמי דיתמי, ותהיה ניזונ', ומעשה ידיה שלהם. ואין לה להשתכר בממון היורשים ע"כ למדנו [אולי צ"ל: לשונו] הרי גם כאן פי' בפשיטות: דלא שקלא מידי משבחא ולא חלק כלום בין מרובי' למועטין. וכן חזר ופירש בפסק דידי': והוא דלא שקלא מזוני. דתנן: אלמנה ניזונת מנכסי יתומים, מעשה ידיה שלהם. ולא חלק בין מרובין למועטין. הילכך: אומר אני: כי מה שכתב בפסק שלו וז"ל: אבל אם השביחה הנכסים סתם, תטרוף כתובה והמותר ליורשים, ואף ע"פ שלא נשתייר מבעלה אלא רביע כתובתה ע"כ למדנו [אולי צ"ל לשונו], נ"ל: כי תטרוף כתובה

[122] צ"ל: תטרח.

דקאמר, אנכסים שהזכיר ברישא קאי. כלו': תטרוף כתובתה מן הנכסים שהניח בעלה. דמעיקרא מיירי רשב"ם: בדאיתא נכסים כדי כתובה או יותר. מדחזר שוב ופירש אף על פי שלא נשתייר מבעלה אלא רביע כתובתה או יותר. הילכך: שפיר קאמר: דתטרוף כל כתובתה מן הנכסים של בעלה, והמותר, בין בקרן בין בשבח, הכל ליורשים. וכן מוכיח כל דבריו, כמו שהוכחתי מג' מקומות מתוך הפי'. וגם כאן מוכיח דבריו כן. דע"כ מה שסיים במילתיה: ואף על פי שלא נשתייר מבעלה אלא רביעי כתובה, קאי אלפנינו, ולא אלפני דלפני, כלומר: או המותר ליורשים. דלא מבעל אם יש שם נכסים הרבה כדי כתובה או יותר, דהמותר ליורשים. ולא שקלא איהי בשבחא מידי. אלא אפי' ליכא נכסים אלא רביע כתובתה, והוה לן למימר: דתהוי כאילו אמרה: ראו, כדי שתטול כתובה משלם. אפ"ה, לא שקלא משבחא מידי. דאי אירשא דמלתא קאי, מאי: אף ע"פ דקאמר? וליכא למימר: דודאי או המותר ליורשים קאי. וה"ק, כמו שפי' רבינו: דלא מיבעיא בנכסים מרובים, דלא נחתא כלל להשביח לעצמה עד כדי כתו', תטול גם הכל? אפ"ה אמרינן: המותר ליורשים, שהרי ר' שמואל לא ירד לסברא זו כלל. ולא הזכיר סברא זו בפירושיו כלל. ואינה סברא פשוטה כל כך, שהיה לו לומר: שלא הוצרך ר' שמואל להזכיר'. ועוד אדרבא: סברא של ר' שמואל היא מטעם אחר, שהרי פירש גבי: ראו מה שהניח לנו אבינו כו': ומה שנשביח מחלקנו נעכב לעצמה, ולא מכל הנכסים. דהוה ליה כאילו חלקו לענין ליטול השבח מחלקם. וכן פר"ח. והכי משמע פשטה דמתני': ראו מה שהניח לנו אבא: לנו לחלקנו, משמע. וכן מה שהניח לי: לכתובתי, משמע. והיינו נמי טעמא דהשביחו נכסים מחמת עצמן, לעצמן. דכיון דלא השביחו לאמצע אלא לעצמן, והוי כאילו אמרו: ראו. וכן האשה שהשביחה ולאו מטעם הואיל, כמו שפי' ר' שמואל ז"ל. חלילה, מעולם לא חזר [ר' שמשון] בו. כי מה שכתב [ר' שמשון]: שלא מלאו לבו לחלוק על ר' שמואל בלא ראיה, זהו לפי שכתב: וקצת הלב נוטה: דבמקום שהכתובה מרובה על הנכסים, שאם היתי' באה לב"ד היו מגבין לה את הכל, אף על גב דלא אמרה: ראו מה שהניח לי בעלי, כמאן דאמרה דמי. מידי דהוה ארב ספרא, דלא שביק גרסיה כו'. כל שכן זאת שיכולה לעכב הכל לעצמה. דלא שבקא לנפשיה, דאפי' במקום בני, נפשה עדיפה לה, אבל לא מלאני לבי לחלוק על ר' שמואל בלא ראיה. והיינו: לפי שרבינו שמואל כתב: דהיכא דאמרה: ראו, אלא השביחתם בסתם, לא חשיבא כאילו אמרה: ראו, ליטול כל השבח, ואפילו אלף ככר. וכיון דאינו רוצה לחלוק על רבינו שמואל בכך, א"כ ממילא נהדר למילתייהו קמייתא: דלא תטול מן השבח כלום, כדמוכי, כמה מתניתא ושמעתתא. ודברי רבינו שמשון ראשונים ואחרונים הכל אחד. דלא שקלא מידי

דשבחא, היכא דהשביחה בסתם, בין בנכסים מרובין בין במועטים. וכ"ש לדברי, שכאן רבינו שמואל רוצה לומר כן. מורי הרב ר' אלעזר שיחיה, אף על פי שזה הדבר פשוט בעיני כמו ביעתא בכותתא, הזקקתני לכתוב ולהאריך עוד פעם שלישית. ועל ד' לא תטריחני בדבר זה. ואתה שלום וכל בנותיך כנפש הסר למשמעתך. העני נשכח מכל טובה אסקופה הנדרסת, הנקרא בשכבר מאיר בר' ברוך זלה"ה. וראיה שהביא אדוני מן התוספתא, יפה הבאת.

יג עד כאן משאן ותנן של הרבנים.

יד וזה אשר השבתי: שהם יקר וספיר, אלופי לראש אדון וכביר מורי הרב רבי אליעזר שיחיה. ועמדתי על המגילה הכוללת הדר, ותורת אמת אוגרת. ועל האגרת קטנה ככף איש, מלאה קטורת. ואף על פי שאיני כדאי שאתם שלחתם לי, אף כי אעמוד היום במקום גדולי, ראיתי מצותך, וגדולה היא אלי. ואף כי בין האריות לקבוע הלכה אמרת. אכוון ותקע פן תקע נפשך ממני. הריני דן לפניך בקרקע.

טו מורי, עמדתי על טענות בני ראובן. ונראה לי: כי תפיסת האלמנה שתפסה מטלטלין במזונותיה, מה שתפסה תפסה. ותניא בכתובות (צ"ו ע"א): אלמנ' שתפס' במזונותי', מה שתפסה תפסה. ומדקתני: אלמנה, משמע שתפסה לאחר שנתאלמנה. וכ"כ הרב אלפסי ז"ל בהלכות. אבל לכתובה, לא מהניא תפיסה לאחר מיתה, הדין גמרה. אבל אם תפסה מחיים, תפיסתה תפיסה. ואף לדברי ר"ח ז"ל, דפי' פלוגתא דרבינא ומר בר רב אשי: בשתפס' מחיים, ואפי' הכי לרבינא לא מהניא לכתובה, מ"מ כבר פסק הוא ז"ל: כמר בר רב אשי, דאפי' לכתו', מה שתפסה מחיים תפסה. ונ"ל כדברי הרב אלפסי ז"ל: דמחיים, אפי' לכתובה ליכא מאן דפליג. ובפלוגתייהו בלאחר מיתה היא, ואפי' הכי, לכולהו, למזונות מהניא תפיסה. מדתנן בפ' הכותב (פ"ד): ולר"ע לא מהניא תפיסה כלל. ואמר רבא אמר רב נחמן (כתובות פ"ד:): שתפס מחיים. והתם (כתובות פד:) אמתני' דאירי בין בבע"ח בין באשה קיימי. דאלמא: אף לר"ע: בין בבע"ח בין באשה מהניא תפיסה דמחיים, ואף לכתובה. אלא א"כ תדחה ותאמר: דסוגיא דהתם (כתובות פ"ד:) כמר בר רב אשי, ודלא כרבינא. ונצרך עוד לשאול אליבא דרבינא: לר"ע לא מהניא תפיסה כלל? ומ"מ, לכאורה נר' מהתם (כתובות פ"ד): כדברי הרב אלפסי ז"ל. ואפי' תפסה מרשות הבעל והיורשים למזוני. ואפילו לאחר מיתה מה שתפסה תפסה. ואף על פי ששמעתי משם רש"י ז"ל בפלוגתא דרבינא ומר בר רב אשי, דדוקא בשתפסה בסימטא, מאן יהיב לן מעפרא דמרנא, ומלינן עייניין. אבל הכא אילו היה כן, לא היו אמוראין סותמין את דבריהם. והיה לרבינא ומר בר רב אשי לפרש. מכל מקום, מתקנת

הגאוני' ז"ל, מטלטלים כקרקע. ואפי' לכתובה מהניא תפיסה דלאחר מיתה, שאפי' מן היתומים עצמם גובה, ומוציאה מידם, וכדברי הרב ר' משה שיחיה, שהשיב לכם כן. וכל שכן בדליכא עדים, וראיה, דנאמנת לומר: מחיים תפסתים, במיגו דאי בעיא אמרה: להד"מ. וכ"ש אם כתב לה: מטלטלי אגב מקרקעי, שדרך העולם לכתוב כן מכמה דורות, שגובה אף הכתובה מן המטלטלין מן הדין. ולפע"ד: לגבות מן היתומים, אפילו שעבד לה מטלטלים בפי', אף על פי שלא כתב לה מטלטלי אגב מקרקעי, גובה מן הדין אפי' מן המטלטלין. וכשאמרו: מטלטלי דיתמי לבע"ח לא משתעבדי, לא אמרו אלא מפני שאין דעת המלוה סומכת עליהן לאחר מיתת הלוה. לפי שהיורשים שלא קבלו טובה ממנו, עשויים להבריחם. מה שאין בלוה עצמו, מפני שקבל טובה ממנו. ועוד: שלא יקראוהו: לוה רשע ולא ישלם. ואפי' הי' המטלטלי' ביד אחרים, שאי אפשר ליתומי' להבריחם, כההיא דפרק הכותב. ואי נמי: איתנהו מחיים בידו דמלוה גופיה. והוא שלא תפס מחיים מחמת חובו. כמלוגא דשטרי כתובות (פ"ה), וכההיא דמי שהיה נשוי (צ"ב): דזקפן עליו במלוה. דאמרינן ליה: מטלטלי שבק אבון גבך. וטעמא: משום דמעיקרא בשעת מלוה או בשעת כתיבת האחריו', סליק נפשי' משעבודא דמטלטלי דיתמי. כל שלא גלה בדעתו שדעתו סומכת עליהם, כדאמרן. וכל שגילה דעתו מעיקרא שדעתו סומכ' עליהן, וכגון: שרצה שישעבד לו הלוה בפי' מטלטלי, גובה אפי' מן היתומים. ותדע: שאפי' מן הלקוחות היה הדין נותן לגבות בכענין זה, אלא משום תקנת לקוחות דלית להון קלא. וכדאמרינן במס' בבא בתרא (מ"ד ע"ב): עשה שורו אפותיקי ומכרו, אין בע"ח גובה ממנו. וקא פריש טעמא: משום דלית ליה קלא. והילכך: לגבי יתומים, דלא שייכא תקנה דלית ליה קלא, עשה שורו אפותיקי ומת, בע"ח גובה ממנו. ולאו דוקא אפותיקי, אלא אפי' לא עשאו אפותיקי, אלא ששעבד מטלטליו בכלל. דמאי שנא? וטעמא כדאמרן: דכל שלא שעבדן בפי' מגלה בדעתיה דלא סמכא דעתיה עלייהו. אבל כששעבדן בפי' גלה בדעתו: שדעתו לגבות מהן, אפי מן היתומים. דמיניה דידיה, לא צריך. דמיניה, אפי' מגלימא דעל כתפיה, ואפי' לא שעבדן בפי'. והיינו נמי טעמייהו דרבנן דאמרי: שאין כתובה נגבית מן המטלטלין, אפי' מן הבעל. וכדמוכח בקידושין (ס"ה ע"ב), בההיא שמעתא דחבלה, ובנדרים (ס"ד ע"ב), גבי: אפי' אתה מוכר שער ראשך. לפי שהיא מסלקת דעתה מהן לגמרי. משום דאין כתוב' נגבית אלא או באלמנות או בגירושין. ואם מן האלמנות, הרי היא כחוב דעלמא הבא ליפרע מנכסי יתומים. שאין דעת המלוה עליהם, מן הטעם שאמרנו. ואם מן הגירושין, כיון שהוא מוציאה מתוך איבה, אף הוא עשוי להבריח נכסיו. אבל כשרצתה שיכתוב לה בפי': שעבוד מטלטלין,

אף היא גובה מהם. ומה שאמרו: נתנו ליורשים, וקרקע שוה שמונה מאות זוז. ואנן מטלטלי שבק אבון גבך. היינו: בזמן שלא היה דרכן לכתוב מטלטלי ומקרקעי. ולפיכך: אלמנה שתפסה תפסה, ואפי' אחר מיתה, בין למזונות בין לכתובה, מן הטעם שאמרנו. ומה שאמרתי בזה: שכתובה נגבית מן המטלטלים בשכתב לה מטלטלי ומקרקעי, בקשתי לי חבר ומצאתי. שכן מצאתי לרמב"ם ז"ל שכתב כן. ואם אמרו יתומים: הוציאי מה שבידך ותתפרנס על ידינו, אין טענתם טענה. ואפי' נטלה כמה. וכמעש' דכלתו של ר' שבתאי (כתובו' צ"ו) שתפסה דסקיא של מעות. ולא היה כח בחכמים להוציא מידה. ואפי' אמרו: הוציא מה שבידך, ונראה כמה הן, אינה שומעת להם לפי דעתי. לכשתבא לגבות כתו' תשבע. וכדקי"ל כחנן דאמר בפרק שני דייני גזרות (ק"ה): תשבע בסוף ולא תשבע בתחילה. ומיהו, פלוגתא היא בירושלמי, דגרסינן התם: אלמנה שתפסה אלף זוז למזונות, אין מוציאין מידה. מהו מימר לה אחוי מה בידך? תלמידיו דרבי יונה אמרי: אמרי' לה: הוי מה בידיך. א"ל ר' יוסא בר' בון: מכיון שהיא עתידה לישבע בסוף, אף חוי מה שבידך לא (אמ' בידנך לא) אמרי לה. ונ"ל: שהלכ' כרבי יוסא. חדא: דלא אהדרו לי' תלמידיו דר' יונה כלום. ועוד: דהא דר' יוסא אתיא כחנן, דקי"ל כותיה. אבל הרמב"ם ז"ל פסק כתלמידיו דרבי יונה. ואני, מה שנ"ל כתבתי. ומפני שראיתי בטענת האלמנה: כי מה שמצאה בנכסי בעלה היה במשא ומתן, ולא ידעתי אם משא ומתן של רבית ובשטרי חובות, או במשכונות, היה רואה אני: שאנו צריכים לדון בדבר. ואומר אני: שאם עסק בשטרי חוב, היה נראה בעיני: שאין שט"ח נגבין בשומת ב"ד, דמילי נינהו, ואף על גב דמזבני בפריטי. אלא לכשיגיעו זמנן, מוציאין מזה ונותנין לזה מדרבי נתן. וכדמוכח בשמעתא דאשה שחבלה באחרים, ושמעתא דשנים שלוו מזה. ומ"מ, אין מוציאין מידה, בין גבתה מיד בעלי חוב בין לא גבתה. ואילו גבתה, חזרו להיות בידה מטלטלין, וגובה מהן: או מן הדין או מתקנת הגאונים, על אחד מאותם הדרכים שכתבתי, ואפי' לכתובה. ואף על גב דלא אשכחן תנא דמחמיר הרי חומרי בכתו', שאני הכא: דלאחר תקנת הגאונים ז"ל, חזרו המטלטלין כקרקע. וליכא אלא חדא חומרא, דר' נתן, וכמו שהשיב לכם הרב ר' משה שיחיה. וכן פסק הרב אלפסי ז"ל, וכן דעת מורי הרמב"ם ז"ל, ומן הטעם הזה בעצמו. ואף על פי שהראב"ד ז"ל חלוק בדבר ואין מלוה קרויה, זו קרויה גבי אשה ובע"ח, דהא משועבד' היא לכם מדר' נתן. ולא מקרו נמי נכסי דקנו יתמי, ואפי' לרבא דאמר: מכאן ולהבא הוא גובה, משום דמשעבדי לב"ח דאבוהון, מדר' נתן, כדאיתא בפרק כל שעה (ל"א) ולא תימא: דוקא לב"ח דאבוהון, משום דבחיי אבוהון משתעבד לבע"ח, בין יגבה קרקע בין יגבה מעות, משא"כ בכתו', שאפי' גבה הבעל עצמו מעות

אינו גובה מהם, דמ"מ אף הוא משועבד לה כשמגבה קרקע. ותדע: שהרי שנינו בפרק הכותב (פ"ד): מי שמת והניח אשה וב"ח, ויש לו מלוה ופקדון אצל אחרים, ר' טרפון אומר: ינתנו לכושל שבהן. ואמרי' בגמ' (פרק הכותב): מאן כושל: כתובת אשה. ועד כאן לא קא פליג ר"ע, אלא משום דמטלטלי דיתמי לבע"ח לא משתעבדי. הא לאו הכי, גובין בין בע"ח בין אשה. ומתקנת הגאונים ז"ל ואילך, חזרו מטלטלים כקרקע, וגובה, בין גבו קרקע בין גבו מעות. ול"א: נכסי דקנו יתמי נינהו. ואפי' לאחר מיתת הבעל, כשגבו קרקע לדעת רב נחמן ורבא, דקי"ל כוותייהו. ואילו עדיין לא גבתה מבע"ח, יכולה לתופסם מחמת משכון. כמלוגא דשטרי דפרק הכותב (פ"ד), דהתם מחמת משכון היתה תופסת מהם. וכמ"ש הרב אלפסי בהלכות, ועיקר. ומה שלא הועיל' תפיסתה עד שתביא ראיה: דתבעה מינה מחיים, ולא יהבה ניהליה, התם (כתובות פ"ד) הוא משום דלית ליה מגו בשטרי. דאי אמרה לקוחים הן בידי, לא מהימנא. שהרי אין אותיות נקנות במסיר'. וצריכה להביא עדים על הכתי'. שאין התפיסה ראיה על הכתיבה, ושלא כדעת הרב ר' יוסף הלוי אבן מיגאש ז"ל. ותפיסה דלאחר מיתה במטלטלין, לא מהניא כלל. דמטלטלי דיתמי נינהו. אבל לאחר תקנת הגאונים, חזרו המטלטלין כקרקע. וכ"כ הרב אלפסי ז"ל בהלכות, על אותו מעשה דמלוגא דשטרי (כתובות פ"ד). וכ"ש אילו היה שם עסק של משכונו'. דאילו במשכון דישראל, קני ליה מדרבי יצחק. ואפי' משכנו בשעת הלואתו, מדאינו משמט, כדאיתא בפרק השולח (גיטין ל"ו ע"א). ואפי' משכון של נכרי, אף על גב דלא קני ליה מדר' יצחק, לדעת דר"מ דפרק כל שעה (פסחים ל"ו:), מ"מ גרעי ממלוגא דשטרי. בהא איכא מיגו דאי בעיא אמרה: להד"מ, אי נמי: החזרתי. משא"כ במלוגא דשטרי למבין.

טז ולענין מה שטענו: שאין כתובה נגבית מן השבח, באמת כך הלכה, כדאיתא בפרק יש בכור (בכורות נ"ב ע"א). ואפשר שכל שנתרבו הנכסים אחר מיתת הבעל, מאיזה צד שנתרבו, כיון שלא נמצא לו בשעת מיתה, נקרא שבח. ואין הכתובה נגבית ממנו, מדקאמרינן: אינו נוטל בשבח בכל אשר ימצא לו. ומ"מ, עוד צריכה תלמוד לנדון שלפנינו לענין מזון האשה והבנות. מדאמרינן התם (פרק יש בכור נ"ב): ולא הבנות במזונותיהן. מ"ט: תנאי כתובה ככתובה. ואילו(לי) הבנות ניזונות הן מן הפירות כל שהן צריכין לקרקע קצת. וכעובדא דההיא דאתייא לקמיה דר"י במסכת כתובות (נ'), וא"ל: זילו הבו לה מתמרי דעל בודיא. אלא שיש לומר: דאותן פירות גמורים הם שם, כמות שהן בשעת מיתת האב. דמ"מ צריך לומר כן לפי שאמרו שם, בההיא דבכורות (נ"ב): וכולן אין נוטלין בשבח, לאתויי: שבחא דממילא: חפרא והוו שובלי, שלפופי והוו תמרי.

והרב אלפסי כתב בהלכות בפרק אלמנה ניזונת: שהאשה ניזונת והולכת אפי' יותר מכדי כתובה, מפרי דמקרקעי ומאגרא דבתי. ואם הדבר כן, נכסים שעשו פירות, אין הפירות בכלל שבח לגבי כתובה ומזונות האשה. ואם איתא להא, מנ"ל שהריבית הוי כשבח, ולא כשכר בתים? דמה בין שכר בתים לשכר מעות? ואפשר לומר עוד: שמזון האשה אפי' מן השבח. מדקתני (פרק יש בכור נ"ב): ולא הבנות במזונותיהן, ולא קתני: ולא האשה והבנות במזונותיהן, כדקתני בכל דוכתא: מזון האשה והבנות. ומ"ש הכא דכקנו [ד]שבק בר זוגיה? וטעמא דמילת': דלא אמרו כן אלא בתנאי כתוב' שהיא ככתו', שאינו מתחייל בחיי הבעל במזון הבנות. אבל מזון האשה, שמתחייב בחיי הבעל, כי היכי דניזונת בחיי הבעל אפי' מן השבח, ה"נ ניזונת לאחר מיתה. ושמא זו היתה דעת הרב אלפסי שכתב: דניזונ' מפירי (ומעלמא דביתי) [דביתי ומעלמא]. וכן מסתבר' לי. דכל מקום שאמרו: מקולי כתו', לא אמרו אלא בעיקר כתובה, ואי נמי: בתוספת כתובה דכל שהוא מוסיף מדעתו, דינו ככתו'. וכדרבי ינאי (כתובות נ"ד ע"א), דאמר: תנאי כתובה ככתובה. ופי' למאי נפקא מינא: למוכרת ולמוחלת ולשבח. ואיכא למימר: דלגבי שבח, דוקא תוספת. אבל נדוניא שהכניסה לו משלה, חוב הוא. ולמה נקל בו יותר מחוב דעלמ'. ואף על גב דאיכא דוכתי טובא בגמרא דהוי אפי' נדוניא בכלל כתובה, וכדאמרי': אפי' כתובת' בבית בעלה יורשה אביה, אפי' כתובתה בבית אביה בעלה יורשה, וקבורתה תחת כתובתה, דהיינו: תחת נדוניא [נראה שצ"ל: נדונית] כתובה. אפ"ה מסתברא לי: דהנך דאמר דאמור התם בפ' אף על פי (כתובות נ"ד:), לא הוי בכולן נדוניא בכלל, שהרי חדא מנייהו: לעוברת על דת. ואילו נכסי צ"ב, דאיתנהו בעין מיהא, לא הפסיד'. וכדאמרי' בשלהי אלמנה נזונית (ק"א): אם היא זנתה כו'. ומה שהוסיף לה מדיליה על כתובת', אפי' מטלטלי ואיתנהו בעינייהו, הפסיד'. אלמא: נדוניא אינ' בכלל זה. דרצה להוסיף, קתני. ודייקינן מינה: דתוספת כעיקר לגמרי, מדקתני: רצה להוסיף, ולא קתני: רצה לכתוב. ואילו נדוניא אינה שוה לעקור [נראה שצ"ל: לעיקר] לגמרי בדבר זה, כדאמרן. ואף על גב דמנו בכללן: מוחלת ומוכרת, והכל בכלל מכירתה ומחילתה, שאני התם שהלשון שאמרה הוא שגורם. שלשון כתובה שאמרה היא, כולל את הכל. אבל מה שאין הלשון גורם, אלא שאנו עושים זה כזה כדינן, אין הנדוניא בכלל. אבל מקום דהנך משום קולא הוא. ובנכסים שהכניסה לו אין להקל מחוב דעלמא, כדאמרן. ואף על גב דמנו נמי התם בהנך: מורדת, ומורדת מפסדת הכל, ואפי' נפלו לה נכסים ממקום אחר. יראה לי: דהתם לא מני ואזיל כל הנך דהתם, אלא לענין עיקר כתובה ותוספת. שבכל אותם המנויות שם, התוספת כעיקר. ויש מקצתן שגלו לנו במקום אחר: שאפי' הנדוניא ואפילו

נכסי מלוג כעיקר, והפסידה את הכל. ולא מפני שהכל בכלל כתובה, אלא קנסא, והיינו מורדת. ותדע לך: דהא מפסדת אפי' נכסי' שנפלו לה בירוש', כדברי ר' יוסי, וזה נראה לי עיקר. ונראה: שהר"מ במז"ל סבור כן שהנדוניא, כחוב דעלמא. ואם חבורו הגדול אצלכם, תמצאו לו בפרק ט"ו מהל' אישות. ולפ"ז, אין קשה על זה מן התוספתא השנויה בב"ב: שאין האשה נוטלת כתובתה ממה שהשביחה והביאה את הנכסים לבית הרבוי. שלא אמרו אלא בעיקר כתובה. ויותר מכן נראה מדבריו: שהנדוניא נגבית מיניה דידיה מן הדין, אפילו מן המטלטלין, כתוב דעלמא. אלא שבזה לבי מגמגם מההיא דנדרים (דף סה), דהתם קתני: שהיתה כתובה ארבע מאות זוז. ועלה קאמרי': לימא קא סבר ר"ע: כתובה גובה מן המטלטלין. ואי בעיקר כתובה בלבד אמרו, היאך היתה כתובתה ד' מאות זוז? ואפשר לומר: שמדעתו הוסיף לה משלו. אלא בפשטן של שמועות אין משמעין כן, ומן הטעם שכתבתי. וכן במה שאמרו: שאין נגבית אלא מן הזבורית, ג"כ נראה שהרב ז"ל [הרמב"ם] סבור: דדוקא עיקר ותוספת. אבל נדוניא מן הבינונית, כחוב דעלמא. ואף בזו אין דעתי מסכמת. דהתם לא הקלו בה, אלא אוקמוה אדינא. משום דיותר מה שהאיש רוצה לישא רוצה האשה לינשא. ודבע"ח, תקנה התקינו בבינונית, משום נעילת דלת, כדאיתא בהניזקין (דף נ'). מ"מ, לענין שבח נראים דבריו, כמ"ש. וכן בכל מה שאמרו מקולי כתובה.

יז [123]ולענין מה שאמרתם: אם נתעסקה בנכסי סתם, אם הוי לעצמ' או לאמצע או ליורשים? נראה שהדבר פשוט בעיניכם: שאילו היו הנכסים מרובים מכתובה, שכל מה שהשביחה ברבית הרי הוא ליורשים. משום דמעשה ידיה ליורשים. אלא א"כ אמרה בפני ב"ד: שאינה רוצה לזון משלהם. ואפילו אמרה: ראו מה שהניח לי בעלי, לא הועילה כלום, כל שהיא ניזונת משל יורשי'. ומתני' דקתני: וכן האשה, דוקא באש' יורש', וכדאוקימנא לה בגמ' בבא בתרא (דף קמד). ובנכסים מועטים, הסכימו רוב המורים: דאפילו לא אמרה, כאילו אמרה. עוד היא צריכה לי. שאילו בנכסים מרובים, אם אמרה בפני עדים:: ראו מה שהניח לי בעלי, הריני עושה לעצמי, אם מטלטלי' הם, מה שהרויחה הרויחה לעצמה. ואף על פי שהיא ניזונת מן היתומים. משום דהרי זו שולחת יד במה שאינו שלה. וגזלנית היא זו, ושבח גזלה דגזלן הוי. דמאי שנא זו מגזלן דעלמא? והגע עצמך: שאפילו שליח דמשנה לגמרי, כגון דא"ל: ליקח חטים, ולקח שעורים, הריוח לעצמו לרבי מאיר, דאית ליה: דאף שליח כגזלן, דקנינהו בשינוי. וכן נפקד ששלח ידו בפקדון. ואף זו כאחד מהן. ומיהו, בשלא אמרה בפני עדים, ולא

[123]א"ה: הני מילי הובאו בב"י א"ה סי' צ"ה, לך נא ראה.

גלתה דעתה שהיא עושה לעצמה, אנו אומרים: שהיא מתעסקת ונושאת ונותנת בתוך הבית לצורך היתומים. משום דשבח הוא לה, דטרחה קמי יתמי. אבל כשגלתה דעתה, גזלנית היא זו. ומשלמת כשעת הגזל', ואפילו אינה יורשת. ומה שהעמידו משנת: וכן האשה שאמרה: ראו מה שהניח לי בעלי, באשה יורשת, נראה לי דהיינו טעמא: משום דקתני: השביח' לאמצע. ועלה הוא דאקשינן: אשה מאי עבידתה? כלומר: כל שהשביחה הנכסים, למה השבח לאמצע? שאין עסק לחלוקת האמצע כאן. שאילו אתה חושבה מן הסתם כמתעסקת וטורחת להשביח את הנכסים ליתומים, הכל ליתומים. ואם אתה חושבה כמתכוונת להשביח הנכסים מעצמה, אם מטלטלים הם, הכל לעצמם, כאילו אמרה: ראו מה שהניח לי בעלי, דגזלנית היא זו. ומשום הכי אוקימנא: ביורשת. ואי בקרקע, אם אנו מפרשים: השביחו לעצמם, דהיינו: ליטול כאריס (ר') וכל שלא אמרו: ראו, השביחו לאמצע, ואפילו גדולים, כדעת ר' מרדכי וכדעת הרב אלפסי ז"ל, היינו שאינם נוטלים כלום. משום דידעי וקא מחלי. וכדמשמע בפ' המפקיד (בבא מציעא דף לט:), בעובדא דמרי בר איסק. דא"ל אבייי: התם ידעי וקא מחלי. ומשמע: דאבייי נמי לא סיימוה קמיה דקטן הוה. ואשה נמי ושאינה יורשת, פריך שפיר: מאי עבידתה גבי נכסים, שיהא השבח לאמצע. ואם אנו מפרשין: השביחו לעצמן, ליטול כל הריוח, ובגדולים וקטנים כפשטיה דמתניתין, ומשום דקטנים בכי הא מחלי לגבי קרובים. דהא ממילא לא איכא איניש דטרח ומשבח בנכסיהון. וקרוב שזה נהנה וזה אינו חסר הוא. וכפשטה דעובדא דרב ספרא. והו"ל כענין נכסי רטושין לשבויים, שקרובים יורדין ונוטלין לעצמן כל הפירות, עד שיהיו בעלים ממשמשים ובאים. וכדדיקא לי סוגיא דהתם שבפרק המפקיד, דמשמע: דליכא לר' שמעון בן גמליאל בין רטושין לשבויים, אלא זריז ונשכר בלבד. ה"נ מקשה מכולה מתני': אשה מאי עבידתה לחלוק באמצע בששבחו נכסים מחמת נכסים, אי נמי: ליטול כל השבח, כשאמרה: ראו? ומשום דמתני' סתמא קתני, ומשמע: בכל נכסים שהניח האב, בין במטלטלי בין במקרקעי, אקשו בגמרא סתם: אשה מאי עבידת'? דבין כך ובין כך, מאי עבידתה, כדאמרן. ומה שאמרתם: שכל שהיא ניזונת מהיתומים, אפילו אמרה: ראו, לא אמרה כלום. דמ"מ, מעשה ידיה של יתומים הן. אף ר"ח כן פי' שם. ואני אומר: מי יוכל לדון עם שתקיף ממנו, ומי שישיב את האריות. אבל אם לדין, יש תשובה. שהרי האשה אינה חייבת לטרוח לסתור ולבנות ולעקור ולנטוע, ולא להשכיר כלום ולהתעסק ברבית, אלא לעשות בצמר הקצבה השנויה במשנתינו. ואם רצה הבעל לשנותה למלאכה אחרת, אינו רשאי. שאינה אצלו כעבדו ושפחתו הכנענים, שיכול לשנותן אכל מלאכה, וא"נ העבדים וא"נ:

פועלים, בשאמר להם: עשו עמי מלאכה היום. ולפיכך: מציאתן לבעל הבית. משא"כ במציאת האשה, דמן הדין מציאתה לעצמה, אלא שתקנו שתהא לבעל, משום איבה. וכדגרסינן בירושלמי בפרק מציאת האשה: רבי אבא ור' חייא בשם רבי יוחנן: מה טעם אמרו: מציאת בנו ובתו הקטנים ועבדו ושפחתו הכנענים הרי אלו שלו: מפני שהוא יכול לשנותן למלאכה אחרת. מה טעם אמרו מציאת בנו ובתו הגדולי' ועבדו ושפחתו העברים הרי אלו שלהם: מפני שאינו יכול לשנותן למלאכה אחרת. ואמר מר: מציאת אשתו שלו. אמר ר' יוחנן: טעם אחר באשה. מהו טעם אחר באשה? אמר רבי חגי: מפני קטטה. וכיון שכן, אם ניזונת משל יתומים, אם השביחה או הרויחה במעות, למה אנו דנין שבח וריוח זה במעשה ידיה להיות ליתומים? הגע עצמך, אילו היה לה נכסי מלוג וטרחה ונשאה ונתנה אותם ברבית, או השביחה אותם, הנאמר: שאותו ריוח ואותו שבח נדון משום מעשה ידיה, ויהיה ליתומים? ומה בין ריוח נכסי מלוג שלה, לריוח שהרויחה במעות שנטלה משלהם לעצמה? אלא מן הדין הייתי אומר: שכל הריוח לעצמה. ומשלמת ליתומים כמו שנתבטלה ממעשה ידיה, כפועל ששכרו בעה"ב לעבוד עמו. שמציאתו לעצמו, ומשלם אגר בטלה לבעל הבית. ואפשר שהאשה אינה משלמת אפילו אגר בטלה. שכל שהיא עושה, אמרו: שמעשה ידיה לבעל, ואי נמי: שכופה לעשות. אבל אם נתבטלה ולא עשתה, אינה חייבת לשלם, וכדמוכח שמעתתא בפרק דייני גזירות (קב:), במי שהלך בעלה למ"ה, שפוסקין לה מזונות, ואין מחשבין עמה מעשה ידיה. ועוד נראה לי שאפילו תמצא לומר: שזה כמעשה ידיה, והוי ליתומים, אם הדבר כן שאינה ניזונת אלא מן הקרן שמצאה בבית הבעל ועוד כדי אותו סך בלבד, א"כ כל שאכלה כדי הקרן, שוב אין לה מזונות. וכל שאינה ניזונת משלהם, מעשה ידיה לעצמה. ולענין מה ששנינו: אם אמרה: ראו, מסתברא כדברי רש"י ז"ל: דלאו דוקא בב"ד, דה"ה בפני עדים או אפי' היה שם גילוי הדעת או דבר מוכיח, כמעשה דרב ספר' בבבא בתרא (קמד:). והדין נותן. שהרי בשהשביחו נכסים מחמת נכסים, מדין מחילה נגעו בה, וכדאמר אביי בפרק המפקיד (מ'): התם ידע וקא מחיל. וכיון שכן, כל שיש הוכחה שאינו מוחל, דיו. וכ"ש שאינו צריך להתנות בפני בית דין. שכל שצריך ב"ד, לא שתקי לא במתני' ולא בברייתא מלפרושי בהדיא. כמו שאמרתי במחזיר אבידה: אם יש בית דין. אם אין שם בית דין, בפני מי שנתנה?[124] וכן בשאר מקומות. וכן אי אפשר שלא היו מפרשין כן בגמרא, כיון שהדין תלוי בכך. אלא שאני רואה שרבינו הגדול הרב ר' מאיר, המקום יהיה בעזרו, אמרה מתוך הירושלמי. וכתב גירסת הירושלמי כן:

[124] צ"ל: כמו שאמרו במחזיר אבידה: אם יש ב"ד, מתנה בפני ב"ד. אם אין שם ב"ד, בפני מי שיתנה?.

אמר רבי לא: אמרה בב"ד. ופי': שם אמורא. וכן ודאי דהוא בספרים שלנו. אבל בפי' ר"ת ז"ל גריס: אמר רבי אמי: אם אמרו: ראו, לא אמרו: בב"ד. וכן האשה שאמרה, אמר רבי אמי: לא אמרה בב"ד. ואם הגירסא כן, פירושו בהפך, ולומר: דאמרו ואמרו ששנינו במשנתנו, אין צריך לומר ב"ד. והגירס' הזאת נראית יותר. לפי שמסכמת עם הגמרא, שלא הזכירו אמירה בב"ד כלל. ואפילו לפי גירסת ספרים שלנו, גרסינן בין ביורשים בין באשה כן. וכן הגירסא בספרים: אם אמרו: ראו, אם לא אמרו בב"ד, וכן האשה אם לא אמרה בב"ד. ואם היו הנכסים מועטים, שיהא מן הסתם בלא אמרה, (בגלויי) [כגלויי] דעת שאינה יכולה לזון מן היתומים, דאמרן, הוא כדברי רשב"ם ז"ל. אפשר הואיל ונפק מפומיה דמר, וכל שכן שהסכי' על דבריו רבי' הרב ר' פרץ.[125] ואף על פי שיש לבע"ד לחלוק, הרי אנו כופפים אזנינו להם כמותם. ונאמר: כבר הורו זקנים ואיתנים מוסדי ארץ, אשר בית ישראל נכון עליהם. אלא שאני רואה בזה דבריך מורי הרב רבי אליעזר יותר נכונים ומסכימים על האמת. דכל שלא אמר': ראו, מן הסתם טורחת להשביח נכסי' של יתומים. דשבח הוא לה שטורחת ומשבחת להם. ואפילו לדברי רשב"ם ז"ל, אני אומר: דמ"מ לכאורה יש לחלק בין זוזי, למטלטלי שצריכים שומא. דבזוזי תפיסתה תפיסה גמורה לפרעון כתובה, דלא צריכי שומא. וכדאמרינן במסכת מציעא (סט:) זוזי כמאן דפליגי דמו. אבל מטלטלין דצריכי שומא, עד שישומו אותן לה ב"ד, הרי הן של יתומים. אלא שיש לי לומר לפי דבריהם: דמ"מ, אף ע"פ שאין תפיסתה עושה גבייה גמורה, אפ"ה אנן סהדי: דאף היא רוצה לעכבם מחמת כתובה, ולהתעסק בהם לעצמה. ושלא תזון מן היתומים מעתה. וכיון שכן, אין מעש' ידיה שלהם, והו"ל כאמרה בב"ד: ראו. ואני כבר כתבתי מה שנראה לי בדין מעשה ידיה, בכענין זה. ואף על פי שאין דעתנו מכריע[ה] את ההרים הגדולים, ושיחתנו אינה עוקרת הדקלים ממקומם. שהם אמרו, והם יודעים מאיזה טעם שאמרו. ויש לנו לענות אמן על כל דבריהם. אלא שאנו כמלקטים שבלים אחריהם. ומ"מ לענין הדין בנדון שלפנינו, באשה זו הרי היא מגלה בטענותיה שלא תפסה מה שתפסה לפרעון כתובה, ולא להרויח בהן לעצמה. אלא כאלמנה שטורחת להרויח ולהתפרנס מהן, כאלמנה הניזונת מן היתומים. ולפיכך: מה שהשביחה, בין בנכסים מרובים בין בנכסים מועטים, השביחה ליתומים. אלא שלפי מה שכתבתי אני, ניזונת מרבית הנכסים, וכמו שכתבתי למעלה. ומ"מ, מה שהוציאה לבנה קטן יתר מחלקו, ומחלק האחים הג' שהלכו להם, יחשב עליה. אבל על חלק אותן

[125]א"ה: לך נא ראה למהרשד"ם ז"ל בחלק ח"מ סי' שכ"ז שהגי' בתשוב' זאת שהביאה הב"י [אבן העזר סי' צ"ה] כמ"ש לעיל. וכתב דט"ס נפל, וצ"ל: הריב"ש, ועשה לו מטעמים יע"ש.

הג', היא נאמנת, כ"ש כאן. ואפילו אם ישנן, נאמנת, ובשבועת היסת, מיגו דאי בעיא אמרה: החזרתי. והוא שתאמר: הילד במה שהיא מודה, או שאותו שנשאר בידה בעסק שטרות. ואם לאו תשבע בנקיטת חפץ, כמודה מקצת. ואין לה להוציא מה שתפסה מתחת ידה. אלא שצריכה להראות מה שלקחה, כדעת תלמידי ר' יונה בירושלמי, ולפי מה שפסק הר"מ במז"ל. ואף על פי שאין דעתי מסכמת לפסוק כך. ואין לדיין אלא מה שעיניו רואות.

יח ומה שתבעו היורשים לאלמנה: שהיא הכניסה לאביהם כל מה שהיה לה מבעלה הראשון. והשיבה האלמנה: כי לא היו לה כי אם מאה דינרים בשעה שכנסה אביהם לחופה. וכל מה שחזרו וטענו הם. לא נתברר לי היטב מתוך הטענות הכתובות: אם היורשים טוענים טענת ברי, וכגון שהם אומרים: עומדין היינו על אבא בשעה שכנס וכתב כתובה, וראינו שעל תנאי כן כתב וחייב עצמו לה במה שכתוב בכתובה, או שטוענו בשמא. וכן לא נתברר היטב תשובת האלמנה: אם טוענת שלא פסקה לו אלא אותן מאה דינרין. ולפיכך אני אומר שכן יראה בעיני: שאם לא טענו היורשים טענת ברי על הענין שאמרתי, אין בטענתם כלום. ואפילו היסת אינה נשבעת. שאין נשבעין היסת על טענת שמא. ואם טענו [ברי], והיא כופרת בטענתם, נאמנת בשבועת היסת, כדין כופר בכל. ואפילו טענו ברי על הדרך שאמרתי, והיא טוענת: כן היה, ולא היו לי מבעלי הראשון כי אם מאה דינרים, נאמנת. ואם יש לה עכשיו נכסים יותר, שמא ממקום אחר יש לה. דאטו מי שאומר נכסים שהיו לי מבעלי הראשון מראובן מכורים לך, ויש לו נכסים מרובים, צריך הוא להביא ראיה על כל נכסים שיש לו שלא היו מראובן? וכי סיסין יוכיחו? ולא דמיא לאשה שנושאת ונותנת (בבא בתרא דף נב) בתוך הבית, והיו אונות ושטרות יוצאות על שמה, שצריכה להביא ראיה. דהתם (בבא בתרא) כיון שהיתה נשואה ונתאלמנה, ולא היתה מוחזקת בנכסים אחרים אלא מתפיסת הבית, ומתוך כך נתעסקה בנכסים, עליה להביא ראיה. אבל משנתאלמנה משמעון, וגבתה כתובתה כולה או מקצתה קודם שתכנס לראובן, אימור: הרויחה באותן מעות ומאותו המיעוט שקמצה, עשתה כל הנכסים האלו. שהברכ' אין לה? וכדאמרינן: אימור מעיסתה קמצה. ועוד: שהיא נאמנת מתוך שיכולה לומר: כבר נתתי לאביכם מה שהיה לו עלי. והם אינם יכולים להכחישה. ואין להם עליה[126] דין חרם סתם כתקנת הגאונים ז"ל. ואותה שמועה דנכסים ידועים ושאינם ידועים, איני רואה שיהא לה כאן עסק כלל.

[126] אולי צ"ל: אלא דין [שמא מלה זו מיותרת].

יט [127]ולענין כתובת בנין דכרין, כבר ידעתם שנחלקו בה הגאוני' ז"ל אם נוהגת עכשיו. דיש מהם מי שאומר: שאינה נוהגת. שהרי מכמה שנים הוצרכו לנדות שלא יתן אדם כ"כ לבתו כבנו. אלא שהגאון רבינו האיי ז"ל אמר: שהיא נוהגת וגם הרב אלפסי ז"ל והר"מ במז"ל כתבוה בהלכותיהם. ור"ח ז"ל כתב בפירוש: שאפילו עיקר התקנה לא היתה אלא בשמתו שתיהן, ואפילו אחת בחייו ואחת לאחר מותו. אבל בשאחת עודה קיימת, לא אשכחן. ובהא איכא משום אינצויי, כיון דהני שקלי והני לא שקלי מידי. וגאונים אחרים לא הסכימו על דעתו. גם לע"ד אין נראה לי מסוגיית הגמ' כדבריו. ואיני כותב כאן, לפי שיאריך הענין, ועוד: שאין מפרשין לחכם. ומ"מ מסתברא: שאין דין כתובת בנין דכרין, אפילו עכשיו אלא במקרקעי, כדינא דגמרא. ולא אשכחן להו לגאונים ז"ל שעשו מטלטלין כקרקע לכתוב' בנין דכרין לתקנתה. דתוקמה אדינא, והבו דלא נוסיף עלה. ועוד: דאשכחן לגאוני קמאי דפירשו הכי בהדיא, ושכך השיב הגאון חנניא בר' יהודה ז"ל. וז"ל התשובה [של הגאון חנניא בר' יהודה ז"ל]: היום כמה שנים בטלה כתובת בנין דכרין מישיבתנו. מפני מה בטלה? לפי שצריך דקדוק בנכסים שיש להם אחריות ובראוי ובמוחזק ובמותר דינר, עכ"ל התשובה. הנה שכתב: שצריך דקדוק בנכסים שיש להם אחריות. והגאונים ז"ל בקיאים בתקנות הראשונים ז"ל יותר ממנו, ואין לנו להוסיף על דיני הגמרא אלא בראיה מבוארת. וגם מגדולי פוסקי הלכו' כתבו כן בפירוש: דאפילו למ"ד: לא בטלה, דוקא במקרקעי, אבל במטלטלי לא מצינו תקנה לגאונים ז"ל. וכ"כ גם הר"מ במז"ל. וכן הרב ר' יצחק בר' אבא מרי ז"ל בעל העיטור. ומ"מ רואה אני: שפשט המנהג ביניכם, לפי מה שכתב הרב הגדול רבי מאיר ה"מ י"ב [, לגבות אותם גם עכשיו, ואפילו מן המטלטלים. וכל כיוצא בדברים אלו, הכל הולך אחר המנהג. שזה כדרישת לשון ההדיוט, שאמרו בפרק המקבל דף (קד): שכיון שהמנהג כן, כל מי שנושא אשה, ע"ד כך הוא נושא. ולא כתב, כמי שכתב דמי. שכל אותם שאמרו בפ' המקבל (בבא מציעא ק"ד:) הלל ורבי מאיר ורבי יהודה היו דורשים לשון הדיוט, הביאום בירושלמי עם תנאי ב"ד השנויים בפרק נערה שנתפתתה. ולומר: שגם אם לא כתב, כמי שכתב.

כ ולפי שהענין דומה קצת לנדון שלפנינו, אכתוב לפניך מה שאמרתי בפ' הכותב (כתובות דף פו ע"א), בענין פריעת בע"ח מצוה. דגרסינן התם (כתובות פ"ו): א"ל רב כהנא לרב פפא: לדידך דאמרת פריעת בע"ח מצוה, אמר לא בעינא למיעבד מצוה, מאי? א"ל: מכין אותו עד שתצא נפשו. וכתב ר"ח ז"ל, וז"ל: וכן דין היתומים שירשו מטלטלים, דקי"ל: מצוה על היתומי' לפרוע חובות אביהם, ע"כ. וכ"כ רבותינו הצרפתים

[127]א"ה: האף גם זאת הובא' בב"י א"ה סימן קי"א.

ז"ל בתוספותיהם בפ' מי שמת (בבא בתרא דף קנז ע"א), גמרא: נפל הבית עליו ועל אביו: דמצוה עליהם, וכופין אותם. וכ"נ שם (בבא בתרא קנ"ז) מדברי הרב יוסף הלוי אבן מיגאש ז"ל. וכדבריהם נראה לי להוכיח, מאותה שבפרק מי שמת (בבא בתרא קנ"ז), י שמואל: דאקני קנה ומכר, דאקנה קנה ואוריש, מהו? ואתי למפשטה מהא דתנן: נפל הבית עליו ועל אביו, והיתה עליו כתובת בנין דכרין וכתובת אשה ובע"ח יורשי האב אומרים: הבן מת ראשון, ואח"כ מת האב. ואי ס"ד: דאקני קנה והוריש לא משתעבד, ואי נמי דאב מת ראשון, דאקנה הוא, פריך ר"נ: זעירא[128] חברין תרגמה: מצוה על היתומי' לפרוע חובת אביהן. וההיא מתני', ודאי בדיני כפיה קא מיירי. אלמא: למ"ד: מצוה על היתומים, אגבויי מגבינן בעל כרחייהו. ועוד: מדאקשי' על ההיא אוקימתא דרב נחמן: והא מע"פ היא, ורב ושמואל דאמרי תרוייהו: מע"פ אינה גובה לא מן יורשים ולא מן הלקוחות? ואם איתא: דמאי דקא אמרינן: מצוה, בלא כפייה, אמרינן, מאי קושיא מדרב ושמואל? אינהו אינה גובה, קאמרי, כלומר: בב"ד וכפייה. ואנן, מצוה על היתומי', מדעת עצמם בלא כפייה, קא אמרינן. ויש מי שאומר: דמצוה בלחוד, ובלא כפייה הוא. וראיה לדבריהם מדאמרינן בקטינא דפרק מי שהיה נשוי (כתובות דף צא ע"ב): א"ל אבייי: מצוה על היתומים לפרוע חובת אביהם. הנך קמאי מצוה קא עבדיתו, השתא כי טריף, בדין קא טריף. ולא אמרן אלא דלא אמרי ליה: הני חמשין דמי קטינא[129] בלא אמרו ליה: דמי קטינא, סלוקי סלקוה. ואם איתא דכופין, אפילו אמרו ליה: דמי קטינא, מאי הוי? אנן כייפינן להו.

כא ועוד נראה לי ראיה ברורה לכאורה: ממתני' דפ' הכותב (כתובות דף פד ע"א): דאמר ר"ע: ינתנו ליורשים. שכולם צריכים שבועה, ואין היורשים צריכים שבועה. ואפי' אם קדמו וזכו לאחר מיתה, מוציאין מידם, כדאיתא התם (כתובות פ"ד). ועוד: מדאמרי' בפרק מי שהיה נשוי (כתובות דף צב ע"א): אנן מטלטלי שבק אבון גבך. ומטלטלי לבע"ח לא משתעבדי. ועוד: מדאמר ר"נ במס' בבא קמא (דף מג ע"א): גבו מעות, אין לו. עוד הסכימו הראשונים ז"ל: דלא אמרו: מצוה על היתומים, אלא ממטלטלי דשבק אבוהון. הא מנכסי עצמן, אפילו מצוה ליכא. ואף מלשון ר"ח ז"ל שכתבתי למעלה, נראה כן. וכן נראה לי להוכיח כדבריהם, מההיא דפרק מי שמת (בבא בתרא דף קנז ע"א), דאוקמא רב נחמן: במצוה על היתומים. ואי אפילו מנכסי עצמם כי מת הבן הראשון מאי הוי? בין כך ובין כך מצוה עליהם לפרוע חובת אביהם. וקשיא לי: דא"כ, כההיא

[128] צ"ל: [מת האב] ואי ס"ד: וכו'; אמר רב נחמן: זעירא וכו'.
[129] צ"ל: אבל אמרו.

דקטינא, בשהניח אביהם קטינא דארעא וזוזי היא. דאי לה, כי יהבו ליה מדידהו הני חמשין קמאי, אפילו מצוה ליכא. אלא ע"כ: בדשבק זוזי נמי היא. ואם איתא, כיון שהדין תלוי בכך, הוה ליה לפרושי בהדיא: שבק קטינא דארעא וזוי. ומדלא קאמר אלא: שבק קטינא דארעא, לכאורה ודאי משמע: דלא שבק אלא קטינא בלחוד. ואפילו הכי, אמר להו אבייי: דמצוה עליהם לפרוע חובת אביהם. וכדי ליישב כל הדברים, ולהטיל שלום בין השמועות, אני אומר: ש[ה]דין זה לצדדין נאמר. פעמים שכופין מטלטלים דאב, ופעמים אפי' מטלטלי' שלהם.[130] ואני אפרש: בשלא הניח האב מטלטלים, מצוה בלבד בלא כפייה. והיינו קטינא, דלא הניח האב מטלטלין כלל. ולפיכך מצוה בלבד, ומשום כבוד האב, כדי שלא יקרא: לוה רשע ולא ישלם. והיינו נמי ההיא דפ' מי שמת, דאילו מת הבן ראשון ולא ירשו ממנו כלום, אין כופין אותו לפרוע. דבדיני כפייה היא מתני'. אבל בשהניח האב מטלטלים, מצוה על היתומי' לפרוע, וכופין אותם. והיינו דרב נחמן, דאוקמא להההוא משמיה דזעירא חברין: במצו' על היתומים. שאילו מת האב ראשון, היו כופין אותם בב"ד לפרוע כתובת אשתו ובע"ח. ומתני' דפרק הכותב פ"ד, ושמעתא דמי שהיה נשוי, וההיא דגבו מעות (בבא קמא מ"ג), בדינא ממש קא מיירי. כלומר: שיורדין לנכסיהם. ונפקא מינה ליתומים קטני', דאינן בני כפייה, ולאו בני מיעבד מצוה. וא"כ, בגדולי', בשיש חוב על עצמם, דחיוב על עצמם דלא לישוו נפשייהו רשיעי, טפי עדיף להו. ומצוה בהם יותר משל אביהם. ואי [נמי] בגדולים, ואינן עמנו במדינה שנוכל לכופם, ואין יורדים לנכסיהם. ובענין ההיא דר"פ דאמר: פריעת בע"ח מצוה, ולא דינא ממש; וכיון שכופין לדידה, מאי נפקא לן מינה בין מצוה לדינא? אלא דנפקא מינה במקום קטנים, וא"נ למיחת לנכסיו. ותדע דהנהו דפרק הכותב פליגי רבי עקיבא ורבי טרפון, אתיא לאשמועינן דר'[131] סבר: דמדינא ינתנו לכושל שבהם, ור"ע סבר: ליורשים. הא במצות יתומים לא מיירי כלל. וההיא דגבו מעות (בבא קמא מ"ג), נמי בדינא ממש פליגי. דמר סבר: גבו מעות יש לו לבע"ח דאבוהון מדינא. אבל גבו קרקע לא. ומ"ס איפכא, ומדינא. וההיא נמי דמי שהיה נשוי, דכוותייהו הוא, בדינא ממש, ולא במצות יתומים. ואי נמי ביתומים קטנים דלאו בני מיעבד מצוה נינהו. ובכך עמדו כל השמועות על אופניהם. כן נראה לי.

[130] א"ה: לך נא ראה לרבינו בח"ג סימן מ"ד ומ"ה.
[131] צ"ל: דר"ט.

תשובה קנג

א עיראט. לחכם רבי שמואל ברבי מרדכי.

ב [132]שאלת אשה שעשתה שליח לקבלה, וחזרה ועשתה שליח אחר אם בטל שני את הראשון? ואם גלתה דעתה שלא בטלו, אם יש לבטלן מטעם אין ברירה בדאוריתא? וכן אם עשתה אותם ביחד.

ג תשובה: אם עשתה שליח, וחזרה ובטלה את הראשון, יכולה היא לבטלו, קודם שיגיע גט לידו. דאתי דיבור ומבטל דיבור. אבל אם עשתה שליח וחזרה ועשתה שליח, ואפי' עשרה זה אחר זה, או שעשתה עשרה בבת אחת, כל שהגיע הגט ליד אחד מהם, מגורשת. דלא שייך בכי הא: ברירה. ותדע לך: דהא בכתיבת הגט נמי לשם מי כתבו איכא ברירה. וכדאמרינן בר"פ כל הגט (גיטין כ"ה ע"א): בעא מיניה רב הושעיא מרב יהודה: אמר ללבלר: כתוב גט למי שתצא בפתח תחלה, מהו? א"ל: תניתוה: יתר מכאן: אמר ללבלר: כתוב לאיזו שארצה אגרש בו, פסול לגרש בו. אלמא: אין ברירה. ואילו בשליחו' כתיבתו והולכתו, לא אמרי': יש ברירה. כדאמרי' בשלהי פרק האומר (ס"ז ע"ב) בגיטא דכולכם: כתובו כל חד מנכון, חתומו כל תרי מינכון, אובילו כל חד מינכון. ולא אמרינן בכי הא: יש ברירה מי הוא שצוה לכתוב מי הוא [ש]צוה לחתום ולהוליך. אבל אפשר שאם אמרה: כל מי מכם שירצה הבעל ליתנו לו יהא שלוחי לקבלה, שנאמר בזה: אין ברירה, כענין: לאיזה שארצה אגרש בו, דאין ברירה.

תשובה קנד

א שאלת: לאה אשת ראובן (יצאת) [יצאה] מבית ראובן בעלה מתוך הקטטה. והוציאה עמה בגדי משי שלה ותכשיטין. וטוענת: שהבעל נתנם והם נכסי מלוג שלה. וראובן בעלה טוען: כל מה שקנתה אשה קנה בעלה. ועוד: שהיא החזירתם לו לפרוע מהם חובותם. והיא טוענת: שלא הד"ם ואין רשות לבעלי למוכרן ולפרוע חובותיו. הדין עם מי?

ב תשובה: הדין עם האשה. שכל שנתן לה הבעל, הרי הן שלה להתקשט בהן בעודה תחתי'. ואינו רשאי למכרן ולפרוע חובותיו, כיון שבאו לידה, וזכתה בהן. שאפילו בכלים שצבען לשמה או שלקח לשמה, אם הקדישן, לאחד מלשונות הגמ' אינן מקודשין. ואפי' הקדישם בפירוש. אבל מ"מ, כל שנתנן לה ובאו לידה, לכל הלשונות זכתה בהן. ואינו יכול לא למכרן ולא להקידשן. ואף על פי שהוא טוען שהיא החזירתם לו למכרן ולפרוע

[132]א"ה: רמז' הב"י א"ה סי' קמ"א.

חובותיו, הרי היא כופרת בכך וכיון שהנכסים בידה, היא נאמנת, ובשבועת היסת, כדין כופר בכל.

תשובה קנה

א לסרקוסטה.

ב שאלתם: ראובן נפטר לב"ע. ועמד חנוך בנו, ונתן כל נכסי עזבון ראובן מורישו לשמעון, מקרקעי ומטלטלי. ובכלל נכסי ראובן הי' שדה ידוע מאבותיו. ואחר מתנה זו, נתנה לו רחל אלמנת ראובן אותו שדה ללוי. והאלמנה לא נשבע' שבועת אלמנה, וב"ד לא עשו לה גוביינא. אח"כ עשה לוי שטר הודאה לרחל בקנין. וכך כתוב בו: מחמת שאני מודה הודאה גמורה: שאותו שדה שהוא בתחום פ', שמצריו כן וכן, היה של ראובן הנזכר. ואחרי מותו נתנו לי רחל אלמנתו והריני מודה בפניכם: שעל מנת כן וכן נתנתו לי. והריני מודה שמכח המתנה בלבד ירדתי לתוך השדה הנזכר. וקנינו מלוי לרחל. ולוי מחזיק בשדה, ולא עלו לו עדיין שני חזקה. הודיעני: שטר הודאה זה, אם הוא עדות לשמעון ששדה זה היה של ראובן, אם לאו? ואם יצטרך שמעון ראיה אחרת? ואם יצטרך שמעון לעשות מחאה תוך שנים, אם לאו?

ג תשובה: הודאה זו גמורה היא. ומעתה אין יכול לוי לטעון שלא היה של ראובן, שכבר הודה. אבל צריך שמעון לעשות מחאה תוך שלש. מפני שיכול לוי לטעון: חזרתי ולקחתיו משמעון כשנודע לי שאינו של רחל, אלא של שמעון. או מפני שהיה לשמעון תביעה עליו, לקחתיו ממנו, דאמינא: אזבון דינאי.

תשובה קנו

ומה שאמרתם: שלא נכתב עדיין שטר ההודאה. ושאלתם: אם יש להוסיף עוד בשטר ההודאה, כדי שיהא ממנה ראי' ביד שמעון, כשיתבע את השדה מלוי? אומר אני: שאם הוסיף בשטר ההודאה כן: ולא יהא רשות בידי לעולם לטעון: שחזרתי וזכיתי בשדה זו, מכח מכר או מתנה שמכרתו או שנתנו לי רחל הנז' או אחד מבאי כח ראובן בעלה הנז', אא"כ אברר טענתי בשטר או בעדים כשרים. אם הוסיף וכתב כן, לא יוכל לחזור ולטעון שום דבר.

תשובה קנז

א לטורטושה.

ב עוד שאלת: ראובן שדך בתו לבנו של שמעון, וקבעו זמן לנישואין. ונשבע ראובן להזמין את בתו לנשואין לאותו זמן. אלא שהתנו ביניהם: שאם יראה בעיני גד ואשר אחי ראובן ודן קרובו של שמעון לאחר זמן או להקדימו, שיזמין אותה לאותו זמן. ועכשיו נחלקו גד ואשר עם דן ששני האחים [של] ראובן אמרו לאחר הזמן, ודן אמר להקדימו. היאך הדין: אחר השנים שהם רוב, או לא עד שישוו שלשתם? וכאות' שאמרו במס' ע"ז (ע"ב ע"א): כדאמרי בי תלתא: עד דאמרי כולהו תלתא. ואם תמצא לומר: שילכו אחר הרוב, מי נאמר: ששני(ם) האחים אינם נחשבים אלא כאחד, וה"ל חד לגבי חד? ואם שמא לא יוזדמנו אחיו של ראובן, או לא ירצו לומר שום דבר, הודיעני: אם נתחייב ראובן מחמת השבועה להזמין את בתו לזמן הקבוע ביניהם, אם לאו?

ג תשובה: הנני משיב בזה על אחרון ראשון, מפני שהוא היסוד. ואומר אני כי זה נראה בעיני פשוט: שאם לא נזדמנו לו או ששתקו, (אין) ראובן חייב להזמין את בתו לאותו זמן הקבוע. שאם [אין אתה] אומר כן, למה קבע אותו? שהרי בין שקבעו בין שלא קבעו, אין הכל תלוי אלא בקביעותן[133] של שני אחיו עם דן, ואם לא יקבעו זמן, אין זה מעלה ולא מוריד. אלא ודאי: הזמן הקבוע ממילא, אלא שתלוי ביטולו ביד השלשה הנז', בין להקדימו בין לאחרו. ואם הג' לא השוו לדעת אחת, אלא ששני אחי ראובן אמרו להקדים או לאחר, ודן לא השוה עמהן, אומדן הדעת הוא: שלא רצה שמעון שידח' קרובו, שחושש לתועלתו. ועל כן שמשהו אם אחי ראובן. ובהקפדה תליא מילתא. ועדיפא מההיא (עבודה זרה ע"ב). דכדאמרי בי תלתא. דהתם (עבודה זרה ע"ב) עיקרא בשומא תליא מילתא, ואף על גב דלא אמר: בדשיימי. אבל הכא, אפי' אמר מההיא אפי' תרי מגו תלתא, בהא אין נראה לומר כן, כמו שאמרתי, דבקפידא תלי' מילת'. ומה שנסתפק לך: אם שני אחים אינם נחשבים אלא כאחד, אינו כלום, דלא אמרו אלא בדבר שצריך מנין אנשים, בין דבר תורה בין דרבנן. אבל במה שתלוי באומדן הדעת, ומה שתלוי בהסכמה, הרי הם כנכרים דעלמא.

תשובה קנח

א לטודילה.

ב שאלת: ראובן שהוציא שטר על לוי שהוא חייב לו מנה. והודה לו לוי שלא פרעו. ואח"כ הוציא שמעון גם הוא שטר על לוי שהוא חייב לו מנה, והוד' לו ג"כ לוי שלא פרעו. ושטר שמעון מוקדם לשל ראובן. ואין בנכסי לוי כי אם לפרוע חוב שמעון. ובא

[133] צ"ל: בקביעותן.

שמעון לגבות כל הנכסים מחמת חובו. וראובן טוען: שמא נפרע חובו של שמעון, אף על פי שלוי מודה לו. וצריך שישבע שבועת התור', כדין הבא ליפרע מנכסים משועבדים. ואף על פי שלוי מודה לו, שמא קנוניא עשו. כי קרובים הם זה לזה. ועוד צריך לישבע: בכמה פורע ממנו מס. ושמעון טוען: שאין לו לישבע שלא אמרו: הבא ליפרע מנכסים משועבדים, אלא ממשועבדים של מכר או של מתנה. אבל מחמת שעבוד חוב, לא לפי שגם לו נשתעבדו נכסי לוי, כמו שנשתעבדו לראובן.

ג תשובה: הדין עם ראובן. ותחלה אומר: כי הודאת לוי לא מעלה ולא מוריד במקום שחב לאחרים. וכדאמרינן בפרק האשה (שנאלמנה) [שנתארמלה] (דף יט ע"א): אמר רב יהודה אמר רב: שטר אמנה הוא זה, אינו נאמן. ואמרי' דקאמר מלוה, וכגון שחב לאחרים. והילכך: כאן אין הודאת לוי מעלה ולא מוריד. ושמעון חייב שבועה שלא נפרע. שאף זה בא ליפרע מנכסי' משועבדי'. שאף בבא ליפרע ממשועבדין דבע"ח אמרו כן. ובהדיא תניא בפרק מי שהיה נשוי (כתובות דף צג ע"ב): מי שהיה נשוי ד' נשים, ומת, הראשונה קודמת לשניה והשניה לג', והג' לרביעית. והראשונה נשבעת לשניה, והשניה נשבעת לשלישית, והשלישית לרביעית. ולא שבועת התורה הוא נשבע כמו שאמרתם. שכל הנשבעים בתורה, נשבעים ולא משלמי, וזהו נשבע ונוטל. אלא נשבע שבועת המשנה בנקיטת חפץ כעין דאורייתא. מ"מ, אינו נשבע בכמה פורע מס. ואין הדבר תלוי בפריעת מס כלל, אלא בפריעת החוב.

תשובה קנט

א שאלת: אשה ובע"ח שבאין לגבות מן הקרקע, בזמן שהוזלו הקרקעות מחמת המלחמות. ולכשתשקוט המלחמה יתייקרו. כשב"ד שמין להן, כדהשתא שמין להם, או כדלקמיה שמין להם?

ב תשובה: אין להם אלא מקומן ושעתן, וכדהשתא שמין להם. וכדגרסי' בב"ק (ז'): דתניא: הרי שהיו לו בתים ושדות וכרמים, ואינו מוצא למכור, מאכילין אותו מעשר עני עד מחצה. היכי דמי? אילמא דזול ארעתא דכ"ע, ודידיה נמי זול בהדייהו אפי' טובא נמי לא ליספו ליה[135] כו'. ואמרי': לא צריכא, דביומי ניסן מקרן[134] ארעתא. כ"ע נטרי עד ניסן ומזבני כו', כדאי' התם (בבא קמא ז'). עד: אלא אמר רב אחא בר"י: אי איכא לדמויי, הא לבעל חוב[136] מדמינן ליה. בעל חוב דיניה בבינונית, וא"ל: הב לי

[134] צ"ל: יקרא.
[135] צ"ל: אפי' טובא נמי ליספי לי'.
[136] צ"ל: אי איכא לדמויי, לבעל חוב.

זבורית טפי פורתא. וא"ל: אי שקלת בדינר שקול (בדהשתא) [כדהשתא]. ואי לא, שקול כדיוקרא דלקמיה. ואקיף עלה רב אחא בריה דרב איקא: א"ל א"כ איכא נעילת דלת בפני לוין, דא"ל: אילו הוה לי זוזי אשקול כדהשתא. ואי לא שקול זוזי גבך, אשתקול כדיוקרא דלקמי'?[138] כלומר אלא ליכא לדמויה לבע"ח, דיניה[137] בזיבורית. אלא דעבדו ליה תקנתא דלישקול בבינונית. וכיון דבעי למשקל בזיבורית כעיקר דינה, (ו)כדהשתא שקיל, כדי שלא תנעול דלת בפני לוין. אלא אי איכא לדמויי להא, לכתובת אשה מדמינן לה. כתובת אשה בזיבורית, ואמרה: הב לי בינונית בציר פורתא. ואמר לא, אי שקלת בדינך[139] שקולי כדהשתא. ואי לא, שקולי כדיוקרא דלקמיה. אלמא: כולהו כי שקלו, כדינייהו מיהא שקלי בדינא דהשתא. וכ"ש כאן, דאין יודע עד מתי תשקוט המלחמה. ושמא אף לכשתשקוט המלחמה, לא יתייקרו. דכיון דזול זול.

תשובה קס

א ירונדה.

ב שאלת: ראובן לוה מנה משמעון בשטר ובנאמנות. ומת ראובן הלוה בחיי שמעון, ואח"כ מת שמעון. ויורשי ראובן מכרו את נכסיו. ובאו יורשי שמעון ליפרע מן הלוקח. וטוען הלוקח: כי ראובן הלוה מת בחיי שמעון המלוה. והיה חייב שבועה, דאין אדם מוריש שבועה לבניו. הודיעני: אם יועיל הנאמנות.

ג תשובה: שורת הדין: הנאמנות מועיל, בין לגבות מן הלוה עצמו בין מיורשיו. וכן דעת ר"ח והרב אלפסי ז"ל. ולא אמר אבא לשאול בהכתוב (פז ע"א): מה אעשה שהרי אמרו חכמים: הבא ליפרע מנכסי יתומים לא יפרע אלא בשבועה, אלא דוקא באומר: דלא נדר, ונקי נדר. אבל באומר: נדר ושבועה אין לי ולא ליורשי עליך ועל יורשיך ועל הבאים מכחך, אין לו ולא ליורשיו ולא לבאים מכחו, עליו ועל יורשיו. וכמו ששנינו במשנת הכותב. והדין נותן, דתנאי שבממון הוא, ותנאו קיים. אלא (שהר"ח) [הר"ז] ז"ל חלוק בדבר. ויש לו קצת ראיה שם (הכותב פ"ז) בגמרא. ואני כבר עמדתי עליה, והראתי בה פנים להעמיד משנתנו כדברי הגאונים ור"ח והרב אלפסי ז"ל. ומ"מ, כל שיש בו נאמנות, אף הרב רבי זרחי' הלוי ז"ל מודה דיתומים מן היתומים גובין, ובשבועה שלא פקדנו אבא, כר' אליעזר. דתרי קולי לא עבדינן כרב ושמואל. דאמרי בפרק כל הנשבעין

[137] צ"ל: דדיניה.

[138] צ"ל: כדינך שקול כדהשתא. ואי לא שקול כיוקרא וכו'. דרב איקא: א"כ וכו'. זוזי הוה שקלית כדהשתא. השתא דזוזי גבך, אשקול כיוקרא וכו'.

[139] צ"ל: לה, אי שקלת בדינך.

(שבועות דף מח ע"א): מת לוה בחיי מלוה, ואח"כ מת מלוה, לא יפרעו. שכבר נתחייב מלוה שבועה לפי לוה, ואין אדם מוריש שבועה לבניו. ועוד שנאמר: דאף נאמנות לא יועיל אצל היורשים, משום דהבא ליפרע מנכסי יתומים לא יפרע אלא בשבועה. אלא אמרינן, במקום נאמנות, הבו דלא נוסיף על דברי רב ושמואל: אלא עושים כרבי אליעזר. וז"ל הר"ז הלוי ז"ל שכתב שם בפרק כל הנשבעין (שבועות מ"ח:) לא מהניא נאמנות בכל לשון שהוא לגבות מן היתומים בלא שבועה. אלא עשו חכמי דורנו ז"ל תקנה: שאם באו לגבות יתומים מן היתומים בשטר שיש בו נאמנות, דייניגן להו בתחלה כר"א, שנשבעין היורשים ונוטלי'. ולא מפקעינן שטרא בתרי קולי. שלא תנעול דלת בפני,[140] ע"כ. וה"ה והוא הטעם כשבאי' לגבות מן הלקוחות.

תשובה קסא

א [141]שאלת: מי שלוה מנ' מחבירו, וקבע זמן לפרעון: מכאן ועד ר"ח פלוני, או עד חדש פלוני. ונשבע לו לפרוע לו עד אותו זמן. מי נימא בהא: עד ועד בכלל, ויש כל אותו יום ר"ח וכל החדש, כמו שהיה לו אם לא נשבע לו? א"ד: כיון דלגבי שבועה עד ולא עד בכלל, וכדתנן: (נדרים ס' ע"א): קונם יין שאיני שותה היום כו', זה הכלל: כל שזמנו קבוע ואמר: עד, אסור עד שיגיע.

ב תשובה: הקובע זמן עד חדש פלוני, אי נמי עד יום פ', אילו היה לו מן הדין שהות לפרוע כל אותו יום וכל אותו חדש, כמו שאתה סבור, דעד ועד בכלל, אפי' נשבע לא היתה השבועה מחייבתו לפרוע קודם אותו הזמן. שאין השבועה אלא קיום מה שהתנה ושקבע. לא להוסיף זמן ולא לגרוע. אלא שאפילו בלא שבועה הדין כן. שהקובע זמן לפרוע עד חדש פלוני, אין לו כל אותו חדש. אלא לכשיגיע חייב לפרעו. דעד ולא עד בכלל, דיני ממונות ונדרים ענין אחד יש להם, כדמוכח בפרק קונם. ומשום דנדרים ודיני ממונות הכל הולך אחר לשון בני אדם.

תשובה קסב

א אושקה.

ב שאלת: ראובן לקח שדה מכותי, והחזיק בו שני חזקה טובא. ואח"כ, מכרה ראובן לשמעון, והחזיק בה שני חזקה. ובא כותי אחר, וערער עליה. ושמעון ירד לדין. ומנה מורש' לדין עמו בערכאות הכותים. והורידו בערכאות את הכותי לתוכה. ועכשיו, בא

[140] צ"ל: בפני הלוין.

[141] א"ה: הובאה בב"י ח"מ סי' ע"ג מחודשין ט"ו בקיצור.

שמעון והעמיד את ראובן בדין, לפצות את השדה[142] והשיב ראובן: הואיל וההזקתי בה הרבה, ואתה ג"כ החזקת אחרי, והכותי אנסה ממך, איני חייב באונסין, עד שיוציאנה ממך בדין. ועוד, שאתה פשעת בשלא באתה, אתה או המורשה שלך, ליום אשר קבעו לו אנשי המצר. הודיעני: הדין עם מי?

ג תשובה: הדין עם ראובן. שכל שלא הוציא מתחת ידו בדין, אינו חייב באחריותה, שלא יקבל על עצמו אחריות האונסין. ועוד, שאם הורידו[143] החצר בתוכה, מחמת שלא בא ליום שקבע החצר, הוא גרם ההפסד, ולא קבל עליו אחריות הפשיעות. ולא עוד אלא אפילו הוציאה הכותי, מחמת שטען שהיא שלו, והביא עדים כותים על זה, אם לא קבל ראובן אחריות מפורש, אפילו אם יוציאנה מידו בדיני האומות, אינו חייב באחריות בזה. וכדאמרינן בפרק חזקת הבתים (בבא בתרא דף מה ע"א): גמרא: האומנים והשותפים מכריז רבא, ואי תימא רב פפא, דסלקין לעילא, ודנחתין לתתא. האי בר ישראל דזבן תמרא לישראל חבריה, ואתא כותי וקא אניס ליה מיניה כו', כדאיתא התם. ואסיקנא אמימר: דלא בעי לפצויי. מ"ט דמידע ידע, דסתם כותי אנסא הוא כו'. והלכתא כאמימר.

תשובה קסג

א לאריכה.

ב שאלת: ראובן, שמתה לאה אשתו, ונשא בת שמעון. ושטר כתובת לאה אשתו ראשונה, ביד חנוך בנו, שילדה לו לאה. ומתקוטט עם אשת אביו זו שניה, לאמר: ימות אביו, ואתבע כתובת אמי. ושמעון נתרעם מראובן, וא"ל: אתה אמרת, שהוחרם בבית הכנסת, מי שיש לו אותה כתובה, ולא נמצאת. ובאותה חזקה, נתתי לך בתי. ולפיכך, יש לך להוציא שטר הכתובה מיד בנך חנוך. השיב ראובן: אין בידי כח להוציאו מידו. ועוד, יש לו כדי שתי הכתובות. השיב שמעון: שמא יאבד הממון ברוב המסים וההוצאות. וששאלת: אם יש לב"ד לכופו להוציא שטר הכתובה מיד חנוך בנו או לעשות לאשתו השניה קרקע אחת אפותיקי לכתוב'?

ג תשובה: אין בדברי שמעון כלום. ותרעומת לבד יש לו על ראובן, במה שאמר: שלא נמצאת הכתוב'. אבל אינו חייב להוציא הכתובה מיד בנו, ואין חנוך בנו חייב להחזיר הכתובה. ואדרבה! שורת הדין, יכול חנוך לעכב כתובת אמו, שמא ישארו מאביו כדי שיעור כתובות בקרקע, ויגבה כתובות אמו מדין כתובת בנין דכרין. ואין לראובן לעשות

[142] צ"ל: הכותי.
[143] צ"ל: הכותי בתוכה וכו' שקבע הכותי.

לאשתו קרקע אפותיקי, אלא אדרבא! אילו רצה למכור נכסיו עושה, עד שתבא האשה לגבות כתובתה. וכדאמרינן בכתובות (דף פא ע"ב): אילו מבעא בעל לזבוני. מי לא זבין?

תשובה קסד

א טודילא.

ב שאלת: ראובן משכן ביתו לשמעון, בשטר. וירד בו שמעון, ודר בו שנה. ואחר דר ראובן ג' שנים או יתר. והוציא שמעון שטר חוב על ראובן, שיפרענו. וראובן טוען: שכבר פרעו, ושעשה לו שטר מחילה, ונאבד ממנו. ועוד טען: שדר בו שני חזקה, וזה לא ערער. ואמרת, שהשבת אתה: שהדין עם שמעון, ואין ראובן נאמן לומר: שטר מחילה היה לי, ונאבד. והראיה, מדאמרינן בפרק האשה שנתאלמנה (דף כא ע"א): שטר אמנה הוא, אינו נאמן. ואמרי' עלה: דקאמר לוה, פשיטא, כל כמיניה! ומה שטען שדר בו שני חזקה, לא אמר כלום. שאין שני חזקה, אלא בזה אומר: לקחתי, וזה אומר: לא מכרתי. אלא יקיים זה שטרו, וישבע, כיון שאין משכונתו בידו, ונעמיד הבית בידו.

ג תשובה: כדין אמרת, במה שאמרת: שאין ראובן נאמן במה שאומר ששטר מהילה היה לו, ואבד. והראי' שהבאת כראוי הבאת. אלא שאין צריך ראיה מההיא, דההיא בעוקר את השטר מעיקרו. אלא אפילו בשטר העומד לפרעון, אינו נאמן, דהא קי"ל דמצי אמר: שטרך בידי מאי בעי. גם מה שטען: דאכלה ג' שנים, גם היא אינה טענה, כמו שאמרת. אלא מה שאמרת, שצריך שבועה, אינו נראה כן, אא"כ טען ראובן: אישתבע לי דלא פרעתיך. הא לא טען, לא טענינן לי', אלא אמרי' ליה: זיל פרע. ואי אמר: לישתבע לי: אמרינן ליה: תשבע ליה; וכדאיתא בפרק שבועת הדיינים (שבועות דף מא ע"א). ואף על פי שאין משכונתו בידו, א"צ כלום, דמ"מ שט"ח שבידו מודיע שלא נפרע, וכל שלא נפרע, זכות משכונתו קיים.

תשובה קסה

א מונטוסון.

ב שאלתם: שמעון לוה מנה מכותי בשטר, ומכרו הכותי לראובן. וכשבא ראובן ליפרע משמעון, טען שמעון: אשתבע לי דלא פרעתיך; משמע שטוען שפרע לראובן. מהו? מי אמרינן כיון דאינו יכול לישבע, שאינו יודע האמת, אינו גובה? א"ד לא איתמר דרב פפא, אלא היכא דיכול לישבע. ואם הכותי כאן, ורוצה לישבע, מי נאמן? וכן, אם

מותר להשביעו, משום: לא ישמע על פיך. וכן יורשים שטען להם הלוה כן, מהו שיגבו בשבועה דשלא פקדנו אבא?

ג תשובה: ממה שאמרת, שטען שמעון ואמר: אשתבע לי שלא פרעתיך; משמע שטוען שפרע לראובן עצמו, אחר שקנה עליו שטר החוב, ואם טען כן, הדין עמו. אבל ממה שאמרת: שאינו יכול לישבע, שאינו יודע האמת, וכן ממה שאמרת: שהכותי רוצה לישבע, משמע שאינו טוען שפרע לראובן, אלא לכותי שהוא בא מחמתו, ולא שייך בכי הא: אשתבע לי דלא פרעתיך. אלא יבא הכותי, וישבע לי שלא פרעתיו. ואם הכותי רוצה לישבע, לית דין ולית דיין שיתחייב שמעון לפרוע לראובן בכך. ואין בכך משום: לא ישמע על פיך; בכותים הללו, שהם אין עושין מאותן הדברים, הארבעה. וכן אמרו בתוס' ז"ל. שאם אין אתה אמר כן, מה ראית להסתפק בזה, ואתה מלוה את הכותים, ומשתתף עמהם, ומשביעים לפרוע לזמן פרעתיו למלוה. יבא המלוה וישבע לי, שלא פרעתיו, ולא אמר כלום, ואין חוששין לו ואין לוקח זה, באומר איני יודע אם הלויתיך, ואם נתחייבת לי, אם לאו. דכיון ששטרו בידו, חזקה לא פרעו, דא"כ שטרו ביד מלוה מאי בעי? ואם אין אתה אומר כן, אף היורשים לא יגבו שט"ח שהניח להם אביהם, שיטעון הלוה פרעתי את אביכם, והיורשים אין להם טענת ברי שלא פרע. וחזרו להיותן כאומר: איני יודע אם הלותיך, אם לאו. וכ"ש אם לא הגיע זמן הפרעון, כשמכרו לראובן. דהא קי"ל כר"ל דאמר במס' בתרא (ה:): חזקה אין אדם עשוי לפרוע תוך זמנו, וגובה אפי' מן היתומים ובלא שבועה. ועוד אני אומר, שאפי בא המוכר והודה שפרעו, אינו נאמן. שאם פרעו ויש לו, יחזיר מעות שנטל ללוה. ואם אין לו, חוששין לקנוניא, ובמקום שחב לאחרים אינו נאמן. כההיא דשטר אמנה הוא זה, דבפ' האשה שנתאלמנה (כא).

תשובה קסו

א לטוליטולה.

ב[144] שאלת: אנשים שעברו על שבועתם בפרהסי' בעדים, ואחרי' שעברו ואין לנו עליהם עדים. ויצא להם קול, קלא דלא פסיק. הודיענו: מה דינו של כל אחד ואחד מאלו?

ג תשובה: מדעתי, שאין השאלה על כל עיקרי דיני העובר על השבועה, שאין לכם עסק עכשיו בחיוב קרבן, על איזו חייב קרבן, ועל איזו אינו חייב. ולפיכך איני מכניס עצמי בביאור דינים אלו. אבל אני משיב על שאר דיניו, שעלה בדעתי שהן עיקר שאלתכם בזה. שנינו בפרק כל הנשבעין שבתורה (מד:): אלו נשבעים ונוטלים: השכיר, והנחבל,

[144] א"ה: הלא קצי"ר בב"י ח"מ סי' ד"ל [ל"ד] מחודשין ל'.

והנגזל, ושכנגדו חשוד על השבועה. שכנגדו חשוד על השבועה כיצד? א' שבועת העדות, ואחת שבועות הפקדון, ואפי' שבועת שוא. ואמרינן עלה בגמ' (מסכת שבועות מ"ו ע"ב): מאי אפי'? לא מיבעיא, קאמר. לא מיבעיא הנך דאית בהו כפירת ממון, אלא אפי' הא נמי, דכפירת דברים בעלמא הוא, לא מהימן. ואקשי': ליתני נמי שבועת ביטוי? כלומר: בשנשבע שאוכל ולא אכל, או שלא אוכל ואכל. ופרקי': כי קתני שבועה, דכי קא משתבע, בשקרא קא משתעבע. אבל שבועת ביטוי, דאיכא למימר דבקושטא קא משתבע, לא קתני. כלומר: שבשעה שיצאה שבועה מפיו, לא יצאת לשקר. דשמא בדעתו היה לאכול, ושבועה בזו לא קתני. ומ"מ, אפילו בכי הא, חשוד מיקרי, ושכנגדו נשבע, ונוטל. כך פי' הרב בעל העיטור ז"ל. וכן נראה מפי' ר"ח ז"ל, שרש"י ז"ל לא פי' כן. נמצא שהחשוד על השבועה, ואפי' על שבועת שוא, אין מוסרין לו שבועה לעולם, ושכנגדו נשבע ונוטל. ואם הוא חשוד על שבועת ממון, פסול אף לעדות. דתנן בפ' זה בורר (סנהדרין כז ע"א): אל תשת ידך עם רשע, להיות עד חמס. ועדי חמס, אלו הגזלנין ומעלין בשבועות. ואוקימנא בשבועת ממון דהוי רשע דחמס. ומאי שבועות, שבועות דעלמא[145] ולעולם בפסלנותו עומד, עד שילך לב"ד שאין מכירים אותו, שרוצים למסור לו שבועה, ואומר להם: חשוד אני. דהכי גרסינן בירושלמי, בפ' כל הנשבעים: החשוד על השבועה, מאימתי מקבלים אותו? משילך לב"ד שאין מכירים אותו ויאמר להם: חשוד אני, ואם יצא עליו קול, בקלא דלא פסיק, חוששין לו, ואין מוסרין לו שבועה, ואין מוציאין ממון בשבועתו. דאין מוציאין ממון, אלא בעדות ברורה. ואף על פי שזה בחזקת כשר היה ואין פוסלים אותו בקלא בעלמא. מ"מ מיחש חיישי' ליה. ואפי' דאתתא מפקינן מנטען בדבר מכוער, וקלא דלא פסיק. כ"ש זה דבקלא פסיק אין מוסרין לו שבועה. וכל שכן דלא מפקינן ממוני' אפומי'. דהא תניא (כתובות יט:): שנים שהיו חתומים על השטר, ומתו. ובאו שנים ואמרו: כתב ידן הוא זה, אבל אנוסי' היינו פסולי עדות היינו, הרי אלו נאמנים. ואם היה כתב ידן יוצא ממקום אחר, משטר שקרא עליו ערער, והוחזק כפרן בב"ד, אינם נאמנים, ומגבינן ביה. ואמאי? תרי ותרי נינהו. אלמא: לאפוקי ממונא אפומיהון לא אמרינן, אוקי גברא אחזקתיה. ולא אמרו קלא דלא פסיק, אלא בדליכא אויבים. אבל איכא אויבים, לא חישינן לה, דמימר אמרינן אויבים הוא דמפקינן ליה לקלא, כדאיתא ביבמות פרק כיצד אשת אחיו (כה).

[145] צ"ל: דעלמא.

תשובה קסז

א סרקוסטה.

ב שאלת: אלמנה שבאה לפסוק לה מזונות, ונשבעה בב"ד שלא נטלה משל בעלה, אלא מנה. וכתבו לה ב"ד מעשה ב"ד ע"ז, ונתנוה לה. ולאחר זמן, נודע לאפוטרופוס היתומים, ותבעו ממנה שתוציא אותו מעשה ב"ד, כדי שלא תכפור למחר באותו מנה שהודית שנטלה, ותבא לאחר זמן לגבות כל כתובתה. אם תתחייב היא לעשות כן, אם לאו?

ג תשובה: אם אותו ב"ד זכורין בהודאתה, יכתבו ב"ד ביד היתומים. ואם לאו, תוציא האלמנה מעשה ב"ד שבידה, כמ"ש האפוטרופוס. או תכתוב שובר, כדרך שאמרו במי שפרע מקצת חובו, דתנן בפ' ג"פ (דף קט:): מי שפרע מקצת חובו, רבי יהודה אומר: יחליף, ר"י אומר: יכתוב שובר.

תשובה קסח

א לארידה.

ב שאלתם: אם אינה רוצה לדור עם חמותה, מפני שמצערת אותה, וגורמת מריבה בינה ובין הבעל, אם יכולת לכוף את הבעל בכך? ואם יש בתים מוחלקי' בקרשים, ופתח כל דיור ודיור פתוח למבוי, ואינם נכנסין בפתח אחד, אלא יש חורים בקרשים. והיא יראה שתתקוטט עמה חמותה דרך החורים, אם יש לזה דין חצר אחת, או שתי חצרות.

ג תשובה: בודאי יכולה היא שתאמר לבעל: איני דרה עם אנשים שמצערים אותי. שאפילו הבעל אינו רשאי לצערה, כ"ש שתדור בין מי שמצערים אותה, ומסבבין קטטה בינה ובין בעלה. או שלא יבואו אפי' אמו ואחותו בגבולה, או שירחיקנה מגבולם. וכבר ראיתם שכ"כ גם הרמב"ם, בהל' אישות פרק י"ג. אבל אם יש בתים מוחלקים בקרשים, ואינן נכנסין דרך חצר אחת ולא בפתח אחד, אינה יכולה לומר שירחיקנה למבוי אחר. ומיהו יש מבוי שהוא כחצר, והוא כל מבוי שאין אדם בוש לאכול בתוכו, וכמ"ש בירושלמי, גבי יוצאה וראשה פרוע, בפרק המדיר. שאף בני אדם שמצירין לה עומדין תדיר במבוי בחצר, וירגילו לה קטטה. ואם יש חורים רחבים בין הקרשים, יסתום אותן. זה הכלל: כל מה שיראה לב"ד שיהא עוד פצי פרצה לקטטה, יסלקהו מביניהם, ואינו חייב לצאת משכונה לשכונה. ואם יש שני בתים ששאלתם, אם יכולה לומר: תטול חמותי הגרוע, ואני המבוחר, אין זה בידה, אלא ביד הבעל. ובמקום שהבעל, תדור היא עמו, ובלבד שיהא מדור הראוי לפי כבודה, שאינה יורדת עמו.

תשובה קסט

א עוד שאלתם: אם הבעל חייב להכניס לה שפחה להציע לו את המטה, מאחר שהיא קטנה. ואינה יודעת לאמן את ידיה במלאכה זו?

ב תשובה: אם היא כל כך קטנה, שאינה יודעת להציע לו מטה, אינו יכול לכופה, שאין זו כשפחה גמורה, וכ"ש אם אין דרך בנות העיר לעשות כן. ועוד תדעו, שכל מלאכות שמנו חכמים שהאשה עושה לבעלה, הכל הולך אחר (ה)מנהג המדינה. שאין מנהג המדינה להיות טוחנת ומצעת מטות, ואינו יכול לכופה לעשותן. וכן שנו בתוספתא: מקום שנהגו שלא לעשות לאחד מכל אלו, אינו יכול לכופה. וכן, אם הכניסה לו שפחה אחת, או נדוניא כדי שפחתה אחת, לא טוחנת ולא אופה ולא מכבסת. שתים, אינה מבשלת ולא מניקה את בנה. שלשה, אינה מצעת את המטה. ומ"מ, אם היא גדולה ויודעת, לפי גירסאות שבגמ', מצעת לו מטתו, כדי שתהא חביבה לו. שדבר זה וכיוצא בו, מביאין לידי קרוב הדעת בין איש ואשתו. ושמא אינה מצעת לו כרים וכסתות, שיש בזה טורח ועמל, אלא מצעת לו לבידין וסדינין לבד. אם אין דרך משפחתו או משפחתה בכך, אינה חייבת בכך, לפי שעולה עמו ואינה יורדת עמו, לעשות דברים של גנאי כשפחה.

תשובה קע

א עוד שאלתם: אם קטנה, ואביה ירא שמא יסיתנה בעלה בדברים, שתמחול לו כתובתה או מתנתה. אם יכולין ב"ד להשביעו, שלא יגרום בשום צד לבטל או לגרוע שום כח וזכות מכתובתה ומתנתה?

ב תשובה: שבועה זו לא מצינו בשום מקום, ואם האב סומך על השבועה, תשביע [שמא צ"ל: ישביעו] את הבת שלא תמכור ושלא תמחול. אבל להשביע את הבעל אינו מן הדין, אא"כ רצה הוא לישבע, כדי לפייס דעת חמיו. ואם האב חושש לדבר זה, יש לו דרך אחד, ישר מזה.

תשובה קעא

א אושקה.

ב שאלת: ראובן ושמעון שירשו קרקע, וירד שמעון ואכלו שני חזקה, וטען: לקוח הוא בידי, נאמו כשאר המחזיקים, או לא?

ג תשובה: כבר כתבתי לך למעלה, שאם יש בו דין חלוקה, וירד אחד מהן ואכל את כולה, על זה יש שתי לשונות בפרק חזקת הבתים, והרב אלפסי ז"ל פסק כלשון שאמרו שיש חזקה.

תשובה קעב

א עוד שאלת: רו"ש ירשו קרקע מאביהם, והחזיקו שניהם בקרקע. וראובן טוען: לא כי אלא אני אכלתי ממחצית. וראובן הביא ראיה, משטר כתובת אשתו, שכתוב בה: ולאה הכניסה בנדונייתא חלק שלה, מקרקע פלוני שיש לה עם פלוני בעלה, ועם אחיו. ושמעון טוען: כיון שלא זכרה שליש, ולא רביע אותו חלק, משמע דיד בעל השטר על התחתונה. הודיעני הדין.

ב תשובה: לא נתברר מתוך השאלה, אי זה עסק היה ללאה בקרקע זה. אי משום שהיתה יורשת עמהם, ושהיה אביה, אחי ראובן ושמעון, או לא. שא"כ, הדין עם ראובן, שהרי הוא מחזיק בקרקע מחמתו, ומחמת חלק אשתו. ושמעון שטוען שהוא אכל חצי הפירות, עליו להביא ראיה. ואם אין ללאה אשת ראובן תביעה מבוארת באותו קרקע, ואף על פי שחתומים עדים בכתובתה, כבר כתבתי לך למעלה, דעדים לאו אכולה מילתא מסהדי, ולפיכך, עד שאעמוד על עיקר טענה זו, איני יכול להשיב.

תשובה קעג

א עוד שאלת: אם נדון אותו להקדש עניים, אם הוא ואשתו נזונים מהם בתורת צדקה, דהוו להו עניים אם לאו?

ב תשובה:)[146] דברי מקדיש זה, לא נתברר לי מתוך שאלתך, אם הקדיש נכסיו מעכשיו, אם לא יהיה לו בן זכר. או אם הקדיש נכסיו לכשיפטר, אם לא יהיה לו יורש זכר. אם הקדיש נכסיו מעכשיו, אם לא יהיה לו יורש זכר, הרי זה אסור בנכסים אלו מעכשיו, שמא לא יהיה לו יורש זכר לכשיפטר מן העול'. ואפי' היו לו בנים זכרי' הרבה, הרי זה אסור, דלשמא ימותו חיישי'. כדתנן במתני' דפרק כל הגט (גיטין דף כח:): דלשמא ימות חיישי'. לשמא מת, לא חיישי'. ומיהו, אין הגבאים רשאים להוציא ממון מתחת ידו, ולא לפרנס מהן אפי' בפרוטה לשאר עניים. אלא מניחין אותן בידו, ומתפרנס מהן בתורת צדקה כדרך המתפרנס מצדקה תחת ידי גבאי. דשמא לכשיפטר יהא לו יורש זכר, ונמצא הקדש זה בטל מעיקרו למפרע. אבל לא אמר מעכשיו, אלא לכשיפטר, אין

[146](א"ה תשו' זאת סובב על תשו' אחרת הובאה לעיל סימן ק"ן וזה דבר השמעה.

הקדש חל אלא עד שיפטר. ומסתברא שניזון מהם כל ימי חייו. שלא הקדיש זה, אלא מה שישאר אחריו דהא עשה הקדש זה כיורש. דהא אמ': אם לא יהא לו יורש זכר, יהא הקדש. אלמלא: לא [חל] שם הקדש במקום יורש. ומ"מ בין כך ובין כך, אילו היה לו מלוה ביד אחרי', לא חל עליה הקדש, מדרבי יוחנן דאמר בב"ק (דף סח:): מה ביתו ברשותו, אף כל ברשותו.

תשובה קעד

א ומה ששאלתם: קטנה שנשבע אביה להזמינה לזמן פ' לראובן, לקידושין ולנישואין, ולהזקיקה להנשא לו וכשהגיע הזמן, לא רצתה היא להתקדש, ועדיין היא קטנה או נערה. מי אמרינן, כיון דברשותו היא בעודה נערה לקבל קידושיה, מי חייב דהא בידו לקיים שבועתו ע"י עצמו. או אינו מחויב, מפני שלא נשבע שיקבל קדושיה לזמן, אלא שיזמיננה ויזקיקנה להנשא לו? וכיון שהוא מזמין ומצוה לה שתתקדש לו, אלא שהיא אינה רוצה בו, מה יש לו עוד לעשות, הרי קיים מה שנשבע.

ב תשובה: רואה אני את האב מחויב לקבל קידושיה ולמוסרה לחופה, שהרי עיקר השבועה על כך היה. שאילו קבלה היא קידושין בעודה קטנה או נערה, שלא מדעת האב, אינה מקודשת. וכשאומר לה האב: צאי וקבלי קדושיך; מצד שליחות האב היא, והרי הוא כאילו קבלם הוא והילכך, כל שנשבע שיזקיקנה הוא לקידושין, היינו שקבל[147] הוא הקידושין, או שיזמיננה ויזקיקנה אפי' על כרחה, ולקבל הקידושין מחמתו ולהנשא. שהרי האב מוסרה לחופה, ואפי' בע"כ.

תשובה קעה

א אושקה.

ב שאלת: ראובן תובע משמעון מנה שהלוהו, ושמעון משיב: פרעתיך. וראובן התפיס על זה, שבא אצלו מנה שהיה לשמעון ביד כותי אחד. האם נאמר: הרי אותו מנה שהתפיס, כאילו בא לידו ונשבע, שכך היה חייב לו שמעון? או נאמר שעדיין הוא כמוציא מחברו כדמעיקרא, ועליו להביא הראיה?

ג תשובה: דבר ברור הוא זה, דעדיין הוא כדמעיקרא, ושמעון נשבע היסת ונפטר. ולא עוד, אלא אפי' תפס הוא, עצמו מנכסי שמעון, לאחר שטען שמעון שפרעו, אם תפס

[147] שיקבל.

בפני עדים, מוציאים מידו. כאותה ששנינו בר"פ בבא מציעא (ו' ע"א) גבי תקפה אחד בפנינו, דאי צווח, מוציאין אותה מידו.

תשובה קעו

א פירפיניאן.

ב שאלת: שכתוב בתיקוני הקהל: מי שחייב לחבירו, החייב לא יסלקנו מחשבונו, והמלוה פטור. מי הוי אסור משום רבית, או לאו?

ג תשובה: מסתברא, שמותר. שאין כאן משום רבית, מכמה טעמים. האחד, שהקהל פטרו את המלוה ממה שבידו, ונמצא שאין הלוה מהנה את המלוה כלום, שלא מחמת המלוה חייבוהו. שהרי הוא אינו חייב כלום, אלא מחמת שיש לו ריוח בממון זה שבידו. ומשום הרווחתו, הם מחבבים אותו. ואפי' הוציא את מעות המלוה כולם, ואינו מרויח בהם כלום, מ"מ אין פוטרין אותו כלום מנכסיו, מחמת אותו חוב. ועוד, שהמלוה אינו מתנה עם הלוה, ולא יהא אלא שפורע לו את חובו. ותנן (נדרים דף ל"ג ע"א): המודר הנאה מחבירו, פורע לו את חובו. ואמרי' עלה בגמרא: טעמא משום דמבריח את נכסיו הוא, ולא חשבינן ליה כמהנהו, הואיל ולא באה הנאה, מיד המדיר למודר, ואינו אלא כגורם לו הנאה. וכ"ש כאן, שאינו נותן לו, ולא גורם לו, שזה פטור ממילא, כל שאין מלוותו בידו, שהרי פטרוהו הקהל.

תשובה קעז

א לאושקה.

ב שאלתם: ראובן שמכר ביתו לשמעון בקנין, ומעכשיו, ובתנאי שאם יהיו לו מעות תוך ארבע שנים, שיחזירם לו. ותוך ארבע שנים אלו, ירד שמעון לבתים ודר בהם. ולאחר מכאן חשש שמעון משום איסור ריבית, וביקש מראובן שיקח ממנו ל' דינרים מחמת הפירות, וקבל ממנו ראובן. אלא שחשש שמא יגיענו שום הפסד בכך, מחמת תקוני הקהל בעניני המס והתשחורות. וקבל שמעון על עצמו, בקנין, ובשטר, ובנאמנות ובשבועה, כל נזק וכל הפסד וההוצאה שיגיע לו מחמת קבלת אותן ל' דינרים. ועכשיו, בא ראובן לתבוע משמעון מכח שטר זה, שאמר שהוציא והפסיד מחמת כך. וטען שמעון, שיברר לו נזקו. ועוד, שאינו חייב אלא במה שהגיעו, או שיגיעו לאחר תשלום הד' שנים. ושאלתם ממני: להודיעכם דעתי, הדין עם מי?

ג תשובה: תחילת כל דבר, אני צריך לכתוב לכם דין מכר הבא בתנאי מעיקרו, במה שיש בו מן האיסור וההיתר משום רבית. דעו: כי המוכר קרקע לחבירו בתנאי, שכל הזמן שיהיו לו מעות, יחזירם לו, הרי זה אסור. ואפילו אם אכל הלוקח הפירות, כשיחזור המוכר המעות, מוציאין ממנו כל הפירות, כרבית קצוצה שיוצאה בדיינים, ממעשה דאותו דפ' איזהו נשך, דחשיב רבינא ואכל פירי. והדין הזה, בשלא קבע לו זמן שיהיו לו מעותיו, יחזירם לו. וכן אפי' קבע לו זמן, אלא שלא אמר לו מעכשיו, ומשום אם קבע לו זמן, אלא שלא א"ל מעכשיו. כמו שאמרתם, שקבעו זמן אם יחזיר לו מעותיו תוך ארבע שנים, ואם לא יחזיר לו מעות תוך אותו זמן, שיהא המכר קיים מעכשיו, אין ללוקח לאכול פירות לכתחילה, דשמא המוכר יחזיר לו מעות תוך הזמן, ונמצא המקח בטל מעיקרו, ורבית מעותיו הוא שאכל. וכן המוכר אינו אוכל הפירות בינתיים מן הדין, ולא מחמת איסור, אלא שאין מניחין אותו לאכול, שאם לא יחזיר מעות תוך ארבע שנים, נמצא המקח קיים, שאין כאן לא מחמת רבית, ולא מחמת אסמכתא, כיון שכתב לו מעכשיו. ותנן בפרק איזהו נשך (בבא מציעא דף סה:) הלוהו על שדהו, וא"ל אם לא נתת לי מכאן ועד יום פ', הרי היא שלי; הרי היא שלו. ואוקימנא בגמרא (שם ב"מ דף סו:), בדאמר ליה מעכשיו. וכיצד יעשו? ישלשו הפירות ביד אחר. ואם החזיר מעות תוך ארבע שנים, הרי המקח בטל, ומוכר נוטל פירותיו. ואם לא החזיר תוך ארבע שנים, הרי המקח קיים, ולוקח נוטל פירותיו, וכדגרסי' פרק איזהו נשך (בבא מציעא דף סה:): פעמים ששניהם אסורים. דא"ל לכשתביא מעות, קני מעכשיו; ישלשו את הפירות. זהו הדין במוכר בתנאי, בלא קביעות זמן, או בלא מעכשיו, ובמוכר בתנאי בקביעות זמן ובמעכשיו. אבל אלו שעשו תנאי ביניהם מחמת המס והוצאותיו, אין אני בקי במנהגי המס שבעיר, כי עד שהודיע לכם דעתי, אי אפשר שהגיע למוכר שוה הפסד מן הדין מחמת קבלת (ה"ל) [הל' דינרים], ושיתחייב שמעון בכך להחזיר לראובן, אם לא. לפי שמנהגי המסין ותקוני הקהלות בזה אין שוין, אלא נהרא נהרא ופשטא. ומ"מ אני רואה נוסח שטר ההודאה, והחיוב, והשבועה, שעשה שמעון לראובן, ושהאמינו בכל מה שיאמר בקנין ושבועה. ואין לאחר קנין ושבועה ונאמנות כלום. וב"ד שבעיר ישמעו טענות המוכר, ויבררו הדבר ביניהם, לפי מה שהם יודעים במנהגי המסין והתשחורות. ואם רצה הלוקח להחרים חרם סתם, ע"כ מי שתובע ממנו ממון שלא כדין, הרשות בידו.

תשובה קעח

א מה ששאלת: על מה סמכו בארצכם על כוס של יין ששתה ממנו כותי, לתת ממנו לכותי אחר, דהא נעשה יין נסך, ואסור בהנאה?

ב תשובה: מגע כותי אפילו בפיו, עושה יין נסך, ואיני יודע על מה סומכין. אלא שמקילין בדבר זה, ושלא מן הדין. והראוי, דאפילו על שיורי כוסות (אסורין). [יש לאסור] בהנאה, ואפילו ליתן לפני התרנגולים. וכדגרסינן במס' ביצה פרק י"ט שחל להיות בערב שבת (דף כא:). אמר שמואל: מזמנין את הכותי בשבת, ואין מזמנין את הכותי ביום טוב, גזירה שמא ירבה בשבילו. רב אחא בר יעקב אמר: אפי' בשבת נמי, משום שיורי כוסות. כלומר: ויטלטל בשבת את הכוס, שיש בו אותן שיורין שאינם ראויים לטלטל, לפי שאינם חשובים כלום. ואקשינן: אי הכי, דידן נמי? כלומר: לא יטלטלו אותם בשבת. ופריק: דידן חזו לתרנגולים. ואקשי': דידהו נמי חזי? ופרקי': דידהו איסורי הנאה נינהו.

תשובה קעט

א[148] שאלת: ראובן שמשכן בית לשמעון לעשר שנים, ובנכיית' כל שנה ושנה, וחזר ראובן ושכרו משמעון בעשרה דינרים בכל שנה. אם מותר ליקח אותו שכירות, או לא?

ב תשובה: הא ודאי אסור, והיינו נרשאי דאמרו בפ' איזהו נשך (בבא מציעא דף סח). אבל אם קבל כבר השכר, צריך תלמוד אם הוא רבית דאורייתא, ויוצאה בדיינין. גם אם הוא דרבנן, אם מנכין מן החוב כנגד אותו שכר. אלו דברים ארוכים, ויאריך המכתב עליהם. אלא שאני כותב לך דרך קיצר, לפי דעתי, שאינה רבית גמורה, אלא כרבית דאינה יוצאה בדיינים. וכל שאינה יוצאה בדיינים, אין מנכין, דכל סליקו אפוקי בלא זוזי, אפוקי מיניה הוא.

תשובה קפ

א מונטוסון.

ב שאלת: על מה שהשבתי לך, דאין לאסור נגיעת הכותים בשלנו. אלא ביין, מפני שדרכן לנסך בשכשוך, אפי' שלא בפני ע"ז. אבל שאר דברים אין דרכן בנגיעה, אלא בשחיטה או בתקרובת ששוברין לפניה, או שמכניסים לה לפנים מן הקלקלין. ולפיכך, אין לחוש לנגיעה שלהם. וחזרת עתה ואמרת בשבירה מיהא נחוש בשלנו, במה שדרכן להקריב מיהא בשבירה.

[148] (א"ה: עיין בח"א סימן תשל"ו).

ג תשובה: אני כבר כתבתי לך, שאפילו בשלהם אין חוששין אלא בניסוך, ואי נמי בשחיטת מין שלהם. הא אפילו שחיטת סתם נכרי, אינה אסורה בהנאה, שאין מחשבת נכרי לע"ז, אלא במינין שלהם. ושנינו ע"ז (דף כט:): בשר הנכנס לע"ז, מותר, והיוצא אסור שאין דרכן לשחוט ולשבר אף בשלהן, אלא בפניה או להכניס לפניה בתקרובת, בשעה שהכניסוה לפנים מן הקלקלין, אלא במין שסתם מחשבתו בשעת שחיטה לע"ז. אבל בשבירת שאר דברים, אפילו במקום [במינים] שלהם מותר, זולתי בשחיטה, שכן עבודה שלהם.

תשובה קפא

א מיורקא.

ב ולענין מה ששאלת, במעי היוצא מתחתית הזפק, ונמתח עד הקרקבן, וניקב במשהו. אם נידון כדקין, ונקיבתו במשהו, או כקרקבן?

ג תשובה: ולענין נקב, מה בין דקין לקרקבן? והא זה וזה, נקיבתו במשהו. ושמא כזפק אתה רוצה לומר, דאין נקיבתו במשהו, אלא לגו, דהיינו כל מקום שנמתח עם הוושט, אף אם היתה הכונה בכך, נראה ודאי שהוא כדקין, ונקיבתו במשהו.

תשובה קפב

א נרבונא. לר' שמואל.

ב שאלת: מחט שנמצאת ביתרת הכבד, מהו? אם נתלה להקל, שנכנסה דרך צלעות, ונאמר מחט היה תחובה בקרקע, ורבצה הבהמה ונתחבה לו בצלעות, ונתקעה ביותרת הכבד, או לא? ופלפלת בזה הרבה, להקל ולהחמיר. ותלית להחמיר, שאין תולין בדבר רחוק כזה, שנאמר תחובה היתה בקרקע, ונתחבה, וחזרת לכמה צדדין. וסוף דבר דנת לאסור, וסמכת על מה שכתבתי אני, בספרי ספר תורת הבית.[149]

ג תשובה: באמת יש לאסור, ממה שכתבתי, וכ"ש שראיתכם והסכמתכם ע"ז. ומכל מקום, ראיתי אני כי הסכמתכם היתה להתיר, אם נודע שנכנסה מבחוץ דרך נקיבת הצלעות. וע"ז אני רואה לכתוב לך הסכמתי. ואשר אמרתי לפני רבותי נוחי נפש, והודו לי אחר העיון. והוא, שאני אומר: שכל האברים ששנינו בהם: מצד אחד כשרה; כלב ועובי בית הכוסות וקרקבן, לא נאמרו דברים אלו, אלא בחולי. אי נמי במחט וקוץ, והוא שנכנס דרך פנים כל אחד, לפי מה שהוא ענין בריאה וכבד, ולפי תכונת המחט, אלימתא

[149] א"ה: הובאה בקיצור בב"י י"ד סימן נ"א.

או קלישתא, וקופה לבר וקופה לגו. לפי שאין לחוש, אלא לאותו אבר שנמצאת בו. אי נמי למקומות שנכנסה דרך שם, כפי מה שנזכר בהלכה. אבל כל שנכנסה דרך חוץ, דרך דופן, אין לה בדיקה, אלא אוסרין מיד, לפי שאנו חוששין שמא דרך כניסתה בקושי, פגעה באחד מן האברים שנקיבתן במשהו, כנקבי הדקין והריאה ושאר האברים, שהנקב פוסל בהם. ואין לכל האברים הללו בדיקה בנקב. וזהו שאמרו בקוץ: עד שתנקב לחלל. וכבר הרציתי זה לפני רבותי נוחי נפש, והודו לי.

תשובה קפג

א ומה שאמרת, בנשבע שלא יעשה דבר פלוני, ושבועתו שלא ישאל עליה לחכם, דנשאל לחכם על השניה, ואחר כך על הראשונה.

ב תשובה: אמת הוא, ששתי שבועות אלו כבר חלו. ואינו דומה להההיא דאומר: קונם שאיני נהנה לפ' (נדרים צ' ע"א), ולמי שאשאל עליו, דנשאל על הראשונה, ואח"כ נשאל על השניה. דהתם, היינו משום דשאלה דחכם, אינו מתיר שיחול הנדר. ועוד דאדרבה, אם היה נשאל על השבועה הראשונה תחילה, היה עובר על שבועת ביטוי, שנשבע שלא ישאל עליה.

תשובה קפד

א טוליטולה. לרב ר' יהונתן האשכנזי.

ב אמרת: דמההיא דאמרינן התם, בפ"ק דבבא קמא (י"ד ע"ב), אלא אמר רבא: שוה כסף, ולא כסף עצמו, והני כולהו כסף נינהו. משמע: דב"ד נזקקין לשטרות.

ג תשובה: תחילת כל דבר יש לך לדעת, דלא גרסינן באותה הלכה שטרות כלל, וגירסא משבשתא היא. וכן כתבו בתוספות, וכן כתב ר"ח ז"ל. דלא גרסי' אלא עבדים ושפחות, דשטרות לא מצינו בשום מקום, שיהיו נקנים בכסף. ואפילו להך גירסא, לא משמע מכאן מידי, להך דקאמרת. דמשום דקתני שוה כסף, דייקי': למעוטי מאי? למעוטי כל שאין לו אחריות, בין שטרות בין שאר מטלטלין בנזיקין. ולא למימרא דבעלמא גובין מן השטרות, דכי אצטריך למעוטי בנזיקין, לא אצטריך אלא בשאר מטלטלים.

תשובה קפה

א שאלת: אם רשאים הציבור לעשות תקנות והסכמות וגדרים ביניהם, ולקנוס ולענוש על הסכמותיהם, שלא מדין התורה, אם לא? וכן עדים החתומים בתקנותיהם והסכמותיהם אם נפסלים מחמת נגיעת עדות, או קורבה, אם לאו?

ב תשובה: דבר ברור הוא, שהציבור רשאים לגדור ולתקן תקנות ולעשות הסכמות, כפי מה שיראה בעיניהם, והרי הוא קיים כדין התורה. ויכולים לקנוס ולענוש כל העובר בכל אשר יסכימו ביניהם, ובלבד שיסכימו בכך כל הציבור, באין מעכב. וכן אם יסכימו כל בני מלאכה אחת שבעיר, כגון הטבחים והצבעים והספנים וכיוצא בהם, בענין מלאכתם, בהסכמה אחת. שכל חבורה שהם בני ענין אחד, הרי כעיר בפני עצמה. ואף על פי שלא הסכימו מדעת שאר בני העיר, ובלבד שיהיה בהסכמות אלו תלמיד חכם שבעיר, אם ישנו בעיר, או אדם חשוב שנתמנה פרנס על העיר. שאם יש ת"ח או פרנס שנתמנה על הציבור, ועשו שלא (מדעתם) [מדעתו], אין הסכמתם הסכמה. כדגרסינן בפ"ק דב"ב (ט'): הנהו טבחי דאתנו בהדי הדדי, דכל דעביד ביומא דלא דיליה, לקרעוה משכיה. אזל חד, ועביד ביומא דחבריה, וקרעוה למשכיה. אזל קמיה דרבא. חייבינהו. איתיביה רב יימר בר שלמיה לרבא: ולהציע [בנוסח שלפנינו: ולהסיע] על קיצתן. לא אהדר ליה, ולא מידי: אמר רבא: שפיר עבד, דלא אהדר ליה. הני מילי, דליכא אדם חשוב. אבל איכא אדם חשוב, לאו כל כמינייהו דמתנו. ותניא בתוספתא דמסכת בבא מציעא. רשאין בני העיר להתנות על השערים, ועל המדות, ועל שכר פועלים. רשאים לעשות קיצתן. רשאין בני העיר לומר: כל מי שילך אצל מלכות, יהא נותן כך וכך. וכל מי שתרעה בהמתו, או תרעה פרתו, בין הזרעים יהא נותן כך וכך. רשאים לעשות קיצתן. ורשאים הצמרים והצבעים לומר: כל מי שתאבד ספינתו, נעמיד לו ספינה אחרת, ע"כ. סוף דבר, כל בני חבורה אחת, הרי הם כבני עיר אחת בפני עצמה, לכלל דברים אלו. וכן כל ציבור וציבור, רשאים לעשות לעצמן כן, ולקנוס ולענוש שלא מדין התורה, וכמו שכתבנו. וכמו שנזכר בגמרא בפרק קמא דבבא בתרא, ובתוספתא דבבא מציעא. וכן נהגו בכל קהלות הקדש, ולא נסתפק אדם בזה מעולם.[150]

ג עוד תדעו, כי עדים החתומים בתקנות והסכמות הציבור, אינם פסולים מחמת נגיעה עדות. שאם כן, אין לך תקנת כשרה לכל הקהלות, לא במינוי נאמנים, ויועצים, וברורים, ושאר הסכמות, שבכולם אנשי העיר חתומים בהם. ואין מביאים עדים מעיר אחרת, ושיהיו רחוקים לכל בני העיר, ואין לך תקנה קיימת להם. וכן נהגו בכל קהלות הקדש, בכל מקומות מושבותיהם, ואין פסול לעדות הסכמות ותקנת הציבור, אלא הפסולים בגופן. אבל הכשרים בגופן, כשרים להם.

[150] (א"ה עיין בח"א סי' תתי"א, ועיין ב"י ח"מ סי' ל"ז).

תשובה קפו

א אויניון לחכם ר' יוסף ר' שמואל בר' אברהם ברוך בן נריה.

ב שאלת: מי שעבר על גדר מן הגדרים, כגון שגירש את אשתו שלא ע"ד ההסכמות, ושלח לה גיטה על ידי שליח, עומד במלכות שאין להם גדר בדבר זה, או שכבר עבר זמנו, ובמקום שהאשה דרה שם, יש להם גדר. אם יש רשות לנכבדי המקום ההוא להחרים המגרש מכח גדר שלהם, עד שיבא אצלם במסורת הברית. ואם עשו כן, מה דינם?[151]

ג תשובה: תנאי הנשואים בקידושין וכתובה, ויציאה ממקום אחד למקום אחר, וכל שאר הדברים של נישואין, סתמן כפירושן. ויש מהם שתקנו חכמים לכל, לפי מה שראו שיש בו תיקון להם, והם תנאי הכתובה הנזכרים בפרק נערה שנתפתתה (כתובות דף נא). לא כתב לה בתולה, גובה מאתיים ואלמנה מנה כו', שהוא תנאי ב"ד. לא כתב לה בנין דכרין, לא כתב לה בנן נוקבן, לא כתב לה ואת תהא יתבא בביתי כו', לפי שהוא תנאי ב"ד. ויש שתקנו חכמים, לפי שירדו לסוף דעת הבריות, כאותה שאמרו בפרק דייני גזרות (דף קי): ג' ארצות לנישואין, יהודה ועבר הירדן והגליל, אין מוציאין מעיר לעיר ולא מכרך לכרך. אבל באותה מדינה, מוציאין מכרך לכרך, ומעיר לעיר. אבל לא מכרך לעיר, ומעיר לכרך. ושנינו בתוספתא: בד"א, בזמן שהוא מיהודה ואירש אשה מיהודה. בגליל, ואירש אשה בגליל. אבל בן יהודה שאירש אשה בגליל, בן גליל ואירש אשה ביהודה, כופין אותה לצאת, שע"מ כן נשאה. ויש שלא תקנו חכמים, ואין דעת הכל מסכמת לכך, אלא שנהגו כן במקצת המקומות מדעת עצמן, ולא שתיקנו ביניהן בהסכמה, אלא שנהגו כן דרך סתם. וגם בזה, סתמן כפירושם. ואלו הם שקראום חכמים ז"ל, דרישת הדיוטות, כאותן שאמרו בפ' המקבל (בבא מציעא דף קד). ואמרו כן, אפילו לגבי עריות החמורין, כדגרסינן התם: הלל היה דורש לשון הדיוט. דתניא: אנשי אלכסנדריא היו מקדשין, ובשעת כניסתן לחופה, באים אחרים וחוטפין אותם, ובקשו חכמים לעשות בניהם ממזרים. א"ל הלל הזקן: הביאו לי כתובת אמותיכם. ומצא, שכתוב בהן: לכשתכנס לחופה, הוי לי לאינתו. ולא עשו בניהם ממזרים. כלומר: ראה כתובת בני העיר, כתוב בהן כך. ואף על פי שבכתובות של חטופות אלו, לא היה כתוב בהן, אפ"ה התיר הלל את בניהם, לפי שכל המקדש שם סתם, על דרך הנהוג שם קידש. וכן אמרו שם: רבי יוסי היה דורש לשון הדיוט. דתניא ר"י אומר: מקום שנהגו לעשות כתובה מלוה, גובה מלוה. וכל אותן שבפרק התקבל, של דרישת הדיוטות, הביאום בירושלמי בפרק נערה שנתפתתה, עם אותן של תנאי כתובה, ללמוד שאלו ג"כ סתמן כפרושן. ומכאן נלמוד

[151] עיין הגדרה לשאלה קס"ו.

לנדון שלפנינו, שכל שנשא במקום שאין מגרשין אלא מדעת האשה, סתמו כפירושו, וע"ד כן נשאה, שלא יגרשנה אלא מדעת. ואם יגרשנה, שהוא חייב מה שנהגו לחייב העובר על אותו מנהג, בין בקנס בין בנידוי. ואפילו הוציאה ממקום שנשאה ושיש שם מנהג בקנס, והוליכה למקום אחר, אינו רשאי לגרש, אלא על פי דרך המנהג (מקום של) [של מקום] נישואין, שעל מנת כן נשאה. וכ"ש אם יש שם הסכמה ידועה, ויכולים הם לקונסו באותו קנס, או לנדותו, כאלו נשא וגרש שם.

תשובה קפז

א לארידה.

ב ללמד את בני יהודה, להשיב אמרים אמרי אמת וכתוב יושר, ישר בעיני לכתוב לפניכם, על כי אמר באזני אחד נכבד, עבר עליכם עתה מקרוב. כי דבר בתוך העדה ביום הקהל, אחד מחכמי האומות ישמעאלים ומלא אזנים בדבריו. ואמרתם לאמר: לכם תשובה על דבריו. על כן ראיתי לכתוב בספר, את אשר נתווכח עמי, אחד מחכמיהן באותן הדברים, ויותר מהמה בדומה מה ששמעתם. דירושה ראשונה ושניה, יש להם. שלישית, אין להם. ואסדר לפניכם דרך קצרה מה שעשה החולק עלינו עיקר, ועיקר דברי התשובה.

ג אמר החולק: כי המשיח כבר בא. והראיה, שאמר יעקב בברכו את בניו (מגיד): אשר יקרא אותם באחריות הימים [הגיד]: לא יסור שבט מיהודה, ומחוקק מבין רגליו, עד כי יבא שילה ושילה הוא המשיח. ואתם מודים, וכאשר תרגם המתרגם. ואמר: לא יסור עד בואו. והנה סר השבט מכם, א"כ כבר בא.

ד אמרתי: אין מלת "עד" מורה להפסיק הענין, מכאן ואילך, אלא פעמים מבטיח על ביאת הענין, וכ"ש שימשך לאחריו. והעד, כי לא אעזבך עד אשר אם עשיתי את אשר דברתי לך. ואין לזה הפסק, שא"כ לא היתה הבטחת העזר, רק קללה העזיבה מכאן ואילך. וכתוב מבטיח על נצחון האויבים, ועזרו אותנו לא יתייצב איש בפניך עד השמידך אותם. ודוד אמר לשלמה, בצוותו אותו: חזק ואמץ, אל תירא, ואל תחת, אלהים אלהיך עמך לא ירפך ולא יעזבך, עד לכלות כל מלאכת עבודת בית ה'.

ה חזר עוד לצד אחר, ואמר: מ"מ כבר אמר יעקב: כי לא יסור עד בואו, והנה סר.

ו אמרתי: אם הבטחת יעקב הנביא, שלא יסור השבט מיהודה עד בא המשיח, והלא סר בגלות בבל שקדם הרבה, גם למשיח שאתה אומר;

ז והשיב: דגלות ההוא לא סר, שהרי היו סנהדרין שהיו דנים, אפילו בדיני נפשות.

ח אמרתי: זה אינו, משני טעמים. האחד, שלא היו דנים בבבל דיני נפשות, ולא אפי' בירושלים, מ' שנה קודם החורבן מפני שגלתה סנהדרין מן הלשכה מדעת עצמם, מפני שראו שרבו הרצחני' וכתיב: מן המקום ההוא. כל זמן שב"ד במקום ההוא, דנין ד"נ בכל מקום. אין ב"ד באותו מקום, אין דנים דיני נפשות בשום מקום, כמוזכר במסכת סנהדרין. ועוד, כי זה אמר יעקב ליהודה, ואין הסנהדרין מיהודה, אלא מתלקטין מכל ישראל, אם היה חכם וראוי לכך. ועוד שלישית, כי בלכתם בגלות בשלשלאות של ברזל, מירושלים ועד בבל, לא היו רשאין לא לדון ולא לעשות דבר שררה, כי עבדים הולכים בשבי היו.

ט אמר: א"כ לדבריך, מה נעשה לנבואת יעקב.

י אמרתי: אמיתות פי' הכתוב, כך הוא. לא יסור שבט מיהודה לעד, כי לבסוף יבא שילה, שהוא מזרעו, ותשוב אליו הממלכה. והטענה בזה, לפי שכל השבטים היה להם מלך או שופט (סוכה כח), ואין אחד מכולם שלא היתה לו שררת מלכות או שופט. אבל מפני שאינה נחלה להם, כשסרה, סרה לעולם. אבל שררת יהודה, ירושה היא לו, ולו עיקר הממלכה תהיה. ולא הבטיח ה' את ישראל, שלא יגלו כדי שימלוך עליהם מלך יהודה, אבל הבטיחו שהממלכה והשררה היא נחלתו. ואם תסור ממנו, לא תסור לעולם, כמו שסרה משאר השבטים. כי בסוף הזמנים, יבא שילה שהוא המשיח מזרעו, ולו יקהת עמים, כי תשוב ירושתו לו, כי הממלכה שלו היא. ומלת: עד; במקום הזה כמו[152] לעד. כלומר לא יסור שבט מיהודה לעד, כי יבא שילה כו'. ומצינו "עד" כמו לעד, דכתיב: שוכן עד, וקדוש שמו: שהוא כמו שוכן לעד. והוא שתרגם המתרגם: לא יעדי עביד שלטן מדבית יהודה, וספרא מבני בנוהי, עד עלמא דייתי משיחא, דדיליה היא מלכותא.

יא חזר ובא עלי מצד אחר, ואמר: הנה הכתוב אומר שאין בית אחר הבית השני, שכן כתוב: גדול יהיה כבוד הבית הזה האחרון, מן הראשון. הנה שקראו אחרון, ואם יש אחר לאחריו, לא יקרא לזה אחרון.

יב אמרתי: לא קראו אחרון, אלא בהצטרף אל הראשון. וכמוהו: וישם את השפחות ואת ילדיהן ראשונה, ואת לאה וילדיה אחרונים, ואת רחל ואת יוסף אחרונים. הנה קראה ללאה וילדיה אחרונים, אף על פי שרחל ויוסף אחרונים להם, אלא שקראם אחרונים בהצטרף אל השפחות וילדיהן.

יג אמר: זה בדיבור בני אדם שאינם יודעים, ולא בידם האיחור. אבל בדברי הנביא שיודע האמת, לא יבא.

[152] עיין רבינו בחיי ז"ל בפרשת ויחי.

יד אמרתי: יבא, אפילו במה שיאמר לנביא, מפי הגבורה. שכן כתוב, במה שאמר הוא יתעלה למשה: והיה אם לא יאמינו, ולא ישמעו לקול האות הראשון, והאמינו לקול האות האחרון. והיה אם לא יאמינו גם לשני האותות האלה, ולקחת גם ממימי היאור. הנה שקרא לאות השני אחרון, אף על פי שבא אות המים.

טו חזר וחשב לבא עלי מצד דברי רבותינו ז"ל. ואמר: הלא חכמיכם אמרו (יבמות פב): אשר ירשו אבותיך, וירשתה. ירושה ראשונה ושניה יש להם, שלישית אין להם. אמרתי: לא נאמרו דברים אלו על אותו צד שחשבת, אלא על צד אחר, כמו שאפרוש לך. וכמו שהוא מפורש בתלמוד בכמה מקומות. ואקדים לך הקדמה. דע: דעד שלא נכנסו ישראל לארץ, היתה א"י כשאר ארצות לתרומה ומעשרות וחלה, שלא היו חייבין בהן בכל אלו. וכן היו מקריבים קרבן בכל מקום, ואוכלים קדשים בכל מקום. וכשנכנסו לארץ, קידשה יהושע, ונאסרו בעשיית קרבנות, ואכילת קדשים, אלא במקומות הקדושים: בנוב, וגבעון, ושילה, ובית עולמים. וכמו שכתוב: השמר לך, פן תעלה עולותיך בכל מקום אשר תראה, כי אם אל המקום אשר יבחר ה' כו' וכתיב: לא תעשון כן, ככל אשר אנחנו עושים פה היום, איש כל הישר בעיניו. כי לא באתם עד עתה, אל המנוחה ואל הנחלה אשר כו'. ולומר, שאחר שיכנסו לארץ ותהיה להם ירושה, יאסרו במה שהיו מותרין עד שלא נכנסו לה. ונחלקו חכמי ישראל בקדושת אלו, אם בטלו כשגלו ויצאו מן הארץ, אם לאו. ויש מי שהוא סובר, שאותה קדושה ראשונה שקדשה יהושע, לא נתבטלה לעולם. דמשעה שנכבשה הארץ לפניהם וחלקוה, מיד היתה להם ירושה. ושוב אותה ירושה לא נתבטלה, ולעולם חייבים בתרומה ובמעשרות. ויש מהם שהוא סובר דכשגלו לבבל, מיד נתבטלה אותה ירושה, שהרי זרים אוכלים אותה. ולפיכך לא קדשה יהושע, ונביא היה ויודע שעתידין לגלות ממנה. ולפיכך לא קדשה לעתיד, לאחר שיגלו ממנה. וחזרה א"י כשאר ארצות. ולפיכך כשעלה עזרא, הוצרך לקדשה, לנהוג בה כמו שנהגו בה בקדושת יהושע, ולא קדש עזר', אלא עיירות ידועות, כי שם מנויות, וכמו שמוזכר בפ"ק דמגילה. ועוד נחלקו בקדושה שניה של עזר', כיון שחזרו וירשו אותה, אם נתבטלה אותה ירושה כשגלו בשניה, כמו שנתבטלה ירושה של יהושע. ועוד ירשו אותה, ירושה שלישית, ועתה נתבטלה הקדושה בשגלו. ואין תרומה ומעשרות בזה"ז, אלא מדרבנן. או נאמר שאותה ירושה לא תבטלה, ואותה קדושה נמשכת לעולם, ואפי' בזה"ז תרומה דאוריי', ומקריבין אף על פי שאין בית, ואוכלים קדשים אף על פי שאין קלעים. וכמו שנזכר בפ"ק דמגילה (י). וההיא דסדר עולם, נאמרה ע"ז הדעת. ובא לסמוך הדעת הזה, על מה שנרמז בכות', שתי ירושות: אשר ירשו, וירשתה. ומי שעומד על

הדעת האחר, ולומר שקדושת עזרא כקדושת יהושע, דבשגלו נתבטלה אותה ירושה, כמו שנתבטלה אחר ירושת יהושע, שאין עכשיו תרומה ומעשרות דבר תורה, וכן אין מקריבין ואין אוכלים קדשים, וכמו שמוזכר ביבמות בפ' הערל (פב), ובמס' נדה בפרק יוצא דופן (מז). וכן יראה מפשטי מקראות שבאותה פרשה, שבסדר אתם נצבים. שלא נאמרה על גלות ראשון גלות בבל, אלא על גלותנו זה. שכן כתוב באותה פרשה: והיה כי יבואו עליך כל הדברים האלה כו', והשבות אל לבבך בכל הגוים אשר הדיחך ה' אלהיך שמה. וזה רמז לגלותנו זה, שנדחה כל ישראל בכל הארצות. ובגלות בבל לא גלו, רק שני שבטים יהודה ובנימין, ובבבל ולא בכל הגוים. ועוד כתוב שם. ושב וקבצך מכל העמים, אשר הפיצך, ה' אלהיך שמה. אם יהיה נדחך בקצה השמים, משם יקבצך ה' אלהיך, ומשם יקחך. וזה לא היה בגלות בבל כי לא שבו עשרת השבטים אשר גלו לחלח וחבור וערי מדי. ולא שבו אף כל שבט יהודה ובנימין, רק אנשי מספר, כמוזכר בס' עזרא: כל הקהל כאחד, ארבע רבוא כו'. רק זה על כרחינו ירמוז לגלותינו זה, והוא שכתוב בישעיה והביאו את כל אחיכם מכל הגוים, מנחה לה', בסוסים כו', ועוד כתב שם: והביאך ה' אלהיך אל הארץ אשר ירשו אבותיך, וירשתה, והטיבך, והרבך מאבותיך. ומל ה' אלהיך את לבבך ואת לבב זרעך, לאהבה את ה' אלהיך בכל לבבך ובכל נפשך. הנה שהבטיחנו שהיא ישיבנו בתשובה גמורה, ושלא נשוב לכסלה. וכל זה לא היה בשובנו מגלות בבל. אלא על כרחינו כל זה רמז לגלותינו זה, והוא שכתב ע"י נביאו מבטיח על הטובה הזאת: והסירותי את לב האבן מבשרכם, ונתתי לכם לב בשר. הנה הפרשה הזאת מכרחת, שכל זה עתיד. כי ישוב ה' לשוש עלינו, לטוב, כאשר שש על אבותינו.

תשובה קפח

א לב"ד שבסרקוסטה.

ב שאלתם: שטר שאינו הוא מכתיבת סופר מתא, אם הוא פסול אם לאו, מדין התלמוד?

ג תשובה: דבר ברור הוא, שאינו פסול, אא"כ התנו בני העיר בכך.

תשובה קפט

א עוד שאלתם: ראובן שבא לקיים שטרו, והעדים שהביא לקיימו אומרים: שאין מכירים בחתימת עדי השטר, אם הוא כתיבת ידם אם לאו. אם יכול הגזבר לענוש לבעל השטר, אם לאו?

ב תשובה: מה זו שאלה. אם כל מי שאינו יכול לקיים שטרו, ענוש יענש, רבו העונשין ומיקרען כמה שטרי בשוקא. ולא עוד, אלא דשטר שאינו מקוים, כשר הוא דבר תורה, דקיום שטרות דרבנן הוא. דאי מדאורייתא, קיום שטרות לא בעי, כדאיתא בשמעתתא קמייתא דגיטין (ג).

תשובה קצ

א פירפינאן.

ב שאלת: אם יכול אדם להפך שבועתו? מי נימא דאין מהפכין בשבועה, שהיא כעין דאוריי', או לא?

ג תשובה: זו מחלוקת גדולה היא, והרב אלפסי ז"ל והגאונים זכרונם לברכה, כך הסכימו: שאין מהפכין, אלא בשבועת היסת בלבד. וכן הסכימו רבותי נוחי נפש, וכדעתם דעתי. ויש לי ראיה מכרעת לפי דעתי, אלא שאין זה מקום אריכות. ולא עוד אלא שאפילו בהיסת אין מהפכין מתובע לנתבע, אלא מנתבע לתובע[153]

תשובה קצא

א טרכונה.

ב שאלת: יהודה היה לו חוב אצל נפתלי, בלא עדים, אלא כתב שטר, והעיד לו בו עד אחד, אשר היה יודע שיש לו אצלו כך וכך. בא גד, וא"ל: אמר לי דן: שהוא עד בדבר זה. א"ל: לך חתום לי בשטר זה. א"ל: איני יודע לכתוב. אמר לתלמיד אחד: כתוב. כן צוה לחתום לפי שאינו יודע לכתוב. אם יהודה חייב בזו העדות, אם לאו? ואמרת שבארצכם יש שטרות הרבה, שכותבים בהם פלוני צוה לחתום.

ג תשובה: שורת הדין, כל מלוה בעדים ובלא קנין, העדים אף על פי שנזדמנו שם, אינם רשאין לכתוב, עד שיאמר להם: כתובו. לפי שהמלוה על פה, אינו גובה ממשעבדי. ויכול לומר: פרעתי. משא"כ במלוה בשטר. ולפיכך אינן רשאין לכתוב, שלא מדעת המתחייב. וכ"ש, עד אחד שיודע שהלוה, ושאינו יכול לומר לאחר לחתום. ואפילו העיד כן בב"ד, אין מקבלים ממנו. ולפיכך, אין כותבין. ואם כתב, אין לו דין שטר, אלא לכשיתבע יהודה המלוה לנפתלי הלוה, אם יכפור בו, פטור בשבועות היסת. וכן אם א"ל: החזרתי. ואפילו יבואו שני עדים, ויעידו שהלוה בפניהם, והוא אומר: פרעתי, פטור בשבועת היסת אבל אם יבוא[ו] שני עדים ויעידו שהלוהו. והוא אומר: להד"מ; חייב. ואפילו חזר וטען, אחר

[153] (א"ה: הובאה בקיצור בב"י ח"מ סי' פ"ז סעיף ט"ז).

שיצא בב"ד: פרעתי; אינו נאמן כדאי' בפ"ק דבב"מ, דהוחזק כפרן. ועדים שאינם יודעין לחתום, וצוו לאחר לחתום, אין זה כלום, לפי שורת הדין.

תשובה קצב

א טולידה.

ב שאלת: ראובן הלוה מנה לשמעון בשטר, וכתב לו נאמנות: שיהא נאמן כשני עדים כשרים. ועכשיו, טען שמעון, שפרעו מנה. ועדים מעידים שפרעו מנה, אבל אינם יודעים אם מנה שבשטר, או מנה אחר. וראובן טוען שאינם נאמנים, שכבר האמינו כשני עדים כשרים. וע"ז כת מן החברים אומ': שהדין עם ראובן, ונאמן אפי' שלא בשבועה, כיון שאין העדים מעידים על מנה זה, אלא על מנה סתם. וכת מהם אומרים: שאין אחר העדים כלום, דהויא ליה עדותן כשובר. הודיעני הדין עם מי?

ג תשובה: הדין עם ראובן, שהרי האמינו כשני עדים כשרים. ומתוך כך, פסל כל שאר עדים דעלמא, שלא יהיו נאמנים עליו בפרעון. ולא נחלק אדם בדבר זה מעולם. ואפילו באו עדים, והעידו שבפניהם פרע לו מנה שבשטר זה. וכדגרסינן בשבועות, פרק שבועת הדיינים (שבועות דף מב): ההוא דא"ל לחבריה: מהימנת לי כבי תרי, כל אימת דאמרת: לא פרענא. אזל פרעיה באפי בי תלתא. אמר רב פפא: כבי תרי הימינה, כבי תלתא לא הימניה. אלמא: דבי תרי לא מהימניה, אפי' לרב פפא, ואפילו תלתא נמי, ואפי' אלף לא מהימני. כדאתקיף עליה התם, רב הונא בריה דרב יהושע. דגרסינן התם: מתקיף לה ר"ה בריה דר"י: כי אזלינן בתר רוב דעות, ה"מ לענין אומדנא, דכמה דנפישי בקיאי טפי. אבל לענין עדות, תרי כמאה, ומאה כתרי. וקי"ל כרב הונא בריה דר"י. ואינו דומה לשובר, כי עדי השובר אינן מעידים על הפרעון, אלא על הודאתו של מלוה, שהודה בפני עדים אלו שנפרע, והעידם על עצמו. ואפילו בזה, יש מגדולי המורים ז"ל שחלוקים בדבר זה ואומרים: כי אפילו שובר אינו מועיל. ואינו לו תקנה במקום נאמנות, אלא כמודה בב"ד. ואנו חוששים לזה, כדברי אלו האחרונים ז"ל.

תשובה קצג

א מונטוסון.

ב שאלת: שטר שכתוב בו נאמנות, בין ממנו בין מיורשיו, אם יועיל אפי' לגבי יתומים, כדעת ר"ח והרב אלפסי ז"ל אם לאו? ומה אני בו?

ג תשובה: כבר עמדת על מה שכתבתי אני, בפרק הכותב. ומה שתרצתי, במה שהקשה הר"ז הלוי ז"ל. ושם סמך על אותה ראיה שהביא לסתור דברי הרב ז"ל. ודעתי נוטה לדברי ר"ח, והרב אלפסי ז"ל. וכמדומה לי, כי גם מורי הרב ז"ל סובר כן. גם כמדומה אני, שאף הרמב"ן ז"ל סובר כן, בגיטין בר"פ הניזקין.

תשובה קצד

א טרכונה.

ב שאלת: שני שטרות, אחד כתוב בו אדר סתם, ואחד אדר שני, אם נאמר כי אותו סתם מוקדם. מדאמרינן בשקלים, לענין שטרא מאי? תניתוה. ר' מאיר אומר כו'. וקי"ל כר' יהודה. ובנדרים (דף סג) לא פסקו דבר, דאגב גררא נסביה.

ג תשובה: בזו איני יודע מה אתה שואל, דרבי מאיר ור"י הלכה כר"י.

תשובה קצה

א שאלת: שורף גדישו או ביתו של חבירו בעדי', אם נאמן לומר: שלמתי הכל? או שמא נאמר גנב עשוי להחזיר, מפני שיודע בבירור מה שגנב, אבל זה שאינו יודע מה שהזיק, אין עשוי להאמין את חבירו, ולשלם שלא בעדים, ובלא ב"ד?

ב תשובה: נ"ל שזה נאמן, שאם על הגדיש ועל הבית בעצמן כבר ידע מה ששרף או שהזיק, ויכול הוא לעמוד על האומדנא כאחרים. ואף בטוענו טמון, נ"ל כן. שהרי יודע הוא, שהתובע נאמן בדברים העשויין לטמון בגדיש ואפילו כסא דכספא בבירא באמיד. וכל שהוא יודע שיתחייב בדין, שהרי עשו תקנת נגזל באשו, עשוי הוא לפרוע ונאמן.

תשובה קצו

א מיורקא.

ב שאלת: מת שהיו מעבירין אותו בספינה, אם מותר לכהן ליכנס בו, ולעבור עמו אם לאו? ודנת בזה הרבה, להראות פנים לאסור ולהתיר[154]

ג תשובה: משנה שלימה שנינו, בפ"ג דמס' זבין. דיש חילוק בין ספינה קטנה לספינה גדולה. דתנן: הזב והטהור שישבו בספינ', או באסדא, או שרכבו ע"ג בהמה, אף על פי שאין בגדיהן נוגעים, הרי אלו טמאין מדרס. ישבו על הנהר, או על הספסל, ועל הגשיש של מטה, ועל האכלונס, בזמן שהן מחגירין. עלו באילן שכחו רע, או בסוכה שכחה רע,

[154] (א"ה: בח"א סימן כ"ח יש תשובה אחרת על ענין זה. ותשובה הלזו רמזה ב"י י"ד סי' שע"א:).

על אילן יפה, או על סולם המצרי בזמן שאינו קבוע במסמר, על הכבש, ועל הקורה, ועל הדלת בזמן שאינם עשוים בטיט, טמאים. ורבי יהודה מטהר. ופי' ר' שמשון ז"ל בספינה ובאסדא טמאין מדרס, שהספינה קטנה דומיא דאסדא, ומתמוטטין, ופעמים מכריע הטהור ובגדיו. כי ההיא דפ' ר"ע (שבת ד' פ"ג): דכרעו הן, טמאים. ועל האילן ועל הסוכה ועל הגשיש, בזמן שהן מחגירין, נשען הזב על הטהור, והטהור על הזב. ובין הזב שהסיט את הטהור, ובין הטהור שהסיט את הזב, טמא, וכדאמרי' בפ' ר"ע: כשהיה הוא והמת בתוך מאזנים. ובפרק המקבל, הביאו הא דעלו באילן שכחו רע. עוד שנינו שם, בפ"ד: ישבו במטה, אפי' כפה שבראש הטהורה, טמאה מדרס. ולפיכך, כל שהספינה קטנה, ומכרעת מחמת האדם, אסור. שהכהן מכריע את המת, או המת מכריע את הכהן, ובין כך ובין כך אסור. ודוגיות אלו, קטנות הן, והרי הן מכריעות מחמת אחר שנכנס שם.

תשובה קצז

א מונטפישליר.

ב שאלת: אחד שהיה בעיר מיורקא, וגירש את אשתו שבמונטפישליר. ואשה זו, נולדה בנרבונה, ונתרבתה בעיר מרשיליא. וכתוב בגט: פלוניתא דאתיילידת במרשילייא מהו? מי חיישינן ליה, וחשבינן ליה כשינה שם עירו ושם עירה? או נאמר דטעות בעלמא הוא, כיון שנתרבתה במרשילייא? זהו תורף עיקר השאלה: אף על פי שראיתיך טורח בפירוש שינה שמו ושמה. ובכתיבת כל שום וחניכא, אי צריך אי לא צריך. וכן בגיטא דלא כתיב ביה שם עירו ושם עירה, אי מיפסיל בהכי, או לא. ואמרת: דר"נ לא תיקן כלום בשינה שם עירו ועירה, אלא בשמו ושמה. ושאין כתוב עירו ועירה איכא מאן דפסיל, ואיכא מאן דלא פסיל. והארכת בזה.[155]

ג תשובה: כל שאמרת והארכת בשינה שמו ושמה, וסיבת השינוי, אם מחמת חולי, אי מחמת אונס, לא ירדתי בזה לסוף הכונה, שאיני רואה שיש לו עסק בזה כלל. גם בחסרון כתיבת שם עירו ועירה, לא ידעתי בזה עיקר, אם יפסל בכך אם לא. שהרי כאן נכתב בשם עירם, אלא ששינה שם עירה שהיא נולדה בנרבונה, וכתב שנולדה במרשילייא. ומ"מ כדי שלא יצא דברך חלק, אני אומר כי בודאי צריך שם עירו ושם עירה, דגרסינן בפרק המביא תניין (גיטין דף יט:): ההוא גברא דעאל לבי כנישתא, שקל ספר תורה, יהב לה לדביתהו. א"ל: הא גיטיך. אמר רב יוסף: למאי ניחוש להּ? אי משום מי מילין,

[155] (א"ה: הלא קצי"ר הן ל"ו, הובאה בב"י א"ה סימן קכדח).

אין[156] מילין ע"ג מי מילין. אי משום כריתות דאית ביה, הא בעינא: וכתב לה; וליכא. וכ"ת דילמא אקדים יהב ליה זוזא לספרא מעיקרא, והא בעינא שמו ושמה, שם עירו ושם עירה. וא"ג דפ' כל הגט (גיטין דף כו) שנינו: הכותב טופסי גיטין, צריך שיניח מקום האיש ומקום האשה; ולא קתני: ומקום עירו ועירה. רישא דמילתא נקט, ושם האיש ושם האשה, וכל מה שמציירן קאמר, דהיינו שם עירו ועירה. וביבמות (דף קטו ע"ב):[158] בקלונייא מתא, אנא אידרוני נהרדעא. וכן בסוריא מתא, אנא בר חייא מהגרא[157] (יבמות דק קטז ע"א). ואף אם ת"ל, דלא מעכב. וההיא דפ' המביא תניין, עיקרו משום שמו ושמה; ושם עירו ושם עירה, אגב גררא נקטיה. מ"מ, במשנה ודאי פסול. דהא קתני בפרק הזורק (גיטין דף פ): שינה שמו ושמה, שם עירו ושם עירה, תצא מזה ומזה, כל הדרכים תלו בה. והתם על כרחנו, שם עירו ושם עירה בדוקא נקט, ולא בגררא, דשינה שמו ושמה. דהא תנן התם: היה במזרח וכתב במערב, במערב וכתב במזרח, תצא מזה ומזה. ואמרינן עלה בגמרא: היה במזרח, מאן? אילמא בעל, היינו שינה שמו ושמה, שם עירו ושם עירה. וכשתקן ר"ג שיהא כותב איש פלוני, וכל שום שיש לו אפשר שג"כ תיקן במקומותיהם, שצריך להזכיר בגט המקומות שדרו בהן דירת קבע. וכך אנו נוהגים לכתוב בגט. דבירושלמי משמע, דכל השמות שנקראו לו בשום מקום, צריך שיכתוב בגט. וכן גרסינן התם (גיטין פ"ד הל"ב): כשהיה מיהודה וכתב לגרש בגליל, מגליל וכתב לגרש ביהודה. אבל אם לא היה מיהודה, וכתב לגרש ביהודה, מגליל וכתב לגרש בגליל, הרי זו מגורשת. אמר רבי אילא: בתחילה הוא צריך לומר: אני פלוני שמיהודה, עם כל שם שיש לי בגליל, ואם היה שרוי במקום אחר, מגרש באיזה מקום שירצה. אמר ר' יוסא: הדא דתימא, לשעבר אבל לכתחילה, צריך למעבד כהדא דרבי אילא. א"ר אבין: אם יצא לו שם במקום אחר, צריך להזכיר שלשתן. ע"כ בירושלמי. ולפי"ז, אפשר דשם המקומות שדרו בהן, צריך לכתחילה להזכיר כלן. והנדון שלפנינו שינה שם עירה הוא, כיון שהזכירו, ולא זהו מקום שנולדו שם. ושתוף שם ילד, אינו ענין כאן לגיטין. ואין אנו משתמשין בשמות בגיטי נשים, אלא בשם הנחתו הראשונה.

תשובה קצח

א ברישק.

[156] צ"ל מי מילין.
[157] צ"ל בסורא מתא, אנא ענן בר חייא נהרדעא.
[158] צ"ל בצד קלוניא פפא אנא אנדרולינאי.

ב אמרת: שנוהגין לשלוח יין של ישראל, ע"י כותי ממקום למקום, וקושרין פי הנאד והופכין אותו, וקושרין חוט אחר עליו, וכותבין במעט קלף כשר, או חותם, וקושרין הקלף בחוט, ומכסין אותו במעט שעוה. ונסתפק לך, שמא יש לאסור מפני שיכול להזדייף בלא טורח, וכמו מפתח שאינו חותם, מפני שיכול להזדייף.[159].

ג תשובה: כל כי האי מותר, דודאי טורח הוא להתיר כל קשרים אלו, ולחזור ולקשור, ולהפך פי הנאד, ולסלק השעוה והקלף הסתום, ולקשור הקלף ולכסותו בשעוה. ואפילו נאד בדסקיא ופיו למטה, אמרו שם שהוא חותם בתוך חותם. כ"ש בכי הא. אבל מה שאמרת, שנוהגין שם היתר בכותי המטהר יינו ע"י ישראל, והכותי עצמו מביאו בחותמות אלו, זה אסור, ואפי' יש בו כמה חותמות, מפני שאינו נתפס עליו כגנב. דאפי' הכירו לזיופו, אינו חושש, דאמר להו: את שלי נסכתי. ולא סגי ליה, שיהא שם ישראל יושב ומשמר, או ממונה שאינו בא לקיצין. כדתני בשלהי פ' רבי ישמעאל (עבודה זרה דף סא): יינו של גוי ברשותו, וישראל דר באותו חצר, מותר, אף על פי שאין מפתח וחותם בידו. בחצר אחרת אסור, ואף על פי שמפתח וחותם בידו.

תשובה קצט

א קנדייא. לרבי אליה.

ב שאלת: בא' שאמר לאחר, לחתום בשטר בשבילו כמו שנוהגין כאן, שהסופר חותם על פי העד. ואמר: פלוני בן פלוני עד, חב"ק, ר"ל: חתימה במסירת קולמוס. ותשובתך היתה בידי, ונפסדה ממני. ודומה כי היית מכשיר השטר בענין זה. ע"כ לשונך.

ג תשובה: איני זכור ששאלני אדם ע"ז, אבל נראה לי, שאם קבלוהו אנשי המקום עליהם לעשות עדותו, כעדות העד שאמר לו, שזה יועיל. דהו"ל כנאמן עלי אבא, נאמן עלי אביך (סנהדרין כד), וכערכאות שבסוריא (שם כג:). ואי נמי, כל שמינו אותו סופר לכך, כל אחד ואחד מבני העיר שהעמיד עליו עדים, הרי הוא כאלו אומר לעדים: אם תרצו, אמרו לסופר ויחתום. ובענין זה, יכולין להחתימו, וכשר דבגט בלבד הוא דאסור, באומר: אמרו, (גיטין סו:), ומשום גזרה בלבד. דדילמא משום כסופא דסופר, מחתמיה ליה. הא במתנות, והלואות ומקח וממכר, שפיר דמי.

תשובה ר

א מונטפישליר.

[159] (א"ה: הובאה בב"י י"ד סי' ק"ל, במיעוט דרך אר"ש).

ב שאלת: ראובן שלח גט לאשתו על ידי שנים, שהם עדי חתימת הגט, והם עדי מסירה. ונתנוהו ליד האשה, כראוי וכהלכה. והיא לא שתה אל לבה, לאמר לקרוביה. והשלוחים הלכו להם, ולא חזרו אצל הבעל. ולא יצא עליה קול, לפי שמצאוה יושבת יחידה. וחשש הבעל, שמא לא עשו שליחותן. וחזר וכתב גט אחר, ושלחו ביד שנים אחרים, ונתנוה לה בפני קרוביה. והשתדלו לתת השלוחים במשמר ובמאסר, והפחידום. ומחמת יראה, חזרו והגידו כי ליד אשה אחרת נתנו לה הגט, ונתחלפה להם רחל בלאה. ושמעו ב"ד דברי העדים האלו האחרונים, והעמידו האשה בחזקת א"א, לפי שלא שמעו מגט הראשון כלל. ואמנם לא התירוה לכהונה, מפני שחששו כי מחמת יראה חזרו והגידו מה שהגידו. וטרח הבעל וחזר אחר העדים הראשונים ימים רבים, והביאם לפני ב"ד יפה, וחקרום ודרשום היטב כראוי, וקבלו עדותם שלא בפני האשה. הודיענו: מהו בקבלת עדות זה, אם אין מקבלים עדים שלא בפני בע"ד, באיסורא כממונא. ואם ילך מגרש זה, וישא אשה אחרת, אם יקרא פורץ גדר אשר גדרו חכמים בנושא אשה על אשה, כיון שלא יצא עליהם שם מגורשת, או לא? לפי שעדיין לא נתברר, אם קבלת העדות נעשה כדין, או לא? ואי לא, אמרינן אין מקבלים עדים אלא בפני בע"ד באיסורא כממונא. ולא גרע האיש מן האשה, אילו באה האשה לפנינו בעידי מסירת הגט, מי לא שרינן לה, כ"ש האיש שלא נאסר אשה לו לישא מן הדין [שמא צ"ל: שלא נאסר לו לישא אשה מן הדין], אלא מן התקנה?

ג תשובה: גם זה נראה בעיני פשוט, שאין זה בכלל מה שאמרו: אין מקבלין עדים שלא בפני בע"ד. שזה אינו בא עכשיו לידון בינו ובין האשה, אלא להעיד על עצמו שהוא מותר לישא אשה. ועל היתר הוא בא לדון וליתן עדים, כנותן עדים שחתיכה זו מותרת לו. ועוד, שהטענה שאמרתם באמת נכונה, שאילו אשה שיש עדים שהיתה א"א, ובאה ואמרה: גרושה אני, ועדים מעידין אותה, ה"ז תנשא, ואף על פי שהעידו שלא בפני הבעל. ועוד, דאפילו לגבי ממון אין הדבר ברור, אם קבלום שלא בפני בע"ד, שלא קבלתם בדיעבד קבלה. ויש מן הראשונים ז"ל שאמרו: שאם קבלו, עדותם עדות. ועוד, דבכי הא, ודאי נראה שמקבלים אפי' בממון, דהו"ל כאותה שאמרו בפ' הגוזל (בבא קמא דף קיב:): מקבלין עדים שלא בפני בע"ד. קבלה מיניה ר"י בר' חנניא, כגון שהיה הוא חולה, או עדיו חולים, או שהיו עדיו מבקשים לילך למ"ה, ושלחו לו ולא בא. ופי' הראב"ד ז"ל: או שלחו לו, ולא בא. אלמא: כל שיש לחוש, מקבלים. ומשם הגאונים ז"ל אמרו: דה"ה כשהעדים אינם במקום אחד, אלא זה במקום אחד, וזה במקום אחר, וצריך לצרף עדותן. וכן דעת ר"ת ז"ל. וכ"כ הרב בעל העיטור ז"ל. וכ"ש זה, שהוצרך לטרוח אחר העדים, ולא

גרע מאותם דהיו רדופין ללכת למ"ה. ועוד, דשמא עד שלא יעמידם בב"ד בפני האשה, ילכו להם ולא ימצאם. ועוד, שהרי עדים אלו שאינן במקום האשה, הרי הן כרדופין ללכת למ"ה. ועוד, שעדים אלו יראין להראות עם האשה וקרוביה, אולי יעשו להם כמו שעשו לאחרים. וכ"ש כאן, שקבלום, שאין אומרים עדותן אינו עדות, ונעניש אותן. ודי שנאמר בעלמא, שאין עדותן עדות, לגמור דינו, ולהוציא ממון בעדות זו. אבל שנא' שאין עדותן עדות, ונוציא ממנו ממון, או שנעניש אותו, אף על פי שהעידו, וכאילו לא העידו, כולי האי לא אמרי'. ולא עוד, אלא נראה שכל שאין הבע"ד מצוי כאן, משמ' שמקבלין. שלא אמרו אין מקבלים, אלא בזמן שבע"ד כאן. וכן נ"ל מן הירושלמי (סנהדרין פ' ז"ב הל"ט), דגרסי' התם: ר' ירמיה הו"ל דין עם חד בר נש. קבלון סהדוי דלא באפוי דר' ירמיה. יתיב ומצטער. אפשר שמקבלין עדים שלא בפני בע"ד! ר' הונא ורבי פנחס ורבי חזקיה, סלקון לחד חוקוק ולא עלון לפרקן. בההוא יומא, דחק ר' חונא ועאל, ואשכח רבי ירמיה יחיב ומצטער אמר! אפשר מקבלים עדים שלא בפני בע"ד, ואפי' עמהם באותה שעה. ע"כ. דאלמא: לא היה תמה רבי ירמיה, אילו לא היה הוא מצוי כאן עמהם, דבכי הא הוא מודה שמקבלין. מכלל כל דברים אלו שכתבתי, נראה לי לפטור זה שנשא אשה אחר קבלת עדות זו, מעונש הנושא אשה על אשה.

תשובה רא

א שאלת: הא דאמר רבא: עתים חלים ועתים שוטה, הרי הוא כפקח לכל דבריו, קי"ל כוותיה. ואם גירש בשעה שהוא חלים, גיטו גט? או לא קי"ל כוותיה, ואין גיטו גט, עד שישתפה. ואיסתפקא לי הא, משום דמשמע בירושל' [גיטין פ' שאחזו הל"ט]: דר"י דקאמ' גבי מי שאחזו קורדייקוס, לכשישתפה פליג עליה. והכי איתא התם. פעמים שוטה ופעמים חלים, בשעה שהוא שוטה הרי הוא כשוטה לכל דבריו. בשעה שהוא חלים, הרי הוא כפקח לכל דבריו. אתא עובדא קמיה דשמואל, אמר: כד הוא חלים, יתן גט. מה שמואל כר"ל דאמר: לכשישתפה. רובה דשמואל מן דרשב"ל דו אמר: כד דו חלים, יתן גט. ותחלימני ותחייני. ואנן קי"ל כר"י, דאמר: לכשישתפה. דאע"ג דמחלפא שיטתיה דירושל' מתלמודא דידן, דמפכא ותני לה, ומסיק הדא פליגא על ר"ל, ולית לה קיום. אנן אתלמודא דידן סמכינן. דתני לה כר' יוחנן, דקי"ל כוותיה במקום ר"ל. וההיא מתניתא דהוה צלוב או מנגיד, דמינה דחי בירושל' לר"ל תלמודן דידן (גיטין ע:), מתרץ לה שפיר. דהתם דעתא צילתא, והכא דעתא שגישתא. והכי פסקי רבוותא ז"ל. וכ"כ הרמב"ם ז"ל: מי שנשא כשהוא פקח ונתחרש, ואינו צ"ל נשתטה, אינו מוציא לעולם,

עד שיבריא. דמשמע יבריא לגמרי, לא שישתפה לשעות. אלא דקשיא הא דאמרי' בר"פ חרש (קיג), גבי בעיא דרב אשי על מילתא דר' אלעזר, דאמר תרומת חרש לא תצא לחולין כו'. ואי אמרת עתים חלים ועתים שוטה, קידושי מצי מקדש, גירושי לא מצי מגרש. מאי? תיקו. דמשמע מינה דמספיקא אזלינן לחומרא. דגבי קדושין אמרי' דילמא חלים הוה. וגבי גירושין חיישינן דילמא בשעה שהוא מגרש, שוטה הוא, ואין גיטו גט. הא אי ידעינן דחלים הוא, גיטו גט[160]

ב תשובה: מסתברא איברא, דעתים חלים ועתים שוטה, בשעה שהוא חלים, הרי הוא כפקח לכל דבריו. ור' יוחנן לא פליגא כלל, וכדבעינן למכתב. ואפי' למאי דס"ל דפליגי, קי"ל כרבא דבתרא הוא. ועוד, דאם איתא דההוא דרבא שייכא בפלוגתא דר"י ור"ל, ודרבא כר"ל ועדיפא מדר"ל כדברי הירושלמי, דאמר: רובא דשמואל, מדרשב"ל. וא"כ, בא ונקשה מרבא לרבא. דהא רבא גופיה הוא דקא כייל ואמר ביבמות, בר"פ החולץ (יבמות דף לו): הלכתא כוותיה דר"ל, בהני תלת. והא דקורדייקוס לאו מן תלת. דתלת, היינו חליצת מעוברת, ואידך מחלק על פיו, ואידך קנין פירות לאו כקנין הגוף. ועוד, דאפי' ת"ל פליגא כדברי הירושלמי, א"כ כ"ש דר' יוחנן דירושל' מודה בה, ועדיפא מינה. ואף על גב דאמר ר"י, דמתני' איפכא ס"ל, ואיכא דשמואל, דלא כר"י: דשמואל סגי ליה בחלמות, ור"י בעי שופי. איכא למימר דלגמרי חלים ושפוי, חדא מילתא היא. דהתם לא דחיק ופליגא, כי היכי דלא תיקום דשמואל כר"ל. ועוד דאם ת"ל פליגי, ושמואל שרי בחלים, קאי כר"ל, ועדיפא מדר"ל. א"כ, הו"ל רבי יוחנן יחיד לגבי ר"ל ושמואל דירושל', ולית הלכתא כיחיד במקום רבים. דאע"ג דקי"ל כר"י, בין לגבי ר"ל בין לגבי דשמואל, ה"מ דוקא היכא דלא פליג עליה, אלא חד מינייהו. אבל היכא דפליגי עליה תרוייהו, הלכתא כוותייהו, דרבים נינהו. וכן דעת מקצת מגדולי הפוסקים היכא דפליג רבי יוחנן בהדי רב ושמואל. וכן דעת הראב"ד ז"ל, אף על פי שהגאונים אינם סבורים כן. אלא מיהו קושטא דמילתא, דר"י לא פליג בהא, דבזמן דהא חלים, הרי הוא כפקח לכל דבריו. ובירושל' סתמא אמרינן לה, בפ' מי שאחזו קורדייקוס, ובריש פ"ק דתרומות. ולא בשם שמואל אמרוה שם, דמשמע דמילתא פשיטא ליה דכשהוא חלים, הרי הוא כפקח לכל דבריו. ועובדא דשמואל על כרחין בבריא שאמר: כתבו ותנו גט לאשתו, ואחזו קורדייקוס, היא כעין פלוגת' דר"י ור"ל. ועלה קאמר שמואל: כד דהוא חלים, יתן גט, ולא בעודו קורדייקוס. ומשום הכי קאמר: ומה שמואל כר"ל. דאי במי שאחזו קורדייקוס, ואמר שמואל שלא יתן עכשיו, עד דהוא חלים, מאי קא מתמה: ומה שמואל

[160] (א"ה: הובאה בב"י א"ה סימן קכ"א ויהי הקצ"ר אמיץ. ועיין בח"א סימן תשס"ה).

כר"ל? וכי ר"י משרא שרי ליתן בעוד קורדייקוס עליו! ואינהו מי סברי הכי? והא מתני' היא: מי שאחזו קורדייקוס, ואמר: כתבו ותנו גט לאשתי, לא אמר כלום. אלא על כרחין, כמו שאמרתי. ולפיכך, כדי שלא להעמיד שמואל כר"ל, אמרו דהא דשמואל עדיפא מדר"ל. דר"ל בעי עד שישתפה, כלומר שיהא עכשיו שפוי לגמרי. ולא שאנו בטוחים עליו שלא ישוב לחלייו עוד, אלא שהוא עכשיו שפוי וחלים, ואף על פי שיש לו עתים שהוא חוזר לחלייו, ודשמואל. בשאינו עכשיו שפוי לגמרי, וכענין שכתוב ותחלימני והחייני. כלו' כיון שכתב אחר ותחלימני, אלמא ותחלימני, לא שנתרפא לגמרי, אלא מתחזק, ואח"כ חיה לגמרי. אבל לעולם כשהוא חלים לגמרי, עכשיו בשעה שהוא חלים, הרי הוא כפקח לכל דבריו. ומסתברא דאפי' חלים בעלמא, שאינו שפוי לגמרי, הרי הוא כפקח, כסתמא דמילתא דקאמרי, כשהוא חלים הרי הוא כפקח לכל דבריו. ולא בבדיקה בלחוד, בשנשתתק. אלא בשהוא חלים, שהוא מדבר בעניניו, ואינו קורע בגדיו, ואינו לן בבה"ק, ואינו יוצא בלילה, ואינו מאבד מה שנותין לו, שהם סימני שוטה כדאיתא בירושל' דגיטין, ובתרומות. ואף על פי שהוא תשש, ועדיין סימני חליו ניכרים בגופו, שלא נתרפה לגמרי, אלא כאדם המתחזק מחלייו. אפי' כן, בשעת חלימתו, הרי הוא כפקח בשעתו. ומה שחלקו בירושלמי בין חלים לשפוי, היינו כדי שלא להעמיד דברי שמואל כר"ל, למאי דמנו אינהו ותנו, כמו שאמרתי למעלה. אבל לדידן, דאמרינן בדר"י לכשישתפה. ואתייא דשמואל כר"י, לא דחקי' ומפלגינן. אלא כדהוה סלקא דעתייהו מעיקרא בירושל', דהיינו חלים היינו שפוי. דכל שהוא חלים בשעתו, היינו שפוי. ואנן כגמרין ס"ל, ושמואל היינו ר"י. ותדע לך, דהא למאי דמתרצי' בירושלמי, ומפלגינן בין שפוי לחלים, היינו כדי להעמיד שמואל כר"י. דאי לאפוקי מדר"ש ב"ל ומדר' יוחנן, ולעשותו מחלוקת שלש, זה אינו שיטת התלמוד. ומשו' דלישנא דפלוגתא דר"ל ור"י דירושל', אמרי לה התם ר"י אמר עודנו קורדייקוס עליו, כותבין גט, ונותנין, וסמכי אההוא פרקא, וחלקו בין שפוי לחלים. דאיכא למימר דר"י נמי, לא כותבין ונותנין לאלתר ממש קאמר. ואף על פי שכל קורדייקוס עליו. אלא(שחלק) [שחלם] קצת, ועודהו לקצת קורדייקוס עליו, ושמואל היינו כר"י. והילכך, נצטרך לומר: דר"ל דאמר לכשישתפה, היינו שישתפה לגמרי. אבל בגמרי', ה"ג: ר"ל אמר: כותבין גט ונותנין לאלתר. דאלמא: אפילו לאלתר ממש, בשעה שכל קורדייקוס עליו, כותבין ונותנין, דאזלינן בתר אמירתו שהיה בריא דהשתא חשבינן ליה כישן, כדאיתא בגמרא. והילכך, ר"י דאמר לכשישתפה, לא שהוא מצריך שישתפה לגמרי, אלא לכשישתפה שאין סימני שטותו עליו. ושיטת הירושלמי לגמרי היפך משיטת הגמרא. דבירושלמי משמע להו,

דמאן דאמר קורדייקוס, עודהו קורדייקוס עליו, כותבין ונותנין, ה"ה לנשתטה. ומש"ה אמרו: ומה שמואל כר"ל. והוצרכו לידחוק כן. אבל אנן לפום גמרא דילן, הא דשמואל לא שייכא בפלוגתייהו, דבנשתטה כ"ע מודו דלא סמי בידן. ולפיכך, אין למדין מאותה שיטה כלל. ואף דברי הר"ם ז"ל שאמרת, איני רואה בהם כלל, שיהא סבור בהיפך זה. דלשון: אינו מגרש לעולם עד שיבריא; שכתב. ואתה בא לדרוש ממנו, מאי לעולם? עד שיבריא, אפי' הוא חלים, עד שיבריא לגמרי. איני רואה מדבריו כן, דחלים היינו בריא, ושפוי היינו בריא. ולעולם דקאמר, תפס לו לשון המשנה, דקתני: נתחרש או נשתטה, לא יוציא עולמית. ועולמית, לומר: שאין הולכין אפי' בנתחרש, אפי' אחר כתב ידו, כדדייק מינה אביי בפ' קורדייקוס. א"נ לאיפלוגי בין נשטתית היא, לנשטתה הוא. דאיהו דבר תורה, ונשטתית היא דרבנן. כדדייק מינה ביבמות, בפרק חרש. ולעולם כשהוא פקח, הרי הוא כפקח לכל דבריו. וכן תמצא לו להרב ז"ל, שכתב בהל' מכירה בס' קנין: מי שהוא עת שוטה ועת שפוי, כגון אלו בשעת שהוא שפוי, כל מעשיו קיימין, וזוכה לעצמו, ולאחרים, ככל בן דעת. וצריכין העדים לחקור הדבר היטב, שמא בסוף שפויתו בתחילת שטותו, עשה מה שעשה, עכ"ל הרב ז"ל. ובעיא דרב אסי ביבמות שאמרת, אפשר שהיא ראיה קצת. ואפשר לדחותה, דדילמא כל שלא נשתפה לגמרי, היינו ספיקיה. ולאו דוקא בעודו חרש ממש. ולפי שיאריך בו הדקדוק, לא כתבתי בו אלא הרמז, ואין מפרשין לחכם.

ג ולעיקר הדין, ודאי הכי הלכתא. דכשהוא חלים, הרי הוא כפקח לכל דבריו. וכדמוכח ההיא דבר שטיא, פ' האשה שנארמלה (דף כו): דאתו בי תרי ואמרי: כשהוא שוטה זבין. ואתו בי תרי ואמרי: כשהוא חלים זבין. א"ר אסי: אוקי תרי לגבי תרי, ואוקי ממונא בחזקת בר שטיא. דאלמא: לכ"ע אי זבין כשהוא חלים, זביניה זביניה. וכ"כ רבינו האיי גאון, בספר המקח בשטר ג'. וז"ל: מי שהוא עתים חלים, ועתים שוטה, אם יש עדים שאותו מכר שמכר בעת שהיה חלים, ממכרו מתקיים. וכדגרסינן: בר שטייא זבין בנכסיה כו'. איתחזי לן מהכא, טעמא דהוה עדות מוכחשת. הא לא הוי עדות מוכחשת, אילו אתו סהדי דודאי בימי שטותו מכר, אין ממכרו מתקיים, ואילו אתו סהדי ואמרי שודאי בימי פקיחותו מכר, ממכרו מתקיים. וכדגרסינן: כשהוא חלים, הרי הוא חלים לכל דבריו, וכשהוא שוטה הרי הוא כשוטה לכל דבריו, עכ"ל הרב ז"ל. וזה מפורש כדברינו.

תשובה רב

א שאלה: המודר הנאה מחבירו, ונתן לו לולב לצאת בו ע"מ שיחזירנו לו, מהו? שייך בכי הא, מצות לאו ליהנות ניתנו, או לאו?[161]

ב תשובה: ביום שני, ודאי יצא, משום דמצות לאו ליהנות ניתנו. אבל ביום ראשון לא יצא, דלא מן השם הוא זה, אלא משום דביום הראשון בעינן: ולקחתם לכם, משלכם, ולא משל איסורי הנאה, וכאותה שאמרו בירושלמי, בפרק מצות חליצה: שופר של ע"ז ושל עיר הנדחת, רבי אליעזר אומר: כשר. תני רבי חייא: כשר. תני רבי הושעיא: פסול. הכל מודים בלולב שהוא פסול. מה בין שופר ללולב? אמר רב יוסא: בלולב כתיב: ולקחתם לכם, משלכם, לא משל איסורי הנאה. ברם הכא, יום תרועה יהיה לכם, מ"מ. ואף על גב דלפום גמרא דילן, ל"ש שופר ולא שנא לולב של עיר הנדחת ושל ע"ז, דומיא דעיר הנדחת, דהיינו אשרה דמשה, פסול משום דמכתת שיעוריה. רבי אליעזר ורבי חייא דירושלמי, לית להו ההוא טעמא, אלא לדידהו כולה מילתא באיסורי הנאה תלייא. והילכך, לולב ביום ראשון, בין באשרה דמשה, בין בשאר אשרות, ומשום איסורי הנאה, דלא קרינן ביה: לכם. אבל ביום טוב ב', בין אשרה דלאו דמשה, בין אשרה דמשה, כשר. דלא בעינן לכם, ומצות לאו ליהנות ניתנו. ושופר אפי' ביום ראשון, ואפילו באשרה דמשה, לדידהו כשר דלא בעינן לכם. ור' הושעיא דירושלמי, דאסר אפי' בשופר, איתליה טעמא דכתותי שיעורא, כטעמא דגמרין. ואלא מיהו מדברי כולם, נלמוד דלולב של איסורי הנאה ביום טוב ראשון, אפי' בשאר איסורי דלא מיכתת שיעורייהו, אם נטל לא יצא. והא דאמר רבא בר"פ לולב הגזול (סוכה ל"א ע"ב): לולב של ע"ז, לא יטול, ואם נטל כשר. ההיא ביום טוב ב', דלא בעינן לכם, ומצות לאו ליהנות ניתנו. אבל ביום טוב ראשון, אפילו אשרה דלאו דמשה, אם נטל לא יצא, משום דבעינן לכם. והילכך אף במודר הנאה כן, דבעינן לכם משלכם ולא משל איסורי הנאה. שהרי אף על פי שנתנו לו מדיר, לא קנאו, דאכתי באיסוריה קאי גביה, כל שבא מיד מדיר ליד נידר. וכדאמרינן בר"פ אין בין המודר (נדרים ל"ד ע"ב), גבי בעיא דהאומר ככרי עליך, ונתנו לו, מהו? ואסיקנא, דאסור. וכיון שהוא אסור בהנאתו, לאיזה דבר קנאו, ומאי שנא משאר איסורי הנאה? וכ"ת שאר איסורי הנאה שאיסורן מצד עצמן, ואיסורן שוה בכל ישראל, כאיסורי ע"ז וערלה וכלאי הכרם, שאני; אבל איסור הנאה דמחמת מדיר, דאין איסורו מצד עצמו, ואינו שוה בכל, אלא שנאסר בהנאתו מחמת זה, שהרי הדירו הנאה, בהנאתו הוא

[161] (א"ה: הלא קצי"ר בח"א סימן תשמ"ו).

דנאסרה עליו, אבל גופו קנוי לו. ונפקא מינה, שאם קדש בו את האשה, מקודשת. וכן יכול הוא ליתנו לאחר, ואחר שגזלו ממנו חייב בתשלומין. והילכך, אף כאן, ולקחתם לכם קרינא ביה. ואי משום הנאתו, מצות לאו ליהנות ניתנו. הא ליתא! דהא תנן בפ' הגוזל (בבא קמא דף קח:): האומר לבנו: קונם שאתה נהנה לי; אם מת ירשנו. בחיי ובמותי; אם מת לא ירשנו. ואם איתא, אמאי לא ירשנו, אף על פי שהוא עצמו א"א לו ליהנות מנכסיו, מ"מ זוכה הוא בירושתו, ונותן לכל מי שירצה? ועוד דהא משמע דאפי' אם קדש בהן את האשה, אינה מקודשת. מדאיבעיא לן בפ' השותפין שבנדרים (דף מז): קונם פירות אלו על פ', מהו בחילופיהן? ואתינא למיפשטה, מדתנן: המקדש בערלה ובכלאי הכרם, אינה מקודשת. מכרן וקדש בדמיהן, מקודשת. אלמא: משו' דאוסר נכסיו על חבירו, נמי כערלה וככלאי הכרם דמו. ואם קדש בהן את האשה, אינה מקודשת. וה"ק לגידולין, אבל חלופין צריכה. וכ"כ הראב"ד ז"ל, דהמקדש בגדולין צריך לחזור ולקדש. אלמא: אין לו בהן כלום. וכן, אינו יכול למוכרן, ולא ליתנן, ולא לפרוע בהן חובו. והא דתנן בסופא דההיא מתני', בפר' הגוזל (בבא קמא ד' קטו): ויתן לבנו ולאחיו, ולוה ובעלי חוב באים ונפרעים ממנו. לאו אניד קאי, אלא אמדיר. וכמתני' דאין בין המודר (דף לג), דקתני: שוקל לו את שקלו, ופורע לו חובו, וזן את אשתו ואת בניו, ואף על פי שהוא חייב במזונותיהן. וכדתניא נמי בפ' השותפין (נדרים דף מז:): האומר לאשתו: קונם שאני נהנה לך; לוה ובע"ח באים ונפרעין ממנו. וכן פירשה הראב"ד ז"ל במקומה בפרק הגוזל. וא"א לפרשה אנידר, דא"כ מאי: לא ירשנו דקתני? הא ודאי יורשו, כיון דנותן לכל מי שירצה, ופורע בו את חובו. ועוד, דהיאך אפשר לפרוע בו את חובו, והלא נמצא נהנה בפריעתו? דאע"ג דשרי במודר הנאה לפורע לו את חובו, משום דמבריח ארי מנכסיו הוא. ה"מ, בשפרעו מדיר מדעתו. הא אם אמר ליה נידר: פרע לי את חובי; שליחותיה קא עביד, ואסיר. ותדע לך, דהא תנן התם (נדרים דף לה:): ותורם לו את תרומתו. וקתני בברייתא: ותורם לו את תרומתו, ולדעתו. ואמרי' עלה בגמ': לדעתו דמאן? אי לימא לדעתו של בעל הבית, והא קא מיתהנה מיניה, דעביד שליחותיה? ועוד, דאי אנידר קאי, היכי קתני נותן לבנו, והלא מעל למ"ד יש מעילה בקונמות? וקי"ל נמי הכי, וכרבנן דר"מ, וכדאפכי' להו בפ"ג דשבועות (דף כב:). והילכך, בשנותן לבנו, מעל. וכדאמרי' בהדיא בר"פ אין בין המודר (נדרים דף לה). א"ל רב אחא בריה דרב אויא, לרב אשי: ככרי עליך, ונתנה לו במתנה, מי מעל? למעול נותן, הא לא אסרה עליה לימעול. מקבל יכול לומר: היתירא בעיתי, איסורא לא בעיתי. א"ל: מקבל מעל, לכשיוצא. ועוד, תדע מעובדא (שם נדרים מח:) דההוא דהוה שמיט כפי דכתנא, ואסרינהו לנכסי עליה.

ואמרו ליה: ואי הוי בר בריך צורבא מרבנן, מאי? אמר להון: ליקני הדין. ואי הוי צורבא מרבנן, ליקנייה. ואי איתא, דהמדיר את בנו מנכסיו בחייו ובמותו, אם מת האב, הבן זוכה בו בנכסיו, ליתן לכל מי שירצה. מאי א"ל: אי הוי בר בריך צורבא מרבנן, מאי? ומאי אצטריך ליה למימר: ליקנינהו הדין; וליקנינהו ליה, לכי הוי צורבא מרבנן. ומאי שקלי וטרו בה רב נחמן ופומבדיתא, אי קני לא קני? והא בלאו הכי, ממילא זכי בהו, ומירת קא ירית לנכסיה, ואי בעי יהיב להו לבריה. וא"א לומר דלגרועי זכותיה דברא קא אתו, כי היכי דלא ליהוי זכותא לברא בנכסים, למיהב לאחריני, אלא דליהוו ע"כ לבריה, לכי הוי צורבא מרבנן. דהא לא משמע הכי. אלא מימר אמרי לאבא דלא לפסדינהו מיניה לגמרי, דאפשר דנפיק מיניה זרעא מעליא. אלא על כרחין, מתני' דהגוזל דקתני: נותן הוא לבנו; אמדיר קאי, ונותן לאחיו דקתני, שיטפא היא, ומשום דקתני הכי באידך מתני', דהגוזל את אביו, דלעיל מיניה, קתני ליה נמי הכא בשיטפא.

ג ועוד נראה ראיה, מעובדא דפרק מפנין (שבת קכז:): דאותו אדם מגליל העליון, שנשכר אצל בעל הבית, וא"ל: תן לי שכרי. א"ל: אין לי מעות כו', א"ל בעל הבית: בשעה שאמרתי לך: אין לי מעות: במה חשדתני? א"ל: אמרתי: שמא הקדיש כל נכסיו לשמים. א"ל: העבודה, כך היה! שהדרתי כל נכסי מפני הירקנוס בני, שלא היה עוסק בתורה. עד שהלכתי אצל חכמים שבדרום, והתירו לי נדרי. ולשון: הדרתי, והתירו לי נדרי; משמע דאוסר נכסיו בקונם היה, ולא בשהקדישן. ואף על גב דשכיר אמר: אמרתי: שמא הקדיש נכסיו, ואמר ליה: העבודה כך היה; לאו למימרא דכך היה ממש, שהקדיש נכסיו. אלא כך היה, שמחמת איסור נכסים קאמר ליה. אלמא: שאפי' בעלים שאסרו עליהם נכסיהם בקונם, אין להם זכות ליתנם, ולא לפרוע מהן חובם. והכי נמי מוכח, לפי דעתי, מתני' דכל כהנים ולוים נהנים לי; באין ליטול על כרחו; דבפרק בתרא דנדרים [דף כג:]. דמפר' עלה בגמרא, אפי' למ"ד טובת הנאה ממון, ומשום דלא חזייא אלא לכהנים, שויא אנפשיה עפרא בעלמא. וראיתי להרמב"ם ז"ל, בההיא דהגוזל, בפירושי המשנה שלו, שפירש הנידר. וכן כתבה בפסקי הלכותיו, בחיבורו. וכתב: וצריך שיאמר להן: אלו נכסים שאסר עלי אבא. פירשה ז"ל, לגמרי על דרך מתני' דהגוזל את אביו ומת, דלעיל מיניה. דאמרי' עלה דההיא בגמרא: וצריך שיאמר לו: גזל אבא. ומפני שהוקשה לו, היאך יכול ליתנן, והיאך יכול לפרוע בהן חובו, וכמו שאמרתי, מצא לו הרב ז"ל טענה ליסמך בה. ואמר: שגם זו, דוקא באומר: אלו נכסים שאסר עלי אבא. כלומר: כיון שאמר להן כן, אין זה כמוציא ומועל, שהרי כבר גלה לו למקבל, שהוא אינו נותן לו באותן נכסים כלום, שאינם שלו, שכבר אסרם עליו אביו, ואינו אלא כמגביה לו מציאה.

וכן בפרעון חובו, כיון שהודיעו למלוה, ורצה הלה לקבלם בפרעונו, אין אלו דמי פרעונו, אלא כמלוה שאמר ללוה: הגבה מציאה לי, נתנה לי, ואפטר. אבל אילו פרעו סתם, היה אסור ומועל, מצד שהוא עצמו פרעו. ואף על גב דפריעת חוב, חשבינן ליה כמבריח ארי, אפ"ה לא גרע מהאומר לחבירו המדירו: פרע לי חובי; דאסור משום דשליחותיה קא עביד. כך נראה לי לדעת הרב ז"ל, אף על פי שדרכו רחוקה. ומ"מ בין כדברי אלו, בין כדברי אלו, המודר הנאה מחבירו, אף על פי שנתן לו נכסיו במתנה, לא זכה, דאיסור הנאה רביע עלייהו. והוה להו לגביה דידיה, כערלה וככלאי הכרם. ואם קדש בהן את האשה, אינה מקודשת. ואם היו בהן ד' מינים שבלולב, לא יצא בהן ביום ראשון, דלא קרינא בהו: ולקחתם לכם. ואם נפשך לומר: ה"מ, בנותן לו גוף הנכסים. ואלא מיהו, בכי הא דלא יהיב לולבו לגמרי, אלא ע"מ להחזירו, שאינה אלא מתנה כל דהו לצאת בו לבד, אפילו במודר הנאה קנה ויצא. וכדמשמע בההיא דשמיט כיפי. דאי לא תימא הכי, כיון דלא מצי יהיב ליה לברא, דאסרינהו עליה, ואי יהיב ליה לא קנה, היכי מצי יהיב ליה לבר ברא על ידיה. דאי לא קנינהו ברא, לא מצי יהיב לבריה, לכי הוי צורבא מרבנן. דהא טעמא התם, משום דקני על מנת להקנות, קני הוא. ופומבדיתא דסבירא להו ע"מ להקנות לא קנה, סבירא להו דבר ברא נמי לא קנה. אלמא: משמע מהתם, דכל שאינו נותן לגמרי, אלא כדי להקנות, ואין לו בו הנאה של כלום, אפילו למודר הנאה שרי, וקנה לאותו ענין. דאף אנו נאמר כן, בעל מנת שתחזירהו לי, שהרי אין לו בו אלא נטילתו בלבד. ואלו היתה עשיית המצוה קרויה הנאה, היה אסור בנטילתו, שכבר נהנה. אבל השתא דקי"ל דמצות לאו ליהנות ניתנו, הרי זה מותר. לא היא! דאינו דומה על מנת להחזיר, לקני על מנת להקנות, משום דקני ע"מ להקנות, לא קני ליה מידי, אלא דליקנינהו להדין, דאי קני ביה כי יהיב ליה לבריה, אלא שאינו אלא כקנין סודר בעלמא, דלית ביה מידי, ואלו הקדישו, אינו מוקדש. ואם קדש בו את האשה, אינה מקודשת. אבל בע"מ להחזיר, קנאו לגמרי לשעתו, וממונו גמור הוא. ואם הקדישו והחזירו, הרי זה מוקדש ומוחזר. אפילו א"ל ע"מ שתחזירהו לי, לרב נחמן, כדאי' התם בשילהי [יש] נוחלין (דף קלז:). ואלו רב נחמן, בקנין סודר אמר דאי תפיס ליה, לא מתפיס. ואפילו לרב אשי דאמר התם: דאי אמר לי אינו מוקדש, התם הוא דקא יהיב טעמא, דמשום הוא דמידי דחזי ליה קאמר. ומ"מ מתנה ע"מ להחזיר, מתנה גמורה היא לכ"ע. ואם הקדישה והחזירה, הרי זה מקודש' ומוחזרת. ואם קדש בו את האשה, ואח"כ החזירו לו, ה"ז מקודשת לכ"ע. דאפי' לפומבדיתא, דאית ליה דקני על מנת להקנות, דלא קנה ע"מ שתחזירהו, לא שמעי' להו דפליגי. ורב אשי נמי, דאית ליה בעל מנת שתחזירהו לי

דקנה, כדאי' התם בשילהי [ישן] נוחלין, וברפ"ק דקידושין (דף ו:) משמע לפום פשטא, דשמעתא דבקני ע"מ להקנות ס"ל דלא קנה כפומבדי'. אלמא, לא דמיין כלל, זו מתנה גמורה, וזו אינה מתנה, אלא מעשה סודר בעלמא קא עביד. והא דאמר רב אשי בר"פ דקידושין (שם ו): בכולהו קני, לבר מאשה, כדי שלא יאמרו אשה נקנית בחליפין. לאו למימרא שיהא קונה ע"מ להחזיר, כקנין סודר למ"ד אי תפיס ליה, לא מתפיס. אלא גזירה קאמר, משום דהאי הדר והאי הדר, ומחזי להו לאינשי דשוו לגמרי אהדדי. ואי בהא נקנית, הא נמי נקנית, ואתו למטעי במילתא. ולפום הכי, גזרו ביה מדרבנן. אבל מדאורייתא, קדושי מקדשה. והתם גזירה, שמא יאמרו אשה נקנית בחליפין, גרסינן בספרי דוקאני. ולא גרסינן, לפי שאין אשה נקנית בחליפין. ואי לאו דמסתפינא הוה אמינא דהתם לאו ליקנינהו הדין ברא דשמיט כיפי קאמר אלא הדין איניש דעלמא קאמר. וכדמוכח נמי קצת, לישנא דקאמר לאימת קני, לכי הוי בריה צורבא מרבנן. ההיא שעתא, הדר סודרא למריה. ואי להאי ברא גופיה אקני ליה, הוה ליה למימר: לאימת קני? לכי הוי בריה צורבא מרבנן אלא שאין צורך לכך, לנדון שלפנינו, וכמו שכתבתי.

ד וזה אשר כתב אלי על זה, אחד מיוחד שבחכמי הדור: כאשר כתבת, כן נראה בעיני, ואלו הן דברים שנאמרו למשה מסיני. שהמודר הנאה מחבירו, יוצא בלולבו ביום שני, ואינו יוצא ביום ראשון, מן הטעם ומן הראיות שכתבת. אבל באוסר נכסיו או לולבו, אני קרוב בעיני, שיוצא בו אף ביום ראשון, הואיל ואי בעי מתשיל עליה. וכדקי"ל גבי חלה (פסחים מה:) דממוניה הוא, ועובר עליה בבל יראה ובבל ימצא. ובקונמות אמרינן, שהוא דבר שיש לו מתירין, משום דמצוה לאתשולי עלייהו, משא"כ בחלה. ואף על פי שמצינו דבר שהוא ממון לגביה חמץ, ואינו ממון לגבי לולב, כגון קביל עליה אחריו', אפ"ה לענין הואיל נראה שהם שוים. ולקני הדין האמור בעובדא דכיפי, אני הייתי מפרש לתומי, כאשר כתבת. שלא נאמר על הבן, אלא על אחר. וקרוב בעיני לפסוק הלכה כר"ן, דלא איכפת לן אי הדר סודרא למריה. אף על גב דרב אשי בתרא, ורב אשי, מאן לימא לן, אמר. וקרוב ששני הדברים נמשכים הם, אחרי מאן לימא לן. ועוד יש דברים בתלמוד, שנראה מהם שאדם מקנה בסודר לאחר זמן, ואין לי להאריך. ונרא' שאפי' לרב אשי מי שקונה בסודר שאין בו ש"פ ומקני הסודר קנין גמור שקונה ואפי' לאחר זמן ואפי' אין הסודר בעולם מידי דהוה אכסף שקונה לאחר זמן זמן אף על פי שנתאכלו המעו' ע"כ.

ה וזה אשר השבתי לו: הא דכתב מר באוסר נכסיו או לולבו, שהדבר קרוב לומר שיוצא בו, אף ביום ראשון, משום דאי בעי מתשיל עליה, וכדקי"ל גבי חלה, דממוניה הוא, ועובר עלה בבל יראה וב"י. אין הדברים נראין כן בעיני. דא"כ אף באתרוג של תרומה

שנטמא ביד ישראל, יוצא בו משום דאי בעי מתשיל עליה, ויש בו היתר אכילה, ויש בו דין ממון. ואי איתא היכי, תני סתם ושל תרומה טמאה, פסול (סוכה לד:). לא הו"ל למיתני, אלא: ושל תרומה טמאה ביד כהן, פסול. וכמו ששנינו (פסחי' לה): והכהנים בחלה ובתרומה. ואל תשיבנו, דכל דקתני סתם: תרומ' ביד כהן הוא, ואין לפרש. לא היא! דהא תנן (תרומות פ"ה): סאה תרומה שנפל' לפחות ממאה חולין, תרקב. הית' טמאה, תמכר לכהן, חוץ מדמי אותה סאה. וההיא ביד ישראל היא, וכדאי' בנדרים בפ' הנודר מן הירק (נט), דמייתי לה התם. ועוד, הא דקתני סיפא: ושל טהורה לא יטול, ואם נטל כשר. ליפלוג וליתני בדידה: במד"א, בתרומה טמאה ביד כהן. אבל תרומה טמאה ביד ישראל, אי נטל כשר, הואיל אי בעי מתשיל עליה. ושל מעשר שני נמי, למה לא יצא, והא אי בעי מתשיל עליה, ולכם קרינא ביה. ואל תשיבני, דמאי לב"ה דמכשירין, וקא מפרש טעמא משום דדמאי שאני, דבודאי מעושר הוא, ואפי' כספק דדבריהם לא הוי, דרוב ע"ה מעשרין הן. וכדאמר רבא בפ' במה מדליקין (כג), והיינו נמי דבפ' מפנין (שבת קכו:) תנינן: מפנין תרומה טהורה ודמאי. ואוקימנא בתרומה ביד ישראל. וקא מפרשינן טעמא, דכיון דחזיא לכהן, שפיר דמי. הא תרומה טמאה ביד ישראל, דלא אמרינן הואיל ואי בעי מתשיל עלה. ואלו בדמאי, קא מפרשינן טעמא, משום הואיל. אף על גב דבלא הואיל, נמי שרי. מ"מ טעמא דהואיל נסיב ליה בגמ'. וא"א לומר דטעמא משום דכל שא"א בלא שאלה, מוקצה הוא. דמי יימר דמזדקק ליה חכם. דהא תנן (שבת קנז) נשאלין לנדרי' של צורך השבת, ולא אמרי': מי יימר, דמזדקק ליה חכם, כיון דאפשר ליה בהדיוטות, כדאית' התם בס"פ כירה.

ו מכל אלו, נ"ל דלא אמרי' בכל אלו, בכי הא: הואיל ואי בעי מיתשיל, ממוניה הוא. א"נ הואיל ומיתשיל, חזי ליה, דבתר השתא אזלינן ליה. וכיון דהשתא מיהת לית בה דין ממון, לא קרינן ביה לכם, ומיהו י"ל שאין ראיה מכל אלו, משום דא"נ מתשיל עליה, הו"ל טבל. ואין מטלטלין אותו בשבת, וכן אין יוצאין באתרוג של טבל דהא[162] לית ביה השתא איסור אכילה. ותדע לך, שאפי' בשל דמאי אין יוצאין, אלא לב"ה, משום דאי בעי מפקר להו לנכסי, והוי עני, וחזי לי' השתא, וכדס"ל דמאכילין את העניים דמאי. אבל טבל ודאי, אין יוצא בו. והילכך, כיון דאי מתשיל עליה, הו"ל טבל, לית ביה הואיל. ואי אמרת הואיל ואי בעי מתשיל עליה, ומפריש עליה ממקום אחר, וחזי ליה; לא היא! דהא אין מגביהין תרומו' ומעשרות ביום טוב, וכאותה שאמרו בעירובין, בפ' בכל מערבין (עירובין כו:). דתנן התם: מערבין לנזיר ביין, ולישראל בתרומה. סומכוס אומר:

[162] צ"ל: אית.

בחולין. ואמרי' עלה בגמ' עירובין [ד' ל:]: ואלו נזיר ביין לא פליג. מ"ט, אפשר דמיתשיל אנזירותיה, תרומה נמי מיתשיל עילויה? אי מיתשיל עילויה, אהדרא לטיבלה. ולפרוש עליה ממקום אחר? סומכוס סבר לה כרבנן, דאמרי: כל דבר שהוא משום שבות, גזרו עליה בין השמשות. ומ"מ יש לדחות, שאין ראיה מחלה, שהרי חלת חמץ אסורה לכל. ואפ"ה אמרינן בה: הואיל. ומה שאמר כן בעלמא, דכל דבר שאין ראוי עכשיו, לא לו ולא לאחרי', לא אמרי' ביה הואיל. דהא ודאי משמע, דאין יוצאין בשל הקדש שלא נפדה, ואף על פי שלא שנאוה במתני' דלולב הגזול, כמו שלא שנו את הטבל. ובעלמא נמי, גבי מצה ועירוב וטלטול שאמרו, דבשל הקדש שלא נפדה אסור. ולא אמרינן ביה, הואיל, ומהאי טעמא, דאמרן. כיון דהשתא לא חזי ליה, ולא לאחריני, אלא שי"ל דחלה נמי, כיון דאי מתשיל עלה השתא עד שלא תחמיץ, הוי כדידיה, וכעיסתו שהחמיצה. ועד שלא תחמיץ, ראויה היא לכהן. ומ"מ, עדיין נ"ל להוכיח מההיא, דכל כהנים ולוים נהנים לי, דאפי' למ"ד טובת הנאה ממון, אסיקנא בפ' בתרא דנדרי', דבאין כהנים ונוטלין, דשויא עילויה עפרא בעלמא. ואמאי? לימא הואיל ואי בעי מתשיל, ומצוה נמי לאתשולי, בדידיה נמי, ומיניה קא מיתהנו, ומהשתא מתסרא עלייהו, וכ"ש דאי מתשיל, נמצאו נהנין מן האיסור למפרע. א"ו כיון דהשתא לא מיתשיל, ולא מהניא ליה מידי, עפרא בעלמא הוא לדידה, ולאו ממוני' הוא. ואפי' לשמא מתשיל לא חיישינן. ולא מהניא ליה מידי, עפרא בעלמא הוא. ואף על גב דמצוה לאיתשולי עילויה, כדלא חיישי' בעל מנת שאין עליך נדרים, ובע"מ שאין עלי נדרים. וי"ל גם בזה, דהיינו נמי טעמא, דלא אמרינן ביה הואיל דכיון דאמר: דכל כהנים נהנין לי; תרומתו אסור לכל. דהא להדיוט לא חזיא, לפי איסורו. הילכך, שויא עליה עפרא בעלמא. ולא אמרינן ביה הואיל, ולאו כדידיה דמיא.

ז ומה דכתב מר, דקרוב הדבר לפסוק כר' נחמן, דלא איכפת לן, אי הדר סודרא למריה. לומר: דלרב נחמן אדם מקנה בקנין סודר לאחר זמן, מסופק אני בזה מכמה ימים. לפי שראיתי לרבותינו הצרפתים, ור"ת ז"ל בתוכם, שכ' בהסכמה מוחלטת, בכמה מקומות בתוספותיהם: דלא קנה. והאמת, כי יש מקצת מקומות בתלמוד, פשיטותן מראה שקונה, מקצתן כדברי בעלי התו' ז"ל, חייש לרב אשי. אחת מהן גם בההיא, דשדה זו לכשאקחנה, קנויה לך. נמצא בכל הנוסחאו' הישנות: קנויה לך עכשיו. ומגיהי הספרי', מעבירין עלי' הקולמוס. וכדעת רבותינו הצרפתים, אין למחות, לפי שרצה הרב להעמיד הדין, אפילו בקנין סודר. וא"נ משום דרוב קניניהם בשטר, ומשום שמא יקרע השטר קודם שיקחנה. וכבר תרצתי אני הא דר"נ בנדרים, דלא תיקשי מדידיה לדידיה, דאית

ליה: במשוך פרה זו, ולא תקנה לך אלא לאחר ל' יום [כתובו' פו:]; דלא קנה, אא"כ עומדת באגם[163] מיהא והכא בנדרים, משמע דאית ליה בסודר קנה לאחר זמן, ואף על גב דאהדר סודרא למריה לגמרי. דהא מדמי להההיא דליקום וליקנינהו לבר ברא, כי הוי צורבא מרבנן. ואמרתי באולי, כי רב נחמן סבור דזה קנה מעכשיו, אותה קנייה מועטת, כי היכי דליקנינהו לבר ברא, כי הוי צורבא מרבנן. וקנייתו נמשכת מן השתא, ועד שעה שיקנה לבנו. ורב אשי חלק עליו בשתי הסברות. ואם כדברי, אפי' בשתמצא לפסוק כר"נ, כעובדא דכיפי, וכדעת הרמב"ם ז"ל שפסק כן, אף על פי כן, אין לנו ראיה גמורה משם, בקנין סודר, דליקני לאחר זמן. אא"כ אמר לו: מעכשיו, ולאחר זמן. גם נ"ל, שהסברא תלויה בדין אחד. והוא, אם חליפין קונה מדין כסף, אם לא. שכשתמצא לומר שישנן מדין כסף, אלא שחידש בהן הכתוב, דישנן בפחות משוה פרוטה, אפשר לומר דקונה, אפילו לאחר זמן, כדין כסף. ואף על גב דנתאכלו המעות, ואף על פי שאין בו שוה פרוטה, שהכתוב החשיבו כסף. אבל אם אינם מדין כסף, א"א לומר, דהא הדרא סודרא למריה, ומאי שנא ממשיכה. ובודאי, דהא דרב אשי משמע, דאינם מדין כסף. וכן נראה, מההיא דתניא בפרק קמא דקידושין (דף ח), בכסף מקנתו: בכסף נקנה, ואינו נקנה בתבואה וכלים. ומאי נינהו, חליפין. אלמא: חליפין לאו מתורת כסף הן. ושמעתא קמייתא דקידושין (דף ג), דאמרינן בה: מניינא דרישא, למעוטי חליפין. סד"א, הואיל וגמירנא קיחה קיחה משדה עפרון כו'. ואמא הכי נמי, חליפין איתנהו בפחות משוה פרוטה, ואשה בפחות משוה פרוטה לא מיקנייא? צריכא עיונא.

ח ועיקרן של דברים, כך נראה לי, שאין החליפין מדין כסף. ולפיכך א"א לומר לך, שיהיו כלאחר זמן, וכדברי רבותינו הצרפתים ז"ל. ומאי דכתב מר, דאפי' לרב אשי מי שקונה בסודר שאין בו שוה פרוטה, ומקנה הסודר קנין גמור, שקונה ואפי' לאחר זמן, ואפילו לא היה הסודר בעולם. מידי דהוה אכסף שקונה לאחר זמן, ואף על פי שנתאכלו המעות, אינו נראה כן בעיני. משום דלרב אשי, מיחל קנין סודר בלאחר זמן, אינו קונה משום חליפין. ואי משום תורת כסף, אין כסף בפחות משוה פרוטה. ותדע לך, דהא המקדש בשטר שהנייר שלה, ואפ"ה אם לא אמר לה: מעכשיו ולאחר שלשים יום: אם נתקרע השטר, או נאבד, אינה מקודשת. אבל בששוה הסודר פרוטה, הדין דין אמת. וכן הדין במקדש בשטר שיש בו שוה פרוטה, וכדמוכח ההיא דשמין את הנייר, אם יש בו ש"פ, מקודשת, דבפרק האיש מקדש (קידושין דף מח). ומסתברא, דלא פליג רבי מאיר עלה. ואיתא נמי בהדיא בירושלמי, דגרסינן התם: בשטר, הדא דתימא בשטר שאינו יפה ש"פ.

[163] עיין שם בתוס' כתובות דף פ"ב ע"א, ד"ה הא דאמר.

אבל בשטר שהוא יפה שוה פרוטה, ככסף הוה. תני רבי חייא: לא כן. סוף דבר בשטר שהוא יפה שוה פרוטה, אפילו כתבו על גבי החרס או על גבי נייר פסול, ונתנו לה, הרי זו מקודשת.

תשובה רג

א טרכונא

ב כתבת: אם נטריח ללוה שאין לו מעות, למכור. ומההיא דפרק הכותב (כתובות דף פו), משמע דדוקא בתולה.

ג תשובה: גם בזו, איני יודעה מה אתה שואל. הדבר ברור הוא, שאין מטריחין את הלוה למכור. וכדאמרינן התם: הוא עשה שלא כהוגן, לפיכך עשו לו שלא כהוגן. דאלמא: מדינא, לא מטרחינן ליה.

תשובה רד

א שאלת: על ענין האשה שנתקדשה לאחד באנקוזא, ואחר כך נתקדשה ונתייחדה לאחר, במקום אחר. והוציאה מתחת השני, וגירש הראשון. ואח"כ התירוה ב"ד לשני זה, אחר גירושי הראשון. אם אותו ב"ד בר נדוי הוא, או לא?

ב תשובה: הדין נותן, שהוא בר נידוי. דכיון שהיא אסורה לו, וב"ד זה מתירין אותה לו, שמותי משמתינן ליה. וכההיא דסוף יבמות (דף קכא), בההוא דטבע באגמא דסמקי, ושריא רב שילא לדביתהו. וא"ל רב לשמואל: תא נשמתיה. וכההיא נמי דאמרינן בס"פ ואלו מותרים (נדרים דף כ). השתא דאמרו רבנן: לא מזדקקין ליה; בי דינא דמזדקק ליה, שמותי משמתינן ליה. ומיהו, אם טעו בהוראת, ולא עשו במזיד אלא בטועת, לא משמתינן ליה. וכדמסקינן בההוא דסוף יבמות. דרב שילא שהבאנו, דשלא להו רב שילא בעצמו, מטעה טעאי ולא שמתוה. אבל אם עשו שלא מחמת טעות הוראה, הרי אלו בני נדוי.

תשובה רה

א שאלת: עשרה בני אדם שאכלו בסעודת שדוכין, מהו. שיברכו: שהשמחה במעונו?

ב תשובה: אין מברכין בשדוכין, ולא אפילו בסעודת אירוסין, דדילמא הדרי בהו, כמעשה דרבינא. וכבר אמרו בגמ' (כתובות דף ח): מעיקרא מאי? אמר רב פפא: מכי רמו שערי באסיתא, וא"נ בשטרתו והכינו צורכי חופה, דמעתה הוא התחלת החופה והשמחה. וכדאמרינן התם, דרב פפא בריך משעת אירוסין, משום דטריח ליה.

תשובה רו

א שאלת: מאימתי מברכין ברכת אירוסין? קודם קידושין, כמ"ש (פסחים דף ז:): כל המצות כולן מברכין עליהם עובר לעשייתן, א"ד לאחר הקידושין? דאי קודם קידושין, דילמא הדרי בהו, ונמצאת ברכה לבטלה. ואמרת: שדעתך נוטה שלאחר קידושין, מידי דהוה אברכת: להכניסו; שאינו מברך עד לאחר המילה, כל שאין האב מל את הבן.

ב תשובה: מסתברא כמו שאמרת, ומן הטעם שאמרת: שאין מברכי' עד שמקדשין, דדילמא הדרי בהו. שהרי אפי' לאחר אירוסין, חששו לברכת שהשמחה במעונו; עד דרמו שערי באסיתא. וכדגרסינן בפ"ק דכתובות (דף ח): רבינא איעסק ליה לבריה, בי רב חביבא. בריך משעת אירוסין. אמר: קים לי בגוייהו, דלא הדרינהו; ולא איסתייעא מילתא, והדרי ביה. וכ"ש קודם קידושין, דאיכא למיחש דדילמא הדרי בהו, א"נ אתי אחרינא ומקדש[164] ליה. כעובדא דאתמר ביבמות (דף קי), בההוא דאותבוה אבי כורסייא, ואתא חבריה ויטפה מיניה. אבל הראיה שהבאת מברכת מילה, אינה דברי הכל. שרש"י[165] ז"ל כתב: מל אבי הבן, מברך תחילה, דכל המצות כולן מברכין עליהן עובר לעשייתן. אלא שר"ת ז"ל אחיו, חולק עליו, מפני שהברייתא סדרה: ברכת המל, וברכת האב, וברכת העומדין שם. דאלמא, לעולם סדרן של ברכות כך הוא, ואפי' מל אבי הבן. וטעמא דמילתא, לפי שברכת האב אינה אלא כברכת השבח, על שזכה להכניסו בברית, כמו: אשר קדש ידיד מבטן. ומשמו של הרי"ף ז"ל אמרו, דכתב בתשו': דבין במילה, בין באיסורין, מברכין עובר לעשייתן. ומיהו י"מ, כמו שאמרת, ומעמידין סידור הברכות מהברייתא, כשלא מל אבי הבן, שכן דרך רוב הנמולין להיות נמולין ע"י אחרים. נ וכשהאב מל, מברך להכניסו קודם המילה. וכ"כ הרב בעל העיטור, והגאון רב שלום ז"ל וכן עושים מעשה אצלנו, בברכת אירוסין עושים מעשה בכל המקומות ששמענו, כמו שאמרת.

תשובה רז

א ולענין מה שאמרת בשם התוס', דיכול אדם להשיא בנו קטן, כל שהוא סמוך לפירקו. ומעליות' נמי היא, וכדאמרינן בפרק הנשרפין (סנהדרין ע"ו:): המדריך בניו ובנותיו בדרך ישרה, והמשיאן סמוך לפרקן, עליו הכתוב אומר: וידעת כי שום אהלך. ותמהת

[164] צ"ל: לה.
[165] צ"ל שרבינו שמואל, ע"ש בתוס' דף קלז, ד"ה אבי הבן.

עליהם, דמ"מ איך התירו להם, אפי' קטן שבקטנים, ע"כ?[166]

ב תשובה: בודאי התוספות דקדקו גם כן בקטן, אבל לא אמרו אלא בסמוך לפרקו. ולא ראיתי בתוספות שלנו, שהתירו בקטן ממש. והיאך אפשר לומר כן, ובפירוש אמרו כן (שם סנהדרין ע"ו): אמר רב יהודה: המשיא אשה לבנו קטן, עליו הכתוב אומר: למען ספות הרוה את הצמאה. ואקשי' עליה מדתניא: המשיאים סמוך לפרקן, עליו הכתוב אומר: וידעת כי שלום אהלך. ופרקי': סמוך לפרקן שאני. ואם בתוס' שבידכם אמרו אפילו בקטן ממש, יש להקל עליהם, כמו כן, כמו שאמרתי. ומ"מ אפילו בקטן ממש, יש להקל עליהם. בשלא הגיע לכלל גדלות ממש בשנים ובשערות, מסתברא לי שאסור. דכל שלא תיקנו רבנן נשואין, זנות הוא. ועוד, דנפקא מיניה חורבא, דזמנין דהוי קטן, ונראה גדול, ואין קידושיו קידושין. ושמא יבואו הרואים לומר, שהוא גדול. ואם קבלו קדושין מאחר, לא יחושו להם. ופעמים שתהא אחותה נשואה לאחיו, ויסמכו ע"ז עוד, מפני שלא תקנו רבנן קידושין לקטן של זה, וימות בלא בנים, ותדחה זו את אחותה בלא חליצה, ותתיר יבמה לשוק. ובהדיא אמרו בפ' מי שמת (קנ"ו): בודקין לקידושין. וההיא דהשיא את בנו קטן, השיא קתני, ולא משיא. ולא תנינן לה, אלא לאשמועינן דין כתובתה, אם השהה אותה עד לאחר שתגדיל. וסמוך לפרקן לאחר שגדלו מיד קאמר, ולא סמוך לפרקן שראויים לגדלות קאמר, אלא סמוך לאחריו קאמר. א"נ כמו שכתבת, סמוך לשמונה עשרה שנה, שהוא פרק החופה. כמו שארז"ל: בן ח"י לחופה. ומעשה היה בארצנו, ונתתי להם בקולי. ולולי שכבר עשו, היו נמנעין. וכן נ"ל האמת.

תשובה רח

א לאריכה.

ב שאלת: לפרש לך, מה ששנינו בפרק כל הנשבעין (מ"ח): השביעית משמטת השבועה. ה"פ: כגון שנתחייב לו שבועה, מודה מקצת, או שבועה בעד אחד שאין כאן ממון, שהרי כפר לו, ולא נתחייב לו ממון, אלא חוב של שבועה. ואפ"ה, השביעית משמטת אותה שבועה, דאף בה קרינן ביה: לא יגוש. דהא קא נקיט ליה, ואמר: קום אשתבע לי. ואפילו כפר בכל, שמגלגלין עליו אם נתחייב לו שבועה ממקום אחר, כל שעברה עליו שביעית, אין עליו. וכדתנן: לוה ממנו ערב שביעית, ולמוצאי שביעית נעשה לו שותף, או אריס, אין מגלגלין. דאתי שביעית ואפקתיה לשבועה. והיינו דגרסי' בירושלמי כל ששביעית משמטתו, משמטת שבועתו. וכל שאין השביעית משמיט, אין משמטת

[166] (א"ה: עיין בח"א סימן תת"ג).

שבועתו. פירוש: כגון שנעשה לו שותף ערב שביעית, וחלקו, ולמוצאי שביעית לוה ממנו מגלגלים עליו.[167]

תשובה רט

א שאלת: אלמנת ראובן שתבעה כתובתה בבית דין, ונשבעה וכתבו לה ב"ד שטר. וזהו טופסו: במותב תלתא כחדא הוינא, כשבאה לפנינו לאה אלמנת ראובן, ונשבעה שבועת אלמנה, בנק"ח כהלכה, שלא נפרעה מכתובתה כלום כו' ודלא אתפסה צררי. ולא הספקנו, אנו בית דין, להגבותה כתובתה, עד שמתה כו'. ועכשיו באו יורשי האלמנה, ויורשי הבעל טוענים: כבר גבתה בב"ד, אחר שנשבעה בב"ד זה, או היא בעצמה תפסה אחר שנשבעה מיד. ויורשי הבעל טוענים חזקה לא גבתה ולא הגבוה, שהרי השטר מוכיח כן, שכתוב בו: ולא הספקנו להגבותה. הודיעני: הדין עם מי?[168]

ב תשובה: הדין עם יורשי אלמנה, שהרי השטר של כתובה בידם. ודינא כדין שאר שטרות, דמצי למימר שטרך בידי מאי בעי. ואפי' לא היה כתוב בשטר: ולא הספקנו להגבותה עד שמתה; ששטר זה אינו אלא עדות שנשבעה, אבל לא לעדות שגבתה. וכ"ש בשכתוב בה: ולא הספקנו להגבותה. ובגבייה בב"ד אחר, לא חיישינן. כדאמרן, דא"ל שטרך בידי מאי בע'.

תשובה רי

א מונטוסון.

ב ומה ששאלת: בנפרעין שלא בפניו, שאם הוא במקום קרוב שאפשר להודיע לו, מי נותן שכר השליח? ואם ת"ל שהמלוה נותן שכר, אם כתב לו לוה למלוה, שאם יצטרך לשלוח אחריו שליח, הוא יפרענו, יש בו משום רבית או לא?[169]

ג תשובה: מסתברא שהלוה נותן שכר, שאע"פ שנחלקו בגמרא (כתובות פ"ח) אם נפרעין מן האדם שלא בפניו, ברוב דעלמא. ואיכא מ"ד, דאין נפרעין. ובירושלמי אמרו דרך תימה: ונפרעין מן האדם שלא בפניו? ולא מצאו לה פתרי, אלא בשרבית אוכלת בהן. ובגמרין נמי לא אמרן, אלא כדי שלא יהא כל אחד ואחד נוטל מעות של חבירו, והולך יושב במדינת הים. דמשמע לכאורה, דשורת הדין אין נפרעין. ותקנה הוא שתקנו ליפרע שלא בפניו, או משום טעמא דגמרין, או ברבית אוכלת בנכסים, כדעת הירושלמי,

[167] (א"ה: דוגמא לזה איתא בחלק שני סי' שע"ג).
[168] (א"ה: הובאה בקיצור בח"א סי' אלף פ"ט).
[169] (א"ה: הלא קצי"ר בבית יוסף חושן המשפט סימן ק"ו משם הרא"ש, וט"ס הוא, כאשר כתב הכנה"ג בח"ב).

ליתא. אלא אדרבה! כל ששטרו של מלוה בידו, חזקה לא פרע ולא התפיס צררי. ואף אם נחוש לזה, נפרעין בשבועה. שאילו מת ונפלו נכסי קמי יתמי, נפרעין מהם ובשבועה. אלא שתקנה התקינו, כל שהוא קיים, שלא יפרע אדם מנכסיו שלא בפניו, משום חשש שובר וצררי. הילכך, לתקנת הלוה אמרו, אף על פי שהיה לנו לומר שנפרעין שלא בפניו, כיון ששטר מלוה ביד אחרים, וכיון שתקנתו היא, שאמרו אינו בדין שיוציא מלוה שכר השליח, ונמצא מפסיד. ומיהו נראה ודאי, שאם נפטר נתבע מן הדין, התובע משלם שכר השליח. וכן נראה בעיני, אף על פי שלא שמעתי. ומ"מ אם כתב לוה למלוה כן בפירוש, שתהיה עליו ההוצאה, אין כאן משום חשש רבית, שהרי אין ממון המלוה מתרבה בכך.

תשובה ריא

א שאלת: הא דאמרינן במסכת שבועות (דמ"א:): ההוא דאמר ליה לחבריה: הב לי מאה זוזי, דמסיקנא בך, אמר ליה: ולא פרעתיך בפני פלוני ופלוני. אתו פלוני ופלוני, ואמרו, לא היו דברים מעולם. אמר רבא: כל מילתא דלא רמיא עליה דאינש, א"ל ולאו אדעתיה. ופי' ר"ח ז"ל: העדים כיון דלא רמיא עלייהו, לאו אדעתייהו, והרי שכחו. וקשיא לך, מדאמרינן בכתובות (כ:) גבי התלוליות: ש"מ, האי סהדותא עד שיתין שנין, מדכר. טפי, לא מדכר. ולא היא! התם, לא רמיא עליהו, הכא רמיא עלייהו, טפי מדכר.

ב תשובה: התם הוא, דאע"ג דלא רמיא עליהו ממש לאסהודי, מ"מ מדכר דכורי, מי קברי התם, דכל קבר לא חדא איתתא בלחוד קברה תמן נפל, אלא טובא. ואם איתא, מידכר דכיר. וכ"ש למי שמפרש, מדכר מתי נעשה תל זה. ומיהו לא דכיר טובא, דסהדותא דעלמא הוא דלא מסירה להו לאסהודי. אבל היכא דפרע חד לחבריה, דרך מקרה באפיהו, לא רמו אנפשייהו כלל, ולא דכירי. ועוד, דהפרש יש בין מעיד: כן היה, וכן ראיתי; ובין מעיד: לא ראיתי. שאין עדים אלו מעידין בודאי שלא פרע, אלא שלא פרע ולא הוזמנו לאותה עדות. ואפשר שהיה, אלא כל שלא הוזמנו להו, לא רמיא עלייהו, ולא דכירי.

תשובה ריב

א סרקוסטה.

ב שאלת: ראובן נתחייב לשמעון במנה בשטר כראוי, ובשבועה. אבל אין חתום בו, אלא עד אחד מהעדים. ולאחר זמן השטר, נפטר שמעון. וראהו הרואה בין שטרותיו של שמעון, וקרע באמצעיתו, קרע העובר על קצת שינוי השטר. והאפטרופא שעל נכסי

שמעון תובע המנה מראובן הנזכר, בשטר הנזכר. וראובן טוען: שאין בשטר ממש. חדא, שהוא קרוע. ועוד, שאין בו אלא עד אחד. ועוד, שיש בו שבועה, וחזקה שלא עבר על שבועתו. והאפטרופא טוען: שאין בדבריו כלום, לפי שכתוב בשטר: כל זמן ששטר זה יוצא קיים, מתחת יד פלוני הנזכר, בדלא קרוע קרע ב"ד; שאין זה קרע ב"ד, לפי שאינו שתי וערב. ומה שטען, שאין בו אלא עד אחד, עדיין העד קיים, וזוכר העדות. ואפי' לא היה זוכר העדות, מנהג העדים בעיר הזאת, לסמוך על ספר הסופר בדבר כזה. ומאחר שנמצא כתוב בספרו: פ' נתחייב לפ' במנה. ועדים, פ' ואני עמו; דיו בכך, כיון שהשטר בידו. ולענין השבועה אומר: שהרויח לו את הזמן, מאחר שהיה קרובו. הודיעני: הדין עם מי?

ג תשובה: לפי מה שכתב הרמב"ם ז"ל, בהל' מלוה ולוה ובהלכות טוען ונטען, הדין עם האפטרופא, התובע. שהוא ז"ל כתב שם: שהמוציא על חבירו שט"ח, ואין חתום בו אלא עד אחד, והלוה טוען: פרעתיו. הרי הוא מודה לדברי העד. וכיון שכן, הו"ל מחויב שבועה שאינו יכול לישבע, ומשלם. ויצא זה לו לרב, ממה שאמר שמואל: כל מקום ששנים מחייבין אותו ממון, עד אחד מחייבו שבועה (שבועות מ' ע"א). ואין שבועות עד, אלא כשמכחיש את העד. והלכך, אלו חתומין כאן שנים, היה חייב לפרוע. עכשיו, שאין כאן אלא עד אחד, הרי הוא מחוייב שבועה, ואינו יכול לישבע, ומשלם. זה נראה לי מדעת הרב ז"ל, אלא שאין אני מודה לו בדינו, לדון כמחוייב שבועה. מפני שיש לי על דינו כמה גמגומין, ואין זה מקום אריכות. אלא שיש לנו לחקור בנדון שלפנינו, מצד אחר. והוא, שיש לדקדק עד אחד בכתב, אם הוא כלום או לא? לפי שיברושלמי של מסכת כתובות, בפרק האשה שנתארמלה שאלו: עד אחד, מהו שיהא זוקק לשבועה? והשיבו: ועד אחד בכתב, (דעלמא) אינו כלום. ואין צריך לומר, להוציא ממון, אלא אפי' לשבועה אינו קם. אבל בר"פ גט פשוט (בבא בתרא קס"ה ע"ב) אמרו: דשלחו לר' ירמיה: עד א' בכתב, ועד אחד בע"פ, מהו שיצטרפו? ושדר להו: דעתי נוטה שיצטרפו. אלמא: עד אחד בכתב, עד הוא, להוציא מיהא ממון מבני חרי, אם יצטרף עמו עד אחר, בע"פ. וכיון שכן, אילו הכחיש את העד שבכתב, ואמר: להד"מ, הי' מתחייב שבועה, כאילו העיד בע"פ ושלא כדעת הירושלמי. אבל עכשיו, שהוא מודה שלוה כדברי העד, אלא שאומר לו שפרע, שאפשר שהוא נאמן, וישבע שבועת היסת, כמלוה את חבירו אפי' בב' עדים, שא"צ לפורעו בעדים. ונשבע שפרעו, ונפטר, ואף על פי שיש כאן שטר. אין אומרים: שטרך בידי מאי בעי; אלא בשטר שחותמין בו ב' עדים, שגובין בו ממשעבדי (כל). [אבל], שטר שאין גובין בו ממשעבדי, כשטר שאין חתום בו אלא עד אחד. וכשהוציא

עליו כתב ידו, שאין גובה בו ממשעבדי לא. לפי שאינו חושש אם מניחו, ויכול לומר: פרעתיו כאילו הוא מלוה ע"פ, וזה כדעת הגאונים ז"ל שהסכימו כן, כשהוציא עליו כתב ידו, שנאמן לומר פרעתי. אבל מן הגדולים האחרונים ז"ל, יש שאמרו שאפי' בשהוציא עליו כתב ידו, אינו נאמן לומר: פרעתי; משום דאמרי' ליה: שטרך בידי' מאי בעי. ולזה דעתי נוטה. ויש ראי' לסמוך עלי', בשילהי פרק המוכר את הבית (בבא בתרא ע ע"א), בשמעתא דהמפקיד אצל חבירו בשטר, וא"ל: החזרתי. דאמרי' דנאמן. משום מיגו דאי בעי אמר, נאנסו. ודוקא מחמת מיגו זה נאמן, הא לאו הכי לא. משום דאמרינן: אי הכי שטרך בידי' מאי בעי, אף על גב דשום שטר פקדון אינו גובה ממשעבדי. וכיון שכן, אף כאן שיש שטר, אף על פי שאין חתום בו אלא עד אחד, אם איתא דפרע, שטרא בידא דמלוה למה לי'. וכ"ש אם יש מנהג בעיר, להזקק לחוב שנמצא כתוב בספר הסופר כמו שאמרת. זהו מה שנראה לי בדין זה. [ועי' בחו"מ סי' ס"ט, ובש"ך שם ס"ק י"ד.]

תשובה ריג

א לזקני טוליטולה.

ב שאלתם: ראובן שהקדיש כל נכסיו, מקרקעי ומטלטלי ושטרותיו, וכל שיעבודן. ובתנאי, שאם יהיה לו זרע של קיימא, שיתבטל ההקדש מעיקרו, וע"פ תנאין ידועין כמ"ש בשטר ההקדש. וז"ל: העידונו ראובן על עצמו, בקנין באמירה לגבוה, ובקנין לקהל טוליטולה, כי הוא מקדיש מעכשיו ולאחר פטירתו, כל נכסיו: מקרקעי, ומטלטלי אגב מקרקעי, ושטרות, וכל זכותא ושיעבודא דאית לי' בגווייהו, הקדש גמור, מעכשיו ולאחר פטירתו, ע"פ התנאין אשר נבאר למטה. ואותן התנאים הן: שאם יהיה לראובן זה בעת פטירתו, זרע של קיימא, שיהיה בטל כל ההקדש הזה בכמותו וכללו. ועל ענין מה שנבאר למטה, וירש כל נכסיו הזרע הנז', אשר יהי לו על ענין זה. שיהיו כל הנכסים הנז' למעלה, עומדין ביד ב"ד קהל טוליטולה, עד שיגדל הזרע, ויהי' בן י"ג שנה. ולכשיגיע הזרע הנז' לגדלות הנז', יחזירנו הב"ד הנכסים הנז' אחר שיגבו ממנו ב"ד הנז' ג' מאות זהובים, להקדש טוליטולה. ואם לא יגיע הזרע הנז' לשני גדלות, ויפטר קודם לכן יחזרו הנכסים הנז' הקדש כבראשונה. וקנינא מראובן הנז"ל על כל מה שנכתב עליו למעלה, מלות נכונות, במדל"ב[170] ע"כ לשון שטר ההקדש. ואחר נולד בן, והגיע לכלל י"ג שנה. והנכסים הנזכרים מעולם לא באו ליד ב"ד, ולא ירדו להם. ועכשיו, באו זקני טוליטולה לגבות אותן ג' מאות זהובים. וטען היורש: שכיון שלא ירדו לנכסים, שלא זכה ההקדש,

[170] במנא דכשר למקני ביה.

שהוא לא צוה אלא שיגבו מתחת ידיהם. ועוד, שלא הקדיש הוא הג' מאות זהובים, אלא שאמר שיגבו. והוא אינו רוצה שיגבו. ואנו אמרנו: שעמידת הנכסים לא הי', אלא לגרוע כח היורש, שלא ירד בהן עד שיגיע לי"ג שנה. ומה שטען: שמורישו לא הקדיש הג' מאות זהובים, ולא אמר אלא שיגבו. אמרנו: אחר שקנו ממנו, הקנין מתקן הלשון. וכאותה שאמ', גבי דין ודברים. וחשבינן ליה, כאילו אמר: הריני מקדיש בפי'. וכדאמר רב יוסף (כתובות דפ"ג ע"א): מגופה של קרקע קנו מידו.

ג תשובה: באמת לשון השטר ותנאיו, מבולבלין הרבה. ואם באתי לכתוב, יארך הענין ולא יעלה בידנו מזה, אלא הטורח והיגיעה. ומ"מ לענין עיקר הנדון שלפנינו, אני רואה שאין ממש בדברי היורש. כי מה שטען: שלא עמדו הנכסים ביד הב"ד; זו טענה שאין בה ממש, מכמה טעמים. האחד, כי לשון שיעמדו בידם, א"א לומר בידם ממש, אלא ברשותם. דכל מקום שנאמר יד, ואפ"ל שהוא יד ממש, אנו אומרים שהוא יד ממש. אבל היכא דלא אפשר, אנו אומרים שאינו אלא ברשותו. וכמ"ש בפרק הזהב (בבא מציעא נ"ז ע"ב). וכל היכא דכתב ידו, לאו ידו ממש הוא. והא כתיב: ונתן בידה וכו' וכל היכא דכתב ידו, ידו ממש הוא. והא כתיב: ויקח את כל ארצו מידו כו'; כדאיתא התם. וה"נ, א"א לומר ביד ב"ד ממש, שהקרקעות א"א לעמוד בידם. וכן כל הנכסים, עד שיגיע הולד לכלל י"ג שנה. אלא ברשות ב"ד קאמר. והרי הוא מעמיד(י)ם ברשותם ובחזקתם, כל מקום שהם, עד זמן גדלות הזרע. ובין שירדו להם, ובצרו וקצרו, או שלא ירדו להם, הנכסים ברשותם ובחזקתם. וכל מי שלוקח מהן גיף או פירות, מידיהם הוא לוקח, וכמו: ויקח את כל ארצו מידו. ועוד, שאם באת לומר תחת ידם ממש, אין זה תולה הקדשו ומתנתו בכך, לומר: שיהא הקדשו תלוי בתנאי זה. אלא מבאר הוא כל שהוא מסופק, אם יגיע הזרע לכלל י"ג, מה יעשה בנכסים, וביד מי יהיו. ולא התנה בהפקידה, שאם לא יעמדו כן, שיהא הקדשו בטל. שאילו בא להתנות בדוקא, זה ודאי לחזק כח ההקדש הוא בא, שמפקיד שלא יצאו הנכסים (מחזקת) [מיד] ההקדש, עד שיהיו חוזרין לגמרי ליד היורש. ומי שבא לחזק כח ההקדש, אינו מבטל, ומגיע כחו באותו הענין ממש, לומר: ואם לא ירדו בית דין עד אותו זמן, או שיהא היורש אלם ויכנס בהם בכח, שיהא ההקדש בטל, וזה ודאי דעת בטל. ועוד, שאילו באת לתלות בזה עיקר דבריו, לא יגרע בכך כח ההקדש, אלא אדרבה, ביטול הקדשו הוא תולה בו, ולומר: על תנאי כן אני אומר, שיהא ההקדש בטל, שיעמדו הנכסים ביד ב"ד, עד זמן גדלות הזרע. ולומר: שאילו לא ירצו ב"ד לרדת לנכסים, הרי ביטול ההקדש בטל. ולא זכה היורש, והרי ההקדש קיים. שכך כתב: שיהא בטל ההקדש בכמותו, וכללו, על ענין מה שנבאר למטה. וירש

כל נכסיו הזרע הנז', על ענין זה. שיהיו כל הנכסים עומדין ביד ב"ד. הנה שתלה ביטול ההקדש וזכות היורש, בעמידת הנכסים ביד ב"ד. ואם נפשך לומר, שזה תנאי לתלות בו בהקפדה, מה שהוא אומר, נמצא שאם לא יעמדו הנכסים ביד ב"ד, לא נתבטל ההקדש, ולא זכה היורש. ובין שתאמר כן, או תאמר כן, לא נגרע כח ההקדש מן הצד הזה.

ד גם מה שהוא טוען, שהוא לא אמר אלא שיגבו, ואין בדבריו אלו שיגבו, אלא מתחת ידיהם. אין בטענה זו ממש. כי גבייה אינה דוקא מתחת ידיהם. אלא אדרבא! גבייה גובה בב"ד, ומוציא מתחת יד אחר. והגע עצמך! אילו נעשה הזרע גברא אלמא, וגבר על הב"ד, וירד לנכסים, מי איבד ההקדש את זכותו. ואם אתה אומר כן, נמצאת דן דין זה, כדינא דכל דאלים גבר. ועוד, שכבר אמרתי כי יעמדו ביד ב"ד; שאמר, אינו אלא ברשותם. והרי בכל מקום שהם, הם ברשותם. וכ"ש הקרקעות; וכל שהם גובין, מרשותם הן גובין. ואמנם, מה שאמר: אחר שיגבו, יש בו מקום עיון. מפני שאני רואה שביטל ההקדש כולו בהולד לו זרע של קיימא. שכ"כ: שאם יהי' לראובן זה, זרע של קיימא, יהא בטל כל ההקדש הזה, בכמותו וכללו. וא"כ, אם חזר עכשיו והקדיש מכלל נכסיו, ג' מאות זהובים, היה לו לומר: ויגבו מנכסי. ומ"מ, כך נראה באמת, שאין טענת היורש טענה, מכמה טעמים. האחת, שאני רואה שהמקדיש תלה ביטול ההקדש, והחזרת הנכסים ליורש, וירשתו, בזה. שהוא כך אמרי: ויהא בטל כל זה ההקדש בכמותו וכללו, על ענין מה שנבאר מזה וירש כל נכסיו הזרע הנז', אשר יהיה לו, על ענין זה, שיהיו כל הנכסים הנז' עומדים ביד ב"ד כו', ויחזירו לו ב"ד הנכסים אחר שיגבו ממנו הב"ד, הג' מאות זהובים להקדש. הנה שתלה הכל, בין הביטול והחזרת הנכסים וירושת היורש, בענינין אלו. ומכללם, שיעשה כל זה אחר שיגבו. וא"כ כל שלא גבו, לא יחזירו, שכל הענינים תלוים זה בזה. ואם נפשך לומר, כבר החזירו, אין זו טענה. שאם החזירו, שלא כדין החזירו, ולא נגרע בכך כח ההקדש. ועוד, שהב"ד לא החזירום, אלא היורש הזה, הוא שירד בהם בעצמו. ואם עשה שלא כדין לרדת לנכסים שאינן שלו, אלא בתנאי ידוע, ולא נתקיים התנאי עדיין, לא ירש הוא, ולא נתבטל ההקדש. ועוד, שכבר אמרתי, כי ביד ב"ד שאמר המקדיש, לא בידם ממש קאמר, שאי אפשר, (שלא) [אלא] ברשותם קאמר. ובין שירדו הם לנכסים בין שירד בהם היורש מעצמו, אין הנכסים יוצאים מרשות הב"ד וההקדש, וכמ"ש בפקדון, כל היכא דאיתי', ברשותא דמרי' איתי'. וכל קרקע, אפי' גזלו אחר והוציאו מיד בעלים, וירד הוא לתוכו, הרי הוא ברשות הבעלים, ויכולים להקדישו, וביתו ברשות קרינן ליה.

ה ועוד דבר, מן הדין, כל שאומר יגבה או יטול פלוני מנכסי, כך וכך, לשון מתנה הוא. ואין אומרים שהוא לא נתנו לו שהרי לא אמר הריני (נוטל) [נותן] ויטול. אלא כל שאומר יטול או יגבה, ויירש, ויחסין, הרי הוא כאילו אומר יטול, שאני נותן לו, ויירש ויחסין, שאני מורישם לו. וההיא דאמרה: כבינתי לבתי, [ב"ב קנו:], לא אמרה תנתן לה, שאני נותנן לה. ואין אומרי': תנתן לה מדעת אחר קאמר. אבל אני, איני נותנ' לה. שבכל כיוצא בזה, אנו אומדין דעת הנותן, שלא אמר כן אלא על דעת המתנה. אלא אם כן אמר הוא, לשון גרוע ממש, שמשמעו שאינו נותן הוא, ולא מקנה. וכאותה שאמרו במציעא (ט ע"ב): משוך בהמה זו, לקנות כלים שעליה. דאמרינן עלה: דלא קנה, דלא א"ל: קני. הא כשאמר לשון הקנאה ממש, קנה, ואף על פי שלא אמר שאני נותנן, לפי שאין אדם נותן נכסי חבירו. וגדולה מזו אמר רבא, בר"פ קמא דנדרים (ה ע"ב) שהמגרש את אשתו בגט, אין צריך לכתוב בו מינאי, לפי שהדבר ידוע שממנו הוא מגרשה, שאין אדם מגרש אשת חבירו. ונראה שהלכה כמותו, דמחלוקת אביי ורבא הוא שם. וכן נראה דעת הרב אלפסי ז"ל, בראשון של קידושין. ואם בגט החמור כן, כ"ש בממון הקל. ועוד, דהא קי"ל כר"ש בן מנסיא, ור"ש שזורי, דאזלינן בתר אומדנא, כדאיתא בפ' מי שמת (בבא בתרא קמ"ו ע"ב). ש"מ שכתב כל נכסיו לאחרים, ושייר קרקע כל שהוא, מתנתו קיימת. ומוכח נמי התם, דכ"ע מודו באומדנא דמוכח, כאומר דומה שיש לי בן. וכ"ש זה, שהקדיש כל נכסיו, אם לא יהי' לו בן, וגלה בדעתו שהוא רוצה לזכות ההקדש, אין לך אומדן גדול מזה. כי מה שאמר אחר שיגבו, דלתת להקדש נתכוין, ולא להוציא דבריו לבטלה, אלא אחר שיגבו, שאני מקדיש אותם, מכל נכסי קאמר. וגדולה מזו אמרו, בראשון של קידושין (ח ע"ח). אמר ר' אלעזר: התקדשי לי במנה, ונתן לה דינר, הרי זו מקודשת, וישלים. מ"ט? כיון דאמר לה מנה, ויהיב לה דינר, כמאן דא"ל על מנת דמי. וא"ר הונא אמר רב: כל האומר על מנת, כאומר מעכשיו דמי. ועתה, ראה שזה לא הזכיר לה שום תנאי, ולא א"ל ע"מ. ואדרבה, במנה קא"ל. ואפ"ה, אנו אומדין דעתו, דכל שאמר לה מנה, ולא נתן לה עכשיו אלא דינר, ה"ק: התקדשי בדינר זה, ע"מ שאתן מנה. דכל שאנו יכולים לקיים דבריו, אנו מקיימם. ולא עוד, אלא שאנו דנין אותו כתנאי חזק של על מנת, ועל מנת כאומר מעכשיו, וכ"ש כאן. וזה נראה לי ברור. וכל שכן, כשקנו מידו לבסוף, שהקנין הבא באחרונה מתקן הענין, וכאותה שאמרו גבי דין ודברים.

תשובה ריד

א שאלת: בראובן שתובע את שמעון, שמשכן לו מבגדי אשתו, וכפר ונתחייב לו שבועה ממקום אחר, בנקיטת חפץ, וגלגל עליו שבועה זו, ונשבע. ואחר כך, באה אשתו, ותבעה את שמעון על אותן בגדים. ואמרה: דשלה היו. שאין לבעלה רשות בהן, ולא הי' לו לדון בהן עם בעלה. והוא שדן עמו, לא עשה ולא כלום, דלאו בעל דברים דידה הוה. הדין עם מי?

ב תשובה: אין בדברי האשה כלום. משום דאע"פ שאמרו ערכין (כ"ד): אחד המקדיש, ואחד המעריך, אין לו בכסות אשתו כו'. לאו למימרא שיהא לאשה לגמרי, ושאילו רצתה למסור לה, לא תמכור. [אולי צ"ל, שהרי אילו רצתה למכור הבגדים שלה, לא תמכור]. וכן, אם נתאלמנה, (שאין) [שמין] לה מה שעלי', וכדאי' בשלהי נערה שנתפתתה (כתובות נ"ד ע"א). וכיון שכן, אף דן בהם, דשלו הם, אלא שייחדן לה. וכחד מן לישני, בב"ק בפרק הגוזל (בבא קמא ק"ב ע"א) דאין לו בכסות אשתו ובניו, מפני שלא עלתה על דעתו להקדישם. הא הקדישם בפירוש, מוקדשים. ועוד, דלא גרעי מנכסי מלוג דידה, שהבעל דן עליהם. וכל שיש פירא בארעא, אינו צריך לעשות אחרי' תחתיהם. ולא גרע בעל בבגד, משותף. ואמרי' בפ' מי שהיה נשוי (כתובות צ"ד ע"א): הנהו תרי אחי ותרי שותפי, דיאת להו דינא בהדי חד, דאזל חד מינייהו למידן בהדי' לדינא, לא מצי אידך למימר לי': לאו בעל דברים דידי את. אלא שליחותיה קא עביד. ואף על גב דאסיק ר"נ, דמצי חבריה למימר לבעל דיני', אי הואי אנא, טעיננא טפי. הא אמרינן, ולא אמרן אלא דלא איתי' במתא. אבל איתי' במתא, איבעי לי' למיתי. ומכאן נ"ל, דה"ה והוא הטעם לבעל בנכסי מלוג של אשתו. וכ"ש בבגדים אלו, שקנה הבעל משלו לאשתו.

תשובה רטו

א גירונדה.

ב שאלת: ראובן, מתה אשתו בלא ולד, והוא כתב לאשתו בשעת נשואין, שטר שיור כנהוג, לשני אחי אשתו, ובשטר אחד. וכשמת אחד מן האחים, מחל לראובן זה. ובשטר המחילה הזכיר בפירוש, שהוא מוחל לו כל זכות ושיעבוד שיש לו עליו, מחמת אותו שטר. ובאבדן העיר, אבד השטר. ועכשיו, האח תובע בשטר הכתובה שעמו, כל השיור לראובן זה, המחצית מחלקו, והמחצי' מחלק אחיו שמת. מפני שטוען: אחי לא מחל, אלא הזכות שהי' לו עליו מחמת שטרי, לא מחמת זכות שטר, או שמא תספיק מחילה זו, אפי' לגבי כתובה. ועוד, שגם הוא שטר מיקרי.

ג תשובה: העתקתי כאן כל לשון השאלה, תיבה בתיבה, מפני שלא הבנתי הדברי', אולי יחסרון מכאן דברים, או תיבות. כי אתה כבר אמרת כי האח שמת, מחל כל חלקו לראובן. ועוד, שהזכיר בפירוש שמחל לו כל זכות וכל שעבוד שיש לו עליו, מחמת אותו שטר. ואם כן, מה (נבאר) [נשאר] לו עוד עליו, מחמת אותו שיור! ומה היא טענת השני, שלא מחל לו! אלא זכות שהיה לו מחמת שטר, לא מחמת שיור. וכי יש עליו שני זכיות מחמת השיור, אחד מחמת שטר השיור, וא' מחמת הכתובה. א"כ יתבע ממנו שני זכיות, אחד מחמת שטר השיור, ואחד מחמת הכתובה. סוף דבר, לא מסקי' בשאלה, אלא כמה דמסיק תעלא, עד שתוסיף ותבאר לי הדברים.

תשובה רטז

א למונטוסון.

ב [171]אמרת שמצאת בס' המצות לרב ר' משה מקוצי ז"ל, שאין הנדוי חל על הקרובים, וקיום שטרות בקרובים כשר. ושאלת: מנין לו?[172].

ג תשובה: אנו בדקנו בס' המצות להרב ז"ל, ולא מצאנו לו כן, ואלי אחרים כתבו כן בספרו. ומ"מ אני אומר: שאפשר כי מי שכתב כן, למדה ממה ששאלו בפ' אלו מגלחין (מועד קטן ט"ו ע"ב): [מנודה] מהו בתשמיש המטה? ואם איתא שאפי' אשתו נוהגת לו נדוי, ואסירא לשכב בתוך ד"א, תשמיש המטה מבעי! ומכאן למדה, גם הרב רבי אברהם ב"ר דוד ז"ל, שאין אשתו נוהגת לו נדוי בעצמו. ולשאר קרובים, משמע שהוא אסור. מדגרסינן ברפ"ק דנדרים (ז ע"ב): מר זוטרא חסידא, כי מחייב בר בי רב שמתא, משמת נפשיה, והדר משמת בר בי רב. וכי עייל [לביתי'], שרי לנפשיה. דאלמא: משמע לכאורה דאי לא אקדים ושרי לנפשי', בני ביתי' אסורין לו. ולענין קיום שטרות, בירושלמי אסרו. אבל אני דעתי נוטה להלכה אבל לא למעשה, דעדי קיום קרובים למלוה וללוה, כשרים. מדאמרינן: אין העדים חותמין על השטר, אם לא קראוהו. אבל הדיינים חותמין על השטר, אף על פי שלא קראוהו, ואם איתא, ליחוש שמא עדי הקיום קרובים למלוה או ללוה. והדברים עתיקים, ואין זה מקום אריכות.

[171] עיין בהערה לשאלה קס"ו כי נדוי אינו נוהג בזמננו.
[172] (א"ה: הארי"ש הלזו, רמזה הב"י בי"ד סימן של"ד).

תשובה ריז

א שאלת: שטר יצא לפנינו, וכתוב: שעבדתי לך מקרקעי אגב מטלטלי. ויש מי שאומר: דלא נשתעבדו לו הקרקעות כלום, לפי שלא שעבדם אלא אגב מטלטלי. ויש מי שאומר: שזה נראה כטעות ידי סופר. ועוד, דמן הסתם כל נכסיו משועבדין לו. הדין עם מי?

ב תשובה: הדין עם זה השני שאמר כהלכה. דאפי' אין כתוב בו אחריות, הא קיי"ל דאחריות ט"ס הוא, וכ"ש זה, שכבר פי' שהוא משעבדן לו. ואף על פי שאמר שהוא משעבדן לו אגב מטלטלי, לא גרע השעבוד [מן] סתם. שאילו לא היו הקרקעות משועבדין מן הסתם, אא"כ פי' הי' בדין לומר: שלא נשתעבדו עכשיו, לפי שלא שעבדם לו כראוי. אבל עכשיו, שמן הסתם משועבדין, אף כשאמר אגב מטלטלי, לא אמר שלא ישתעבדו, אלא מן דין אגב, והלכך, כל שעבוד זה מהכא, הרי נשתעבדו לו ממילא. ועוד, כי זה ודאי נראה כטעות ידי סופר דמי. איכא מ"ד, דלא ידע שאין קונין מטלטלי אג"מ [צ"ל שאין קונין מקרקעי אגב מטלטלי]. אלא ודאי, טעות ידי סופר הוא, לגבי שעבוד הקרקעות מיהא.

תשובה ריח

א שאלת: הא דאמרינן בפ' כיצד, יבמות (י"ז ע"ב), דפריך בתלמודא: יבמתו שמתה, מותר באחותה. באחותה אין, באמה לא. פלא, שהיה מצי לשנויי, דאתיא כמ"ד יש זיקה. ע"כ.

ב תשובה: אין הכי נמי. אלא דעדיפא מיניה שני ליה, דאפילו תמצא לומר דאתיא כמ"ד אין זיקה, ולומר דבחד אחא כ"ע מודו, לא היא. ואי משום הא, ל"ק. דה"ה לאמה. ואיידי דתנא רישא וכו'.

תשובה ריט

א עוד בפ' כיצד (י"ח ע"א) דקאמר תלמודא, דהא דקתני מאמר, לאפוקי מדב"ש, דאמרי (קנין) [מאמר] קונה קנין גמור. פלא! שהרי אפי' לב"ש, כי עביד בה מאמר, לא מתסרא צרת' משום מאמר, טפי מאילו נשאה. דהא ב"ש מתירין את הצרות, ע"כ.

ב תשובה: נראה רבינו, שאתה מפרש לאפוקי מדב"ש ממש, ומשו"ה קשיא לי': אנן, לאו הכי מפרשי'. אלא לאפוקי מסברי' דב"ש, דאמרי: מאמר קונה קנין גמור. דאי לא אשמועינן מתניתין, הוה אמינא דמאמר קונה קנין גמור, כדב"ש. והלכך לדידן דקי"ל כב"ה בצרות, אף זו תהא פטורה מן החליצה ומן הייבום, קמ"ל. ולא תקשי לך, הא דקאמר לאפוקי מדב"ש, ומפרשינן: לאפוקי ממאי דסבר ב"ש. דיש לנו כיוצא בה. ואחת

מהן לפי דעתי, ברפ"ק דכתובות. לאפוקי מדרבותינו, ולא לאפוקי מדרבותינו ממש קאמר, אלא לאפוקי מסברא דרבותינו. וגדולה ממנה אמרו בקידושין (מ"ז ע"ב) גבי פלוגתא דר"מ ורבנן, בהתקדשי לי בשט"ח, קא מפלגי בדרב הונא אמר רב; מר סבר, כי קאמר רב בפקדון, אבל מלוה לא. ומר סבר, ל"ש מלוה ול"ש פקדון. מדאמרינן מ"ס, כי קאמר רב בפקדון, הוה משמע דבדרב ממש פליגי. וליתא. אלא בסברי' דאינהו קדימי טפי לרב והרבה כיוצא באלו.

תשובה רכ

א עוד בפ' כיצד (י"ח ע"א). ואי אמרת יש זיקה, הויא לה צרת אשת אחיו שלא היה בעולמו, בזיקה. הקשה לי אחד מחברי: אמאי לא שני ליה, דאתיא כמאן דאמר אין זיקה.

ב תשובה: אף אנו רגילין להקשותה. ומפרשי' אנו, דמשום דהיא סתם מתני', פריך ליה מינה, לומר דסתם מתני' דלא כוותי'. וקי"ל כסתם מתני'. וכי מותבי' נמי מברייתא, דשני אחים בעולם אחד, ומת אחד מהם בלא ולד, היינו נמי משום דברייתא פירושא דמתני' היא, וכאילו אותבי' ממתני' גופה. ופריך[173] דברייתא ר"מ קתני לה. ואי מתני' ר"מ, לא קי"ל כוותי', דיחידאה הוא. כך אנו רגילין לפרש. ואפשר נמי דאיתא למאי דקא מפרש בה מרנא.

תשובה רכא

א עוד בפ' כיצד (י"ח): איתיבי' אביי ב' אחים בעולם אחד כו'. ואי אמרה יש זיקה כו'. פלא דאפי' בלא מילתי' דר' יהוד', היה יכול לדקדק כל זה. ואפי' כי יתרץ, הא מני ר"מ, אכתי איכא למפרך, כדפרכי': והא תנן ד' אחין כו'. ולפ"ד, יש לתרץ שהיה נרא' למקשה דר"מ אית לי' זיקה, כדדייק ממתני' דד' אחין דבסמוך. וכענין זה פריך, דאם איתא לדרב יהודה, דמ"ד יש זיקה, הא פי' לאחר מיתה לא פקע לה זיקה, כמו כן יש לנו לומר כאן,[174] דהויא אשת אחיו שלא היה בעולמו, כשהיתה נשואה לאח השני. אלא ש"מ, דרב יהודה ליתא. דודאי לאחר[175] מיתה פקעה זיקה. וכו' כדכתב מר.

ב תשובה: גם זו על דרך התשוב' הראשונ'. וכבר אמרתי דשפיר קאמרת. ומיהו בלא"ה, איכא לתרוצה. ורגילין אנו להקשותה, ולתרץ בענין אחר. דמעיקרא אקשינן ממתני',

[173] ופריק, וכ"ה בחידושים.
[174] דלאחר.
[175] דהויא צרת אשת אחיו שלא היה בעולמו זו שהיתה כו', או צ"ל דהויא אשת אחיו שלא היה בעולמו כמו שהיתה.

דעשה בה מאמר ומת, משום דסתם מתני' היא. ואף על גב דאיכא תנאי טובא, דאית להו יש זיקה, אפי' כן מקש' לי' מינה, משום דסתם מתני' עדיפא. ולא רמו מתני' אהדדי, משום דטובא איכא דקשיין אהדדי, ומוקמינן להו כתנאי. וכמה מהם אמרו, מתני' מני, ר' פלוני היא. אלא אדרב יהוד' רמי לה, מהאי טעמא דאמרן. וכי דחי', דאע"ג דלא עבד בה מאמר, אקשי' עלה מברייתא, דהיא פירוש' דמתני'. וקתני, דכיון שלא הספיק לעשות מאמר עד דמת שני', חולצת או מתייבמת. הדרי' ופרקי': דר"מ היא לומר דכיון דסיפא דמתני' ר"מ, תני לה רישא נמי ר"מ היא. ור"מ אית לי': אין זיקה. וכיון דאוקימנא לה כר"מ, אקשינן מסתמא דמתני', בפ' ד' אחין. משום דסתם מתני'[176] ר"מ היא. דאלמא: רישא דברייתא לאו ר"מ. דהאי תנא סבר אין זיקה. ור"מ סבר יש זיק' (דהא) [בהא] מתני' דד' אחין. וא"נ איכא למימר דברייתא ודאי ר"מ, כיון דר"מ סיים לי' לברייתא. מהשתא לאו לאקשויי אפירוקין קא אתיא, אלא דאורחא דתלמודא הוא, דכל דאייתי מתני' ובריית לא סליק מינה, עד דמברר לה. וה"נ אגב דאייתי מתני' ובריית לאקשויי מינייהו לרב יהודה, אקשי נמי מתני' ומתנייאתא אהדדי, כדי לבררינהו. כן שיטה זו מקובלת בידינו.

תשובה רכב

א עוד בפ' כיצד (י"ח ע"ב). אילימא לרבנן, השתא יבם ואח"כ נולד כו'. פלא אמאי לא שני ליה: דלא זו אף זו קתני?

ב תשובה: אה"נ. ורב פפא נמי הכי קא פריש לה. אלא אורחא דתלמודא הכי, דכל חד מינייהו מפרש כי היכי דמתחזי ליה טפי. ורבי הושעיא לא מתחזי לי' לאוקמי יתורא דמתני', בלא זו אף זו, כל היכא דמצי למימר דאיתא לצריכותא. ורב פפא נמי, אי לאו דאקשוה מתניאתא הכי, הוה מפרש לה למתני'. אלא משום מתניאתא דאקשוה אוקמה בלא זו אף זו.

תשובה רכג

א עוד בפ' כיצד (כ"ד ע"ב), לאתויי ממזר. מאי טעמא? דאמר כו'. פלא, דלעיל גבי מי שיש לו אח מ"מ, פריך: פשיטא? והכא גבי בן, קא בעי: מ"ט? שהרי מאותן טעם דהוה פשיט' לי' דאח זוקק ליבום, הו"ל למידע דבן פוטר ע"כ.

[176] דמתניתא.

ב תשובה: גם זו מן השאלות שעמדתי אני עליהם, זה כמה. וכלשון הזה כתבתיה: פשיטא אחיו הוא, פי' לאו מנפשיה איפשטא להו, אלא מבן הוא דאיפשיטא להו. דכיון דבנו הוא, דכתיב: ובן אין לו; עיין עליו. א"כ פשיטא דאחיו הוא, וכדאסיקנא: מדמפטר פטר, מזקק נמי זקיק. והיינו דלגבי בנו, איבעי לן, מאי טעמא. והכא אמרי' פשיטא. והא דאמרי', ואימא ה"נ. כלומר: דנגמר אחוה אחוה מבני יעקב. ה"ק, ואימא תיתי גז"ש, ותיפוק דלאו אחיו הוא לענין יבום. ופרקינן: כיון דבנו הוא, אפי' לענין יבום אחיו הוא נמי, אף לענין יבום. כך נראה לי, לעניות דעתי.

תשובה רכד

א עוד בפ' כיצד (כ"ב ע"ב): ואי אתה מחייבו משום בת אשת אביו. וזה פלא, לר"י ב"ר יהוד', אמאי חלקן הכתוב בשני לאוין, ובשני מקראות, ע"כ?

ב תשובה: הני קראי, מצרך צריכין, בין לרבנן בין לר' יוסי. דהא צריך למכתב: אחותך בת אביך, או בת אמך, לחייב על אחותו מאביו שלא מאמו, ומאמו שלא מאביו. ואחותך היא, לחייבו על אחותו מאביו ומאמו, ובת אשת אביך, לפרט מאחותו מן השפחה והנכרית. וכתב רחמנא גביה היא לומר שאפי' באחותו שהיא לו בת אשת אביו, אין מחייב אלא משום אחותו בלבד, כדעת ר"י ב"ר יהודה. וכיון דכולהו צריכי, היכי ליערבינהו קרא, דאי כתיב רחמנא: ערות אחותך בת אביך או בת אמך, או בת אשת אביך, אחותך היא, הוה משתמע דלא אתי האי בת אשת אביך, אלא לרבות. ולרבות הא, לא איצטריך, אלא אדרבה, למעט מן השפחה והנכרית איצטריך. אבל השתא א"ש. דכוליה קרא לדרשה אתא. וה"ק, כשאמרתי לך שלא תגלה ערות אחותך, לא אמרתי אלא בבת אשת אביך, כלומר שיש לאביך נשואין בה, ואפי' היא בת אשת אביך ממש, אחותך היא. כלומר משום אחותך בלבד, אתה חייב על ערותה. וזו כדעת ר' יוסי ב"ר יהודה ששאלת.

תשובה רכה

א עוד בפ' כיצד (כ"ב:): ואימא פרט לאחותו מאנוסתו כלומר דנמעטה מאשת אביך. וזה פלא! דא"כ אחותך בת אביך ל"ל, מדכתב אשת אביך מולדת אביך, משתמע בת אשת אביו שאינה אמו. ומאחותך דכתב גביה, לחייבו על [אחותו] בת אביו ובת אמו הנשואין, שאין עונשין מן הדין. והיא אתי למימר, דאי אתה מחייבו משום בת אשת אביו.

ב תשובה: הא דפרכינן ליה מדרבא, טפי עדיפא. דבהדיא גלי לן קרא, דבתו מאנוסתו בתו היא, ואחותו מקריא.

תשובה רכו

א עוד בפ' כיצד (י"ט): אם מאמרו של שני מאמר כו'. פלא! דלימרו ליה רבנן: טעמא דידן, משום דכיון, דמאמר דרבנן, לכך חולצות ולא מתייבמות.

ב תשובה: לא ירדתי לסוף דעת רבינו בקושיא זו, ולא דבר ריק הוא ממך, אלא ממני. דכשתמצא לומר, מאמר דרבנן, מאי הוה? מ"מ, כיון דמאמר אינו קונה מדאורייתא, תרווייהו הוה מצי ליבומי, דשתי יבמות הבאות משני בתים הם. ואילו הוי מאמר קונה קנין גמור, (בכניסה) [ככניסה], ומדאוריי', הויא חדא מתיבמת, וחדא מפטרא והשתא דאמור רבנן, דמאמר קונה ואינו קונה, ליבם חדא ממ"נ, וליחלוץ אידך, דמאי איכא ואמאי חולצות תרווייהו? ואי זיקת ב' יבמין דאוריי' חליצה נמי לא בעי השתא דזיקת ב' יבמין מדרבנן, מאי איכא, אי חלצה חדא ומייבמה אידך, ובמקומה בפ' ד' אחין (יבמות ל"א:), אקשי' אדחכמים, ואסיקנא: טעמייהו דרבנן, דזיקת שני יבמין דרבנן, וגזירה שמא יאמרו בית אחד מקצתו בנוי ומקצתו חלוץ, וגזירה דילמא חליץ ברישא, והדר מייבם, כדאיתא התם.

תשובה רכז

א עוד בפ' כיצד (כ"ג:), ודוקא מחלץ והדר יבומי, אבל יבומי ברישא לא, דקא פגע ביבמה לשוק. ופלא לי דהא מרישא שמעינן לה, דדייקינן עלה: אבל יבומי ברישא לא, דקא פגע באחות זקוקתו. והשתא לאיסור אחות זקוקתו, שאינו כי אם מדרבנן, כל שכן בהך דסיפא דאיכא חששא דאורייתא, דיבמה לשוק, ע"כ.

ב תשובה: עיקר צריכותא דהא מתני', לאו משום מחלץ והדר יבומי הוא, אלא משום לזה אח ולזה שנים. דמהו דתימא, ליגזור תרי אחי אטו חד. קמ"ל. ואגב אורחי', תנא קושטא דמילתא: זה חולץ לשתיהן. ואח"כ: אחד מן השנים[177] אחד חולץ ואחד מייבם. אבל יבומו ברישא, אחד מן השנים קודם שיחלוץ האח יחידי, לא. ואף על גב דחלץ ברישא האח השני, משום דדילמא קא פגע ביבמה לשוק. ואף על גב דהא סיפא דסיפא, לא איצטרכא טובא, מ"מ כיון דדבר חדש הוא שלא שמענוהו עדיין, תנא ליה אגב אורחיה. הואיל ועיקרא דסיפא איצטריכא, כדאמרן. והכי איתא בגמרא בהדיא.

[177] צ"ל ואח"כ השנים.

תשובה רכח

א עוד בפ' כיצד (כ"ד ע"ב) אמר רב: ובעדים. פרש"י ז"ל: הא דתנן: יוציא; זה החשוד שכנסה. כגון שבאו עדים על קול הראשון, שראוהו שזינתה עמו. ודבר פלא פי'. דהא קתני במתני': נטען: בהדיא, דמשמע שאין שם שום ודאות.

ב תשובה: אני איני רואה דרך לנטות מדברי רש"י ז"ל כי בודאי מוכרח בגמ', דהכי הוא דמדאמר [178]רב: כי ניים ושכיב מר, אמרה להא שמעתא. אי דאיכא עדים, כי אתא אחר אפסקי' לקלא, מאי הוה? ועוד, דפרכינן עלה, מדתניא בברייתא. ואם יש לה בנים, לא תצא. ואם באו עדי טומאה, תצא. כלו' כל שאין לה (עדים) [בנים], תצא אפילו בלא עדי טומאה, דלא בעינן עדי טומאה, אלא דוקא בשיש לה בנים. ופרקינן: רב מוקי לה למתני', בשיש לה. ומשום דאיכא עדים, הוא דיוציא, כדקתני בברייתא, אלמא: עדים דקאמר רב, היינו עדים דקתני ברייתא. ובברייתא הא קתני בהדיא: עדי טומאה, ואמרינן נמי, רב מתני' קשיתי'. הוציאה, והוציאוה, בב"ד משמע, וב"ד בעדים הוא דמפקי. ובודאי, בעדי טומאה הוא דמפקי בי דינא. והא דקתני מתני': נטען, משום דמעיקרא ודאי לא הוה אלא חשד. ועל שם תחילתו הוא קורא אותו נטען. אבל לבסוף, באו עליו עדי טומאה. ואף ר"ח ז"ל, פי' כן. ובספרי הגאונים ז"ל, פירשו כן בגליונין. ואיני רואה בו שום צד של ספק, אא"כ יאיר בו עינינו מורינו.

תשובה רכט

א טורטושה.

ב שאלת: מנודה שמת בנדויו בארץ ישראל, אם ב"ד יכולין להתירו לאחר מיתה, כדי להתעסק בו, אם לא? ומצאתי לר' מאיר שכתב, דמתירין לאחר מיתה, מההיא דר' אליעזר, דעמד ר"ע על רגליו ואמר: הותר הנדר, הותר הנדר.

ג תשובה: כן נראה בעיני פשוט, כדברי הרב ר' מאיר ז"ל, ומההיא דרבי אליעזר. ועוד, דלהתעסק בו, פשיטא! דאי לא נתעסק בו, היוטל לפני כלבים. וסוקלין את ארונו; בלבד אמרו. ועוד, לאחר מיתה אינו נהנה בכלום, שתאמר שאסור להנותו. וכן, המתעסקין, במצותן הן מתעסקין, ואינן נהנין ממני. חדא, שכבר מת. ועוד, דאפילו בחיי דומיא דמת, דאין נוטלין ממנו שכר (מיתה) [מותר], דומיא דמחזיר לו אבידתו.

[178]רב ששת.

תשובה רל

א שאלת: מה שאמרו: בני מלכים, סכין שמן ורד על גבי מכותיהן (שבת קי"א ע"א), או כל ישראל, היכא דשכיח. קשיא לי: מי גרע מחמין ושמן, דקי"ל דאסור להניח ע"ג מכה, אלא חוץ למכה. ושמא שבקי' דאיהו דחוק, ומוקי נפשיה בחוץ למכה, והלשון דחוק.

ב תשובה: באמת זה דחוק מחד, עד שלא ימצא שם מקום לנוח. אלא שמן ורד נוהגין בני מלכים למשוח בו תדיר, להתענג ולהתבשם. ולפיכך, סכין בשבת אף על גבי המכה ממש, ואינו נראה כרפואה, אלא להתעדן, לפי שכן דרכן. אבל אחרים שאינן נוהגין כן, ואינן ראוין לכך, לא, שנראה כנותן לרופאה. ולרבן שמעון בן גמליאל דאמר (שבת קי"א) וכו', אף על פי שאינן ראויין לכך, מ"מ כל שעושין בני מלכים להתענג, סבור לומר דאף כל ישראל ראויים להתעדן בו. ולפיכך, אף בשבת אינו נראה כנותן על המכה לרפואה, אלא להתעדן ולהריח. אבל חמין ושמן, אין אדם עשוי לעשות כן, אלא מתוך הצורך. ולפיכך, אם נתן על המכה עצמה, היה נרא' ודאי כנותן לרפואה. אבל התירו לתת חוץ למכה, מפני שלעתים רוחצים ומושחים בהן, ושותתין ויורדים לתוכה.

תשובה רלא

א טוליטולה. לרב שלמה.

ב כתבת: כיון דקי"ל דעדי הגט אין חותמין זה שלא בפני זה, אם נתקיים עד אחד מהם בשני עדים, והשני לא נתקיים אלא בעד אחד על פה, הנאמר שנצרף חתימת העד שנתקיים, לעד שמעביד על פה? שהרי הוא כאילו מעיד עליו. שהרי נודע, שאם לו חתם בפניו, שלא הי' הוא חותם. וכענין שאמרו בכותי, דאי לאו כותי כשר הוא, לא הוי מחתים ליה מקמיה.

ג תשובה: אין הנדון דומה לראיה, דהתם, אינו אלא לדעת שהוא כשר, מדוקדק ובקי במה שכתוב, ושהחזיקו בו את הכותים. ומשום הכי, מכשרינן ליה, אפילו בעד אחד ישראל שהחתימו בעדו. אבל בקיום חתימתו לא מתכשר, אלא בקיום על פה, שמעידין בפירוש על חתימתו זו, [או] בשנתקיים חתימתו מתוך כתיבת שטרות אחרים.

תשובה רלב

א שאלת: ראובן משכן כרם לשמעון, אפוטרופוס של יתומים, ע"מ שיהיו זה הכרם תחת [יד] ראובן הממשכן, כמו שהי'. ובתנאי שיהיה בפריו מאתים דינרים לשמעון

האפוטרופוס, ויהיה הקרן קיים, להפרע לזמן המשכונה. היש בזה צד רבית, או לא?[179]

ב תשובה: לא נתבאר לי מתוך שאלתך, משכונה זו אם היא בנכייתא אם לא. וכן לא נתבאר מתוכה, אם ראובן הממשכן יכול לפורעה כל זמן שירצה, אם לאו. ודע שאם היא בלא נכייתא, והוא יכול לפורעו כל זמן שירצה, אין ספק שיש כאן רבית. ולא (אמרי'). [מבעי] שאין מוציאין מלוה למלוה, אלא אפי' נטל המלוה, מוציאין מידו ומחזירין ללוה. ואפילו היו מעות של יתומים. שלא התירו רבית דאורייתא לגבי יתומים. ואמרי' יתמי דאכלו דלאו דידהו, ליזלו בתר שיבקייהו. ואפי' היה משכנתא בנכייתא, ואפילו קבעו זמן שלא יוכל לסלקו עד אותו זמן, אם קבלה הלה בסך ידוע בכל שנה ושנה, אילו לא היו המעות של יתומים, בזה אין ספק שהוא אסור. דהיינו חכירי נרשאי. שהיו ממשכנין שדותיהן, וחוזרין ולוקחין אותן בחכירו', לתת בפירותיהן סך ידוע, בין עושין ובין אין עושין. ואמרי' עלה בגמרא ב"מ (ס"ח ע"א): ולית הילכתא כחכירי נרשאי. ופי' רש"י ז"ל, דרבית גמורה היא. ולדבריו, דבר ברור הוא, שאפילו במעות של יתומים אסור, וכמו שאמרנו. אלא שהרמב"ם ז"ל פירש, שהוא אבק רבית. ולדבריו, במעות של יתומים מותר, מפני שמותר להלוותן קרוב לשכר ורחוק להפסד. ופי' בירושלמי, כגון שהלוה מתנה שאם יהי' שם ריוח, שיקבלו היתומים מחצית אותו ריוח. ואם ימצא שום הפסד, לא יקבלו היתומים כלום, אלא הקרן קיימת להם. וכגון שהתנו שיעמדו כל המעות מיוחדים, ושיקבלו היתומים מן הריוח הנמצא שם ממש. אבל לא שיוציאם הלוה לצרכן ושיפרע לאחר מכאן כלום, כי זה רבית גמורה היא. ומ"מ קרוב לשכר ורחוק להפסד, אבק רבית הוא, ואסו' לגדולי'. וכמ"ש קרוב לשכר ורחוק להפסד, רשע, ואף על פי שהתירוהו לגבי יתומים. וא"כ, אפשר שגם זה מותר להם, לפי דברי הרמב"ם ז"ל, דכל רבית של דבריהם מותר, לגבי מעות יתומים. דמאי שנא מקרוב לשכר ורחוק להפסד. ומיהו, מסתברא דלכ"ע שגם זה אסור, דלא כל רבית של דבריהם התירו לגבי יתומים, אלא דוקא קרוב לשכר ורחוק להפסד. אבל שאר איסורים דרבנן, לא התירו. ובודאי הדעת מכרעת, שיש הפרש בין קרוב לשכר ורחוק להפסד, לשאר איסורי רבית דרבנן. משום דקרוב לשכר קיל טפי, מפני שקרן היתומים מיוחד, והרי הוא כפקדון אצל המקבל, ואין מקבלין ריוח אלא מיני' ובי' הריוח ממש, שנמצא במעותיהם. ולא מכיס המקבל. אבל רבית דרבנן, כחכירי נרשאי, הרי הלוה פורע מכיסו, אותו סך שהתנה ובין שכרם המשכונא עושה פירות מרובין, ובין אינו עושה. ולפיכך, הרי זה אסור. ותדע לך, שלא התירו אלא קרוב לשכר ורחוק להפסד. מדקא פריט ואמר, מותר להלוותן

[179] (א"ה: הובאה בקיצור, בב"י יו"ד סי' קע"ב).

קרוב לשכר ורחוק להפסד, ולא קא כייל מותר להלוותן ברבית דרבנן. ועוד מדקאמר רב (נחמן) [ענן] ב"מ (ע) אמר שמואל: מעות של יתומים, מותר להלוותן ברבית. ואמר לי' רב נחמן: משום דיתמי נינהו, ספינן להו איסורא. יתמי דאכלו, דלאו דידהו, ליזלו בתר שיבקייהו. ומאי קא קשיא לי' לרב נחמן, ומאי לייט להו? דילמא לרבית דרבנן קאמר. וא"ת, משום דרב ענן, אפילו ברבית דאורייתא קאמר. הא לא אפשר. חדא, דהיכי תלינן כל כי האי שיבושא לרב ענן דלישרי ליתמי רבית דאוריתא. ועוד, אי מסתפק רב נחמן בהכי, הו"ל למימר: דילמא ברבית דרבנן קאמרת. ועוד, כי אמר ליה, אימא לי גופא דעובדא היכי הוה. ואהדר ליה, משום מעשה שהיה (בפני) [בבני] מר עוקבא, דהו"ל דודא בי' מר שמואל (תקיף) [תקיל] ויהיב, (תקיף) [תקיל] ושקיל. והא ודאי, אפי' לדעתי' דרב ענן, א"א, דהוה ביה איסורא דאורייתא. אלמא, בדרבנן קא"ל. ואפ"ה, דחי ליה רב נחמן, ואמר: דההיא, לאו משום דשרינן איסורא במעות של יתומים. אלא ההיא, אפי' (בדקועי) [בדקנני] שרי, דהא מקבל עלי' חוסכא דנחשא. (אלא אמר) [אלמא] רב ענן ברבית דרבנן קאמר. ור"נ, בדרבנן קאמר. דאי אכלי דלא דידהו, ליזלי בתר, שיבקייהו. והיינו דרב יהודה, קא פריט מעות של יתומים מותר להלוותן, קרוב לשכר ורחוק להפסד. ולא כייל ואמר ברבית דרבנן, כדהוה כייל רב ענן. ועוד מסתברא, דבכענין זה, שהוא משכונה סתם, לכ"ע רבית קצוצה היא. שלא אמרו בחכירי נרשאי, שלא יהא אלא רבית דרבנן, אלא דוקא במשכנתא דסורא, שהוא כמוכר לו פירותיו, וחוזר זה ומוכר לו אותן פירות שקנה ממנה. וכן פירשו רבותינו ז"ל. ובכענין זה, הוא (שא"א) [שאפשר] לומר, שאינו אלא כאבק רבית. אבל במשכונה דעלמא, דמשתלם דמי ההלואה מיניה, כל שחוזר וחוכר ממנו, רבית קצוצה היא. וכ"ש אלו שהתנו מתחילה, שיעמוד הכרם ביד הממשכן, ויתן בפריו ק"ק דינרים בכל שנה. דלכ"ע רבית קצוצה [הוא], שהרי קודם שירד לכרם קודם שקנאו, במשכונתו הוא מתנה, שיתן לו בפירותיו ק"ק דינרים. ועל כן, הוא מלוה מעותיו. והרי זה כקוצץ לו בשעת הלואה, דאטו משום דהערימו משום שיהא הכרם משכונה בידו, והוא לא הי', יהא מותר. ותדע לך, שהרי אפילו בחכירי נרשאי, שהיא משכנתא דסורא, אמרו (שם ב"מ ס"ח ע"א): חכירי נרשאי, דכתבי הכי: משכן לי' פלניא ארעיה לפלניא, והדר חכרה מיניה, אימת קנייה, דמקנייא ניהליה. אלמא: כי כתבי מקמי' דנחית לי, לאו דידיה הוא, דליקני לי' פירא דידה. ומדקאמר: אימת קנייה, משמע דכל כי הא, הו"ל כקוצץ דמים מחמת מעותיו, ורבית קצוצה היא.

תשובה רלג

א מונטוסון.

ב שאלת: מי שכתב לאשתו מתנה לחוד, וכתוב בה שעבוד נכסים, כחוב דעלמא. אם בא בע"ח מאוחר של בעל לגבות, יש כח ביד האשה לגבות היא תחילה, או שמא בע"ח יכול לטעון: בעלך פרעך; כיון שכתוב בשטר: נתתי לך כך וכך?

ג תשובה: כיון שיש בה שעבוד נכסים, הרי הוא כחוב דעלמא, ומה שכתוב: נתתי לה; לא מחמת שכבר נתן לה אותו הסך, שא"כ על מה שעבד נכסיו, והוא כבר נתן, ובא הממון לידה. אלא שהודיע שלא חייב עצמו לה, מחמת שלוה ממנה, או שהכניסה לו ממון זה, אלא שרצה להשביחה ולכבדה, וליתן לה משלו. וחייב עצמו לה בכך, ושעבד לה נכסיו. ומ"מ, אם אינה יכולה לגבות בחיי הבעל, אף על פי שהיא קודמת בשעבוד, מי שזמן הגבייה קודם, [קודם] הוא וגובה. אא"כ הוא דבר ששעבד לה באפותיקי מפורש, דבעל אילו בעי לזבוני' נכסי', מצי מזבן, ואין האשה יכולה לעכב כדאי' בכתובות.

תשובה רלד

א פירפיניאן.

ב[180] עוד אמרת: שהוגד לך בשמי, מה שמאמין אני במעמד הנכבד, מעמד הר סיני, שהיה כולו נבואי, וישר בעיניך. אלא שהוקשה לך, איך הגיע כל העם, שאינם חכמים כחכמים, למדרגת הנבואה. שכבר נודע שהוא מן הנמנע, שיגיע למדרגת הנבואה, רק מי שהשיג הקדמות הראויות לה.[181]

ג דע: כי באמת, מה שמאמין אני במעמד הנכבד, ושאמרת לחכם, שאמרת שהיה עיקרו נבואיי, אבל לא כולו. ויש בו נבואיי ומקצתו, מושג השיגוהו החושים: השמע, והראות, ההרגשים. ואגיד לך פרטי הדברים, איזה מהם לפי דעתי בהרגש החושים, ואיזה מהם נבואיי, ומה שהביאני לזה בהכרח. ואומר אני: כי יציאת העם מן המחנה, ועמידתם בתחתית ההר, והגבלת ההר, ועליית משה ואהרן, וחרדת ההר, ועשנו, וקול השופר והברקים והלפידים, כל זה היה ממש ובפלא, והרגישו כולם כל זה בחושים. ואין בכל זה, דבר שיכריחנו להוציא אפילו קצת ממנו, מפשוטו. ואדרבה! הצורך הביא אליו להיות כן ממש, ודרך פלא, כדי שיכירו בו, וידעו אותו כל העם, להגדיל מעלות המעמד

[180] נוסחת כ"י: זה הכתב שלח הרשב"א ז"ל, אל החכם ר' ר' שמואל הסלמי ז"ל, המכונה סאשקליעה, אל שאלה ששאלוהו בענין מעמד הר סיני. אמרת וכו' כוונתו על מה שאמרו חז"ל, נדרים דף ל"ח: אמר ר' יונתן: אין הקדוש ברוך הוא משרה וכו', ועי' בהרא"ש שם. ובכ"מ רפ"ז מהל' יסודי התורה.

[181] עיין באגרת תימן להרמב"ם ז"ל.

הנכבד, והתורה שנתנה בו בפרסום לא בסתר. כאמרו: לא מראש בסתר דברתי. והוא שהכתוב אומר, מפרסם לעיני כל, שלא היה כמעמד ההוא, וכמעמד קריעת ים סוף, ומה שנמשך בענין ההוא, בשום זמן ולא לשום עם זולתו לעם הנבחר. באמרן: מה תחזו בשולמית, כמחולת המחנים.[182] רוצה לומר מה תחזו שנתפרסמו בכל עם, הגדולות והנוראות ההם, שהיו באותן שתי המחנות כמו שנתפרסמו בשולמית. גם תפלתינו של ראש השנה, מיוסדת על זה, כאמרנו: בהגלותך מלכנו על הר סיני, ללמד לעמך תורה ומצות, ובריות בראשית חרדו ממך. ואמנם, כלל הדברות עצמם, ומה שנמשך בזה, היה נבואי. ויורה ע"ז לדעתי, שלשה ענינים. האחד, שממנו למדו האבות, שלא (יתפקו) [יתפתו] אחר הדברים שיכנס בהם שום ספק, עד שיבחנוהו (הדבר) [הרבה], שאין בו צד פקפוק אלא האמת. והוא שהי' משה נביא האמת, עליו השלום, מסתפק אם יאמינו לו, אף על פי שהוא בא לבשרם להצילם מן העבודה הקשה. כאמרו: לא יאמינו לי. וכלל הענין ההוא, לפי שידענו שלא יאמינו, רק בדבר אמתי והכרחי, אין בו שום צד פקפוק. וע"כ אף כשהגדיל ה' לעשות הנפלאות והנוראות במצרים, עד שהוציאם בזרוע נטויה, ובמוראים גדולים. עוד הוצרך להוציא הפקפוק מלבבם, מפני שכל מה שנעשה במצרים, אפשר שנתפשטו בהם, או מקריים טבעים, או עניני החרטומי'. ולפיכך, לא האמינו במשה אמונה מוחלטת, עד עמדם בקריעת ים סוף[183] יורה על זה, מה שאמר שם: ויאמינו בה' ובמשה עבדו. ותרגם המתרגם: ובנביאות משה עבדיה. שזה באמת נמלט מטבע המקריים, שאין הים נקרע במקרה בלילה אחד, ובבקר ישוב לאיתנו. וזה הוציא מלבבם הפקפוק, אמנם לשעתם. והוא שאמרה רחב הזונה: כי שמענו את אשר הוביש ה' את מי ים סוף מפניכם. לא הזכירה אחד מן הפלאים והמופתי' הקודמים במצרים, רק זה לבדו, לכונה שאמרתי. ואמנם, אף לאחר קריעת ים סוף, נכנס עוד בלבם (ספקו) צד פקפוק, אולי משה לבד שהיה חכם מכל האדם, ומכל מי שקדמו, ידע לעשות כן, והם לא יבחינוהו. וחזרו עוד להמשך אחר הספק והפקפוק. ומעתה, לא נשאר להם שום בחינה בנבואת משה, זולתי שיגיעו הם בעצמם לענין נבואי, להוציא מלבם כל פקפוק. וזה היה במעמד הנכבד ההוא, ונתאמת האמת (ושכן) [ונצדק] קודש. והשני הוא אומרו. בעבור ישמע העם בדברי עמך. ומן המפורסם, שאין החוש משיג דבר השם בדברו עם נביאו. ואלו דבר עם משה, אף בקול נברא נכבד ונורא מאד, למעלה מקול השופר והרעמים והלפידים. אם לא השיג והורה בחושים, לא נמלט עדיין מן הפקפוקים הקודמים, ואין

[182] עיין באגרת תימן להרמב"ם ז"ל.
[183] עי' רמב"ם פ"ח מהלכות יסודי התורה.

זה להם פלא גדול, מקריעת ים סוף, ובמה יבחונוהו. אלא אותו הקול, לפחות קול נבואיי היה. וא"כ, כבר עלו למדרגה ממדרגות הנבואה. והשיג כל אחד כפי מה שהוא, משה מחיצה בפי עצמו, אהרן מחיצה בפני עצמו, ונדב ואביהוא מחיצה בפני עצמם, ושאר העם. כל אחד מחיצה בפני עצמו. ולא שהשיגו כל העם השגה אחת, זה כזה. השלישי, מה שאמרו רבותינו ז"ל: אנכי, ולא יהיה לך; מפי הגבורה שמענום. ואיך שמעום מפי הגבורה, אם לא בדרך נבואי. ומה שכתב הרב ז"ל הטעם בשנים אלו, מפני ששנים אלו השרשים, רצונו לומר מציאותו והוייתו אחד, אמנם משיג בעיון האנושי. וכל מה שיודע במופת משפט הנביא בו, וכל מה שידענו שוה, אין יתרון, ולא נודעו שני השרשים האלה מצד הנבואה לבד. ולדעת הרב ז"ל, הגיע לעם כולו בשני אלו, מה שהגיע למשה רבינו עליו השלום. וכן אמר הרב ז"ל בפירוש, בזה הלשון: מפי הגבורה שמעום. רוצים בזה, שהרי הגיע אליהם כמו שהגיע למרע"ה, ולא היה מרע"ה מגיע אליהם.

ד ובזה יש לי מקום עיון, שאם דעת הרב ז"ל בזה, שאין זה מן הנמנע שישמעו כלל העם, מבלי הקדמות הראויות לנבואה בקול נבואי, ענין כזה. וידענו, אפילו מי שאינו ראוי לנביא, כנביא. וכן כל דבר שיודע במופת זה, ממה שלא אוכל לציירו, לפי שאין אנו באים, בראוי או בנמנע, במדרגות הנבואה, מצד הענין בעצמו. שנאמר לנביא, או לחולם, או לרואה, ר"ל שיהא מן הדברים שאפשר שנודעו בעיון אנושי, אם לא (אלא) מצד האיש ההוא, שנאמר לו בענין הנבואי, אם הוא מן הראוים לאותה מדרגה מצד שלימותו, אם לא. ואי אפשר לכל אדם שישיג בענין המרכבה, מה שהשיג יחזקאל. ואפי' מה שיושג ממנו בעיון אנושי, כדעת הרב והנחתו. ששם חלק מחלקי המרכבה, ענין מושג בענין אנושי. שאפי' מה שנודע במופת אין הכל מגיעים אליו, בלתי למוד. ואם הם ידעו דרך המופת, שממנו ידעו השרשים השנים האלה, מה הוסיפה להם הנבואה ואם לא ידעו הם דרך המופת, איך השיגו אפי' שלא במראה הנבואה. או נאמר, כי הודיע ה' לכלל העם דרך פלא, מה שיצטרכו להקדמות למודיות, כדי שיוכלו להגיע אל המקצת ההוא, של המדרגה הנבואיית, כלל כל העם, חכמים ושאינם חכמים, הנשים כאנשים. וזה ממה שאי אפשר לציירו, עם ההסכמה לבעלי הרעיון, ששמו מכת הנמנע: שיתנבא מי שאין לו הקדמות הראויות בלמוד, ובכח הדמיון, וכח השכל. ולא הניחו זה באפשר, כמו שהניחו שאי אפשר שיתנבא החמור והצפרדע וכן, אי אפשר לומר שהגיע להם בנבואה, שום דבר מועט, ממה שהוא למעלה מן המופת המושג בעיון האנושי, ובלבד לשלמים שבהם, כפי השלמיות שהיו להם. ואף על פי שאותו המועט לא היו ראוים, לא מצד שלמותם מהקדמות הצריכות למדריגות הנבואה. שא"כ חלקנו בנמנע בין רב

למעט. ועוד, שלפי ההנחה הזאת, יותר הי' ראוי שישיגו כלל העם שאר הדברות, כגון: לא תרצח, לא תנאף, לא תגנוב; שאינן צריכות לשום הקדמות מופתיות, ושהם במושכל ראשון. ועוד, שאם לא הגיעו אפי' לשנים אלו, אלא הראוין לפי שלמותיהן, א"כ כ"ש שיגיעו לכולן השלמים שבהן, והראוים לנבואה, כאהרן ושבעים זקנים. ולמה שתי אלו לבד, ולא מצד הנבואה לבד. ועוד, שאפי' בשורש לא יהיה לך, נאמר להם דבר שלא יושג בעיון אנושי ובמופת, והוא מה שנאמר בו: לא תשתחוה להם, ולא תעבדם. וכלל העמים עד שלא ניתנה התורה, היו עושים היכלות למלאכת השמים. וכדעת האומרים: עזב ה' את הארץ. וחושבים זה (מכת) [מכח] המחוייב לרוממתו ית', ושחלק צבא השמים לכל העמים. והראיה נראית להם הכרחית, מצד הפסד הויה, לכל אשר תחת השמים. ועוד, כי באמת יראה שכלל העם שמעום, לא היחידים שבהם לבד. כי החכמים, החלק המועט בעם, ואין יוצא עוד הפקפוק מלב רוב העם. ועוד, הנה כתוב: הקהל לי את (כל) העם, ואשמיעם את דברי. וכתיב: בעבור ישמע העם בדברי עמך. אמר דרך כלל העם, ולא היחידים שבעם. וכתיב: ותקרבון אלי, ותאמרו: הן הראנו ה' אלהינו את כבודו ואת גדלו (ודבריו), [ואת קלו] שמענו מתוך האש.

ה על כן, איני מוצא דרך לערב בו הסכמות חכמי הפילוסופית, ושנשים זה מכח הנמנע. ולמה נשים זה מכח הנמנע, אחר שיש בכח הנפשות האנושיות לעלות אל המדרגה הנבואית, כאשר עלו אליה, נביאי ישראל הקדושים. זה אינו בנמנע, שיחכים השי"ת כרגע לכל העם, שעמדו במעמד הנכבד ההוא. והוא שיהיה בו השפע הגדול במראות אלהים. וכאשר אמר בבצלאל: ואמלא אותו רוח אלהים, בחכמה ובתבונה ובדעת, ובכל מלאכה. והוא קטן בשנים מאד. והנה כתוב: אספה לי שבעים איש מזקני ישראל, ואצלתי מן הרוח אשר עליך, ושמתי עליהם. ובשלמה כתיב: החכמה והמדע נתון לך. ובמדרש אמרו:[184] והנה חלום. חלום עומד על בנו, צפור מצוצי, וידע מה צוצי. גם אמרו רבותינו ז"ל:[185] ראתה שפחה על הים, מה שלא ראה יחזקאל הנביא. ושם אין מקום לראיית גלגלים, וארבע יסודות, רק לדברים פנימיים נבואיים. ואין הדמיון שלקחוהו בנמנע, כמי שלן בלא חכמה, ולשאר עמד נביא, כנמנע שינבא החמור והצפרדע. שמין שאר בעלי החיים, הדיבור אין בהם, ולא יתנבאו. והמין האנושי, מתנבא בטבעו, ושראוי לצאת מן הכח אל הפועל. והענין הכתוב בשאול, יודיענו זה. שלא נודע בחכמה הראויה למדרגת הנבואה, ועם כל זה התנבא בתוך בני הנביאים. והוא שתמהו עליו, ואמרו: הגם

[184] א"ר יצחק: חלום היה עומד על כני. חמור נוהק, והוא יודע מה נוהק צפור מצוצי, והיא היה יודע מה מצוצי, כצ"ל. וכ"ה בשיר [השירים] רבה פרשה א' ס"ס ט'.
[185] עיין במכילתא פרשה בשלח סוף פרשה ו'.

שאול בנביאים. לומר: הגם שאול שלא נתעסק בחכמה כבני הנביאים, עתה מתנבא עם הנביאים, בלי הקדמות הראויות. ואל תקשה עלי ממ"ש רבותינו ז"ל: אין הנבואה שורה, אלא על חכם גבור ועשיר. כי זה נאמר על דרך הראוי לנביאים, ואין הקושיא מאיש אחד או רבים, רצה ה' שיתנבאו לצורך שעה או לענין. וכל זה לא יקשה למאמיני החדוש. ואצלי, שני חלקים בנמנע. האחד ההכרחי, וישר מצד עצמו, להיות צלע המרובע, גדול מאלכסנו. או מה שהיה, שלא היה, והרבה כיוצא בזה. וזה נמנע גמור, מצד עצמו, לא ישוער בו האפשרות. והשני, לא מצד עצמו, אלא מצדנו, וממניעת החכמה מצד הנמנע בטבע. שלא מצינו סלע מוציא מים, והים יקרע לשעה, וישוב לשעה, ושיעמדו השמש והירח לא יסבבו ולא יזוזו ממקומם, או ישוב השמש לאחרונית, והרבה כיוצא באלו. ותחיית המתים בכללם. ואמנם, אין כל זה נמנע אצלנו, אלא מצד מיעוט חכמת הנבראים כולם, ולאות כחם לשנות המוטבע בחותם הטבע. אבל בחוק הבורא יתברך, אינו נמנע אלא מחויב בחכמתו יתברך, שאין להתייחס לו כלום חסרון ולאות, בכח חכמתו שהוא וחכמתו אחד. ולא ידענו חכמתו, עד שנדע מהותו. ובזה יתקיימו כל הנסים שנעשו, ושעתידים להיות. ולא נשאר בזה שום פקפוק, בכל מה שאמרוהו הכתובים, במה שאנו צריכים להנחתו הראשונה, כפי הפשט, לקיום האמונה, ומה שנמשך אחריה. אבל במקומות שאין אנו צריכים לכך, אם תרצה ליקח אותם לפי החכמה (אפי' לא הוצרכת) [הפילוסופית] אם תצטרך לכך או מן הרצון הפשוט לבד. זהו שנראה לי בכלל דברים אלו.

תשובה רלה

א לארדה.

ב שאלת: ראובן דר במדינה אחת, והשיא לבנו שמעון אשה במדינה אחרת. ונתנו לו, הוא ואשתו בתים שהיו להם באותה מדינה שהשיאו לו האשה. ולאחר ימים, נפטרה אם שמעון. וחזר ראובן ונתן עוד לשמעון בנו הנז', נכסים וקרקע. ואח"כ נשא ראובן אשה, והוליד ממנה בן שמו לוי. ובין כך, נתעסק שמעון בפרקמטי', והלך למסעיו ונתעשר. ולא היה סמוך על שולחן אביו, ואינו דר עמו, אפי' בעיר אחת. והלוה (לאחד) [לאביו] שלשים ליטר' בעל פה. וקודם פטירת אביו, בא עמו לחשבון בפני אשתו זו, אם לוי. ונמצא שחייב לו ל' ליטרא. ובתוך שמנה ימים לחשבון, נפטר ראובן ועכשיו גדל לוי, והעמיד את שמעון אחיו בדין, ואמר: כי מאשר לאביהם עשה את כל העושר ההוא, והוא חייב לחלוק עמו, מה שיש בידו, וכל הנשאר מאביהם הזקן. ושמעון משיב: אדרבה!

יש לי לחלוק עמך בנכסי העזבון, וליטול תחלה מן האמצע, השלשים ליטרא שבאתי לחשבון עם אבינו, ובפני אמך. ואין לך שום חלק במה שהרוחתי מעצמי, שלא הייתי סמוך על שולחן אבי. הודיעני: הדין עם מי? ואם יוכל שמעון לתבוע החוב, כיון שלא תבעו זה כמה ימים?

ג תשובה: הדין עם שמעון, שאין לאחיו חלק עמו בכל מה שהרוויח. שלא אמרו, אלא באח נושא ונותן בתוך הבית. ולא עוד, אלא אפי' נושא ונותן בתוך הבית, אם הי' לו נכסים אחרים, יביא ראי' שהיה לו נכסים אחרים, והרי הכל בחזקת שלו. דתניא בפרק חזקת הבתים (בבא בתרא מ"ז ע"א): בן שחלק ואשה שנתגרשה, הרי הן כשאר כל אדם. וגרסי' (ב"ב נ"ב ע"א): אחד מן האחים שהיה נושא ונותן בתוך הבית, והיו אונות ושטרות יוצאות על שמו, ואמר: שלי הן, שנפלו לי מבית אבי אמי, רב אמר: עליו להביא ראי'. ושמואל אמר: על האחין להביא ראיה, כלומר, שהם של אמצע. ואמר ר"ח, ל"ש שעליו להביא ראיה, אלא שאין חלוקין בעיסתן. אבל חלוקין בעיסתן, אימור מעיסתו קמץ. וכ"ש בזה, שהיה מוחלק לגמרי, ושהיו לו נכסים בעצמו, שנתן לו אביו, ושלא נתעסק בנכסי העזבון. ואלו דברים פשוטים הם. ואם ירצה שמעון לחלוק עם לוי בנכסי עזבון אביו, הדין עמו. אבל השלשים ליטרא, אינו יכול לתבוע, משום דמלוה על פה היא, ומלוה על פה שעבר זמנה, אינה נגבית מן היורשים.

תשובה רלו

א מינטסון [מונטוסון].

ב שאלת: שטר שכתוב בו: בלא שום תנאי, ושיור בעולם; ואין כתב ידו יוצא ממקום אחר. ועכשיו אמרו העדים: כתב ידינו הוא זה, ותנאי היה דברינו. אם נאמנים, כיון שאין כתב ידן יוצא ממקום אחר, אם לאו? ואמרת: כי לדעתך, אינן נאמנים, כיון דמכחשי שטרא.[186]

ג תשובה: כדין אמרת, דיותר הוא זה משטר אמנה. כי יותר אלו מכחישים עדותן לגמרי, ומשימים עצמם רשעים, ומעידין עדות שקר. שכבר העידו: שהיו דבריהם בלא שום תנאי. וא"כ עכשיו שאמרו: שהיו דבריהם תנאי; עדות שקר מעידים בעצמם. וזה נראה לי ברור.

תשובה רלז

א טוליטולה לרב ר' יהונתן האשכנזי.

[186] (א"ה: רמז על הארי"ש הב"י חו"מ סי' מ"ו סל"ה).

ב שאלת: הא דאמרינן התם בפ"ק דב"ק (ו ע"א), גבי ההיא דאמר רבא: לאתויי בורו המתגלגל ברגלי אדם וברגלי בהמה. לעולם, דאפקרינהו, ולא דמי לבור. מה לבור, שכן מעשיו גרמו לו, תאמר בהני, שאין מעשיו גרמו לו. שור יוכיח! מה לשור שכן דרכו לילד ולהזיק? בור יוכיח! אמאי לא פרכינן: מה לשור שכן ממונו, דתו לא מצי למימר בור יוכיח.

ג תשובה: על זה העברת עיניך, דבור כממונו הוא, שכן עשאו הכתוב כממונו. והיינו תחלת משא ומתן שבגמרא. וכדאמרי': אי דאפקרינהו, בין לרב בין לשמואל, היינו בור. דמאי שנא בור, דתחילת עשייתו לנזק, וממונך, ושמירתן עליך. האי נמי, תחילת עשייתן לנזק, וממונך, ושמירתן עליך.[187]

תשובה רלח

א בושלאדון.

ב אמרת: כיון דקי"ל כר"י, קידושין (דף ע"א ע"א), דאמר: עתידין ממזרים ליטהר, לעתיד לבא. למה אמרו: צדקה עושה הקדוש ברוך הוא עם ישראל. משפחה שנטמעה, נטמעה. ומאי נפקא מינה, דאפי' ממזרים ידועים מטהרים.

ג תשובה: דברים אלו, דברי אגדה הם. ועוד, דמנין לנו דמשפחה שנטמעה, אתיא כר' יוסי. דילמא כר"מ. ועוד, דהתם נמי אמרינן: דכגון אלו, אליהו בא לרחק ולקרב.

תשובה רלט

א לסרקוסטה.

ב שאלתם: ראובן נפטר בלא בנים, ונשארו כל נכסיו בביתו, ביד אלמנתו. ובא היורש ונתפשר עם האלמנה, ונתן לה כל זכותו. ובאו עדים והעידו, שראובן הקדיש הבתים והכרמים שלו. וזהו מה שהעידו, העד הראשון: שהוליכו לכרמו, וא"ל: אני אומר לך, שאני נותן זה הכרם עם כל הבתים שלי, בשכונת היהודים בסרקוסטה, להקדש סרקוסטה, אחר מיתתי. העד השני: שא"ל ראובן: הבתים והכרמים כבר נתתי אותם להקדש, ואני נותן אותם עכשיו להקדש, ולהדלקת הנר. העד השלישי: שהוליכו לכרמו שהוא בתחום[188] כך וא"ל: אני מקדיש עכשיו, אלו הכרמים הנז', והבתים שלי. וכדי לחזק את ההקדש הזה, אני נוטל בפניך קנין על זה. ונטל קנין בכסותו של העד, והקדיש הכל כנז'. ועוד יש עדים אחרים מלבד אלו. ועכשיו, תובעים האפוטרופסים

[187] עי' בתו' שם, דלא גרסי' גבי בור וממונך. וע' בשיטה מקובצת שם.
[188] אולי צ"ל: וכך א"ל.

[של] ההקדש, הבתים והכרמים. ולוי מורשה היורש והאלמנה, השיבו: שאין בעדות העדים ממש. שלא היה אלא כמסיח מעצמו. הואיל ולא היו שנים מן העדים מצויין בבת אחת, ולא במקום אחד, ולא העידו על עצם ראובן. ואפי' אם היה כדברי האפוטרופסין, מ"מ כבר נשתעבדו לאלמנה, והיא תופסת אותם למזונותיה, עד שיגבה ב"ד באלו הקרקעות. טענו אפוטרופסי ההקדש: שעדות העדים מצטרפת, ואין לאלמנה לעכב הקרקעות מחמת המזונות, וכ"ש להגבות מהם. ועוד שהיא תופסת נכסים רבים, מטלטלין וסחורות ושט"ח, ביתר מכתובתה ומתנתה. והמורשה השיב: שיש תנאי בשטר הכתובה, שתתפרע ממיטב נכסיו, וידה על העליונה. ועוד, ששטרי חובות אינם בני גוביינא, וכ"ש במקום קרקעות. טענו אפוטרופסים: שאפי' אין שם מטלטלין, ולא דבר אחר, אין להגבותה מקרקעות אלו, אחר שהם הקדש. ועוד, אם יש לה כתובה ומתנה, תוציא אותם ותגבה מן המטלטלין, כדי שלא תבזבו אותן. השיב המורשה: שיש בידה כתובה ומתנה, אלא שאינה רוצה להפרע ממנה עכשיו, ותהיה תופסת מה שהיא תופסת. טענו אפוטרופסים: אם אינה רוצה לגבות כתובה עכשיו, יש לב"ד להוציא מתחת ידה המטלטלין והשטרות, כדי שלא תבזבז אותם, ולפסוק לה מזונות ידועים, כדי שלא תבזבז הכל, ותחזור על הקדש.

ג תשובה: תחילת כל דבר, אני אומר: כי עדות העדים מצטרפת, כל שהעידו שהקדיש מעכשיו, כעד הב', והג'. ואין צריך שיראו שניהם, דקי"ל כריב"ק, ואפילו בהלואה אחר הלואה, והודאה אחר הודאה, והלואה אחר הודאה, והודאה אחר הלואה. וכ"ש בעדות קרקעות (בפרק זה בורר ל ע"א). וכן כל שאר העדים שהעידו, שהקדיש בשעה שהיה ש"מ. ואפי' לא הקדיש מעכשיו, אלא לאחר מיתה, דכל מתנות ש"מ אינן אלא עד לאחר גמר מיתה. ואפ"ה מתקנת חכמים, מתנתו מתנה, והקדשו הקדש. אבל העד הראשון שהעיד, מתוך שהוא נותן להקדש אחר מיתתו, אין בעדותו כלום, שאין הקדש ומתנה לאחר מיתה. שלא תקנו בבריא, אלא בש"מ[189] ולפיכך כל העדים שהעידו שהקדיש מתוך בוריו, ולא הקדיש מעכשיו, אין בעדותן כלום. וכל הקרקעות המקודשין, אין האלמנה יכולה לתפוס אותן במזונותיה. חדא, שאין תפיסה בקרקעות. ועוד, שאין מוציאין למזון האשה והבנות מנכסים משועבדים, מפני תקון העולם, כמ"ש בפרק הנזקין. ואין הפרש בין משועבדים להדיוט, בין משועבדים לגבוה. אלא אם תפסה מטלטלין למזונותיה, מה שתפסה תפסה. ואפי' מטלטלין מרובין ומעות מרובים, אין מוציאין מתחת ידה, ואינה

[189] אולי צריך לגרוס לעיל, כן. ולכן, כל שאר העדים שהעידו שהקדיש בשעה שהיה ש"מ, עדותן עדות, ואפי' לא הקדיש מעכשיו וכו'.

מחשבת עם ב"ד עליהם, עד שתבא לגבות כתובתה. דגרסי' בכתובות פרק אלמנה ניזונת (כתובות צ"ו ע"א): אמר ר' אלעזר: אלמנה שתפסה מטלטלין במזונותיה, מה שתפסה תפסה. כי אתא רב דימי, אמר: מעשה בכלתו של ר' שבתאי, שתפסה דסקיא מלאה מעות. ולא היה כח בחכמים להוציא, אלא לכשתבא לגבות כתובתה, משביעין אותה כמה תפסה, וכמה הוציאה, וכמה הותיר על מזונותיה, ומגבין לה בכתובה, כדי אותו מותר, ומשלימין לה משאר הנכסים. אלא בירושלמי נחלקו על הדבר הזה. דגרסי' התם: אלמנה שתפסה אלף זוז במזונותיה, אין מוציאין מידה, מהו, מימר לה אחוי מה בידך. תלמידי ר' יונה אמרי לה: חוי מה בידך. אמר להון ר' יוסי ב"ר בון: מכיון שהיא עתידה לישבע בסוף, אפי' חוי מה בידך, לא אמרי' לה ע"כ. ומסתברא כר"י ב"ר בון. דהא טעמא קאמר, ולא אהדרי ליה, ע"כ, ודלא כתלמידי ר' יונה. אבל הרמב"ם ז"ל, פסק כתלמידי ר' יונה. ומה שטען המורשה, שאינה רוצה לתבוע כתובתה עכשיו, כדין טען. דקי"ל כאנשי גליל ואנשי ירושלים, שהיו כותבין: ואת תהא יתבא בביתי, ומיתזנא מנכסי כל ימי מיגר אלמנותך, ואין היורשין יכולין לומר לה: טלי כתובתיך וצאי. ולפיכך, אלמנה זו, אם תרצה תזון ממה שיש תחת ידה. וכ"ש אם, היורש מתפיס עמה בכך, ואפי' מן השטרות. אבל כל זמן שאינה רוצה לגבות כתובתה, אפוטרופסי ההקדש יורדין לאותן קרקעות המוקדשין. ולכשתבא לגבות כתובתה, אם אין שם שאר נכסים שתגבה מהן, ב"ד מוכרים מקרקעות אלו, ומגבין לה, אף על פי שהן מוקדשין, שלא אמרו הקדש מוציא מידי שעבוד, אלא הקדש הגוף שאין לו פדיון. כגון המקדיש למזבח, דבר הראוי למזבח, וכן כל כיוצא בזה, שאיסורו נתפס בו, ואין לו פדיון. אבל הקדש עניים, אינו מפקיע מידי שעבוד, אלא אפי' הקדש [מהקדש בדק הבית] בע"ח מוקדם וכתובת אשה המוקדמת גובין מהם. לפי שהקדש בדק הבית יש לו פדיון, ושעבוד החוב כפדיון. וכמו ששנינו בערכין פ' שום היתומים (ערכין כ"ג ע"ב): המקדיש את נכסיו, והיתה עליו כתובת אשה ובע"ח, אין האשה יכולה לגבות לכתובתה מן ההקדש, ולא בע"ח את חובו, אלא ע"מ ליתן לאשה בכתובתה ולבע"ח את חובו. הקדיש תשעים מנה, והיה חובו מאה מנה, מוסיף עוד דינר, ופודה את הנכסים האלו, ע"מ ליתן לאשה בכתובתה, ולבע"ח את חובו.

תשובה רמ

א שאלת: מי שלוה מנה מחבירו, והודה במקצת, שחייב שבועה דאורייתא. והערים ונתן אותו מקצת שכפר בו ברשות המלוה, במקום המשתמר, או שהניחה בכיסו בבית

המלוה, ואח"כ נשבע בב"ד שפרעו, ואח"כ לקחם הלוה ממקום שנתנם שם. ואחר נתגלה הדבר, מי נימא שנפטר הלוה בכך מידי שבועתו אם לאו. דאיכא מאן דאמר יצא. וקא מייתי ראיה, מהגוזל את חבירו והבליע לו בחשבון. דתניא בפ' הגוזל בתרא (בבא קמא קי"ח ע"ב) דיצא.

ב תשובה: לא נתברר מתוך השאלה, מהו עיקר השאלה, ומה חזר וטען הלוה. שאם נתגלה שכן היה, ושחזר ולקחן הרי זה גובה אותן ממנו, ושוב אין כאן שבועה. ואם חזר וטען שחזר ופרען לו, ולהפטר משבועת התורה, וכשישבע עכשיו שבועת היסת, ככופר בכל, קרוב אני בעיני לומר שהוחזק כפרן, שהרי הערים ליטול לעצמו. ועוד אני תמה בעיקר השאלה: אם נשבע זה בב"ד? והלא צריך להשביעו ע"ד ב"ד. וכל שנשבע, אינו יכול להערים. דהיינו דתקינו משום קניא דרבא. ומ"מ בין כך ובין כך, מסתברא לי שעבר זה על שבועתו, כשנשבע שפרעו. שאין זה פרעון, שאין תצירו קונה בכה"ג, דחובתו הוא, שזה מערים שתקנה לו חצירו, כדי שיפטר הוא, ויפסיד בעל החצר. ועוד תדע לך, דהא אמרי' בשלהי פ"ק דגטין (י"ד ע"א): הולך מנה לפלוני שאני חייב לו. אם בא לחזור, אינו חוזר, וחייב באחריותם. אלמא: אף על גב דקא מזכי ליה ע"י שליח, וקי"ל דזכין לאדם שלא בפניו, אפ"ה לא מפטר מיניה. וכיון דלא מפטר מיניה, לא מצי לאשתבועי, דפרעי'. וחצירו נמי, מדין שליחות איתי', כדאיתא בפ' (אלו מציאות) [שנים אוחזין]. ולא דמי לגוזל את חבירו, והבליע לו בחשבון (דקני) [דיצא. דהתם] לדידי' גופיה דיהב, ונשאר הוא לנגזל. וכל שהחזיר לו, אין צריך להודיעו. ועוד, דהיא גופא תנאי היא. תני חדא: יצא; ותני חדא: לא יצא. ואוקימנא, דכ"ע אית להו דר' יצחק, שאמר: אדם עשוי למשמש בכיסו בכל שעה. כלומר מסתברא מנא (לן) [להו]. ולכ"ע, מנין פוטר. והא דתני יצא, בשנתן לכיסי', מסתמא לאחר שעה [מנא]. ודתני לא יצא, בשנתן (לה) [לו] כך בידו. ומה שבידו אינו מונה והילכך, לא יצא, ואפי' מנין ליכא. ואי נמי, הא והא דרמא לכיסיה. והאי דרמא לכיסיה, דאית ביה מעות. ואידך דרמא לכיס, דלית ביה מעות דכי אית ביה מעות, קמשמש ומני, ומנין פוטר. וכי לית ביה מעות, דלא מני. וכמו שפירש הרב ז"ל, בהלכות. או בהפך לדעת שאר המפרשים. מ"מ, כל שידעו שלא מנא, לא יצא. ומלוה זה הא לא ידעו, ולא מנאן. והילכך [לא] יצא הלוה ידי פרעון. וההיא דנדרים, דקניא דרבא, ע"כ לא אישתבע דפרעי', אלא דיהב ליה. וכדאמרי' התם בהדיא. א"ל נקוט הדין קניא, ואנקיט ספרא דאורייתא, ואשתבע, דיהבית לך זוזך. ואפי' הניחם במקום שרואה אותם שם המלוה, לא קנתה לו חצירו, [שסבור] שהם שלו, ולא של זה שנתנם שם. ובכי הא, לא קנתה לו חצירו. דחצירו כידו. ואילו הגביה מעות של הפקר, וסבור

שהם שלו, לא קנה. וכדגרסי' ביבמות בפ' ר"ג (יבמות נ"ב ע"ב): העודר [בנכסי] הגר, וכסבור שלו הן, לא קנה. והיינו נמי דאמרי', פרק הגוזל בתרא (קי"ח). בגוזל את חבירו, והבליע לו בחשבון, לא יצא. ואוקים לחד מן לישני', דמנא ורמא לידיה, וכמו שכתבתי.

תשובה רמא

א מונטוסון.

ב שאלת: ראובן היו לו קרקעות, ובאו שמעון ולוי ויהודה לקנות ממנו פירות הקרקעות של שתים וג' שנה, בסך ידוע. וכן עשה. ועכשיו, עמד ראובן ותבע את לוי כל דמי מכר הפירות. ואמר, כי הוא נכנס לו קבלן על הכל, כדי שלא יצטרך לחזור אחר כל אחד ואחד מהם. ולוי השיב: כי לא נעשה לו קבלן על האחרים, אלא על חלקו. הדין עם מי?

ג תשובה: זה דבר ברור הוא, שהרי לוי כופר בכל, ואומר: כי לא נתחייב לו מעולם על חביריו כקבלן, ונשבע היסת ונפטר.

תשובה רמב

א שאלת: קטן בן שש, ויש לו אב, ונתנו לו מתנה ע"י גדול סתם. ולא פי' לו: שיתננה לו עכשיו, ולא שתהא בידו עד שיגדיל. מי אמרי' בכי הא, זכין לאדם שלא בפניו, ואין חבין לאדם אלא בפניו. וכיון שזכה לו, אין לו להסתלק עד שיגדיל. ואפי' מסר ליה ליד הקטן, והפסידו הקטן, חייב לשלם, דהרי הוא חב ומזיק.[190]

ב תשובה: אם הקטן בן שש והוא חריף, ויודע לשמור מה שמוסרין לו, דבר פשוט הוא, שזה שמסר המתנה לידו, פטור, שהרי בא לכלל הפעוטות, שמקחו מקח וממכרו ממכר. ומוסרין לו מנכסיו מטלטלין להתעסק בהן, ואפי' אפוטרופא. וכ"ש זה, שלא נעשה לו אפוטרופא מפורש. ודוקא בזמן שהוא חריף, וכדגרסי' גטין (נ"ט ע"א): הפעוטות מ"מ, וממכרן ממכר. ואמרי': עד כמה? כבר שית, כבר שבע כו'. כל חד, לפום חורפיה. אבל אם אינו חריף, אילו נעשה עליו אפוטרופוס, אינו רשאי למסור לו, עד שיגדיל, או למסור לו להתעסק עד שיגיע לעונת הפעוטות. לפי שמשעה שירד לנכסיו, אינו רשאי להסתלק, וקבל עליו שמירת נכסיו לגמרי. ואם עשה כן, הוה ליה כאפוטרופוס דמפסיד, ומשלם. כפי מה שכתב ר' האי ז"ל, בספר המקח. ואפי' מינהו אבי יתומים. אלא שרבותינו ז"ל נוחי עדן אמרו: שכל מי שלא מינהו ב"ד, פטור אפי' מפשיעה. דאי לא, אתי לאימנועי. וכאותה שאמרו בפ' שור שנגח ד' וה'. ושומעים אנו לרבותינו ז"ל

[190] (א"ה: הובאה בח"א סי' תתקצ"ז בקיצור, והביאה הב"י חו"מ סי' רל"ה, ועיין בח"ב סי' רצ"ט).

האחרונים. אבל אם לא נעשה עליו אפוטרופוס, אלא שזיכה לו על ידו לבד, מסתברא שאין לו למסור לו לכתחילה, משום דלא גרע מהשבת אבידה, שצריך להושיב במקום המשתמר ממש, כביתו וחצירו המשתמרת. אבל אם החזיר לו, מסתברא שאינו חייב בתשלומין, כל שהגיע לידיעת צרור וזורקו. ואפי' תמצא לומר, דאפוטרופא בעלמא משלם, הרי זה [לא] נעשה אפוטרופא. וכל שהגיע למדה זו, יש לו יד לזכות בעצמו דבר תורה, וכשנגדו מתגרשת בקידושי אביה, אעפ"י שקידושי' דבר תורה, וכדאמרי' בגטין פרק האומר (ס"ה ע"א): אמר רבא: ג' מדות בקטן וכו', וכנגדו מתגרשת בקידושי אביה. וכל שכן בשהגיע למדת חפץ, ומניחו, ולאחר שעה מחזירו, כשאדם שואלו ממנו. שזה זוכה אף לאחרים, לדעת רב יהודה ורב אסי כדאיתא התם. ומה ששאלת: אם נעשה אפוטרופוס מן הסתם, אם לא? גם בזה נ"ל: שאם היה שם הקטן בשעה שמסר לזה, הרי יש כאן הוכחה, שלא ע"ד שיזכה לו בלבד מסר לו. שא"כ, למה לא מסר ליה ליד הקטן בעצמו, שאף הוא, יש לו לזכות לעצמו דבר תורה, כל שיש דעת אחרת מקנה אותו. אלא ודאי, לא מסר ליד גדול זה לזכות לו בלבד, אלא ע"ד שיזכה לו, ויעשה שומר עליהם, עד שיגיע לעונת הפעוטות, מיהא. אבל אם מסר לו במקום שאין הקטן מצוי שם, אפשר שלא מסר לו, אלא ע"ד זכי' בלבד. ואם לא רצה זה לעשות לו שומר, הרשות בידו. ולא שיהא רשאי למסור לו, משום השבת אבידה. (אבל) [אלא] אינו נעשה שומר ממש שיתחייב בתשלומין, אם החזיר לו, כמו שאמרנו.

תשובה רמג

א שאלת: אשה אלמנה נשאת לראובן בלארדה והפקידה אצלו בעודה עמו, חמש מאות דינרים זאקיסיס. ועמדו בידו, יותר משנה. וחלתה, ושלחה בעבורו, ואמרה: תעשה מן החמש מאות דינרים. שיש לי אצלך, ספר תורה ועטרה לבית הכנסת של אושקה. ואם ישאר מן המעות כלום, תעשה מקרא לבית המדרש של אושקה. כל זה בעבור נפש של בעלי הראשון, כי בעלי הראשון רווח הכל. ועכשיו הבעל תובע המעות, ואומר שלי הם. והבן ג"כ, שיש לה מן הבעל הראשון, תובע אותם. הודיעני: הדין עם מי?

ב תשובה: הדין עם הבעל, והוא זוכה בכולם, מפני שהמעו' הללו, אף לפי דבריה, שלה הם. אלא שהיא ציותה לעשות מהם ספרים ועטרה. ואין הרשות בידה, מפני שהבעל יורש את אשתו. ותניא (בתרא נ"א ע"ב): אין מקבלין פקדונות: לא מן הנשים, ולא מן העדים, ולא מן התינוקות. קבל מהאשה, יחזיר לאשה. ואם מתה, יחזיר לבעלה. ואפי' נתנתם היא בחייה, הבעל מוציא מיד הלקוחות, משום תקנת אושא. דבעל לוקח ראשון

הוי. ולא שנא מקרקעי, ולא שנא מטלטלי. וכדמוכח נמי בר"פ האשה שנפלו (כתובות ע"ח ע"א), ר"ש אומר: נכסים ידועים, מכרה בטל; נכסים שאינם ידועים, מכרה קיים. ואמרי בגמ' (שם ע"ב): איזהו נכסים ידועים, ואיזהו נכסים שאינן ידועים? רבי אבהו אמר: מקרקעי, נכסים ידועים; מטלטלי, נכסים שאינם ידועים. ור"י אמר: אלו ואלו ידועין הן. אלא איזהו שאינם ידועים? כל שהיא כאן, ונפלו לה נכסים במדינת הים. וקי"ל כר' יוחנן, דתניא התם כוותיה.

תשובה רמד

א שאלה: מי שקידש את האשה על ידי שליח, שעשאו בעדים. כשבא לכנוס, רשאי לחזור ולקדש ולברך עכשיו על קידושין אלו, ברכת אירוסין פעם שנית, הואיל ואין זו ברכת הקידושין? שאין מברכין: אשר קדשנו לקדש את האשה; כדרך שמברכין על שאר המצות, כמניח תפילין, מתעטף בציצית, או לא?

ב תשובה: דבר ברור הוא זה, שאינו חוזר ומברך, ואם חזר ובירך, ברכה [לבטלה] היא, שכבר בירך. ואף על פי שאין מברכין: אקב"ו לקדש את האשה; מ"מ לא נתקנה, אלא על האירוסין, וזו כבר נתארסה, ונתקדשה קידושין גמורין, ע"י שליח. וזה דבר ברור הוא. הכותב, דורש שלומך. שלמה ב"ר אברהם זלה"ה, בן אדרת.

תשובה רמה

יכול אדם לצאת בקמיע בשבת, בין בצוארו בין בזרועו אחד חולה שיש בו סכנה, ואחד חולה שאין בו סכנה. כך שמעתי מפי ה"ר אהרן ז"ל. ועוד אמר: שכותבין כל קמיע, אפי' בשבת, לחולה שיש בו סכנה, או ליולדת, היכא דאינהו תבעי, ליתובי דעתייהו. אף על פי שאין אנו יודעים אם הוא מומחה, אם לאו. אבל אם אינם תובעים, אלא שאמר חכם אחד: יש לי קמיע א', שמועיל לאותו חולי. אפשר שאין כותבין אותו בשבת מספק, אא"כ יודע דאמחי קמיע, או אמחי גברא, שרוצה לכתוב אותו קמיע.[191].

תשובה רמו

א שאלת הא דתנן, בפ' מי שאחזו (גיטין ס"ז ע"ב): אמר כתבו גט לאשתי, ואחזו קורדייקוס, וחזר ואמר: אל תכתבו גט לאשתי, אין דבריו האחרונים כלום. וקשיא לן. פלא! והא לא אמר: תנו וקי"ל, דבריא שאמר: כתבו גט לאשתי, רצה לשחק בה.

[191] (א"ה: לך נא ראה, לה"ר מהרח"א נר"ו בקונט' טוב עין, דמ"ה ע"ב, שכתב תשובת הרמ"ה שמצא בכ"י כדברים האלה, ועי' בח"ב סי' רפ"א).

ב תשובה: מסתברא: דכתבו ותנו; קאמר, אלא שקצר הלשון כאן, כיון שכבר גלה לנו דין זה במשנה שלמעלה מזו, בפרק התקבל, דיש סדר למשנה. ולא תנא מעתה: כתבו ותנו; אלא לצורך. וכן דרך התלמוד ברוב המקומות. לפי שאין זה מקומו של דין [זה] כדי שידקדק בו הלשון לשנות: כתבו ותנו. וכתבו, דקאמר, כתבו כדינו קאמר. זה האמת לפי דעתי בלי ספק. ודכותי' בפרק אלמנה ניזונת (כתובות צ"ו ע"ב). משל דר' יוסי, למה הדבר דומה? לש"מ שאמר: תנו ק"ק זוז לפ' בעל חובי. רצה, בחובו נוטלן. רצה, במתנה נוטלן, אם נוטלן במתנה, לא כך יפה כוחו. ואלו בשלהי יש נוחלין (בבא בתרא דף קל"ח ע"ב) דאמרינן: דדוקא בשאמר: תנו מאתים זוז לפ' בעל חובי, כראוי לו; משום מילתא יתירתא, הא לא אמר: כראוי לו; אינו נוטלן משום מתנה. אלא דבפ' אלמנה ניזונת, קצר הלשון, ואינו אלא באמר כראוי לו. וכיוצא בזה בתלמוד הרבה. ובדרך האפשר אני אומר להגדיל תורה, דדוקא קאמר. וכגון שאמר: כתבו: ומיד אחזו קורדייקוס. ולומר דאף ע"ג דלא אמר: תנו, כיון דמיד אחזו קורדייקוס, אני אומר כבר התחיל אליו לבעתו. והו"ל כאחד מן השנויי' למעלה מזו, בפ' התקבל (גיטין ס"ה ע"ב): היוצא בקולר, והמפרש, והיוצא בשיירה, והמסוכן. וא"ת: דלא דמי להנך, דהתם בשעת אמירה כבר הסיבה לפניך, דבשעת אמירתו כבר הוא יוצא בקולר, ומשתדל לפרוש בים, ולצאת בשיירה, אבל כאן, דבשעת אמירה, בריא היה. בספק, היאך אני תולה להקל, שמחמת חליו לא אמר תנו? הרי יש לך כיוצא בה. בריא שאמר: כתבו; ועלה לראש הגג (גיטין ס"ו ע"א) ונפל ומת. אם מעצמו נפל, ה"ז גט. ואפי' אם נסתפק אם מעצמו נפל, או שדחתו הרוח, הולכין בו להקל. וכדאיתא בירושלמי, דגרסינן התם: ספק מעצמו נפל, ספק הרוח דחתו. ושמעיני' מן הדא. רשב"ג אומר: אם לאלתר נפל, ה"ז גט. ואם לאחר זמן נפל, אינו גט. והדין לאלתר, לא ספק הוא? הדא אמרה: ספק מעצמו נפל, ספק הרוח דחתו, הרי זה גט.

תשובה רמז

א מיורקא.

ב שאלת: ראובן משכן בתים לשמעון במיורקא, לחמש שנים, ובנכייתא. ותוך אותן חמש שנים, מת בלא בנים, והיו לו אחים גדולים בסיסליא. ואחר השלמת זמן החמש שנים, בא שמעון ובקש מן הקהל, שימנו ב"ד ויאריכו לו זמן המשכונא, עוד שתי שנים ובנכייתא. וכן עשו. והב"ד עשו לו שטר הפקעה מן הבית, נגד כל טוען ועורר, עד שתי שנים. גם ברצון השומרת יבם, שהיתה חוששת אולי ירצה (לוי) [שמעון] להפרע, ויצרכו למכור הבית, ולזלזל בדמיו. ואחר באו אחי ראובן, וערערו על מה שעשו ב"ד,

באריכות המשכונה ובהפקעה שלא מדעתם. וגם האלמנה, אין לה לעשות דבר. בלתי רצונם, שהיא זקוקה להם ליבום. והם תובעים משמעון שכר הבית, כדר בחצר חבירו שלא מדעתו. ושמעון טוען: שכח ב"ד יפה, והפקר ב"ד הפקר. הדין עם מי?

ג תשובה: תחילת כל דבר אני אומר, כי כל מה שעשו הב"ד, לא עשו כהוגן. ולא במשכונה, וכ"ש בהפקעה. שאין לב"ד רשות בנכסי בני אדם, למכור ולמשכן, וכ"ש בהפקעה, להפקיר בלא טענה ידועה, מן הדברים שנתן רשות ביד ב"ד. כגון לפרוע בעל חוב בחובו, ולאשה בכתובתה, או מחמת מזונות, או להפקיר ממון ליענש, וכיוצא בזה. אבל למכור או למשכן נכסי אחרים מדעת עצמן, וכ"ש להפקירם שלא בטענה, טעות הוא זה, וכ"ש בתי דינים של עכשיו, דלא אלימי לאפקועי ממונא. והדין עם היורשים, להוציא הבתים מיד שמעון, ובלבד שיפרעו לו מה שלוה אחיהם, ומשכן לו עליו את הבית. אבל לענין שכירות הבית, שהם תובעים ממנו, מפני שדר בהם שלא מדעתם, אני אומר שהיה לך לבאר בשאלתך, אם כתב לו ראובן בשטר המשכונא הראשון, שיהא דר בו בנכייתא זו, כל זמן שתמשך המשכונא כמו שהורגלו הכל עכשיו לכתוב כן, אם לאו. שאלו כתב לו כן, אפי' למאן דפסק דבאתרא דמסלקי ובנכייתא אסור, מ"מ אין כאן אלא אבק רבית, ואבק רבית אינה יוצאה בדיינים. וכ"ש לדעת מי שסובר, דלכתחילה מותר בנכייתא. ועוד, שלדעתי כל שיש לו זמן, בין רב בין מעט, שאינו יכול לסלקו, אף על פי שעבר אותו זמן, ויכול לסלקו עכשיו. מ"מ, כל שבתחילתו לא היה יכול לסלקו, קרי' [בי'] אתרא דלא מסלקי. ולא קרינן: אתרא דמסלקי; אלא בשפירש שיוכל לסלקו כל זמן שירצה, ואפי' בתוך שנה, או שנהגו כן. דלפי הדעת הזה, מותר גמור הוא, כאתרא דלא מסלקי ובנכייתא. זולתי לדעת מי שאוסר כל, במשכונה דסורא. ומ"מ, לכ"ע אין כאן רבית דאורייתא, ואבק רבית אינו יוצא בדיינים וכל שאין יוצא בדיינים, אין מנכין מן החוב כלום דכל סלוקי בלא זוזי, אפוקי מיניה הוא. אבל אם אין כתוב בשטר המשכונה הראשון: כל זמן שתמשך משכונה זו בידך. אלא שמשכנה לו לחמש שנים סתם, לסוף ה' שנים נשלם הזמן, ואינו דר בו אלא בשכר. דהו"ל כהלוהו, ודר בחצירו, שצריך להעלות לו שכר. ומ"מ אם כתב לו, שהוא ממשכן לו הבית, ושלא יוכל לסלקו עד שיפרע לו מה שהלוהו, הו"ל כמשכן לו בית בלא נכייתא, באתרא דלא מסלקי, לפי מה שאני סבור וכמו שכתבתי. ואין כאן אלא אבק רבית. ומה שאכל, אכל. ולאחר שבאו ומיחו בו היורשים, הו"ל גזל, וחייב ליתן להם שכר. וכל שכן, שאינו יכול לדור בבית, אלא מרצונם ובשכירות שלם.

תשובה רמח

א סרקוסטה.

ב שאלת: לוי שאמר לשמעון: אם תשא דינה בת ראובן אתן לך נדוניה הנז', מאתים דינרים, לצורך מזונות. ועמד שמעון ונשאה. ובשעת הנשואין, עמד לוי וכתב לו לשמעון שטר חוב על אותן ק"ק דינרים. וזהו טופסו של שט"ח: מחמת שרציתי ברצון נפשי, והתניתי לו לפ' הנז', שאם ישא בתו של ראובן, שאתן לו ולאשתו, פ' הנז', מתנה גמורה, בקג"מ, מנכסי, כך וכך מעות, לצורך מזונותיהם. ועכשיו שנשאה, יפיתי כחו וזכותו של פ', ושל אשתו הנז', וחייבתי להם חוב גמור, בקג"מ, עצמי ונכסי, בסך זה. וקבעתי להם זמנים לפורעם, להם, ולב"כ, בלא שום סירוב ועכוב, ע"כ. ולימים, מתה דינה הנז', עד שלא מלאו זמני הפרעונות כולם. ועכשיו, תובע שמעון זה מלוי, כל אותן מעות שחייב עצמו לו, באותו שטר שבידו. ולוי משיבו: שלא נתחייב, אלא לצורך מזונות. ואחר שמתה דינה אשתו, פסקו מזונות, ואיני חייב בכלום. הדין עם מי? [192].

ג תשובה: ראיתי נוסח השטר, וראיתי שלא קבל לוי זה לזון שמעון ואשתו דינה זמן ידוע, אלא סך מעות הוא שקבל על עצמו, לתת לצורך מזונות סתם. וחייב עצמו חוב גמור, ובקג"מ מעכשיו, באותו סך הממון הנז'. אלא שקבע זמנים מוחלקי', לפרעון אותו החוב הנז'. ולפיכך, אותה טענה שטען לוי זה, שאינו חייב באותן מזונות שקבל עליו לזונם, מכיון שמתה דינה הנז', אין באותה טענה ממש. שאילו קבל עליו לוי זה, לזון אותם ה' שנים, או שחייב עצמו בממון ידוע למזונות חמש שנים, ומתה דינה לסוף שתי שנים, בכענין זה לא היה מתחייב לוי זה, לפרוע ליורשי האשה, אלא כנגד מזון השתי שנים שעברו, עד שלא מתה דינה. הא מאותן ג"ש הנותרות, אינו חייב כלום. לפי שהוא, מזון ידוע קבל עליו, והנה איננה לקבל מזונותי', וכן מפורש בירושלמי, בפ' הנושא את האשה. הנושא את האשה, ופסקה עמו כדי שיזון את בתה ה' שנים, חייב לזונה ה' שנים כו'. נשאת, הבעל חייב במזונותיה והם נותנים לה דמי מזונות. וגרסי' עלה בירושלמי. הוא רוצה שתבא אצלו, והיא אינה רוצה, הדין עמה. דתנינן: והם נותנין לה דמי מזונות. חלתה, כמו שנשאת, מתה, כבר מתה. אבל עכשיו, לא שקבע זמן למזונות אלא שקבל על עצמו לצורך מזונות סתם, אלו רצו הם להוציא באותו הסך ביום אחד, הרשות בידם. וגם הוא, שלא קצב זמן באותו ממון, הוא שחייב עצמו מעכשיו, והם יזונו את עצמם כמה שירצו. ונמצא שמצד טענתו, הוא מתחייב בכל אותו סך הממון, בלא ספק. אלא שיש לו טענה אחרת, יפה הימנה, כנגד הבעל, בכל מחצית אותו ממון שהוא חייב עדיין. בין

[192] א"ה: הן לו הובאה בח"א סימן תתק"ע בקוצר.

באותו שכבר הגיע זמן פרעונו בחיי דינה, בין באותו שלא הגיע זמנו בחיי דינה. והוא שחייב עצמו לשמעון ולדינה אשתו, והרי הוא כאילו חייב את עצמו לשנים דעלמא, שזה זוכה במקצת החוב, וזה במקצתו. וגם זה, לא נתחייב לשמעון, אלא במחצית החוב, ולדינה אשתו במחציתו. ואילו גבאוהו בחיי דינה, הי' זוכה שמעון במחציתו לעצמו, ובמחציתו מצד דינה אשתו, כנכסי מלוג דעלמא. ועכשיו שלא הספיקה דינה לגבות אותו חוב, הרי חלק דינה כמלוה. והו"ל ראוי, ואין הבעל נוטל בראוי, כבמוחזק. כדאמר רב פפא בפרק יש נוחלין (בבא בתרא קכ"ה ע"ב): הלכתא: אין הבעל נוטל בראוי כבמוחזק, ואין הבכור נוטל במלוה. וכן דעת הרב אלפסי, ור"ח ז"ל, ורב אחא משבחא, כתב בשאלתות, ד וירא בלק: בעל ירית מלוה, או לא? ת"ש, דאמר ר"פ: הלכתא: אין הבכור נוטל פ"ש במלוה, ואין הבעל נוטל במלוה. בין שגבו קרקע, בין שגבו מעות. קתני מיהת, אין הבעל נוטל במלוה. אלמא: ראוי הוא, ע"כ.

ד הנה בגירסת הרב ז"ל מפורש, כלשון הגמרא, דאין הבעל נוטל במלוה. ואף על פי שהר"ר יוסף הלוי ן מיגש ז"ל, חלוק בדבר, מ"מ גם הוא כתב בפירושיו, שלא היה עושה מעשה כדבריו, ומיחש חייש לדברי רבותי' ז"ל, שאמרו: שאינו נוטל. מעתה, במחצית החוב, שהוא חלק שמעון, חייב. במחצית האחר, שהוא חלק דינה, ראוי הוא, ואינו חייב ליתן לשמעון כלום. ואפי' מה שהגיע זמנו בחיי דינה אשתו. אבל מ"מ ליורשי דינה, הוא חייב ליתן כל חלקה, ויורשים הם זוכים בכל מה שחייב עצמו לה, ואפי' במה שלא הגיע זמן הפרעון עדיין.

תשובה רמט

א שאלת: ראובן שהוציא כתב ידו של שמעון אחיו, שהודה לו שקבל ממנו פקדון. וזה נוסח הכתב: אני שמעון, מודה שקבלתי כך וכך מעות, בפקדון, מראובן אחי. וכן שטר פ' ופ', משך כך וכך. והיה זה בשנה פ' בחודש פ'. ועוד בשנה פ', קבלתי ממנו כו"כ כסף, כך וכך מעות. ועכשיו נפטר שמעון, ולא הספיק לצוות. וראובן תובע מיורשי שמעון, בכתב ידו זה, ואומר: שאחיו שמעון נתעסק בשבילו בעסקים רבים, באותו ממון. ועוד הביא עדים, ששמעון הלוה על ידם, ואמר בשעת ההלואה: שמעות אלו מראובן אחיו, ומעידים שיפרע מאותן ההלואות. ועוד הביא ראובן ראיה, שהוא כתב בפנקס הקהל, ונשבע על מה שהי' לו ביד אחיו. ועוד, כי בשעה שהיה מטיל שמעון בתיבה, היה מטיל ואומר: אני מטיל בעבורי, ובעבור ראובן אחי. ולפיכך, רוצה להפרע מנכסי אחיו, קודם שתפרע אשתו, ובלא שבועה. הודיעני הדין?

ב תשובה: איני רואה לראובן בזה, שום זכות בנכסי יתומי אחיו, ואפי' בשבועה. לפי שאנו טוענים ליתומי'. כי שמא לאחר מכאן, החזיר הפקדון לאחיו, או שמא נאנס. ואפי' הפקיד אצלו בשטר, שטר פקדון אינו גובה, לא מן היורשים ולא מן הלקוחות, ומן הטעם שאמרתי. וכמ"ש בפרק המוכר את הבית (בבא בתרא ע ע"ב): שטר כיס היוצא על יתומים, נשבע וגובה מחצה. כלומר: המחצה שהוא עליו בתורת מלוה. אבל המחצה שהוא עליו בתורת פקדון, אינו גובה מהם כלל. וכ"ש שאינו מוציא משעבוד כתובת האשה. ואפי' הודה שמעון בשעת פטירתו, ואפי' עשה לראובן אחיו שטר הודאה, אינו מזיק לאשה, דהודאת בעל דבר במקום שחב לאחרים, אינה כלום. וכמ"ש בכתובות, בפ' האשה שנתארמלה: האומר: שטר אמנה הוא זה, אינו נאמן. ואוקימנ' דאמר מלוה. ואפילו הכי אינו נאמן, במקום שחב לאחרים. וזה פשוט.

תשובה רנ

א שאלת: למאן דבעי בעירובי תבשילין, שני תבשילין, מהו לערב בגבינה, ונאמר שהוא כמבושל, משום דמליח הוי כרותח? ואמרו חכמי המערב: שאם פרפר ביצה על גבי מלח, הוו כשני תבשילין.

ב תשובה: נראה ודאי, שאין זה צריך לפנים, שהמפרפר ביצה ע"ג מלח, שיהיה כשני תבשילין. שאפי' תאמר שהגבינה שנתן לתוכה מלח, הרי היא כתבשיל, מ"מ המלח אינו נעשה תבשיל שני ע"י הגבינה, דפרפר ביצה על (ידי) [גבי] דגים אמרו. אבל [על] גבי מלח, זו לא שמענו, וכטעות סופר הוא.

תשובה רנא

א מונטוסון

ב שאלת: כיון דקי"ל דלא יהבינן זימנא, לא ביומי ניסן ולא ביומי תשרי; א"כ על איזה דרך תמצא, מה ששנינו דנין דיני ממונות במועד, ואי לא ציית דינא, משמתינן ליה?

ג תשובה: גרסינן בירושלמי, בפ"ק דכתובות: ר' חזקיה ורבי אחא בשם רבי אבהו: אסור לדון דיני ממונות בע"ש. והא מתני', פליגא. לפיכך, אין דנין, לא בע"ש ולא בעיו"ט דיני נפשות. הא דיני ממונות, דנין. ותני רבי חייא: כן דנין דיני ממונות בע"ש, אבל לא דיני נפשות. אמרין: כאן להלכה, כאן לדבר תורה. פי' לדבר תורה, דנין בכל עת דיני ממונות. אבל להלכה אין דנין. ולפיכך, הא דאמר רב נחמן, התם בפרק הגוזל להלכה, ומשום התקנה. אבל לדבר תורה, דנין, והיינו ההיא דדנין במועד. ואיתא נמי בירושלמי, בפרק

אחד דיני ממונות, והרב אלפסי ז"ל, כתבו שם בהלכות. ומה ששאלת: כיון דמשום טרדה הוא, למה אין קובעין זמן בהם, שיבא אחר המועדות. הא ליתא! דמניסן לבתר ניסן, ומתשרי לבתר תשרי, יהבינן דהכי איתא בגמרא. אבל ממעלי שבתא לא יהבינן. וטעמא מפורש בהדי'. משום דטריד בעבידתא דשבת. כלומר דזמנו בהיל, ולבו טרוד.[193].

תשובה רנב

ומה ששאלת ג"כ, איך נותנים זמן על פי אשה, ומנדין אותו, דדילמא תשכח: נשים דעתן קלה עליהן. לא ידעתי מה זו שאלה. דמה לי איש, מה לי אשה. חזקה אפילו אשה, מימר אמרה לו. שאין האשה עשויה נמנעת, ממה שאמרו לה ב"ד, שאין דעתן קלה כל כך.

תשובה רנג

א שאלת: שהרמב"ם ז"ל נתן טעם, לאיסור אותו ואת בנו, ולפי שהבהמות בטבען דואגות על בניהם כשרואות ששוחטין את בניהם. וטעם זה אינו מספיק, למה ששוחטין זה שלא בפני זה.[194]

ב תשובה: אל תתן לבך לטעמי המצות שכתב הרב ז"ל, כי יש ויש קושיות גדולות, כמעט בכולן. וגם בזו קושיא, דא"כ נצטרך לומר שהבהמות כבני אדם, מכירין את בניהם, ואפי' לאחר גדלות שאינן כרוכין אחריהם, ושאין האב דואג אלא האם. ובשלוח הקן, אין ההקפדה בשחיטה, ויש הקפדה בלקיחה, ושיניח האם הדואגת, ויקח הבנים. ושהבהמה דואגת, והחיה אינה דואגת. וחוץ מכבוד הרב ז"ל, אין משגיחין בטעמים האלו. וברוך היודע טעם גזירותיו.

תשובה רנד

א שאלת: זה החשבון שאנו קובעים עליו את המועדי', אחר שהעיקר בידינו, כזה ראה וקדש. וכתי': אשר תקראו אותם. איך נשען על זה החשבון, מבלתי ראיית לבנה, ובקריאת כל אדם. ואם ראיתי להרמב"ם ז"ל בקידוש החדש: שאנו סומכין עליו בזמן שאין סנהדרין, הלכה למשה מסיני. מנין הוציא את זה. שמה שאמר ר"ג: כך מקובלני מבית אבי אבא, ואין חידושה של לבנה כו', אף על פי שהוא אמת, כי נלאו האצטוגנינים, ולא מצאו חשבון יותר מדוקדק, איני חושב שזאת הקבלה, נקראת הלכה למ"מ.

[193] [וע' בב"י חו"מ סי' ה', ובשו"ע שם].
[194] (א"ה: ואתה תחזה למהר"י קצבי, בדרשו' דרוש ז', דט"ו ע"ב, שעמד בענין זה יע"ש).

ב תשובה: אני חושב, כי ענין החשבון וקידוש החדש, הלכה למשה מסיני, כדברי הרב ז"ל [הרמב"ם]. דכל שיש מקום הועד, חייבים הם לקדש על פי הראיה, עם עדות החשבון. הא לאו הכי, מערימין, ולא נקדש עד שנכוין הראיה עם החשבון, או נערים (להקדיש) [להקדים] הראיה, אף על פי שלא ראו, כדי לקדש בזמן המכוון לחשבון. וכדאמרי' בפ"ק דר"ה (כ ע"א): אמר ר"י בן לוי: מאיימין על העדים, על החדש שנראה בזמנו לעברו. ואין מאיימין [על העדים] על החדש, שלא נראה בזמנו לקדשו. איני, והא שלח ר"י נשיאה, לרבי אמי: הוו יודעין, שכל ימי ר' יוחנן היה מלמדנו: מאיימין על העדים, החדש שלא נראה בזמנו לקדשו. שאע"פ שלא ראו, אמרו: ראינו. ורב דימי מנהרדעא, מתני איפכא כו'. וגרסינן בפ' אם אינן מכירין (ראש השנה כ"ה ע"א): רבי חייא חזייה לסיהרא דעשרים ותשעה. שקל קלא, שדא ביה. אמר: לאורתא קא בעינן לקדושך, ואת קיימת הכא. זיל איכסי'. אלמא: העיקר, הוא החשבון. אלא שבזמן שהיה בית דין בבית הועד, מצוה לקדש ע"פ הראיה. ומ"מ, בכענין שאמרנו. ועוד, דאמר שמואל: יכילנא לתקוני לכולי גולא. אלמא: בלא עדות ראיה, היה יכול לדקדק בחשבון המולדות, ולתקן לגולה לקדש. והרי בבבל, היו מונין וקובעין ומקדשין מולדות ע"פ החשבון. ולפעמים, יעשו בהפך מה שהיו עושין בארץ, במקום הועד. כמעשה דר' אמי בר נגרי, ורבי חייא, דאיקלעי לבבל, בעשרה בתשרי, כדאיתא התם ר"ה (כ"א ע"א). אלמא: מקדשין וקובעין מועדות, שלא על פי הראיה. וכדאמרינן גבי שני אדרים, אי אמרת לעולם חסר, אמאי מחללינן שבתא? ופריקו: משום דמצוה לקדש על פי הראיה, ואפי' משום מתייא תקינו. ואי לאו הלכה למשה מסיני, שכל זה נכנס במה שאמרה תורה: אשר תקראו אתם במועדם; היאך יכולין לעשות כן? לפיכך, סדרו לנו את הסדר הזה. וכדשמואל דאמר: יכילנא לתקוני לכולה גולה. וקבלה היא בידינו, שהסדר הזה תקנו הלל בנו של רבינו הקדוש. אבל לא ידעתי שום מקום לדבר זה

תשובה רנה

ומה שאמרת: שהנודר מבגד אדום, ונזדמן לו בגד אדום, וצבעו צבוע, שהוא מותר. אבל הנודר מבגד שירד לאדום, אסור אף על פי שצבעו צבע אחר. ונדייקתה לה, מההיא דגרסי' בפ' הנודר מן המבושל (נדרים נ"א ע"א): הנודר מן היורד בקדרה, אסור ביורד לאלפס שכבר ירד לקדרה, קודם שירד לאלפס. אמת הוא זה.

תשובה רנו

א קוסטאנטינה.

ב שאלת: ראובן נשא אשה, ולא היו לו בנים ממנה. ורצה לישא אחרת על זו. ואמרה לו אשתו זו הראשונה: איני יכולה לסבול שתהיה אחרת עמו. ולא רצה הבעל לגרשה, ומרדה היא על בעלה. וצעק הבעל ואמר: דת ישראל! איני רוצה לעולם, לא אתן לה גט, אלא אם אאסור עליה, כל טובי העיר. והאשה בת טובים. ואמרו לו: תוכל לעשות, ותאסור אותה ע"כ מי שתרצה. וכיון ששמעו קרובי האשה, שיוכל לאסור אותה, ותשאר עגונה לעולם, עשו שלום ביניהם, וישבה תחת בעלה. ולמדו עכשיו, כל מי שרוצה לגרש את אשתו, אומר אני אעשה כמו שעשה פ' את אשתו. הודיענו ענין זה האיסור, ובאר לנו ביאור יפה.

ג תשובה: כל מי שכופין לגרש את אשתו, מן הדין אינו רשאי לאסור את אשתו, שלא תנשא לכל מי שתרצה, לא בשיור, ולא בתנאי. רצוני לומר: בין ששייר בגט, ואומר לה: הרי את מותרת לכל אדם, חוץ מפלוני, ובין שיאמר לה: ה"ז גיטך, ע"מ שלא תנשאי לפ'. וכ"ש בשמתנה, שלא תנשא לכל מי שראוי לה, שהרי הוא מעגנה. שהיא לא תנשא לשאינו הגון, ונמצאת עגונה כל ימיה. ואלו היה רשאי להתנות עליה, שלא תנשא לטובים, גם (עתה) [אתה] היית אומר, שיכול לאסור אותה בתנאי, אלא לכל חוץ ממני [אולי צ"ל בתנאי לכל, אלא חוץ ממני] או מוכה שחין. ואילו אפי' במקום מצות יבום, אמרו ברפ"ק דיבמות (ד ע"א): אמר רב ששת[195] משום ראב"ע: מנין ליבמה שנפלה לפני מוכה שחין, שאין חוסמין אותה, שנאמר: לא תחסום שור בדישו. וסמיך ליה: כי ישבו אחים יחדיו. וכל שאין חוסמין אותה, לומר שאין כופין אות' להתייבם לו, כופין אותו לחלוץ, כדי שלא תשב עגונה, כדמשמע בפרק מצות חליצה. ותדע לך עוד, שהרי שנינו בפרק אחרון של נדרים (צ ע"ב): ג' נשים יוצאות ונוטלות כתובת'. האומרת: טמאה אני לך, שמים ביני לבינך, ונטולה אני מן היהודים. חזרו לומר: שלא תהא אשה נותנת עיניה באחר, ומקלקלת על בעלה [כו']. ואם איתא, כל שאומרת: טמאה אני לך, למה מתירין אותה, משום חשש זה, דשמא עיניה נתנה באחר. תצא בגט, ובתנאי שלא תנשא אלא לפלוני או למי שאינו הגון לה. וכן במי שאומרת השמים ביני לבינך, כלומר: שאינו יכול, א"נ שאינו יורה כחץ, ורוצה להתגרש כדי שתנשא לאחר. ולעתים שהיא באה מחמת טענה, כדי שתלד בנים, ויהיו לה סיוע לעת זקנתה, כחוטרא לידה ומרא לקבורה. מה תועלת יש לה, אם יאסור אותה בתנאי שלא תנשא לכל מי שהגון לה? אלא לעולם,

[195] אמר ר"א.

כל שהוא חיוב להוציאה, אינו רשאי להתנות עליה שלא תנשא לכל מי שתרצה, וכל מי שגרש כן, כופין אותו שיחזור ויגרש בגט גמור, בלא תנאי. ואפי' במי שגרש מדעתו בתנאי כן, כופין אותו לגרש בגט גמור. ומ"מ, אם נתן גט בשיור, שאמר: הרי את מותרת לכל אדם, חוץ מפ'. פלוגתא דר"א ורבנן היא, בתחילת פרק המתגרש. וקי"ל כרבנן, דאמרי: אינו גט. וצריך שיחזור ויכתוב לה גט אחר גמור, בלא שיור. אבל בנותן גט בתנאי, כגון שא"ל ה"ז גיטך ע"מ שלא תנשאי לפלוני, ה"ז גט. ואפשר דבהא, אפי' רבנן מודו דהוי גט. דהרי תנאי זה, כשאר תנאים דעלמא. וכאילו א"ל: ע"מ שתתני מאתים זוז. לפי שהגט גט גמור, ואין שיור בגט. משא"כ באומר חוץ מפלוני, שהרי הוא משייר בגט, וכל שאמר לה הכי, בתנאי, בין שאמר לה: ע"מ שלא תנשאי לפלוני, ובין שאמר לה על מנת שלא תנשאי אלא לפלוני; ה"ז גט, אלא שאינו משורת הדין, כמו שאמרנו.

תשובה רנז

א שאלת: באשת ראובן שהעיד עליה שמעון, שהיא אמרה לו: ששכב אותה כותי. ולוי העיד, כי שמע בעיר כי כותי אחר שכב אותה. וראובן רצה להוציא את האשה מחמת כך, ואין האשה רוצה לקבל גיטה, אא"כ נותן לה כתובתה. והוא טוען: שאין בידו כלום לפרוע, אלא תצא ויפרע לה לכשיהיה לו, כתוב דעלמא. ויש לקהל תקנה וגדר, שלא להוציא אשה בגט, כי אם ברשות ברורי הקהל. מה יעשה לזה שחושש לזה, או מה נעשה לאשה שאינה רוצה לצאת בלא כתובה?

ב תשובה: לפי עיקר עדות אלו, אין אני רואה שתהא האשה זו אסורה לבעל, אם אין דברים אחרים שם, אלא דברי עדים אלו בלבד. כי מה שהעיד שמעון שהיא אמרה לו, מן הדין אינו כלום, כי שמא צחקה בו, שאין האשה עשויה לפרסם עצמה בזנות בלא כלום. ולא עוד, אלא אפי' אמרה כן לבעל עצמו, ושהיא מראה בעצמה שאומרת לו כן, כדי להתרחק מן האיסור, א"נ אשת כהן שאמרה לבעלה נאנסתי, אינה נאמנת. שאנו חוששין שמא עיניה נתנה באחר, כדאיתא בהדיא בשלהי פ' בתרא דנדרים (צ ע"ב). ואם מפני העד הב', שהעיד ששמע שכותי אחד שכב אותה, אני אומר שאותו שמעון הוציא הקול, והוא הקול אשר שמע. וכדאמרינן ביבמות פרק כיצד (כ"ה ע"א): אי איכא אויבים, [אויבים] הוא דמפקי לה לקלא. ועוד אמ"ר, לא מפקינן. ולא עוד, אלא [אפי'] ברוכל נכנס, ואשה חוגרת (בסנדל), [בסינר], ומנעלים הפוכים, ורוק למעלה מן (הפה), [הכילה], אין מוציאין מן הבעל, ומן הטוען בלחוד הוא דמפקי' לה בהני. אבל אם מאמין בדברים אלו, אפשר שתהא אסורה לו. וכעובדא דההוא סמיא, קידושין (ס"ו ע"א), בהוה

מסדר מתניתא קמי' דשמואל, דא"ל חד: אשתו זינתה, וא"ל שמואל: אי מהימן לך כבי תרי, זיל אפקה. ואי לא, לא תפקא. ואף על פי שיש לחלק קצת, דדילמה שאני התם, דאיכא סהדא דמהימן מדינא בשאר איסורין בעלמא. ובערוה נמי, היכא דקדמה לעד עדי קנוי וסתירה. אבל הכא, דליכא עדות כלל, ואפילו לגבי איסורין, עד לא חיישינן בכי הא, לגבי עריות, לאסור על הבעל לא[196] שאם אתה אומר כן, אפילו במי שלבו נוקפו על אשתו, יוציא אפי' בלא קנוי. וכבר אמרו: שאין האשה נאסרת על בעלה, אלא ע"י קנוי וסתירה. ומי שמקנה לאשתו, ואומר: אל תסתר עם פ', לבו נוקפו, ואפ"ה אינה אסורה לו. ומ"מ, הכל לפי מה שהוא ענין. אם רואין שהיא פרוצה ביותר, ושהקולות אמת, ראוי להוציאה, ואין אומ' קיים רשעה בתוך ביתך, עד שתפרע. ואם לאו, הדין עמה, שאינה יוצאה בלא כתובה. ויותר מזה כתב רבינו האי ז"ל בתשו', שאפילו נשבע שיוציאנה, אין שבועה חלה עליו, כאילו נשבע שלא יפרע את בעל חובו, שאין בדבריו כלום.

תשובה רנח

א אושקה.

ב שאלת: ראובן התנה עם שמעון, שאם יעשה על ידו שידוכי לוי, שחייב לו מנה, ונעשו. תבע ראובן הנזכר המנה הנזכר משמעון הנזכר. טען שמעון ואמר: משטה הייתי בך. טען ראובן: שכיון שנתקיים התנאי, נתחייב במנה.

ג תשובה: לשון זה, הנה הוא בא מבולבל מעט. אך אני מדמה, שכן היה מעשה. ששמעון עשה את ראובן שליח לשדך את לוי, עם פלונית. והתנה לתת לו מנה אם יעשה השידוכין על ידו, וכן נעשו על ידו. ואם כך היה אינו יכול לטעון: משטה הייתי בך; כי זה מדין שכר שליחות הוא, ואין השכירות והשליחות בדין השטאה. אלא על המשלח ועל השוכר לשלם מה שקצב, לתת לשליח ולשכיר.

תשובה רנט

א שאלת: טלית, מהו לצאת בו בשבת, עכשיו שאין לנו תכלת. מי הוי כטלית שאינה מצויצת כהלכתה, דאמר רב הונא (מנחות ל"ז ע"ב): חייב חטאת; או לא?[197].

ב תשובה: עד שאתה שואל לצאת בו בשבת, תשאל אם מברכין עליו בחול. שאם התכלת מעכב את הלבן, אף זו [אינה] מצויצת כהלכתה, ואסור לברך עליה. ואם אין התכלת מעכב את הלבן, אף זו מצויצת כהלכתה, ויוצאין בה בשבת. והרב אלפסי ז"ל: פסק

[196] [אולי צריך להיות כן. ואפי' לגבי איסורין דעלמא, לא חיישינן בכי הא ואף לא לגבי עריות, לאסור על הבעל].
[197] (א"ה: הובאה בב"י או"ח סי' י"ג, ולך נא ראה בח"א סי' תתע"ח, ובתשובות הרמב"ן סי' ר"ט).

כמ"ד אין התכלת מעכב את הלבן, ונראין דבריו, וכך אנו עושין מעשה, כדבריו, בין בחול בין בשבת.

תשובה רס

א שאלת: אחד מיושבי טורטושה שיצא מן העיר לדור באשר ימצא, וטרם צאתו פרע לממונים על המס, כל מה שהוטל עליו, עד אותו יום, ויצא. ולימים, חזר ונתיישב בעיר. ותיכף שובו, נתעורר אחד מאדוני הארץ, ובקש מן הקהל אלף דינרים, מחמת שכבר נתנו אלף דינרים לאדון אחר, קודם שובו זה אל העיר. כי כן מנהג לאדוני העיר. ועכשיו, טען זה, שאינו חייב באלף דינרים אלו, שכבר חל חיובם קודם שובו. והקהל טוענים: שאחר שובו, באה הסיבה, באלף דינרים אלו. כי לא על דבר ידוע נותנים לאדונים, רק לפי מה שרצו האדונים, בין בסיבה בין שלא בסיבה. ועוד, שיש להם חותם שיוכלו לתת לכל מי שירצו. וכאשר נתנו האלף דינרים האלו, לא נתנו בסיבת מתנת האדון הראשונה, אלא בלא סיבה. ועוד, כי לעולם יחזרו חלילה. ואם כן, מתי יתחייב?

ב תשובה: דיני המס בכל מקום, אין יסודתן בהררי קודש התלמוד. ובכל מקום ומקום, תמצא בו דינים מחונפים על פי הנהוג, והסכמת גדוליהם, אשר גבלו ראשונים. ורשאין הן בני העיר לעשות תקנות קבועות, ומנהגים ידועין, כפי מה שירצו שלא ע"פ ההלכה, שזה דבר שבממון הוא. ועל כן, אם יש מנהג ידוע להם בדבר זה, הלך אחר המנהג. שהמנהג מבטל את ההלכה, בכיוצא בזה. אבל אם אתה שואלני, במקום שאין שם מנהג ידוע, מה יהי' משפטו ע"פ דין ההלכה. בזה ודאי, הדין עם היחיד. שכיון שהקומנדור טוען: כי מחמת שנתנו לדון רמון דמונקאדה, הוא מבקש מהם. ובטענה הוא בא, ואינו מבקש אלא מאותן שנתנו לדון רמון, בכל שנתנו לו לאחר, מיד הן חייבין לתת לשני, וכפי דברי הקומנדור מיד חל החיוב על הקהל, לתת לקומנדור אלף דינרים. ואיך ישלם זה, במה שכבר נתחייבו הם לתת, קודם בואו. ואפי' תפשו הקומנדור לזה, מחמת אותן אלף דינרים, הקהל חייבים לשלם לו, מפני שהוא נתפס עליהם. וכל הנתפס על חבירו מחמת מסין וארנוניות, חייב חבירו לשלם לו. וכדתניא: אין לך נתפס על חבירו, שהוא חייב לו, אלא במסין וארנוניות בלבד. ואף על פי שהקומנדור עושה שלא כדין, לפי דבריהם, מ"מ הרי לא רצו לדון עמו, והודו לו בתביעתו. אלא שיש לבעל הדין לחלוק בזה, אם נתפס עליהם בכך, שאין חייבין לו, כיון שהם טוענים, שלא היו חייבים כלום, ואף על פי שלא דנו עמו, לפי שאין אדם דן עם שתקיף ממנו. ומ"מ אם זה מודה לקהל, שהקומנדור עושה עמהם שלא כדין, והקומנדור אינו תובע אנשים ידועים, אלא הקהל

סתם, חייב לתת חלקו עמהם, לפי שהקהל אומרים לו: כבר אתה יודע, שאין אחר מן הקהל חייב לו כלום, מחמת אותה מתנה הראשונה, ושלא כדין הוא שואל. וגם הוא אינו מעלי"ל בכך, ראובן הפ' ולא שמעון הפ' אלא כלל הקהל. וא"כ, גם אתה מתבקש כמונו. וזהו שנראה בעיני משורת הדין. והאל ית' יצילנו מעונש הדין

תשובה רסא

א עוד שאלת: שנינו בגיטין, בפ' האומר (ס"ד ע"ב), ובהלכות זכיה ומתנה להרמב"ם ז"ל (פ"ד ה"ז), וז"ל: קטן שנותנין לו צרור וזרקו, אגוז ונוטלו, זוכה לעצמו ואינו זוכה לאחרים. פחות מזה, אינו זוכה לא לו ולא לאחרים. ועתה, אני שואל על ראובן שנתן בקנין לפחות מזה, קרקע. וכתב שטר. יזכה בקרקע הזה, קטן הפחות מזה, או לא יזכה?

ב תשובה: לא אמרו בפחות מזה, שאינו זוכה, לו לו ולא לאחרים, אלא בזוכה ע"י עצמו. לפי שאין [לו] יד כלל. אבל בקנין ע"י אחרים, א"נ במזכה לו ע"י אחרים, דבר ברור הוא, שזכין לו. דאפי' במזכה לעובר, נחלקו בר"פ מי שמת בבבא בתרא, דאיכא מ"ד דקנה (ולכ"ע) [ולקטן] לית דין ולית דיין, דקנה. ואפשר נמי, דזכין להם דבר תורה. וכדמשמע בפ' האיש מקדש (קידושין מ"א ע"א). דאמרי' התם: מנ"ל, דשלוחו של אדם כמותו מהכא. ויקחו להם איש שה לבית אבות, שה לבית. ואקשי': אלא הא דא"ר גידל אמר רב: מנין ששלוחו של אדם כמותו?, שנאמר: נשיא אחד, נשיא אחד. ונעשית חלוקתן, כאלו היו שם כל ישראל. ת"ל שליחות מהכא? ודחינן: ותסברא, דהא שליחות היא. א"כ מצינו שליחות לקטן, וקטנים לאו בני שליחות נינהו. כלומר: דהרבה קטנים היו בהן, ואפי' פחותין מפעוטות. אלא כי הא, כלומר אלא אין אנו למדין מאותו הכתוב, ששלוחו של אדם כמותו, אלא כי הא, דרבה בר בר חנה א"ר גידל אמר רב: אנו למדין ממנו. דאמר רבה בר בר חנה אמר רב גידל אמר רב: מנין שזכין לאדם שלא בפניו? שנאמר: נשיא אחד נשיא אחד וגו'. אלמא: זכין לקטן דבר תורה, ואפי' לקטן המוטל בעריסה, דכמה קטנין המוטלין בעריסה היו בהן. ומעתה, זה שנתן בקנין על ידי אחרים, לקטן הפחות ממדת צרור וזורקו, אגוז ונוטלו, קנה, וא"צ לפנים[198]

תשובה רסב

א טוליטולה, לר' אברהם צרפתי.

[198] (ועי' בנקה"כ סי' ש"ה).

ב שאלת: מי שרוצה להתענות כל ימות השנה, שבת ויו"ט, יכול לסמוך על מר בריה דרבינא, דיתיב בתעניתא כוליה שתא, לבר מפוריא, ועצרתא ומעלי יומא דכפורי, כדאית' בפסחים, פרק אלו דברים (פסחים ס"ח ע"ב). ואף על פי שהרב אלפסי ז"ל רצה לומר תענית חלום, איני יודע מנא לי'. ודברי נביאות הוא.[199]

ג תשובה: לכאורה, ודאי הי' נראה כדברי מר, דבתענית בעלמא קאמר, מדמייתי ליה גבי ההיא דר"א ור"י. דר' אליעזר אומר: אין לו לאדם ביום טוב, אלא או אוכל ושותה או יושב ושונה. ור' יהושע אומר: חלקהו! חציו לבית המדרש וחציו לאכילה. ועלה קאמר ר"א: הכל מודים בעצרת. ורבא אמר: הכל מודים בשבת. ורב יוסף אמר: הכל מודים בפורים. וכל הני, לאו בתענית חלום. ובתר הכי אמרו: מר ברי' דרבינא, כוליה שתא יתיב בתעניתא. דבר הלמד מענינו הוא, דבתענית בעלמא משום בהמ"ד קאמר. ואלא מיהו, קושטא דמילתא, הכי משמע, דבתענית חלום קאמר, ולא בתענית דעלמא. דאף ר"א לא קאמר, או כולו לכם או כולו לבית המדרש. אבל לסגף עצמו, ושלא מחמת בית המדרש, לא אשכחן. ואפי' ביושב בתענית, ביותר מחצי היום, בשבת, אסרו בירושלמי, גבי תענית, ירדו גשמים לאחר חצות. דגרסי' התם. רבי אחא ורבי אבהו בשם רבי יוסי: אסור להתענות עד שש שעות בשבת. אמר ר' יוסי בר אבא: מתנית' אמרה כן. קודם לחצות, לא ישלימו, עד כדון צפרא, הוה לאחר חצות, ישלימו. כבר עבר רובו של יום בקדושה. ומה שאמרו בפרק אין עומדין (ברכות ל"א ע"ב): היושב בתענית בשבת, קורעין לו גזר דינו. פי' רבינו האי גאון ז"ל, וכן רוב המפרשים: בתענית חלום. ושכן היא במדרש תהלים. ואפי' הכי, אמרו: דחוזרין ונפרעין ממנו. מאי תקנתיה? ליתיב בתעניתא על תעניתא. וא"כ איך יתענה בתענית דעלמא. ואמר רבא פסחים (ס"ח ע"ב): הכל מודים בשבת, שכולו לכם. דכתיב: וקראת לשבת עונג; אלא בתענית חלום. והיינו דאמרינן בפ"ק דשבת (י"א ע"א) יפה תענית לחלום, כאש לנעורת, ואמרי' ואפי' בשבת. ואי מצי יתיב בתעניתא דעלמא, מאי ואפי' בשבת. ועוד, דבימים הכתובים במגילת תענית, אין מתענין. ואף על גב דבטלה מגילת תענית, בחנוכה ופורים לא בטלה. וכדאמרינן בפ"ק דר"ה (י"ט ע"ב): הלכתא בטלה, והלכתא לא בטלה. ול"ק, כאן בחנוכה ופורים, כאן בשאר הימים. ואמרי' נמי (ר"ה י"ח ע"ב): מעשה וגזרו תענית בלוד. וירד ר"א ורחץ. וירד ר' יהושע וספר. אמר להם ר"י: בואו והתענו על מה שהתעניתם. וכ"ש בימים טובים, ושבת, ור"ח, דאורייתא שאסור להתענות בהם. דאפי' לפניהם ולאחריהם נמי, היה לנו לאסור כמו שאמרו בימים הכתובים במגילת תענית. אלא שאמרו בגמ' שכל שהוא דבר

[199] (א"ה: הלא קציר הובאה בב"י א"ח סי' רפ"ח).

תורה, אינו צריך חיזוק. וכיון שכן, אילו באנו לפרש, דמר ברי' דרבינא הי' מתענה באותן הימים תענית נדבה, וצער את עצמו, א"א שיהא חולק אכולהו תנאי ואמוראי, אלא בתענית חלום קאמר. ואת"ל, דבתענית דעלמא קאמר, לית הלכתא כוותיה. דלא שבקינן כולהו תנאי ואמוראי, ועבדי' כיחידאה, וכ"ש בשל תורה. ואפי' להתענות בר"ה, ובשבת של עשרת ימי תשובה, שהיו נוהגים הגאונים הראשונים ז"ל. ושאל רבי' האי גאון ז"ל, ואסר. וכן הרב רבי' יצחק בן גיאות ז"ל. והנני אכתוב לך מקצת דבריהם בלשונם. וזה אשר כתוב הגאון ר' האי ז"ל: להתענות בשני ימים טובים של ר"ה, כך אנו רואים יפה, שלא להתענות. שכך אמרו פרנסי ישראל הראשונים, לישראל, בר"ה: אכלו משמנים, ושתו ממתקים. וכן בשבת, אין אנו רואים שוב, שיתענה אדם. שהרי תשעה באב שהיא תענית קבועה, לא ראו לקובעה בשבת, אלא דחו. ואפילו להשלים בשבת, תענית שהותחלה בערב שבת, נסתפק בכמה דורות, עד שנחתכה הלכה: מתענה ומשלים. ואם להשלים בשבת כך, האיך נאמר שתענית נדבה בשבת, שפיר דמי. הלכך, לא תעשו כן, ע"כ. וז"ל הרב רבי יצחק בן גיאת ז"ל: אין דוחין עונג שבת ושמחת יום טוב הקבועים מן התורה, מפני תענית נדבה, שאין לה עיקר חיוב, ולא מדברי סופרים, אלא לתענית חלום בלבד, מפני צערא דגופא. ובהדיא אמרו, במסכת תענית, בירושלמי: ר' אחא ב"ר יעקב, מפקד לספריא: אין אתת, איתא משאלינכון. אימרון לה: בכל מתענין, חוץ משבתות, וי"ט וראשי חדשים, וחולו של מועד, וחנוכה, ופורים, ע"כ. וע"כ ראוי לפרש, דמר ברי' דרבינא, בתענית חלום היה יושב באותן הימים, כדי שלא לשבור דבריו, ושלא לעשותו חולק על הכל. ולסגף אדם עצמו יותר, אינו מן הראוי, שאין המסוגפין יכולין להתעסק יפה בתלמוד תורה, ולא לכוין דעתם יפה למצות. ואסור להרע לעצמו, להתענות כל הימים, אלא על ענינים שיארעו. אפילו בזה, אסר רבי יוסי כדתניא בתענית (כ"ב ע"ב): עיר שהקיפוה כותים או נהר, ואחד ספינה המטרפת בים, ואחד יחיד שנרדף מפני כותים, ואחד מפני ליסטים, על כולם יחיד רשאי לסגף עצמו בתענית. ר"י אומר: אין היחיד רשאי לסגף עצמו בתענית, שמא יצטרך לבריות, ואין הבריות מרחמין עליו. ואמר רב יהודה אמר רב: מאי טעמא דרבי יוסי? דכתיב: ויהי האדם לנפש חיה. א"ל הקדוש ברוך הוא: נשמה שנתתי בר, החיה אותה. ותניא בפ"ק דנדרים (י"ג): ר"א הקפר ברבי אומר: וכפר עליו, מאשר חטא על הנפש. וכי באיזה נפש חטא זה? אלא שציער עצמו מן היין. והלא דברים ק"ו, ומה מי שציער עצמו מן היין, נקרא חוטא, מצער עצמו על כל דבר ודבר, על אחת כמה וכמה. מכאן אמרו: כל היושב בתענית, נקרא חוטא.

ועוד אמרו תענית (י"א ע"ב): בר בי רב דיתיב בתעניתא, כלבא ליכול שירותיה. וטעמא, משום שאין המצער מכוין בשמועותיו, ולעמוד על תורתו.

תשובה רסג

ומה ששאלת: מה שכתב הרמב"ם ז"ל: בזמן הזה שאנו עושין ב' ימים טובים של גליות, לא יניח אדם מי"ט ב' לחבירו, ומתנה. לא נראו לנו דברי הרב ז"ל בזה, כלל. מ"מ אפשר לפי דבריו, שביצה מותרת. שלא אמר כן הרב ז"ל, אלא במתנה, דאנן כיון דידעינן בקיבועא דירחא, אין לנו להתנות בהן. מ"מ ביצה, כדקיימא קיימא, דלא חמירא לדידן דידעינן בקיבועא דירחא, ממאן דלא ידע.[200]

תשובה רסד

א טודילה.

ב מאן דמסר מודעא אגיטא. ופירשו המפרשים ז"ל: מכת מרדות. אם הוא מסור בידינו היום? ואם הוא חייב מלקות מיד, אף על גב דלא מיניה חורבא, כיון שפירסם מיד הביטול והמודעה? ואם יש למלקות זה קצבה, כפי ראות הב"ד?

ג תשובה: (לפנים) בכל דור ודור, הרשות (היתה) נתונה בזה לב"ד, ליסר ולהכות מי שנוהג שלא כשורה, ופורץ גדרן של ישראל. וכל העושה כן, תבא עליו ברכה. ובמס' משקין אמרו: דמחרימין, ואפי' לדאכיל ושתי בהדיה, ויתיב בד' אמות דילי', ותלשי' שעריה, ותכפי', ואסרי' ועבדי' הרדפה. וכל הני, בודאי אפילו אנן. ובכ"מ (אם הממשלה תרשה לנו) עבדינן הכי. דבכל הני, לא אשכחן דבעינן ב"ד חשוב. והרב אלפסי ז"ל, כתב כן בהלכות. ואפילו למיקץ חד מאיבריו, רשות, כדרב הונא דקץ ידה, כדאיתא בר"פ כל היד (נדה י"ג ע"ב). וכן מלקין בדרבנן ארבעים. דכל מאי דתקון, כעין דאוריתא תקון. ותדע, דהא בכל מקום מלקות סתמא קאמרי. וכל מלקות סתם, מלקות של מ' משמע. וכדאמרי' (קידושין פ"א): מלקין על לא טובה השמועה, ולמאן דאיפקר בשליחא דבי דינא. ובהדיא אמרו (שם קידושין כ"א): דהקורא לחבירו עבד, יהא בנדוי. ממזר, סופג את הארבעים. אף על פי שזה אינו לוקה דבר תורה, אלא מכת מרדות מדרבנן. ואמרינן בפ' זה בורר (סנהדרין כ"ו ע"ב), גבי חשוד על העריות, דלוקה הארבעים; היא מכת מרדות מדרבנן. וגרסי' עני מרי ארבעין [בכתפי] וכשר. ופרש"י ז"ל בלשון הזה: ארבעין בכתפי', חייב מלקות הוא, אף על פי שאין בו התראה. דאמר מר: מלקין על לא

[200] (א"ה: רמזה הב"י או"ח סימן תקכ"ח).

טובה השמועה. וזה ליסר העוברים על מה שכבר עשו. אבל למי שאינו רוצה לקיים את המצוה, ואפילו מצוה דרבנן, מלקין אותו בלא קצבה, עד שיקבל, ויעשה. ואפילו עד שתצא נפשו. וכאותה ששנינו (כתובות פ"ו ע"א): בד"א, במל"ת. אבל במ"ע, כגון לולב אינו נוטל, מכין אותו עד שתצא נפשו. וכן אפילו מי שמחויב לפרוע חובת אביו, ואינו רוצה לפרוע. וכדעת ר' חננאל ז"ל. וכן נראין לי דבריו, ויש ראיות ראויות לסמוך עליהן, לפי מה שנראה לי.

תשובה רסה

א טורטושא.

ב שאלת: מי שנדוהו, ומת בנדויו. אם יכולין להתיר נדויו לאחר מיתה, אם לאו? והארכת בזה הרבה.[201]

ג תשובה: נראה שמתירין, מההיא דר"א, שעמד ר"ע על רגליו, ואמר: הותר הנדר, הותר הנדר, ואף על פי שדחית, ואמרת: שהותר הנדר קודם פטירתו קאמר; הא ליתא! מדקאמר: עמד ר"ע, ואמר: הותר הנדר; והיה לו לעמוד עכשיו, ולומר כן. וכי לעדותי, היו צריכין בודאי, אילו התירוהו מחיים, וחיה לאחר מכאן. ובאו תלמידיו ללמוד לפניו, כבר הודע לכל שהתירו נידויו. אלא ודאי, עכשיו הוא שהתירו לו, והותר הנדר עכשיו קאמר. ואף כן, שמעתי שאמרו לי משמו של הר' ר' מאיר אבואלעפייא ז"ל. ודייק לה מההיא דר"ע.

תשובה רסו

א שאלת: מלבוש צר, שלובשות הנשים, והוא פתוח מן הצד. ויש בו לולאות רחבים מכאן, להעביר חבל של משי בלולאות, שיכול למשכו בנקלה, ולהדקו. יש בו משום דנראית כתופרת, ואסור לעשות כן בשבת, או לא?

ב תשובה: אין נראה זה כתפירה, דמותח חוט של תפירה אמרו, אבל זה אינו נראה כתפירה, שאין דרך לתפור בנעוק זה. ופוק חזי, מאי עמא דבר.

תשובה רסז

א שאלת: ראובן שדך לו אשה, וקבע לו זמן לנשואין. ונשבע לה כלשון הזה: שלא ישא אשה אחרת עליה בחייה. ובתוך זמן השידורין, מת אחיו ונפלה יבמתו לפניו, ורוצה

[201] (א"ה: לך נא ראה לעיל, סימן רכ"ט תשובה אחרת ע"ע זה).

ליבם, לולא השבועה העומדת כנגדו, וגם אינו חפץ לישא המשודכת לו. לעולם מי אמרינן: עליה בחייה; כמשמע הכתוב, באשה אל אחותה עליה, כמו עמה בחייה, בא לרבות לאחר שיגרשנה. אבל קודם שישאה, אינו במשמע. וכ"ש כאן דאיכא יבמה. ואמרינן: יבם, לאו אחר הוא, ואשה הקנו לו מן השמים. וזה לא נשבע, אלא שלא ישא אשה אחרת. א"ד לא היתה הכוונה, אלא שלא תהא שום אשה נשואה לו עמה?[202]

ב תשובה: אם לא נשבע זה על דעת רבים, טוב שיתיר את שבועתו, כדי להתרחק מן השבועה כמו שיכול. ובפני המשודכת ומדעתה, אם תתרצה בכך. ואם לאו, יתיר בפניה, או לאחר שיודיענה. וכדתני' בנדרים (ס"ד ע"א): המודר הנאה מחבירו, אין מתירין לו אלא בפניו. שנא': ויאמר ה' אל משה, במדין: לך שוב מצרים, א"ל: במדין נדרת, לך והתיר נדריך במדין. ואם אי אפשר להתיר שבועתו, מפני שנשבע ע"ד רבים, מסתברא שאין כאן איסור שבועה מן הדין, שהרי לא נשבע זה, שלא ישא אשה אחרת עליה. ואין במשמע: עליה אלא לאחר נשואין. אבל קודם שישאנה, לא נשבע זה. וכן, לא נשבע שישאנה, שיפול בו הספק שאמרת, שמא היתה הכוונה שלא תהא שום אשה נשואה לו עמה. והגע עצמך! הרי שחזרה היא בו ונשאת לאחר, היאסר זה כל ימי חייה של זו, שלא ישא אשה. אלא באמת, לא היתה הכוונה, אלא לאחר שתנשא לו. ולפיכך, ייבם ויזהיר שלא ישא המשודכת, שהרי לא נשבע שישאנה אלא שלא ישא אשה אחרת עליה. אבל הטעם שתלית עצמך בו, דיבם לאו אחר הוא, וממנה דיבמה ג"כ לאו אחרת היא, אין אותו הטעם כלום. ואף על פי שאמרו בפ"ק דסוטה (ה ע"ב): לאחר, ולא ליבם. לאו בכל ענין, אמרו. ותדע לך, דהא אמר רב אסי בכתובות, פרק האשה שנפלו (כתובות פ"א ע"א), גבי תנאי כתובה: דלכשתנשאי לאחר, תיטול מה שכתוב ליכי. ליבם אחר הוא, וכבר ידעת תי' דבר זה, ואין מפרשין לחכם.

תשובה רסח

א לאישטילא.

ב שאלת: מימים קדמונים, תקנו הקהל תקנות בעניני העיר, ובכלל התקנות תקנו, לכל הדרים בעיר, שיסירו הבתי כסאות העשוים בקירוב חומת העיר, ומחוץ, והקורות היוצאות מחוץ לחומה, שיסירו אותם, ושיקצצו האילנות שהם מחוץ לחומה, עד רחוק עץ אחד, הנקרא אשתא. ושלא יעשו אמת המים, לא מבפנים ולא מבחוץ, עד רחוק שתי אמות. ושלא יוציאו קורות מחוץ לחומה. ואח"כ הוציאו אנשים קורות דקות. ועל

[202](א"ה: הובאה בקיצור בב"י יו"ד סי' רכ"א, ואתה תחזה לקמן סי' ר"פ שיש תשובה אחרת דוגמא לזה).

זה, נחלקו בעיר שתי כתות. כת פוטרת, ונותנים טעם לדבריהם, שהקורות הגדולות קורין ב"יגע, וקורות קטנות קורין ארנייא. ועוד טוענים, המוציאים אנו? לא הוציאנו חוץ לחומה, אלא שבנינו על החומה, והוציאנו הקורות לשמירת העיר. והעד, שעשינו עליהם גג מכוסה. וכת האחרת מחייבת, כי כולן נקראין קורות. הודיענו: הדין עם מי?

ג תשובה: מה שטוענין הפוטרין, מצד שקורה העבה קורין אותה ביג"א, והדקה קורין אותה ארנייא. איני יודע מה לטענה זו בדין זה, שהרי אין בלשון התקנה, לא לשון ביג"א ולא לשון ארנייא, אלא קורה. ואם נאמר: כי מאחר שיש שמות לזו ולזו, שמות מוחלקין בין הלועזות בלעז, א"כ אף בלשוננו יש לחלק, ולעבה קורין קורה, ולדקה קורין בשם אחר. אם זו היא הכוונה, מה לנו ללמוד מן הלועזות הללו. בא ונלמוד, ממה שאמרו בפ"ק דבבא בתרא (ז ע"א): אחזיק לכשורי, אחזיק להורדי. אחזיק להורדי, לא אחזיק לכשורי. או מן הכתוב: קורות בתינו ארזים, רהיטנו ברותים. ומ"מ, איני רואה טעם לדבריהם אלו. כי באמת במקום שיש חילוק בדין, לאו בענין שמדברים בו, בין זו לזו, הוצרכו לקרוא לזו שם, ולזו שם אחר, כדי להודיע הדין או הענין, אשר ירצו בו. אבל על דרך הכלל, זו וזו קרויות קורות. גם מה שהם טוענים: כי מה שעשו, לא עשו אלא לשמירת העיר, אין מציל אותם מן הדין. כי מ"מ, הרי הוציאו חוץ לחומה. אלא שאני רואה לזה קצת טענה, מפני כי באמת יראה שכונת הראשונים, מתקני התקנה, לא תקנו מה שתקנו בכל הדברים הללו, אלא לשמירת העיר, ולבצר החומות. ויגיד ע"ז: קציצת האילנות, והסרת אמת המים. וא"כ, אין ההקפדה אלא על הקורות הגדולות, שיכול האדם לאחוז בהם, ולעלות על החומה, וכיוצא בזה. אבל כל שאין תקנה זו, וכיוצא בה, מצויות במה שעשו לא שלא נתכוונו מתחילה לכך, והכל לראית יודעי עניני המדינה, ושמירת' מנזקי האויב. ובאמת כי בענינים אלו, אני רואה בגמ' עניינים מורים, שהולכים אחר כוונת הדבר, ועניינים מורים בהפך, בענייני מצות התורה. נחלקו ר' יהודה ור"ש בבבא מציעא בפ' המקבל (בבא מציעא קט"ו ע"א): אי דרשי' טעמי דקרא, או לא? דר"ש דריש, ור' יהודה לא דריש. וקי"ל כר' יהודה. דר"י ור"ש, הלכה כר"י. כדאיתא בעירובין בפרק מי שהוציאוהו (עירובין מ"ו ע"ב), ובב"ק [דף פ ע"א], גבי אשה שנדרה, שכל שבא ראשון לישא אותה, שאינה משיבתו ריקם. אמרו: לא נתכוונה זו אלא להגון לה. וכן רבים כיוצא בזה. וכיון שכן, אפ"ל שאין מוציאין הקנסות, אלא בראיה ברורה. ומ"מ כך נראין לי הדברים, שעניינים כאלו אין מדקדקין בהם, ואין יורדין בהן לשיעורין. שאם אתה אומר כן, נתת דבריך לשיעורין, ובא ותן מדה לקורות. ונאמר לכם, כזו תקנתם, או כזו תקנתם. ומ"מ אם דקות שבדקות הן, אינן קרויות קורות, אלא עצים בעלמא. וכל זה

לראית ב"ד בכל מקום ומקום, לפי שהן נהוגין לקרוא אותם, שבכל דיני ממונות ונדרים וחרמים ושבועות, אין הולכין בהם, אלא אחר לשון בני אדם.

תשובה רסט

א עוד אמרת, שהמדינה מוקפת חומה, אלא שיש קצת ממנה שאין החומה מקיפתה, אלא בתים בנויין סביב לה, שוין עם קיר החומה. ואותן בתים היו בנויין קודם החומה, וקורות יוצאות מהם. ויש מי שטוען, שאע"פ שהיו בנוים מקודם, מ"מ היה להם לקצוץ. ואף על פי שאין בתים אלו מן החומה, כיון שהם בשוה עם החומה, והם לעיר במקום חומה, מכלל החומה הם נחשבים, והרי הם בכלל התקנה והקנס. ועוד, שמ"מ הרי הן יוצאות לחוץ לחומה. ואחרים יש שפוטרין, מפני שאין קורות הבתים חומה. ועוד, כי הם כבר היו בנויין קודם לחומה, ולא היתה התקנה אלא על הקורות הקבועות בחומה, שלא יצאו חוץ לחומה. ועוד אמרת, שהם חולקים בלשון התקנה. יש פוטר את כולן, מחמת לשון התקנה, ויש מחייב(י). ואמרת: שאכתוב לך דעתי, בכל זה.

ב דע שדעתי נוטה בזה, לדעת המזכין. לפי שאין קרוי החומה, אלא מה שהקיף את המדינה לשמירה, לא כותלי הבתים שנעשו קירות הבית להקיף למדינה. ושנינו בערכין, פרק המוכר שדהו בשעת היובל (ל"ב ע"א): בית הבנוי בחומה. ר"י אומר: אינו כבתי ערי חומה. רש"א: כותל החיצון, חומתו. ואמרינן עלה בגמרא: ושניהם מקרא אחד דרשו. ותורידם בחבל, בעד החלון, כי ביתה בקיר החומה, ובחומה היא יושבת. ר"ש סבר כפשטיה דקרא: כי ביתה בקיר החומה; ואפ"ה ובחומה היא יושבת. ור"י סבר בחומה היא יושבת, ולא בעיר החומה. וקי"ל כר' יהודה. ולא עוד, אלא שאפי' ר"ש לא נחלק, אלא בעיר שיש לה חומה. וקסבר שאע"פ שהבית בנוי בגג החומה, וכותל החיצון של בית בנוי על קיר החומה, הרי הוא מכלל החומה, וכאלו הגביה החומה מן הצד החיצון. אבל אם היו גגות המדינה חומה לעיר, מודה הוא שאין לו חומה. ובית כזה, אינו כבתי חומה. דתנן התם (ערכין ל"ב ע"א): עיר שגגותיה חומתה, אינה כבתי ערי חומה. וזה דברי הכל היא שלא נחלק בה ר"ש. ותניא בבריי'. חומה; חומה, ולא שור איגר. סביב, פרט לטבריא, שימה חומתה. ואם יטענו המחייבין, שהכוונה היתה לשמירת העיר. וכל שהקורות יוצאות מקירות הבית סביב חוצה, והעיר חלושה מאותה צד, כ"ש שישנן בכלל התקנה והקנס. אם כן, אף הם, מדבריהם הם יושבין. כי למה יחייבו מוציאי הקורות ובונים עליהם ומכסין, כי אין בזה נזק למדינה. אדרבה! הרי זה מבצר לעיר, כמו שטענו הפוטרין. וא"א להם לתפוס את החבל בשני ראשין. וכך נראה בעיני, שאין קונסין

את אלו, אלא בראיה ברורה. ובכל מקום, המוציא עליו הראיה. ומה שטענו המחייבין, כי מ"מ הרי הקורות יוצאות מחוץ לחומה; מדעתי אינה טענה. שלא היתה התקנה, אלא על הקורות התקועות בחומה, ומאריכות עד חוץ לחומה. שאם אין אתה אומר כן, אף מי שבנה חוץ לחומה ממש, והוציא באותו בנין ראשי קורות, יהא בקנס. שהרי מ"מ קורות אלו יוצאות חוץ לחומה, ואף על פי שאינן אחוזות בקיר החומה. ואינו! שלא אמרו, אלא על קורות בנויות בחומה, ונמשכות עד חוץ לחומה. ומה שאמרת: שנחלקו בלשון התקנה, לא הגדת לי במה נחלקו, (ואינו) [ואיני] יכול לדון ולדרוש בנעלם. והנה דקדקתי כפי ידיעתי בלשון התקנה, ואיני מוצא לשון שיפטור את העובר באחד מן הדברים שנתפרשו בה.

תשובה רע

א עוד אמרת: והודיענו, דיוק הלשון שכתוב בתקנה: בקרוב חומת העיר; שאין אנו מבינין אותו.

ב תשובה: מסתברא, שכל מקום שנאמר בו: קרוב, סתם, היינו בתוך ארבע אמות. וכמו ששנינו בגיטין בפ' הזורק (גיטין ע"ח ע"א): היתה עומדת ברשות הרבים, וזרקו לה: קרוב לה, מגורשת. קרוב לו, אינה מגורשת. ואמרינן עלה בגמ': היכי דמי קרוב לה, היכי דמי קרוב לו? אמר רב: ד"א שלה, זהו קרוב לה. ד"א שלו, זהו קרוב לו. ואף על פי ששנינו לענין הרחקת מי רגלים מכותל לבנים, ג' טפחים, כדאמרי' בפ' לא יחפור (בבא בתרא י"ז ע"א). כאן ודאי נראה שהלכו בה יותר לחומרין. שהרי ביארו כאן בתקנה, שלא יעשה אמת המים, עד שירחיק שתי אמות. ועוד, שאם כדין הרחקה דעלמא, למה אסרו יותר בבית הכסא העשוי חוץ לחומה, ממה שאסרו מבפנים, שהרי גם מבפנים הוא מזיק. ולפיכך נראה לי, כיון שלא נתנו בו שיעור מפורש, ואסרו מבחוץ יתר ממה שאסרו מבפנים, שהוא בשיעור ד' אמות, וכמו שכתבתי. גם מה שכתוב בתקנה: ושלא יהיו רשאין מכאן ואילך, לעשות בתי כסאות בקירוב חומת העיר; נראה שלא אסרו, אלא בקירוב חומת העיר מבחוץ, ולא מבפנים. לפי שאני רואה, כי מה שאמרו להסיר מה שנעשה כבר באותו ענין, אסרו שלא לעשות מכאן ואילך. שהרי אמרו: לקוץ הקורות היוצאות מכבר. וכן אסרו להוציא מכאן ואילך. ואמרו: להוציא הבתי כסאות שנעשו מכבר. וכן אסרו לעשות מכאן ואילך. ולפיכך, בדרך שאמרו במה שנעשה, באותו הדרך אסרו שלא לעשות מכאן ואילך, והיינו מן החומה ולחוץ, ולא מן החומה ולפנים

תשובה רעא

א מונטוסון.

ב שאלת: אם דעתי נוטה למה שפסק הרב אלפסי ז"ל, בפ"ק דסנהדרין: דאפילו משישמע דברי בעל דין, ויודע להיכן הדין נוטה, מצוה לומר להם פשרה בעיתו. ובספר המצות לרב רבי משה דקוצי, פסק שאסור לומר להם, לאחר ששמע את דבריהם, ויודע להיכן הדין נוטה.

ג תשובה: אף על פי שאין דעתי מכרעת את ההרים, מ"מ כך נ"ל כדברי הרב אלפסי ז"ל. דהרב פסק כר' יהושע בן קרחה (סנהדרין ו ע"ב), דאמר: מצוה (לצבוע) [לבצוע]. ואקשינן: ומי אמר רב הכי? והא רב הונא תלמידי' דרב הוה, וכי הוה אתי לקמיה דרב הונא א"ל: אי דינא בעיתו, אי פשרה בעיתו? ואקשינן: היינו ת"ק? איכא בינייהו מצוה. ואקשינן: היינו ר"ש בן מנסיא? איכא בינייהו משתשמע את דבריהם, ואתה יודע להיכן הדין נוטה. דלר"ש בן מנסיא איסור, ולר"י בן קרחה מצוה. וכבר פסק רב הלכה כר"י בן קרחה, ורב הונא עביד הכי עובדא. וכיון שכן, קי"ל כוותייהו.

תשובה רעב

א שאלת: הא דאמרינן בנדרים (כ"ה ע"א) גבי קנייא דרבא. מדקאמר: פרעתיך; אינו חייב, אלא שבועה היסת, בלא נקיטת חפץ. ואם כן, האיך אמר: אנקוט ספרא דאורייתא ואשבע?

ב תשובה: יש מי שסובר, דאפילו שבועת היסת הויא בנקיטת חפץ. ומביאין ראיה, מדאיבעיא לן בשבועות פרק שבועת הדיינין (שבועות מ"א ע"א): מאי איכא בין שבועה דאורייתא, לשבועה דרבנן? ואסיקנא: דאיכא בינייהו, למהפך שבועה, ולמיחת בנכסיה. ולא קאמר דאיכא בינייהו, למינקט חפצא. ועוד מביאין ראיה מהא דנדרים. ומיהו אנן, לא סבירא לן הכי. אלא דאורייתא, בנקיטת חפץ, והוא הדין לשבועת המשנה, אבל שבועת היסת בלא נקיטת חפץ. והתם, בשבועות בדינים שיש בה דאורייתא לרבנן קאמרי, אבל בטכסיסי דשבועות לא קאמרינן. ובין נקיטת חפץ ללא נקיטת חפץ, טכסיסין נינהו, ובהכי לא מיירינן. וכ"כ הרב יוסף הלוי אבן מיגאש ז"ל. וההוא דנדרים, איכא למימר דמודה מקצת היה, או עד אחד היה שם, שנשבע שבועת התורה. ומה שלא הזכירו שם כן, לפי שלא היו באים שם על דין זה, אלא ללמדנו שלא היו נשבעים ע"ד ב"ד. ורבא הוא שתקן, משום מעשה שהיה.

תשובה רעג

א מונטפישליר.

ב שאלת: מעשה היה באחד שביקש לקדש לו אשה, ולא היה לו במה שיקדשנה. ואשה אחת נשואה, מסרה לו טבעת, ואמרה לו לפי תומה: זה הטבעת נתון לך במתנה. וזה היה שלא בפני בעלה. מה אנו בקידושין אלו? לפי שיש בכאן מי שאומרים: שהיא מקודשת גמורה. ויש מי שאומר: שאפילו ריח הקדושין אין כאן, כל שנתנה שלא מדעת בעלה. ויש מי שאומר: טבעת שאולה ע"מ לקדש בו את האשה, מקודשת גמורה. וילפינן לה מדאמרי' במ"ק (כ"ו ע"ב): האומר לחברו: השאילני חלוקך, ואלך ואבקר בו את אבא; ומצאו שמת, קורעו ומשלם לו דמי קורעו. ואם לא הודיעו, לא יגע בו. והכא נמי, מדהשאילו לקדש בו את האשה, על מנת כן השאילו, ומקודשת גמורה היא. וכן הורו הגאונים ז"ל.[203]

ג תשובה: גאונים אלו שאמרת שהורו כן, לא שמעתים בעולם,ואיני מודה בדבר זה. והראיה שאמרת, אין הנדון דומה לראיה, שנלמוד ממנה, שתהא זו מקודשת בטבעת שאולה. דהתם, כיון שאמר לו שהולך הוא לבקר את אביו שהוא חולה, הרי זה נותן לו רשות מן הסתם, שיקרענו ויחזירנו לו, ויתן לו דמי קורעו, ולא שתהא הטלית שלו, כמתנה ולא כמכירה, ויתן לו דמיו. וכדאמרי': קורעו ומאחו, ונותן לו דמי קורעו. והכא נמי, אם באה לדמותו, אף אנו נאמר לקדש בו את האשה השאילו לו, ושיחזירנו לו בעינו לאחר קידושין. ששאלה יש כאן, מתנה ומכר אין כאן. דלעולם, אין מכר ומתנה בלשון שאלה. מאי קא אמרת: אדם יודע שאין מקדשין בכלי שאול, וגמר ונתן לשם מתנה; לא היא! חדא, דלאו כולי עלמא האי דינא ידעי. ואדרבה רובא דעלמא טעו בהא, דלאו דינא דקדושין גמירי. ואינו דומה למקדש אחותו, ולא למכיר בה שאינה שלו, דבהנך לא טעו אינשי. אבל הכא, רובא דעלמא טעו בה. ועוד, דאפילו התם נמי, לאו למתנה איכוון, אלא לפקדון. דקי"ל בהא, כרב, וכדאמר רבא התם, בפרק שנים אוחזין (בבא מציעא ט"ו ע"ב): הכיר בה שאינה שלו, ולקחה, מעות יש לו. ועוד, שבעל הדבר הוא דאמרינן שאינו טועה, וגמר ויהיב לשם מתנה, לדעת שמואל. אבל הכא, שהמשאיל אינו בעל דבר, מה לו שיתנו לזה, ובלשון שאלה, ויתכוין למתנה כדי שיהיו מעכשיו קיימין. ותדע לך, שהרי בי"ט של חג, שאין אדם יוצא בלולב של חבירו, דבעינן: לכם; אינו יוצא, לא בגזול, ולא בשאול. וא"כ נאמר דבשאול יוצא, דהא במשאיל יודע שאינו יוצא בשאול ממש, וא"כ נאמר שאף הוא נתנו לו לשם מתנה, כדי שיצא בו. ולא עוד, אלא

[203](א"ה: דוגמא לזו, איתא בח"א סי' אלף רמ"ט).

אפילו השאילו לו לזמן מרובה שהנאתו שוה דינר או יותר, אינה מקודשת, אא"כ הודיע שהיא (לו) [לא] נתרצית להתקדש, אלא בגופו לא בהנאתו לבד. ולא עוד, אלא אפילו הודיע ואמר לה: מושאל הוא אצלי, לחמש שנים, והרי את מקודשת לי בהנאתו, קרוב הדבר בעיני, שאינה מקודשת, לפי שכל מה שמקדשת בו, אם חוזר בעינו, הרי זה כע"מ שתחזירהו לו, שאינה מקודשת, כדי שלא יאמרו אשה מתקדשת בחליפין. וכן, אין הנדון דומה לגזל דידה, דבשדיך, מקודשת, כמו שאמרת. דהתם, כיון דשדיך, וקבלתו לשם קידושין, אנן סהדי דניחא לה בהכי, והרי גומרת בלבה שתהא שלו, ומוחלתו לו לשעה, דיותר ממה שהאיש רוצה לישא, אשה רוצה להנשא. ומיהו הנדון שלפנינו שנתנה לו האשה במתנה, דרך אחר יש לו, שמתנה גמורה יש כאן. אלא שיש להסתפק אם הוא שלה, ויש לה רשות ליתן אותה במתנה, שלא מדעת הבעל, אם לאו. ואני רואה אותך יורד במים עמוקים, לדון אם יש לאשה יד בלא בעלה, כשנתנו לה אחר, בעל מנת שאין לבעלה רשות בו, אם לאו. ואם הלכה כרב, או הלכה כשמואל. ואם באתי לכתוב בזה מה שיצטרך, לפ' אותה הלכה שבפ' קמא דקידושין, ובפרק בתרא דנדרים, יאריך הענין מאד ללא צורך כאן. וכדחיית הראיות, שהביאה הכת הראשונה ולמדו מהם, דאפי' באין רשות לבעלך בהם, סגי, ולא קנה יתהון בעלה. אין מאחת מהנה, ראיה מכרחת, ויש לחכם פתרונים בכל אלו. וכבר הורגשו אותן ראיות כולם, ונדחו בקל. ואין מפרשין לחכם. ואין אנו צריכין כאן לכך, דאף לכשתמצא לומר דכל שלא יחד לה דבר, קנה בעל, אם באנו לחוש ולומר: שמא אחר נתן לה בע"מ שלא יהא רשות לבעלה בהן, כך יש לחוש שמא נתן לה בע"מ שלא יהא רשות לבעלה בהן, אלא שתאכל ותלבש ותהנה בהם אחרים. או ע"מ שלא יהא רשות לבעלה בהם, אלא מה שתרצה תעשה, וכדעת הרמב"ם ז"ל. ע"כ אני אומר שזו ספק מקודשת, שהרי כל מה שיש לאשה בחזקת הבעל, עד שתביא ראיה לדבריה. ואפי' אלמנה שהיא יושבת עם היתומים, וכדאמרינן בפרק חזקת (בבא בתרא נ"ב ע"ב): האשה שהיתה נושאת ונותנת בתוך הבית, והיו אונות ושטרות יוצאות על שמה, ואמרה: שלי הן, שנפלו לי מבית אבי אמרינן: עליה להביא ראיה. ואף על גב דאיכא למימר, כיון דשכיח לה מילתא, דאמרה: קא טרחא קמי יתמי; אפ"ה חיישינן, דלמא גזלה מדידהו. כ"ש אשה היושבת תחת בעלה, ולמתנה אנו חוששין. וכטעמא דאתמר בירושלמי: קול יוצא למתנה. אלא שאני חוכך לזה, כיון שנתתו לאחר, שאין אני רואה בשום מקום שיוציא הבעל מצד הלקוחות, מקבל מתנתה. ולא עוד, אלא אפילו פקדון שיש לה ביד אחרים, אין הבעל מוציא מיד הנפקד. וכמו ששנינו בברייתא (בתרא נ"א ע"ב): אין מקבלין פקדון לא מיד הנשים, ולא מן העבדים, ולא מן התינוקות.

קבל מן העבד, יחזיר לעבד. וטעמא משום דחוששין שמא הפקידו אחרים בידם, או שמא נתנו להם על מנת שאין לבעל ולאדון בהם כלום, אלא מה שהן נותנין לתוך פיהם, וכיוצא בזה. ולא עוד, אלא אפילו תבעם הבעלים מן הנפקד, ולא החזיר לבעלים אלא לאשה ולעבד, ובאו הבעלים להוציא מיד האשה והעבד, יש מרבותינו שאמרו, וכמדומה שאמרוה משמו של רבי יצחק הזקן ז"ל, שאינם יכולים להוציא מידיהם. שא"כ יוציאו אף מיד הנפקד, דאפוכי מטרתא למה לי. אלא שלא הודו בזה, כל רבותי נ"נ. ומ"מ הדברים מסופקים. ולפי' אני חוכך להחמיר, ולעשותה כמקודשת ואינה מקודשת, וחוזר ומקדשה. ואם בא אחר, וקדשה קודם שיחזור ויקדשנה הראשון, חוששין לה משניהם, ואחד מהם נותן גט, וכונס השני. ומ"מ, אם נתינת טבעת כזה, דרך המקום שאין הבעלים מקפידים, הרי זו מקודשת גמורה. שאפילו גבאי צדקה רשאין לקבל הימנה, בכל כי הא, ואפילו לכתחילה. וכדגרסינן בשילהי פ' הגוזל בתרא (קי"ט): רבינא אקלע למחוזא. אתו בני נשי דמחוזא רמו קמי' בבלי ושיראי. א"ל רבא תוספאה לרבינא: והא תניא: גבאי צדקה לוקחין מהן דבר מועט, אבל לא דבר מרובה. א"נ הני לבני מחוזא, כדבר מועט.

תשובה רעד

א אויניון לרבי יוסף

ב שאלת חרם שמחרימים הקהל אם הוא צריך הפרה מטעם שאמרו נידוי אפי' על תנאי צריך הפרה לפי שלא ראינו ולא שמענו מקום שנהגו להתירו. והודיעני אם יש טעם בדבר מה הפרש יש בין נדוי לשבועה שלא מצינו שבועה על תנאי שתהא צריכה היתר. ואם אינו אלא משום סמך דיהודה

ג תשובה בנדר ושבועה ונזירות אין צריך שאלה בין באוסר בתנאי ובין שלא בתנאי אלא מותר מיד אתר קיום הענין. ותדע לך שהרי שנינו (נדרים ד"ס ע"א) קונם יין שאיני טועם היום אינו אסור אלא עד שתחשך ואמרי' עלה בגמרא אמר רב ירמיה בר אבא לכשתחשך צריך שאלה לחכם מאי טעמא אמר רב יוסף גזירה משום יום א' אלמא בכולא מתני' דהיינו שבת זו ושנה זו ושבוע זו אין צריך שאלה כלל בסוף הזמן אלא בהיום ומשום גזירה. אבל מת שהחרימו ציבור איסור אחר נוסף בו והוא שנאסר במנין וכל שנאסר במנין צריך מנין אחר להתירו. ולא משום ההיא דיהודה אתי' ליה אלא משום שנאסר במנין וכדאמרי' בריש פ"ק דביצה (ד"ה ע"א) אמר רב יוסף אף מתקנת ריב"ז ואילך ביצה אסורה מ"ט הוי דבר שבמנין וכל דבר שבמנין צריך מנין אחר להתירו ואמר ר"י מנא אמינא לך דתניא לך אמור להם שובו לכם לאהליכם כו' כדאיתא התם.

אלא שמשמו של רש"י ז"ל כתבו בתוס' שגזירות שהציבור גוזרין עד זמן ידוע כשיגיע הזמן אינן צריכין להתירו דלא גרע מנודר עד זמן ידוע שכשבא הזמן אין צריך להתיר. והכא לא נתנה התורה זמן אלא שאסרה מחמת טענה כגון איסור תשמיש המטה ג' ימים לפני מתן תורה. ואיסור עליית הר סיני מחמת קבלת התור' והגלות שכינה בהר. והייתי סבור דכיון שנתנה תורה יחזירו להיתרן הראשון אף על פי שלא נתנה בו תורה זמן וכן כשתסלק השכינה מן ההר. וכן העלת נטע רבעי בירושלים לאחר החרבן וכל כיוצא בהן. לכך הוצרך הכתוב לומר דכיון שנאסר במנין בלא קביעות זמן אף על פי שבטל טעם האיסור צריך מנין אחר להתירו. וההפרש בין נדוי לנדר נראה לי הדבר ברור שהנדר אינו חל האיסור עליו אלא על החפץ. וכדאמרי' ברפ"ק דנדרים (ד"ב ע"ב) נדר דאסר חפצא אנפשיה והנידוי הוא דבר שחל בגופו וכן החרם ולפי שהנדוי והחרם הן עונשים חלין עליו עד שיעשה דבר פ' כיהודה שנדה עצמו אם לא יביאנו לפיכך הנדוי שהוא עליו צריך להתירו ולסלקו כיון שחל. אבל הנדר ואפי' השבועה אינה כן שאין כאן דבר של עונש אלא שחייב עצמו בשבועה לעשות כן וכבר עשה מה שנשנע לעשות. וכדברי רש"י ז"ל יראה שאפי' בחרמות ונדויין אם קבעו להם זמן אין צריך להתירן

תשובה רעה

א לארדה.

ב שאלת: ראובן מכר שדהו לשמעון, וקנו ממנו עדים, וכתבו עדותן בספר הזכרונות. ולא כתבו שם סך דמי המכירה, אם לא כתבו באותה שעה שטר המכר לשמעון. ולאחר שנה או שנתיים, תובע שמעון מן העדים, שיכתבו לו שטר המכר. והעדים זכורין ומעידים: שראובן מכר לו את השדה, ושקנו ממנו בסך ממון ידוע, אבל אינן זכורין עכשיו סך הדמים. הודיענו: אם יכולין לכתוב שטר מכר בלא סך הדמים, ואם יועיל מכר זה, אם לאו? ואם יטעון ראובן: שלא קבל הדמים. ושמעון טוען: פרעתי, היתחייב שמעון? או נאמר חזקה כבר פרע, הואיל ועברו כמה ימים, לאחר שנעשה המכר?[204]

ג תשובה: אם העדים זכורים שקנו ממנו, כותבין לו את השטר, ואפי' לאחר כמה ימים. ואם ירצה יכתבו לו סתם: יודעים אנו עדים, שאמר לנו פ': קנו ממנו בקג"מ כו' ותנו לו לפ' מחמת שאני מודה לו בפניכם הודאה גמורה בקג"מ, שמכרתי לו שדה פ' כו'. ואם ירצה יכתבו לו בסוף השטר: ולפי שלא כתבנו זה בזמנו, אלא אחר זמן, שכחנו סך הדמים שאמר לנו, שמכר לו בהם. ולפי', לא כתבנו סך הממון כו'. שהזכרת הממון אינו

[204] (א"ה: הובאה בב"י ח"מ סי' רל"ח, בקיצור קצת).

מעכב, שהרי כשנאבד שטר המכר, ובא לידון בחזקה, אין בחזקה הזכרת דמי המקח, אלא דממילא ידענו שנתן דמי מקחו. ואם המוכר טוען: לא נתן לו עדיין דמי המקח, והלוקח אומר: נתתי; הלוקח נאמן, שדמי המקח חזרו כמלוה על פה. וכדאמרינן בפ' מי שמת (בבא בתרא דף קנד ע"ב): הרי שהיה אוכל את השדה, בחזקת שהיה שלו, וקרא עליו ערער כו'. אם יש עדים, הלך אחר העדים. ואם לאו, אחר השטרות. כלומר יתקיים השטר בחותמיו, ואין צריך הלוקח ראיה אחרת. וה"נ מוכח בר"פ השותפין: (הע"ב). דאמרינן התם: סמך לו כותל אחר, אף על פי שלא נתן עליו תקרה כו'. ודייקי' בגמרא: ה"ד? אילימא דא"ל: פרעתיך בזמני; אמאי בחזקת שלא נתן? כלומר דכיון שסמך לו כותל אחר, הרי גלה בדעתו דניחא ליה, במה שהגביה חבירו, ומיד קנתה לו חצירו, וחזרו דמי חלקו בכותל, למלוה ע"פ ונאמן לומר: פרעתיך. ומ"מ, אם בא להשביעו היסת, הרשות בידו, שאין אדם נמלט משבועת היסת, כל שטוענים עליו בבריא.

תשובה רעו

א שאלת: בראובן שקנה קרקע משמעון ואשתו, וכתיבת המערב שנהגו לכתוב ממוכר ללוקח, ומלוקח למוכר. וקונים מן האשה תחילה, וכל מה שבא באותה שאלה, והטענות, ודברי אותו תלמיד, שהורה: שכל שקנו מן האיש והאשה ביום אחד, אף על פי שקנו ממנו תחל', אינו מועיל. וכן מה שכתוב בה: שאין הבעל רשאי למכור קרקעותיו, כיון שמשועבדין לאשה.[205]

ב תשובה: הכל מעורבב, ולא ידעתי בו ענין. אלא שאני כותב לך עיקר הדברים בדין אלו, כאשר הראנו מן השמים. ודע: כי מה שאמרו (ב"ב מ"ט ע"ב): לקח מן האיש, וחזר ולקחה מן האשה, מקחו בטל; לא אמרו, אלא באותן ג' שדות שהן: אחת שכתב לה בכתובה, ואחת שיחד לה בכתו', ואחת שהכניס לה שום משלו. ובשלשה אלו, נראה שמקחו בטל מיד, לפי שאין דרכה של אשה לחזר על בתי דינין, וכמ"ש בגיטין פ' השולח (גיטין מ"א ע"א): העושה שדהו אפותיקי לבע"ח, ולכתובת אשה, גובה משאר נכסים. רשב"ג אומר: בע"ח גובה משאר נכסים, כתובת אשה אינה גובה משאר נכסים, לפי שאין דרכה של אשה לחזר בתי דינין. וכן אמרו בירושלמי: שהמקח בטל לאלתר, ואינה מתורה כלל. וכמו שתמצאו בהלכות הרב אלפסי ז"ל, בפרק השולח. אבל בכל שאר נכסיו, מוכר וקיים, עד שתבא האשה לגבות כתובתה, ולא מצאה מקום לגבות כתובתה מנכסים בני חורין, האשה תחזור ותקח מן האיש. וכדאמרינן בסוף פרק האשה שנפלו

[205] (א"ה: רמזה הב"י אה"ע סי' צ').

(כתובות פ"א ע"ב). וכן, לא יאמר לאשתו: הרי כתובתך מונחת על השולחן. אשתו אי בעי לזבוני, לא מצי מזבין, בתמיה'! ואפי' באותן ג' שדות, אם לקח מן האשה, וחזר ולקח מן האיש אפילו ביום אחד, ואפילו בשטר אחד, מקחו קיים. וכן אפי' לקח מן האיש, וחזר ולקחה מן האשה, אם קבלה עליה אחריות, אינה יכולה לומר: נחת רוח עשיתי לבעלי. וכדאיתא בשלהי פרק הנזקין, בגמ' לקח מסקריקון (נ"ח ע"ב), וכמו שתמצאו שם, בהלכות הרב אלפסי ז"ל. וזהו עיקר הענין שיראה בעיני ששאלת. ולקנות מלוקח למוכר שכתבת, לא ידעתי לו ענין. ולפי מה שכתבתי לך, ג' דינין יש במכירת הבעל. כיצד: ג' שדות לקח מן האיש וחזר ולקח מן האשה, בטל מיד. ובשאר נכסיו, אינו בטל מיד, אלא עד שתבא לגבות כתובתה. ובאלו ובאלו, אם קנו מן האשה, ואחר כך קנו מן הבעל, או שקבלה עליה אחריות, קיים לעולם. ובנכסי מלוג אפילו קנו מן האיש, ואח"כ קנו מן האשה, מקחו קיים. ולא מצי למימר: נחת רוח עשיתי לבעלי, וכדאיתא בפרק חזקת הבתים (בבא בתרא נ ע"א).

תשובה רעז

א שאלת: סחורה שירדו עליה גשמים, והיא מתפסדת בתוך המים, מהו לטלטלה בשבת? ולומר לכותי לטלטלה? ואמרת: שיש להתיר ולהקל מדברי הרב בעל התרומות ז"ל, שהתיר להצניע מעות בשבת, מפני השלטון. והוקשה לך: מה שאמרו בדליקה: התירו לומר: המכבה אינו מפסיד. ואמרינן עלה: בדליקה התירו; למעוטי מאי? למעוטי שאר איסורי שבת.[206]

ב תשובה: ההיא דליקה ראיה לאסור, וכן נראה לי באמת, שהוא אסור. ודחיה דאביי דריש פרק משילין (ביצה ל"ו ע"ב) יוכיח, דרבה לא שנא ליה, אלא לעיולי פוריא דליהוי גרף של רעי, הא לאפוקי מייא בהדיא, משום הפסד ממונו, לא. ואביי בהכי פקפק, ואמר: דלמא משום הפסד ממון, אין עושין גרף של רעי לכתחילה. וכן הא דאמר רב הונא, בפ' מי שהחשיך (שבת קנ"ד ע"ב): היתה בהמתו טעונה כלי זכוכית, מביא כרים וכסתות, ומניח תחתיה, ומתיר את החבלים, והשקים נופלין. ואוקי' (בקמי) [בקרני] דאומנא. ואקשי': והא קא מבטל כלי מהיכנו? ואוקי': בשליפי זוטרתא. כלומר: שיכול לנערן. הא בשליפי רברבי, לא. אלא מתירין השקין, והן נופלין, ואף על פי שמשתברין. אלמא: להפסד ממונא מרובה, לא חששו להתיר בשבילו, טלטול בעלמא, ולא לבטל כלי מהיכנו. וכל הנך דבפרק כירה (שבת מ"ג ע"א) נמי, גמרא: אין נותנין כלי תחת

[206] (א"ה: הלא קצי"ר הובאה בח"א סימן ת"ש פ"ד).

הנר; יוכיחו כן, שלא התירו טלטול וביטול כלי מהיכנו, אלא בדאיכא היתר מצד אחר, כדאיתא התם. ומה שאמרו רבותינו הצרפתים ז"ל, במעות שניטלין בשבת מפני אימת השלטון, ואמרת: שגם אני הודיתי להם. אני לא הודיתי להם בעיקר דינם, אלא שהראיתי פנים לסלק הקושיות שהקשו עליהם, מקצת מרבותינו נ"נ. אך עיקר דינם לא הראיתי פנים כלל. אך הראיתי פנים מאירות, דהפרש שיש בינה ובין הראיות שהביאו. וז"ל שכתבתי שם: אין דינם של רבותינו הצרפתים ז"ל נראה בעיני. דהכא, לאו משום הפסד התירו לו לטלטלו, ולהעבירו פחות פחות מארבע אמות. אלא במקום שאם לא נתיר לו כן, אינו מעמיד עצמו על ממונו, ואתו לידי איסור דאורייתא. ותדע לך, שהרי אמרו (שבת קנ"ג): הגיע לחצר החיצונה, נוטל כלים הניטלין בשבת, ושאינן ניטלים מתיר חבלי השקין, והן נופלין מאליהן. ואמרי' בגמ' דאפי' בשליפי רברבי (דקמי) [דקרני] דאומנא, דהוי הפסד גדולה, לא חששו ומאבדן ביד. ואף על פי שעד עכשיו, התרתי לו בהדיא, בעודו בדרך. דאלמא: שמעינן מינה, שלא התירו לו כלל משום הפסד ממון, אלא משום שהוא במקום שהוא קרוב לבא לידי איסורא דאורייתא. אבל במתיירא מפני לסטים, מאי איכא? אי לא שרית ליה, אתי לידי טלטול. אטו כדי שיבא לידי טלטול, מי שרינן ליה טלטול? הלכך, לא שרינן ליה כלל, ע"כ. ובמקומי אני עומד, לאסור. ואפילו לומר לכותי לא התירו, אלא בכענין הראשון, במי שהחשיך לו, והיה נכרי עמו, נותן כיסו לנכרי, כדי שלא יבא(ו) לידי איסורא דאורייתא. הא בעלמא, לא. דכל שאינו עושה, אינו אומר לכותי ועושה. ועוד שנינו בפרק משילין (ביצה ל"ה ע"ב): ומכסין את הפירות מפני הדלף, וכן כדי יין, וכדי שמן. ואמר עולא: אפי' אאוירא דליבני (שם ל"ג) ואמר ר' יצחק: פירות הראויין. ואזדא ר' יצחק לטעמיה, דאמר: אין הכלי ניטל, אלא לדבר הניטל. אלמא: אפי' כלי שמלאכתו להיתר, לא התירו לטלטלו מפני הפסד ממונו. אלו הן ראיות חזקות כראי מוצק, ולא תזוז מהם.

תשובה רעח

א קרקושנא. לרבי מרדכי האזובי ברבי יצחק ז"ל.

ב שאלת: הא דאמרינן (פסחים ק"א): ושמואל, ל"ל לקדושי בבי כנישתא? לאפוקי אורחין ידי חובתן, דאכלי ושתי בבי כנישתא. וקשיא לן עלה: דהא דקי"ל, דאין אוכלין בבתי כנסיות (מגילה כ"ח) ואין שותין בהם. ואפילו בבתי כנסיות שבבבל נמי, דהא אמרינן: דאין נוהגין בהם קלות ראש, ואין לך קלות ראש גדולה מזו. אלא דאכלי בבית הסמוך לבהכ"נ קאמר, וא"כ היכי נפקי ידי קידוש, דהא מבית לבית? ושמעתי שיש

מפרשים: מבית לבית; היינו מרשות זו, לרשות אחרת, ומפנה לפנה, מקיטון לטרקלין, ומארעא לאיגרא, ומבית לעליה, ואף על פי שיש ארובה פתוחה ביניהן. וה"ר יצחק בן גיאות ז"ל כתב: ולקדש בבית ולצאת לחצר לסעוד שם, אם רואה מקומו הראשון, מותר. ולפי זה אפשר דאורחין יוצאים ידי חובתן, כשרואין ממקום סעודתן בית הכנסת שמקדשין בו, ונעשה כבית אחד. ואין דעתי נוחה באלו הענינים.[207].

ג תשובה: הפי' שכתבת, כך מקובל בידינו. גם דברי הרב רבי יצחק [בן גיאות] ז"ל, נוחים הן, ואיני יודע למה אתה דוחה אותן, כי זה נראה לי אמת מן הגמרא. גם יש לפרש: שאוכלין בבהכנ"ס ממש, וכן היא כתובה אצלי. והטעם, לפי שבתי כנסיות שבבבל תנאי הוא כך, שאם הוצרכו אנשי העיר להאכיל שם עניים, או להשכיבם שם, מותר. וכן לעשות בהם צרכי הרבים, לפי שעה, חוץ מחשבונות שאינם של מצוה, שהוא חול גמור. וכ"ש אם הוצרכו לכך, לצורך בהכנ"ס עצמו. כההיא דמר בי רב אשי, דעייל לפורייה התם, עלה דתקון שופכי. כדאיתא בפ"ק דבבא בתרא [דף ג:]. וכן חכמים ותלמידיהם, מותר להשתמש בהן, ולאכול בהן, והוא שהוצרכו לכך, שהמקום דחוק להן. ואפי' בבתי מדרשות דחמורין טפי מבתי כנסיות, מותרין הם לתשמישי ת"ח, ולאכול בהם, ולישן בהם. ודוקא לחכמים ותלמידיהם, אבל איניש אחרינא לא. וגרסינן בירושלמי, במס' מגילה: ר' אמי מפקד לספרייא: אין אתא לגביכון איניש מלוכלך בדאורייתא, תהון מקבלין ליה, ולחמריה, ולמניה. פי' מלוכלך, משוח. יבטח כי יגיח ירדן אל פיהו, אפילו לכלוך פה אין בו. ומה שכתוב הרב ז"ל, לא יקדש בבית זה ויאכל בבית אחר, אבל אם קדש בזוית זו, אוכל בזוית שניה. וקשיא לך, דהא אמרינן דאפילו מפנה לפנה צריך לקדש, הדין עמך. אלא שאפשר לומר שזוית שאמר הרב ז"ל, אינה פנה שהוזכרה בגמ', אלא בזוית הבית עצמו קאמר, וזה דחוק מאוד. ואפשר שהרב ז"ל, פסק דמפנה לפנה אינו צריך לחזור ולקדש, וסמך לו על מה שהשוו רב ושמואל (פסחים ק ע"ב) במקדש בבית הכנסת, דידי יין לא יצאו, אף על פי שנחלקו בקידוש. דאלמא: שינוי מקום לגבי יין, חמור משינוי מקום לגבי קידוש, שאינו שינוי מקום לגבי יין. כ"ש דלא הוי שינוי מקום לגבי קידוש. ואילו גבי יין, אמרו: יתיב רב אידי ב"ר אבין, דר"ח וקאמר, משמיה דרב הונא (פסחים דף קא:): הא דאמרת שינוי מקום צריך לברך, לא אמרן אלא מבית לבית; אבל מפנה לפנה, לא. א"ל רב אידי בר אבין: במתניתא כו' כוותיך. וסבר הרב, דכ"ש לגבי קדוש דלא הוי שינוי מקום. ואף על גב דשמואל מקדש, אפי' מארעא לאיגרא, לא קי"ל כוותיה, דלא אודו ליה. דאין קידוש אלא במקום סעודה, ובמקום סעודה חשיב

[207](א"ה: עיין בח"א סימן ז"ל [ל"ז] ושכ"ב ושכ"ג).

כל שהוא באותו בית מפנה לפנה, ומארעא לאיגרא. על זה נראה לי, שסמך הרב ז"ל, וקרוב הוא. אבל זה שלא כדברי הרב אלפסי ז"ל, ושאר הגאונים ז"ל, דלענין ברכה דוקא הוא מפנה לפנה, אינו שנוי. אבל בענין קידוש, דבעי' דוקא במקום סעודה, אינו קרוי מקום סעודה, עד שיהא במקום שרואה אותו מקום שקידש שם

תשובה רעט

א עוד כתבת: הא דאמר רב ברונא אמר רב (פסחים דף קו:): נטל ידיו לקדש כו', דלא קי"ל כוותייהו. דהא דחי ליה רב יצחק בר מרתא. ובין נטל ידיו, ובין לא נטל, מקדש אחמרא. וקידושא לא הוי הפסק והיסח. ומלשון הרב אלפסי ז"ל נראה, שהוא אינו סובר כן, אא"כ נטל ידיו צריך שיקדש על הפת, וכן דעת הרמב"ם ז"ל.[208].

ב תשובה: בזה רבו הסברות, וחילוק[י] הדעות, בפירוש דברי רב ברונא, ותשובת הר' יצחק ב"ר שמואל. ומ"מ מה שטענת על הרב אלפסי ז"ל, שהוא סבור שאם נטל ידיו לא יקדש אחמרא אלא אריפתא, איני יודע ההכרח בזה, מאין בדבריו. אלא שאין אני רואה בדבריו, אלא כלשון הגמ', ודבריו סובלין מן הפירושים, כמו שיסבלו דברי הגמ'. ומ"מ בין כך ובין כך, אנשי גלילותינו נסמכים על דברי המפרשים, שפירשו: דרבי יצחק חלק לגמרי על דברי רב ברונא. דהא דרב לאו בנטילה תליא מילתא אלא בחביבותא דכשנוטל ידיו ומקדש אריפתא, לאו משום דאסור לו לקדש על היין, אלא משום דההיא שעתה חביבא ליא ריפתא. וכן פי' ופסק ר"י ן' גיאת ז"ל, ואף הר"ז ז"ל כן פסק. אלא שפי' דרב דאמר נטל ידיו לא יקדש, אזיל לטעמיה דאמר: טעם אינו מקדש. ואף זה שנטל ידיו, וגלה בדעתו שחפץ באכילה, וזלזל בקידוש היום, וה"ל כאילו טעם ולא יקדש הוא. אבל אחרים מקדשין לו. ודחי רבי יצחק דכיון דאפשר לו לקדש אריפתא, אין זה זלזול בקידוש, ומקדש בין אריפתא בין אחמרא. וכ"ש אנן דקי"ל טעם, מקדש; לא חיישינן להא דרב בורנא כל עיקר. ואף על פי שיש לדקדק על פי' קצת, מ"מ הרי הוא משוה לדעת ר"י ן' גיאת ז"ל בעיקרן של דברים. ועל פירוש זה נראה שנסמכו בארצות האלו, ליטול הידים קודם הקידוש. ונכון הוא

תשובה רפ

א שאלת: ראובן שנשבע לישא אשה לזמן, וכלל בשבועתו שלא ישא אשה עליה בחייה, וקודם זמן הנשואין מת אחיו, ונפלה אשת אחיו לפניו ליבום. הודיעני: אם הוא מוכרח

[208](א"ה: עיין בח"א סי' קפ"ח ותשנ"ב ותתנ"ו).

מכח השבועה שלא ליבם, ונימא דחלה השבועה אף על היבמה באיסור כולל? או נאמר דהוא נשבע שלא ישא מעצמו, אבל זו מן השמים הקנוה לו?[209]

ב תשובה: שאלה זו כבר נשאלתי עליה, והשבתי כפי מה שהראוני מן השמים. דלדעתי לא נשבע זה, אלא שלא ישא אשה אחרת עליה, כלומר לאחר שישאנה. ואפי' אם יגרשנה, לא ישא אשה אחרת בחייה, לפי שזו חששא שמא אחר שישאנה, ישא אותה אשה אחרת עליה, ותהיינ' שתיהן אצלו. או שמא בחייה, יתן עינו באחרת, ויגרשנה וישא האחרת. אבל שלא לישא אחרת קודם שישא אותה, בזה אינה חוששת, שהרי היא אינה אגודה אצלו עדיין. ואם ישא הוא אחרת, ולא יישר בעיניה, לא תנשא לו. והגע עצמך! אילו מיאנה היא בו, ולא רצתה היא בו, ונשאת לאחר, האם נשבע זה לבטל כל ימי חייה, ולא ישא אותה אחרת? זה לא עלה על דעתו! אלא ודאי, לא נשבע זה אלא שלא ישא עליה, וקודם שנשאה, אין זה עליה, אלא היא תנשא לו על האחרת. וזה נ"ל ברור. אבל מה שאתה מחזר לדעת, אם השבועה חלה, כיון שהוא מצווה ליבם, ואין זו שבועה חלה על שבועה. או שמא חלה עליו בכולל? כדי להתלמד במקומו אני אומר: שלא מן השם הוא זה, שאפי' נשבע שלא ייבם את אשת אחיו, שבוע' חלה עליו, שהרי אפשר לו לחלוץ. והיינו דבמקום איסור מצו' ואיסור קדושה, אינה מיבם, ואפילו במקום איסור לאו בלבד. ולא אמרי' אתי עשה ודחי ל"ת, כדאי' בפ' כיצד אחיו (ד' כ' ע"ב) דאמרינן טעמא התם כדריש לקיש, דאמר ר"ל: כל מקום שאתה מוצא עשה ול"ת, אם אתה יכול לקיים את שניהם מוטב. ואם לאו, יבא עשה ודחי ל"ת. והכא אפשר בחליצה.

תשובה רפא

א מונטוסון.

ב שאלת: מה שאמרו בכתובות, ר"פ אף על פי (כתובות דף נה): קנו מידו, לא צריך לאימלוכי ביה. אם הוא בכל שטר וקנין שבעולם, בין במתנ' ומכירה, בין בהלוא'? ואמרת: שאתה תמה על הרמב"ם ז"ל, שפירשה אפילו בהלואה.[210]

ג תשובה: ומי לא ידע בכל אלה, שבכל קנין, נאמר שאין צריך לימלך בו. ולא ראיתי מי שפקפק בדבר זה מעולם. אלא בין במתנות, ומכירות, והלואות, כיון שקנו מידו, אין צריך לימלך בו, דסתם קנין לכתיבה עומד.

[209] (א"ה: הובא קציי"ר בח"א סי' תתי"ב, ועיין לעיל סימן רס"ז תשובה אחרת דוגמא לזה).
[210] (א"ה: עיין בח"ג סימן ח"י [י"ח]).

תשובה רפב

א שאלתם: הא דאמרינן במנחות (דף סד): ויש שתי גרוגרות בשני עוקצין, ושלש בעוקץ אחד, הי מינייהו מייתי? שתים מייתינן, דחזיאן ליה? א"ד שלש מייתי, דקא ממעט בקצירה? וקשיא: פשיטא! מאי קא בעי דעוקץ שיש בו ג' כשר, ולא יביא אלא שתים?

ב תשובה: מתוך דבריך, אתה סבור דהבאה שאמרו, היינו מרה"ר לרה"י, ואיסורא או משום הכנסה מרשות לרשות, או משום העברה ד"א ברה"ר. ואינו! אלא מייתי דקאמר, היינו הבאה מן המחובר, כלומר איזה עדיף: או למעט בקצירה, ולרבות באוכל, שהן שלש גרוגרות, או לרבות בקציר' ולמעט באוכל? והיינו דאמרי' התם: פשיטא, שלש מייתי. ע"כ לא קאמר רבי ישמעאל התם, אלא כלומר במשנתנו, דקתני רבי ישמעאל אומר: העומר היה בא משלש סאין, ובחול מחמש. אלא דכי קא ממעט, באכילה, קא מפשא בקצירה; ודאי ג' מייתינן. ומינה שמעינן, דמייתי' דקאמר, מרבין באכילה.

תשובה רפג

א ולענין מה ששאלת, בתבשיל שהגיע למאכל בן דרוסאי, מהו ליתן אותו לכתחלה, בתנור משחשכה?

ב תשובה: בין ע"י, בין ע"י נכרי, אסור, ואף על פי שהתנור גרוף וקטום. ולא התירו אלא במשהה בלבד, וכדברי קצת הגאונים גדולי ישראל. והר"ם ז"ל מכללם. אפי' השהוי בתנור, אפי' גרוף וקטום, אסור, ואפילו נתבשל כל צרכו, אם מצטמק ויפה לו. והתבשילין שאדם נותן אותם בתנור מע"ש לשבת, מצטמק ויפה לו, ולהצטמק נותנין אותו בתנור. ומ"מ ליתנו בתנור לכתחילה, אסור לדברי הכל.

תשובה רפד

א עוד משמך אמרו לי, שאתה תמה על מנהג הפשוט, לבשל לחולה בשבת שאין בו סכנה, ע"י ארמאי. ולא חשו להם לגיעולי כותים. והיכן מצינו שהתירו איסורי מאכל דרבנן, לחולה שאין בו סכנה?[211]

ב תשובה: נ"ל שסמכו על מ"ש, בפ' מפנין (שבת ד' קכט): אפי' אמרה: צריכה אני; אין מחללין עליה את השבת, אלא עושין ע"י ארמאי. כרב עולא בריה דרב עילאי, דאמר: כל צרכי חולה עושין ע"י ארמאי בשבת. דאמר רב המנונא: חולה שאין בו סכנה, אומר לנכרי ועושה. ואמר' צריכה אנא מידי דמיכל, משמע בההוא יומא, חולה אומר: צריך.

[211] (א"ה: בקיצור בב"י א"ח סי' שכ"ח).

דאי מיירי ברפואה, ברופא תליא מלתא, דאיהו קים ליה ביה. ואף על גב במצונן דבעי מדורה, וכאבין ליה חרציה, ודכוותה, מ"מ צריכה אני; כל מידי משמע. וכן צרכי חולה, אפי' לבשל ולאפות, משמע. וכ"כ הרב ז"ל בהדיא: חולה שאין בו סכנה, עושין לו כל צרכיו ע"י כותי. כיצד? אומ' לנכרי לעשות לו, והוא עושה, לבשל לו, ולאפות, ולהביא לו רפואה מרשות לרשות, ע"כ. הנה שפי' דברים אלו, מקובל בידינו מגדולי הראשונים, כמו שכתבתי. ואין מן התימה, אם הקלו בשל דבריהם לחולה שאין בו סכנה, שהרי שבות שהוא מדבריהם, התירו בהדיא לגביה, ופעמי' שהן מקילין בשל דבריה', אפי' במקום חשש בעלמא, כסיכה של יוה"כ, למי שיש לו חטטין בראשו. ואף על פי שלא מצינו שהקלו בשאר איסורי מאכלות דדבריהם, במקום חולי שאין בו סכנה. איסור זה של בישולי כותים, התירו, שאין אומרים בשל דבריהם זו דומה לזו. שהרי העמידו דבריה' במקום כרת, ופעמי' שהם דוחים דבריה' במקום מצו'. כההיא דיומא (ל"ד:) דעששית של ברזל, ואפי' לר"י. ועוד שאיסור בשולי כותים, קיל טפי, דלא נאסר משום בתו בקתיה. ולא אסרו בשוליהן בדברים המותרים, אטו דברים האסורין שלהם, אלא גזירה בישול אטו אכיל בהדיה. ואי אכיל בהדיה, אתי לאחתוני. והלכך כל שיש בו היכר קצת התירו. כההיא דשופת ישראל קדרה, וכל שתחלתו או גמרו ביד ישראל, להיכר בעלמא שרי. ואף זה, היתר איסור בשבת, וחליו מוכיחין עליו, שלא התרתו, אלא לצורך. ור' התיר פת של פלטר במקום דחוק, משום חיי נפש. ולא חיי נפש של מקום סכנה. והוא ראיה שהיא גזרה קלה, שהגדולים אשר כח בהם, עמדו עליה והתירוה במקום חיי נפש, של מקום דחוק. ואף על פי שאין מתירין כן כשאר איסור של דבריהם. והלכך, אם לא העמידוה במקום חולי שאין בו סכנה, שפיר דמי ואריך. ונפה טהורה שלך קולטת את הסולת, ומנחת את הפסולת.

תשובה רפה

א על ענין הנשואין תוך שלושים יום לאבל אביה, ששאלת ממני, הראיות שסמכתי עליהם להתיר?

ב לא היו דברי' מעולם! ומי שאמר לכם שהתרתי, לא כן היה. אלא שאמרתי להם: שאם יתירו, שידעו מאיזה טעם יתירו. ואם ירצו לסמוך ע"ד הרמב"ם ז"ל. אבל אני, ידי לא תהיה בהיתר.

ג גם מה שאמרת, במעשה דר"ט דירושלמי, ודר"י הכהן דגמרין, של כל אחד מהם אמר לאחות אשתו: לכי ופרנסי בני אחותיך; התם שאני, לפי שהיו רגילות לפרנסם כבר. טעם

זה אינו מספיק. דמכאן נראה, שאתה מפרש שנשאו ממש. וכן היה במשמע לכאור', מדאמרינן: ואעפ"כ, לא ידעה עד לאחר ל'. דמשמע: לא ידעה; אבל נשואין היו שם. אבל מ"מ, הטעם שאמרת נרא' שאינו. דאטו מתוך שרגילות לפרנסם, נתיר להם את האבל, הא יכולות היו עכשיו לפרנסם כבתחלה, בלא נשואין, דמאי שנא! אלא רבותינו ז"ל כך פירשו: לכי ופרנסי; דמיד הודיעום שישאו אותם. ומעתה יפרנסום: אבל נשואין לה היו. ולפי שהנשואין, עיקרן לביאה, אמרו: שלא ידעום; ולומר, שלא נשאום עד זמן מרובה, דהיינו ל"י.

תשובה רפו

א שאלתם: ראובן היו לו שתי בנות, רחל ולאה, ושדך רחל בתו לשמעון. ושמעון זה, היה רגיל להפקיד כליו ללאה אחות רחל. ויום אחד, עבר שמעון דרך פתוחה עם שני אנשים, ובידו כלי אחד. ואמר ללאה: כנסי כלי זה בתיבתך. ולאחר זמן; אמר לה: כלי שנתתי לך, וקבלת מידי, לשם קדושין נתתיו לך. ענתה לאה: ח"ו! בתורת פקדון קבלתיו, ולא לשם קדושין, ולא שמעתי ולא הבנתי דבר אחר. השיב שמעון: יש עדים בדבר, שלאחר כך אמרתי לך: התקדשי לי וכו'. והעד אחד פלוני, והב' מעיר אחרת, והלך לו. ואם אמרת: שלא שמעת, ולא הבנת, שמא את כופרת. ונשאל אותו העד שבעיר, ואמר: כי מעולם לא ראה ולא שמע, ששמעון נתן כלום, לא בפקדון ולא בקדושין. סוף דבר הקול נשמע, ויצא שמה בעיר: לאה נתקדשה לשמעון. ונסתפקנו אם חוששין לקול זה, לאסור לאה לשוק. ואם ימצא שהקול אינו כלום, ומבטלין אותו, אם יהא מותר ברחל, שנשתדכה לו, או לא, כיון שאמר שקדש את לאה אחותה? וכאותה ששנינו: קדשתיך, והיא אומרת: לא קדשתני; הוא אסור בקרובותיה.

ב תשובה: הדבר נראה ברור, שמתירין. דהא אמרה: לא קדשתני. ולא עוד, אלא שהעד שהוא אומר שקדשה בפניו, מכחישו. ולקול זה שיצא בעיר שנתקדשה לשמעון, אין חוששין, ומבטלין אותו מכמה טעמים. הא' שלפי הנראה, יצא אמתלא עם הקול. כלומר: שאומר פלו' נתקדשה לפלו', כן וכן. וכבר ירדתם לאותו ענין, ונמצא מוכחש. שהעד שתלה בו עדות הקידושין, מכחיש ואומר: לא היו דברים מעולם. ומה שאמר בגמרא (גיטין פ"ט ע"א): פלוני מהיכן שמע? מפלוני. ופלוני, מפלוני. אם באו אותם, פלוני ופלוני, שאמר ששמע מהם, ובטלו הדבר, ואמרו: שלא שמעו כלום; הרי הגיע הענין דבר ברור, שאין הקול כלום. ועוד, שהקול שאנו חוששים לו, כמו ששנו במשנתנו, אינו כשיצא שמה בעיר מקודשת. ואדרבה! שנינו בברייתא (שם, שם): נשואה אין חוששין

לה. ארוסה אין חוששין לה. לפלוני, אין חוששין לה. אלא משנתנו, כדמפרש עולא (שם שם) ואמר: לא שישמעו קול הברה, אלא שיהו נרות דולקות, ומטות מוצעות, ובני אדם נכנסים ויוצאין, ואומרים: פלונית נתקדשה היום לפלוני. וכן תני לוי. וכן אמר רבב"ח אר"י.[212] והא דאמר רבי אבא אמר רב הונא: לא שישמעו קול הברה, אלא כדי שיאמרו פלוני מהיכן שמע? מפלוני. ופלוני, מפלוני. לא פליג אדתני לוי, ואדר"י, ואדעולא. אלא מר אמר חדא, ומ"א חדא, ולא פליגי. שאילו היה בשעתו, בעינן כדעולא. ואם לאחר זמן, בבדיקת הכל מפי עדים, כדר' אבא אמר רב הונא. מ"מ כל היכא דליכא הכי או הכי, קול הברה בעלמא הוא, ומבטלין אותו. ועוד, דכל קלא דלא איתחזק בבי דינא, לאו כלום הוא, וכדרב אסי. ואילו באו ב"ד עכשיו, לחקור ולדקדק אחר הקול, עושין, וראוי לעשות כן. ואם יבאו בית דין, ויעידו דבר ברור, הרי טוב[213] ואם יאמרו שנים: שמענו מפו"פ, או אפי' עד אחד: אני שמעתי מראובן; ועד ב' יאמר: וכן שמעתי אני משמעון; חוששין לזה, ואין מבטלין הקול. הא לאו הכי, אין חוששין לו. ואפי' אמר ראובן: אני שמעתי משמעון, ושמעון זה יאמר: אני שמעתי מלוי, ולוי אמר: אני שמעתי מיהודה; ואפי' אלף כיוצא בזה, אין כאן אלא עד אחד. ולא התירו כאן, עד מפי עד, וכדגרסי' בירושלמי: נבדק השם, ונמצא מפי נשים, ומפי קטנים, בטל השם. רב אמר: לא התירו בה, אלא עד מפי עד.

ג ועל ענין הקידושין, ראיתי שכל מה שאפשר לדקדק מפי ההלכות, דקדקתם יפה, בשתיקה דלאחר מתן מעות, דלאו כלום הוא, כדרבא. ואפי' רב הונא בריה דרב יהושע מודו, כשנתנו מעיקרא בתורת פקדון. והיינו ברייתא דאמר (קידושין דף יב ע"ב): כנסי סלע זו בפקדון, וחזר ואמר: התקדשי לי בו; דלאחר מתן מעות, ורצתה, מקודשת. ומאי רצתה? דאמרה: הן. אבל בהיתר של רחל, לינשא לשמעון, זה צריך דקדוק במה שטען. כיצד אמר לה ללאה, בשעה שבא לטעון עליה, שלשם קידושין נתנו לה. שאם בא הלשון שכתבתם בדקדוק, שאמר לה: יש עדים שלאחר מכאן אמרתי לך: התקדשי לי כו'; ואי נמי, שנתנו לה סתם, ואח"כ חזר ואמר לאחר שקבלתו: התקדשי לי בו; אין זה כלום. שאפילו לדבריו אינה מקודשת, ולא נאסר בקרובותיה. אבל אם היה דעתו לומר: אין, לפקדון אמרתי. ואחר כך אמרתי בשעת נתינה: התקדשי לי בו; וקבלתו היא, א"כ לפי דבריו מקודשת היא לו, ואפי' יכחישנו העד, שויה קרובותיה אנפשיה חתיכה דאיסורא,

[212] (א"ה: הני מילי הובאו בב"י א"ה סימן מ"ו).
[213] (א"ה: האף גם זאת הני מילי הובאו בב"י א"ה שם [מ"ו] שם).

והוא נאמן על עצמו יותר ממאה עדים. זהו שנסתפק לי בדבריו, ואתם תעמידו הדבר על בוריו.[214]

תשובה רפז

א שאלת: המלוה את חבירו מנה, מטבע ברצלונא, במקום שיוצאים לפרוע לו מטבע ריאלי"ס, במקום שהן יוצאים. דנ"ל שמותר, מההיא דאמרינן (ב"מ דף מד ע"ב): רב יזיף דינרי מברתיה דר' חייא. אייקר. וא"ל ר"ח: זיל הב לה דינרים טבין ותקלין. אי אמרת בשלמא טבעא הוי שפיר, דאלמא: במטבע לית ביה משום סאה בסאה. ועוד, מדאמרינן בהגוזל (ב"ק דף צז ע"ב): דמלוה ומטבע, והוסיפו עליו עד חמישתו, נותן לו מטבע היוצא, כל שלא הוזלו הפירות מחמת התוספות. אפשר דהתם, באותו מטבע שהוקר או שהוסיפו במשקלו. אבל במטבע פחות במטבע חשוב, אסור.[215].

ב תשובה: דברים פשוטים אני רואה, שאסור. דאטו מי שהלוה פרוטות של נחושת, יטול במניינן מעות של כסף, דמאי שנא? ועוד דלא אפשר דלא שבח לגבי פירי, ולגבי זביני. וכל היכא דשבח לגבי מקח וממכר, ואפילו כל שהוא, אסור, וכדאיתא התם בההיא דהגוזל. אלא ההיא שאמרת, לא על אותו צד נאמרו. דההיא דר' חייא, דינרי יהבא, ומהנהו דינרי שקלא. אלא דלמ"ד דהבא פירות, הו"ל כסאה בסאה, דאינהו זילי ויקירי, ולפיכך אסור. ור' חייא, דא"ל זיל הב לה, סבר דהבא, טבעא הוי. ואף על גב דהשתא, זילי זביני טפי לגבי דינרי, לאו משום דינרי דאייקור הוא, דטבעא באתריה קאי, וזביני הוא דזול. וכן הוא מפורש התם, בהדיא. אבל טבעא דדהבא, בטבעא דדהבא אחרינא, ליכא למימר דודאי זילי פירא מחמת טיבעא, דחשיב טפי מטבעא, דלא חשיב כולי האי, ומשום נסכא דאית ביה. וההיא דהגוזל, הא אסיקנא התם, דוקא בדלא זול פירי מחמת טיבעא, והוא דלא שבח משום ניסכא. וכגון דלא אוסיפו טפי מחומשא. הא לאו הכי, לא, דאיכא משום רבית. ולאו משום דבתוספת ניסכא עד חומשא, ליכא משום רבית. דרבית לית ליה שיעורא. וכדאקשינן התם: והא קא שבח משום נסכא. אלמא: כל ששבח משום נסכא, איכא משום רבית. אף על גב דהאי מטבע היוצא, והאי מטבע היוצא. אלא טעמא דחומשא, משום דקים להו לרבנן, דאפי' בטיבעא קמא איכא זוזי, דתקילי טפי עד חומש. ואי נמי איבעי לאותבינהו להני בתראי, ולאפוקי מינייהו נסכא, אכל מינייהו

[214](א"ה: ואף גם זאת אתיא שם, שם [ב"י אה"ע סי' מ"ח]).
[215](א"ה: הובאה בב"י י"ד סי' קס"ב ויהי הקצ"ר אמין).

אשא חומשא, אי נמי בנופחתא דאשא. ושכר עשיית המטבע איכא חומשא. וטעמא דמסתברי נינהו. וכ"כ הראב"ד ז"ל.

תשובה רפח

א עוד שאלת: ראובן לוה מעות מכותי לרבית, לצורך שמעון. ושמעון קבל על עצמו בשטר ובקנין, לשלם לו כל הוצאה והפסד שאירע לו, מחמת קרן ורבית, ושליש החצר. ולזמן החוב, פרע שמעון כל החוב לראובן, מלבד דבר מועט, שטוען ראובן שהוצרך ללות מאחרים ברבית, ועלה כפלים וכפלי כפלים. ועכשיו תובע ראובן משמעון, בכח אותו שטר הראשון שעשה לו שמעון, ושיש באותו שטר נאמנות. הודיעני: אם נאמנות אותו שטר, ויפיו יועיל, למה שלוה לאחר מכאן? או שמא לא יתפשנו על אותו שטר חוב הראשון? זהו תורף השאלה.

ב תשובה: על שטר הראשון ועל תנאיו. אני תמה, ואתה מגלגל השטר השני והרבית. שזה טוען שלוה ברבית שנתן ושהוציא, ורבית קצוצה אני רואה כאן. כי ראובן זה לוה מן הנכרי, והלוה לשמעון. ומשנה שלימה שנינו, בפ' איזהו נשך (בבא מציעא דף ע ע"ב): מלוה ישראל מעותיו של נכרי, מדעת הכותי, ולא מדעת עצמו. ותניא בברייתא (דף עא ע"ב): מדעת הנכרי, כיצד? ישראל שלוה מעות מכותי, ופגעו ישראל אחר. וא"ל תנם לי, ואני מעלה לך, כדרך שאתה מעלה לכותי, אסור. ואם העמידן הצל הכותי, מותר, ואסקא רב פפא, דהא דקתני: אם העמידו אצל הכותי, מותר, דוקא בשנטל הכותי, ונתנו ביד ישראל האחר. אבל אם נתן הישראל מידו ליד הישראל האחר, אסור, אף על פי שהעמידו אצל הכותי.

תשובה רפט

א שאלת: שמעון לוה מעות מראובן, ברבית, על משכון, ואמר שהוא של א"י. וכשבא ראובן ליפרע ממנו, טען שמעון שלצורך ישראל לוה אותם, ולא יפרע רבית, ונודע הדבר כן. טען ראובן: אין לי עסק ובשם הא"י הלויתי המעות. הודיעני הדין עם מי?[216]

ב תשובה: הדבר כן. אם נודע שלצורך ישראל לוה אותם, אסור לו ליקח הרבית, שאין שם הא"י מתיר, והרי רבית זה בא מישראל הלוה, לישראל המלוה. ושמעון שרמהו וצוה ממנו בשם א"י, הרי זה גונב דעת הבריות, ועושה עולה, ועליו ליתן את הדין. דכתיב: שארית ישראל לא יעשו עולה, ולא ידברו כזב. ועוד אני אומר: שאפי' נודע בבירור שהוא

[216] (א"ה: עיין בח"א סימן תתנ"ח).

כן, אם ראובן מאמין כן, אסור לו ליקח, שאין הדבר תלוי בהעדת עדים, אלא בידיע' האמת. וכמ"ש בקידושין (דף ס"ו): אי מהימן לך כבי תרי, זיל אפקה. ועוד אני רואה במעשה זה, שאפי' לוה אותם לצורך א"י, אסור לעשות כן, כמו שעשו אלו. שהרי א"ל שמעון, שהוא יפרע הקרן והרבית. נמצא ששמעון לוה, וראובן מלוה לו. ואף על פי שהמשכון של א"י, ראובן תובע משמעון. ושמעון חייב לו. וקרוב אני בעיני, שכל האומר בלשון הזה, שהוא רבית קצוצה, אפי' אם היה המשכון של א"י, ושלוה אותם לצורך א"י. דהרי זה כאילו שמעון לוה מראובן ברבית, ומלוה לא"י.

תשובה רצ

א לטודילה.

ב שאלת: משכנתא באתרא דלא מסלקי להו בנכייתא, אם פרע הלוה מקצת המעות מדעתו, אם נמחלו הפירות כנגד מה שפרע. דאם התנה שיאכל פירותיו, עד שיפרענו ע"ס פרוטה אחרונה, הכל לפי תנאו. והיכא דמטיא זימנא, ובא לפדות חצי המשכונא, ולסלקו מחציה, והמלוה אומר: פדה את כולה, או הניחה; אם לוה וגואל לחצאין, או לא?

ג תשובה: מלשון שאלתך, לא נתבררו לי עיקרי כוונת השאלה. ולפיכך אני מסדר לפניך ענייני המשכונה, אם גואל לחצאין. ואף על פי שמשכנה סתם, ולא התנה שיפדה לחצאין, ולא שיסתלק המלוה כנגד מה שיפרע. שאלו התנו ביניהם, הכל לפי התנאי, דתנאי שבממון קיים. ודע: שהממשכן סתם, יכול לפדות לחצאין, כדאמרינן בקידושין (דף כ' ע"ב), דשדה אחוזה אינה נגאלת לחצאין. ואיבעיא לו בעבד עברי, ובבית בבתי ערי חומה: אם נגאלין לחצאין. ולא גמרינן משדה אחוזה. דהיכא דגלי גלי, והיכא דלא גלי, לא גלי. א"ד גאולתו, גאולתו גמרינן משדה אחוזה דעלמא. ש"מ, דמשכונה בעלמא, פשיטא דנגאלת לחצאין. דאי משכונה לא נגאלת מן הדין לחצאין, בית בבתי ערי חומה לא כ"ש, דמנא תיתי דלא! ומ"מ, כל שגואל לחצאין, אין המלוה נגרע מן הפירות כלום. אלא אוכל הוא פירות כל המשכונה, עד שיפרענו פרוטה אחרונה, דכולה משכנתא אשתעבדא ליה (לקולה) [לכולה] מלוה. ותדע לך, מדאמרינן התם (קידושין כ'): אמר אביי: עבד עברי נגאל לחצאין. משכחת לה לחומרא, ומשכחת לה לקולא. לחומרא, סביניה במאתן, ויהיב ליה מאה, פלגא דדמיה, והכסיף ועמד על מאה. אי אמרת נגאל לחצאין, יהיב ליה חמשין, ונפיק. ואי אמרת אין נגאל לחצאין, הנך מאה פקדון נינהו גביה, שביק להו נהליה, ונפיק. ואי איתא, דכל שפורא חצי המלוה, נוטל חצי הפירות. אם כן, אף כשתמצא לומר, שאין עבד עברי גואל לחצאין, ה"מ שאינו יכול לכוף את

רבו, לקבל את כסף מקנתו לחצאין. אבל אי ארציה ואיתרצי, ונגאל חציו, והרי זה עובד את רבו יום אחד, ואת עצמו יום אחד, ונמצא זה פירעון גמור, בחציו. ונגאל חציו, ונשאר חציו משועבד בחצי כספו הנשאר. וא"כ, היאך אמר אביי: שהוא פקדון. אלא מכאן, שאע"פ שגואל לחצאין, עדיין אינו יוצא מכלל שעבודו. ולפיכך, אנו רואין את המעות, כאילו הן פקדון, עד שיפרע את הכל. וכאותה שאמרו בשבועות (דף מ"א ע"ב), בההוא דא"ל לחבריה: אל תפרעני, אלא באפי תרי, דתנו הלכתא. אזל ופרעיה בין דידיה לדידיה, ואתניסו כו'. אמר: אין קבלתינהו מיניה. מיהו אמינא, להוו פקדון אצלי, עד דמייתו סהדי, דתנו הלכתא, ומקיים לחצאין. משכחת לה לחומרא, ומשכחת לה לקולא. לחומרא, זביניה גבי היו שם בקעים עמוקים עשרה טפחים, אין נמדדין עמה. ואקשינן: נהי דבהדי ארעא לא קדשי. ליקדשי באפי נפשייהו? ופי' הוא ז"ל, נהי שאינן בכלל השדה לענין פדיון, יפדו בפני עצמן לחשבון בית זרע חומר שעורים, בחמשים שקל כסף, ונפקא מינה שנגאלין בפני עצמן. ולפוס ריהטא, קשיא לפירושו. דהא מקדיש שדה אחוזה, דברי הכל נגאל לחצאין. כדכתיב: ואם גאול יגאל. את השדה, המקדיש אותו. שלוה וגואל לחצאין. ואפי' הוו מכלל השדה, נגאלין בפני עצמן. אלא שדעת הרב ז"ל לומר: דהא דאמרינן: גואל לחצאין, לא שיאמר לגזבר: הילך חצי דמיו, ותן לי שדי; דגזבר אומר לו: שדה הקדשת, ולא חצי שדה הקדשת. אלא לומר: שיכול לכופו בחצי הדמים שעד ליובל. ונפקא מינה, שחצי אינו נחלט לכהנים ביובל. וה"ה לממשכן שפורע לחצאין, ואינו יכול לומר לו, שלא יקבל חובו לחצאין. וכן מצאתי להרמב"ן ז"ל, שהדין כן בממשכן, שאינו יכול לפדות בחצי דמיו. וה"ה לשתי שדות, בהלואה אחת.

תשובה רצא

א שאלת: הורנו הלכה למעשה, המרכיב אילן לאילן, דמלו ליה תלת שנין משעת נטיעה, אם יש בו משום ערלה. כי ממה שכתבתי בחי' ראש השנה, נראה דמותר, אף על פי שנפסק מן האב. ונראה ממה שכתב הרמב"ם ז"ל בספר זרעים, דהברכה, כל זמן שלא נפסק מן האב מותר. אבל אם נפסק מן האב, מונה משעה שנפסק.

ב תשובה: איני רואה ספק במה ששאלת. כי בודאי המרכיב יחור של אילן זה, באילן זקן שכבר מלו ג' שנים, אין בו משום ערלה. וכדאיתא בסוטה, פרק משוח מלחמה (סוטה דף מ"ג ע"ב), גבי ילדה שסבכה בזקנה. ומה שראית בחידושין, שחלקתי בין קודם שנפסק, ללאחר שנפסק, לא במרכיב ראית, אלא במבריך. דהתם ודאי לפי מה שכתבתי שם, יש לחלק בין קודם שנפסק מן האב, ללאחר שנפסק מן האב. וזה פשוט.

תשובה רצב

א עוד שאלת: מבריך שאמרו, שיש בו משום ערלה משעה שנפסק מן האב, האיך יעשה מי שהבריך עשר גפנים מפטרות, בין אלף גפנים, למנות בהם שני ערלה ובארצות האלו, מברכין כל יום ויום, ואין מונין להם משעת הפסקה.

ב תשובה: בארץ ישראל בוודאי כך הדין, הלכה למעשה. ומי שהבריך, ומפסיקו מן האב, יחוש לעצמו, ויציין, כדי שלא תתערב לו נטיעה של איסור, בתוך נטיעות של היתר. ואם לא ציין, פלוגתא דר"י ורבנן היא, וכדתניא בפרק הניזקין (גיטין דף נ"ד ע"ב), גמ': המטמא והמדמע והמנסך. נטיעה של ערלה ושל כלאי הכרם, שנתערבה בנטיעות אחרות, הרי זה לא ילקט. ואם לקט, יעלו באחד ומאתים. וקי"ל כר' יוסי, מדפרישו רבא ור' יוחנן טעמיה. דאתמר עלה: אמר רבא: לפי שחזקה, אין אדם אוסר כרמו בנטיעה אחת. וכן, כי אתא רבין אר"י: חזקה א"א אוסר כרמו בנטיעה אחת. זהו הדין בא"י, שערלה אסורה שם דבר תורה. אבל בח"ל, אין הערלה אלא מהלכות מדינה, כלומר מדברי סופרים. דתנן התם (ערלה פ"ג): החדש אסור מן התורה בכל מקום והערלה הלכה, וכלאים מדברי סופרים. ואמרינן עלה בשילהי פ"ק דקידושין (דף ל"ח:): מאי הלכה? אמר רב יהודה אמר שמואל: הלכות מדינה. עולא א"ר יוחנן: הלכה למשה מסיני. ואפי' למ"ד הלכה למשה מסיני, מודה הוא דכך נאמרה הלכה בחוצה לארץ: ספקה מותר, ודאה אסור. דתנן: ספק ערלה בא"י אסור, בסוריא מותר, בחו"ל יורד ולוקח, ובלבד שלא ילקוט ביד. ואמר ליה לוי לשמואל: (אריך) [אריוך] ספק לי ואנא איכול? ואמרינן רב אויה ורבה בר רב חנן, מספקי להדדי. והילכך לדידן, כל שהוא לוקט ואינו מכירו, מותר. דאפי' למ"ד הלכה למשה מסיני, הא קאמר התם, דכך נאמרה הלכה: ודאה אסור, ספקה מותר. והרמב"ן ז"ל כתב בליקוטיו דלדעת ר"א בן יעקב, שאמר בפרק משוח מלחמה (סוטה דף מג ע"ב), שהמבריך והמרכיב אינן חוזרין מעורכי המלחמה. דכתיב. אשר נטע כרם; נטיעה כדרכה, ולא המבריך והמרכיב. לדידה, הוא הדין שאין ערלה נוהגת במבריך והמרכיב. דהתם נמי, נטיעה כתיבה ביה. דכתיב: ונטעתם כל עץ מאכל. ואף על גב דנחלקו עליו חכמים. כל המיקל בארץ הלכה כמותו בחוצה לארץ. ולדבריו ז"ל, יהיה הדבר מותר לגמרי, ואפי' במכירו, לאחר שנפסק מן האב.

תשובה רצג

א שאלת: לאה שמכרה או שנתנה לאחד מקרוביה, או לאיש נכרי, מתנה לחוד שלה, ע"מ שיגבה אותה מבעלה. אם יוכל לכוף אותו מן הדין לפרוע אותה מתנה, בעודה אשתו

עמו. ובעת שנתן לה המתנה הנזכרת. הי' אצל הבעל סך המתנה. וזהו טופס המתנה: ותנו לה לאשתי, מרת פ' לתת בידה לראי' ולזכות, מחמת שרציתי ברצון נפשי, ובלא שום זכר אונס, ונתתי לה מהיום, מתנה, ומעכשיו. מתנה שלימה, ד' אמות קרקע, ואגבן נתתי לה מהיום ומעכשיו, מתנה שלימה לחוד, כך וכך מתנה עלמין, מתנה בריא, מתנת פרהסיא, מתנה שלימה, שרירא וקיימא, חתוכה וחלוטה, דלא למיהדר בה ודלא להשנאה מינה לעלמין. תלך פ' הנזכר, ותחזיק בכל הסך הנז', חזקה גמורה, תירש ותוריש ותתן מתנה לכל מי שתירצה, ותעשה ממתנה זו חפצה ורצונה, לפי שבעין יפה נתתי לה הסך הנז', מתנה לחוד מהיום. וכבר סילקתי מעל מתנה זו ידי, ורשותי וזכותי, ויד ורשות, וזכות כל יורשי אחרי, וכל הבאים מכחי, סילוק גמור. ולא שיירתי בה לעצמי, ולא ליורשי אחרי, וכל הבאים מכחי: לא קול, ולא טענה, ולא דברים, ולא מריבה, ולא תביעה, ולא רשות, ולא זכות, ולא שיור בעולם כלל כו'.[217]

ב תשובה: אני רואה לשון המתנה עשויה כהוגן, וכתיקון. ושהיא יכולה לעשות ממנה, כל חפצה, ואפילו בעודה יושבת תחת הבעל. אא"כ יש מנהג ידוע בארצכם, לכותבי המתנות לנשותיהן בעת הנשואין, שלא תוכל לתת ולמכור בחיי הבעל. שכל הכותב, על סמך המנהג הוא כותב. וכמ"ש בכיוצא בזה: מקום שנהגו לכפול, אינו גובה אלא מחצה. ומ"מ לפי הנראה מלשון השאלה, גם מלשון המתנה, אני מדמה שהמתנה הזו אינה מתנת קרקע ידוע, ולא מחפצים ידועים, אלא שנתן לה במתנה, סך זהובים או מעות. וא"כ, היה צריך מעיקר הדין, שיהיו אותן הזהובים או המעות בעין בשעת המתנה. שאל"כ, לא היה המתנה חלה על דבר, והמתנה מעיקרא בטלה. ואם היו המעות בעין, ונתן לה אגב ד"א קרקע, כמ"ש בשטר המתנה, ועדיין אותן המעות עצמן בעין, הרי היא יכולה לזכותן לכל מי שתרצה, ואפי' בחיי הבעל, אם אין מנהג ידוע בהיפך מזה, כמו שאמרתי. אבל אם אין אותו ממון בעין, אלא שהוציאו הבעל בענייניו, הרי חזר אותו ממון עליו, כתוב. והרי הוא כמע"פ ואינה יכולה להקנותו, אלא במעמד שלשתן. אבל שטר המתנה (אינה) [אינו] מעלה ולא מוריד. והרי הוא לגבי אותו ממון, כחרס שאין בו ממש. ואם בשהוציא הבעל אותו ממון בצרכיו, הוציא מדעת האשה וברשותה, הרי הוא מע"פ גמורה. ויכול הבעל לומר: פרעתי; ואפי' אם הוציאו בפ"ע, שלא מדעתה, והרי הוא עליו כגזלן. אפי' כן, אפשר שהוא נאמן לומר: פרעתי.

[217] (א"ה: הובאה בח"א סימן תתק"צ בקצירת האומ"ר).

תשובה רצד

א לסרקוסטה.

ב שאלת: ראובן שדך עצמו בבת שמעון, וקבעו זמן לנשואין. ונשבע ראובן לקיים את זה וזה נוסח השטר השבועה: בפ"ע הנזכרים למטה, נשבע ראובן ע"ד המב"ה, וע"ד המשביעין אותו, בלא עלילה ובלא ערמה, שינשא עם פ' בת ש', לר"ח תמוז הבא לקראתנו. ועתה תובע שמעון לראובן, שישא בתו שהגיע הזמן. השיב ראובן: שלא נשבע אלא על לשון השטר. ואין בשטר שישאנה, אלא שינשא עמה, וינשא ע"י אחרים משמע. ושמא ע"י קרוביו הדבר תלוי, ושהם אינם רוצים. ועוד, שלא פי' לאיזה תמוז. שלא אמר לר"ח תמוז זה, הבא ראשון. השיב שמעון: כי הוא נשבע על דעת המשביעין אותו, והיו שלשה, ודעתם היה שישאנה, ושישאנה לר"ח תמוז הבא ראשון. וא"א לו לישאל על שבועתו, שהרי נשבע ע"ד אותן הג' שהשביעוהו. השיב ראובן: שאין זה קרוי נשבע ע"ד רבים, שהם ידועים ונזכרים בשטר. ועוד, שלא נשבע על דעתם, רק לקיים מה שכתוב בשטר, שלא יערים. ואין בלשון השטר הכרח לישא אותה, ולא לישא אותה תמוז ראשון. הודיעני: הדין עם מי.[218]

ג תשובה: הדין עם שמעון, אבי הבת. ומה שתלה עצמו ראובן במה שכתוב בשטר השבועה: שינשא עם פלונית; ושהדבר תלוי ביד אחרים, אין בדבריו כלום. שאפי' לפי טענתו דלשון: ינשא; ע"י אחרים ממש, הרי כמה אחרים מצויין שם, שרוצים להשיאו עמה: ילך וינשא על ידיהם. שהרי נשבע שינשא עמה לאותו זמן, ואם נשבע שינשא ע"י אחרים, לא נשבע שלא ינשא אלא ע"י קרוביו. אבל באמת, לשון שינשא אינו לשון מדוקדק. ולא מן הצד הזה שטען, אלא מצד אחר, והוא שאין האיש נישא, אלא נושא. דכתיב: כי יקח איש אשה. ואז"ל כי יקח, ולא שיקיח את עצמו. ומ"מ, זה לא נשבע שינשא לפלוני', והרי במשמע שיהא נשוי עמה. והרי נשתמשו רז"ל בלשון זה, הרבה פעמים. הרי שנינו בפרק ארבעה אחים (יבמות דף כ"ו ע"א): ארבעה אחים, שנים מהם נשואין שתי אחיות. ג' אחים, שנים מהם נשואין שתי אחיות. שני אחים נשואין ב' אחיות, ואחד נשוי נכרית. וכן רבים, אין להם מספר. שהרבה נשתמשו בו חכמים. ואין הכונה להם, שיהא נשוי ממש, שהוא אינו נשוי אלא נושא, רק שהכניסו הפועל בלשון, שהרי נעשו שניהם נשואין זל"ז, בפועל. אבל כשבאו לדבר ממש, בענין שיהא הפרש בו לענין הדין. דקדקו בלשון, באמרם (יבמות פ"ב ע"ב): אנדרוגינוס נושא, ולא נישא. ואמרו: לא נושא, ולא נשא. ואמרו (כתובות דף נ"ז ע"ב): הגיע זמן ולא נישאו.

[218] (א"ה: הובאה בקיצור בח"א בסי' תשע"א).

ודקדקו בגמ' (כתובות ב ע"ב): נשאו, לא קתני, דמשמע אינהו, אלא נישאו כו'. לפי שבכל המקומות האלו, דברו בעניינין שיש בהן הפרש, בין זה לזה, לענין הדין. ולפ"ז דקדקו בלשון, להוציא בדקדוקו ועיקרו. אבל בשאר המקומות, לא הקפידו אלא בשמירת הענין, לא בדקדוק הלשון. ויקרה להם ז"ל גם כן במקומות אחרים, באמרם: בכל מקום החולץ ליבמתו (יבמות ל"ה ע"א), חלץ ועשה בה מאמר. (יבמות נ' ע"ב): קטן וקטנה לא חולצין. נתן גט, וחלץ. וכאלה רבים אין מספר. ואף על פי שאין האיש חולץ, אלא נחלץ. אלא שלא אמרו דקדוק הלשון, אלא הענין. ומה שטען, שלא הגיע הזמן, לפי שלא אמר בשטר השבועה לתמוז הבא ראשון, אין בדבריו כלום. שהרי אמר: לתמוז הבא לקראתנו. ואיזה תמוז בא לקראתנו, זה ראשון, או הבא אחר זה? באמת, הבא ראשון, הוא שבא לקראתו, שהאחר אינו בא לקראתו, ולקראת (לקראת) הוא. ולפי דבריו, לשוא עשה מעשה, יפתח בבתו. שהרי לא אמר היוצא מדלתי ביתי לקראתי ראשון, אלא מקרא מלא כתיב: (שופטים יא) והיה היוצא אשר יצא מדלתי ביתי לקראתי, בשובי בשלום, והעליתיהו עולה כו'. וכיון שלא פירש היוצא ראשון לקראתי יניח את בתו (ויצאו), [יוציאו] לקראתו שור או כבש או עז. ועוד, כולה מכילתין דנדרים, לא תני בחד מינהו ראשון. דתנן (נדרים נ"ז ע"א): קונם שאת נהנת לי עד הפסח, אם את הולכת לבית אביך עד החג. (נדרים ס ע"א): קונם שאיני שותה יין עד הפסח, אסור עד שיגיע. ולא אמרו: שיהא אסור עד שיגיע פסח אחרון, עד לעולם. ואפי' למ"ד מעיל אינש נפשיה לספיקא, לפי שאין במשמע אלא פסח ראשון. ועוד שנינו (נדרים ס"ג ע"א): עד ראש אדר, עד ראש אדר הראשון, עד סוף אדר, עד סוף אדר הראשון. ותניא (שם, שם) נמי לגבי ממונות: אדר הראשון, כותב: אדר ראשון. אדר ב', כותב סתם. ור' יהודה אומר: אדר ראשון, כותב סתם. אדר ב' כותב: תניין. אלמא: אף על גב דכתב אני מחייב עצמי ליתן לך כו"כ לאדר, אדר ראשון משמע לכו"ע, בשלא נתעברה השנה. ואפי' נתעברה השנה, קאמר רבי יהודה, דאדר סתם אדר א' משמע. ואפי' ר"מ לא פליג, אלא ביודע שנתעברה השנה. הא אינו יודע, אדר סתם אדר א' משמע, כדאיתא בנדרים בשלהי פ' קונם יין. אלמא: לכ"ע כל שקובע זמן סתם, הזמן הראשון במשמע. ועוד, אפי' במקום שאפשר להסתפק, קי"ל כר' יוסי דאמר: דלא מעייל אינש נפשיה לספיקא. דתנן בפ' קונם יין (נדרים ס ע"א): לפני הפסח. ר"מ אומר: עד שיגיע. ר' יוסי אומר: עד שיצא. ואמרינן עלה בגמ': למימרא דר"מ סבר: לא מעייל אינש נפשיה לספיקא. ור"י סבר: מעייל אינש נפשי' לספיקא. ורמינהו: מי שהיו לו שתי כיתי בנות, מב' נשים, ואמר קדשתי את בתי הגדולה; ואיני יודע אם גדולה שבגדולות, ואם גדולה שבקטנות, ואם קטנה שבגדולות כו'. כולן

אסורות; דברי ר"מ. ר"י אומר כולן מותרות. ופריק רב חנינא בר אבדימי משמיה דרב: מוחלפת השיטה. כלומר מתני' דקונם מוחלפת. והכי קתני: אסור עד שיצא; דברי ר"מ. ריא: עד שיגיע. כלומר: דלא מעייל נפשיה לספיקא. דהא תניא: זה הכלל: כל שזמנו קבוע, ואמר עד פני הפסח, רמ"א: עד שיצא; ריא: עד שיגיע. וקי"ל דר"מ ור"י הלכה כר"י. ואפילו למאן דלא מחליף לה, כדאיתא בקידושין (ס"ד ע"ב) גבי קדשתי את בתי הגדולה; התם קא יהבינן טעמא, משום דלפני עד דיתפנה פיסקא משמע. הא בעלמא, מודה ר"י דלא מעייל אינש נפשיה לספיקא. והלכך, זה שנשבע לישא לר"ח תמוז, לא מעייל נפשיה לספיקא, וראשון קאמר. וכ"ש שכבר כתבתי, דהכא לכ"ע ראשון משמע, דלא נכנס זה על דרך האמת, בכלל מחלוקת. אי מעייל אינש נפשיה לספיקא.

ד גם איני רואה שיהא היתר לשבועתו. שהרי נשבע ע"ד הג' שמשביעין אותו, שחתומים באותו השטר. ומה שטען שאין זה קרוי נשבע ע"ד רבים, כיון שנזכרו בשטר. וסבור: שאין קרוי ע"ד רבים, אלא במוציא בפיו לשון דעת רבים. אין בדבריו ממש. דאדרבה, כל שפרט אותם הרבים, זהו הנכון, ושהסכימו עליו הכל. ובשלא פרט הרבים, י"ל מגדולי החכמים שאמרו, שאין זה דעת רבים, עד שיפרט. וממקום שבאנו ללמוד דעל דע"ר אין לו היתר, אתה למד שהעיקר בשפרט הרבים, שנשבע על דעתם. והוא שכתוב: ולא אתכם לבדכם אנכי כורת את הברית כו'. ואז"ל: שכך אמר להם משה לישראל דעו שלא על דעתכם אני משביע אתכם, אלא על דעת המב"ה, ועל דעתי. ואין אני רואה בזה שום פקפוק.

תשובה רצה

א קרקושנה, לר' מרדכי האזובי בר' יצחק ז"ל.

ב עוד שאלת: קידוש היום, משמע בפרק אין עומדין (ברכות ל"ג ע"א), דהוי מתקנת אנשי כנסת הגדולה. ובפרק מי שמתו (ברכות כ ע"ב), חזינן דהוי מדאורייתא. וחזינן דמדאורייתא, לקדשו ולומר: שבת היום; כעין קידוש היובל. ואנשי כנה"ג תקינו לה ברכה, ונוסח. אלא דקשה לי, הא דגרסינן בנזיר (ג ע"א) מיין ושכר יזיר: לעשות יין מצוה, כיין הרשות. וקא בעי: מאי ניהו? אילימא קדושא ואבדלתא, מושבע ועומד מהר סיני הוא. אלמא: קידושא ואבדלתא על היין, דבר תורה, והדרא קושיין לדוכתא.

ג תשובה: איברא, קידוש היום מדאורייתא, כמו שמפורש בפרק מי שמתו (ברכות דף כ:). ולא נחלק אדם בדבר זה. וההיא דפרק אין עומדין (שם): א"ר חייא ברבי אבא א"ר יוחנן: אנשי כנסת הגדולה, תקנו להם לישראל, ברכות ותפלות קדושות והבדלות. על

כרחין, לאו עיקרן של דברים ממש קאמר. דהא ברכה דאמר, דאורייתא היא, אי דמזון לבסוף. כדכתיב: ואכלת, ושבעת וברכת. ולשאר מינים, כדכתיב: קדש הלולים; למאן דאית ליה הכי, בפ' כיצד מברכין (ברכות דף ל"ה ע"א). ואי דתורה לכתחילה, מדכתיב: כי שם ה' אקרא, הבו גודל לאלקינו. אלא שעיקרן דבר תורה. ונוסח ברכות, ומקומן, מתקנת אנשי כנה"ג. וכמו שאמרו: הבדלה, אם על הכוס, או בתפלה, או כאן וכאן. ובאיזה מקום, בתחילה, וכדאיתא התם בפ' אין עומדין. וכן קידוש היום, לזכור אותו בכניסתו, כעין שבח וקילוס, כענין מאמר' (שבת דף קיט): רבי חנינא שהיה אומר: נצא ונקבל פני שבת מלכתא כו'. והיה מקלס ואומר: בואי כלה, בואי כלה, וכיוצא בזה, בקריאת פסוקי קדושת השבת, בקריאת: ויכולו, או: ושמרו בני ישראל את השבת, וכיוצא באלו. וכל אחד ואחד אומר, כפי שיזומן לו מעניני שבחו, וקדושתו, והזכרת קדושתו, ובעל פה, ובלא שום נקיטת חפץ: לא כוסו, ולא פתו. באו הם, ותקנו לכל, נוסח אחד, במקום סעודה, ובחפץ. ותקנו שיזכירו קדושתו על היין, לפי שאין אומרים שירה אלא על היין. ותקנו להזכירו בתפלה, וקבעו לו ברכה רביעית. וכן בברכת המזון. ומה שאמרו: זכרהו על היין; מדבריהם הוא. ותדע לך, דהא כי חביבא ליה ריפתא. מקדש אריפתא. ואלו היתה זכירתו על היין דבר תורה, משום חביבותא היכי מבטלינן ליה לכוס ונר ביתו, לקידוש היום, דאמרי' (שבת כ"ג ע"ב) נר ביתו עדיף, אמאי? והיכי אתי נר ביתו, ודחי ליה לעשה דיין קידוש היום? ומה שאמרו שם, בפ"ק דנזיר: אילימא קדושה ואבדלתא, מושבע ועומד מהר סיני' הוא, כבר כתב ר"ת ז"ל דהכי גרסינן: וכי מושבע ועומד מהר סיני הוא. ואפילו לגירסת הספרים דלא גרסי': וכי הכי מפרשי לה. כלו' מושבע ועומד מה"ס הוא; בתמיהא! וזה דבר ברור, אין בו ספק. ומה ששנינו בר"פ אלו דברים (ברכות נ"א ע"א): ב"ה אומר: מברך על היין, ואח"כ על היום, שהיין גורם לקידוש שתאמר לאו דוקא יין, אלא ה"ה לפת. דלב"ה, המקדש על הפת, מברך על הפת תחילה. וזה וזה לאו גורם לקדוש היום ממש קאמר. דדבר תורה אינו צריך, לא יין ולא פת, כמו שאמרנו. אלא קדושה שהתקינו אנשי כנה"ג, במקום סעודה קאמר.

תשובה רצו

א שאלת: אם יצטרכו הקהל להתיר נדרים בשבת, לצורך שעה, או לדבר מצוה, או שלא לדבר מצוה: אם יעשו. ואם יחדלו?[219]

[219] (א"ה: הלא קצי"ר הובאה בב"י א"ח סימן שמ"א).

ב תשובה: מדעתי, כי לא שאלת על עיקר היתר נדרים, שהקהל רגילין להתיר, אם רשאין להתיר הם עצמם, להתיר נדרים ושבועתן פתחי הנדרים, ושלא ע"פ חכם, אם לא. שהענין נתחבטו בו הראשונים הרבה, והנח להם לישראל. אלא שאלתך בזה, כמדומה לי, אם מותר לעשות כן בשבת? דע: שכך שנינו, בשבת פ' אחרון (דף קנז ע"א): מפירין נדרים בשבת, ונשאלין נדרים שהם לצורך השבת. הפרת נדרים, הוא כשהבעל מפר נדרי אשתו. כדכתיב: אישה יפרנו. ונשאלין לנדרין, הוא שאר נדרים שנשאלין לחכם, ומתירין. ואסיקנא: דהפרת נדרים בשבת, בין לצורך השבת, בין שלא לצורך השבת, לפי שאין הבעל יכול להפר אלא ביום שומעו בלבד, ולא אפילו מעת לעת. והלכך, אם לא יפר לו היום, א"א לו להפר לעולם, והו"ל כצורך היום. אבל היתר נדרים לצורך השבת דוקא, אבל שלא לצורך השבת, לא, דהא אפשר לחכם להתיר לאחר השבת. ואמנם, אם מתירין לצורך מצוה שעושין בשבת, אין לך צורך השבת גדול מזה. ואפילו היה להם שהות קודם השבת להתיר, ולא התירו, והמתינו עד השבת, מתירין, ואין בכך כלום, כמ"ש בנדרים בפרק נערה המאורסה. אבל אם רוצין להתיר שלא לצורך השבת, בזה צריך דקדוק. דמעיקר הדין, היה נראה שלא היו רשאים לעשות כן, כמו שכתבתי, אלא שכך נהגו. ולא שמעתי מקום נזהרין בכך, ומנהגן של ישראל תורה היא. אולי יש להם על מה שיסמכו, לפי שאין כנופיא אלא בשבת, ואלו לא יתירוהו בשבת, לא יתאספו ביום אחר, ונמצא לו היתר לעולם. וע"ז סמכו להתיר, אפילו בשבת, כעין הפרת נדרים, שמפירין אותם בשבת, אף על פי שאינן לצורך השבת, מן הטעם הזה. שאם יעבור השבת, שוב לא יוכל הבעל להפר, שאינו מפר אלא ביום שומעו.

ג ועל הענין ששאלת, אם יסכימו רוב הקהל להתיר, ויש מהם שלא יסכימו אחד או שנים, אם יהיה הנדר מותר, נמנע אני להשיב אליך, לפי שהענין בעצמו קשה. וקשה לאומרו, או לרבים או ליחידים, ואיני מכניס עצמי במחלוקות, ועוד שיש בזה דרכים רבים. מוחלקים להקל ולהחמיר. אל תשאלני עליו. ואלו היית מנהיגם, שלא יזכירו לשון שבועה, אלא שיאמר הש"ץ; מזהירן אנו בגזירת יהושע בן נון, כך וכך, או שלא לעשות כך וכך, או שיעשו פ' ופ' כך, או שלא יעשו פ' ופ' כך, וכל העובר על כונתם ארור הוא, אז טוב יותר, אז נקל יותר להתירו, אף על פי שהעובר ע"ד זה, נוהג בו קלות ראש.[220]

ד וענין יהונתן ששאלת, דע שלא נתחייב יהונתן מחמת עובר על שבועת ביטוי, כי אין אדם חייב בשבועת ביטוי, אלא במוציא שבועה מפיו, או במושבע מפי אחרים, וענה: אמן. וכמו שראית בפסקי הרב ז"ל, ואין בזה שום פקפוק. וענין יהונתן טעם אחר יש

[220](א"ה לך נא ראה בח"א סי' התכ"ד).

בדבר. וזה הענין, כענין עכן, שנתחייב הריגה על מעלו אשר מעל בחרם. והוא, שהמלך או סנהדרין, כשמחרימין במעמד רוב ישראל, שלא לעבור ע"ד פ', ועבר איש על חרמו, על אשר לא עלו למצפה. ויהונתן על עניינו. ואף על פי שהיה שוגג, סבור היה שאול שעבר בכוונה, אחר שהיה רואה את העם נזהרין מלאכול מאכל הדבש. שאם לא היה יודע, היה לו לשאול: מה לעם שנזהרין מלאכול. ויפדו העם את יהונתן ולא מת, שאמרו א"א שיהיה מזיד, אחר שנעשתה הישועה הגדולה בישראל על ידו, שאין הקדוש ברוך הוא עושה נס ע"י הרשעים המזידים. ומ"מ עונש שוגג היה עליו. וע"כ הוצרכו לפדותו, בהתרת החרם. וכן הוא מפורש במה שתרגם יהונתן. וכן הדין לאנשי העיר, שגזרו גזירות או גדרים על אנשי עירם, רשאין הן בכך. והעובר על חרמם וגזרתם, הרי הוא מוחרם. וכן, אם שמו בתקנתם עונש ממון, חייב הוא בשני העונשין, בעונש החרם או בעונש הממון, הכל כמו שתקנו וגזרו. ואף על פי שלא היו שם מקצת אנשי העיר, כיון שנעשה ברבים, במעמד טובי העיר, ובמעמד ת"ח שבהם, השאר שלא היו שם, נחייבים הם, כאותן שהיו שם, ואף על פי שלא ענו אמן, או אף על פי שהן מוכרחין על הדבר, ואינן חפצים בו. וגדולה מזו, שהחרם חל על הבאים אחריהם, כמו שאנו אומרים:: קבלנו עלינו, ועל זרעינו, ועל כל הנלוים עלינו; כענין חרם פילגש בגבעה, שהדור הבא הוצרכו למצוא היתר, ולדרוש: אשר יתן ממנו; ולא מבנינו. או כפי משמעות המקרא: אשר יתן ממנו. אבל הם יקחו להם איש אשתו במלחמה.[221]

תשובה רצז

א טודילא.

ב שאלת: המערב על חבירו, שאמרו שצריך לזכות ע"י אחר: אי הודיעו קודם שיערב, ונתפייס בכך, ורצה לצאת בעירובו, אם די בכך, ואף על פי שלא זכה לו ע"י אחר. לפי ששנינו (ביצה ל"ח ע"א): השואל כלי מחבירו מערב יום טוב, אף על פי שלא נתנו לו אלא ביום טוב, הרי הוא כרגלי השואל. והקשו בתוס': ומאי שנא, מהא דתנן התם ביצה (מ' ע"א): מי שזימן אורחים, לא יוליכו בידם מנות, אא"כ זכה להם על ידי אחר, מערב יום טוב. ותירצו: דשאני שואל, דדעת שניהם היה בו. ולפיכך, לא בעי לזכות. אבל גבי אורחים, שלא היה דעת האורחים בכך, בעי זכוי. והלכך לנדון שלפנינו, הואיל וידע שזה עירב עליו, א"צ לזכות ע"י אחר, לפי שיטת התוספות. וא"כ, בעיר שהקהל יודעין

[221] (א"ה: עיין בתשובות הרמב"ן סימן ר"פ וסימן רפ"ח).

שזה מערב על כולן, א"צ לזכות. הודיענו: אם נאמר כן לפי שיטת התוס', אם לאו?[222].

ג תשובה: עירוב זה לא נתברר מתוך השאלה, אי עירובי תחומין, או עירובי תבשילין, או עירובי חצירות? אלא שבאותה ראיה, יראה שהוא בעירובי תחומין, כאותה של שואל כלי ושל מנות האורחין. ואותה על כרחין, צריך להודיע, שהרי אתה אוסרו (בתחום) [במקום] אחר. ובהדיא אמרו: שצריך להודיע, ואפ"ה צריך לזכות. דגרסינן בפ' חלון (עירובין דף פ'): אמר רב נחמן: אחד עירובי תחומין, ואחד עירובי חצירות, ואחד שיתופי מבואות, צריך לזכות. וה"ה בעירובי חצירות, שאע"פ שהוא מודיעו, שצריך לזכות. ומיהו, פעמים שאינו צריך עירובי חצירות, ושיתופי מבואות לזכות ממש, אלא סתמו כפירושו. דגרסינן בפ' כיצד משתתפין (ס"ה ע"ב): אמר רב יהודה אמר (רב) [שמואל]: בני חבורה שהיו מסובין, וקידש עליהם היום, פת שעל השלחן סומכין עליו, משום עירוב. ואמרי לה: משום שיתוף. אמר (רבא) [רבה]: ולא פליגי. כאן במסובין בבית, כאן במסובין בחצר. ופ' בני חבורה שהיו מסובין, כגון שזמנן אחד מהם לאכול משלו. והכי מוכח בפ' הדר (עירובין דף עג:). מדאקשי ליה (רבא לרב נחמן) [רבה בר חנן לרב יוסף]: אלא מעתה, הקנה להם פת בסלו, הכי נמי דלא הוי שיתוף? וכי תימא, הכי נמי. והאמר רב יהודה אמר רב: בני חבורה שהיו מסובין כו'. אלמא: הא דאמר רב יהודה אמר רב, במקנה להם פתו היא. כלומר: שזמנן משלו. ואף על פי שלא הקנה להם פת שעל השלחן בפי', אפ"ה סתמא דמלתא, כל שזמנן ויכולין לאכול לדעתם, הרי הוא כאלו נשתתפו עמו, ויש להם בו זכות. אבל שלא בכענין זה, ושלא זכה ע"י אחר, לא. שהפת שאינו שלו, אי אפשר לקנות לו. ולפיכך אמרו: שצריך לזכות לו ע"י אחר. ובהודעה בעלמא, אינו שלו. ואף על פי שעשו לפעמים את שאינו זוכה, כזוכה, ואמרו נמי בפ' השוכר [ע"ז ס"ג:] כיון דחנוני הרגיל אצלו הוא מקני ליה דינר בכיסיה. במקום שאמרו, אמרו, ואין לך ללמוד למקום אחר. אלא שיש לך קצת ראיה, ממה שאמרו בפרק התקבל (גיטין ס"ה ע"ב): עירב לו בגרוגרות, ועירב לו בתמרים. תני חדא: עירובו, עירוב; ותניא אידך: אין עירובו עירוב. ופירקה רב יוסף: כאן בשלו, כאן בשל חבירו. והפ' הנכון בזה, כשעירב השליח של המשלח, אין עירובו עירוב. אבל משל עצמו, עירובו עירוב. וסתמא, אפילו לא זכה לו ע"י אחר, דסתמא קאמר. וליתא! דהתם נמי, שעירב לו כדינו קאמר, דהיינו במזכה. ואין מביאין ראיה מן הדברים שהן כרגליו, לדברים הקונים לו בית. דכלים שהן כרגלי זה, או כרגלי זה, אינו מדין קנייה ממש, אלא פעמים מדין הפקר, כשור של פטם, שעשאוהו כרגלי כל אדם, ואפילו כרגלי מי שלא ידע בו. ושל העיר, כרגלי אנשי

[222] (א"ה: רמזה הב"י א"ח סימן שס"ו).

העיר. ופעמים, מפני שדעת הבעלים למסור אותו ביד אדם ידוע, ולא לקנין, אלא לשמרו, כבהמה שהיא כרגלי הרועה, בזמן שאין שם אלא רועה אחד. וכן פירות המופקדין, שהן כרגלי הנפקד, ואינו מדין קנייה וזכוי. ואורחים שנו, לפי שאינו יודע מי מזמן, והוו להו כשני רועים, שהיא אינה כרגלי אחד מהם, ואפילו היה אחד בנו. ומה שתלו בתוספות, לפי מה שכתב בידיעת שניהם, יש מקום עיון, והוא הביאך לידי כן.

תשובה רצח

א בלינסייא.

ב שאלת: ישראל שהשכיר ביתו לנכרי, במבוי של ישראל. והניח אותו ישראל באותו בית, כלים שלו, כגון מטה או כסא וחבית, ויש לו פתח במבוי זה. ועוד יש לו פתח במבוי אחר, שאין דרים ישראלים. ולפעמים נכנס בזה, ולפעמים נכנס בזה. נכרי זה אוסר, או לא? ואם אוסר, יכולין לשכור מאשתו, או מאחד מבני ביתו, שלא מדעתו, או לא?[223].

ג תשובה: כל בית שיש לו ב' פתחים לשני מבואות, אינו אוסר אלא אותו מבוי שהוא רגיל לצאת בו. ואפי' היה דר שם ישראל, וכ"ש נכרי. ואפי' היה ביתו של נכרי, ויוצא דרך פתח שבמבוי, שוכרין מאשתו, או מאחד מבני ביתו, ואפילו משכירו ולקיטו, ואפי' סירב הוא מלהשכירו. דגרסינן בפרק חלון (עירובין דף פ' ע"א): ההוא טרוזינא דהוה בשבבותיה דר"ז. א"ל: אוגר לן רשותך. לא אוגר להו. אתו לקמי' דר' זירא. א"ל: מהו למיגר מדביתהו. אמר ליה: הכי אמר ר"ל משמיה דגברא רבה, ומנו רבי חנינא: אשתו של אדם מערבת מדעתו ושלא מדעתו. ואפי' מוחה, קאמרינן. וכדמוכח התם, דכל שאוסר, אפי' בעל כרחו נמי. ונכרי, הרי הוא אוסר. ומשכירו ולקיטו, נמי שוכרין. ואם השאיל או השכיר לישראל, שום מקום בביתו. אפילו להניח שם כלי אחד, אותו הישראל יכול להשכיר רשותו שלא מדעתו. דגרסינן התם עירובין (דף סג:): ההיא מבואה, דהוה דר שם לחמן בר רסתק. אמרו ליה: אגר לן רשותך. לא אוגר להו. אתו לקמיה דרבא. א"ל: ליזול חד מינייכו, ולישאיל מיניה דוכתא, ולותיב מידי התם, דהו"ל כשכירו ולקיטו. דא"ר יהודה אמר שמואל: נותן עירובו ודיו. וכ"ש זה, שביתו של ישראל הוא, שיכול להשכיר. ורש"י ז"ל פירש ששכירו ולקיטו כבעל הבית. ואם הוא ישראל, אותו שכיר או לקיט נותן עירובו כבעל הבית, ואין צריכין כל בני המבוי לשכור, אלא אחד יכול לשכור ולערב עם בני המבוי, וכדאיתא התם בפרק הדר.

[223] (א"ה: הביאה הב"י א"ח סי' שפ"ב).

תשובה רצט

א שאלת: הא דאמרינן בפרק ארבעה אחין (יבמות דף ל): אבל היכא דלא אידחייא מהא ביתא לגמרי כו'. משמע דאי לאו דר"י אמר רב, ס"ד דמיבמה. והנה זה פלא. דהא במתני' לא אידחא לה מהאי ביתא לגמרי, ותני עלה: זו היא שאמרו. ואכתי הוה מצי פריך: מאי קמ"ל? חנינא: ה"ז אסורה עליו עולמית, ע"כ.

ב תשובה: האי קושיא לא ידענא לה, ואיני יודע מאי זו קא פריך מר? דמהא דרב יהודה, שמעינן יבמה שעמדה עליו שעה אחת באיסור, אף על פי שלבסוף נראית, אסורה עליו עולמית ואף על גב דלא אידחי' מהא בית' לגמרי. ובכולה מתניתין ליכא כי האי. דהא בבא קמא, לא איחזייא ליה לבעל אחות, לבסוף ובבבא בתרא, אף על גב דאיחזיא ליה לבסוף, מ"מ דינא דאידחיא מהא ביתא לגמרי, דליכא אלא חד יבם. והיינו שמעון, שהיה בעל אחות רחל. והלכך, אסורה לשמעון זה, משום דליכא הואיל, דנימא הואיל וחזייא לאחריני, חזייא נמי לשמעון זה. הלכך ליכא בכולה מתניתין, דנשמע מינה בדינא[224] דרב יהודה.

תשובה ש

א עוד בפ' ד' אחין (יבמות דף ל): אמר רב אשי: זאת אומרת, יש זיקה. הנה פלא לי, אמאי נקט ג' אחים, בתרי נמי משכחת זה. כגון ראובן ושמעון נשואים שתי אחיות, וגרש ראובן ונשא נכרית. ואין לומר דנקט שלשה, לאשמעינן כרב אשי, דיש זיקה אפי' בתרי. הא ליתא! שהרי מ"מ, אפילו לרב נחמן דלית ליה זיקה, ואפי' בחד, תיקשי ליה: אמאי נקט ג', שהרי בתרי סגייא כדפרישית?[225] ואי נקט ג', לאשמעינן למעוטי כנס ולבסוף גירש, וכר' ירמיה, הא כבר שמעינן לה בפרק קמא (דף יג), ע"כ.

ב תשובה: וודאי לרב אשי, ליכא לאקשויי כלל, מכמה אנפי. חדא, דאתא לאשמעינן דיש זיקה, ואפילו בתרי, כדאיתא בגמ' בהדיא. ועוד, דבין לרבא בין לרב אשי, מיתה מפלת, ולא נשואין הראשונים. ובכנס נכרית, ולבסוף גירש נכרית, משרא שרייא, בין לרבא[226] בין לרב אשי, וכדכתיבנא לעיל. והלכך לא אפשר למנקט תרי, אלא תלתא. אבל רבא[227] אפשר למיתני שנים. אלא דניחא לתנא דמסדר מתנייתא, למנקט לה בשלשה, משום הדרא דכוליה פרקין, דנקט לכולהו בבי בשלשה. והיינו נמי דבר"פ דנקט ארבעה

[224] כדינא.
[225] צריך תיקון, והכונה לקו' התו' [יבמות] ל' ע"א ד"ה גירש כו'.
[226] דלא כפירש"י אלא כרי"ף וגר' הגאונים עי' חי' למס'.
[227] אולי צ"ל רב נחמן וגם התוס' הקשו קו' זו לר"נ.

אחין, דייקינן בגמ': א"ה, תלת נמי? כלומר: מאי שנא, דתני הכא[228] סידורא דכוליה פרקין, לינקט לה בשלשה, אי לאו דארבעה אצטריכא ליה למתני.

תשובה שא

א עוד דתנן בפרק ארבעה אחין (יבמות דף ל:): וכולן שהיו להן קידושין, או גירושין מספק כו'. פלא! אמאי לא מוכח בפרק קמא דמכילתין מהכא, דמיתה מפלת. דאי נשואין, אפילו נתגרשה בוודאי אינה מתייבמת, ע"כ.

ב תשובה: ומאן לימא לך, דמתני' בשכנס נכרית ולבסוף גירש. דלמא בשגרש ולבסוף כנס. ואי משום דאמרינן עלה בגמרא: אשה זו בחזקת היתר לשוק עומדת; לאו למימרא דבשכנס תחילה, דקיימא בחזקת היתר לשוק. אלא אפי' בשגירש ולבסוף כנס, משום דכיון דערוה נישואיה וודאי, וגירושיה ספק, בחזקת גרושה[229] קיימא, דמספק אל תוציאנה. א"כ נכרית זו, בחזקת היתר עומדת. וכן קבלנו מרבותינו הצרפתים. וכ"ש דלמסקנא, דאוקי רבא כל שיש בגירושין יש בקידושין, תו לא אצטרכין לטעמא דחזקת היתר לשוק עומדת. ודילמא בשגרש ולבסוף כנס היא, מתני'.

תשובה שב

א עוד בפרק ארבעה אחין (יבמות דף ל:): וכיון דאסר לה מר לצרה ליבומי, אמרי כו' דבתרא לאו קידושי. ופרש"י ז"ל, וישאנה אחיו מאמו. ושאלני אחד מאחי: אמאי חייש לאחיו מאמו, טפי מאחיו מאביו? והשבותיו: דלאחיו מאביו, ליכא לספוקי, דעל כרחין בדליכא שם אחר, אלא הוא איירי. דאם היה שם אחר מאביו, אותו אחר היה מיבם לאיזו שירצה. דלדידיה אינה ערוה. ואפי' הקדושין ודאי! ומ"מ פלא בעיני, אמאי דחק רש"י ז"ל: וישאנה אחיו מאמו. הא היה יכול לומר: שמא אחר דקדש זה לאחותה, חזרה ונתקדשה אותה האחות לאח' מן השוק. וכי אסרה לצרה ליבומה, אמרי קדושי אחות ראשונה היו קידושי וודאי, ולא תפסי אחות שניה. וקידושי אותן דמן השוק הוו קידושי. א"נ אמרו דברייתא לאו קידושי, ויתירוה לשוק בלא חליצה.

ב תשובה: גם אנו תמהנו על דברי רש"י ז"ל. ובודאי כן הוא, כמו שאמרת. דבשאין אח אחר מיירי, ולאו דוקא, אלא שאין שם אחר מאב, שיהא מותר בה, ומן הטעם שאמרת. ומפורש עלה בגמ' אשה זו בחזקת היתר לשוק היא עומדת. ומ"מ לא זו הדרך מוציאתו מידי קושיא. דאכתי איכא למייחש, לשמא ישאנה אחיו זה בעצמו. דעל כרחין

[228] דשני הכי.

[229] נשואה וכ"ה בחי' למס'.

דאחות השניה אינה אסורה על האח זה. אסור ערוה. שאילו כן איהי תפטור צרתה מן החליצה ומן היבום, דהרי יש כאן קידושי ודאי. וכיון שכן, אף לדידיה (איתא) [איכא] למיחש, דדילמא לאחר דחליץ לאשת אחיו, ילך וישא אחותה שניה, דהויא לה קרובת צרת חלוצתו. אבל מה שהקשית: למה לא העמידה בשחזרה ונתקדשה לאחר מן השוק, ויאמרו דקידושי האחר קידושי, א"נ ויתירוה[230] לשוק בלא חליצה, הא ליתא מכמה אנפי. חדא, דניחא ליה טפי לאוקומי בחשש איסור כרת, מלאוקמא באיסור לאו דיבמה לשוק.[231] ועוד, דשמא יאמרו לכי מצרכת לאשתו הראשונה חליצה, ואסרת לה ליבומי, ההיא שעתא תיזיל ותנשא לשוק, דהא נפקת בחליצת צרתה. וא"ת מ"מ נפקא מינה להיכא דנתקדשה לאחר חליצת צרתה לשלישי, ויאמרו: קידושי שני קדושי, קדושי שלישי לאו קדושי; זה חשש רחוק. ועוד, דהיינו אידך דקאמר קידושי דבתרא לאו קידושי. כלומר: ואתו להתיר אשת איש לשוק. והדר אמר דאיכא למיחש לערוה לאחין. ועוד, דמילתא דלא שכיח' היא, דברייתא שנתקדש' לראשון, קידושי ודאי, תחזור ותתקדש לשני. אבל ראשונה שנתקדשה, קידושי ספק הוא, דאיכא בדידה, איכא למיחש[232] שמא תפשוט ידה, ותקבל קידושי אחר, משום דאמרה: לא נתקדשתי לראשון; דקרוב לו הי'. וזה דבר נכון.

תשובה שג

א עוד בפרק ארבעה אחין (דף נב) הותרה אף היא. [מ"ט]? מאי דעבד שקליה. וזה פלא, דאיך הותרה היא ליבם, הא הויא גרושת אחיו במאמר?

ב תשובה: ודאי, היכא דיהיב גט, ודאי פסלה ממנו, ומכל האחים. אבל היכא דפירש שאינו נותן גט, אלא למאמרו בלבד, הותרה אף היא לאחין, כטעמא דמפרש בפר"ג. משום דמאמר לחודיה קאי, וזיקה לחודה קיימ'. וכיון דפירש, דלמאמרו בלבד הוא נותן גט, נמצאת זיקת האחין במקומ' עומדת. ומאמר בלבד שעשה בה, סילק. ועיקרא דמילתא, משום דמאמר דרבנן הוא. ואינהו לא אחמור בכה"ג, טפי שיהא המאמר קונה קנין גמור, ושתהא ככנוסה גמורה (ליה) [לזה] שעשה בה מאמר. שאם יתן גט למאמרו, שיהא אחיו אסור בה, משום גרושת אחיו. והיינו נמי דיש מאמר אחר מאמר. ולא אמרו: שיהא קונה קנין גמור, ותהא כמקודשת גמורה, ושלא יהא מאמר האחין קונה בה מעתה.

[230] שיתירוה.

[231] צריך תיקון, והכונה לכאורה, דכיון דצרה הרי תחלוץ, והחשש הוא רק שמא יאמרו כו' ותנשא האחות לשוק בתוך זמן קצר זה קודם שתספיק הצרה לחלוץ, אין זו אלא חששא רחוקה.

[232] הוא דאיכא בדידה למיחש.

ומיהו לענין דינא, כ' ר"ח ז"ל, דלא קי"ל כלישנא בתרא דרבא, אלא כלישנא קמא, דצרתה שריא. אבל איהי בין לדידה בין לאחין אסירא, משום בעלת הגט דעלמא.

תשובה שד

א עיראט. לחכם רבי שמואל בר מרדכי.

ב שאלת: מעשה שהי' בראובן שקידש בת יהודה בפנינו, קדושי ודאי. ואח"כ הוציא עליה שמעון קול, שנתקדשה לבנו, ולא רצה לברר דבריו. והסכימו החכמים להחרים שיברר דבריו. וכן יהודה אבי הנערה, והנערה, ג"כ שיאמרו האמת: אם נתקדשה לבנו של שמעון זה, אם לאו. ואמר שמעון זה, שהוא נעשה שליח בנו לקדשה. וא"ל: דבר זה שולח לך בני לשם קידושין. ונתן בפני אביה, ולא מיחה, והיתה קטנה, ובפני פלוני ופלוני, והלכו להם למ"ה. והאב ובתו הכחישוהו. ואף על פי שאין בדבריו כלום, מכמה טעמים. חדא, דהאומר לאשה: קדשתיך; והיא אומרת: לא קדשתני; אינה צריכה גט. ועוד, דדבר זה שולח לך בני לשם קידושין, לא אמר למי, והויין ידים שאין מוכיחות, ולא הויין ידים. ועוד, דקטנה שנתקדשה שלא לדעת אביה, אין חוששין לקידושיה. ואפי' קבלה קידושיה בפנינו. ואף על פי שלא מיחה יהודה זה, כל שלא קבלתם הוא, או שלא אמר לה: צאי וקבלי קדושיך; אינה מקודשת. אפ"ה חששנו בדבר: שמא מתוך שנאה ששונא שמעון לאבי הנערה, שמא יזייף עדים לקלקלה, והצרכנוה גט לרווחא דמילתא. ואחר שנתן הגט, בא אותו העד שאמר שמעון שהיה שם בוודאי, בשעת הקידושין, ואמר אותו עד בתורת עדות: שלא ראה ולא שמע מאותן קידושין כלום. ויש אומרין: שצריכה היא להמתין שלשה חדשים, הואיל וקבלה גט, דגזרתו של ר' מאיר בכל היא, משום הרואים. ויש אומרים: שאינה צריכה היא להמתין, שאין גזרתו של ר' מאיר בכל, שהרי בכל קידושין שאין מסורין לביאה, כגון מגרש ראשון ונושא שני. ואי נמי, כההיא דאמרינן: שניהם נותנין גט, ואחד כונס. כל אלו, אינה צריכה להמתין, שאין הטעם אלא משום הבחנה. ואחת מבנותיך מקודשת, לאחד מבני, דצריכה חמשה גיטין, מה יועיל המתנה בזה, והם חמשה. ואפי' תמתין, לא יודע אם מזה או מזה. ואפי' בקדושין ודאי, לא גזר ר"מ במילתא דלא שכיח, כההיא דבשעת כניסתן לחופה, הוחלפו.[233]

ג תשובה: רואה אני בנדון שלפנינו, כדברי המתירין, שאין זו צריכה להמתין, דלא נכנסה זו בכלל גזירותיו של ר' מאיר. לפי שאשה זו, ודאי אין חוששין לקידושיה כלל, ולא היתה צריכה גט כלל, ומחמת כל הטענות הקודמות. ולא עוד, אלא קלא דמתחזק

[233] (א"ה: עיין בב"י אה"ע סי' י"ג).

בבי דינא חיישינן לה, אי הוי בתר אירוסין לא חיישינן לה, כדאסיקנא בשלהי פרק המגרש (גיטין דף פט:). ואין זה גט מאישה, אלא מאיש אחר, ומותרת לכהן, ולקרוביו. וכדאמרינן: ואשה גרושה מאישה, ולא מאיש אחר. אלמא: אף על פי שקבלה גט, ליכא משום הרואים, דכלל זה עולה בידינו: שכל גט שאינו גט כלל, הרי הוא כמי שאינו. ואפילו נתגרשה מאישה בגט שאין לו תורת גט, אינה כגרושה לאסור לכהונה. כארבעת גיטין שבפ' כל הגט (גיטין דף כה) דר"י אמר: אפי' אחרון אינו פוסל. ואפי' נפסוק כרב אסי, מ"מ כולן אינן פוסלים, חוץ מן האחרון. וכל שאינו גט לפסול לכהונה, האיך יאמר ר"מ: באשה פנויה, וקטנה, שתהא צריכה להמתין מחמת אותו גט שאינו מאשה. לכהונה, אתה מתירה, שהוא דבר תורה; משום גזירותיו של ר"מ אתה אוסרה, אתמהא! וכבר נשאלתי על כיוצא בזה, והתרתי, ומחמת טענה זו התרתי.

ד ואם נפשך לומר, והלא שנינו בפרק האומר (דף סה): האומרת קדשתני; והוא אומר: לא קדשתיך. איתמר, אמר רב: כופין. ואמרינן: אהייא? אילימא אסיפא, דהיינו: קדשתני; והוא אומר: לא קדשתיך; כופין, אמאי? לימא: לא ניחא לי דאיתסר בקרובותיה. ואם איתא, היכי מתסר הוא בקרובותיה, והלא הוא עומד וצווח שאינו אישה, והיא אינה אשתו. אלא שהן כופין אותו, כדי להתיר את האשה, דשוייא אנפשה חתיכא דאיסורא, אעלמא. לא היא! דשאני התם, דכיון שהיא אומרת שנתקדשה לו, ונאסרו עליו קרובותיה, ואפשר שהוא כדבריה שנתקדשה לו בפני שנים, והלכו להם למ"ה, כל שהגט ניתן לה ממנו, הרי הוא בספק גט. ולפיכך, נאסר בקרובותיה, ואפי' עומד וצווח. וכ"ש אם יהיו ב"ד רואין לכוף אותו ליתן לה גט. וכ"ש היא, שצריכה להמתין שלשה חדשים. דלפי דבריה, ארוסתו היתה. אבל זו שאנו רואין, ודנין קדושין אלו שאינם קדושין, ומצד עצמם אנו מבטלין אותם, אין זה גט של כלום. ועוד ראיה, מההיא דהאשה רבה (דף צב) דקא מייתי נמי מר. דהתם תנן: נתקדשה ואח"כ בא בעלה, מותרת לחזור לו, ואף על פי שנתן לה גט, האחרון לא פסלה מן הכהונה, ומשום דנתגלה שהקדושין אינם קדושים, והוי גט מאיש שאינו אישה. וכדתנן התם: זו מדרש דרש רבי אלעזר בן עזריה: ואשה גרושה מאישה; ולא מאיש שאינו אישה. אלמא: כל שנתגלה שאין הקדושין קדושין, אין לו תורת גט, ולא חיישינן לרואים, שמא יאמרו ראינו גרושה נשאת לכהן. אלא כל שאין הגט גט שמצריכים אותו ב"ד, אינו גט, ואין חוששין לו. שאילו הצריכוהו ב"ד, בזה ודאי חוששין, ופסלה מן הכהונה. וכדאמרינן התם: אם נותן גט, אמאי לא פסלה מן הכהונה? דאע"פ שבא בעלה ומערער, אפ"ה אילו היה צריך האחרון ליתן גט, היה

פוסלה מן הכהונה בכך. וכל מה שנשא ונתן מר בטענת הבחנת זרע, וקדשתי אחת מבנותיך לאחד מבני, אם לדין יש תשובה, ואין מפרשין לחכם.

תשובה שה

ולענין ידים שאין מוכיחות, אי הלכה כשמואל דאמר: לא הוויין ידים? ודאי נראה דהלכה כשמואל, ובעי לי בקדושין. אבל בגט, אין צריך מינאי. וכ"נ ממה שכתב הרב אלפסי ז"ל בהלכות. ואם יש בידכם חידושי נדרים שלי, צא ועיין בפרק קמא, ומשם תראה מה שעלה בדעתי, בכל מה שנאמר באותם שמועה דנדרים ובפרק קמא דקדושין, ובפרק בתרא דגיטין.

תשובה שו

א ומה שאמרת: שאבאר לך מה שכתב הרמב"ם ז"ל, בהלכות אישות: המוחלת כתובתה, אינה צריכה לא קנין, ולא עדים, כשאר המוחלים, שאינם צריכין עדים ולא קנין, ע"כ. כי יש אומרים הבעל נאמן בשבועה שמחלה, ויש אומרים שאינו נאמן, אלא אם היא מודה לו, ומשום דלא איברו סהדי אלא לשקרי.

ב תשובה: דברי האומר שהבעל נאמן, ובשבועה, דברים בטלים הם. ואין צריך לומר כששטר כתובה יוצא מתחת ידה, שאין אדם נאמן לומר במלוה בשטר: פרעתי, ומחלתי לו; ואפילו לאחר שהגיע זמן הפירעון. דאדרבה, אומר לו: שטרך בידי מאי בעי. ואפילו בשטר הפקדון, אינו נאמן, אלא משום מיגו דאי בעי נאנסו, ובשבועה חמורה בנקיטת חפץ, וכדאיתא בפרק המוכר את הבית (בבא בתרא דף ע). וכ"ש זו, שהיא תוך זמן. וכל תוך זמן, חזקה אין עשוי לפרוע. וכן אין עשוי למחול אדם חובו, שא"כ הקובע זמן לחבירו ומת תוך זמן, נטעון ליתומים שמא מחלת. דהא טענינן להו ליתמי, מאי דמצי טעין אבוהון. ואילו בריש פרק קמא דבבא בתרא (דף ה:), איפסיקא הלכתא כר"ל, דאמר: אין עשוי לפרוע תוך זמן, וגובה אפילו מיתמי. ומן הטעם הזה נמי, אינו נאמן אפילו בשאין שטר כתובה יוצא מתחת ידה, אלא אם כן נפל. שהרי אפילו במלוה על פה אמרה ר"ל, וזה ברור. וכן תראו מתוך אותה תשובה שכתבתי לכם, שהשיב הרב אלפסי ז"ל. ואף הרמב"ם ז"ל, לא אמר: האומר לאשתו: מחלת לי כתובתיך; אלא המוחלת כתובתה; ולומר: שאף על פי שמחלה בע"פ, בלא קנין, ובלא עדים; כיון שהיא מודה בכך, מחילה קיימת. דמחילה אינה צריכה קנין, וכדמוכח בקדושין (ט"ז ע"א), גבי שטר דעבד עברי. דאמרינן התם: זאת אומרת עבד עברי גופו קנוי. דאי לא, לימא ליה באפי תרי: זיל.

וכן בפרק זה בורר (סנהדרין כ"ד ע"א): באתן לך; מחלוקת. אבל במחול לך; דברי הכל אינו יכול לחזור בו. וההיא, בלא קנין היא. דאי בקנין, אפי' באתן לך נמי, דאין לאחר קנין כלום. ועדים נמי אינה צריכה, דלא איברו סהדי אלא לשקרי, כדעת הכת האחרת שאמרה כן.

תשובה שז

א עוד אמרת: שהוקשה לכם, במה שאמרו ברפ"ק דבבא קמא (דף ד ע"א). ורב נמי, הא קתני סיפא: והאדם. למה לא תירץ, תני והדר קא מפרש. כדאמרי' לקמן (י"ב ע"ב), גבי נכסים של בני ברית, למעוטי מאי? אילימא למעוטי נכסי כותים, הא קתני: שור של ישראל שנגח שור של כותי פטור. ופריק: תני והדר מפרש.

ב תשובה: זו אינה קושיא. דמחו לה מאה עוכלי בעוכלא. חדא, דעדיפא מיניה פריק. דאצטריך לאהדורי ולמתני, ולמחשביה בכדי מועדין. ועוד, שלא אמרו תני והדר מפרש, אלא באחד משני ענינים. או שיהיו שני הענינים ביחד, שיאמרו פרושי קא מפרש, וכמ"ש שם גבי המבעה וההבער. וכי תימא פרושי קא מפרש: מאי מבעה? הבער. וכמוהו הרבה בתלמוד. וא"נ, תני והדר מפרש, בהדי אחריני, דאצטריך למתנייה. וכההוא דשור של ישראל שנגח שור של נכרי, דהדר מפרש איהו, כל הנך דתני ואזיל בפ' שור שנגח ד' וה'. דתני דיני שור מועד, ושור שנגח של הקדש, ושל הקדש שנגח של הדיוט, ושור של פקח, ושל חרש, ושור של קטן; ובהדי אינך מסדר לה. אי נמי, ועוד, דאצטריך תו לפרושי, מאי דליתא בפ"ק. דקתני: של ישראל שנגח של נכרי, פטור. ושל נכרי שנגח של ישראל, בין תם בין מועד, משלם נזק שלם.

תשובה שח

א שאלת: הנה שכתבו בני העיר בתקנותיהם, שיהא נידון כל ענין התקנה, וכל לשון מסופק שבה, כאשר אדון להם אני. אם יש לי רשות לדון באומד, כפי מה שיראה לי בתיקון הענין, או דוקא כמשמעות הלשון?

ב תשובה: אילו כתבו כל ענין מחודש, וכל לשון מסופק יהא נידון ע"פ פ', היה לך לדון הענין המחודש, לפי מה שיראה לך, שיהא בו תקון ענין התקנה, והלשון המסופק, לפי מה שיהא דעתך נוטה בו במשמעותו. וכבר ידעת, שהנהגתי אני כן במקומינו, להסתלק מן הספיקות. אבל אלו שכתבו כל ענין התקנה, וכל לשון מסופק, יהא נידון ע"פ פלוני, אי אפשר לדונו לרצונך, אלא כפי מה שיראה בדעתך, לדון אותו מתוך הלשון. שהם לא

שמו בידך, אלא לדון מה שהוא נמצא כתוב בספר התקנה. ועוד, שלא אמרו שיהא נידון כאשר תאמר, אלא כאשר תדון.

תשובה שט

א עוד שאלת: הקהל התקינו בימים הקדמוני'[234] שכל מי שיבררו רו"ש, שיהיו מטילין המס על הקהל, שיהיו מחויבין להטילו. וראובן ושמעון, בררו לוי ויהודה ויששכר. ובכלל התקנה, שאותן שיתבררו, ישבעו לקבל הענין. ואם יסרבו ולא ישבעו ולא יקבלו עליהם, שישתדלו בענין תוך ג"י, מיום שיודע להם שנבררו, יהיו בנדוי כ"ז המשכת מרדם. ולוי ויהודה קבלו על תנאי, אם יקבל הג' עמהם תוך אותן ג"י. ואם לא יקבל הג' תוך הזמן, שיהיו פטורים משבועתם. לבסוף סרב יששכר הג', ולא נשבע תוך זמנו. ורצו הקהל להכריז על יששכר שהוא מנודה. וחזר ואמר: הריני מקבל. חזרו יהודה ולוי ואמרו: דשוב אינן מחויבין לחזור, שכבר נפטרו, מכיון שנשבעו תוך זמנם.

ב תשובה: לפי מה שכתבת בלשון התקנה, נראין לי הדברים פשוטין, שהן חייבין להטיל המס על כל פנים, ולהשתדל בו. ואפי' אם תמצא לומר שהן פטורים מן הנדוי, כל שנשבעו תוך ג"י, ואפי' על תנאי, מ"מ הדבר נידון בחמורה. שהרי התקינו: שכל מי שיבררו ראובן ושמעון, שיהיו מטילין המס על הקהל, שיהיו מחויבין להטילו. וכיון שכך, דלשבועת הברורים הג' מהבא ונדויים, מ"מ הרי הם מחוייבין לקבל, ולהשתדל בכח התקנה. ועוד, כי מכיון שנשבעו על תנאי, ולא נתקיים התנאי, נמצאת השבועה בטלה מעיקרא, וכאילו לא נשבעו. וחוששני להם, אפילו לכשיחזרו להשתדל, אם חזרתן מצילתן, זולתי ששמו להן תפילין, ואמרו: שלא ימשך הנדוי, אלא כל זמן המשכת הסרוב. ומ"מ שבועתם כאן על תנאי, ואפי' על איזו תנאי שיתנו, בין קטן בין גדול, אינה השבועה שהסכימו עליה הקהל. והגע עצמך! אם התנו: הרי אנו נשבעין על תנאי; שנהיה פטורים, אם לא ירצה אבא או בני, יהיו פטורים אלו משבועתם. א"כ מה הועיל הקהל בתקנתם. או אם התנו על מנת שיקחו מן התיבה מנה, בודאי אין זו שבועה הפוטרת, אלא חייבין לחזור למנויים, ולהשבע כאשר בתחילה.

תשובה שי

א עוד אמרת: כי לאחר מכאן, התירו הקהל הנדר, כדי להנצל מן המכשול. ושאלת: אם יש ממש בהתרתם, לפי שלא נהגו מעולם להתיר נדרי הקהל. ואי אפשר להתיר חרמות

[234] בימי המחבר לא נאסרו עוד החרמים מדינא דמלכותא.

ושבועות של רבים, שנעשה על דעת הקהל, אלא במקומות שנהגו להתירן, שהוא כאילו התנו בשעת החרם. ואמרת: שכן שמעת ממני.

ב תשובה: באמת כך אמרתי, ובמקומי אני עומד, וכבר קדמוני רבותי ג"כ בדבר זה. כי באמת מן הדין, אי אפשר להתיר שום שבועה, כי אם בפתחים. ואפי' עם הפתחים, א"א לשים אדם להתיר נדרי עצמו. דכתיב: לא יחל דברו. הוא אינו מוחל, אבל אחרים מוחלין לו. וא"כ, שבועת הרבים שאין להם פתח ידוע ומוסכם לכולם, איך יתירוה, ופתחו של זה אינו פתחו של זה. וכבר ידעת, כי רבינו יעקב ז"ל אמר: כי נדר שהודר על דעת רבים, אין לו היתר, ואפילו לדבר מצוה, מן הטעם הזה. אא"כ פתח אותן הרבים הוא גלוי וידוע לכל, שעל דעת כן נדר, כההוא מקרא דרדקי. ועוד, אפילו מצאו כמה פתחים, איך יתירוה הם בעצמם. הא אין להם שום דבר במה שיסמכו עליו בהתרתם, זולתי שאנו אומרים שהם כמתנים ואומרים: יהא נוהג כן, כל שלא נתירוהו. וכענין נדרי האשה עם בעלה, וכדר' פנחס. דא"ר פנחס: כל הנודרת, על דעת בעלה היא נודרת. וכמ"ש בנדה בפ' יוצא דופן (נדה מ"ו ע"ב). וגם רבותי נ"ב, לא מצאו ידיהם בהיתר חרמי קהל ושבועותיהם, שהם נוהגין בהם היתר, זולתי מן הצד הזה. וכיון שכן, כל שלא נהגו בהם להתירם, הרי הדבר נשאר שם על הדין ואין לו היתר לעולם בלתי אם ישאל כל אחד ואחד מן הקהל בפני שלשה הראויין להתיר הנדרים, וע"י פתחים, כדין נדרים ושבועות דעלמא. והוא, שיהיו המתירין שלא מכלל האנשים שנכנסו באותה שבועה, לפי מה שהיא שבועה. וכן גם במקומות זו, שנהגו בהיתר הקהל ושבועותיהם, אם גלו בדעתם שאין מחרימין עכשיו על דעת כן, וכגון שאמרו: על דעת רבים; או שאמרו בפירוש: שלא יהא בו היתר; וכיוצא בזה, מדברים שיש בהם גלוי דעת שהם מחרימין ומשביעין על קו הדין, לא על המנהג, אין להם שום תקנה בהתרתם. שהרי חזר הדין למה שהיה. ונסתלק מכאן היתר המחשבה, שהיו נודרין על דעת עצמן, שיתירו כל זמן שיסכימו בהתרתו. ובמקום הזה, חמור חרם הקהל, משבועת האשה (ש)הנשואה הנודרת תחת בעלה. אף על פי שאמרה בפירוש: שאינה נודרת ע"ד בעלה; אפ"ה בעלה מפר לה. שהתורה נתנה אותה ברשות הבעל, לכל נדר ולכל שבועת איסור שיש בו עינוי נפש, או שהוא בינו לבינה. וכן ברשות האב, כל שהיא נערה וברשותו של אב, שלא נשאת. מפני שהרוב, כך דעתן, ורובן על דעת כן הן נודרות. אבל הקהל, שהן נוהגין כן מעצמן, די לנו שנסמוך מעשיהם המסותמים על תנאי המחשבה הזאת. אבל כל זמן שהן מפורשין, או בענין שתהא מחשבתם ניכרת מתוך מעשיהם, או מתוך לשונם, חזר הענין על דינו, ואין לו היתר. ומכאן, לכל חרמי קהל שהם מבארים בהם: על דעת הקהלות הרחוקות; כמו

שנהגו מקרוב בתוכנו, שוב אין להם היתר. וכבר אמרתי להם בקהל עם, זה כמה פעמים. ואתה ידעת. ולפיכך, איני רואה לשבועתם זו, שום היתר אחר שלא הורגלו, אלא אם ישלימו תנאם, בהשתדלות הטלת המס.

תשובה שיא

א שאלתם: הסכימו דעת הקהל, למנות אותנו ברורים לבער העבירו', וכן נשבענו לעשות כן. וכתוב בתיקוני ההסכמה: שיהא רשות בידינו, משלטון המדינה, ליסר ולענוש בגוף וממון, לפי ראות עינינו. הודיענו: אם יעידו עדים קרובים על ראובן, שעבר על שבועתו, והעדים ראוים לסמוך עליהם. או אם יעידו אשה וקטן, מסיחים לפי תומם, יש לנו ליסר את ראובן, או לא? וכן, אם העדים או אחד מהן קרובים לראובן, ורואין אנו אמתלאות, שאלו העדים אומרים אמת, יש לנו רשות לעשות על פיהם, אף על פי שאין שם עדות ברובה?[235].

ב תשובה: דברים אלו נראין פשוטים בעיני, שאתם רשאי' לעשות כפי מה שנראה בעיניכם. שלא נאמרו אותן הדברים שאמרתם, אלא בב"ד שדנין ע"פ דיני תורה, כסנהדרין או כיוצא בהם. אבל מי שעומד על תקוני מדינה, אינו דן על הדינים הכתובים בתורה ממש, אלא לפי מה שהוא צריך לעשות, כפי השעה, ברשיון הממשלה. שאם לא כן, אף הם לא יקנסו בגוף ולא בממון, לפי שאין דנין דיני קנסות בבבל, ולא בדברים שאינם מצוים. לפי שאין אנו דנין עכשיו, אפי' בדיני ההלואות מדין התורה, דבעינן: אלהים; שהם המומחין, ואנן הדיוטות אנן. אלא בשליחותייהו קא עבדינן. וכי עבדינן שליחותייהו, במילי דשכיחי, כהודאות והלואות. אבל במילי דלא שכיחי, כגון גזילות וחבלות ושאר עבירות, לא. וכן, לא ילקה ולא יענש על פי עצמו. לפי שאין אדם משים עצמו רשע, מן הדין, ואפי' יש עדים כשרים, לא ילקה, אא"כ (התנו) [התרו] בו. שאין בית דין מלקין, אלא אחר התראה. אלא שבכל אלו הדברים, אינם אלא בבית דין הנוהגין ע"פ התורה. הלא תראו, דוד שהרג ע"פ עצמו גר העמלקי. וכן אמרו: מכין ועונשין שלא מן הדין, ולא לעבור על דברי תורה, אלא לעשות סייג לתורה. ומעשה באחד שרכב [על] סוס בשבת, והביאוהו לב"ד, וסקלוהו. ולא שהלכה כן, אלא שהיתה השעה צריכה לכך. כדאיתא ביבמות פרק האשה רבה (יבמות צ' ע"ב). כל שכן אתם, שעיקר ההסכמה לא היתה אלא לעשות מה שיראה בעיניכם, כמו שכתוב באגרת התקנה אשר אמרתם. וכן הדבר פשוט בינינו, ובין כל המקומות שיש תקנה ביניהם, על דברים אלו.

[235] (א"ה: עיין בח"ג סימן שצ"ג, ועיין בתשובת הרמב"ן סי' רע"ט).

תשובה שיב

א שאלת: נמצא כתוב בשטר תקנות הברורים, המתמנים מראש השנה ואילך: לא יתמנה אלא מי שהוא בתיבת המס באלביטקה, לג' פשיטים או ליתר. ונסתפקנו: אי אזלינן בתר זמן התקנה הנז', או בתר זמן שיתמנה הברור. ונפקא מינה, למי שנשתנה בין זמן לזמן?

ב תשובה: כל שנאמר בכמה ענינים, אילו היה, או הוא אינו אלא בשעה שאירע אותו המאורע, ולא על מה שיהיה בזמן שעבר, או בזמן של עכשיו. וכדתנן (גיטין ס"ו ע"א): מי שהיה מושלך בבור, ואמר: כל השומע, יכתוב גט לאשתו. ולא נאמרו דברים, על מי שהיה בזמן שעבר מושלך בבור, אלא בשעה שאמר: כל השומע קולו, יכתוב גט. וכן שנינו (שבת כ"ט:): המכבה את הנר מפני שהוא מתייירא, מפני כותים; לא אמרו על מי שהוא מתייירא עכשיו, מפני כותים, אלא שהוא מתייירא בשעה שהוא מכבה. וכאן לא התכוונו אלו, אלא על מי שהוא לאותו סך בשעה שהוא מתמנה. ולשון הכתוב כן: אם בעל אשה הוא; אותו שיהא באותו זמן בעל אשה. וזה מבואר, א"צ לפנים.

תשובה שיג

א עוד שאלת: עכשיו שנתבטלה האלביטקה, ואין אדם יודע בחברו כלום, ואין ידוע מי הוא נותן למס בכך או בכך, ואף אם מוחזק שהוא בעל נכסים, ביתר מן הסך הזה, לא יועיל, אם אינו מביא בתיבת המס, אותו סך. ומי יעיד שהביא, אולי עבר על שבועתו?

ב תשובה: זו באמת שאלה. אלא אף על פי שחזקה דאוריית', הכא לא שייך ביה חזקה: דדילמא עבר על שבועתו. ועוד דילמא חייב הוא לאחרים, וכדכתיב: יש מתעשר, ואין כל. אלא שאני סבור, שאפשר לסמוך על האיש המתמנה בעצמו. שאם יאמר הוא, שהוא לאותו סך, סומכין עליו. דהא קיימא לן: דעד אחד נאמן באיסורין. ואפילו לגבי נפשיה מהימן, דלגבי איסורין, אין לחלק. שאם לא כן, אין לך מתארח אצל חבירו, ואין לך טבח נאמן על בשרו, שמא נבלה היא, ומכרה בשחוטה. ואף על פי שפשטה של סוגיית הגמ' שבריש האשה רבה, שאינו נאמן אלא במה שבידו לתקן. אפי' הכי, קושטא דמלתא מתחזי הכי, דמסקנא דשמעתא, דאפי' במה שאין בידו לתקן, מהימן. ועוד, דהכא נמי בידו לתקן הוא. דאלו רצה להביא באלף, מביא. ולפיכך, נאמן. ונראין לי דברים אלו ראויים לסמוך עליהם.

תשובה שיד

א שאלת: על ראובן שהכניס בביתו, את דינה בת יהושע לרצונה, ולרצון אביה ואמה, לשמש ולעבוד לו. וראובן זה, עברו עליו עשר שנים, ולא נתעברה אשתו, ולא היה לה בן. ובהיות דינה בביתו, פיתה אותה, ושכב עמה, ונתעברה ממנו. וכשהרגיש ראובן בדבר, קידש אותה, וכתב לה כתובה. ואז נתרצו בדבר, אביה ואמה של דינה. ושאלת ממני: אם הבן כשר, אם לאו?

ב תשובה: תחילת כל דבר, צריך אני לומר, שהדבר אסור. ומכוער, הוא אסור, מפני שעובר בלאו: דלא תהיה קדשה. ומשום אל תחלל את בתך להזנותה; ויש בו איסורא דאורייתא. ומכוער, משום דקודם מתן תורה, אדם פוגע אשה בשוק, ואם נתרצו שניהם בועלה ומקיימה לו לאשה, או נותן לה שכרה והולך לו. כיון שנתנה תורה, נתחדשה הלכה. שהרוצה לישא אשה, יעשה בה מעשה לקדש אותה בכסף, שיכתוב לה כתובה, ויעשה עמה חופה. גם במקומות רבים, יש הסכמה שלא לקדש אלא בעשרה, ושיהיו שם אביה ואמה או מקרובותיה, והחזן מהקהל. כ"ש, שאין מותר לישא אשה דרך פתוי והפקר, כ"ש שישאנה על אשתו דרך זה. כי אף בכשרות החרים רבינו גרשום ז"ל, שלא ישא אדם אשה על אשה. אלא שהרמב"ם ז"ל מראה פנים להיתר, שישא נשים רבות כמנהג הישמעאלים שעושין כן. וכפירוש הר"ח הלוי ז"ל. דכתב: דקי"ל נושא אדם נשים רבות, והוא דיכול למיקם בסיפוקייהו. ודוקא במקום שנהגו. אבל במקום שלא נהגו, אסור לאדם לישא אשה על אשתו. דאנן סהדי דעל דעת המנהג איניסבא ליה, דלא לינסיב אחריתי, והו"ל כחמר שאינו יכול לעשות גמל. וראובן זה, עשה שלא כהוגן, ועשה זה מפני שעברו יותר מעשר שנים שלא נתעברה לו אשתו. ואם עשה זה בשביל שלא יתבטל מפריה ורביה, ולעשות מצוה, לקח את דינה לפילגש ולשפחה על אשתו, שלא כן.

ג והנה אני לא באתי להתיר, להראות פנים שיהא מותר לישא בת ישראל לפלגש, כ"ש על אשתו הכשרה, הנשואה לו בקידושי'. שהרי משנתנה תורה, נתחדשה הלכה, ואסרה הפילגש והיא אשה המזומנת לו בלא כתובה וקידושין. ונקראת פלגש, כדרך שאמר הכתוב: ולבני הפילגשים אשר לאברהם. ופילגשו ושמה ראומה. וכן: פלגש אביו. והיא הקדשה בדרך; איה הקדשה. והוא שאסרה תורה, כמו שאמר הכתוב: ולא תהיה קדשה; שאסרה עתה בלאו. וגם זה בכלל: לא תחלל את בתך. ואמרו בירושלמי, זה המוסר את בתו שלא לשום אישות. או שמוסרת היא את עצמה שלא לשום אישות. פי' שמיחדת עצמה לזנות. וכתב הרמב"ם, שזהו שנא' בתורה: אל תחלל את בתך להזנותה. ובספרי

כתוב: אל תחלל את בתך להזנותה. יכול על מעשה יחידי, פי' אם מסר בתו לאדם אחד להיות לו לפלגש. וכן היא, שנתפתתה למפתה, ושכבה עמו, שהיא עברה בלאו זה. ת"ל: ומלאה הארץ זמה, ולא מעשה יחידי. שאם נתפתתה ליחיד, אינה זמה. ופי' בקידושין: זמה זה, מה? כלומר: שהמפקרת עצמה לכל העולם, אין אנו יודעים בן זה, מה הוא. ובן מי, הוא. וכן דינה זו שנתפתתה לראובן, זה אינו זמה. כל שכן שכשהרגיש בדבר, שהיא מעוברת, מיד קדש אותה, כדי שתהא לידתו בקדושה. וכתב הרמב"ם ז"ל: הבא על הפנויה, אפי' היא קדשה שהפקירה עצמה לכל תובעיה, אמת שאע"פ שהיא במלקות, אינה נעשית זונה, שהרי אינה אסורה להינשא לכהן. וא"כ זה הבן, אינו בן זונה. וכתב הרמב"ם ז"ל עוד, בס' קדושה בהל' איסורי ביאה (פי"ח הי"ג): פנויה שראוה שנבעלה לאחד, והלך לו. וא' לה: בן מי זה, ומי הוא זה שבא עליך, שלא הכרנונו? ואמרה: מאדם כשר נבעלתי. זו נאמנת. ולא עוד, אלא אפילו ראוה מעוברת, ואמרו לה: ממי נתעברת? ואמרה: מאדם כשר נתעברתי, נאמנת, ומותרת לכהן. וכן הוא בכתובות (דף י"ג), ובקדושין (דף ע"ב ע"א). דקי"ל כר' יוחנן דאמר שם: לדברי המכשיר בה, מכשיר בבתה. ואמרינן: מאי בדוקי? שבודקין את אמו. ואם אמרה: לאדם כשר נבעלתי; נאמנת. ואף על גב דאיכא רוב פסולין אצלה. ואמרינן, הלכתא כאבא שאול, כדאיתא התם. ועוד כתב הרמב"ם: פנויה שנתעברה מזנות, ואמרו לה: מה העובר הזה או הילוד הזה? ואמרה: לכשר נבעלתי; נאמנת, והולד כשר. ואף על פי שרוב הזונין אצלה פסולין לה. ובדבר זה, שראובן ודינה מודים על העיבור ההוא. ועוד, שלא יצא עליה קול לעולם, שהפקירה עצמה, אלא לראובן זה שהיתה משמשת אצלו. ומתוך דברי, תבין שאין אדם רשאי לקרוא את הולד הזה בן זונה, ולא לקראו פסול, וגם לא לפוסלו לשום דבר. אלא שהוא כשר בכלל הכשרים. ואם אביו ואמו עשו שלא כהוגן, ובעלו בלא כתובה ובלא קידושין, המלקות והתשובה יכפרו עליהם.

תשובה שטו

א שאלת: איש אחד, עשיר וזהיר במצות, ולא יצא עליו שם רע מימיו, פסק עם בנאין לבנות לו חצר בסך ידוע. ואם הפסידו, הפסידו לעצמן. והתחילו במלאכה, והיו עושין מלאכה לעצמן, בשבתות ובימים טובים. ומתקנין האבנים ופוסלין אותם, בבתי הא"י רחוק מאותה חצר, בשתים ושלש חצרות. ולשבת אחרת, בנו בחצר, והעלו אבנים בדימוס. וכשראה זה, לא ידע אם זה מותר, אם אין. ואחר שחזר לביתו, חשש לאיסור, ושלח לבנאין לעכבן, ולבטל המלאכה. וכשהלך שם שולחו, מצא שם יהודים מונעין

אותן, ומבטלין המלאכה. וליום ראשון, קראוהו ראשי הקהל שהם י"ב, ואמרו: מה זאת עשית. ונשבע בנקיטת חפץ, שלא ידע שעושין מלאכה שם. וקבל עליו, מה שהדין נותן. ועוד, שיתן קנס על מה שאירע. ולא רצו, והסכימו ונדוהו. ועוד הטילו קנס על נדויו, וחרה לו עד מוות על נדויו. וישב בנדויו ה' ימים. ולכשהתירוהו, נשבע בנק"ח שלא יאכל בשר ולא ישתה יין, ולא יפרע הקנס, עד בא תשובתם לדעת: אם יתן הדין במה שנדוהו, אם לאו? הודיענו: אם יתן הדין לנדותו, או אינו חייב אלא קנס לבד?[236].

ב תשובה: תחלת כל דבר, יש לנו לחקור, אם יש לנו לפסוק עם הא"י לבנות, והא"י בונה בשבתות בתוך התחום, אם לאו? מפני שאמרו בפרק קמא דע"ז (דף כ"א ע"ב): אבל שדהו לא"י, מאי שריר? כלומר: מותר להשכירו לא"י, ואף על פי שעשה בו מלאכה בשבת. מאי טעמא? דמימר אמרינן: א"י באריסותיה עביד. אלמא: כל שהא"י עושה בקבלנות, מותר, משום דא"י מלאכה דנפשיה קא עביד, ודמיא נמי למה שאמרו במ"ק (דף י"א ע"ב): אבל [בנוסח שלפנינו אין מלה זו] הארוסין והחכירין והקבלנין שלו, הרי אלו יעשו. אלמא: מלאכה דידהו קא חשיבא. אלא שיש לומר, דדוקא בקבולת שדה, לפי שאין שם משום מראית העין, לפי שדרכן של בני האדם לתת שדותיהן וכרמיהן באריסות. ואמרינן: נכרי באריסותי' קא טרח. אבל בבנין בית שאינו נוטל לעולם בגוף הקרקע, נראה כשכיר יום, ואסור. וכן נראה באמת, ממה שאמרו במ"ק (דף י"ב ע"א): מי שהיפך זיתיו, מקבל קבולת, תוך התחום אסור, חוץ לתחום מותר. ומפרשי' אותה, לענין שבת: אלמא: יש קבולת אסורה, והיינו בבנין בית, ומשום מראית העין, ומן הטעם שאמרנו. וכן הסכמת רוב גדולי ישראל.

ג מעתה, מעשה שהיה ביניכם, אילו פסק עמהם לבנות לו ביתו, והם בונים לו בשבת, אסור. ואילו היו בונים מדעתו, אפשר הוא, שהיה בר נדוי, לפי שזה מזלזל באיסורין דרבנן. וכל המזלזל באיסורים דרבנן, הוא בר נידוי. וכן מוכח בפרק בתרא דיבמות (דף קכ"א ע"א), בעובדא דההוא גברא דהוה טבע באגמא כו' ואסבא רבי שילא לדביתהו. וא"ל רב לשמואל: נשמתיה, משום דעבר אדרבנן, דאסרו במים שאין להם סוף להשיא את אשתו? ואמרינן בירושלמי, בפרק מי שהפך: חדא אמהא מן הא דבר פנוי הוא דעברה קמי חדא כנישתא. חמא חד ספר מחי לחד תינוק, יתיר מן צרכיה. אמר ליה: יהא ההוא גברא מוחרם. אתא לקמי' דרבי אחא. א"ל: צריך את חשש על נפשך. הדא אמרה: העושה דבר שלא כשורה, צריך נידוי. אבל בזה, שאינו ידוע שבנו בנאין מדעתו, ושלח שלוחו לסותרו, אפשר שלא היה בר נדוי מן הדין. אבל ראשי הקהל בימים הקדמונים, שהסכימו

[236] א"ה: והיא לו נדפס"ה בח"א סי' תשפ"ג, ויהי הקצ"ר אמיץ.

ונדו, יש לדונם לכף זכות, מפני שרוב העולם עכשיו אינן בני תורה, קרוב הדבר לבא לידי תקלה גדולה, ונמצא ש"ש מתחלל. וכל כיוצא מזה, מצוה ומנהג ותיקין. וגדולה מזו אמרו ביבמות [דף צ:]: מכין ומנדין על שלא מן הדין [בנוסח שלפנינו: מכין ועונשין שלא מן התורה], ולא לעבור על דברי תורה, אלא לעשות סייג לתורה. מעשה באחד שרכב [על] סוס בשבת בימי יונים, והביאוהו לב"ד וסקלוהו. ולא שהיו ראוי לכך, אלא שהיתה השעה צריכה לכך. ושוב מעשה באדם אחד, שהטיח את אשתו תחת התאנה, והביאוהו לב"ד והלקוהו. לא מפני שראוי לכך, אלא שהשעה צריכה לכך. ואין הנכבד ההוא נגרע בכך, מוטב שיתנדה זכאי, ולא חייב וראוי לכך, וצריך הוא לישב דעתו, לשמוע על מה שחברי ישראל אומרים לו, לגדור הדבר ולשם שמים.

תשובה שטז

א שאלת: השוחט לחולה בשבת, והיה לו עפר מוכן מבעו"י, אם חייב לכסות, אם לאו? כיון שאין בזה שום דיחוי, ואפילו מדרבנן, מידי דהוה אמכניס אדם מלא קופתו עפר, ועושה כל צרכיו.

ב תשובה: מסתברא שאינו מכסה. לא בדקר נעוץ, ולא באפר כירה, ולא בקופת עפר של ר"י [לדברי רב יהודה]. מדאמרינן בפרק כיסוי הדם (דף פ"ד ע"ב): דרש רב עינא, אפתחא דריש גלותא. השוחט לחולה בשבת, חייב לכסות. ואמר להו (רבא) [רבה]: לית דחש ליה, לישמטוה לאמוריה. דתנן: ר' יוסי אומר: כוי אין שוחטין אותו ביום טוב. ואם שחטו, אין מכסין דמו, מק"ו. ומה מילה שודאה דוחה שבת, ספקה אינה דוחה יום טוב. כיסוי, שודאו אינו דוחה שבת, אינו דין שספיקו אינו דוחה יום טוב. והוי אפי' בדקר נעוץ, ואפר כירה, ועפר מוכן, קאמר, שאין מכסין את דמו. דבלאו הכי, אפי' חיה ועוף, אין מכסין. ועוד, דהכי איתא בפ"ק של מס' ביצה (ז' ע"ב). ומינה דשבת, אפי' וודאי, דהיינו שוחט לחולה בשבת, אין מכסין בו את דמו. ולא תימא דקופת עפר דרב יהודה, עדיפא מדקר נעוץ, ואפר כירה. דהתם חדא מילתא, פסיקתא ודאי אינו דוחה שבת. ועוד, דא"כ אמאי קאמר רבא (רבה) סתם, לית דחש ליה, ואמאי שמטיה לאמוריה? דילמא כשיש לו עפר מוכן, מקופתו של ר' יהודה קאמר. ואפי' אם תמצא לומר, משום דרב עינא, סתמא קאמר. ומשמע אפי' בדקר נעוץ, ועפר כירה, כדרך שמכסין ביום טוב. מ"מ רבא (רבה) דאמר: לישמטוה לאמוריה: לא לשתמיט, ולימא: והני מילי, כשאין לו עפר מוכן אבל הי' לו עפר מוכן, חייב לכסות, כרב יהודה. אלא ש"מ, דמילתא פסיקתא תנינן: ודאי אינו דוחה את השבת. דמאי דאצטרכינן, עבדינן, דהיינו שחיטה משום סכנת

נפש. הא מידי אחרינא, לא, משום גזירת הרואין, שמא יבא לכסות אפי' בדקר נעוץ, ובאפר כירה. ועוד תדע, שאפר כירה וקופת עפר, חד דינא אית להו. וכוי שאין מכסין את דמו, אפי' בעפר קופה אין מכסין. וכדמוכח בפ"ק דביצה (ח' ע"א): דאתי' לאקשויי עלה דרב יהודה, מדתנן: כוי אין מכסין את דמו. ואם איתא, ליכסיה כדרב יהודה, ופרקי': בדלית ליה. ואקשי' תו, וליכסי בדקר נעוץ ובאפר כירה? ופרקינן: בדלית ליה. ודחי' להההיא פירוקא, מסיפא דמתני', דקתני: ואם שחטו, אין מכסין את דמו. אלמא: דאית ליה. ואסקא רבא, אפי' בדאית ליה. אלא שדקר נעוץ מוכן לודאי, ואין מוכן לספק. וה"ה לאפר כירה, ולקופת רב יהודה. דאי לא, אכתי תקשי לן: ליכסי באפר כירה, ובקופת עפר. וכן פירש שם רש"י.

ג ומ"מ, אפי' שסתרתיו, אני אומר: שאפשר לחזור ולבנותו, מפני שיש לי מקום דקדוק, במתני' דכוי, דקתני: כיסוי, שאין ודאו דוחה שבת, אינו דין שספיקו אינו דוחה יום טוב. קא תני: שכל שודאו אינו דוחה שבת, ספיקו אינו דוחה יום טוב. ומינה, כל שספיקו מכסין ביום טוב, ודאו מכסין בשבת. דאל"כ, מאי קל וחומר? הרי מצינו, שאפי' במקום שאין מכסין ודאו בשבת, מכסין ספיקו בי"ט. וכיון שכן, הרי אפילו לרבא דשמטיה לאמוריה דרב עינא, מכסין את דמו בעפר שהכינו לו. או אפי' הכניסו לכסות בו צואה. חדא, דאיהו קא מפרש טעמא: דכוי אין מכסין את דמו בדקר נעוץ; מפני שדקר נעוץ מוכן לודאי, ואין מוכן לספק. אלמא: טעמא, דמסתמא אין מוכן לספק. הא בעפר אשר הכין לו, מכסין. ועוד, דבהדיא אמר רבא (ביצה ע"ב): הכניס עפר לכסות בו צואה, מותר לכסות בו דם ציפור. דם ציפור, אסור לכסות בו צואה. ודייקינן מינה התם, דאית ליה לרבא, דכוי הרי הוא כצואה. אלמא: אפי' לרבא, כוי מכסין את דמו, בין בעפר שהכניס לכסות בו דם כוי, ואפילו בשהכניסו לכסות בו צואה. דזה וזה ספק, וזה וזה הכינו אפי' לספיקות. וכיון שכן, אף אנו נאמר: דודאי מכסין בשבת בכענין זה, בשהכניס עפר לכסות בו צואה. וא"נ באפר כירה, ובשיש לו חולה שחלה מע"ש,, ודעתו לשחוט לו בשבת. שהרי הכל מוכן לו מע"ש, וכדאמרינן: השוחט לחולה בשבת, מותר לבריא באומצא. ואוקימנא בפ"ק דחולין (דף ט"ו ע"ב): בחולה שחלה מבעו"י. ואם נפשך לומר: א"כ מפני מה שמטיה רבא (לאמורא) [לאמוריה] דרב עינא? יש לנו לומר: משום דרב עינא אמר סתם: השוחט לחולה. ובודאי לכל חולה קאמר. ואפי' חלה בו ביום, או שחלה מבעוד יום, ולא היה דעתו לשחוט לו למחר. ואם תשאלני עוד: א"כ לדידן דקי"ל כרמי ברי' דרב ייבא, דאמר (ביצה ח' ע"ב): כוי היינו טעמא, דלא מכסי לי, גזירה משום התרת חלבו. א"כ, מן הדין היה לכסות את דמו, ומשום גזירה בלבד, הוא דאין מכסין, ולא משום איסור

דיחוי. א"כ, ודאו בשבת, למה אין מכסין? י"ל דרמי מוסיף על דברי רבא, ותרתי אית ליה. דאילו בדקר נעוץ, ואפר כירה, ועפר סתם, אין מכסין את דמו, משום דדעתיה בהן על הודאי, ואין דעתו על הספק, וכדרבא. ועוד, דאפי' בשהכניס עפר לכסות בו צואה, או לכסות בו את הכוי, אפ"ה אין מכסין, גזירה משום התרת חלבו. ומכלל דברינו, לשוחט בשבת לחולה שחלה מבע"י, ודעתו לשחוט לו בשבת, חייב לכסות באפר כירה שהוסק מערב שבת. ומ"מ, לא ראינו לאחד מרבותינו נ"נ, שאמרו כן. ולא ראינו מי שנהג כן. וצא וראה, מה הצבור נוהג, ונהוג כן.

ד ועוד, שיש לנו לומר: כלך לדרך שאמרת. דבמתניתין קא פסיק ותני: שאין ודאו דוחה שבת, ואין ספקו דוחה יום טוב. ואפי' אם תמ"ל, דלרמי לולי גזירת התרת חלבו, היינו מכסין את דמו. מ"מ, במתניתין קא כייל ותני: שאין ודאו דוחה שבת, ואין ספיקו דוחה יום טוב. ואף על פי שאין כאן דחייה כלל, כיון שיש לו עפר מוכן, מ"מ לגזירת הרואין דחייה היא. ותדע לך, שאל"כ, בא ונקשה להנרבילאי, דאמרי' התם בפ"ק דמס' ביצה: אפילו הכניס עפר לכסות בו דם ציפור, מותר לכסות בו צואה. ולומר: דדעתו אף לספק. א"כ, תיקשי ליה מתנ' דר' יוסי קא דריש ק"ו, ואין מכסין. ולפי דבריו, מכסין! אלא שעל כרחינו נהרבילאי אית להו גזירת התרת חלבו, ולא איסור טלטול אפר, וגומא וכתישה. ואפ"ה קתני במתניתין: ק"ו; דממה נפשך אין מכסין. ונסיב ליה במתני' טעמא מודאי דשבת. אלמא: לדידן, דאית לן גזירת התרת חלבו, אין לך לעולם שמכסין את הכוי ביום טוב. וא"כ, ממקום שבאתי לחזור ולבנותו, אינו. ומיהו י"ל, דטעמייהו דנהרבילאי: משום דס"ל דצואה בודאי משנינן לה, דמלתא דשכיחא היא. כך דעתי מסכמת להורות הלכה למעשה. ומפני שאמרת ששאלת את פי החכם, והורה לך להתיר משם גדולי ארצו, הרחבתי לך הדברים כאן, כדי לעמוד על דעתי, ועל מי שהביאני לומר כן.

תשובה שיז

א עוד חזר השואל, ושאל על ענין הכסוי שאסרתי בשבת, כיון דקאמר: ודאי אינו דוחה שבת; ולא קאמר: כיסוי שאין עושין בשבת. אבל בדליכא שום דחייה, לא מדאורייתא ולא מדרבנן, למה תגרע מצות כיסוי. ואי משום גזירה, מ"ש מיו"ט דלא גזרינן דקר נעוץ, אטו שאינו נעוץ.

ב תשובה: כבר הראתיך בעיניך, הדברי' שהביאוני לידי כן. והצעת דברי, פשוטה לפניך. אך מה שהוספת ואמרת: אם לגזירה, מ"ש מיו"ט, דלא גזרינן נעוץ אטו שאינו נעוץ? זו אינה תורה. דיו"ט הותרה אצלו מלאכת אוכל נפש, ומצוה נמי איכא, משום עונג יום

טוב. וכמה מן השבותין התירו, כדי שלא יבא להמנע משמחת יום טוב. ואיך נגזר על המותר, לא נגזור המוכן אטו שאינו מוכן. ולא בקוע עצים מוכנים, משום בקוע קורות, וכל כיוצא בזה. אדרבה! אנו מתירין בו הבערה והוצאה שלא לצורך, מתוך שהותרה לצורך.

תשובה שיח

א שאלתם: מעין, מהו שיטהר את האדם בפחות ממ' סאה?

ב תשובה: שנינו בפ"ק דמס' מקואות: למעלה מהן, מקוה שיש בו מ' סאה, שבו טובלין ומטבילין. למעלה מהן, מעין שמימיו מועטין, שרבו עליו מים שאובים, שוה למקוה לטהר באשבורן, ולמעין לטהר בו בכל שהוא. הא דקתני גבי מקוה שיש בו מ' סאה, שבו טובלין ומטבילין. פי' טובלין בו בני אדם, ומטבילין בו כלים. דאע"ג דמדאוריי' טבילת כלים ברביעית סגייא, מדרבנן בטלוה ואוקמיה אפי' לכלים במ' סאה, מקום שהנדה טובלת בו. וכדאמרי' בנזיר, פ' שלש, מינין (ל"ח): א"ר אלעזר: י' רביעיות הן, כו'. ואקשי'. ותו ליכא? והא איכא מקוה ברביעית? ופרקינן: בר מההיא, דבטלוה רבנן. והא דאמרינן בשלהי פ' בתרא דע"ז (ע"ה): גבי הלוקח כלי תשמיש מן הכותים. תנא: וכולן צריכין טבילה במ' סאה; מדרבנן קאמר. ואף על גב דתני בר קפרא: מתוך שנא: אך במי נדה יתחטא; שומע אני שצריך הזאה ג' וז'. ת"ל: אך; חילק. א"כ, מה ת"ל במי נדה? שהנדה טובלת בהן, הוי אומר: מ' סאה. כל האי דרשא, דרבנן היא, וקרא אסמכתא בעלמא. א"נ, י"ל דגזירת הכתוב היא בטבילת כלים חדשים, מדכתיב: במי נדה; וכ"כ ר"ת ז"ל בתשו'. ומדקתני' גבי מקוה שיש בו מ' סאה: טובלין ומטבילין; וגבי מעין לא קתני: טובלין; אלא: לטהר בו; משמע דמעין כל שהוא, אינו כשר לטבול בו אדם, עד שיהא בו מ' סאה במקוה. ולא הוכשר, אלא להטביל בו מחטין וצנורות, ולומר: דאע"ג דמדרבנן תקנו, ובטלו רביעי' של מקוה להטביל בו את הכלים, במעין לא תקנו כלל. אלא העמידוהו אדיניה, ואפי' בכל שהוא כשר להטביל בו, מחטין וצנורו'. והא דקתני נמי, בפ"ה של מסכת מקואות: שהמעין מטהר בכל שהוא; לכלים קאמר, ולא לאדם. והיינו נמי דקתני התם: מעין שהיה מושך כנחל כו'. היה עומד ודבק עליו, והמשיכו, שוה למקוה לטהר באשבורן, ולמעין להטביל בו בכל שהוא. מדקתני: להטביל; ולא קתני לטבול, ש"מ דוקא להטביל בו כלים, אבל לא לטבול בו אדם. זו היא דעתו של ר"ת ז"ל. וכן דעת רבינו שמשון ז"ל. והביא ר"ת ז"ל ראיה, מדתנן בפ"ה של מקואות: גל שנתלש, ובו מ' סאה, ונפל על האדם ועל הכלים, טהורים. אלמא: מ' סאה בעינן.

וכי תימא: דלמא התם, בגל שנתלש מן הים. וכמ"ד התם בפ"ה של מקואות: כל הימים כמקוה. הא ליתא! חדא, דלא קתני: גל שנתלש מן הים. ועוד, דליכא לאוקמי כוותיה, דא"כ אפי' יש בו מ' סאה, לא היה מטהר, דמקוה אינו מטהר בזוחלין. שהמעין בזוחלין, והמקוה באשבורן. וגל שנתלש, הרי הוא כזוחלין. כדאמרינן עלה בפ"ק דחולין (ל"א), ובפ"ק דחגיגה (י"ט): מהו דתימא, לגזור אטו חרדלית של גשמים. קמ"ל: דההיא לאו במקוה הוא, אלא במעין, ולא גזרינן. אלמא: אפי' במעין בעינן מ' סאה. ועוד, דרשינן במדרש: יען מאס העם הזה את מי השילוח, ההולכים לאט: שמאסו בארבעים סאה, לא"ט בגימטריא. הכי הוי. ואמר ר"ל: חזרנו על כל המקומות, ולא מצינו ששמו לאט. ושילוח, מעיין הוא, דהיינו מי גיחון, שמושחין עליו את המלכים, ומתרגמינן: שילוחא. ועוד, דאמרי' כיון שמגיעין לפתחו של דוד, שם רוחצים זבים. ומכלל דמעיקרא, לא. וזבין צריכין מים חיים. ואפ"ה עד שמגיעין לפתחו של דוד, לא היו טובלים שם, מפני שלא היו שם מ' סאה לטבול בהן. אלמא: בכל מקום שאמרו: מטהר בכל שהוא; בכלים דוקא. קאמר. אבל הראב"ד ז"ל בס' בעלי הנפש כתב: דאפי' לאדם מטהר בכל שהוא, ולאו כל שהוא דוקא, אלא כל מקום שגופו עולה בהן בבת אחת. וכן דעת הרמב"ם ז"ל בפ"ט של הלכות מקואות, ודברי רבותינו הצרפתים ז"ל, נראין עיקר.

תשובה שיט

א שאלת: עתה, אשר בנו קהל אשר בבלאנסיאה בית הכנסת, חלקו אותה, וכתבו פנקס א' בחלוקה. וכתב בו הכותב, שקבעו מקום ישיבה פ' לפ', ומקום פ' לפ'. והיתה ביניהם קטטה על החלוקה, פעמים שלש. ובכל פעם ופעם היו יושבין לחלוקה. ובאותו פנקס, אין בו זמן, ואין כתוב בו: הסכימו הקהל; אלא סיפור דברים. ובסוף הפנקס, עדים חתומי' בו. ונתנו הקהל ב' מקומו' לב' יהודים ביחד. ועשו השנים להם כסא, וישבו ביחד עד י' שנים ויותר. לאחר י' שנים, מת האחד מהם, ונשאר בנו וישב על מקומו. וגם השותף הב', רצה ללכת במקום אחר לדור. ונתן מקומו שהוא יושב בו, לאחד מאוהביו במתנה גמורה, ובקנין גמור, ובשטר. ומקבל מתנה זו, ישב באותו המקום לאחר המתנה, י"ט שנים רצופות. ואותו יורש יושב (לא) [לו] בצידו, באותו מקום שהיה יושב אביו. לאחר כל אותן השנים, אמרו לאותו יורש: אותו מקום שהוא יושב בו, הוא לשכנו. ומקום ששכינו יושב בו, הוא שלו, שנתן לאביו בשעת החלוקה. וכן כתוב באותו פנקס: עכשיו בא היורש, ונתרעם (ממקבל) על מקבל מתנה זו, ומקבל מתנה זו השיבו: כי ישב באותו

מקום, מי שנתנו לו יותר מעשר שנים בלא מחאה. וגם הוא ישב בו יותר מי"ט שנים, מבלי מחאה ומבלי ערעור. הדין עם מי?

ב תשובה: דע כי ענין חלוקות מקומות שבבתי כנסיות, בב' ענינים. יש מקצת עיירות, שמחלקין בתי הכנסיות למשפחות, ונותנים למשפחה זו מקום מסוים בבית הכנסת, ולזו מקום מסוים. ואח"כ, באים בני המשפחה, ומחלקין אותו ביניהם למקומות לשבת בהם. הבכור כבכורתו, והצעיר כצעירתו, כל אחד כפי כבודו וכפי מעלתו. וכל שחולקין אותו בכענין זה, אין לאחד מהם זכיה גמורה, לא למוכרו ולא למשכנו. ואפי' אם בא להושיב אחר במקומו, אם לא רצו האחרים בכך, מונעין אותו. ואם בא למכרו, אפי' כל בני הכנסת יכולים למחות בידו. וכ"כ רבינו שרירא גאון ז"ל. ויש מקצת מקומות, שמחלקין ביניהם כל מקומות בהכנ"ס, חלוקה גמורה, לזכות כל אחד בחלקו, זכיה גמורה, למכור ולתת לכל מי שירצה, ככל אשר אנחנו עושים פה בארצותינו אלו. ומן הדומה, כי כן מנהגם מפורסם, לפי מה שראיתי בכתבך. וכל מקום שמנהגם בכך, אם החזיק אחד במקום מן המקומות שני חזקה, וישב בו כל אותן שני חזקה, כדרך שהבעלים רגילין ליישב במקומותיהם, ובלא ערעור ובלא מחאה, עלתה לו חזקה. וחזקתו ראיה, שהבעלים הראשונים מכרוהו או נתנוהו לו. ודוקא אם טען הוא כך. אבל אם לא טען הוא כך, אלא שאומר: עכשיו ישבתי כאן, ולא אמרו לי דבר; אין זו חזקה. וכמ"ש (בתרא מ"א ע"א): כל חזקה שאין עמה טענה, אינה חזקה. אבל אם זה שהוא מחזיק בו עכשיו, הוא יורש, או לוקח, או מקבל מתנה, א"צ טענה. אלא אף על פי שלא טען, טוענין לו. וכמו שארז"ל: טוענין ליורש, טוענין ללוקח. ולפי', אף על פי שכתוב באותו פנקס, שזכה שמעון המת באותו מקום שבראש, וזכה ראובן שכנו במקום האחר שכנגדו, ואפי' היתה אותה החלוקה חלוקה אחרונה, ומוסכמת מבני הקהל, אף על פי כן, הדין עם לוי המקבל מתנה. שאני אומר: לאחר שזכה שמעון במקומו, חזר והחליפו לראובן שכנו, קרקע בקרקע, או במלוי דמים. ואף על פי שמקבל המתנה אינו טוען כן, ואינו יודע: א"כ היו הדברים, אם לאו? אנו טוענים לו כן. וכ"ש, שאם היו שם חלוקות אחרות, שנתבטלו מדעת הקהל. וזו אינה ידוע, אם היא מן הראשונות שנתבטלו, או מן האחרונות המוסכמות, לפי שאין בו זמן, ואין זמנו של פנקס מוכיח עליו. שאין על המקבל מתנה להשיב כלל, על תביעת היורש, עד שיברר שחלוקה זו היא המוסכמת. ואמנם, אין אתם צריכין לכך בדין זה, ולפי שחזקתו עלתה לו, וכמו שאמרנו.

תשובה שכ

א טרכונה

ב שאלת: בדין האשה ובעלה, או איש ובנו, אם משכנו זה לזה? באה השאלה בבילבול, ולא הביננו דרכה. אבל שורת הדין, שאין הלוה יכול להשכיר החצר לממשכן, ואסור משום רבית. והיינו חכירי נרשאי, כדאיתא בפרק איזהו נשך (בבא מציעא דף סח ע"א).

תשובה שכא

א אישטילייא.

ב שאלת: משכנתא בלא נכייתא, באתרא דלא מסלקי, דאינה אלא אבק רבית, ועדיין לא פרעו הלוה. מי אמרינן דמנכה בעל כרחיה, דאבק רבית אין מוציאין מלוה למלוה, או לא?

ג תשובה: כבר ראית מה שהסכמתי אני בדבר זה, במקומה בפרק איזהו נשך, בפי' אכל שיעור זוזי דלא מינכא מידי. ושלא כדברי הרמב"ם ז"ל. וכן הסכמתי, דאפילו תפס מפקינן מיניה. וכמו שהוכחתי, מההיא דרב אסי, דאמר: כל סלוקי בלא זוזי, אפוקי מיניה הוא. דההוא לא גרע מתפס, ולא מסלקי' ליה בלא זוזי, אלא יהבינן ליה כולהו, ולא מנכה ולא מידי. דכל שמנכה, ואפי' זוז, אפוקיה מיניה הוא. ואותה שאמרת, דשטר שכתוב בו רבית, אין לו עסק כאן. דהתם לא אבק רבית הוא, אלא רבית קצוצה, בין שהוא מפורש בשטר כדברי רש"י ז"ל, בין שאינו מפורש כדברי מקצת מן המפרשים ז"ל. ועוד, דהתם עדיין לא גבה אותו רבית, ולא מפקינן, אפי' אבק רבית מלוה למלוה. אבל כאן, כבר גבה אותו, דכבר דר. אבל בעתיד לדור, הכי נמי דמסלקי' ליה. דלכתחיל', אינו דר ואם התרו בו, ודר, גזל הוא, ומפקי' מיני'. וכן כתב הראב"ד ז"ל.

תשובה שכב

א שאלת: אנו ב"ד ח"מ, כן היה. שבאו לפנינו פ' ופלוני, והעידו שניהם, שהיו בבית פ', יום ד' י"ג לחודש אלול. כשאמרה פ' אלמנת פ', לפ': אני מפייסת ממך, שתלך לקרא לפ' שיבא לכאן, ויתקן לי זו הטבעת שלי. והלך פ', ומיד חזר ואמר לה: הוא אומר לך: שאינו יכול לבא. ואם תרצה לתקן שום דבר, שגרהו לו. אמרה לו: קח זו הטבעת שלי, ושאהו לו, שיתקנהו לי, שהוא נשבר. ולקח פ' הנז' את יד פ' הנזכרת, ואמר לה: אראה באיזה אצבע יכיל בידך. והתחיל להביא הטבעת באצבעה, ואמר לה אחד מן העדים הנז': השמרי פלונית. והיא נרתעת אחורנית, והסירה הטבעת מאצבעה, בחרי אף, מאצבעה

בידה האחרת. וחנתה במקומה, וקללה וחרפה את פ' הנז', ואמר את העדים הנזכרים: היו עדים על זאת. וענו ואמרו: במה נהיה עדים, ואנו לא ראינו שום דבר. ושאלנו את העדים הנז', אם אמר פ' לפ' הנזכרת שום דבר, כשהי' נותן לה הטבעת שלה. ואמרו שהם לא הבינו הדברים אשר אמר, רק ראו שפתיו נעות. ועוד שאלנו אותם: אם היה באותן מעמד בבית, שום אדם זולתם. ואמרו לו: לא, מלבד פ' שהיה משגיח מעלית הבית. עוד באו לפנינו שני עדים אחרים, פ' ופ', והעידו בפנינו: ששם היו, יום ד' שהוא י"ג לחודש אלול, בפונדק, ואוכלים. ובא אותו, פ' הנזכר, וראו אותו פניו מוריקות. ואכל עמהם, ושאלו אותו: למה הניח ביתו, ובא אצלם? ואמר להם: דעו, כי אני הייתי יוצא ובא בבית פ', והיום נכנסתי לשם, ואמרה לי פ' אלמנת פ': שא זאת הטבעת לי לפ', שישים אבן. לקחתי אותו הטבעת שלה מידה, ואמרתי לה: הראי באיזה אצבע יכיל בידך. לקחה היא הטבעת, להביאה באצבעה, ואני עזרתיה והבאתיה באצבעה, ואמרתי: הכר בה שלי. ואעידה לי שני נערים, שהיו חופרים שם בבית. וכל זאת עשיתי דרך שחוק. ותכף שעשיתי זה, באותו מעמד, קפצו פלונית הנז' ודודתה, וחרפו אותי. ויצאתי מן הבית. ונתנו לי עצה, אנשים, שמאחר שעשיתי זאת, שאשאר כך. זה העידו בפנינו העדים. הודיענו: אם יש לחוש לכך, אם לאו?

ב תשובה: אין אני רואה חשש של כלום. לפי שהעדים מעידים שהטבעת הזאת שלה היתה, שנתנה לו כדי להוליכה אצל האומן. ואפי' קדשה בה בפירוש, והיא קבלתו מידה דרך שתיקה, אינה מקודשת, כיון שלא שדכה מתחילתה. וכדאמרינן בקדושין (י"ג ע"א): ההיא איתתא דהוה מזבנה וורשכי. אתא ההוא גברא, חטף וורשכי מינה. אמרה: הבה ניהלי. אמר לה: אי יהבינא ליך, מקודשת לי. שקלתא, ואישתיקה. אמר רב נחמן: יכולה לומר אין שקלי, ודידי שקלי. והקשה שם מאותה ששנינו: קדשה בגזל ובחמס, ובגנבה, או שחטף סלע מידה וקדשה בו, מקודשת. ואוקימנא, ההיא בדשדיך. ותנן בפ' האיש מקדש (קידושין נ' ע"ב): מעשה בחמש נשים, ובהם שתי אחיות. וליקט כלכלה של תאנים, ושלהם היתה, ושביעית היתה. ונתן לאחת מהן, ואמר לכולכן מקודשות לי ואמר רב עלה בגמ': ש"מ, קדשה בגזל אינה מקודשת. ואפי' בגזל דידה. מדקתני: שלהן היתה, ושביעית היתה. טעמא דשביעית, דהפקר נינהו. הא שאר שני שבועי, לא. ש"מ. וכן א"ר יוחנן: המקדש בגזל אינה מקודשת. והקשו עלה, מהא דתניא: קידשה בגזל, ובחמס, ובגניבה, או שחטף סלע מידה, וקידשה בו, מקודשת. ופריק: התם בגזל דידה. והקשו עוד: והא מתני', גזל דידה הוא. ואמר רב: אינה מקודשת. ופרקינן הא דשדיך, הא דלא

שדיך. וכ"ש זו, שמיד ששמעה צעקה. וכ"ש, שהעדים שהיו שם, אומרים: שלא שמעו הדברים שאמר, ולא הבינו מה שאמר, שאין אלו קידושין כלל, ואין חוששין להם לכלום.

תשובה שכג

א שאלת: אחד שקינא לאשתו, ואמר לה בינו לבינה: אל תסתרי עם פ'. והיא, לפי דבריו, נסתרה, והיו שם אנשים רבים, והקפיד, ובא לאוסרה עליו בכך. ועכשיו, פייסו בני אדם לעשות שלום ביניהם. ואמרתי אני: שאפי' ימחול על קינויו, אינו מועיל. אבל אם יתחרט מעיקרו, ויאמר: שכל מה שאמרו לו, לבו אומר שהוא שקר, והוא אינו מאמין עתה, שעשתה שום רע בזה. ונסתפקת: אם הוא מותר בה, אם לאו?

ב תשובה: כל שקינא לה, אפי' בינו לבינה, ואמר לה: אל תסתרי עם איש פלוני; קינויו קינוי. ואם נסתרה, נאסרה דשוב אין לה היתר עכשיו, דאין לנו מי סוטה לבודקה. דגרסי' בפר"ק דסוטה (ב ע"ב): א"ר חנינא: לא לימא אינש לדביתהו בזמן הזה: אל תסתרי עם פלוני; דלמא קיימא לן כר' יוסי דאמר: קינוי ע"פ עצמו קינוי, ומסתרא, וליכא מי סוטה למיבדקה, וקא אסר לה עלויה איסורא דלעולם (אה"ע סי' קע"ח סעיף ז'). דאלמא: א"א לנו, לא למחול, ולא לומר אני מסיר מלבבי החשד והקינוי שקנאתי. דאם איתא, אף זה יכול להתירה, באומר: חזרתי ומסיר אני בלבבי כל חשד וכל פקפוק. ועוד, דכל מוחל על קינוי, ודאי הכי הוא. דאי בחושד ואומר שעברה עבירה ונטמאה, ליכא מאן דמחיל, וליכא מאן דציית ליה. וקי"ל כמ"ד דלאחר סתירה, אינו יכול למחול, כדאיתא התם בר"פ ארוסה (סוטה כ"ה ע"א). ושומרת יבם דגרסי' התם, מסתברא כמ"ד לאחר סתירה לא מחיל. ממאי? מדקא מהדרי ליה רבנן לרבי יוסי. דתניא: ר"י אומר: בעלה נאמן עליה כו'. אמרו לו: לא אם אמרת בנדה, שכן יש לה היתר, תאמר בסוטה שאין לה היתר. ואי אמרת לאחר סתירה נמי מחיל, משכחת לה היתר, דאי בעי מחיל. אלא שמע מינה, דלאחר סתירה לא מחיל. אלמא: לא משכחת לה לעולם היתר אחר סתירה. דאי הוה משכחת לה היתר, באומר: מסיר אני בלבבי כל ספק וכל פקפוק; ויהא בעלה נאמן עליה. דהא, אי בעי אמר הכי, ושריא ליה. ומה שאמרת: דלפי דבריו נסתרה, ושהיו שם רבים. לא ידעתי מה כונתך בזה. וממה שאמרת, דלפי דבריו נסתרה, יש במשמע שאין כאן עדים שנסתרה, אלא שהוא אומר כן. וכשחזרת ואמרת: והיו שם אנשים רבים; יש במשמע, שכבר נכנסה עמו לסתר, בפני אנשים רבים. וזה דבר והפכו. ונראה שדעתך לומר: שהוא אומר שנסתרה, ואמר שאנשים רבים ראו שנסתרה. שמ"מ, כל שנכנסה עמו לסתר, אפי' בפני כמה, אסורה, במקום שנסתרה אין שם אלא הם, ורשות היחיד הוא

לכך. ותדע, דהא עידי סתירה אין פחות משנים, ואפ"ה הויא סתירה. דמי לא עסקינן, אפי' בשידעו הם שיש שנים רואים אותם, כשנכנסו לסתר. אלא כל שנכנסה למקום סתירה, ושהתה כדי טומאה, אסורה ואינו יכול למחול, והוא נמי נאמן לאוסרה עליו בכך. גם מה שאמרת: אם נסתרה בפרהסיא עם אותו האיש שקינא לה, בענין שאין לחוש אם עבר בה, אם נקראת סתירה אם לאו; לא ידעתי מה אתה אומר! שאין לחוש, דכל שנסתרה במקום סתר אחר קינוי, גרמא לה טומאה דיחוד וסתיר'. ואפי' רוכל יוצא, ואשה חוגרת סינר, וכל אותם שנאמרו בפ' כיצד (כ"ד:), הואיל והדבר מכוער, תצא. לא תצא מבעל קאמר, אלא מבועל. וע"י קינוי תצא מבעל. ואם הוא בענין שאין לחוש בבירור, בכי הא ודאי אין כאן סתירה.

תשובה שכד

א שאלת: מעשה באחד, ששדך את בתו קטנה, וקבל קידושיה כשהיא קטנה, ולא נשאת, ועכשיו רוצה להתגרש מן האירוסין. ונסתפקנו: מי מקבל גיטה? לפי שאין אנו יודעין אם היא עדיין קטנה, ואביה, ולא היא, מקבל גיטה. או אם היא נערה, ובין היא ובין אביה מקבלין את גיטה, דהלכה כרבנן. או גדולה, ויצאה מרשות אביה, והיא ולא אביה (מקבלין) [מקבלת] את גיטה. וחזרנו על כל צדדין, והעלה בדינו שתעשה היא שליח לקבלה אביה, ויקבל גיטה על ענין זה. שאם היא גדולה, תהא מגורשת מתורת שליחותיה. כדאיתא בירושלמי, גבי משנת התקבל לי גיטי, צריכה שתי כתי עדים. הדא אמרה, קרוב נעשה שליח. ואם היא קטנה או נערה, שאינן יכולות לעשות שליח, תהא מגורשת מחמת שהיא ברשותו. זאת, ועוד אחרת. שיאמר הארוס לסופר, לכתוב ב' גיטין, ולעדים לחתום ויתן אחד לה, ואחד לאביה. וממה נפשך מגורשת. שאם גדולה או נערה היא, הרי קבלה גיטה. ואם קטנה היא, הרי קיבל אביה גיטה. דהכי משמע בפ' התקבל (גיטין ס"ג ע"ב), גבי ההיא דהוו קרי לה נפאתה. דאמר ר"נ: וכותבין ונותנין, אפי' מאה פעמים. וכ"ת דההיא לא מיירי, אלא היכא דאבד האחד, כותבין אחר ונותנים, כדאיתא התם. אבל היכא שישנו האחד, אין כותבים אחר בשל ספק. דטעמא דרבא דקא פליג התם, משום דעשו עדים שליחותם הוא. אבל שאם בתחילה נתן הבעל רשות לסופר לכתוב כמה גיטין, ולעדים לחתום וליתנם כולם משום ספק, שכותבים ונותנים. והכא נמי, לא שנא, לפי עניות דעתנו. זאת מצאנו, הכר נא אם האמת אתנו. ואם לא, יצא דבר מלכות מלפניו, להעמידנו על דרך האמת:[237]

[237] א"ה: הלא קצי"ר הובאה בח"א סי' תשפ"ט, ובב"י אה"ע סי' קמ"א.

ב תשובה: כל מה שאמרתם, יפה אמרתם. שאפשר לאביה לקבל גיטה בשליחותה, וממה נפשך מתגרשת, או לכתוב ב' גיטין, אלו היה הענין צריך לכך. אבל אין צורך לכל מה שאמרתם, שאני רואה שאתם סבורין כי קטנה שאינה יכולה לקבל גיטה, היינו שאין לה יד כלל, ואפי' קבלה גיטה מדעת אביה. וזה אינו כלל, וא"צ לפנים. אלא אם מדעת אביה קבלה אותו, מתגרשת היא בלא ספק. ולא נחלקו ר"י וחכמים, אלא בנערה שקבלה גיטה מדעת עצמה, שלא מדעת אביה. לדעת האב, אין כאן שתי ידים זוכות, אלא יד האב, שמדעתו היא מקבלתו. ועוד, דבקדושין פרק האיש מקדש [קידושין מ"ג] נחלקו ר"י ור"ל, אם כמחלוקת בגירושין, כך מחלוקת בקדושין. ור"י סבר: היא מחלוקת בגירושין, אבל בקדושין ד"ה אביה ולא היא. ואלו במקבלת מדעת אביה, (קדושין דף י"ט ע"א): אמר רבא ר"נ: אומר אדם לבתו הקטנה: צאי וקבלי קידושיך, מדר"י בר יהודה. לאו אר"י בר יהודה, מעות הראשונות לאו לקדושין נתנו. וכי משייר בה ש"פ, הוו קידושי. הכא נמי, לא שנא. ועוד, דהא קא מפרש התם, טעמי' דר' יוחנן (קידושין מ"ג:), דמחלק בין קידושין לגירושין, ואמר: גירושין דמכנסת עצמה לרשות אביה, בין היא בין אביה. קדושין, דמפקעת עצמה מרשות אביה, אביה ולא היא. כלומר אינה יכולה להפקיע עצמה מרשות אביה, אלא מדעת אביה. ואקשי': והרי מאמר, דמפקעת עצמה מרשות אביה. ותניא: קטנה מן האירוסין, אין עושין בה מאמר, אלא מדעת אביה. והנערה, בין מדעת אביה, בין עצמה? הנה זה מבואר, כי על ידה ועל יד אביה, היינו מדעת עצמה בלא דעת אביה, ועל דעת אביה שלא מדעתה.

ג ומעתה, אין אתם צריכין לכל כך, אלא נותן גיטה על ידה מדעת אביה, מחשש קטנה, ושפיר דמי. ולא עוד, אלא אפילו קטנה יכולה היא להתגרש על יד עצמה, שלא מדעת אביה, לפי דעת רבותינו הצרפתים ז"ל, שאמרו במחלוקת ר"י וחכמים: לאו בנערה דוקא, אלא אפילו בקטנה נמי, פליגי רבנן. ונערה דנקט, לאשמעינן כחו דר"י הוא, דנקט דאפילו בנערה פליגי. והביאו ראיה, מאותה שאמרו בפרק האיש מקדש (קידושין דף מד:): בעא מיניה רבא מרב נחמן: נערה, מהו שתעשה שליח לקבל גיטה מיד בעלה כו'? ואהדר ליה: שאין עושה שליח. ואותיבנא מדתנן: קטנה שאמרה: התקבל לי גיטי; אינו גט עד שיגיע גט לידה. הא נערה, הרי זה גט. דאלמא: משמע דס"ל דמתני' דקטנה שאמרה: התקבל לי גיטי; אפילו בשיש לה אב משמע להו. ואפ"ה, משהגיע גט לידה מגורשת. ואף על גב ddדחינן התם, ואוקימנא בשאין לה אב, וחסורי מחסרא, והכי קתני: בד"א, בשאין לה. אבל יש לה אב, אם אמר לו אביה: צא וקבל לבתי גיטה; אם רצה לחזור, לא יחזור. מ"מ שמעינן דבקטנה שמתגרשת על ידי עצמה, לא מספקא להו. דאם

איתא, הו"ל למפלג בדידה. בד"א, בשאין לה אב. אבל יש לה אב, אף על פי שהגיע גט לידה, אינה מגורשת. אלא פשיטא להו, דעל ידה מתגרשת, הואיל ויודעת לשמור גיטה, אלא שאין לה שליחות. ועוד, מדאמר רבא בפ' התקבל (גיטין דף סה): שלש מדות בקטן. צרור וזורקו, אגוז ונוטלו, זוכה לעצמו ואינו זוכה לאחרין, וכנגדה בקטנה, מתגרשת בקדושי אביה. ומדקאמרינן סתם, מתגרשת בקדושי אביה, משמע דאפילו בחיי אביה. אלא שבזו נחלק הרב אלפסי ז"ל, ופרשה לאחר מיתת אביה, ולומר דקטנה לכ"ע אינה מתגרשת, אלא מדעת אביה. וכן דעת הראב"ד ז"ל. ומ"מ, על דעת אביה מתגרשת, בין נערה בין קטנה, וא"צ לפנים.

תשובה שכה

א שאלת: ראובן נתרעם על שמעון, שפתח חלונות בינו ובין חצרו של ראובן זה. ותובע ממנו לסותמן מפני שהוא מזיקו בהיזק ראיה. ועוד נתרעם ממנו, על שעשה בית הכסא בחצירו, ורוצה להעבירו בתוך ביתו של שמעון, ומגיע ממנו היזק לשמעון, מחמת ריח רע, ומחמת המים הנגרים בו. ומעולם לא היה שם בית הכסא, ולא אמת המים. השיב ראובן: שאין לשמעון כלום בכותל, ולא בתוך שלו אני פותח, אלא בתוך שלי. כי ביתו שהוא עומד שם, קנאו מן הנכרי. והבית אשר אני עומד שם, הוא מן הקהל. וכשבאו הקהל לבנות החומה בין ביתי ובין ביתו של הנכרי, שהוא בא מחמתו, תבעו מן הנכרי לבנות עמהם חומה, בין רשותם לחצרו, ולא רצה. ולפיכך כנסו הקהל לתוך שלהם, ובנו כותל החומה הזה. ועוד הניחו מקום פנוי חוץ לחומה, בין רשותם לחצרו של נכרי, כדי לבצר החומה, ורשותם מגיע עד רשימת יסוד ישן, שהוא חוץ לחומה כנגד ביתו של ראובן. והקהל נתנו לו כל זכותם ורשותם. ונמצא שאין אני פותח בכותל משותף, ולא על חצרו, אלא על חצרי. ואם הוא ניזוק בהיזק ראיה, יגדור בפני, כדי לסלק היזק ראיה. ועל ענין בית הכסא, אמת הדבר, רק שהוא מנהג העיר. השיב ראובן: שאין לשמעון חוץ לחומה כלום, שאילו היה אותו הקרקע עד רשימת היסוד הישן של הקהל, לא היה להם לגדור, ולהניח זה חוץ לחומה. וזה כמה שנים שקניתי בית הנכרי, אני משתמש באותו קרקע עד החומה, וגם הנכרי כך היה משתמש בו. ואלו היה של הקהל, לא היה הנכרי ואני אחריו משתמשין בו, מן אז ועד עתה. וגם החומה, אין יודע שבנאוהו הקהל, כמו שאתה אומר. אבל אני אומר: כי שמא הנכרי נתן חלקו, ואפילו בכותל החומה יש לי חלק, שאין אני רואה שיש לך חזקה יותר ממני. ואלו היה הנכרי שאני בא מחמתו קיים, היה מביא שמ' ראיותיו. ומן הטענה הזאת אני אומר ג"כ: שאין לך לפתוח בכותל הנז'

פתחים וחלונות, שאני רוצה לנעוץ בו קורות, כמו שאתה נועץ שם. כי מן הסתם, הכותל משותף. ועל ענין בית כסא שאתה אומר, שכן מנהג העיר מן הנכרים, אינו חושש למנהג הנכרים, אלא לדין ישראל. השיב שמעון: כי אפילו לזה שראובן טוען שכותל משותף, אין לסלק ממנו היזק ראיה, מפני שהוא בא מחמת נכרי. גם אותו קרקע שהיה של הקהל, ושאני עומד בו, היה מנכרי. ולפיכך הבא מחמת כותי, הרי הוא ככותי, ומנהג הנכרים שאין להם היזק ראיה. וכן הטענה בענין בית הכסא, לפי שמנהג נכרי העיר, להעבירו דרך השכנים. והבא מחמת כותי, הרי הוא ככותי.

ב תשובה: טענת ראובן, שהוא מעכב ביד שמעון מלפתוח פתחים וחלונות על חצרו, טענה יפה היא. בין שיהיה הכותל משותף, בין שאינו משותף, בין שהקרקע שעד רשימת היסוד הישן שלו, בין שהוא של שמעון, מפני שהוא מזיקו בהיזק ראיה. והיזק ראיה, אין לו שיעור, בין שיהא ההיזק ממקום קרוב, בין שהוא ממקום רחוק. וכאותה שאמרו בפרק קמא דבבא בתרא (דף ו:): אמר אבייי: שני גגין צידי רשות הרבים, זה עושה מעקה עד חצי גגו ומעדיף, וזה עושה מעקה עד חצי גגו ומעדיף. ואף על פי שרשות הרבים מפסיק בינתים, וסתם רה"ר רחב שש עשרה אמה. וכל שמזיק את חבירו בהיזק ראיה, המזיק צריך להרחיק את עצמו, שהיזק ראייתו כאילו מזיקו בזריקת חציו. וממה ששמעון טוען, כי הן באין מחמת כותי, והבא מחמת כותי דינו ככותי, אין טענתו יפה, שלא נאמרו הדברים בכיוצא בזה. כי אף על פי שאין הכותים מקפידים על היזק ראיה, אינו מפני שבתיהם משועבדים זה לזה, שיוכל זה לפתוח על זה, אלא מפני שאינן מקפידין בכך. ואם הכותי אינו מקפיד, ישראל מקפיד, ומדה יפה היא להם, להיות צנועין. ועל זה שבחן הכתוב: מה טובו אוהליך יעקב, משכנותיך ישראל. ואמרו חכמים ז"ל: שראה שאין פתחים מכוונים זה כנגד זה. ועל ענין הקרקע הפנוי שאחרי החומה, עד רשימת היסוד הישן, אם יש לשמעון ראיה כ"כ, שהיה תחילתו משל הקהל, ושהניחו מדעתם לבצר החומה, אין לראובן חזקה עליו, ואפי' נשתמשו בו הוא והכותי כמה שנים. לפי שראובן זה, אינו טוען שהוא עצמו קנאו, וגם אינו טוען בברי שהכותי קנאו בפניו, אלא שהוא בא מכוח חזקה. והבא מחמת כותי בכה"ג, דינו ככותי. וכמ"ש בחזקת הבתים (דף לה:): אמר ר"י אמר רב: ישראל הבא מחמת כותי, דינו ככותי. מה כותי כו'. וכל זה שאמרו בזמן שהיה לשמעון ראיה, שהיה אותו קרקע לקהל מתחילתו. אבל אם אין לו ראיה על כך, הדין עם ראובן, דכיון שאנו רואים ראובן משתמש בקרקע זה, הרי הוא בחזקתו. ושמעון שבא להוציאו מחזקתו, עליו הראיה. ולא עוד, אלא אפילו אם אינו מביא ראיה ברורה על זה, גם כותל החומה מפסקת, הרי הוא בחזקת שניהם, דאיזה מהם יש לו

יותר ראיה וחזקה מחבירו. ולפיכך, הכותל ומקום הכותל בחזקת שניהם הוא, ושניהם משתמשין בו בנעיצת קורות ותקראות, כמנהג המדינה. ומה ששמעון טוען, שהקהל בנו כל הכותל משלהם, ובתוך שלהם, עליו הראיה. וזה מבואר בר"פ קמא דב"ב.

ג ועל ענין בית הכסא, ששמעון טוען שכן מנהג השכנים של העיר, בין הנכרים, אינה טענה. שאין מנהג הנכרים מנהג, לבטל בו דיניהם של ישראל. ואפי' נהגו כן הישראלים, אינו מנהג, אלא א"כ הסכימו עליו בפירוש טובי העיר. וכ"ש בהיזק של בית הכסא, דנזקי הגוף הן, מפני ריח רע, ואין אדם מנהיג לסבול נזקין שבגוף. גם מה שהוא טוען, שהבא מחמת כותי הרי הוא ככותי, לא נאמרו הדברים על כיוצא בזה, כמו שאמרנו למעלה, שזה אינו להם מפני שנשתעבדו קרקעות של זל"ז, ומשל זה לזה. אלא שאין מקפידים, ואם אינם מקפידים, זה מקפיד, והדין עמו.

תשובה שכו

א פירפיניאן.

ב שאלת: צבור שהיו בונים בית הכנסת, אם מותר להשלים בחוה"מ, מפני שיש בו צורך הרבים? או"ד אסור שאפילו לצורך הרבים, כל שהיא מלאכת אומן, ואינו צריך כל כך במועד, אסור? או נאמר עוד, כיון שיש בו מצוה, מותר?[238].

ג תשובה: מסתברא לי, שאסור, כיון שהיא מלאכת אומן, ואינה מלאכת האבד, ואינה צריכה למועד, שיש להם בית אחר להתפלל שם. או שיש שם בבנוי, באותו בית הכנסת, מקום להתפלל. ועוד אני מסתפק, אם הותירו צרכי רבים במועד במלאכת אומן, יותר מצרכי יחיד, אלא בדברים הצריכים לגוף, בחפירת בורות שיחין ומערות, וכיוצ' בהן, בהסר' הקוצים מן הדרכים, ותיקון הרחובות? שבכל אלה, יש בהן צורך רבים, לחיותם ולשמור מן הנזקין, שאי אפשר לרבים להתבונן בדרכים. ואפילו בשבת, התיר לטלטל(ם) הקוץ ברה"ר, ולהוליכו פחות מארבע אמות, ובכרמלית אפילו טובא, כדי שלא יזיקו הרבים, ואפילו לכבות גחלת של מתכת, ואפילו לר' יהודה, ולר"ש אפי' גחלת אש. כדגרסינן בפרק כירה (שבת דף מב) אמר שמואל: מכבין גחלת של מתכת ברה"ר, בשביל שלא יזוקו בו הרבים. ואמרינן התם: דבשל עץ, לא, משום דסבירא ליה במלאכה שאינה צריכה לגופא כר' יהודה. אבל לר"ש, אפי' גחלת של עץ מכבין. ואמרי' נמי התם: אמר ר': הלכך קוץ ברה"ר, מוליכו פחות פחות מארבע אמות, ובכרמלית אפי' טובא. וכן תקון של מרחצאות, דשרי ר' אבהו כדאיתא בירושלמי. דגרסינן התם: בהדר

[238] (א"ה: הובאה בקיצור קצת בב"י א"ח סי' תקמ"ד).

בני דסיבותא אתפחתא קלוקלי המים שברה"ר. ומשמע התם, דאפילו כיוונו מלאכתם במועד. דאף המרחצאות, יש בהם חיי נפש משום רחיצת גופו, דלא ליתי שחנא וכיבי. כדאמרינן בר"פ אלו עדים שהוא מכר לי: לא רחיצה, איכא עינוי. וגרסינן התם אמר שמואל: ערבוביא דרישא, מייתא לידי עורונא. ערבוביא דמני, מייתא לידי שעמומיתא. ערבוביא דגופה, מייתא לידי שיחני וכיבי. ומיהו, לא שרו אלא בצריכי להו רבים אבל לצורך יחיד, לא, משום דאפשר ליה למחייא שלא במרחץ. וא"כ, לא צריך ליה, או אזיל לדוכתא אחרינא. אבל רבים, אי אפשר. ואי האי לא צריך, האי צריך, והוא הטעם לקלקולי המים, ותקוני הדרכים. דאפשר ליחיד להתבונן בדרכים. ואף בברייתא משמע נמי, משום חיי נפש התירו, שהרי שנינו בברייתא: יוצאים לתקן את הדרכים, ולתקן את הרחובות, ולתקן את האצטרטיות, ולמוד את המקואות כו'. ומנין שאם לא יצאו, ולא עשו כל אלו, דמים שנשפכו מעלה עליהם הכתוב, כאילו שפכום? ת"ל: ועשית מעקה לגגר כו', והיה עליך דמים. ואלמא: כל אלו משום חיי נפש התירו, אבל לתקן את העיר וחומותיה, אף על פי שהם צרכי רבים, כל שאין משום חשש נפשות, אין מותרים. ובונים ששנינו בתוספת': שהיה כותלו גוהא לרשות הרבים, סותרו ובונה אותו, משום סכנת נפשות. חומת העיר שנפרצה, גודרין אותה. גדרה ונפרצה, אין גודרים אותה, ואם היתה סמוכה לסתר, סותרה ובונה כדרכו. ולפיכך מסתבר לי, שאין בונים בית הכנסת, ואפי' בית הכנסת של רבים. ואף על פי ששנינו: עושים כל צרכי רבים, היינו כגון אלו, וחפירות בורות. ובירושלמי אמרו: אלו הן צרכי רבים: דיני ממונות, דיני נפשות, דיני מכות, ופודים ערכים. וחרמים, והקדשות, ומשקים את הסוטה, ועורפים את העגלה, ושורפין את הפרה, ורוצעין ע"ע ומטהרין את המצורע, ופורקין את המנעל מעל גבי האימום, אבל אין מחזירין אותו. ובכל אלו, אין דבר שצריך למלאכת אומן. ומה שמנו בהדי הנך, טובא שאין בהם צרכי רבים, כבר פי' הראב"ד ז"ל למה שנאום כאן. וא"ת מ"מ לבנין בהכ"נ, מצוה איכא, וכבר התירו אפי' ליחי' משום מצוה, ככתיבת תפילין? התם שאני, דצריך להם. ואי אפשר לו לעולם ואפילו לשעה, בלא הם. אבל בבית הכנסת, אפשר להם בלא הוא, להתקבץ ולהתפלל במקום אחר. ותדע, דלא משום כל מצוה התירו, שהרי אסרו להגיה אפי' אות אחת, ואפי', בס"ת, ואף על גב דאיכא מצוה, שאסור לשהות [להשהות] ס"ת שאינו מוגה, משום: ואל תשכן כו', כדאיתא בכתובות (דף יט:).

תשובה שכז

א שאלת: הא דאמרינן בפ' החולץ (יבמות דף לה:): הכונס את יבמתו, ונמצאת מעוברת כו'. פלא לי, אמאי לא תני: נפסלה מן הכהונה, כיון שנבלעה לחייבי כריתות, שהרי אפילו מבעילת ספק, נפסלה לכהונה, מוהיא לא נתפשה ע"כ?

ב תשובה: ודאי כן הדבר, שפסלה מן הכהונה ומן התרומה. אלא בכונס לא צריכ' לי למימר, דפשיט'. אלא בחולץ אצטריכ' לר"י כדאית לי', ולר"ל כדאית לי', כדאי' בגמרא, וזה פשוט.

תשובה שכח

א עוד בפ' הבא על יבמתו (נ"ח), בשמעתא דיש חופה לפסולות. דדייק תלמודא דכוותה גבי שומרת יבם שבא עליה יבם בבית חמיה שומרת יבם קרית לה. וזה פלא! דהוה מצי לאוקמא, כגון שבא עליה בלא עדים, והיא מודה ע"כ?

ב תשובה: מה זו קו'! אם אינו קונה אותה בביאה שלא בעדים, ואכתי שומרת יבם גמורה היא. א"כ אכתי ניקשי ליה: שומרת יבם בת מישתי' היא והא בעי': תחת אישה: וליכא! ובעינן שקדמה שכיבת הבעל, וליכא! דאכתי לאו בעל הוא, שהרי לא קנאה. ומיהו לא כן אני מדמה, שתהא יבמה צריכ' עדים, אלא אפילו בא עליה בינו לבינה, קנאה. דזו אשה היא, שהקנו לו מן השמים, וכדמוכח נמי במתני' דיבמה שאמרה: לא נבעלתי, וממאי דאתמר עלה בגמ'[239].

תשובה שכט

עוד, מי דחקו לתנא: דעליה; לאיסורא (יבמות דף ח). לימא דעליה, להיתרא, דאמר רחמנא: יבמה יבא עליה; אפילו במקום אחות אשה. וקא טרח מר לפרוקי', ואגב חורפי' לא עיין בה. דלקמן בעי לה ר"א בגמרא. וכלשון הזה אמרה ליה ר"א לר"כ: ממאי דהוי עליה לאיסורא, דלמא להיתרא, וה"ק רחמנא: ואשה אל אחותה לא תקח; ולא צרה שלא במקום: עליה. אבל במקום עליה, ב' מותרות. ופריק: א"כ לגלות ערותה דחדא, היכי משבחת לה. אי במקום מצוה, שתיהן מותרות. ואי שלא במקום מצוה, ב' אסורות.

[239] (הערה מהרב מקוטנא) (מזה מבואר שדעת רבינו לא כדברי הש"ג, הובא בב"ש א"ע סי' קסו סק"ב, דביאת יבמה בלא עדים לא קני כלל. ועיין בספר בית מאיר בסי' הנזכ', ובתש' נו"ב תנינא סימן קמ"ח, וכבר מוזכר קי' בתשו' זו).

תשובה של

א שאלת: ראובן ושמעון שהעידו בשטר חוב, ונתקיים עדותן. והלוה טוען: שראובן הלוה מעות לישראל ברבית קצוצה, והביא עדים על זה. והמלו' אומ': כי היו המעות של כותי, והיה שליח בדבר. וזכורני ששאלתי זה ממך בהיותי שמה, והשיבותני: כי אם המעות מכותי, שאינו פסול, והבאת ראיה מן התוספ'.[240]

ב תשובה: איברא כל שהוא מלוה מעות של כותי לישראל, ברבית קצוצה, אינו נפסל בכך. וכן אפילו היה אפוטרופוס של יתומים, והלוה מעות היתומים ברבית קצוצה, אינו נפסל בכך. וכמדומה שכבר נשאלתי אני מבעלי הדין, שאתם דנים ביניהם, והשבתי. והריני כותב לכם את התשובה שהשבתי להם, וכן התוספתא בתשובה הבאה, אחרי זאת. (א"ה: התשובה שהשיב רבינו וכן התוספתא הובאה בב"י שם, שם בקיצור, והן ל"ו הובאה בב"י י"ד סימן קס"ט ארוכה מאר"ש).[241]

[240] א"ה: הובאה בב"י ח"מ סימן ד"ל [ל"ד] והשאלה חס"ר ינתן.
[241] סליק חלק רביעי, בסייעתא דשמיא.